فصل الخطاب

خواجه محمد پارسا

ما را اگر به عام تو محتاج غنی کرد
گر جلوه زند تغافل آئینه گدا پیشت

60
7
420

ط
ص
سی شی
ع

لوایح

75
7
455
65
7
402

15
5
75

34
4
136

75
7
35
42
7

قامتی بر زمین کی بیست
بی کمان ... را و رعنای ... میکند

75
7
525

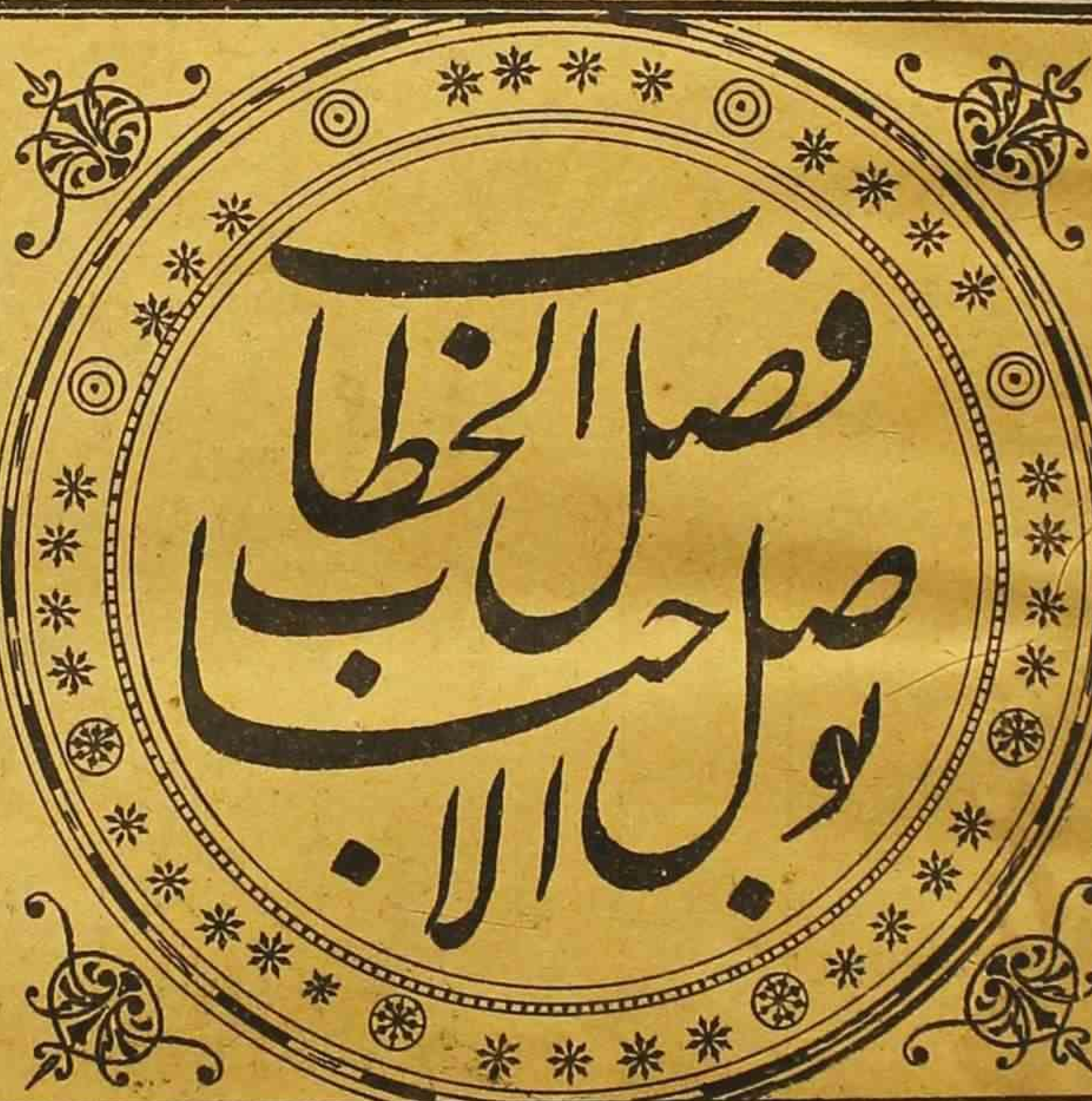

پیل
نشر بلعا نزد اگندر و باز خراج
احتیاج از احتیاج از احتیاج

[illegible]

یا معشر الطالبین باجمال الباب

فاعتبروا فهرس هذا الکتاب

من عمدة الابدال وقدوة الاقطاب

یعنی از خواجه محمد پارسا علیه سحائب الرحمة صباحا و مسا

Литографія Гуламъ Хасанъ Арифджанова
Стар. Ташкентъ

فهرس ما فی فصل الخطاب بوصل الاحباب

مضمون	صفحه	مضمون	صفحه
لا تزال الصوفیة بخیر ما تنافروا فاذا اصطلحوا هلکوا	۵۰	ذکر مقبولیت حلاج عند المشائخ	۵۱
وکان الحلاج احد المحققین فی التوحید	۵۲	المرید بمعنی المقتدی و المقتدی	۵۳
تسلط الانبیاء علیهم السلام علی احوال العکس فی غیرهم	۵۳	القول فی اقسام السکینة	۵۳
القول فی حقیقة التوحید	۵۴	تاریخ وفات امام قشیری رحمه الله	۵۵
القول فی معنی الغیبة	۵۵	القول فی السکر	۵۶
ذکر شیخ اسمعیل بخاری رحمه الله	۵۷	شیخ ابو اسحق الکلاباذی البخاری قدس سره	۵۷
ذکر بعض مفتریات فی قصة الحلاج	۵۹	شهادة امام یافعی بر شهادت و جلالت حلاج	۶۰
القول من الحکمة الالهیة	۶۱	القول فی مدح قوت القلوب و تاریخ مؤلفه	۶۲
القول فی الفتوة		ذکر معنی اسم منتقم و اسم صبور	۶۳
القول فی فتوی قتل الحلاج رحمه الله	۶۴	بیان آنکه بر شنونده غمز جنید خیر لازم نمیگردد	۶۴
القول فی التهمة والبهتان	۶۵	القول فی جلالة امر الفتوی و عظمة خطره	۶۶
ذکر الاجماع فی الاهلاک المسئله	۶۷	القول فی القضاء وحکایته	۶۸
کیفیت قتل الحلاج رحمه الله	۷۰	سبب ابتلاء حلاج رحمه الله بالقتل	۷۲
ذکر محمد بن حامد الترمذی رحمه الله وقوله	۷۲	ذکر شیخ ابو علی فارمدی رحمه الله وقوله	۷۴
موعظهٔ نفیسهٔ نادره	۷۵	ذکر جلالت مرتبهٔ اهل بلا	۷۷
القول فی تاویل کلمة انا الحق	۷۷	فرق بین قولنا انا هو و بین قولنا هو هو	۷۸
صفاته تعالی لا تصیر صفتاً لغیره	۷۸	القول فی الاتحاد و معانیه	۷۹
القول فی الصراط المستقیم	۸۰	الطرق الی الله تعالی بعدد الخلق	۸۲
اصل طرق الانبیاء علیهم السلام واحد	۸۲	والنبی المبعوث الی الامم بحسب قابلیاتهم	۸۳
القول فی صفة الصراط	۸۴	والصراط یدق و یتسع علی حسب منازل الموحدین	۸۴

۷ آن بود که

سنہ ۱۳۳۱

صفحه	خطا	صواب	سطر	صفحه	خطا	صواب	سطر
۲	الکائنات	الکائنات	۴	۶	عمة التعبیر	علیة التعبیر	۱۶
۷	شدم	شد ند	۲ ح	۷	مدبر	قدسر	۳ ح
۸	هذا الحبر	هذا الخبر	۱۱	۱۱	لعظیم	العظیم	۱ ح
۱۹	جا بلاً	جا هلاً	۹	۳۲	وبیاید	وبباید	۴
۳۲	یعطیک فرضی	یعطیک ربک فترضی	۱۵	۳۷	مذکر	بذکر	۱ ح
۴۲	تا بند را	تا بنده را	۱۵	۶۵	کربتوازد	کربنوازد	۸
۶۵	ذکریا	زکریا	۲۱	۶۷	ولم تدعی	ولم تدع	۲۵
۶۸	سزا	سرا	۱	۷۵	لکم لکم	لکم	۲
۷۱	جعفرن	جعفر بن	۱۳	۷۱	سرفا	مسرفا	۱۶
۷۴	باسناه	باسناده	۱۶	۷۹	طاهر الاستحالة	ظاهر الاستحالة	۴
۷۹	جلبنه	جلیته	۷	۷۹	ادا عقل	اذا عقل	۱۲
۸۲	ولم یغفر	ولم تغفر	۷	۸۴	العری	العربی	۲ ح
۸۵	منته	منته	۲۱	۸۶	یعالکم	یعاملکم	۱۲
۸۷	هر	همه	۱۱	۸۸	مزح	مزاج	۲۵
۹۱	المداوة	المداواة	۲۵	۹۳	من خلق	فی خلق	۱۳
۹۳	اشبت الغائی	اشفی البتالی	۴ ۲ ح	۹۸	العلم مشهود	العلم بمشهود	۶
۱۱۵	عیره	غیره	۲ ح	۱۴۲	حلیل	خلیل	۱۲
۱۴۹	از حلق	از خلق	۲۵	۱۴۹	علی وجود الاحرام	علی جود الاجرام	۱ ح
۱۵۵	اذ اعطیت	اذا اعطیت	۲ ح	۱۵۷	دربافی	دریاقی	۱۸
۱۵۷	ولمال بندکہ	وکمال بنده	۴ ح	۱۶۱	البینو	البیت	۲۱
۱۶۸	بجای آورد	بجا بیاورد	۲۵	۱۷۸	وصفانه	وصفاته	۲۱
۱۸۳	رنبة	رتبة	۲	۱۸۳	حینث	حیث	۱ ح
۱۸۷	النوز	النور	۶	۱۹۳	المحجوب	الا المحجوب	۷
۱۹۸	ولیشعهد	ولیشهد	۳ ح	۲۵۳	تخیب وهی	تخیب آمالی وهی	۱ ح
۲۵۵	دان	وان	۱ ح	۲۵۴	الزالفقون	الزائغون	۱
۲۵۵	هدیهم الی انفسه	هدیهم الی انفسهم	۲۱	۲۵۶	حسب ماله	حسب ماله	۱
۲۵۸	واکرام ببیند	واکرام ببینند	۱۸	۲۲۵	من فال	من قال	۲۱
۲۲۵	کجا ادر	کجا اوکردد	۳۲ ح	۲۳۸	زاید قوت	نماند قدرت	۹ ح
۲۲۷	کشتی	کشتیٔ	۲	۲۳۸	القول فرن	القول قرآن	۱۰ ح
۲۳۸	والحس فر	والحس الاستقلال	۱۰ ح	۲۳۸	درویده	دردیده	۱۴
۲۴۱	دریچه	دریچهٔ	۱۳	۲۴۷	یا یکی آیت	یا یک آیت	۵

صفحه	خطا	صواب	سطر	صفحه	خطا	صواب	سطر
۲۵۴	آلوده کنند	آلوده نکنند	۳	۲۴۸	کازهاستر	که ازهاستر	۲۸ح
۲۵۲	تکو	نکو	۳۰ح	۲۵۴	شعاعش نور بدبیر	شعاعش نور و تدبیر	۱۴ح
۲۵۴	فصاحت	صباحت	۲۶ح	۲۵۵	آنکه ازکل	آنکه او ازکل	۱۳ح
۲۶۴	ازوحدتد..	ازوحدت یکایک	۱۴ح	۲۶۵	پابه تر	پایه تر	۲۱
۲۶۹	حاضهر	حاضر	۱۳	۲۶۹	کبت	که بت	۱۷ح
۲۸۹	وقع اختلاف بین العرب	وقع بین العرب	۸	۲۹۶	علیه	عنه	۳
۲۹۸	فاخذ الیقول	فاخذ یقول	۵	۳۰۱	اولاحرکة به	ولاحرکة به	۲
۳۰۲	لکنت انهاه	فکنت انهاه	۷	۳۰۲	لئن قتیل	لئن قتل	۲۱
۳۰۵	ان یستنقدوا	ان یستنقذوا	۵	۳۲۲	رضی لله عنه	رضی الله عنه	۵
۳۲۷	خراسته	فراسته	۱۳	۳۴۵	وصفی	وصفی	۳
۳۵۲	وابن السبیل	وابن السبیل	۲۵	۳۵۳	بجبئون	یجبئون	۱۳
۳۶۰	بحالة	لامحالة	۹	۳۷۷	بالالف	بالالف	۱۴
۳۷۹	فلیهم	فیهم	۱۳	۳۸۵	عقوبات بعضهم	عقوبات بغضهم	ح
۳۹۰	الافات	الآفات	۱۲	۴۵۷	وان بنیته	وان بیّنته	۸
۴۰۸	اسیرالموامنین	امیرالمومنین	۱۳	۴۱۸	راص	راض	۱۱
۴۳۱	الغلبة	بالغلبة	۱۲	۴۳۲	جانته	جاءته	۳
۴۳۳	وضعاً	وضعاً	۳	۴۵۰	للایوم	الآیوم	۱۱
۴۷۵	اذولیَ	اذاولی	۱۴	۴۷۱	یکون	یکون	۵
۴۷۷	رضی الله عنه	رضی الله عنهما	۱۷	۴۹۰	الظاهرة	الظاهرة	۹
۴۹۳	کما بتقلب	کما یتقلب	۱۱	۵۱۰	وسجدت	وسجدت	۱۷
۵۱۴	صلوات	صلوات الله	۱۱	۵۲۱	قرانش	قرآنش	۱۶

قال صاحب المراح ولاتحذف همزة اِعْلَمْ فی الوصل فی الخط حتی لایلتبس الامر من باب عَلِمَ بامر عَلَّمَ فان قیل یعلم الفرق بالاعجام قلنا الاعجام یترک کثیراً عند الاستعمال وقال شارحه الحنفیه هنا وتوجیه الجواب ان الاعراب لایکتب فی کثیر من الاحوال لانه لیس بلازم بل من الامور الجائزة بل البلغاء والفضلاء یعیبون النقط والتشدید والاعراب کما فی الحنفیة فی فصل الامر الحمد لله اولاً وآخراً

الالتماس من الناظرین المنصفین الکرام لامن المکابرین المتعصبین اللئام ان یصححوا ما طلعوا
من الزلات البشریة بالاقلام وان یدعو الراقم بدعائهم المرجو عفو الملک العلام

وصیتہ وعلیک بحفظ جوارحک فانہ من ارسل جوارحہ تعب قلبہ وذلک ان الانسان لا یزال
فی رحۃ حتی یرسل جوارحہ فربما نظر الی صورۃ حسنۃ تعلق بہا قلبہ بہا ویکون صاحب تلک
الصورۃ من المنعۃ بحیث لا یقدر ہذا الناظر علی الوصول الیہا فلا یزال فی تعب من جہۃ بسہر
اللیل ولا یہنأ لہ عیش ہذا اذا کان حلالا فکیف بہ اذا کان ارسلہ فیما لا یحل لہ النظر الیہ
فلہذا امرنا بتقیید الجوارح فان زنا العیون النظر وزنا اللسان النطق بما حرم علیہ وزنا
الاذن الاستماع الی ما حجر علیہ وزنا الید اللمس وزنا الرجل السعی وکل جارحۃ تصرفت
فیما حرم علیہا التصرف فیہ فذلک التصرف منہا علی ہذا الوجہ الحرام ہو زناہا فان اللسان
یقول ہو الذی اوردنی الموارد المہلکۃ وقال صلی اللہ علیہ وسلم وہل یکب الناس علی
مناخرہم فی النار الا حصائد السنتہم قال اللہ تعالی یوم تشہد علیہم
السنتہم وایدیہم وارجلہم بما کانوا یعملون بعنی فتقول
الید بطش بی فی کذا یعنی فی غیر حق فیما حرم
علیہ البطش وتقول الرجل کذلک
واللسان والبصر

وجمیع الجوارح کذلک ان السمع والبصر والفؤاد کل اولئک کان عنہ مسئولا   فتوحات مکیہ

[illegible]

اگرم عنا زمین کن وگر آسمان زمین کن
من ایم بیدل بیکس تو ایم بنده نواز من

یا معشر الصالحین لمن اولو الالباب

هل اتی علی الانسان هذا الکتاب

رساله از مناقب خواجه محمد پارسا
سید علی همدانی
[illegible]

فصل الخطاب
بوصل الاحباب

من عمدة الابدال و قدوة الاقطاب

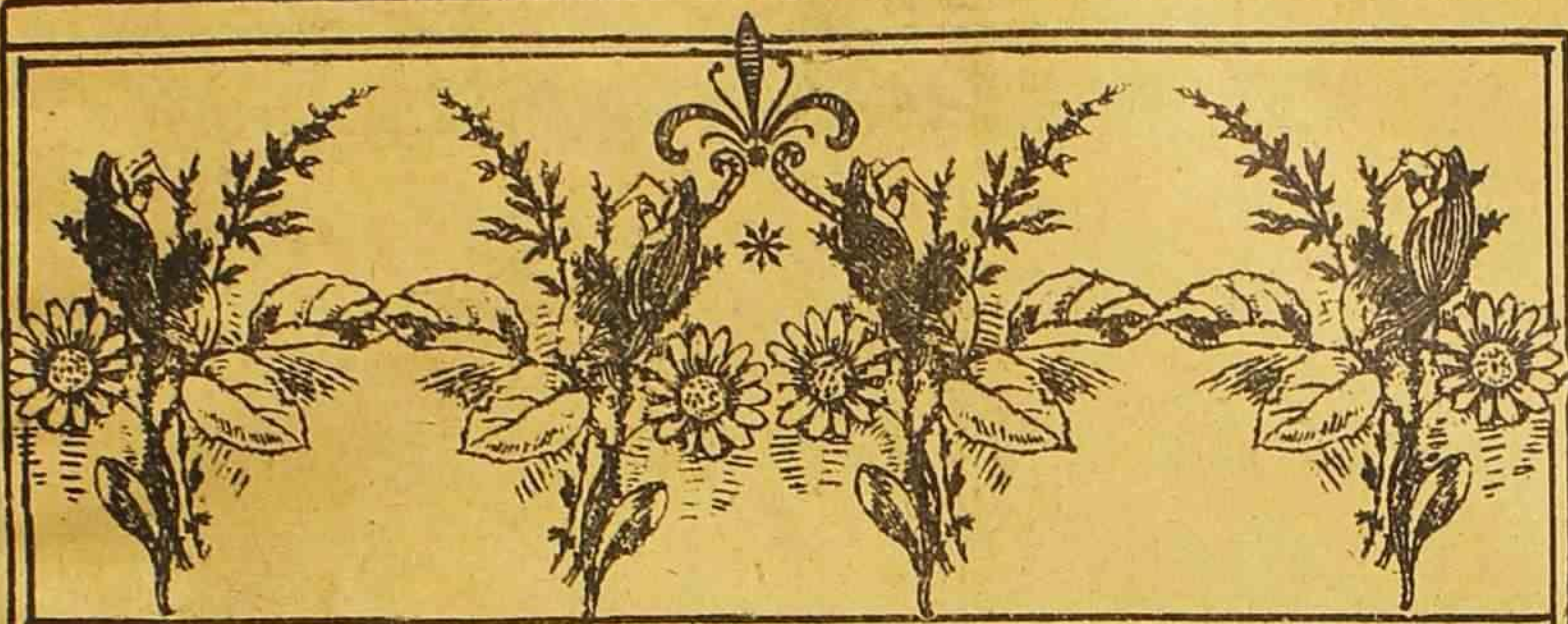
یعنی از خواجه محمد پارسا علیه سحائب الرحمة صباحا و مسا

بصرف قوی شرکتاب لطیف زعثمان ابن محمد شریف

Стар. Ташкентъ

ЛИТОГРАФІЯ ГУЛАМЪ ХАСАНЪ АРИФДЖАНОВА

بسم الله الرحمن الرحیم حمد وسپاس پروردگاری را که حقائق اثمار ارواح قدسی را در حدائق اشجار اشباح انسی بکمال رسانید و بمقتضای جود شکوفهٔ وجود انسانی را از شجرهٔ موجودات بشکفانید و ازهار ریاض قلوب مخلصان را از عواصف ریاح إن یشأ یذهبکم

بسم الله الرحمن الرحیم

الحمد لله الدال لخلقه علی وحدانیته بآلائه وآیاته المتعرف الی اولیائه باسمائه ونعوته وصفاته نحمده ونتوکل علیه ونشهد ان لا اله الا الله وحده لا شریک له شهادة تقبل بقلوبنا الیه ونشهد ان محمدا عبده ورسوله ونبیه وصفیه المبعوث الی الاسود والاحمر الذی شهدت بصدق دعوته الکائنات حتی الحجر والمدر صلی الله تعالی علیه وعلی آله واصحابه خصوصا علی خلفائه الراشدین وجمیع اصحابه الطیبین الطاهرین الهادین المهدیین وعلی من تبعهم وتبع تابعیهم اجمعین الی یوم الدین وسلم تسلیما اما بعد همی گوید العبد المفتقر الی الله تعالی الودود محمد بن محمد بن محمود الحافظی البخاری وفقه الله سبحانه عز وجل لما یحبه ویرضاه من القول والعمل وروّح ارواح اسلافه وافاض علیه خصائص الطافه بدان ثبتک الله عز وجل وایانا علی السداد فی القول والعمل والاعتقاد که مشایخ طریقت قدس الله تعالی ارواحهم کبراء دین ومقتدایان اهل یقین اند وجامع اند میان علوم ظاهر وعلوم باطن وارباب احوال واصحاب کمال اند عقائد صافیهٔ ایشان بنا بر اصول صحیحه صریحه است از کتاب وسنت واجماع امت ومؤید است بدلائل نقلیه وشواهد عقلیه با اینهمه اهل ذوق ووجدان وکشف وعیان اند قد اقبل الله سبحانه علیهم بلطفه وجذبهم عز وجل الیه بعطفه سبقت لهم منه الحسنی والزمهم کلمة التقوی فهربوا عن الله وساروا الی الله واعرضوا عما سوی الله

خرق

در حصار عصمت بحسن عایت و هو معکم ایمن کردانید وصلوات بسیار و درود بی شمار بر روح مقدس و قالب مطهر سید
کائنات و سرور موجودات سید انبیا و سلطان اصفیا محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم که ثمرهٔ شجرهٔ وجود دریای کرم
وجود ست و بر اهل بیت او که شموس عالم حقیقت وصحابه کرام او که نجوم فلک طریقت اند باد اما بعد بدان ای عزیز که

خرق الحجب انوارهم وجالت حول العرش اسرارهم وارباب عزائم وخواص مؤمنان اند
محققان و مؤیدان مذاهب و عقائد اهل سنت و جماعت اند و از بدعتها وضلالتها
دور دورند نجوم آسمان هدایت و رجوم شیاطین غوایت نور السالکین و فضیحة المدعین و قمع
المبتدعین و حجة لاهل السنة والمؤمنین اند و خداوند عز وجل انوار ولایت و آثار هدایت ایشان را
بین المؤمنین بحکمت و رحمت خود مستفیض و مستبین کردانیده است اولئک کتب
فی قلوبهم الایمان و ایدهم بروح منه الآیة فمن عاداهم او ناواهم هلک و هو لا یشعر بازاء ایشان
منصور رضی الله عنهم اصطلاحاتیست مشهوره فیما بینهم که بآن متفرد اند و عبارات و کلماتی است
متداوله بینهم در اثنای محاورات ایشان بایکدیکر علی ان مضمون ما تضمنه تلک العبارات والکلمات
وکنه حقائقها لا یدخل تحت الاشارة فضلا عن الکشف بالعبارة فان مکاشفات القلوب
ومشاهدات الاسرار لا یمکن العبارة عنها علی التحقیق ولا یعرفها الا من نازل بکل الاحوال وحل تلک
المقامات و چون علوم ایشان علوم مکاشفات و مشاهدات است و علم الهامی ست حفظ مصطلحات
وکلمات ایشان نیز مناسب نعوت و احوال و اوصاف کمال ایشان است تا کفته اند ما من طائفة تحمل علما
من الادباء والفقهاء وغیرهم الا ولهم اصطلاح لا یعلمه الدخیل فیهم الا بتوقیف و تعریف من اهله الا بد
من ذلک الا اهل هذه الطریقة خاصة فانه اذا دخل هذه الطریقة الطالب الصادق و ما عنده خبر
بما اصطلحوا علیه و فتح الله سبحانه له عین فهمه و اخذ عن به عز وجل فی اول اذواقه و مواجیده و تکلموا
علی اصطلاحهم بتلک الالفاظ التی لا یعرفها سواهم و من اخذ عنهم و خدم مشائخهم و تتبع
کتبهم و تصفح حکایات المحققین منهم فهم هذا الطالب الصادق جمیع ما یتکلمون به حتی کانه الواضع
لذلک الاصطلاح ولا یستغرب ذلک من نفسه بل یجد علم ذلک فی نفسه علما ضروریا لا یقدر علی دفعه
وکانه ما زال یعلمه ولا یدری کیف حصل له من غیر توقیف و تعریف من اهل هذه الطریقة و علی الحقیقة
این زنده دلان آکاه بر روش حضرت رسول الله صلی الله علیه و علی آله وسلم و بر روش
صحابهٔ کرام او و تابعین و تبع تابعین و سلف صالحین اند رضی الله عنهم اجمعین و حسن اقتدا باخبار

تلک

منهم

ایزد تعالی چون خواست که اظهار قدرت بی غایت و اظهار آثار حکمت بی نهایت کند بمقتضای جود نفوس وجود انسانی را از ظلمت آباد
نابود علم یکن شیئا مذکورا بصحرای وجود آورد و بر گذرگاه عالم ارواح که برزخ وجود و عدم ست دهقان الست از خزانه رحمت
تخم محبت و بذر معرفت در مزارع دلهای مشتاقان پاشید و منشور مشیت رقم حرمان قال اخسئوا فیها قبل ظهور الاجسام و اکتساب الآثام

وصدق قصتها با آثار لازمه وش ایشان ست و همچنین صدق التجا بحضرت وهاب جل ذکره دائما و حسن
اعتصام علی الدوام بفضل الهی و فیض نامتناهی طریقهٔ ایشان و دلهای ایشان بوجدان محبت
الهی از محبت دنیا و اغراض و اعراض کلی نموده ست و در صوت اعتقاد صحیح حق صریح بر
ایشان کشوده و سابقهٔ عنایت ازلیه بیخ هوا و عناد و عرق نزاع و خلاف از دلهای ایشان
برکشید و دلهای ایشان محل نظر رحمت خود کردانیده چنانکه فرمود و لایزالون مختلفین الا من
رحم ربک الآیه و بنابرین توفیق رفیق ایشان گشته تا بنظر رحمت و شفقت در کافهٔ خلائق نظر کردند
و از عذاب عداوت و مخالفت نجات یافتند و بتشریف لقب فرقهٔ ناجیه مشرف گشتند چنانکه در
حدیث ست ستفترق امتی علی ثلث و سبعین ملةً او فرقة کلهم فی النار و قال فی الهاویة الا
واحدة قالوا من هی یا رسول الله قال صلی الله علیه و سلم الذین هم علی ما انا علیه و اصحابی و هی السواد
الاعظم و امام ائمة الدین هادی دعاة المسلمین الامام الرفیع المقام حجة الاسلام ابو حامد محمد بن محمد بن محمد بن
احمد الغزالی قدس الله تعالی روحه و نور ضریحه در کتاب المنقذ من الضلال بعد از ذکر مبادی احوال خود فرموده ست
وانکشف لی فی اثناء هذه الخلوات امور لا یمکن احصاؤها و استقصاؤها و القدر الذی اذکره لینتفع به انی
علمت یقینا ان الصوفیة هم السالکون لطریق الله تعالی خاصة و ان سیرتهم احسن السیر و طریقهم اصوب الطرق
حکم و اخلاقهم ازکی الاخلاق بل لو جمع عقل العقلاء و حکمة الحکماء و علم الواقفین علی اسرار الشرع من العلماء
لیغیروا شیئا من سیرهم و اخلاقهم و یبدلوه بما هو خیر منه لم یجدوا الیه سبیلا فان جمیع حرکاتهم و سکناتهم
فی ظاهرهم و باطنهم مقتبسة من نور مشکاة النبوة و لیس وراء نور النبوة علی وجه الارض نور یستضاء به
و بالجملة فماذا یقول القائلون فی طریقة اول شروطها تطهیر القلب بالکلیة عما سوی الله تعالی و مفتاحها
الجاری منها مجری التحریم من الصلوة استغراق القلب بالکلیة بذکر الله عز و جل و آخرها الفناء بالکلیة فی الله عز و جل و هذا
آخرها بالاضافة الی ما یکاد یدخل تحت الاختیار و الکسب من اوائلها و هی علی التحقیق اول الطریقة و ما قبل
ذلک کالدهلیز للسالک الیه و من اول الطریقة تبتدی المکاشفات و المشاهدات حتی انهم و هم فی یقظتهم
منها یشاهدون الملائکة و ارواح الانبیاء علیهم الصلوة و السلام و یسمعون منهم اصواتا و یقتبسون منهم فوائد ثم یترقی الحال

من

برناصیه مردودان کشید و حجاب قضا و قدر بحکم مشیت ازلی جماعتی را بشرف خلعت یحبهم و یحبونه بیاراستند و در بارگاه عنایت
فی مقعد صدق بلطائف قرب بنواختند و گروهی را باتش دوری و بعد ابعد ابد بگداختند و در ظلمات هاویه طبیعت اولئک ینادون من مکان
بعید انداختند و حجت عهده عهد قالوا بلی بر ذمت سعدا و اشقیا ثابت کردند پس همه را خلعت وجود در پوشیدند و افسر عقل بر

من مشاهدة الصور والامثال الى درجات یضیق عنها نطاق النطق فلا یحاول معبر ان یعبر عنها
الا اشتمل لفظه علی خطأ صریح لا یمکنه الاحتراز عنه وعلی الجملة ینتهی الامر الی قرب یکاد یتخیل منه طائفة
الحلول وطائفة الاتحاد وطائفة الوصول وکل ذلک خطأ وقد بینا وجه الخطأ فیه فی کتاب المقصد الاسنی فی
شرح اسماء الله الحسنی ثم قال رحمه الله وبالجملة فمن لم یرزق منه شیئا بالذوق فلیس یدرک من حقیقة
النبوة الا الاسم وکرامات الاولیاء علی التحقیق بدایات الانبیاء علیهم الصلوة والسلام وهذه حالة
یتحققها بالذوق من سلک سبیلها فمن لم یرزق الذوق فلیتقبل بالتسامع ان اکثر مع اهل الذوق الصحبة
حتی یفهم ذلک بقرائن الاحوال یقینا فمن جالسهم استفاد منهم هذا الایمان فهم القوم لا یشقی جلیسهم ومن
لم یرزق صحبتهم فلیعلم امکان ذلک یقینا بشواهد البرهان علی ما ذکرناه فی کتاب عجائب القلب
من کتب احیاء علوم الدین فالتحقق بالبرهان علم وملابسة عین تلک الحالة ذوق والقبول بالتسامع
والتجربة بحسن الظن ایمان فهذه ثلاث درجات ووراء هؤلاء قوم جهال هم المنکرون لاصل ذلک
المتعجبون من هذا الکلام یستمعون ویسخرون ویقولون العجب انهم کیف یهذون وفیهم قال الله تعالی
ومنهم من یستمع الیک حتی اذا خرجوا من عندک قالوا للذین اوتوا العلم ماذا قال آنفا اولئک الذین
طبع الله علی قلوبهم واتبعوا اهواءهم والذین اهتدوا زادهم هدی وآتاهم تقواهم ● وشیخ عالم
عارف زاهد مجاهد شیخ الشیوخ قدوة اهل الطریقة کاشف اسرار الحقیقة ابو الحسن علی بن عثمان بن ابی علی
الغزنوی رحمه الله که از اقران سلطان طریقت و برهان حقیقت شیخ ابو سعید ابو الخیر فضل الله بن محمد المهنی
قدس الله روحه و مقتدای هر دو بزرگوار در طریقت بزرین او تاد شیخ عباد ابو الفضل محمد بن الحسن الختلی
قدس الله تعالی روحه در کتاب کشف المحجوب لارباب القلوب آورده است که چون بنده را از حق سبحانه کشفی
و نمایشی پدید آید و حال او قوی گردد و عبارت دست دهد و فضل و هنر یاری کند سخن او منغلق شود تا
همان معبر در عبارت خود متعجب شود و عقول از ادراک آن باز ماند و اگر جمعی اعتراض آرند بر کلمات وی
بنا بر فهم معنی امتزاج و حلول و اتحاد اعتراض آن معترضان بوهم و فهم ایشان باز گردد نه بدان معنی
و حقیقت مقصود و اهل البصیرت ظاهر عبارت نیاویزند و بدانند که ارباب احوال را امکان عبارت

وکان ذلک اول حال رسول الله صلی الله علیه وسلم
حین اقبل علی جبل حراء حین کان یخلو
فیه بربه ویتعبد حتی قالت العرب ان
محمدا عشق ربه ١٢ منقذ من الضلال
فیتیقنها بالتجربة والتسامع ١٢ منه

ع
یعنی المنافقون کانوا یحضرون مجلس
رسول الله صلی الله علیه وسلم ویسمعون
کلامه ولا یعونه ولا یلقون له بالا
تهاونا منهم فاذا خرجوا قالوا
لاولی العلم من الصحابة ماذا قال
الساعة علی جهة الاستهزاء اولئک الذین
طبع الله علی قلوبهم واتبعوا اهواءهم
فلم یؤمنوا والذین اهتدوا بالایمان واستماع
القرآن زادهم الله هدی بالبصیرة
وعلما وشرح صدورهم وآتاهم
تقواهم اعانهم علیها او آتاهم
جزاء تقواهم او بین لهم ما یتقون
مدارک التنزیل

نهادند و کمر فهم درمیان بستند و بر براق نفس سوار کردند فوج فوج و گروه گروه قرنا بعد قرن ببازار دنیا فرستادند تا نقود
عمر همه ابر محک امتحان و لنبلونکم حتی نعلم المجاهدین منکم والصابرین زنند و بسرمایهٔ عقل و ایمان تجارت اعمال صالحه را که کنند
و بازیچ محبت و معرفت که اصل سعادت نعیم باقیات صالحات ست روی بوطن حقیقی نهند و قصد قرارگاه اصلی کنند

مطابقهٔ مقصود من غیر تشابه نباشد و با نچه از ظاهر عبارت ایشان مفهوم شود قید نکنند
و قید با نچه از ظاهر عبارت ایشان مفهوم شود نشاید همچنانکه عمل بظاهر ید الله فوق ایدیهم
مثلا نمی شاید و هم در کتاب کشف المحجوب فرموده ست هوا را هرگز با راستی موافقت نباشد
پیوسته چیزی میجوید از طریق اعوجاج تا اندران آویزد و نیز فرموده ست در هر کاری که غرض
نفسانی آید برکت برخیزد و دل از طریق مستقیم بمحل اعوجاج میل نماید و از دو بیرون نبود یا
غرضش برآید یا نه اگر غرض نفس برآید هلاک وی اندران بود و در دوزخ را کلید جز حصول مراد نفس
نیست و اگر غرض برنیاید نجات وی اندران بود و کلید بهشت بجز منع نفس از غرض نیست قال الله
سبحانه و نهی النفس عن الهوی فان الجنة هی المأوی الآیة و بعضی از کبراء دین قدس الله ارواحهم
اجمعین نیز در همین معنی باین عبارت فرموده اند المعارف الکشفیة یستحیل التعبیر عنها من غیر تشابه
فی عالم المتناطقین بالحروف و الاصوات فان کرروا تلک المعارف والحقائق باحسن عبارة و
ارشق اشارة و انما خاطب بهذه الکلمات قوم لا یشغلهم تشابه الالفاظ وان کانت متشابهة غایة التشابه
عن درک حقائق المعانی لا ینقطع علیهم عالم الملک طریق الانس بعالم الملکوت و نیز اهل معرفت گفته اند
آنچه دل ببیند و مشاهده کند یا بر سر مکشوف گردد و گشاده شود بحقیقت عبارت از وی درست نیاید
و علامت صحت مشاهدهٔ باطن و شهود سر عجز ست از عبارت کمال او که نهایت را حد و نهایت پدید
آوردن و احاطت کردن محال بود و قال بعض الکبراء رحمه الله علامة تجلی الحق سبحانه علی الاسرار ان لا یشهد
السر ما یتسلط علیه التعبیر او یحویه الفهم فمن عبر او فهم فهو خاطر استدلال لا ناظر اجلال کذا فی العوارف
از کنه مقصود و مشهود خبر باسما و صفات نشان نتوان داد و چون بکنه رسد زبان گنگ شود و نیز هر چند
عرفا و بلغا بعبارتیکه دانند و توانند از اوصاف نشان دهند عاقبت از بیان فرو مانند و بنهایت
اوصاف نرسانند و ازینجاست که منقول ست از امیر المؤمنین علی رضی الله عنه که فرموده من عرف الله
سبحانه کل لسانه و نیز اهل معرفت گفته اند مشاهدات و منازلات قلوب حیرت و مکاشفات
و مواجید سرها دهشت ست متحیر و مدهوش از انکه وی را افتاده ست و سر در آن مستغرق گشته حیرت

الخاطر ما یرد علی القلب من الخطاب او الوارد الذی لا عمل للعبد فیه
و ما کان خطابا فهو اربعة اقسام ربانی و هو اول الخواطر و هو لا یخطئ
ابدا و قد یعرف بالقوة و التسلط و عدم الاندفاع و ملکی و هو

پس قوافل نفوس انسانی بحکم اقتضای کنتم ازواجا ثلثة سه فریق گشتند فمنهم ظالم لنفسه ومنهم سابق بالخیرات گروه اول
ظالمان سرگشته متبوع وغافلان بیچاره مغرور بودند که در بازار فنا بافسوس وبازی تخیلات انما الحیوة الدنیا لعب ولهو وزینة فریفته شدند
ونفوس خبیثه ایشان النفس لامارة بالسوء در حضیض ظلمت بهیمی محبوس کردند وجناح طایر روح ایشان در تیه الخیال مالوفات زین للناس حب

چه خبر دارد وچون خبر ندارد چگونه خبر دهد وگفته اند یعنی بحدیث قیامت رستن و برهنه میگردد
مصطفی صلی الله علیه وعلی آله وصحبه وسلم چون ام المؤمنین عائشه رضی الله عنها را خبر داد که خلق را بقیامت
برهنه برانگیزند عائشه گفت رضی الله عنها واسوأتاه (چه رسوائیها) مصطفی صلی الله علیه وعلی آله وسلم فرمود یا عائشه
آنروز مردان ندانند که مردست وزنان ندانند که زن ست وچون قیامت که اثریست از آثار قدرت حق سبحانه
بچشم ظاهر این واجب کند البته که مشاهده حق سبحانه بسر این حیرت واجب کند سرور عارفان افصح العرب
والعجم صلی الله علیه وسلم که عبارت همه معبران در جنب عبارت وی گنگ ست وکشف همه مکشوفان در مقام
کشف وی حجابست در مقام کشف سر چنین فرمود لا احصی ثناء علیک وشیخ بزرگوار مبین الطرائق کاشف
الاسرار والحقائق امام عالم عارف بالله ابو یعقوب یوسف ابن ایوب ابن یوسف الهمدانی قدس الله تعالی روحه
ونور ضریحه فرموده علم البصیرت را قانونی وقاعده ایست جمله علوم در وی باید هر علمی در مرتبه ومنزلی
جداگانه بحسب استحقاق هر علمی چنانکه جویها در دریا باید بحسب منزلت هر جوی پس آنکه در دریاست هم در
دریاست وهم در جوی زیرا که جویها در دریاست هر چند جویها را در دریا حکمی نمانده است لیکن بجوهر باقیست
وبعد بسیار آنکه در جوئیست در جوی تنهاست در دریا همچنین آنکه در علم مکاشفه است هم در علم مکاشفه
وهم در علمهای دیگر وآنکه در جویهای علوم است در دریای کشف نیست هدر بس کشف چنانکه علم بحر میداند
علم جویها میداند چون دسترس کردن گیرد اعتراض نباید کرد ومنتظر باید بودن تا آنگاه که بیان کند اساسی
را که علم لدنی بروبناست ومن ترک الادب علی البساط طرد ورد الی الباب وحجة الاسلام امام غزالی
رحمه الله میگوید معرفت حق سبحانه ومعرفت صفات وافعال حضرت ربوبیت جل ذکره که وهو العلم بالله عزوجل
وهو مطلوب لذاته وما سواه من العلوم مطلوب لا لعله کمتر از جولاهگی نیست اگر کسی همه علوم روی زمین
برخواند وهمه صناعات نیز بیاموزد ولیکن در جولاهگی رنج نبرده باشد وی را نرسد بر جولاهه اعتراض کند
واگر نیز در جولاهگی رنج برده باشد وی را نرسد که بر کسی که ازوی استادتر بود ورنج بیشتر برده باشد
دران صنعت انکار کند بلکه باید که هر چه وی را منکر نماید بر قصور فهم خویش حمل کند تا آنگاه که بروی روشن
شود وچون این قدر عقل او را یاری نمی دهد از وی اعراض باید کرد وبجواب مشغول نباید شد قصه موسی وخضر

الشهوات و بدواعی غوائل لذات اذهبتم طیباتکم در ادویه سموم یعلمون ظاهرا من الحیوة الدنیا کم گشته و قرارگاه وطن اصلی و مقصد حقیقی فراموش کردند نسوا الله فنسیهم لاجرم سفر این قوم نامبارک افتاد و تجارت شوم فما ربحت تجارتهم و ما کانوا مهتدین اولئک الذین خسروا انفسهم و ضل عنهم ما کانوا یفترون لاجرم انهم فی الآخرة هم الاخسرون طائفهٔ دوم مقتصدان و اصحاب یمین اند که بعد از قدم همت از مراتع بهیمی

فـ
از لطائف قصه خضر و موسی علیهما السلام

علیهما الصلوة و السلام تنبیه است برین دقیقه کشتی یتیمان سوراخ کردن و ران حکمتی بود که آخر ظاهر گشت پس باید دانستن که چنانکه حفظ مال ایتام و وجوب آنرا هر مؤمن می شناسد خضر نیز علیه السلام هر آینه این قدر شناخته است اما سری دیگر بر وی مکشوف گشته است و عمل او بنابران حکمت و بنابران سر بود و دیگر در صحیح بخاری است در باب ما یستحب للعالم اذا سئل ای الناس اعلم ان یکل العلم الی الله تعالی باسناده عن ابی بن کعب رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه و سلم انه قال قام موسی النبی خطیبا فی بنی اسرائیل فسئل ای الناس اعلم فقال انا اعلم فعتب الله عز و جل علیه اذ لم یرد العلم الیه فاوحی الله الیه ان عبدا من عبادی بمجمع البحرین هو اعلم منک الی آخر الحدیث و هم در صحیح بخاری است در غیر این باب باب الخروج فی طلب العلم قال ابی بن کعب رضی الله عنه سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول بینما موسی فی ملأ من بنی اسرائیل اذ جاءه رجل فقال له هل تعلم احدا اعلم منک قال موسی لا فاوحی الله تعالی الی موسی بلی عبدنا خضر فسأل موسی السبیل الیه الی آخر الحدیث قال العلامة النسفی رحمه الله فی شرح الحدیث اورد هذا الخبر ههنا لیبین ان من سئل من اعلم الناس فی هذا الزمان و عنده انه اعلمهم بما اوتی من الرجحان لا یستحب له ان یقول انا بل یقول الله اعلم بذلک لانه قد یکون اعلم منه فی زمانه و هو لا یعلم بمکانه فعوتب موسی علیه الصلاة و السلام بترک الافضل مع فعل الفاضل فکذلک حال الانبیاء علیهم الصلاة و السلام لعلو قدرهم و عظم امرهم یعاتبون علی ما لا یعاتب علیه غیرهم و کان نبینا صلی الله علیه و سلم یقول انا سید ولد آدم و لا فخر ای لا اقول ذلک افتخارا بل ائتمارا لامر الله عز و جل و قال الشیخ الامام العارف الولی ابو عبد الله محمد بن علی الحکیم الترمذی قدس الله تعالی روحه فالرسل علیهم الصلاة و السلام و ان کانوا فی اعلی الدرجات من العلوم و انباء الغیب فهم فیما بینهم و بین الخلق تعمی علیهم امورهم حتی یعاملوهم بما هو طریقهم و بما یحملونه الا یری ان رسول الله صلی الله علیه و سلم کان یأتیه الوحی صباحا و مساء من عند ذی العرش سبحانه ثم یعمی علیه رؤیة الهلال فی الصوم و الفطر حتی شهد عنده شاهد فی الصوم و شهد عنده اعرابیان فی هلال الفطر فقبل شهادتهما و قال صلی الله علیه و سلم فی الخصمین ان بعضکم الحن بحجته من بعض و انما اقضی بما

بلی

فاتر نهادند و در طلب حیات طیبه و صفای نعیم فیها ما تشتهی الانفس و تلذ الاعین ترک لذات مکدر فانی کردند و روزی چند
در شدائد و محن یا دنیا مری علی اولیائی فلا تحلی لهم صبر کردند و اقدام سعی بر بسط جاهدوا فی الله حق جهاده ثابت داشتند تا بسعادت
بشارت تتنزل علیهم الملائکة ان لا تخافوا و لا تحزنوا مسرور گشتند طائفهٔ سوم سابقان صفوف ولایت و مقربان بارگاه عنایت بودند که

بما اسمع منکم فمن قضیت له فی حق اخیه بشیء فانما قطع له قطعة من النار الحدیث و دیگر بباید
دانست که لیس فی شیء من اسرار المعرفة باطن ینافض ظاهر الشرع بل باطن المعرفة تتمیم ظاهر الشرع و تکمیله
فعن هذا اذا انکشف علی اهل الحقائق اسرار الامور علی ما هی علیه نظروا الی الالفاظ الواردة فی
الشرع فما وافق ما شاهدوه قرروه و ما خالف اوّلوه و علی الجمله متشابهات در آیات قرآن
و احادیث صحیحه و کلمات صحابهٔ کرام سید انام صلی الله علیه و علی آله و سلم و در کلمات تابعین و تبع تابعین
رضی الله تعالی عنهم اجمعین و همچنین در سخنان اکابر مشایخ طریقت که کبرای دین و عظمای اهل یقین اند قدس الله تعالی
ارواحهم اجمعین بسیار واقع شده ست تا اهل بصیرت گفته اند وقوع متشابهات از ضرورات طریق
تحقیق ست و لهذا السر لم یتکلم الانبیا علیهم الصلوة و السلام فی علوم المکاشفة الا بالرمز و الایماء علی
سبیل التمثیل و الاجمال علماً منهم بقصور افهام عوام المؤمنین بل بعض الخواص ایضا عن الاحتمال
و العلماء الکبراء ورثة الانبیاء فما لهم سبیل الی العدول عن نهج التأسی بهم و الاقتداء قال الله تعالی هو الذی
انزل علیک الکتاب منه آیات محکمات هن ام الکتاب و اخر متشابهات الآیة المتشابهات المشتبهات
قیل یشتبه معناها علی من جهل وجوه خطاب الرب سبحانه و المحکمات اصل و من جهتها یحصل العلم بالتوحید
و تاویل المتشابه و قیل المحکم ما دل علی صفات الله تعالی من علمه و قدرته و سمعه و بصره و سائر صفاته و المتشابه ما لا بد
ان یصرف عن ظاهره الی وجه من وجوه التاویل فیه کقوله سبحانه فی جنب الله و خلقت بیدی و تجری
باعیننا و نحو ذلک و ما یعلم تاویله الا الله منهم من وقف علی هذا و قال لا یعلم تاویل المتشابه الا
الله تعالی و کثر اهل العلم علی ان الراسخون فی العلم یعلمون المتشابه قالوا و لو لم یکن للراسخین فی العلم حظ فی
العلم بالمتشابه الا ان یقولوا آمنا به کل من عند ربنا لم یکن لهم فضل علی الجهال لانهم جمیعا یقولون
ذلک و ان الله تعالی لم یسو بین خلقه فی العلم بالمتشابه و قال من وقف فائدة انزال المتشابه الایمان به و اعتقاد
حقیقة ما ارید به و معرفة قصور افهام الخلق عن الوقوف علی ما لم یجعل لهم الیه سبیلا ثم ان القرآن کله محکم فی معنی
و معنی انه متقن لا تناقض فیه قال الله تعالی الر کتاب احکمت آیاته الآیة و کله متشابه فی معنی و معناه
انه یوافق بعضه بعضا و یشبه بعضه بعضا قال الله تعالی الله نزل احسن الحدیث کتابا متشابها مثانی الآیة

القول فی المتشابهات

کحل مازاغ البصر وما طغی در چشم جان کشیده‌اند و بربط مولی لوث حدوث دنیا و عقبی را باشارت فاخلع نعلیک از پای همت بیند اختند
وبقوت جواذب عنایت و خواطف هدایت از سرحد محسوس و معقول درگذشتند و از مضیق ظلمات عالم ناسوت خیمه انس در فضای ساحات لاهوت
زدند و پروانه هستی موهوم خود بر سبحات شمع جلال احدیت بسوختند و از هستی و ننگ وجود فانی برستند و بحقیقت باقی بپیوستند ذلک فضل الله

وبعضه محكم وبعضه متشابه في معنى كما يفهم من هذه الآية كذا في التيسير للعلامة الكبير نجم الملة والدين ابي حفص عمر
بن محمد بن احمد النسفي رحمه الله وفي شرح التأويلات في هذه الآية قال قوم المحكم ما في العقل بيانه والمتشابه
ما لا يدرك بالعقل وانما يعرف بمعونة السمع وقيل الآية المحكمة ما فيها ذكر الامر بالتوحيد والايمان بالله عز وجل
وغيرها من الآيات متشابهة وفي حقائق السلمي قال محمد بن الفضل رحمه الله المحكم هو سورة الاخلاص لانه ليس فيها
الا التوحيد فقط وفي عين المعاني للامام محمد بن طيفور السجاوندي رحمه الله في قوله تعالى وما يعلم تأويله الا الله
والراسخون عطف على اسم الله يقولون حال وعليه يحمل قول ابن عباس رضي الله عنهما انا من الراسخين في
العلم ومجاهد انا ممن يعلم تأويله وابن جريج رضي الله عنه المتشابه ما لا سبيل الى معرفته والعبد مبتلى باعتقاد
حقيته لا غير كصفة الوجه واليد والاستواء وقيل المتشابه ما خالف فيه السمع العقل لاشتباه لفظه
بما لا يليق بمعناه والراسخون هم الذين حققوا العلم بالمعرفة والقول بالعمل وفي معالم التنزيل للامام
محي السنة ابي محمد الحسين بن مسعود الفراء البغوي صاحب كتاب المصابيح وشرح السنة وغيرهما رحمه الله
اختلف العلماء رحمهم الله في نظم هذه الآية فقال قوم الواو في والراسخون للعطف ويقولون حال اي وهم
مع علمهم يقولون وهذا قول مجاهد والربيع وذهب الاكثرون الى ان الواو للاستيناف وهو رواية
طاوس عن ابن عباس رضي الله عنهم وسئل مالك رحمه الله عن الراسخين فقال العالم العامل بما علم المتبع
وقيل الراسخ في العلم من وجد في علمه اربعة اشياء التقوى بينه وبين الله عز وجل والتواضع بينه وبين
الخلق والزهد بينه وبين الدنيا والمجاهدة بينه وبين نفسه والذين في قلوبهم زيغ قيل هم جميع
المبتدعة وقال عمر بن عبد العزيز رضي الله عنه انتهى علم الراسخين في العلم بتأويل القرآن الى ان قالوا آمنا
به كل من عند ربنا وهذا القول اقيس في العربية واشبه بظاهر الآية والراسخون في العلم اي الداخلون في العلم
هم الذين اتقنوا علمهم بحيث لا يدخلهم في معرفتهم شك واصله من رسوخ الشيء في الشيء وهو ثبوته يقال
رسخ الايمان في قلب فلان وفي انوار التنزيل للامام ناصر الملة والدين البيضاوي رحمه الله ومن
وقف على الا الله فسر المتشابه بما استأثر الله تعالى بعلمه كمدة بقاء الدنيا ووقت قيام الساعة و
خواص الاعداد كعدد الزبانية او بما دل القاطع على ان ظاهره غير مراد ولم تدل على ما هو المراد

القول في الراسخ في العلم

قوله تعالى هو الذي انزل عليك الكتاب منه آيات محكمات واضحات الدلالة هن ام الكتاب اصله المعتمد عليه في الاحكام واخر متشابهات لا تفهم معانيها كاوائل السور وجعله كله محكما في قوله احكمت آياته
بمعنى انه ليس فيه عيب ومتشابها في قوله كتابا متشابها بمعنى انه يشبه بعضه بعضا في الحسن والصدق فاما الذين
في قلوبهم زيغ ميل عن الحق فيتبعون ما تشابه منه ابتغاء طلب الفتنة لجهالهم بوقوعهم في الشبهات واللبس وابتغاء تأويله
تفسيره وما يعلم تأويله تفسيره الا الله وحده والراسخون الثابتون المتمكنون في العلم مبتدأ خبره يقولون آمنا به اي بالمتشابه انه من عند الله ولا نعلم
معناه كل من المحكم والمتشابه من عند ربنا وما يذكر بادغام التاء في الاصل في الذال اي يتعظ الا اولوا الالباب اصحاب العقول

تفسير جلالين

يؤتيه من يشاء والله ذو الفضل العظيم العزيز بدان كه ايزد تعالى نوع انسان را سعادت وعده كرده است كه آنرا لقاء الله
خوانند وجانهاى جميع طالبان صادق وكاملان محقق از پى اين سعادت پايمال حيرت گشتند وخلق ازين سعادت چنان محروم ماندند چون
نابيناى مادرزاد كه بزبان ذكر الوان واشكال گويند وبگوشش صفت حسن وجمال بشنود واز حقيقت لذت آن محروم بود وتا هوائى

القول فى فوائد المتشابهات

وفى تفسير الكبير للامام النحرير المناظر المتكلم المفسر صاحب التصانيف المشهورة فخر الدين الرازى ابى عبد الله
محمد بن عمر بن الحسين القرشى البكرى التيمى رحمه الله وهو الملقب بالامام عند علماء الاصول وهو المعروف بشبهة
المخالفين المبطل لها باقامة البراهين فى تفسير هذه الآية العلماء ذكروا فى فوائد المتشابهات وجوها منها انه
متى كانت المتشابهات موجودة كان الوصول الى الحق اصعب واشق وزيادة المشقة توجب مزيد الثواب ومنها
ان القرآن اذا كان مشتملا على المحكم والمتشابه افتقر الناظر فيه الى الاستعانة بدليل العقل وحينئذ يتخلص عن
ظلمة التقليد ويصل الى ضياء الاستدلال ومنها وهو الوجه الانسب الاقوى فى هذا الباب ان القرآن مشتمل على
دعوة الخواص والعوام وطبائع العوام تنبو فى اكثر الامر عن ادراك الحقائق فمن سمع من العوام فى اول
الامر اثبات موجود ليس بجسم ولا متحيز ولا مشار اليه ظن ان هذا عدم ونفى فوقع فى التعطيل فكان
الاصلح ان يخاطبوا بالفاظ دالة على بعض ما يناسب ما توهموه وتخيلوه ويكون ذلك مخلوطا بما
يدل على الحق الصريح فالقسم الاول وهو الذى يخاطبون به فى اول الامر يكون من باب المتشابهات
والقسم الثانى وهو الذى يكشف لهم فى آخر الامر هو المحكمات فهذا ما حضرنا فى هذا الباب والله تعالى
اعلم بمراده وفى حدائق الحقائق لسيدنا ومولانا تاج الحق والدين روح الله تعالى روحه شمس
العارفين امام الزمان ابو جعفر محمد بن طيفور سجاوندى رحمه الله ميگويد وقف بر الا الله لازم است بمذهب
اهل سنت وجماعت وشرط ايمان بقرآن عمل است بمحكم وتسليم متشابه كه معنى او بظاهر لفظ
مخالف مى نمايد وآنچه وضع لغت ازين الفاظ متشابهات خواسته است مراد نيست ومتشابهات
وارد است در صفات خداوند عز وجل ذاتا وفعلا چون وجه الله ويد الله وجاء ربك الرحمن على العرش
استوى ودر احقاق كه مخزن حقائق است وتاليف ونتيجه خاطر عاطر سيد امام شهيد ناصر الملة
والدين ابو القاسم يوسف بن محمد الحسينى المدنى السمرقندى است نور الله تعالى روضته مذكور است الكلام للافهام
لا للابهام ولكن دعت الحكمة البالغة الى ايراد المتشابهات فى التنزيل وكذلك الكتب السالفة والمتشابه
مذكور لمقاصد لم يوضع لها الكلام ولا تجد كتابا فى الحكمة الا ويخفى فيه اكثر من الظاهر فى كلام
الفصحاء المحلى بالاستعارة والتشبيه اكثر وفى شرح الكشاف للطيبى رحمه الله معرفة ما للانسان سبيل الى معرفته

فضای ساحات صدر که میدان جولان سلطان قلب و محل تدبر اوست از تراکم ظلمات غبار تخیلات باطله و افکار فاسده و تصورات
مظلمه پاک نشود و عین بصیرت که ناظر امور اخبار و مطالع رقوم اسرار آن عالم ست از علت عمای غفلت که بواسطه لذات و شهوات
جسمانی و مألوفات و مشتهیات نفسانی معلول گشته خلاصی نیابد از آثار حقائق این سعادت بوئی بمشام جان سالک نرسد و این

ومعرفة ما لا سبيل الى معرفته عين علوم الراسخين فمن شرف منزلة العلماء الراسخين انهم يميزون بين
ما يمكن علمه وبين ما لا يمكن ان يعلم ويعلمون ما الذي يدرك ان طلب وما الذي لا يدرك وعلى اي غاية يجب
ان يقف طالب العلم واي مكان لا يمكن تجاوزه وقال بعضهم العلم الراسخ هو الذي رسخ في القلب بحيث لا يمكن
لصاحبه مخالفته وظهر اثره في الاعضاء بحيث لا ينفك شئ منها عن مقتضاه وقال ابو سعيد الخراز
قدس الله تعالى روحه الراسخون في العلم هم الذين كملوا في جميع العلوم وعرفوها واطلعوا على همم الخلائق كلهم اجمعين
وقال بعض الاكابر رحمهم الله وما يعلم تاويله الا الله ومن وجد علمه من الله وهم الذين جردوا اسرارهم
لورود الالهام وما يذكر الا اولوا الالباب قيل الالباب العقول الصافية عن قشر التخيل والوهم ربنا لا تزغ قلوبنا
قال ابن عطا رحمه الله الزيغ الميل الى شئ سوى الحق سبحانه قال الامام حجة الاسلام رحمه الله الراسخون في العلم
والعارفون من الاولياء وان جاوزوا في المعرفة حدود العوام وجالوا في ميدان المعرفة وقطعوا من بواديها
اميالا كثيرة فما بقي لهم من معالم يبلغوه وهو بين ايديهم اكثر بل لا نسبة لما طوي عنهم الى ما كشف
لهم لكثرة المطوي وقلة المكشوف بالاضافة اليه فبالاضافة الى المطوي المستور قال سيد الانبياء
صلوات الله وسلامه عليه لا احصي ثناء عليك انت كما اثنيت على نفسك وبالاضافة الى المكشوف قال
صلى الله عليه وسلم انا اعلمكم بالله ولكون العجز والقصور ضروريا في آخر الامر بالاضافة الى منتهى الحال
قال سيد الصديقين ابو بكر الصديق رضوان الله تعالى عليه العجز عن درك الادراك ادراك وقال حجة
الاسلام ايضا رحمه الله فان قلت فاي فائدة في مخاطبة الخلق بما لا يفهمون فجوابك انه قصد بهذا الخطاب
تفهيم من هو اهله وهم الاولياء والراسخون في العلم وقد فهموه فليس من شرط من يخاطب العقلاء بكلام
ان يخاطبهم بما يفهمه الصبيان والعوام بالاضافة الى العارفين كالصبيان بالاضافة الى البالغين ولكن على الصبيان
ان يستفهموا البالغين عما لم يفهموه وعلى البالغين ان يجيبوهم بان هذا ليس من شانكم ولستم
من اهله فخوضوا في حديث غيره وقيل للجهال فاسئلوا اهل الذكر ان كنتم لا تعلمون فاذا سألوا
فان كانوا يطيقون فهمه فهموهم والا قالوا لهم وما اوتيتم من العلم الا قليلا لا تسألوا عن اشياء
ان تبد لكم تسؤكم ما لكم ولهذا السؤال هذه معان الايمان بها واجب والكيفية مجهولة لكم

وفي نسخة من الجام العوام اللوائح

اعرفكم بالله اخوفكم لله وانا اعرفكم بالله

يفهموه

والسؤال

واین مرض مهلکه وداء عضال مندفع نشود الا بتریاق محبت که از دار وخانهٔ حضرت صمدیت ظاهر شود و محبت حقیقی از معرفت
کامل تولد کند و ابواب ریاض کمال معرفت نگشاید مگر بفکر صافی و صفای فکر نیاید مگر از دل پاک از شواغل دنیوی چنانکه در حدیث ربانی آمده
لو صلی العبد صلاة اهل السماء والارض وصام صیام اهل السماء والارض وطوی الطعام مثل الملائکة حتی لا یاکل شیئا ولبس لباس العاری ثم

والسؤال عنه بدعة وهذا معنی قول مالک رحمه الله الکیفیة مجهولة یعنی تفصیل المراد به غیر معلوم وفی حقایق
التفسیر للشیخ الامام العالم العارف ابی عبد الرحمن محمد بن الحسین بن محمد بن موسی السلمی النیشابوری قدس الله تعالی
روحه قد روی عن علی رضی الله عنه من قوله وقد روی مسندا ایضا الی النبی صلی الله علیه وسلم انه قال لکل آیة
ظهر وبطن ولکل حرف حد ومطلع وقال بعض الکبراء رحمهم الله فی هذا الخبر المروی موقوفا ومرفوعا وفی
بعض روایة ان للقرآن ظهرا وبطنا وحدا ومطلعا ان الظهر هو التفسیر والبطن هو التاویل والحد ما یتناهی
الیه المفهوم من معنی الکلام والمطلع ما یصعد الیه منه فیطلع علی شهود الملک العلام جل ذکره والتاویل
یختلف بحسب احوال المستمع واوقاته فی مراتب سلوکه وتفاوت درجاته وکلما ترقی عن مقامه انفتح
له باب فهم جدید واطلع به علی لطیف معنی عتید ولله تعالی فی کل کلمة اسرار ینفد البحر دون نفادها فکیف
السبیل الی حصرها وتعدادها **وفی التیسیر** التفسیر علم نزول الآیة وشانها وقصتها والاسباب
التی نزلت فیها والقوم الذین ارید بها والتاویل صرف الآیة الی معنی یحتمله موافق لما قبلها او ما بعدها وقیل
التفسیر کشف ظاهر الکلام والتاویل کشف باطنه وبالفارسیة تفسیر روشن کردن سخن است و تاویل
پیدا کردن مغز سخن است فالتفسیر هو علم النزول لا یتکلم فیه الا بالسماع والتاویل شایع بالاستنباط بشرط
موافقة النص والاجماع وقال الشیخ الامام العارف الولی ابو عبد الله محمد بن علی الحکیم الترمذی قدس الله
تعالی روحه من القرآن لطائف تلهیک عن نفسک وعن اریک وتعلق قلبک بولی اللطائف ومنه
اسرار احیی بها قلوب خاصته من انبیائه وقلوب نجباء الاولیاء عجز عن احتمالها عامة الاولیاء من دونهم
من الموحدین هی الحروف المتفردة فی اوائل السور فیها علم جمیع ما فی تلک السورة وانما یفهمه من احیی الله
تعالی قلبه به لا بعلمه وقال علم الهدی رئیس اهل السنة والجماعة الشیخ الامام ابو منصور قدس الله تعالی
روحه فی هذا الباب بطریق الرمز اظهارا لکمال القدرة الالهیة فله سبحانه ان یضمن ما شاء من المعانی فیما
شاء من الاشیاء وله عز وجل ان یفهم المراد من اراد من خلقه وان قصرت العقول عن ذلک و در ترجمه
عوارف است هر کلمه از کلمات احادیث نبوی صلی الله علیه وسلم وسخنان مشایخ وکبراء دین رضی الله عنهم
ظهری دارد و بطنی و هر بطنی بطنی دیگر تا اول بر مقتضای فهم ظاهر عملی بجای نیارد از فهم بطن نصیبی

التاویل فی الاصل الترجیع وفی الشرع صرف اللفظ عن معناه الظاهر الی معنی یحتمله اذا کان المحتمل الذی یراه موافقا بالکتاب والسنة مثل قوله تعالی یخرج الحی من المیت ان اراد به اخراج الطیر من البیضة کان تفسیرا وان اراد اخراج المؤمن من الکافر او العالم من الجاهل کان تاویلا لعوالی الحمد

قیل التاویل بیان احد محتملات اللفظ والتفسیر بیان مراد المتکلم ولذلک قیل التاویل ما یتعلق بالدرایة والتفسیر ما یتعلق بالروایة وقال الراغب التفسیر اعم من التاویل واکثر استعمال التفسیر فی الالفاظ ومفرداتها واکثر استعمال التاویل فی المعانی والجمل واکثر ما یستعمل التاویل فی الکتب الالهیة والتفسیر یستعمل فیها وفی غیرها وقال الماتریدی التفسیر القطع علی ان المراد من اللفظ هذا والشهادة علی الله انه عنی باللفظ هذا فان قام دلیل مقطوع به فصحیح والا فتفسیر بالرای وهو المنهی عنه والتاویل ترجیح احد المحتملات بدون القطع والشهادة علی الله

اری فی قلبه ذرة من محبة الدنیا او سمعتها او محمدتها او ریاستها لا اسکن فی جواری و لا اظلمن قلبه حتی ینسانی و لا اذیقه حلاوة
مناجاتی فرموده اند که اگر بنده چندان نماز گزارد که اهل آسمان و زمین و چندان روزه دارد که اهل آسمان و زمین و بسط ماکولات و مشتهیات
در نوردد و هیچ نخورد همچون فرشتگان و برهنگی را لباس خود سازد ما که خداوندیم نظر بر باطن وی کماریم اگر در دل وی مقدار یک ذره محبت دنیا

نیابد و تا بر مقتضای فهم بطن اول عمل نکند از فهم بطن ثانی بی بهره ماند و علی هذا هر فهمی دلیل عملی دیگر
و هر عملی سبب فهمی دیگر تا آنگاه که بمنتهای بطون کلام برسد و امکان رسیدن بمنتهای بطون وقتی بود که
امکان رسیدن بمقام متکلم و درجهٔ علم او باشد و ازینجا معلوم شود که وصول بمنتهای بطون
کلام الهی و حدیث نبوی مقدور کسی نبود و اما کلمات مشایخ قدس الله ارواحهم هر که اقتفاء اشارات
ایشان نماید و پایه پایه از مدارج و معارج اعمال و فهوم آن ترقی کند و قوت وصول بمقام متکلم دارد
یمکن که بمنتهای بطون کلام وی برسد و دیگر باید دانست که مذهب وقف بر و ما یعلم تاویله
الا الله و قول باستیناف و مذهب عدم وقف و قول بالعطف هر دو مذهب صحیح است و هر دو
از مذاهب اهل سنت و جماعت است و هر دو روایت است از عبد الله بن عباس رضی الله عنهما و غیره و بین
المذهبین تنافی نیست عند اهل الحق و الحقیقه و بتامل شافی درین سخنان گذشته فصل الخطاب
بین المذهبین روشن و مبرهن میگردد و خواجه امام عالم عارف ربانی ابو یعقوب یوسف بن
ایوب همدانی قدس الله تعالی روحه فرموده اند عمل دین کمترین مقام از وی معاملت است و معاملت
آن است که جملهٔ فرائض قالبی و قلبی بجای آرد و علم دین کمترین رتبت وی آن است که جمع میان دو قول
متضاد بکند و در تفسیر اقوال متضاد بسیار است چون رتبت مفسر بیش از نقل نبود شنونده را
از شنودن جز حیرت و سرگردانی نباشد مفسر باید که با فهم و درایت باشد و در شناخت عربیت
و شناخت عقائد با حظی بلیغ و در کمال رتبت باشد دیدن عجائب قرآن متفاوت است بر حسب
مقادیر سالکان فهم هر کسی در خور مشرب وی باشد کسی که بمعاملت بندهٔ خدای تعالی نبود وی را درایت
و کیاست راه خدای عز و جل نباشد امثال و حکم در کتاب عزیز بسیار است لیکن جمال خویش
جز بطالب صاحب بصیرت ننماید هر طبقه از طبقات اهل دین را فهمی است جداگانه علم لغت
و فقه و کلام مقدمه علم اقدام است و علم اقدام مقصود سالکان راه حق است که نتائج خوف و رجا
و صبر و شکر و محبت و شوق صبار انند در بلا در ابتدا آنگاه شکورانند در بلا در انتها و از پس این
بعمارت دل مشغول گشتن است و مقاتلت اعدای دل و عقل را میان بستن است و از عیب دیگران

فصل الخطاب تخلیص الکلام بحیث
لا یشتبه علی السامع ما یریده وقیل
بحیث یعتبر المفعول المفصول
من الخطاب الذی یتبینه من یخاطب
او الفاصل ای الفاصل من الخطاب
بین الحق و الباطل و الحکم بالبینة
و الیمین او الفقه فی القضاء او النطق
بأما بعد فانه اول من تکلم بها داود
علیه السلام او الا النبی علیه الصلاة و السلام
او قس بن ساعدة احد حکماء العرب
او القاموس اول من تکلم بها
النبی علیه السلام او کعب بن لوی
کما لا یخفی

یا آوازهٔ آن یا ستایش آن یا بزرگی جستن دران بیابیم نام او را از جریدهٔ آشنایان محو گردانیم و رقم حرمان و خسران بر ناصیهٔ
روزگار وی کشیم و آیینهٔ دل وی را بغبار غفلت و شقاوت تاریک گردانیم تا جمال حضرت ما را که غایت سعادت و نهایت لذت
واشس کند و کام جان وی را از لذات قطرات شراب الفت که از سحاب کرم بر بوادی صدور مشتاقان در وقت راز و نیاز

بعیب خود آزاد شدن است و از پس این مکر الله که مرتبهٔ اقدام مخلصان است دیدن است و از پس
این اسرار غیب ببصیرت سریرت مطالعه کردن است و از پس این قدم خاص خود معلوم
کردن است چون مرد اینجا رسید مبدأ ارادت حق سبحانه پدید آمد آن فهم که خلفای راشدین را بود
رضی الله عنهم اجمعین در یافتن معانی کتاب مهیمن از پس انبیا علیهم الصلاة والسلام کسی را
را نبود زیرا که صفای سر شان و نقای قلبشان بیش بود و آنچه در میان خلق است اگر نه مقتبس آن
از ایشان بودی دیگران راه نبردندی عصا کش آن سادات اند اگرچه دیگران عصا توانند داشت
و نتوانند زند بتصرف نفسانی شهوانی در تقدیم و تاخیر اقوال پاکان سلف رضی الله تعالی عنهم اجمعین
هر کس باندازهٔ فهم خویش در دریای وحی پاک غوص کردند و بقدر همت خویش گوهر یافتند فهم عقبی
زاهدان و عابدان را بود و فهم هنر و عیب خود مریدان را بود و فهم هستیها و نیستیها خود را ماهران را بود
معلم بحقیقت حق است سبحانه هر کس را باندازهٔ صفای فهم مدد میدهد و ازینجا بود که سید انبیا
علیه و علیهم الصلاة والسلام و علی آل کل و اصحابه اجمعین از همه عالمتر بود بدل از همه پاکتر و ببشر از همه صافتر بود
قال الله تعالی و علمک ما لم تکن تعلم و کان فضل الله علیک عظیما و قال عز و جل الرحمن علم القرآن
دیگر بباید دانستن که حکم کلمات متشابهات در شریعت باجماع صحابه و تابعین و تبع تابعین و من بعدهم
من السلف الصالحین رضی الله عنهم اجمعین و باخبار صحیحه و استدلالات بآیات که سند این اجماع اند
آنست که فرض و لازم است علی عموم الخلائق بنسبت این عبارات و حقائق رعایت هفت وظیفه
التقدیس ثم التصدیق ثم الاعتراف بالعجز ثم السکوت باللسان عن الخوض فیها ثم الامساک عن التصرف
فیها ثم کف الباطن عن البحث عنه و التفکر فیه ثم التسلیم لاهل المعرفة و هذه امور بیانها انّ برهانها
فلنشرحها وظیفة وظیفة مقتبسین فی ذلک من کلام الامام حجة الاسلام رحمه الله فی کتابه الجام العوام
فی علم الکلام و غیره **الوظیفة الاولی** تقدیس الرب عز و علا عما یفهم من ظواهر هذه
الالفاظ من المخلوقیة و ما یتبعها من الجسمیة و لوازمها فعلی العامی و غیره ان یتحقق قطعا و یقینا
ان ذلک محال علی الله تعالی و هو عنه مقدس فان خطر بباله ان الله تعالی جسم فهو عابد صنم فان کل جسم فهو

للمتشابهات سبع وظائف
الوظیفة الاولی تقدیس الرب عز و علا

می بایم محروم کردانیم ای عزیز نقاشان قضا و قدر که مهندسان اشکال وجود ند رقم بر دفتر موجودات نکشمدند حقیرتر و خوارتر ازو نا
و هیچ نقش بر الواح کائنات نبستند خبیث تر و مردار تر ازان پس هر طالب که در طلب مطلوب اعلی و ضطراب تعطش بزلال اجل مولی من
همت خود را بدان بیالاید شایسته قرب جناب کبریا نباشد شعر دو گیتی را نجوید هر که مرد است * یکی را جوید او کین هر دو گرد است

مخلوق و عبادة المخلوق کفر و عبادة الصنم کان کفرا لانه مخلوق کان مخلوقا لانه جسم سوا
کان مظلما کالارض او مشرقا کالشمس والقمر والکوکب او مشفا لا لون له کالهوا او عظیما کالعرش
والکرسی والسما او صغیرا کالذرة والهبا او جمادا کالحجارة او حیوانا کالانسان والجسم عبارة عن
مقدار له طول و عرض و عمق یمنع غیره من ان یوجد بحیث هو الا بان یتنحی عن ذلک المکان وقال

القول فی معنی القدوس

الامام حجة الاسلام رحمه الله فی کتابه المقصد الاسنی فی شرح اسما الله الحسنی القدوس هو المنزه عن
کل وصف یدرکه حس او یتصوره خیال او یسبق الیه وهم او یختلج به ضمیر او یقضی به تفکر ولست
اقول منزه عن العیوب والنقائص فان ذکر ذلک یکاد یقرب من ترک الادب فلیس من الادب
ان یقول القائل ملک البلد لیس بحائک ولا حجام فان نفی الوجود یکاد یوهم امکان الوجود وفی ذلک
الایهام نقص بل اقول القدوس هو المنزه عن کل وصف من اوصاف الکمال الذی یظنه اکثر الخلق
کمالا فی حقهم لان الخلق اولا نظروا الی انفسهم و عرفوا صفاتهم وادرکوا انقسامها الی ما هو
کمال و لکنه فی حقهم مثل علمهم وقدرتهم وسمعهم وبصرهم وکلامهم وارادتهم واختیارهم ووضعوا
هذه الالفاظ بازاء هذه المعانی وقالوا ان هذه هی اسما الکمال ونظروا ایضا الی ما هو نقص فی حقهم
مثل جهلهم وعجزهم وعماهم وصممهم وخرسهم فوضعوا بازاء هذه المعانی هذه الالفاظ ثم کان غایتهم
فی الثنا علی الله تعالی و وصفه ان وصفوه بما هو اوصاف کمالهم من علم و قدرة و سمع و بصر و کلام وان نفوا
عنه اوصاف نقصهم وهو منزه عن اوصاف کمالهم کما انه منزه عن اوصاف نقصهم بل کل صفة تتصور
للخلق فهو سبحانه منزه و مقدس عنها و عما یشبهها و یماثلها و لولا ورود الرخصة والاذن
باطلاقها لم یجز اطلاق اکثرها **وقال** فی جامع الاصول فی آخر حرف الصاد فی الکتاب الثانی
فی الصفات ابو هریرة رضی الله عنه قال سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقرأ هذه الآیة ان الله یامرکم
ان تؤدوا الامانات الی اهلها الی قوله عز و جل ان الله کان سمیعا بصیرا ورایت رسول الله
صلی الله علیه وسلم یضع ابهامه علی اذنه والتی تلیها علی عینه اخرجه ابو داود رحمه الله ابو هریرة
رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال اذا قاتل احدکم اخاه فلیجتنب الوجه فان

تو تا آویزشی داری بوبی ؛ نیابی بوی او از هیچ سوئی ؛ مگر نا لوده کردی وزکاری ؛ که تا بوئی بیابی از کناری ؛ تو تا یکبار که جان

در نبازی ؛ جنب دان خویش را و نانمازی ؛ نفس میدان که هرچه آلایش ست آن ؛ همه جان ترا آلایش ست آن ؛ روایت ست که

روزی رسول صلی الله علیه وسلم یکی از صحابه را گفت میخواهی دنیا و اهل دنیا را بتو نمایم گفت بلی یا رسول الله رسول صلی الله علیه وسلم دست او را

فان الله تعالى خلق آدم على صورته اخرجه مسلم رحمه الله واخرج البخاري رحمه الله الى قوله الوجه ثم قال

في جامع الاصول وقد تقدم فيما مضى من الكتاب وسيجيء فيما يرد منه احاديث تتضمن شيئا من الصفات

كالنفس واليد والقدم والروح والكلام والسمع والبصر الا ان تلك الاحاديث هي بمواضعها التي هي فيها

اولى فلم نذكرها ههنا واقتصرنا على ذكر هذه الاحاديث في هذا الكتاب مفردا لئلا يخلو الكتاب من شيء

مفرد في احاديث الصفات والله تعالى اعلم وقال الامام حجة الاسلام رحمه الله فما عرف احد الا نفسه

ثم قايس بين صفات الله تعالى وصفات نفسه وتتعالى صفات الله تعالى وتقدس عن ان تشبه صفاتنا فتكون

هذه معرفة قاصرة يغلب عليها الايهام والتشبيه فينبغي ان يقترن بها المعرفة بنفي المشابهة اصلا

وبنفي اصل المناسبة مع المشاركة في الاسم فافهم ذلك **الوظيفة الثانية** الايمان والتصديق

وهو ان يعلم قطعا ان هذه الالفاظ اريد بها معان يليق بجلال الله تعالى وان ما وصف الله تعالى به نفسه

او وصفه به رسول الله صلى الله عليه وسلم فهو كما وصفه وحق بالمعنى الذي اراده وعلى الوجه الذي قاله

وان كنت لا اقف على حقيقته والتصديق وان كان بعد التصور لكن التصديق بالامور الجملية ليس بمحال

فالايمان بالجمليات التي ليست مفصلة في الذهن ممكن ولكن تقديسه سبحانه الذي هو نفي المحال عنه عز وجل ينبغي

ان يكون مفصلا فان المنفي هو الجسمية ولوازمها ونعني بالجسمية ما سبق ذكره والفائدة في مخاطبة الخلق

بما لا يفهمون معرفة قصور افهام الخلق عن الوقوف على ما لم يجعل لهم اليه سبيل والايمان به واعتقاد حقية

ما اريد به مع انه قصد بهذا الخطاب تفهيم من هو اهله وهم الاولياء والراسخون في العلم وقد فهموه قال

الشيخ ابو عبد الرحمن السلمي رحمه الله خاطب الله تعالى هذه الطائفة بالاشارات وكلم الناس بالعبارات

اسعدهم الله تعالى باخلاص طاعته ونعمهم بوجود حقائق وحدانيته وايدهم بمداومة مناجاته والقى عليهم

محبته واختار قلوبهم لذكره وطهر ارواحهم بمحبته وكنفهم بقربه وافرغ عليهم مواهبه واظهر عليهم

معاني كلامه واجرى على السنتهم الحكمة والبسهم به وعصمهم في ظواهر الشواهد حتى كانوا في الارض منارا

للخلق وفي السماء اعلاما للملائكة وهم بالله مشتغلون والى الله منقطعون مع الله تعالى لا يكون

لاحد حتى يكون اليه بل لا يكون له حتى يكون لهم حجابا هم للعباد والبلاد وكان هو انيسهم وجليسهم ومحدثهم

الوظيفة الثانية الايمان والتصديق بالمتشابهات

في مخاطبة الخلق بما لا يفهمون

بگرفت و بطرف بیرون آمد تا مقامی که کله های سر آدمی افتاده بود و کرباس پارهای دریده نجس و استخوانهای پوسیده حیوانات و نجاستهای آدمی فرمودند که این کله ها از اهل دنیاست که حرص و حسد و کبر را در و جای داده بودند و این کرباس پارهای نجس جامه های ایشان است که سوار شدند و بدان مباهات میکردند و بر دیگران مفاخرت مینمودند و این نجاستها نعمتهای ایشان است که عمر عزیز را در حصول آن بباد میدادند هر که

ونعيم قلوبهم وقرة اعينهم فصارت اجسامهم مع الخلق موجودة وقلوبهم عن الخلق مفقودة فنفوس هذه الطائفة في الدنيا وقلوبهم في العقبى وارواحهم عند المولى عز وعلا الى آخر اوصافهم وقال الشيخ السلمي ايضا رحمه الله في حقائق التفسير وحكى عن الصادق جعفر بن محمد رضي الله عنهما انه قال كتاب الله عز وجل على اربعة اشياء العبارة والاشارة واللطائف والحقائق فالعبارة للعوام والاشارة للخواص واللطائف للاولياء والحقائق للانبياء **وفي** الجامع الصحيح لامام الدنيا ابي عبد الله محمد بن اسمعيل البخاري رحمه الله في باب كتابة العلم حدثنا محمد بن سلام قال اخبرنا وكيع عن سفيان عن مطرف عن الشعبي عن ابي جحيفة قال قلت لعلي رضي الله عنه هل عندكم كتاب قال لا الا كتاب الله او فهم اعطيه رجل مسلم او ما في هذه الصحيفة الحديث وقال رحمه الله ايضا في الجامع الصحيح في باب حفظ العلم حدثنا اسمعيل قال حدثني اخي عن ابن ابي ذئب عن سعيد المقبري عن ابي هريرة قال حفظت عن رسول الله صلى الله عليه وسلم وعاءين فاما احدهما فبثثته واما الآخر فلو بثثته قطع هذا البلعوم قالوا في شرح الصحيح المراد بالاول علم الاحكام والاخلاق وبالثاني علم الاسرار المصون عن الاغيار المختص بالعلماء بالله تعالى من اهل العرفان وقال بعض العارفين من لم يكن له نصيب من هذا العلم اخاف عليه سوء الخاتمة واقل النصيب من علم المعرفة ان لا يشهد ولا يجحد وان لم يعرف فليعترف ولكن التسليم لاهله فهو معقل المسلمين وفيه يسلمون من عدوهم ويامنون البدع في دينهم وقال بعضهم العلم المكنون والسر المصون علم هذه الطائفة وهو نتيجة الخدمة وثمرة الحكمة لا يظفر به الا الغواصون في بحار المجاهدات ولا يسعد به الا المصطفون بانوار المشاهدات اذ اهل العزة بالله سبحانه له منكرون وعنها مدبرون **وقال** الشيخ شهاب الحق والدين ابو حفص عمر السهروردي قدس الله تعالى روحه علومهم كلها انباء عن وجدان واعتزاء الى عرفان تصعبت نكتها على الاشاة وطفحت على العبارة تهادتها الارواح بدلالة التشام والائتلاف وكرعت حقائقها من بحر الالطاف وقد اندرس كثير من دقيق علومهم كما انطمس كثير من حقائق رسومهم

بيان كتاب الله على اربعة اشياء العبارة والاشارة واللطائف والحقائق

هر که خواهد که بر دنیا و اهل دنیا بگرید گو بگری که جای آن است ۵ عارفی روزی براهی میگذشت ✤ واله و مدهوش چون میخوارگان ✤ دید گورستان
سرگین دان بهم ✤ بانگ برزد گفت ای نظارگان ✤ نعمت دنیا و نعمت خواره بین ✤ اینست نعمت اینست نعمت خوارگان ✤ ای عزیز دنیا و نعمت همه
رنگ و بوی بیش نیست و برنگ و بوی فریفته شدن خاصیت زنان است پس هر که بوی این خاصیت غالب است بحقیقت زن است اگرچه بصورت

وقد قال الجنيد رحمه الله علمنا هذا طوي بساطه منذ كذا سنة ونحن نتكلم في حواشيه ومما انشد فيهم
۵ هم القوم هاموا فاستقاموا على الثرى ✤ لهم همم تسموا الى العلم الفرد ✤ بحار الحيا والعلم والحلم
والتقى ✤ ديار السخا والعز والشكر والحمد ✤ كنوز الصفا والعشق والصدق والولا ✤ لهم من بحار
الغيب درٌّ على ورد ✤ عليهم سلام الله ما هبت الصبا ✤ قبيل ابتسام الصبح في طالع السعد ✤

الوظيفة الثالثة الاعتراف بالعجز ويجب على كل من لا يقف على كنه هذه المعاني
وحقيقتها ولا يعرف تأويلها والمعنى المراد بها ان يقر بالعجز فان التصديق واجب وهو في الواقع
عن دركه عاجز فان ادعى المعرفة فقد كذب والراسخون في العلم والعارفون من الاولياء وان جاوزوا في المعرفة
حدود العوام فما بقي لهم مما لم يبلغوه اكثر **الوظيفة الرابعة** السكوت عن السؤال وذلك واجب
على العوام لان العامي بالسؤال متعرض لما لا يطيقه وخائض فيما ليس اهلا له فان سأل جاهلا
زاده جوابه جهلا وربما ورطه في الكفر من حيث لا يشعر وان سأل عارفا عجز العارف عن تفهيمه لقصور
فهمه كما عجز البالغ عن تفهيم ولده الصبي مصالح بيته وتدبيره بل عن تفهيم مصلحته في خروجه الى
المكتب بل كما عجز الصائغ عن تفهيم النجار دقائق صياغته فان النجار وان كان بصيرا بصناعته فهو
عاجز عن دقائق الصياغة لانه انما يفهم دقائق النجارة باستغراقه العمر في تعلمه وممارسته فكذلك الصائغ
يفهم الصياغة لانه صرف العمر الى تعلمه وممارسته فالمشغولون بالدنيا والعلوم التي ليست من قبيل
معرفة الله تعالى عاجزون عن معرفة الامور الالهية عجز كافة المعرضين عن الصناعات عن فهمها
بل عجز الصبي الرضيع عن الاغتذاء باللحم والخبز لقصور في فطرته لا لعدم الخبز واللحم ولا لانه قاصر
عن تغذية الاقوياء لكن طبع الضعفاء قاصر عن التغذي به فمن اطعم الصبي الضعيف اللحم والخبز
او مكنه من تناوله فقد اهلكه فكذلك العامي اذا طلب بالسؤال هذه المعاني وجب زجره ومنعه وضربه
بالدرة كما كان يفعله عمر بن الخطاب رضي الله عنه بكل من كان يسأل عن الآيات المتشابهات وكما فعله
رسول الله صلى الله عليه وسلم في الانكار على قوم رآهم خاضوا في مسئلة القدر وسألوا عنه
فقال صلى الله عليه وسلم أبهذا أمرتم وقال صلى الله عليه وسلم انما هلك من كان قبلكم بكثرة

مردست وسرمایهٔ مردی همت ست بلکه قواعد وارکان بساط طریقت و مدارج اوطان سدهٔ حقیقت مبنی بر علو همت مرد باکه عالی همت باشد وبنور یقین نظر کند که نوع انسان بکدام خاصیت مستوجب مسجودی ملائکه شد وچه سر در وی تعبیه است که وی از همه موجودات شریفتر آمد ومستحق جمال صمدیت گشت اگر آن سبب خوردن وآشامیدن یا شهوت یا غضب بود بفضل هر باری

السؤال ولفظ هذا معناه کما اشتهر فی الخبر **الوظیفة الخامسة الامساک عن التصرف** فی هذه الالفاظ الواردة ویجب علی عموم الخلق الجمود علی الفاظ هذه الاخبار والامساک عن التصرف فیها من ستة اوجه التفسیر والتاویل والتصدیق والتفریع والجمع والتفریق الاول التفسیر واعنی به تبدیل اللفظ بلغة اخری یقوم مقامها فی العربیة او معناه بالفارسیة والترکیة بل لا یجوز النطق الا باللفظ الوارد لان من الالفاظ العربیة ما لا توجد لها فارسیة تطابقها ومنها ما توجد لها فارسیة تطابقها لکن ما جرت عادة الفرس باستعارتها فیها ومنها ما یکون مشترکا فی العربیة ولا یکون فی العجمیة کذلک التصرف الثانی التاویل وهو بیان معناه بعد ازالة ظاهره وهذا انما یقع من العامی بنفسه او من العالم مع العامی او من العارف بنفسه بینه وبین ربه عز وجل فهذه ثلثة مواضع الاول تاویل العامی علی سبیل الاستقلال بنفسه وهو حرام کخوض البحر المغرق ممن لا یحسن السباحة ولا شک فی تحریمه وبحر معرفة الله تعالی ابعد غورا واکثر معاطب ومهالک من بحر الماء لان هلاک هذا البحر لا حیوة بعده وبحر الدنیا لا یزیل الا الحیوة الزائلة وذلک یزیل الحیوة الابدیة وشتان بین الخطرین الموضع الثانی ان یقع ذلک من العالم مع العامی وهو ایضا ممنوع ومثاله ان یجر السباح الغواص فی البحر مع نفسه عاجزا عن السباحة مضطرب القلب والبدن وذلک حرام لان غوصه بخطر الهلاک لانه لا یقوی علی حفظه فی لجة البحر وان قدر علی حفظه فی القرب من الساحل ولو امره بالوقوف بقرب الساحل لا یطیقه وان امره بالسکون عند التطام الامواج واقبال التماسیح وقد فغرت فاها وفقة للالتقام اضطرب قلبه وبدنه ولم یسکن علی حسب مراده لقصور طاقته هذا هو مثال الحق اذا فتح للعامی باب التاویل والتصرف علی خلاف الظاهر وفی معنی العوام الادیب والنحوی والمحدث والمفسر والفقیه والمتکلم بل کل عالم سوی المتجردین لتعلم السباحة فی بحار المعرفة القاصرین اعمارهم علیه الصافین وجوههم عن الدنیا والشهوات المعرضین عن المال والجاه والخلق وسائر اللذات المخلصین لله تعالی فی العلوم والاعمال القائمین بجمیع حدود الشریعة وآدابها فی القیام بالطاعات وترک المنکرات المفرغین قلوبهم عن المال والجاه المستحقرین

الاستقلال

سباح شناگر

شناوری کردن

فغر فاه فتحه مغرب

فی معنی العوام الادیب والنحوی والمحدث والمفسر والفقیه والمتکلم

می بینم که هیچ نوع نیست از حیوان و سباع که نه بنوعی از ین خاصیتها مخصوص نیست پس این خاصیت که انسان بدان ممتاز شد
از دیگر حیوانات جوهر محبت حق و نایره آتش عشق ست که هیچ نوعی از موجودات جز وی مستعد قبول فیض این سعادت نبود که انا عرضنا الامانة
علی السموات والارض سکان حظائر قدس از پرتو تابش تجلی آتش عشق بگریختند وقطان وطان آسمان و زمین از مهابت صدمه عشق

للدنیا بل الآخرة والفردوس الاعلی فی جنب محبة الله تعالی فهؤلاء هم اهل الغوص فی بحر المعرفة وهم
مع ذلک کله علی خطر عظیم یهلک من العشرة تسعة الی ان یسعد واحد بالدر المکنون والسر المخزون و
اولئک الذین سبقت لهم منا الحسنی فهم الفائزون وربک یعلم ما تکن صدورهم وما یعلنون
الموضع الثالث تاویل العارف مع نفسه فی سر بینه وبین ربه عز وجل وهو علی ثلثة اوجه
فان الذی انقدح فی سره ان المراد من لفظ الاستواء والفوق مثلا اما ان یکون مقطوعا به او مشکوکا فیه
او مظنونا ظنا غالبا فان کان قطعیا فلیعتقده وان کان مشکوکا فلیجتنبه ولا یحکمن علی مراد الله تعالی
ومراد رسول الله صلی الله علیه وسلم من کلامه باحتمال ان یعارضه مثله من غیر ترجیح بل الواجب علی الشاک التوقف
وان کان مظنونا فاعلم ان للظن متعلقین احدهما ان المعنی الذی انقدح عنده هل هو جائز فی حق الله تعالی
او هو محال الثانی ان یعلم قطعا جوازه لکن تردد فی انه هل هو مراد باللفظ ام لا مثال الاول تاویل لفظ
الاستواء علی العرش بانه اراد به النسبة الخاصة التی للعرش ونسبته ان الله تعالی یتصرف فی جمیع العالم ویدبر
الامر من السماء الی الارض بواسطة العرش فانه سبحانه لا یحدث فی العالم صورة مالم یحدثه فی العرش کما لا یحدث
النقاش والکاتب صورة وکلمة علی القرطاس مالم یحدثه فی الدماغ فبواسطة الدماغ یدبر القلب امر عالمه
الذی هو بدنه فربما تردد فی ان اثبات هذه النسبة للعرش الی الله تعالی هل هو جائز اما لوجوده فی نفسه
اولانه سبحانه اجری سنته وعادته وان لم یکن خلافه محالا فاثبات هذه النسبة ان کان جائزا
عقلا فهل هو واقع وجودا هذا مما قد تردد فیه الناظر وربما یظن وجوده هذا مثال الظن فی نفس
المعنی ومثال الثانی تاویل لفظ الفوق بالعلو المعنوی الذی هو المراد بقولنا السلطان فوق الوزیر
فانا لا نشک فی ثبوت معناه لله تعالی لکنا ربما نتردد فی ان لفظ الفوق فی قوله تعالی یخافون ربهم من
فوقهم هل ارید به العلو المعنوی ام ارید به معنی آخر یلیق بجلال الله تعالی دون العلو بالمکان الذی هو محال
علی ما لیس بجسم ولا هو صفة فی جسم وکل واحد من الظنین اذا انقدح فی النفس وحاک فی الصدر
فلا یدخل تحت الاختیار دفعه عن النفس ولا یمکنه ان لا یظن فان للظن اسبابا ضروریة لا یمکن دفعها
ولا یکلف الله نفسا الا وسعها لکن علیه وظیفتان احدیهما ان لا یدع نفسه تطمئن الیه جزما من غیر شعور

بل لا یحدث ابتداء صورة مالم یحدث صورتها فی الدماغ
نسخة الجامع

لو جوه

درهم ریختند و از حمل عشق حمله عرش متوقف شدند که فابین ان یحملنها واشفقن منها بارگیر هودج جلالت عشق جز نفس اقدس انسان
نبود که وحملها الانسان انه کان ظلوما جهولا از شیخ ابو الحسن خرقانی رحمه الله که در وقت هاجرهٔ قصد طواف عرش کردم
جمع طائفان را دیدم که بسکونتر هر چه تمامتر بطواف مشغول بودند تا ایشان یکبار طوف میکردند من هزار بار طوف میکردم مرا از فهر دکی

بامكان الغلط فيه ولا ينبغي ان يحكم مع نفسه بموجب ظنه حكما جازما والثانية انه ان ذكره لم يطلق
القول بان المراد بالاستواء كذا او المراد بالفوق كذا لانه حكم بما لا يعلم وقد قال الله تعالى ولا تقف
ما ليس لك به علم لكن يقول انا اظن انه كذا فيكون صادقا في خبره عن نفسه وعن ضميره ولا يكون حكما
على صفة الله تعالى ولا على مراده عز وجل بكلامه بل حكما على نفسه وبناء على ضميره فان قيل وهل يجوز
ذكر هذا الظن والتحدث به كما اشتمل عليه ضميره وكذلك لو كان قاطعا فهل له ان يتحدث به قلنا
تحدثه به انما يكون على اربعة اوجه فانه اما ان يكون مع نفسه او مع من هو مثله في الاستبصار او مع
من هو مستعد للاستبصار بذكائه وفطنته وتجرده لطلب معرفة الله تعالى او مع العامي فان كان
قاطعا فله ان يحدث نفسه ويحدث من هو مثله في الاستبصار او من هو متجرد لطلب المعرفة مستعد له
خال عن الميل الى الدنيا والشهوات والتعصبات للمذاهب وطلب المباهات بالمعارف والتظاهر بذكرها مع
العوام فمن اتصف بهذه الصفات فلا بأس بالتحدث معه ومنع العلم عن اهله ظلم كبثه الى غير اهله
واما العامي فلا ينبغي ان يحدث به وفي معنى العامي كل من لا يتصف بالصفات المذكورة بل مثاله ما ذكرناه من
اطعام الرضيع الاطعمة القوية التي لا يطيق واما المظنون فتحدثه مع نفسه اضطرار فان ما ينطوي
عليه الذهن من ظن وشك وقطع لا يزال النفس تتحدث به لا قدرة على الخلاص منه فلا منع منه
ولا شك في منع التحدث بالمظنون مع العوام بل هو اولى بالمنع من المقطوع واما تحدثه بالمظنون
مع من هو في مثل درجته في المعرفة او مع المستعد له ففيه نظر ولا يبعد ان ينظر الى قرائن حال السائل
والمستمع فان علم انه ينتفع به يحدث بالمظنون وان علم انه يتضرر بترك التحدث وان ظن
احد الامرين كان ظنه كالعلم التصرف الثالث الذي يجب الامساك عنه التصريف ومعناه انه
اذا ورد قوله تعالى استوى على العرش فلا ينبغي ان يقال مستو ويستوي لان المعنى يجوز ان يختلف
التصرف الرابع الذي يجب الامساك عنه القياس والتفريع مثل ان يرد لفظ اليد ولا يجوز
اثبات الساعد والكف والعضد مصيرا الى ان هذا من لوازم اليد وابعد من هذا اثبات الفم
عند ورود الضحك واثبات الاذن عند ورود السمع وكل ذلك محال وكذب وزيادة

صه لان الفطن المتعطش الى المعرفة للمعرفة لا لغرض آخر يحكيك فرصة اشكال الظواهر وربما يلقيه قربات وتبلد فاسد الشدة شرهه على الغواص عن مقتضى الظواهر الجام العوام

ایشان عجب آمد و هم ایشانرا از گرمی من عجب آمد پرسیدم که شما کیستید و این سکونت شما از چیست گفتند ما فرشتگانیم و طبع ما
چنین ست از من پرسیدند که تو کیستی و این گرمی تو از چیست گفتم من فرزند آدمم و این گرمی من از آتش عشق ست آری عزیز حقیقت انوار
عشق جز در باطن ظاهر نشود و تا محبت غیر حق از درون بیرون نشود سلطان عشق سراپردهٔ جلالت در ساحت دل نزند و در خبر آمده است

وقد يتجاسر بعض الحمقى من المشبهة فلذلك ذكرناه التصرف الخامس الذي يجب الامساك عنه الجمع بين
المتفرقات فان هذه الكلمات متفرقة صدرت عن رسول الله صلى الله عليه وسلم في اوقات متفرقة
متباعدة على قرائن مختلفة تفهم السامعين معاني صحيحة فاذا ذكرت مجموعة صارت لتلك المتفرقات
بورودها على السمع دفعة وحدة قرينة عظيمة في تاكيد الظاهر وايهام التشبيه التصرف السادس
الذي يجب الامساك عنه التفريق بين المجتمعات فان لكل كلمة سابقة على كلمة ولاحقة لها تاثير في تفهيم
المعنى **الوظيفة السادسة** كف الباطن عن التفكر في هذه الامور فذلك واجب على العوام
كما وجب عليهم امساك اللسان عن التصرف في هذه الالفاظ وهذا اشد ما يجب على العوام وهو واجب عليهم
كما وجب على العاجز الزمن ان لا يخوض غمرة البحر وان كان يتقاضى طبعه ان يغوص في البحر ويخرج دررها
وجواهرها **الوظيفة السابعة** التسليم لاهل المعرفة وبيانه انه يجب على العامي ان يعتقد
ان ما انطوى عنه من معاني هذه الظواهر واسرارها ليس منطويا عن رسول الله صلى الله عليه وسلم وعن الصديق واكابر
الصحابة وعن الاولياء والعلماء الراسخين رضي الله عنهم اجمعين وليس ما يخلو عنه مخادع العجائز يلزم منه ان
يخلو عنه خزائن الملوك فقد خلق الناس اشتاتا متفاوتين كمعادن الذهب والفضة وسائر الجواهر فانظر
الى تفاوتها وتباعد ما فيها ضوءا ولونا وخاصية ونفاسة فكذلك القلوب معادن لجواهر المعارف
فبعضها معدن النبوة والرسالة والعلم ومعرفة الله تعالى وبعضها معدن الشهوات البهيمية والاخلاق
الشيطانية فان قيل فالعارفون يحيطون بكمال معرفة الله تعالى حتى لا ينطوي عنهم شيء قلنا هيهات وقد بينا
بالبرهان القطعي في كتاب المقصد الاسنى في معاني اسماء الله الحسنى انه لا يعرف الله كنه معرفته الا الله وان الخلائق
وان اتسعت معرفتهم فاذا اضيف الى علم الله سبحانه فما اوتوا من العلم الا قليلا وفي كتاب كشف المحجوب
بدان که همه عالم از لطیفهٔ تحقیق محجوب اند بجز اولیای حق سبحانه و بحقیقت کشف هلاک محجوب باشد
چنانکه حجاب هلاک مکاشف یعنی چنانکه نزدیک طاقت دوری ندارد و دور طاقت نزدیکی ندارد و سپردن
طریق معانی دشوار بود جز بر آنکه او را برای آن آفریده باشند قال صلى الله عليه وسلم كل ميسر لما خلق له
سخن اهل حقیقت که کبریت احمر ست هر که بیابد کیمیا سازد و اندکی سنگ بسیار مس را زر سرخ گرداند

مرتبة

صح على مثال خلق الانسان نسبا الخ
عه وصف الاشكال في القران الى احوال عليهم السلام
لم نطق بالوهم خلاف الحق او عظم
في النفس ووقع الكلام الوحدة
فيتطرق اليه الاحتمال فان دار الاصل بين
ثانيه وثالثه ورابعه من جنس واحد
صح متواليا يضعف احتمال الاضافة
الى الجملة ولذلك يحصل من الظن بقول
المخبر ثانيه بتة ما لا يحصل بقول الواحد
بل يحصل من العلم القطعي بخبر التواتر
لا يحصل بالآحاد وكل ذلك يشبع بالاجتماع
الحج عمر الجديد

سه وانه انما انطوى عنه لعجزه وقصور معرفته
فلا ينبغي ان يقيس بنفسه غيره فلا يقيس
الملائكة بالحدادين الخ

که اوحی الله تعالی الی داود علیه السلام یا داود تزعم انک تحبنی فان کنت صادقا اخرج محبة الدنیا من قلبک فان حبی وحبها لا یجتمعان
فی قلب واحد وحی کرد الله تعالی بداود علیه السلام که ای داود دعوی کمان تو آنست نام تو در جریدهٔ دوستان ثبت در نمیغز وقتی صادق باشی که در راه
دوستی ما بر عداوت دنیا ثابت قدم باشی که جناح همت بوم صفتان ویرانهٔ دنیا اثر سایهٔ هما محبت در دنیا بند و مرکب ضعف ایشان بار دنیا

فی الجمله هر کس آن را طلبد که موافق درد وی باشد و کل من فی فؤاده وجع یطلب شیئا
یوافق الوجعا کسی که دارو علت وی حقیر ترین چیزها بود و بیرادر و مرجان نباید خلق جمله بدو مشغول
هوا اند و معرض از طریق رضا و نسأل الله التأیید والتسدید قال الامام الرازی رحمه الله فی رساله
زاد المعاد بدانکه ارواح بشر سه قسم اند اصحاب سعادت و اصحاب سلامت و اصحاب شقاوت و در قرآن
مجید نام اصحاب سعادت این است که فاما ان کان من المقربین فروح وریحان و جنة نعیم درجات سعادت
ایشان سه چیز فرمود روح و ریحان و جنة نعیم بباید کوشیدن تا معلوم شود که روح و ریحان و جنة
نعیم که میدهد و این سخن جز مقربان را معلوم نشود و جز خدام بارگاه سلطان قرآن را بدان وقوف
نباشد و اما اصحاب سلامت صفت ایشان در قرآن این است که و اما ان کان من اصحاب الیمین
فسلام لک من اصحاب الیمین و اما نام اصحاب شقاوت در قرآن این است که و اما ان کان من المکذبین
الضالین فنزل من حمیم و تصلیة جحیم و درین آیات اسرار بسیار است که جز جان صدیقان محرم آن نباشد
و آن را در وهم آوردن ممکن نبود و در کاغذها نوشتن روا نباشد و حکایت آن حالت این بود که
والراسخون فی العلم یقولون آمنا به کل من عند ربنا لیکن از برای راه نمودن مثالی گوییم تا در آن حقیقت
گشاده شود بدانکه اکثر اجزای بیابانها و کوهها همه خاک تیره باشد و در وی هیچ چیز از اجزای زر یافت نمیشود
و لیکن بعضی کوهها و خاکها باشد که اجزای زر با وی آمیخته باشد و این قسم هم بر تفاوت است صد من
خاک و سنگ بپخته شود تا در وی یک طسو زر یافت شود و باشد که بیشتر باشد و همچنین زیادت میشود
تا نیم شود و باشد که آن کس که کوه کند در طلب زر ناگاه بغاری رسد که جملگی آن غار پر از زر خالص باشد و آن
سخت نادرست و در ادوار و اعصار بیش از یکبار یافت نشود مراتب ارواح بدین قیاس است اکثر
ارواح اهل عالم از آمیختگی محبت و معرفت حق خالی باشند و اگر دعوی معرفت و محبت کنند از رسم
تقلید کنند و قسمی آن باشد که جوهر روح ایشان را با معرفت و محبت حق سبحانه مناسبتی باشد

آنها که دل از الست مست آوردند　جان از عدم و دست بدست آوردند　از دیده قدم
نهاده اند بر سر جان　تا یک دل دیوانه بدست آوردند　و همچنان خاکی که با وی زر آمیخته

مثل خاکی

باشد

وهم محبت خلاق جهان بر بنا بدعشق از فرط محبت خیزد و مبدأ محبت ارادتست و ارادت ثمرهٔ معرفت و مفتاح ولایت سالکانست
وظهور صبح سعادت طالبانست سابقه بواعث رحمت و جاذبه خواطف غیرتست که جانهای مستعدان قبول فیض یابد بحکم اذا اراد الله بعبد خیرا استعمله
از ظلمات حضیض تیه غفلت بسوی ذروهٔ قرب قربت میکشد ابو بکر واسطی فرمود رحمه الله که اول مقام المرید ظهور ارادة الحق فیه باسقاط ارادته

باشد آنرا مراتب بسیار بود تا بدان حد رسد که جملهٔ عاریه از زر خالص باشد ارواح نیز که با معرفت و محبت
و خدمت و عبودیت حق سبحانه آمیخته است در مراتب مختلف اند تا بدان حد رسد که همگی روح او غرق در
خدمت و عبودیت باشد سخن او از حق بود و ذکر او از فضل حق بود و اعتماد او بر عصمت بود و فکرت او
در دلائل حق بود و چون بلا بیند گوید الضار هو و چون آلا بیند گوید النافع هو و چون همه کاینات خود را
بروی عرضه کنند در هیچ چیز ننگرد و گوید لا اله الا هو و بدانکه همچنانکه آن عاریه از زر خالص باشد نشان
او شناسند و جایگاه او ندانند و آن کس که آن جایگاه داند و شناسد کسی از وی خبر ندهد و او
با کس این سخن در میان ننهد همچنین آن روح که غرق محبت و معرفت و خدمت و طاعت حق سبحانه باشد
کس او را نشناسد بی نام و بی نشان باشد و بی سر و سامان زید و بدانکه تعلق روح
بدین بدن تعلق عشقیست و سخن در حقیقت این عشق سخت باریکست و جز مقربان حضرت را
ازان خبر نیست لیکن وجود این عشق سخت ظاهرست و ازینجا حکمت زیارت کردن گذشتگان از راه
مکاشفت معلوم شود دو آینه را در برابر یکدیگر بدارند هر دو بسبب یکدیگر روشنتر شوند زیارت
کننده را قوت کسب زیادت عمل صالحست و مزور را قوت کشف و تجلیست که بعد از حیات جسمانی
با حق سبحانه در شهود و حضور و کشوفست و از خلق محجوب و بنده در حیات جسمانی از حق سبحانه
در حجابست و با خلق در شهود و حضور و هر آینه کشف و تجلی نور حق سبحانه و تعالی بیشتر باشد دیگر
بباید دانست که چنانکه در آیات و احادیث کلمات موهمة للتشبیه که معنی مراد ازان کلمات
با ظاهر لفظ مخالف مینماید و آنچه وضع لغت ازان کلمات متشابهات خواسته مراد نیست کما قالوا
المتشابه مذکور لمقاصد لم یوضع لها الکلام بس بسیارست کالید و الاصبع و الوجه و القدم و غیرها
همچنین در سخنان ارباب حقائق که اصحاب اسرار و مقتبسان انوار از مشکاة نبوت اند نیز بسیارست
کالقرب و الاتصال و غیرها بس بنا بر همین بعضی از عبارات و کلمات ایشان و مصطلحات
و اشارات ایشان بر مقدار فهم خویش مشروح میکردد بتوفیق الله عز و جل ان شاء الله سبحانه
مقتبسا من انوارهم و مقتفیا لآثارهم کشفا بلسان العلم ما امکن کشفه و وصفا بظاهر اللسان

تعلق روح بدین بدن تعلق عشقیست
عقل در شرحش چو خر در گل بخفت
شرح عشق و عاشقی هم عشق گفت
مثنوی شریف

و سخنان ارباب حقائق نیز متشابهات بسیارست

كفت اوّل قدم ارادت آن است که آفتاب ارادت از ابر صحرای وجود مرید تابد و ظلمت ارادت فاسده و خیالات مبطله مرید رخت بر بندد و وعار وجود مرید از ارادت قدیم چنان پر شود که غیر را در وی گنجایش نماند آنگاه معلّم ارادت ازلی طفل مرید را در مکتب وعلّم آدم الاسماء بنشاند و از الواح وجود خبارها ر سنریهم آیاتنا فی الآفاق وفی انفسهم بر وی میخوانند تا متنبّه استفت قلبک وان افتوک در کار آید و هر چه دیگر انرا

ف

ازجمله مصطلحات ارباب حقائق فنا و بقاست

ما صطلح وصفه لیفهم من لم یفهم اشاراتهم ویدرکه من لم یدرک عباراتهم ویکون بیانا لمن اراد سلوک طریقة مفتقرا الی الله عزوجل فی بلوغ تحقیقه **و از جمله عبارات و مصطلحات** ایشان لفظ فنا و بقاست تا گفته اند ظاهر این ره هیچ عبارت از عبارات این طایفه متحیرتر از آن نیند که درین دو عبارت فنا و بقا و ابتدا عبارت از حال فنا و بقا ابوسعید خراز قدس الله تعالی روحه فرمود و طریقت خود را اندرین دو عبارت مضمر کرده اند و این دو عبارت در میان اهل حقائق متداول گشت و وی مذکورست در طبقه ثانیه از طبقات مشایخ قدس الله تعالی ارواحهم و وی را مناقب مشهوره و ریاضات و کرامات مذکوره بسیارست و در علوم طریقت او را تصانیف متلالی و کلام و رموز عالیست و در تجرید و انقطاع شانی عظیم داشت و هو احمد ابن عیسی من اهل بغداد صحب ذا النون المصری وابا عبد الله النباجی وابا عبید الله البسری وصحب السری السقطی وبشر بن الحارث وغیرهم من ائمة القوم وهو جملة مشایخهم وامام القوم فی کل فن من علومهم ظهرت برکات کراماته من صحبه وهو احسن القوم کلاما ما خلا الجنید فانه الامام توفی قبل الجنید رحمهما الله سنة سبع وسبعین ومائتین وقیل توفی سنة سبع وعشرین ومائتین والاول هو الاصح وتوفی الجنید رحمه الله سنة سبع وتسعین ومائتین **وصفات** حق سبحانه لم یزل است و حق عزوجل با صفاتش قدیم است و کسی را در صفات وی سبحانه با وی مشارکت نیست کذا فی کتاب کشف المحجوب والمماثلة بین الحق سبحانه وبین الخلق لا تثبت عندنا بالاشتراک فی مجرد التسمیة ومراد از مشارکت منفیه مشارکتیست که مثبت مماثلت باشد وقد قال العلامة حافظ الملة والدین ابو البرکات عبد الله بن احمد بن محمود النسفی قدس الله تعالی روحه فی عمدة العقائد المماثلة عندنا تثبت بالاشتراک فی جمیع الاوصاف حتی لو اختلفا فی وصف لا تثبت المماثلة لان المثلین ما یسد احدهما مسد الآخر ثم علمنا محدث جائز الوجود وعلم الله تعالی ازلی واجب الوجود فلا یتماثلان **وقال الامام** حجة الاسلام رحمه الله ولا ینبغی ان یظن ان المشارکة فی کل وصف توجب المماثلة اما تری ان الضدین لا یتماثلان وهما یتشارکان فی اوصاف کثیرة اذ السواد یشارک البیاض فی کونه عرضا

ذکر ابوسعید خراز رحمه الله تعالی

ابوسعید خراز رحمة الله علیه گوید فنا فناء العبد عن رؤیة العبودیة والبقا بقاء العبد بشهود الالهیة فنا فنای بنده باشد از دیدن بندگی و بقا بقای بنده باشد بحقیقت بندگی و دیدن بندگی آفتست بود و بنده بحقیقت بنده آنگاه باشد که او را بکردار خود و دیدار نباشد و از دیدن فعل خود فانی و باقی بدیدن فعل خداوند باشد تا نسبت معاملتش جمله بحق تعالی بود نه بخود که آنچه بنده منسوب بود از فعال وی جمله ناقص بود و آنچه از حق تعالی موصول بود بس بحمله کامل بود پس چون بنده از متعلقات خود فانی شود و بجمال الهیت حق باقی شود کشف المحجوب

افتری

وفی کونه

بسعی و ممارست ظاهر معلوم می شود و یرا الحکم ان یتقوا الله یجعل لکم فرقانا از محادثه باطن معلوم و مفهوم میشود و ازینجا بود که شیخ
جنید قدس الله سره فرمود که المرید الصادق غنی عن علم العلماء ولی نه هر مهوسی را اینمعنی حاصل شود بلکه عمری شجرهٔ ارادت در بوستان دل آب رضیات
و خلاص تربیت باید کرد تا ثمر این سعادت گردد ابو بکر کتانی رحمه الله فرمود که علامة المرید ان یکون فیه ثلثة اشیاء نومه غلبة و اکله فاقة

وفی کونه لونا و فی کونه مدرکا بالبصر هیهات لیس الامر کذلک و لو کان الامر کذلک لکان الخلق کلهم
مشبهة اذ لا اقل من اثبات المشارکة فی الوجود و هو موهم للمشابهة و معلوم شرعا و عقلا
ان الله تعالی لیس کمثله شیء و انه سبحانه لا یشبه شیئا و لا یشبهه شیء بل المماثلة عبارة عن المشارکة
فی النوع و الماهیة فالفرس و ان کان بالغا فی الکیاسة لا یکون مثل الانسان لانه مخالف له بالنوع
و انما یشابهه فی الکیاسة التی هی عارضة خارجة عن الماهیة المقومة لذات الانسان و الخاصة الالهیة
انه سبحانه هو الموجود الواجب الوجود لذاته الذی عنه یوجد کل ما فی الامکان وجوده علی احسن وجوه
النظام و الکمال و هذه الخاصة لا یتصور فیها مشارکة البتة و المماثلة بها تحصل فکون العبد حلیما صبورا
شکورا سمیعا بصیرا عالما قادرا حیا لا یوجب المماثلة و للعبد حظ من وصف العلم لا یکاد یخفی
و لکن یفارق علمه علم الله تعالی فان معلومات العبد و ان اتسعت فهی محصورة فی قلبه فانی یناسب
ما لا نهایة له و ان کشفه و ان اتضح فلا یبلغ الغایة التی لا یمکن وراءها بل یکون مشاهدته للاشیاء
کانه یراها من وراء ستر رقیق و لا تنکرن درجات الکشف فان البصیرة الباطنة کالبصر الظاهر و فرق
بین ما یتضح فی وقت الاسفار و بین ما یتضح ضحوة النهار و شرف العبد بسبب العلم من حیث انه
من صفات الله تعالی و لکن العلم الاشرف ما معلومه اشرف و اشرف المعلومات هو الله تعالی بل معرفة
سائر الاشیاء ایضا انما تشرف لانها معرفة لافعال الله تعالی او معرفة للطریق الذی یقرب العبد
من الله تعالی و للامر الذی یسهل به الوصول الی معرفة الله تعالی و القرب منه فلا نظر اذا الا فی الله
سبحانه و کل معرفة خارجة عن ذلک فلیس فیها کثیر شرف و صاحب کتاب کشف المحجوب
رحمه الله میفرماید گروهی اندرین معنی یعنی در معنی فنا و بقا غلطی افتاده است و پندارند که این
فنا بمعنی فقد ذات و نیست گشتن شخص است و این بقا آنکه بقاء حق سبحانه به بنده پیوندد و این
هر دو محال است محال باشد که کسی بصفت غیری قائم باشد فنا صفت بنده ببقا صفتی دیگر
که حلول هر دو صفت به بنده باشد روا بود بقاء ما صفت ماست و فناء ما صفت ما و مذهب
نسطوریان از رومیان و نصاری آنست که گویند مریم بمجاهدت از کل اوصاف ناسوت فانی شد

وکلام ضرورة گفت مرید صادق را سه نشان بود اول خواب وی چون خواب غرق شدگان بود و خوردن وی چون خورش بیماران و سخن وی
چون سخن مصیبت زدگان بود ابو علی رودباری قدس سره فرمود لا یکون المرید مریدا حتی لا یکتب علیه صاحب الشمال عشرین سنة گفت مرید وقتی
مرید خوانند که ملائکه کرام بیست سال در صحیفه بدی وی قلم نرانند ۵ درین ره هر که او ثابت قدم نیست ٭ ره جانش باسرار قدم نیست ٭ دلی کز

وبقاء لاهوت بدو پیوست و وی بدان بقا یافت تا باقی شد ببقاء آله و عیسی نتیجه آن بود
بس وی و مادرش و خداوند عز و جل هر سه شان باقیان اند بیک بقا که آن قدیم ست و صفت
حق ست سبحانه و تعالی عما یقول الظالمون علوا کبیرا و حشویان از مجسمه و مشبهه ذات
خداوند را عز و جل محل حوادث گویند و این هر دو ضلالت بود چه قدیم را وصف محدث گوید
و چه محدث را وصف قدیم **وقال** الامام حجة الاسلام رحمه الله المتجلی یلتبس بالمتجلی فیه کما
یلتبس لون من تراءی فی المرآة فیظن انه لون المرآة و کما یلتبس ما فی الزجاج بالزجاج
فان لم یتضح له ما وراء ذلک اغتر به و وقف علیه و هلک و بهذه العین نظر النصاری الی المسیح
فرأوا اشراق نور الله تعالی قد تلألأ فیه فغلطوا فیه کمن یری کوکبا فی مرآة او فی ماء فیظن ان الکوکب
فی المرآة او فی الماء فیمد الید الیه لیأخذه و هو مغرور و انواع الغرور فی طریق السلوک الی الله تعالی
لا تحصی فی مجلدات و اصناف غرور اهل الاباحة لا تحصی و کل ذلک بناء علی اغالیط و وساوس خدعهم الشیاطین
بها لاشتغالهم بالمجاهدة قبل احکام العلم و من غیر اقتداء الشیخ متقن فی الدین و العلم صالح للاقتداء

بیان فنا و بقا

و احصاء اصنافهم یطول **و در ترجمه عوارف ست** بدان که فنا عبارت ست از نهایت
سیر الی الله عز و جل و بقا عبارت ست از بدایت سیر فی الله سبحانه و سیر الی الله سبحانه وقتی منتهی گردد که
بادیه وجود را بقدم صدق یکبارگی قطع کند و سیر فی الله عز و جل آنگاه محقق شود که بنده بعد از فنا
مطلق در عالم اتصاف باوصاف الهی و تخلق باخلاق ربانی ترقی نماید و اختلاف اقوال مشایخ
رحمهم الله در تعریف فنا و بقا مستند ست باختلاف احوال سائلان هر کسی را در خور فهم و صلاح
حال او جوابی گفته اند بعضی گفته اند مراد از فنا فنای مخالفات ست و از بقا بقای موافقات
و این معنی از لوازم توبه نصوح ست و بعضی گفته اند فنا زوال حظوظ دنیوی ست و بقا دوام
رغبت در آخرت و این معنی لازم مقام زهد ست و بعضی گفته اند فنا زوال حظوظ دنیوی و اخروی ست
و بقا دوام طلب حق سبحانه و این معنی لازم صدق محبت ذاتی ست و بعضی گفته اند فنا غیبت ست
از اشیا و بقا حضور ست با حق سبحانه و این معنی نتیجه سکر حال ست و شیخ بزرگوار شیخ شهاب

ملک معنی باخبر شد ✤ در و گنجایش شادی و غم نیست ✤ بیا در عشق محرم باش زیرا ✤ ره نامحرمان اندر حرم نیست ✤ تو همچون قطره از
دریا جدایی ✤ از انت هیچ گوهر در شکم نیست ✤ نمی یاری بسجا انداخت خود را ✤ ترا دریای گوهر لاجرم نیست ✤ بدریای فنا انداز خود را
✤ که آنجا صوت لا و نعم نیست ✤ چو قطره غرق دریا شد بکلی ✤ همه دریاست آنجا کیف و کم نیست ✤ ولی تا بود تو شرطست آنجا ✤ که هرگز

الدین عمر بن محمد السهروردی قدس الله تعالی روحه در عوارف فرموده ست کل هذه الاشارات فیها
معنی الفناء من وجه ولکن الفناء المطلق هو ما یستولی من امر الحق سبحانه علی العبد فیغلب کون
الحق سبحانه علی کون العبد و در کتاب کشف المحجوب آورده ست که خواص اهل این قصه را
بدین دو عبارات اشارت بعلم و حال نیست ایشان فنا و بقا را جز در درجه کمال و لایت نگویند
فنا مر بنده را از رؤیت جلال حق سبحانه بود و کشف عظمت وی عز و علا بر دل تا در غلبه جلال
دنیا و عقبی فراموش کرده و احوال و مقامات در نظر همتش حقیر نماید و نمود کرامات در
روزگارش متلاشی شود و از عقل و نفس فانی شود و از فنا نیز فانی گردد و اندر عین آن فنا
زبانش بحق ناطق گردد و تن خاشع و خاضع کل اوصاف خود را معیوب و معلول داند و نفی
مشرب اعمال ازو عمل نباشد از رنج مجاهدت رسته باشد نه از عین مجاهده و از بند مقامات
و احوال جسته کرامات حجاب شده مقامات و احوال لباس آفت پوشید مشرب از کل ساقط گشته
در حالت وجود او صاف از آفت اوصاف فانی شده دعوی نمانده از معنی منقطع شده در عین مراد
از مراد بیزار گشته اذا فنی العبد عن اوصافه ادرک البقاء بتمامه و مثال این چنان بود که هر چه
در سلطان آتش افتد بقهر وی بصفت وی گردد چون سلطان آتش و صفت شیء را در شیء مبدل
کند سلطان ارادت حق سبحانه از سلطان آتش اولیتر اما این تصرف آتش در وصف آهن ست عین
همان ست که آهن هرگز آتش نگردد و هم در کشف المحجوب مسطور ماید نشانه گفتار وی بود و گویند
حق سبحانه و تعالی رسول صلی الله علیه و سلم فرمود الحق ینطق علی لسان عمر ابن عمر رضی الله عنهما ان
رسول الله صلی الله علیه و سلم قال ان الله تعالی جعل الحق علی لسان عمر و قلبه اخرجه الترمذی رحمه الله
ابو ذر رضی الله عنه قال سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول ان الله تعالی وضع الحق علی لسان
عمر یقول به اخرجه ابو داود رحمه الله ابو هریرة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم
لقد کان فیما کان قبلکم من الامم ناس محدثون من غیر ان یکونوا انبیاء فان یکن فی امتی احد فانه
عمر رضی الله عنه و فی روایة مثله و لم یذکر من غیر ان یکونوا انبیاء قال ابن وهب تفسیر محدثون ملهمون

عمر رضی الله تعالی عنه
از ینجا م

الفصل الثانی عن ابن عمر
قال قال رسول الله صلی الله
علیه و سلم ان الله جعل الحق
علی لسان عمر و قلبه رواه
الترمذی و فی روایة ابی داود
عن ابی ذر قال ان الله
وضع الحق علی لسان عمر
یقول به
مشکاة المصابیح

(انظره و وضعه) مرقاة

الفصل الاول عن ابی هریرة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لقد کان فیما قبلکم من الامم
محدثون فان یک فی امتی احد فانه عمر متفق علیه مشکاة المصابیح

فیکون کالنبی اخبر من قبل الملأ الاعلی او القی فی روعه من العلوم الحقیقیة الصادقة لنفس فکلامهم هو الرجل قال التوربشتی المحدث
مرقاة

قبلکم مرقاة

بیان لا بعین من الذین کانوا

آفتاب و شب بهم نیست ای عزیز ارادت تو آن است که ارادت تو در ارادت او گم شود تا یکذره ارادت تو باقی بود خود پرست
باشی تا از خود پرستی فارغ نشوی خداپرست نتوانی بود تا بنده نشوی آزادی نیابی تا پشت بر هر دو عالم نکنی با آدم و آدمیت نرسی و تا از خود
نگریزی بخدا نرسی و تا خود را فدا نکنی مقبول آنحضرت نشوی و تا همه در نبازی همه نگردی و همین خبر تجرید ظاهر و تفرید باطن که از جمیع اعراض

اخرجه البخاری و مسلم رحمهما الله و هم در حدیث صحیح است خبراً عن الله تعالی بی یسمع و بی یبصر

عادا

و بی ینطق و بی یعقل قال رسول الله صلی الله علیه و سلم قال الله تعالی من عادی لی ولیاً فقد
آذنته بحرب و ما تقرب الی عبدی بشیء احب الی من اداء ما افترضت علیه و لا یزال
عبدی یتقرب الی بالنوافل حتی احبه فاذا احببته کنت سمعه الذی یسمع به و بصره الذی
یبصر به و یده التی یبطش بها و رجله التی یمشی بها و ان سألنی اعطیته و ان استعاذنی اعذته
و ما ترددت عن شیء انا فاعله ترددی عن نفس المؤمن یکره الموت و انا اکره مساءته رواه ابو هریرة
رضی الله عنه اخرجه البخاری رحمه الله اورده هذا الحدیث فی جامع الاصول فی حرف الفاء فی فصل اعمال و اقوال
مشترکه و الکافی در کتاب کشف المحجوب فرموده با استحالت آنکه حق را سبحانه امتزاج باشد با مخلوقات
و یا اتحاد با مصنوعات و یا وی حال یا باشد اندر چیزها تعالی الله سبحانه عن ذلک و عن جمیع ما تصفه الملاحدة
علواً کبیرا و قال ایضاً فی کشف المحجوب پس روا بود که دوستی حق سبحانه بر دل بنده سلطنت ظاهر
کرداند و بغلبه و افراط آن عقل و طبائع از حمل آن عاجز کردند و مر وی از کسب وی ساقط شود لکن
ان مرتبه را جمع خوانند و جمهور محققان تصوف نصر الله تعالی وجوههم در مجاری عبارات
و رموز ایشان مراد بلفظ تفرقه مکاسب باشد و بلفظ جمع مواهب یعنی مجاهدت و مشاهدت

جنب

و عز بنده اندر آن بود که افعال خود را در فضال حق سبحانه مستغرق یابد و مجاهدت را در حق هدایت
منفی قیام وی بحق باشد و حق سبحانه ذات و اوصاف و فعلش را جمله اضافت بحق سبحانه
بود تا از نسبت کسب خود رسته کردد فبی یسمع و بی یبصر الحدیث چون بنده ما بمجاهده بما
تقرب کند ما او را بدوستی خود رسانیم و هستی وی را در وی فانی کردانیم و نسبت وی از افعال وی
برداریم کسب وی از ذکر وی فنا شود و ذکر ما سلطان ذکر وی کردد نسبت آفات صفت آدمیت
از ذکر وی منقطع شود و ذکر وی ذکر ما باشد تا در غلبه حال مدان صفت کردد که ابویزید رحمه الله
کفت سبحانی ما اعظم شأنی یعنی جری ذلک علی لسانه فی معرض الحکایة عن الله تعالی
فی سکره و غلبة حاله و ورد فی الحدیث الصحیح خبر عن الله سبحانه فبی ینطق و بی یعقل

پس آنچه بنده از راه مجاهده
برآید آن را تفرقه و آنچه بندهٔ
را از آن جمله عنایت و هدایت
حق بود جمع بود کشف

القول فی الجمع و التفرقه

عن تا بما شنود آنچه شنود و بما کوید
آنچه کوید و بما بیند آنچه بیند
و بما کیرد آنچه کیرد یعنی
اندر ذکر ما مغلوب ذکر ما
شود و کسب وی را الخ
کشف المحجوب

کز دست ندهد و تا تجرید و تفرید صفت سالک نگردد ثمرهٔ توحید از شجرهٔ ارادت پدید نیاید و تا غیر را در باطن جا بود سر توحید بر لوح دل نقش نبندد — ترا تا جان بود جانان نباشد که با جانان حدیث جان نباشد گرت یکذره مهر آید پدیدار همه رویش ز تو پنهان نباشد اگر درمانت باید درد را باش چو بی دردی ترا درمان نباشد بدشواری توان دریافت بولی

و بی یسمع و بی یبصر و هم در کتاب کشف المحجوب فرموده است و مشهورست که یکی از مریدان ذوالنون قصد زیارت ابویزید کرد چون بدر صومعهٔ وی رسید در بزد ابویزید رحمه الله گفت تو کیستی و کرا خواهی گفت ابویزید را گفت ابویزید که باشد و کجاست و چه چیزست من مدتیست که تا ابویزید را جستم و نیافتم چون آن کس بازگشت و حال با ذوالنون گفت ذوالنون فرمود اخی ابویزید ذهب فی الذاهبین الی الله عز و جل سـ خواهی که بیابی دوست خود را گم کن کین گم شدن از برای آن یافتن است و از جنید رحمه الله منقول است که فرمود روزگاری چنان بود که اهل آسمان و زمین بر حیرت من میگریستند باز چنان شد که من بر غیبت ایشان میگریستم اکنون باز چنان است که نه از ایشان خبر دارم و نه از خود و این اشارتی نیکوست بتحقیق حضور مع الله عز و جل همه حجابها و کلی لهاد حضور بسته است و غیبت از خود راهی است بحضور با حق سبحانه و تعالی والمتجلی له لا یشعر بنفسه فضلا عن غیره و اختفاء الاعیان عند ظهور انوار الحق سبحانه فی نظر المتجلی له کاختفاء الکواکب عند طلوع الشمس مع بقاء اعیانها و اهل الله سبحانه قد یجری علی السنتهم فی غلبات الاحوال انهم الحق ای انهم متحققون بالحق فانون فیه و هم در کتاب کشف المحجوب میفرماید و مشایخ طریقت قدس الله تعالی ارواحهم بر آنند که اقتدا جز بمستقیم که از دور احوال رسته باشد درست نیاید و این سخن اشارتست بآنکه مرشد را وصول بمرتبهٔ تمکین شرط صحت ارشادست و مرشد یا سالک مجذوب بود یا مجذوب سالک و اگر مرید صادق وجود خود را در تحت تصرف سالک ابتر یا مجذوب ابتر دارد استعداد کمال انسانیت بر وی فاسد شود و بمبلغ رجال و مقام کمال نرسد و گفته اند مرتبهٔ ارشاد آخرین مرتبهٔ بقا حقیقیست بعد تعدی جمیع مراتب الفناء و مقام ارشاد برتر از مقام مقربیست زیرا مقرب شاید که در مقام تلوین بود و مرتبهٔ قرب موقوفست بر فنا جملهٔ اوصاف بشریت جسمانی و روحانی در نشأت دنیوی یا در نشأت اخروی اول درجات قرب و اول درجات ولایت خاصه آنست که گفته اند الولی هو الفانی فی حاله الباقی فی مشاهدة الحق سبحانه و نیز گفته اند

فی القول من غلبات اهل الله انهم الحق فلینظر و لیحفظ

فی مرشد یا سالک مجذوب بود یا مجذوب سالک

القامات المختبرة و التجلیات الشتی لم یحصل من سلوک

ینبغی ان یعلم ان حصول هذه المقامات بالتفصیل و الترتیب مخصوص بالسالک المجذوب و اما المجذوب السالک فطی هذه المقامات اجمالی بالنسبة الیه فان الغایة الازلیة جعلته بمنتهی المحبة لا بقدر مهما ان یشتغل بتفاصیل تلک المقامات و فی ضمن تلک المحبة حصلت له زبدة تلک المقامات و خلاصتها ما تیسر المنازل علی الوجه الاتم عادم ما یتیسر لصاحب التفصیل و السلامة من ابتع الله تو بر المیثاق و لکی مجردة

فی القول فی الولی

ای عزیز ارادت بید و مقام سالکان ست مقصود از قطع عقبات مقامات در دریای زلال توحید ست که قصر آمال طالبان ست توحید
عنقای قلهٔ قاف فروهٔ وثقی ست توحید آفتاب عالم بقا ست و توحید شکوفه بستان تقوی ست توحید قطب دائره کون و مکان ست
توحید سر مدار زمین و آسمان ست توحید امان جهان جهانیان ست توحید شهباز فضای لامکان ست توحید مشعل نیران اشواق طالبان ست

الولی من اُیّد بالکرامات وغُیّب عنها تولت علیه انوار التولی فلم یکن له عن نفسه
اخبار ولا مع احد غیر الله سبحانه قرار کذا فی الحقائق و نیز گفته اند ایشان بهیچ چیز
سر فرو نیاورند نه باشیاء خسیسه مثل اتباع شهوات و استیفاء لذات و قبول خاص و عام
وظهور جاه و صیت و نام و نه باشیاء شریفه مثل خرق عادات و ظهور کرامات و بباید
دانست که هر صفت که مر اولیا راست کمال آن حال مر انبیا راست علیهم الصلوة والسلام
علی تفاوت درجاتهم علی الخصوص حضرت مصطفی را صلی الله علیه وسلم که افضل و اکمل
اولین و آخرین ست و اهل حقائق گفته اند ادنی منازل المرسلین اعلی مراتب النبیین
وادنی منازل الانبیاء اعلی مراتب الصدیقین وادنی منازل الصدیقین اعلی مراتب الشهداء
وادنی منازل الشهداء اعلی مراتب الصالحین وادنی منازل الصالحین اعلی مراتب المؤمنین در تفسیر
ولسوف یعطیک فترضی گفته اند همه رضای ما جویند و ما رضای تو خاصان هر چند خاص اند
در جنب مقام تو عام اند خاصی که از وی خاص تر نیست آن تویی و سلطان العارفین
شیخ ابو یزید قدس الله روحه فرمود لو بدا للخلق من النبی صلی الله علیه وسلم ذرة
لم یقم لها ما دون العرش در شرح این سخن در شرح تعرف میگوید عجز ایشان از ادراک کمال
مصطفی صلی الله علیه وسلم و قصور فهم خلق از بلوغ نهایت حقیقت او دلیل کرد بر عجز
خلق از ادراک کمال حق سبحانه و قصور فهم ایشان از بلوغ نهایت حقیقت عز و علا و بنا بر
کمال حال مصطفی صلی الله علیه وسلم استغراق او در حالت فنا قوی تر از همه انبیا و اولیا بود
و چون حضرت رسول صلی الله علیه وسلم مستغرق مقام فنا فی الله عز و جل بود خداوند سبحانه در کلام
قدیم بحسب کمال حال حضرت مصطفی صلی الله علیه وسلم در ان استغراق نسبت فعل از وی دفع کرد
هر چند نشانهٔ فعل او بود خداوند عز و جل فرمود و ما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی
آن مشتی خاک در روی دشمن تو انداختی آن ما انداختیم هم از ان جنس فعل از داود علیه الصلوة
والسلام حاصل آمد فرمود و قتل داود جالوت ای داود جالوت را تو کشتی تا فرق باشد

توحید آرام دل محبان است توحید مونس جان مشتاقان است توحید مرہم ریش عاشقان است توحید محک نقد سالکان است توحید نور جبین عارفان است قال ابو القاسم الجنید قدس الله روحه التوحید هو افراد القدم عن الحدوث والخروج عن الاوطان وقطع المحاب وترک ما علم وجهل وان یکون مکان الجمع شیخ جنید قدس سره فرموده که توحید آن بود که وادی مقدس قدم را از لوث خاشاک حدوث پاک داری واز منزل

میان مرتبهٔ مصطفی و مرتبهٔ دیگر پیغمبران صلوات الله وسلامه علیه وعلی سائر اخوانه من الانبیاء والمرسلین فرق باشد میان آنکه فعل بنده را باو اضافت کند و بنده محل آفات و حوادث و میان آنکه فعل بنده را بحضرت خود اضافت فرماید و وی سبحانه قدیم و منزه از آفات و حوادث واهل حقائق گفته اند مصطفی را علیه الصلوة والسلام معجزات همهٔ پیغمبران علیهم الصلوة والسلام بدادند واز همه درگذرانیدند اگر موسی را علیه الصلوة والسلام از سنگ آب روان کردند مصطفی را صلی الله علیه وسلم از انگشت آب روان کردند واگر موسی را علیه الصلوة والسلام دریا بشکافتند برای مصطفی صلی الله علیه وسلم ماه بشکافتند واگر بدعای عیسی علیه الصلوة والسلام مرده زنده کردند برای مصطفی صلی الله علیه وسلم بی آنکه دعا فرماید و همت مصروف دارد بر غار له مسموم را زنده کردانیدند واگر سلیمان را علیه الصلوة والسلام باد مسخر کردانیدند تا فرمود غدوها شهر و رواحها شهر مصطفی را صلی الله علیه وسلم بیک شب بقاب قوسین بردند و باز آوردند واگر سلیمان را علیه الصلوة والسلام ملک دنیا دادند مصطفی را صلی الله علیه وسلم ملک قیامت دادند چنانکه فرمود آدم ومن دونه تحت لوائی کسی که زیر لوای وی شیاطین باشند کی برابر باشد با کسیکه زیر لوای وی خلق اولین و آخرین باشند من النبیین والمرسلین وغیرهم واگر داود را علیه الصلوة والسلام خلیفه خواندند که یا داود انا جعلناک خلیفة فی الارض مصطفی را صلی الله علیه وسلم بجائی رسانیدند که خداوند عز وجل خلیفهٔ خویش خواند چون گفتند استخلف علینا یا رسول الله فرمود الله عز وجل خلیفتی من بعدی کذا فی شرح التعرف تصریح نفرمود بخلافت صدیق رضی الله عنه ولیکن اشارت فرمود بقوله صلی الله علیه وسلم فی مرضه مروا ابا بکر یصلی بالناس وغیر ذلک من الاشارات الواردة فی الصحیحین وغیرهما واگر آتش نمرود افروخت بر ابراهیم علیه الصلوة والسلام سرد کردند آتش دوزخ را که خود افروخت بر امت محمد صلی الله علیه وسلم سرد کرد چنانکه در حدیث است ان المؤمن اذا وضع قدمه علی الصراط یقول النار جز یا مؤمن فان نورک اطفأ لهبی کذا فی شرح التعرف قال موسی علیه الصلوة والسلام رب اشرح لی صدری وقال عز من قائل لمحمد صلی الله علیه وسلم الم

و چشمک حظوظ رخت الفت بردار و هرچه دیدی و دانستی نادیده و نادانسته انگار و در کلی حقیقت چنان گم شو که از جزئیات یاد نیاری
قال الرویم التوحید محو آثار البشریة و تجرد الالهیة ابو محمد رویم فرموده که توحید آن بود که انوار آفتاب ذات بر صحرای تا بد و قطرات
باران حدوث در بحر وحدت چنان گم شود که خود را باز نیابد ع تو در وی گم شو که توحید این بود ❊ گم شدن گم کن که تفرید این بود ❊ گر تو خواهی

الم نشرح لک صدرک و قال موسی علیه الصلوة والسلام واجعل لی وزیراً و قیل لمحمد صلی الله علیه وسلم
ورفعنا لک ذکرک ای تقرن بی فی الشهادة والاذان لا اوازرک بغیری لانک من اهلی فانا
ظهیرک و معینک لا اشد ازرک بغیری ولا اعضدک بسوای و قال موسی علیه الصلوة والسلام رب ارنی
انظر الیک ای فی محل العبودیة و قال عز من قائل لمحمد صلی الله علیه وسلم ما زاغ البصر و ما طغی ای فی مقام
مشاهدة الربوبیة کذا فی قوة القلوب **و دیگر** در کتاب کشف المحجوب میفرماید چون فعلی ظاهر گردد
بر آدمی نه از جنس افعال آدمیان لا محاله آن از اثر فعل حق باشد جل جلاله و اعجاز و کرامات جمله
مقرون بناقض عادت بود و ناقض عادات جمع بود و فعال معتاد جمله تفرقه بود و حق تعالی انبیا
و اولیای خود را این کرامات داده و فعل خود را با ایشان اضافت کرد و از ان ایشانرا بخود را

ذکر ابو یعقوب اسحاق نهرجوری رحمه الله

من یطع الرسول فقد اطاع الله ان الذین یبایعونک انما یبایعون الله و هر یکی از مشایخ
قدس الله ارواحهم در معنی فنا و بقا رمزی لطیف است ابو یعقوب اسحاق نهرجوری رحمه الله که در طبقه
چهارم از کتاب طبقات مذکور است و هو ابو یعقوب اسحاق بن محمد من علماء مشائخهم صحب الجنید
و غیره من المشایخ اقام بالحرم سنین کثیرة مجاورا و توفی بها سنة ثلاثین و ثلثمائة فرموده است
صحة العبودیة فی الفناء والبقاء صحت بندگی در فنا و بقاست یعنی تا بنده از کل نصیب خود تبرا نکند
شایسته خدمت با خلاص نگردد و تبرا از نصیب آدمیت فنا بود و خلاص اندر عبودیت بقا
و ابراهیم بن شیبان رحمه الله فرموده است علم الفناء والبقاء یدور علی اخلاص الوحدانیة و صحة العبودیة
فما کان غیر ذلک فمغالیط و زندقة قاعده علم فنا و بقا بر اخلاص و حدانیت است یعنی چون
بنده وحدانیت حق را سبحانه مشاهده کند خود را مغلوب و مقهور حکم حق سبحانه ببیند و مغلوب فانی بود
اندر غلبه غالب و چون فنای وی بر وی درست گردد بعجز خود اقرار دهد و بجز بندگی چاره نه بیند
چنگ در حلقه درگاه رضا زند و هر که فنا را و بقا را بغیر این عبارت کند یعنی عبارتی که فنای
فنای عین دانند و بقا را بقای حق در بنده زندقه باشد و مذهب نصاری چنانکه پیش ازین رفت
بیان این کذا فی کتاب کشف المحجوب و قال ایضا فیه و چون سلطان هیبت مستولی گردد

تا بدان رسی ٭ تا بمولی مانده مشکل رسی ٭ تا نگردی بیخبر از جسم و جان ٭ کی خبر یابی ز جانان یکزمان ٭ هر که در دریای وحدت گم نشد ٭ گر همه
آدم بود مردم نشد ٭ گر جهان راه هر دم بسپری ٭ گام اول با شدت چون بنگری ٭ هیچ سالک راه را پایان ندید ٭ هیچکس این درد را درمان ندید ٭
جملهٔ مردان نهان اینجا شدند ٭ از دو عالم بی نشان اینجا شدند ٭ عاشقان وا مانده در میدان درد ٭ تا فنای عشق با ایشان چه کرد ای عزیز بدانکه

ولایت کسب و مجاهدت ساقط نشود تا امکان معاملت و توانائی کسب و مجاهدت بود هرگز آن از بنده ساقط نشود جمع از تفرقه و هدایت از مجاهدت و حقیقت از شریعت و یافت از طلب جدا نباشد و آنرا که نفی مشرب اعمال نفی عین عمل نماید بر غلط عظیم باشد روا بود که ثقل مجاهدت و رنج و کلفت آن از بنده برخیزد و روا نبود که عین مجاهدت و تکلیف برخیزد در عین جمع جز بعذری واضح که آن اندر حکم شریعت عام باشد و هم در کتاب کشف المحجوب است این طائفه حلاوت طاعت و لذت کرامت و راحت انس را مشرب خوانند و هیچ کس کار بی مشرب نتواند کرد و شیخ من زین الاوتاد ابو الفضل محمد بن الحسن الختلی السرخسی قدس الله تعالی روحه گفت مرید بی مشرب و عارف با مشرب از ارادت و معرفت بیگانه باشند مرید را باید که از کردار خود مشرب بود تا حق طلب و ارادت بجا آرد و عارف را نباید که مشرب باشد تا بدون حق عز و علا با مشرب و راحتیکه بنفس باز گردد نیارامد والله سبحانه الموفق **قال** بعض الکبراء العارفین رحمهم الله الجهلاء من اهل طریقتنا یقولون بشرف الحال علی العلم لجهلهم بالحال ما هو والاحوال یستعیذ منها الاکابر من الرجال فهذه الدعوی من اعظم الحجب والاحوال مواهب والمقامات مکاسب والدنیا عند الاکابر دار کسب فان الکسب تعلیک درجة والحال یخبر صاحبه وقته فلا یرتقی به بل هو من بعض نتائج مقامه استعجله فی الدنیا فشرف الحال فی الآخرة لا فی الدنیا وشرف العلم والمقام فی الدنیا والآخرة وامر الله تعالی نبیه صلی الله علیه وسلم بطلب الزیادة من العلم فقال له وقل رب زدنی علما ولم یامره بطلب الزیادة من الحال فلو عرف هذا القائل شرف العلم وکان عنده منه ذوق صحیح لوافق الحق عز وعلا فی الذی شرف العلماء به سبحانه ومن حامی عن نفسه بان جعل الحال اشرف من العلم فهو عری عن العلم والحال واما اصحاب الاحوال الالهیة الصحیحة رضی الله عنهم فهم عالمون بشرف العلم علی الحال ومطلوبهم العلم فان الحال یحول بینهم وبین ما خلقوا له فیتبرءون منه وصاحب الحال براه عند الموت یتبرأ منه ویزول عنه ویتمنی انه لم یکن صاحب حال والحال لیس بامر مقرب الی الله سبحانه والدنیا محل اسباب التقرب والآخرة محل القرب فالحال حکمه فی الآخرة والعلم حکمه فی الدنیا والآخرة وفی کل موطن فشرف العلم هو الاتم وصفه العلم هی التی وصف

توحید را ظاهریست و باطنی و صورتی و معنی دل انسان مجمل معانی باطن و زبان ترجمان صورت ظاهر باطن آن معرفت لا اله الا الله
واشارت تنزیل بان عبارت لطیفه رسول بر کشید سبحانی در شرح فضائل این معنی بیش از آن است که در چنین عجاله شرح توان داد بلکه نزول جمیع کتب
بقلوب کمل که انبیا و رسل اند علیهم السلام برای تحلیل عقائد مشکلات و تشریح لطائف مجملات آن معنی است و اسمه جمیع مخلوقات از ملائکه و اولیا و رسل

الحق سبحانه بها والخواص من عباده و ملائکته **وهم در کتاب** کشف المحجوب آورده است و اهل معرفت گفته اند
جمع بر دو گونه باشد یکی جمع سلامت و یکی جمع تکسیر جمع سلامت آن بود که حق سبحانه در غلبهٔ حال و قوت وجد
و قلق شوق که در بنده پدید آید حافظ بنده باشد و امر خود بر ظاهر وی میراند و ویرا نگه دارد از فرمان
و بمجاهدت می آراید و نگاه می دارد چنانکه سهل بن عبدالله تستری و ابوحفص حداد نیسابوری
و ابوالعباس سیاری مروزی و ابویزید بسطامی و ابوبکر شبلی و ابوالحسن حصری و جماعتی از کبار مشایخ
قدس الله تعالی ارواحهم پیوسته مغلوب بودندی تا وقت نماز اندر آمدی آنگاه بحال خود باز آمدندی
و چون نماز گزاردندی باز مغلوب گشتندی و جمع تکسیر آن بود که بنده اندر حکم وله مغلوب شود
و حکمش چون مجانین باشد پس یکی از ین دو معذور بود و یکی مشکور و آنکه مشکور بود در روش کار بیش
قوی تر از آن بود که معذور باشد الی ههنا من کتاب کشف المحجوب **و سید الطائفه** الاستاذ
الامام ابوالقاسم عبدالکریم بن هوازن القشیری قدس الله روحه در رساله نحو القلوب در اشارت
مسائل النحو موافق این سخن فرموده است الجمع علی ضربین جمع سلامت و جمع تکسیر کذلک ما یسمیه القوم
الجمع علی قسمین جمع سلامت صاحبه فیه حفظ علیه آداب الشرع فی اوقات الغلبات و جمع صاحبه
مکسور الصحة لم یحفظ علی مدعیه آداب العلم و جمع السلامة له قیاس و جمع التکسیر کثیر الفنون مختلف
القیاس مشکل المبانی کذلک من حفظ علی شرط العلم فهو معافی سید وقته و امام زمانه و من هو فی
هذه الطریقة جمعه جمع تکسیر فهو صاحب بلاء لا یهتدی الیه احد مردود عند من لا یصیب من الطریقة
و هو فی عین التصرف و من هو علی جانب فرهذا الحدیث یظنه من اهل التکلیف و کلا الجمعین فی
الخطاب صحیح و ان کان احدهما صوابا و الآخر غیر صواب الا انها شتی الفنون و انما تستقر تمام الواحد
من منهل **و از جمله** مصطلحات مشایخ صوفیه قدس الله تعالی ارواحهم لفظ جمع و تفرقه است
و ابتدا ابوالعباس سیاری قدس الله تعالی روحه طریقت خود را اندرین دو عبارت مضمر گردانید و این دو
عبارت در میان اهل حقائق متداول گشت و او در کتاب طبقات المشایخ در طبقه خامسه مذکور است
قال فی کتاب الطبقات و منهم ابوالعباس السیاری و اسمه القاسم بن القاسم بن المهدی بنت الامام

القول فی الجمع والتفرقة

ذکر ابوالعباس السیاری

وجن و وحوش و طیور از بدأت فطرت تا نهایت خلقت مذکر شرح عجائب انمعز ناطق ست وان من شیٔ الا یسبح بحمده و زبان و صف همه
ازعبارت کنه حقیقت آن قاصر که ولو ان مافی الارض من شجرة اقلام والبحر یمده من بعده سبعة ابحر ما نفدت کلمات الله ای عزیز قطره
از بحر اعظم چه نشان تواند داد خود هر که از ین عبارت کند یا اشارت کوید یا حقیقت داند یا علامتی بیند هر چه کوید و شنود داند و بیند از همه لائق حوصله آن کس بود

احمد بن سیار رحمه الله کان من اهل مرو و شیخهم واول من تکلم عندهم من اهل بلدهم فی حقائق الاحوال
کان فقیها عالما کتب الحدیث الکثیر وروم صحب ابا بکر محمد بن موسی الفرغانی الواسطی رحمه الله والیه
ینتمی فی علوم هذه الطائفة کان احسن المشائخ لسانا فی وقته وجمع من بکورته من اهل السنة فهم
اصحابه توفی سنه اثنین و اربعین و ثلثمائة وفی تاریخ مشائخ الصوفیه القاسم بن القاسم ابو العباس بن
بنت الامام احمد بن السیاری المروزی له لسان فی علوم الحقائق و احد من بقی من جملة من صحبه محمد بن محمد
بن عمر بن شبویه ابو علی الشبوئی المروزی الذی هو لسان الوقت بناحیته و عدیم النظیر بها و هو الیوم
اعلی شأنا و احسن قبولا علی لسان الولی و العدو و بقی من عقب ابی العباس بناحیته ابن اخته عبد الواحد
بن علی السیاری و هو الیوم اوحد المشائخ فی الفتوة و فی احترام المشائخ و له اللسان العالی فی
علوم الحقیقة و دوام الاجتهاد و توفی عبد الواحد سنه خمس و سبعین و ثلثمائة و له بها اصحاب ینتمون الیه
و در کتاب کشف المحجوب ست ابو العباس سیاری امام مرو بود اندر همه علوم و صاحب ابو بکر واسطی رضی الله عنه
و امروز اندر نسا و مرو از اصحاب وی طبقه بسیار اند و هیچ مذهب اندر تصوف بر حال خود نمانده است
الا مذهب وی که هیچ وقت مرو یا نسا از مقتدائی خالی نبوده ست که اصحاب وی را بر اقامت مذهب
وی رعایت میکرده ست الی یومنا هذا و مر اهل نسا را از اصحاب وی و مر اهل مرو را رسالهای لطیف ست
وهم در کتاب کشف المحجوب ست در ذکر مشائخ قدس الله تعالی ارواحهم و منهم اندر فن خود
امام عالی حال و لطیف کلام ابو بکر محمد بن موسی الواسطی رضی الله عنه از محققان مشائخ بود و اندر حقائق
شان عظیم داشت و درجه بلند و بنزدیک مشائخ ستوده بود و از قدما اصحاب جنید رحمه الله بود
عبارتی غامض داشت و ظاهریان را آن چشم اندران نیفتاد و اندر هیچ شهر آرام نیافت و چون بمرو
آمد اهل مرو بحکم لطافت طبع و نیکو سیرتی خود وی را قبول کردند و سخن وی بشنیدند و عمر آنجا بگذاشت
و در کتاب کشف المحجوب ست ابو بکر شبلی و جعفر خلدی را که از کبراء اصحاب جنید و قدمای ایشان اند
رحمهم الله بعد از ابو بکر واسطی یاد کرده ست و همچنان در کتاب الطبقات ابو بکر شبلی در طبقه رابعه و جعفر
خلدی در طبقه خامسه و ابو بکر واسطی در طبقه ثالثه مذکور اند و حسین بن المنصور الحلاج قدس الله تعالی روحه

و از وی مر آید که گفت الذاکرون فی ذکره اکثر غفلة من الناسین لذکره یاد کننده را اندر یاد کردن وی غفلت زیاده بود از فراموش کننده ذکر وی ازانچه ... چون ذکر وی را یاد دارد و اگر ذکر وی فراموش کند زبان آن دارد

بغفلت ... ذکر بغفلت ... از عین مذکور ... ذکر غیر مذکور ... یاد کننده ...

وحضرت عزت از انهمه منزه ومقدس کی لا یدرکه الابصار وهو اللطیف الخبیر ولا یحیطون به علما ولکن بحار رحمت حضرت ربوبیت ونسیم
نفحات لطف جناب حضرت صمدیت آن اقتضا کرد که هر ذره را از ذرات وجود نوری بخشد وآن نورست که سبب ظهور وجود او بود
از کتم عدم تا به آن نور مشاهده جمال آنحضرت تواند کرد وبقدر قوت آن نور از آن جمال خبری تواند داد وعبارتی تواند کرد چون او را جز

در طبقهٔ ثالثه بعد از ذکر ابو بکر واسطی مذکورست قال فی کتاب الطبقات فی الطبقة الثالثة ابو بکر الواسطی
وهو محمد بن موسی اصله من خراسان من فرغانة کان یعرف بابن الفرغانی من قدماء اصحاب الجنید والنوری
وهو من علماء مشائخ القوم لم یتکلم احد فی اصول التصوف مثل ما تکلم هو رحمه الله وکان عالما بالاصول وانواع العلوم
الظاهرة دخل خراسان واستوطن کورة مرو ومات بها بعد العشرین وثلثمائة وکلامه عندهم ولم ار
بالعراق من کلامه شیئا وذلک انه خرج من العراق وهو شاب ومشائخه احیاء وفی تاریخ الصوفیة
محمد بن موسی الواسطی ابو بکر المعروف بابن الفرغانی دخل نیسابور ودخل طوس وخرج الی ابیورد
ومنها الی مرو واستوطنها الی ان توفی وبها قبره وبقی کلامه عندهم وهم الذین اخذوا عنه
طریقته وکان حسن اللسان عالما باصول العلم بلغنی انه قیل له لم خرجت من مرو من بلدان خراسان قال
لحدة فهمهم ومعنی طریقت خود را درین دو عبارت جمع وتفرقه مضمر کرده نهند آنست که امام
عالم عارف ربانی ابو یعقوب یوسف بن ایوب همدانی قدس الله تعالی روحه فرموده اند اول درجه در بیان جمع
وتفرقه آنست که جمله حواس واندامهای وی در ولایت دین خانهٔ مسلمانی وحجرهٔ تقوی متقیم ومستغرق بود تا
وظائف وحقوق دین جمع باشد واگر یکی ازین جمع اعضا بر خلاف دین از بند وثاق امر ونهی وطاعت کتاب
وسنت بیرون شود در عالم دین تفرقه لازم او باشد درجه دوم در بیان جمع وتفرقه آنست که
این حواس واعضا اگرچه از محرمات دور بود ودر اجتناب از محرمات در مقام جمع بود ولیکن در شهوات
حلالی عین تفرقه بود زیرا که شهوات حلال چون بمقدار ضرورت وحاجت تن نبود نفس پرستی بود
ونفس پرستی مایهٔ همه کدورتها ووحشتها وظلمتهای عالم دل بود گرفتاری شهوت حلال ونهمات
جائز شرع تفرقهٔ عالم دل است چون که دل یکیست خلقان را واین بیچاره در هژده هزار عالم بنام
وی جز این دل نبود ونشاید وهمان دل که یکیست در وادیهای شهوت متفرق شود در طاعت
وخدمت بار خدای عز وجل از کجا جمع گردد وعلی الجملة میان حرام وحلال تفاوتست از آنجا که یکی
بدوزخ اندازد وآن دیگر در عهدهٔ حساب افکند لکن از آنجا که مشاهدت جلال حق سبحانه
هر دو محجوب اند چون زندانی گشتی از روضها وحدیقها واز نظر در آن ورشتی وازدرگاه مالک

باو نتوان دید که لا یحمل عطایاهم الا مطایاهم پس فاطر کائنات هر یکی را بحسب استعداد خود عطایی فرمود و هر شخص را موافق حال او در مطالع
معارف و حقائق اسرار ذات و صفات الوهیت مرتبه تعیین کرد که و ما منا الا له مقام معلوم لاجرم هر عارفی از ان حضرت عبارتی دیگر گوید و هر عاشقی
نشانی دیگر دهد و هر سالکی راه دیگر پوید و هر محققی اشارت دیگر ادا کند و هر مجذوبی ذوقی دیگر یابد ۵ ای ترا در هر دلی کاری دگر + در پس هر پرده بازاری دگر +

الملک جل ذکره باز ماندی شهوت و هوای این جهان بیوفا چه حرام و چه حلال از ندان چه تنگ و چه فراخ ترا
از غل و سلسله سیمین چه سود و چون وی جمعیت نهد تا بحدی رسد که خوردن و آشامیدن و پوشیدن
و انواع تمتع گیتی محنت و مصیبت او زکارش شود و عبادت و طاعت پروردگار جل ذکره
و قرة العیش کردد گرفتار طاعت و خدمت شود و درین محل تفرقه گرفتاری شهوات حلالی رفت
و در گرفتاری طاعت و خدمت جمع گشت **درجه سوم** در بیان جمع و تفرقه آنست که چون
طاعت با خدای عز و جل مشرب و مذهب وی گشت و همچنانکه در ابتدا دکان مکاسب پیوسته معمور داشتی
بمعاملت تجارت اکنون دکان نیاز و سوز و عیب نهاد خویش و بدین بقدر وسع و طاقت
آبادان دارد درین معنی جمع باشد اما تفرقه و درین درجه آن بود که تن خدمت میکند لیکن دل
غائب میباشد بچشم می گرید لیکن باندیشه هر جا میرود بزبان عذر میخواهد و بطبع هر جائی در آویزد و این
عین تفرقه بود درین درجه آنگاه ازین تفرقه بعالم جمع رسد که دل در ارادت پادشاه جل ذکره بایستد
دائم متبری از جمله خواستها چنانکه بتن بایستاده در قدمگاه طاعت معرض از همه شهوتها چون
دل جمع گشت در یک ارادت آنگاه هر چند دل گرمتر و خسته تر در مقام طلب تیزتر و برگزاردن وجهات
ارادت حریص تر و در خصومت اضداد او تمام تر صفت جمعیت و رست و از قید تفرقه آزاد
درجه چهارم در بیان تفرقه و تفرقه آنست که دل اگر چه همه طاعت کرد و تن همه
خدمت کرد چنانکه در خدمت و طاعت هیچ شرکتی از هوا و نفس نماند و این هر چند جمعیت
طاعت است لیکن تفرقه است ازانجا که نظر صادقان و مخلصان بر طاعت است از بهر آنکه نظاره طاعت
بودن در حال طاعت و نگریستن بجمال خدمت در حال خدمت متوقف شدن است از دیدن جمال توفیق
طاعت و نگریستن بغیر است خدمت و طاعت هر چند محمود است لیکن بوی مشغول شدن از
توفیق بار خدای عز و جل نامبارک است همه عجب متعبدان ازین نظر خواست مومنان را
بجرمی که بر ظاهر دیدند بدیده تحقیر نگریستند و خود را بدان چند رکعت نماز بزرگ داشتند
و این جرم بزرگ است تو ای قرا چه دانی که این مجرم بظاهر کاری دیگر ندارد که سبب خلاص او بود

هر دم هر ذره را بنموده باز ✦ از جمال خویش خساری دگر چون جمالت صد هزاران روی داشت ✦ بود در هر ذره بازاری دگر دام حسنت دائماً گسترده ✦ تا بود هر دم گرفتاری دگر ای عزیز بدانکه سالکان راه طریقت بر اقسام اند و هر قسمی را در مطالعه انوار توحید مقامی و اهل هر مقامی را مشربی از اشارت ربانی و حظ هر مقامی ازان آنچه از آیات مجید چون صبح سعادت عاشقان از مشرق عنایت طلوع کند اشارت والهکم

و تو در سر عیبی ندار که سبب هلاک تو بود عارفان آنچه بظاهر بینند بچشم شفقت و رحمت نگرند و روا دارند که در سر ایشان کاری بود که بدان کار ربسیار از متعبدان سبق برند عارف بدیده قضا و قدر بخلق نگرد تا ویرا بخلق آویزی نبود نه بصلح و نه بجنگ که دل کیست چون نیم بصلح غارت شد و نیم بر جنگ نفقه شد پس عارف بچه سرمایه با پادشاه جل ذکره تجارت کند و مقصود ازین سخن سقوط امر معروف و نهی منکر نیست عارف بر منکرات انکار کند با مر حق سبحانه و تعالی بر او حق در هر چه نامشروع باشد نشان قهر و جلال بیند و در هر چه مشروع و مرضی باشد نشان لطف و جمال بیند گوید اعوذ برضاک من سخطک در کلام مجید فرموده است ولتکن امة یدعون الی الخیر و یأمرون بالمعروف و ینهون عن المنکر الآیة باشند از شما گروهی که خوانند بخیر و امر معروف و نهی منکر بجای آرند کلمه مِن در آیت برای تبعیض است امر معروف و نهی منکر فرض کفایت است باداء بعضی از دیگران ساقط شود و دیگر معنی تبعیض در آیت آنست که امر معروف و نهی منکر کار هر کسی نیست کار کسی است که معروف را از منکر داند و مراتب مشروعات و نامشروعات شناسد و ترتیب در امر و نهی نگاه دارد اگر بنرمی مقصود حاصل شود درشتی نکند و اگر داند که عاصی بکفر در افتد بگذارد و نیت او طلب رضای خدای تعالی و اعزاز دین حق باشد و شفقت بر عاصی و صبر و حلم ورزد و از غضب و انواع شوائب طبع خود را دور دارد و چون ازین راه جفائی بوی رسد تحمل کند قال الله سبحانه و تعالی و أمر بالمعروف وانه عن المنکر و اصبر علی ما اصابک در آیت دیگر فرموده همه کشایشها در تحمل بار خلق است یافت مراد در بیمرادیست ای بیچاره فقیر چندین ناز و دلال طاعت داری اگر هزار رکعت نماز گزاردی که منت توفیق رقم جان و دل نبود همه قالبست بی جان و گریزیست از نور حقیقت ایمان و منت نهادن است بر حنان و منان جل ذکره مطیع که دیده در طاعتهای خود دارد غافل از توفیق بوصف تفرقه است تا دیده از سر و دل و جان از طاعت بر نکند و بتوفیق حق جل جلاله مستغرق و مستهلک نشود از دست تفرقه نجات نیابد و هر چند دید توفیق بیش بود جمعیت بیش بود و هر چند جمعیت بیش بود انکسار

القول فی شرائط الامر بالمعروف والنهی عن المنکر

درین آیت

الہ واحد برای تعلیم اطفال طریقت جلوه کنه وچون شجرهٔ طیبه در زمین بستان دل ثابت شود واصل قاعدهٔ توحید در صحرای عقول راسخ
گردد تسقیهٔ شجرهٔ ایمان از میاه ینبوع شهد الله انه لا اله الا الله هو بود وچون تسقیه بکمال رسد شجرهٔ توحید مثمر انواع طاعات وعبادات گردد
یسقی بماء واحد ونفضل بعضها علی بعض فی الاکل وبیّن ثم اورثنا الکتاب الذین اصطفینا من عبادنا فمنهم ظالم لنفسه ومنهم

وافتقار بیش بود وهر چند انکسار وافتقار بیش بود ارتفاع واعتلا بحضرت جبار جل ذکره
بیش بود وهر چند ارتفاع واعتلا بحضرت جبار سبحانه بیش بود مشاهدت بیش بود **درجه**
پنجم در بیان جمع وتفرقه آن است که هر چند بنده در نظارهٔ توفیق جمع بود ولیکن چون
در محل طمع وعوض وثواب است در تفرقه بود نه بینی که اگر بندهٔ از بندگان خلق با مجازیت
خداوندی ایشان ومجازیت بندگی ایشان عوض طلب کنند در کار خویش وی را ابنا دانند وبه دون
همتی نسبت کنند وچون با وی نیکویی کنند در خور همت او کنند پس بندگان خداوند جل ذکره
که بندهٔ بر حقیقت اند ووی جل ذکره خداوند ومالک وپادشاه بر حقیقت است اولیتر که کار او
بعوض نکنند تا ایشان را به بیعقلی نسبت نکنند واز خلعتها وکرامتها محروم نکرداند ودولت
جمعیت آنگاه روی نماید که خواست عوض از دلش پاک شود وطلب مزد از فکر وخاطرش
سترده شود بدان مقدار که ازین معانی آزاد می شود از تفرقه خلاص می یابد وجمعیت بهترین
می گردد ولله الامر من قبل ومن بعد وعلی هذا القیاس معنی آنکه گفتند طریقت در دو
عبارات فنا وبقا مضمر گردانند بتامل معلوم ومفهوم میگردد ودرجات ومقامات فنا وبقا اجمالاً
وتفصیلاً بتامل وتتبع سخنان ایشان قدس الله تعالی ارواحهم روشن میشود والله سبحانه هو المفهم
والملهم **ودر کتاب** کشف المحجوب است که رسول صلی الله علیه وسلم مجاهدت نفس را بر
جهاد فضیلت نهاد وجهاد اکبر گفت دران جهاد راندن هوا بود ومجاهدت نفس قهر هوا بود
طریق مجاهدت نفس وسیاست او ظاهر است وواضح ومختص اند اهل این طریقت برعایت آن
وسهل بن عبدالله تستری رحمة الله علیه درین اصل غلو بیشتر کنند واز محتشمان اهل تصوف بود واکابر
ایشان ودر وقت خود سلطان وقت بود واز اهل حل وعقد اندرین طریقت ووی را
براهین ظاهره بسیار که در ادراک حکایات آن عقل عاجز شود وهو احد ائمة القوم وعلمائهم
والمتکلمین فی علوم الاخلاص والریاضات وعیوب الافعال توفی سنة ثلث وثمانین
ومائتین وقیل سنة ثلث وسبعین والاول اصح وهو مذکور فی الطبقة الثانیة پرورش مریدان

الفضول من المجاهدة

ذکر سهل بن عبدالله
تستری رحمة الله علیه

سابق بالخیرات مشاهده افتد و عبادات ظاهر از اعمال باطن ممیز گردد و امتیاز میان ایمان و اسلام حاصل شود و از ینجا اختلافات
میان علما ظاهر پدید آید تا جمعی ایمان را عین اسلام دانند و قومی غیر گویند و گروهی ایمان را بر اسلام تفضیل دهند و جماعتی اسلام را بر ایمان
و ارباب بصیرت با مثال این عبارات مختلفة الالتفات ننگرند زیرا که بنور نفس مشاهده کرده اند و دانسته اند که چون حاجبان مشیت لمعه نور و نا

ذکر ابو صالح قصار و سید الطائفه جنید قدس الله تعالی روحهما

از روی مجاهدت و ریاضت طریق سهلیان بود و بخدمت درویشان و حرمت ایشان طریق
ابو صالح قصار که شیخ اهل ملامت بود رحمه الله و هو مذکور فی الطبقة الاولی و توفی سنه احدی و سبعین
و مائتین بنیسابور و پرورش طالبان بمراقبت باطن طریق جنید بایع بود و الجنید بن محمد رحمه الله
مذکور فی اول الطبقة الثالثة و هو من ائمة القوم و ساداتهم و مقبول علی جمیع الالسنة توفی
سنه سبع و تسعین و مائتین **و جمله** محققان مجاهدت اثبات کرده اند و مر انرا اسباب
مشاهدت گفته اند و سهل بن عبد الله تستری رضی الله عنه مجاهدت را علت مشاهدت گفته است
و مر طلب را در کار حق سبحانه تاثیری عظیم نهاده و وی زندگانی دنیا را در طلب فضل نهد
بر حیات عقبی و حصول مراد و دیگران گویند وصول حق سبحانه را علت نباشد که هر که بحق رسد
بفضل رسد فضل را با فعل چه کار بود پس مجاهدت تهذیب نفس راست نه حقیقت قرب را و هم
در کتاب کشف المحجوب در این خلاف و عبارت است نه در معنی لمعه از جمال تجلی خداوندی عز و جل مر تا بنده را
بمجاهدت دلالت کند و بران پیر بزرگوار سهل بن عبد الله رضی الله عنه مجاهده میرفت که وی از آن
آزاد بود و عین آن عبادت او از آن منقطع بود و در جمله مر اهل این قصه را مجاهدت و ریاضت
موجود است با تفاق اما رؤیت مجاهدت در مجاهدت آفت است پس آنکه مجاهدت نفی کند مراد
نه عین مجاهدت است بلکه مراد رؤیت مجاهدت است و معجب ناشدن بافعال خود در محل قدس لعمری
از خودت فی النگرفت که چندین مشاطگی خودکنی مجاهدت دوستان فعل حق سبحانه باشد اندر ایشان
بی اختیار ایشان و آن قهر و گدازش بود و گدازشی که جمله نوازش بود و مجاهدت غافلان
فعل ایشان بود اندر ایشان باختیار ایشان و سبب تفرقه دل بود پس تا توانی از فعل خود
عبارت مکن و در هیچ صفت نفس را متابعت مکن هستی تو حجاب تست چون کلیت تو حجاب تست
تا بکلیت فنا نگردی شایسته لقا نگردی لان النفس کلب باغ و جلد الکلب لا یطهر بالدباغ
و مجاهدت نفس فنا او فنای نفس را بود و فنا عین او را لان النفس کلب نباح و امساک
الکلب بعد الریاضة مباح و مشایخ رضی الله عنهم درین معانی سخن بسیار است **و قال** ابراهیم بن احمد

انظ نگرفتی بجای نگرفت ۵

قدس

مبارکه توحید از قداحه هدایت در مجمر دل مخصوصان عنایت ازلی زنند عبیر امانت انا عرضنا الامانة که اسرار خطاب الست بربکم
در سویدای مجمر دل مودع است بظهور تلهب نار توحید فراسوختن آمد و نسیم روائح آن عبیر از رهگذر حواس باطن بمشام سر جوارح و اعضا رسد
و جمع شهر بدن بتعبیق عطر آن اسرار و معارف معطر شوند و جمله رعایا ظاهر و باطن شهر وجود متاثر گردند و از تیه بعد وادی غفلت در بساط قرب و عنایت

قدس الله تعالى روحه وهو من كبار مشايخ الرقة وفتيانهم صحب ابن الجلاء وابراهيم بن داود القصار
وكان من افتى المشايخ واحسنهم سيرة وهو مذكور في آخر الطبقة الرابعة من كتاب الطبقات
من تولاه رعاية الحق سبحانه اجل من ان يؤديه سياسته وقال ايضا نفسك سائرة بك وقلبك
طائر بك فكن مع اسرعهما وصولا **وقال** الشيخ الامام العارف الولي ابو عبد الله محمد بن
علي الحكيم الترمذي قدس الله تعالى روحه وى رضي الله عنه يكى از ائمه وقت بود در جمله علوم ظاهر و باطن
وويرا تصانيف بسيار است وهو القائل ما صنفت حرفا عن تدبير ولكن كان اذا ضاق الوقت علي كنت
اتسلى به صحب يحيى بن الجلاء واحمد بن خضرويه وهو من كبار مشايخ خراسان كتب الحديث الكثير
ورواه وله كتاب نوادر الاصول في معرفة اخبار الرسول صلى الله عليه وسلم وهو الملقب بسلوة العارفين
وبستان الموحدين في حقائق الموقنين وتوفي رحمه الله سنة خمس وخمسين ومائتين وهو مذكور في الطبقة
الثانية في كتابه نوادر الاصول مضى في السلف الصالح من الصحابة والتابعين رضي الله عنهم اجمعين قوم
اجتزوا بالدون من الحال فلبسوا الصوف والخلقان واكلوا الجشب وامتنعوا من الشهوات وشمروا
الثياب وامتنعوا من المخالطة صدقا وتورعا واحتياطا لدينهم وانما فعل القوم ذلك لضعف
يقينهم بمنزلة من امتنع من دخول البحر سباحة مخافة الغرق لعجزه عن السباحة فلم يكتب الله تعالى
هذا عليهم بل احل لهم الطيبات والزينة ووسع عليهم فابتدعوا ترهبا رهبة من الله تعالى وكانوا
فيها صادقين فلم يعابوا ولم يذموا لانهم رعوا ما ابتدعوا حتى خرجوا من الدنيا مع صدق ما ابتدعوا
ابتغاء رضوان الله تعالى فخلفهم من بعدهم خلف اتبعوهم فيما ابتدعوا وهم غير صادقين فيه فاقبلوا
على لبس الصوف والخلقان واكل النخالة والخبز المتكرج يريدون بذلك اظهار الزهد وقلوبهم مشحونة
بشهوات الدنيا فما رعوها حق رعايتها ثم روى رحمه الله باسناده عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه
قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا عبد الله بن مسعود قلت لبيك يا رسول الله ثلث مرات
قال صلى الله عليه وسلم هل تدري اي عرى الايمان اوثق قلت الله ورسوله اعلم قال
صلى الله عليه وسلم عرى الايمان الولاية في الله والحب فيه والبغض فيه يا عبد الله بن مسعود

فان اوثق عرى الايمان

نخالة بالضم سبوس م

آرند نام این طاعت که بر رعایای جوارح روان شد اسلام آمد و حقیقت آثار مبارکه که مجمر دل افروخته گشت آن و مطالعه طلعت
جمال آن نور بار عنایت و متاثر گشتن به بوی عبیر امانت احسان و تحقیق سر حکمت ظهور نور توحید ند رائحه عبیر امانت ایقان پس از اینجا معلوم
شود که نور اسلام آثاری آمد و نور ایمان افعالی و نور احسان صفاتی و نور ایقان ذاتی یعنی نوادی نسیم عنایت آثاری منتج نور اسلام شد و لوایح

قلت لبیک یا رسول الله ثلث مرات قال صلی الله علیه وسلم هل تدری ای الناس افضل قلت الله
ورسوله اعلم قال صلی الله علیه وسلم فان افضل الناس افضلهم عملاً اذا فقهوا فی دینهم یا عبد الله بن مسعود
قلت لبیک یا رسول الله ثلث مرات قال صلی الله علیه وسلم هل تدری ای الناس اعلم قلت الله ورسوله اعلم قال
صلی الله علیه وسلم فان اعلم الناس ابصرهم بالحق اذا اختلف الناس وان کان مقصرا فی العمل وان کان
یزحف علی استه الحدیث **وروی** الامام محی السنة ابو محمد البغوی رحمه الله باسناده فی
شرح السنة عن انس بن مالک رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه وسلم عن جبرئیل علیه الصلاة والسلام
قال یقول الله عز وجل من اهان لی ولیاً فقد بارزنی بالمحاربة وانی لاغضب لاولیائی
کما یغضب اللیث الحرد وما تقرب الی عبدی المؤمن بمثل اداء ما افترضت علیه وما زال
عبدی المؤمن یتقرب لی بالنوافل حتی احبه فاذا احببته کنت له سمعا وبصرا ویداً ومؤیداً
ان دعانی اجبته وان سألنی اعطیته وما ترددت فی شیء انا فاعله ترددی فی قبض روح
عبدی المؤمن یکره الموت واکره مساءته ولا بد له منه وان من عبادی المؤمنین لمن یسألنی
الباب من العبادة فاکفه عنه لا یدخله عجب فیفسده ذلک وان من عبادی المؤمنین لمن لا یصلح
ایمانه الا الغنی ولو افقرته لافسده ذلک وان من عبادی المؤمنین لمن لا یصلح ایمانه الا الفقر ولو اغنیته
لافسده ذلک وان من عبادی المؤمنین لمن لا یصلح ایمانه الا الصحة ولو اسقمته لافسده ذلک وان
من عبادی المؤمنین لمن لا یصلح ایمانه الا السقم ولو اصححته لافسده ذلک انی ادبر امر عبادی بعلمی بقلوبهم
انی علیم خبیر تم ما قوله المنقول عن نوادر الاصول فابتدعوا ترکها قوله تعالی فی سورة المائدة یا ایها
الذین آمنوا لا تحرموا طیبات ما احل الله لکم ولا تعتدوا ان الله لا یحب المعتدین وکلوا
مما رزقکم الله حلالاً طیباً واتقوا الله الذی انتم به مؤمنون فی الاحقاق الاحکام دل علی انه
لا یجوز تحریم الحلال وان الطیبات یحسن تناولها وان اکل الحلال الطیب مأمور به المباحات الطیبات
نحو الاطعمة اللذیذة واللحم والثیاب الحسنة والنساء والذی یباشر الطیبات بقصد من مجاوزة الحد
فی البشریة ولکنه متوجه الی التواضع لمناسبة البهائم فی هذه اللذات الخسیسة متبرئ من التعالی

حرد بفتح آهنگ کردن و باز داشتن
و غضب کردن و با ضرب و فهم م

مأمور به

والکبریاء

صفاتجلی افعال مظهر نور ایمان ولوامع انوار خورشید ذاتی مثبت قوعد سر الیقان عرفه من هو اهله ٥ هست این سر هر زبان پوشنده تر
خون جانها زین سبب جوشنده تر ٭ نیست کس را از حقیقت آگهی ٭ جمله می میرند با دست تهی ٭ هر که در عادت بود از روزگار ٭ نیست او را با حقیقت
هیچ کار ٭ در حقیقت رهزن عادات دور باش ٭ نی از ابلیس بخود مغرور باش ٭ چون بمن آیی ببیر از خویش تو ٭ چون توانی شد خدا اندیش تو ٭ چند خواهی بود نه

والکبریا واما الذی یترک اللذات تعالیاً وتعظیماً فهو یترک تربیة الجسم لتربیة الاسم واستمالة القلوب
ونشر الصیت ویستفیض من البهیمة دعوی الخیریة ولذلک اذا وعظ الصنف الاول ذل وتواضع
وتاب واما الصنف الثانی فلا یتوب واذا وعظ استکبر وانی له الذکری وهو علی نومیسة اشد
عشقاً من هؤلاء علی شهواتهم ولذلک جاء فی الاخبار بشر المذنبین وانذر الصدیقین وکانت زلة
آدم علیه الصلوة والسلام من جنس الاکل والحاجة البشریة المصححة للتواضع والعبودیة ومعصیة ابلیس من
جنس التکبر والتعظیم فلذلک اختلفت العاقبة ولذلک کان رسول الله صلی الله علیه وسلم ربما یاتی سباطة
قوم فیبول وکانوا یقفون علی اکله وشربه واحواله مع نسائه وکل عالم وعابد اذا اقبل علیه الناس
بقلوبهم فعلیه تسکین ذلک فمباشرة الطیبات من افاضل الاعمال اذا صححت النیة فان ترک الطیبات
یورث الکبر والعجب وطلب الریاسة ودعوی القرب من الله تعالی وهو قریب من الاعتداء ومجاوزة حد العبودیة
والامعان فی مباشرة الطیبات ربما یؤدی الی ارتکاب الحرام فالنفس طامعة طالحة واذا رغبتها رغبت
فعلیک بلجام التقوی دفعاً للعصیان وباکل الطیبات دفعاً للاعتداء والطغیان ثم زهاد لا تحرم
الطیبات اعتقاداً ولکن یفرط فی الاعراض عنها زهداً وتعشقاً فنهوا عن ذلک بقوله سبحانه وکلوا
مما رزقکم الله حلالاً طیباً واتقوا الله فلا تفرطوا ولا تفرطوا واتقوا الله من الطغیان والعصیان
الذی انتم به مؤمنون فلا تتصرفوا فی احکامه بالتبدیل والتحریم والتحلیل الامام القشیری رحمه الله
لا تحرموا طیبات ما احل الله لکم الآیة من امارات السعادة الوقوف علی حد الامر ان اباح الامر شیئاً
قبل وقابل بالخشوع وان حظر وقف ولم یتعرض للجحود ومما ابیح من الطیبات الاستراحة الی نسیم
القرب فی اوطان الخلوة وتحریم ذلک ان یستبدل تلک الحال بالخلط دون العزلة والعشرة دون الخلوة
وذلک هو العدوان العظیم والخسران المبین وکلوا مما رزقکم الله حلالاً طیباً الآیة الحلال الصافی
ان تاکل ما تاکل علی شهود عز وجل فان نزلت الحال عن هذا فعلی ذکره سبحانه فان الاکل علی
الغفلة حرام فی شریعة الارادة بعضهم یا ایها الذین آمنوا ایماناً علمیاً لا تحرموا طیبات ما احل الله
لکم من مکاشفات الاحوال وتجلیات الصفات بتقصیرکم فی السلوک ولا تعتدوا بالطغیان النفس

والتخلید

الحظر المنع وبابه نصر
وحظره فهو محظور ای محرم
وبابه نصر کما فی الصحاح

پخته نه خام ✦ نه بد و نه نیک نه خاص و نه عام ✦ تشنه از دریا جدا ای میکنی ✦ گا باید کرد مرد کار نیست ✦ ورنه تا آب ز تو ره بسیار نیست ✦ گر چنین
می بگذرد عمر که هست ✦ چیست جز باد ازچنین عمری بدست ✦ چون معلوم کردی که ذکر ظاهر توحید ست و معرفت باطن وحقیقت آن بدان که ذکر مختار
نزد یک ارباب بصیرت لا اله الا الله ست زیرا که قطع منازل این راه بخطوات نفی و اثبات میسر میشود که پیوسته بمشغول نفی قطع علائق

وطهروها بصفاتها وکلوا مما رزقکم الله من علوم التجلیات ومواهب الاحوال والمقامات غذاء قلوبکم
سائغا طیبا واتقوا الله الذی انتم به مؤمنون وجعلوا الله سبحانه وقایة لکم فی حصول تلک الکمالات
بان ترو ها منه وله لا منکم ولکم فتطغوا ان کنتم موحدین وقال بعض العرفاء طریق الریاضة هی
ان تکلف الصفة المفرطة الغالبة خلاف مقتضاها فتعمل بنقیضه موجها والمجاهدة له معیار یوزن
به ما لم یتحقق العالم ذلک المعیار لا یسلم من شیطان و لولا ذلک المعیار لما سلم منه احد و ای عبادة افضل
من الصلوة والصوم وقراءة القرآن مع هذا فبعضه ضار وبعضه نافع فلولا المعیار المشار الیه لما تمکن
عاقل من التمییز بین الصومین والصلاتین ولسنا نرید الخوض فی بیان هذا المعیار فعلیک بطلبه ان اردته فمن
طلب وجد وجد ولا یصدنک عن سلوک هذا الطریق کونه وعرا والله تعالی یعضدک بتوفیقه ویهدیک الی الحق
وطریقه فان لم تساعدک المقادیر فی بلوغ هذا المطلب الاقصی فلا تقصر فی طلب الادنی وللعلم الیقینی ایضا میزان
یتمیز به عما لیس بیقین ولولا لما قال سبحانه ان عبادی لیس لک علیهم سلطان وهم العارفون بهذا المیزان
فعلیک ان تدع الجدال وتشتغل بسلوک الطریق والآن سوف تری اذا انجلی الغبار افرس تحتک
ام حمار و اسرار المعارف لا یطلع علیها من الخلق الا من ایده الله سبحانه بتوفیقه ومعونته وقد ابدی تلک
الاسرار بالقرآن والحدیث ولو لم یبد فی القرآن لما قال سبحانه ولا رطب ولا یابس الا فی کتاب مبین
ولکن القرآن لا یمسه الا المطهرون والمشرکون نجس وان عممت انک لست بمشرک فتدبر قوله صلی الله علیه وسلم
اعوذ بک من الشرک الخفی وعلیک بتطهیر القلب و در ترجمهٔ عوارف ست و قوف بر حد ضرورت
در ماکل و مشارب و استراحت و منام عزیمت ست و تجاوز از آن بشرط علم رخصت و منع حقوق
از نفس نامرضی ست و حق نفس آن ست که از منع آن خللی در دینی یا دنیوی تولد کند و امساک روح
وحفظ عقل و منع کلال از حواس و منع خلل از مزاج که بر آن موقوف باشد و هر چه ازین حد بگذرد
حظ نفس ست و استقامت نفس از اعوجاج طبیعت صورت نه بندد الا بوقوف بر حد ضرورت
و استقامت بر آن و دانستن حد ضرورت درین امور علمی غامض ست و نفس برآن حد داشتن عملی مشکل
اهل بدایات را اطلاع بر آن بی ارشاد منتهی و مددی مربی متعذر باشد چه سالک مادام که هنوز از

و بالفتح و شوار

الفرق بین حق النفس وحظ النفس

و علائق اشجار غیریت و از بستان دل بقوت اثبات نهال توحید ثابت میکند و این معنی جز در حقیقت لا اله الا الله یافت نمی‌شود
و هیچ نوع از عبادات و اذکار ترقی درجات منازل و مقام اثر سرعت این کلمه ندانسته از این جهت بود که رسول صلی الله علیه و سلم فرمود که کل حسنة
یعملها الرجل توزن یوم القیمة الا شهادة ان لا اله الا الله فانها لا توضع فی المیزان لانها لو وضعت فی المیزان و وضعت السموات السبع

صفات نفس بکلی منخلع نشده باشد و نظر محبت او با نفس او باقی بود اگر حظوظ از حقوق خود
داند و برانچه حق خود داند هم وقوف و استقامت نتواند پس و راز تنبیه شیخ و مدد همت او چاره
نبود و هر که نفس را در یک چیز بر حد ضرورت ندارد اثر آن در دیگر چیزها سرایت کند خصوصا در طعام
چه بیخ جمع شهوتها شهوت طعام ست که در جمیع اقوال و افعال بنده ظاهر گردد مثلا اگر لقمه
زیادت بخورد از وی سخنی زیادت و حرکتی زیادت صادر شود و اگر لقمهٔ مکروه یا حرام بخورد اثر
آن کراهیت و حرمت در اقوال و افعال او پدید آید و اگر لقمه حلال طیب بر سبیل ضرورت تناول
کند حرکات و کلمات طیبه ضروریه از و صادر شود و این قاعده ایست کلی مطرد و محافظت بر آن
در تزکیهٔ نفس اصلی معتبر و اهمال آن مایهٔ خسران و خذلان و نفس تا مدتها بر حد ضرورت وقوف ننماید
تبدل اخلاق ذمیمه و اوصاف قبیحهٔ او با خلاق حمیده و اوصاف جمیله میسر نگردد و هرگاه که مدتی
بر حد ضرورت ایستد و ثبات و مصابرت نماید از حرارت آتش نامرادی اخلاط اخلاق ذمیمه در ذوبان
آیند و از آلایش طبیعت منقی و مصفی شود و سیئات او بحسنات مبدل گردد و عادت بعبادت
و شهوت بمحبت و کدورت بصفا و کثافت بلطافت و غضب بغیرت و جفا بوفا و تکبر بعزت
و ضعت بتواضع و امساک بحفظ امانت و اسراف بایثار و نخوت بهمت و علی هذا در جملهٔ
اوصاف او تبدل پدید آید و در زمرهٔ ابدال داخل شود یوم تبدل الارض غیر الارض و السموات و برزوا
لله الواحد القهار و هم در کتاب کشف المحجوب در ذکر مشایخ قدس الله ارواحهم و منهم
شاه اهل تصوف و بری از آفت تکلف ابو الحسن احمد بن محمد النوری رحمه الله احسن المعاملات
و ابین الکلمات و ظرف المجاهدات بود رفیق جنید بود و مرید سری سقطی و بسیار مشایخ را رحمهم الله
دیده بود و صحبت داشته و ویرا مذهبی مخصوص ست در تصوف و در طریقت اشارات لطیف ست
فرمود اعز الاشیاء فی زماننا شیئان عالم یعمل بعلمه و عارف ینطق عن حقیقته و اندر
همه اوقات این خود عزیز بوده ست و امروز هم عزیز ست و هر که بطلب عالم و عارف مشغول
گردد و روزگارش پراکنده گردد و نیابد بخود مشغول باید شد تا همه عالم عالم بیند و از خود بخداوند سبحانه

قاعده کلیه لازم العلم وجب الحفظ

والارضون السبع وما فیهن کان لا اله الا الله ارجح من ذلک میفرماید که محشر عظم که قیامت کبری ست جمع اذکار و اعمال بندها در دیوان حسنات و میزان آرند مگر لا اله الا الله را که از محسوبات و موزونات نشمارند زیرا که عرش و فرش آسمان و زمین طاقت معامله انوار توحید ندارند چون بعضی از فضائل ذکر دانستی بدان که ذکر جهر مهریست از وجوه بسیار بعضی از کتاب و بعضی از سنت و بعضی از قیاس عقل و جواز وی چنانکه حق تعالی فرماید

رجوع باید کرد تا همه عالم عارف بیند چیزیکه ادراک آن دشوار بود طلب آن تضییع عمر باشد علم و معرفت از خود طلب باید کرد و قال بعض الکبراء العارفین رحمهم الله فی معرفة ما ینبغی المرید علی نفسه من الاعمال قبل وجود الشیخ اعلم ایدک الله سبحانه ونورک ان اول ما یجب علی الداخل فی هذه الطریقة الالهیة طلب الاستاذ حتی یجده ویعمل فی هذه المدة التی یطلب الاستاذ فیها الاعمال التی اذکرها له وهی ان یلزم نفسه تسعة اشیاء فیکون له فی التوحید اذا عمل علیها قدم راسخة فاجعل منها اربعة فی ظاهرک وهی الجوع والسهر والصمت والعزلة وخمسة فی باطنک وهی الصدق والتوکل والصبر والعزیمة والیقین **و دیگر باید دانست که** چنین گفته اند توسعات در عبارات و تجوزات در کلمات بطریق ترخص اهل معرفت بیشتر در حالت استغراق فنا و سکر حال و انس و دلال واقع شده و فی وصف المستانسین من المحبوبین ٥ قوم تخالجهم زهو لسیدهم + والعبد یزهی علی قدر مولاه + وقال بعض العارفین الحبیب لا یحاسب ولا یعد ولا یحسب له ولا یجب الله تعالی هذا النوع من الدلال الا ممن اقامه مقام الانس ولا یحسن ذلک الا منه وقد اقام الله سبحانه کلیمه موسی صلوات الله وسلامه علیه مقام البسط بین یدیه واوجده حال الانس به فادل به علیه فحمل له ذلک حیث قال ان هی الا فتنتک قال الامام القشیری رحمه الله جاهد الحق سبحانه بنعت التحقق ففارق الحشمة فقال صریحا ان هی الا فتنتک تضل بها من تشاء وتهدی من تشاء ثم عقبه ببیان التضرع فقال فاغفر لنا وارحمنا ولقد تقدم الثناء علی هذا الدعاء فقال انت ولینا ولم یحتمل لیونس علیه الصلوة والسلام لما اقیم مقام القبض والخوف حتی عوقب بالسجن فی بطن الحوت الا ان هذا الفعل به وتنقیله فی هذه الاحوال مزید له وتعریف وفضل مرتبة وتخویف وفیها طرقات للعارفین واحوال تحول علی المقربین کذا فی قوة القلوب وفیه ایضا ومن ادلال المحبوبین من المستانسین مناجات برخ العبد الاسود الذی امره الله تعالی کلیمه موسی صلوات الرحمن وسلامه علی نبینا وعلیه وعلی سائر الانبیاء والمرسلین ان یسأله یستسقی لبنی اسرائیل بعد ان قحطوا سنین فخرج

التضرع

بضم باء موحده و سکون راء مهمله و خاء معجمه شخصی بوده مستجاب الدعوة تکمله

واذکر ربک فی نفسک تضرعا وخفیة دون الجهر دوم فرمود در آیتی دیگر که ولا تجهر بصلوتک ولا تخافت بها سوم فرمود ادعوا
ربکم تضرعا وخفیة چهارم از برای تادیب صحابه فرمود یا ایها الذین آمنوا لا ترفعوا اصواتکم فوق صوت النبی الآیة میفرماید در وقت مخاطبه
با رسول صلی الله علیه وعلی آله وسلم آواز بلند مکنید که اگر در خدمت او سخن بلند گویید چنانکه بیکدیگر میگویید اعمال شما حبط شود وشما از آن خبر نباشید

موسی علیه الصلاة والسلام واستسقی لهم فی سبعین الفاً فاوحی الله تعالی الی موسی علیه الصلوة والسلام
کیف استجیب لهم وقد اظلمت علیهم ذنوبهم سرائرهم خبیثة یدعوننی علی غیر یقین ویأمنون مکری
ارجع فان عبداً من عبادی یقال له برخ قل له یخرج حتی استجیب له فسأل عنه موسی علیه الصلوة والسلام
فلم یعرف فبینا موسی علیه الصلوة والسلام ذات یوم یمشی فی طریق فاذا العبد اسود قد استقبله بین عینیه تراب
من اثر السجود فی شملة قد عقدها علی عنقه فعرفه موسی علیه الصلاة والسلام بنور الله عز وجل فسلم علیه
وقال ما اسمک قال اسمی برخ قال انت طلبتنا منذ حین اخرج فاستسق لنا فخرج فقال فی کلامه
ما هذا من فعالک وما هذا من حلمک وما الذی بدا لک نقصت علیک عیونک ام عاندت الریاح
فی طاعتک ام نفد ما عندک ام اشتد غضبک علی المذنبین الست کنت غفاراً قبل خلق
الخاطئین خلقت الرحمة وامرت بالعطفة فتکون لما تأمر من المخالفین ام ترینا انک ممتنع
ام تخشی الفوت فتعجل العقوبة قال فما برح حتی اخضلت بنو اسرائیل بالقطر وانبت الله
تعالی العشب فی نصف یوم حتی بلغ الرکب قال فرجع برخ واستقبله موسی علیه الصلاة والسلام
فقال برخ کیف رأیت حین خاصمت ربی عز وجل کیف انصفنی فهم به موسی علیه الصلاة والسلام
فاوحی الله تعالی ان برخاً یضحکنی کل یوم ثلث دفعات و احوال اهل کمال را از انبیا و اولیا درجات
بس متفاوتست قد علم کل اناس مشربهم هر یک را از احوال شریفه ایشان را مراتب نهایت و درجات
بی غایت ورفعنا بعضهم فوق بعض درجات الآیة وقال فی حقائق السلمی رحمه الله فی قوله سبحانه
ورفعنا بعضهم فوق بعض درجات قال سهل الله فضلنا بعضهم علی بعض فی المعرفة والطاعة وقال
الجنید رحمه الله تعالی رفعنا بالتمییز وحفظ السر وقال بعضهم بالسخاء والاخلاق وقال بعضهم
بالحلم والاناة وقال بعضهم بالثقة والتوکل وقال بعضهم بمعرفة کید النفس ووسوسة الشیطان

واز جمله ارباب احوال و مقامات علیه و کرامات و براهین سنیه

مستغرق معنی و مستهلک صوت و دعوی ابو المغیث الحسین بن منصور الحلاج بود قدس الله
تعالی روحه در کشف المحجوب میگوید ز مستان و مشتاقان این طریق بود و حال قوی

ف ذکر استسقاء برخ

ف ذکر ابو الحسین بن منصور الحلاج رحمه الله

اخضلت ای اخضرت اخضلالاً و اخضوضل ای ابتل ۱۲ منتخب الصحاح

چون با رسول حق سخن بلند گفتن موجب تحبط اعمال ست بحضرت صمدیت اولی بود ادب نگاه داشتن و از راه تضرع و مسکنت و خشوع و خضوع ذکر حق تعالی گفتن اما وجه سنت رسول صلی الله علیه وسلم فرمود که خیر الذکر الخفی و خیر الرزق ما یکفی می بینیم که رزق فوق کفایت اشر و بطر ثمره میدهد ازینجا معلوم میشود که ذکر نیز چون جهر شود عجب ورِیا ذخیره نهد دیگر نقل صحیح ست که چون صحابه رضی الله عنهم

وهمت عالی داشت و وی در کتاب طبقات المشایخ در طبقه ثالثه مذکورست پیش از ممشاد دینوری و خیر نساج و غیرهما بعد از ابوبکر واسطی و ابراهیم خواص و غیرهما قدس الله تعالی ارواحهم و ویرا تصانیف ظاهره است و رموز و کلام مهذب در اصول و فروع وکان له حسن عبارة و شعر علی طریقة التصوف قبله الخاص والعام وکان یتکلم علی اسرار الناس حسد بعضهم فتکلم فیه کذا فی اسباب الامام عبد الکریم السمعانی رحمه الله وهو من اهل بیضا فارس و نشأ بواسط العراق صحب الجنید و ابا الحسین النوری و عمرو بن عثمان المکی و غیرهم من المشایخ رحمهم الله کذا فی الطبقات و در کتاب کشف المحجوب جمله متاخران قدس الله تعالی ارواحهم ویرا قبول کرده اند و هجر بعضی از متقدمان مشایخ قدس الله تعالی ارواحهم ویرا بمعنی طعن اندر دین وی بود مهجوری معاملت مهجور اصل نباشد وقد قال فی کتاب الطبقات سمعت محمد بن عبد الله یقول سمعت رویم بن احمد رحمه الله یقول لا تزال الصوفیة بخیر ما تنافروا فاذا اصطلحوا هلکوا و رویم ابن احمد و یقال رویم بن محمد والاول اصح مذکور فی الطبقة الثانیة وهو من بنی شیبان ومن اهل بغداد ومن اجلة مشایخهم واحد من ائمة زمانه وکان عالما بالقراءة توفی رحمهم الله ببغداد سنة ثلث و ثلثمائة وقال الامام القشیری رحمه الله فی کتابه لطائف الاشارات فی التفسیر فی قوله سبحانه وقالت الیهود لیست النصاری علی شیء وقالت النصاری لیست الیهود علی شیء وهم یتلون الکتاب الآیة الاشارة فی هذه الآیة العکس من حکم الظاهر الاعداء تبرأ بعضهم من بعض الیوم والاولیاء من وجه کذلک قالوا لا تزال الصوفیة بخیر ما تنافروا فلا یقبل بعضهم بعضا لانه لو قبل بعضهم بعضا لبقی بعضهم مع بعض ولکن الاعداء کلهم علی الباطل عند تبری بعضهم من بعض والاولیاء کلهم علی الحق عند تبری بعضهم من بعض فهذا ما ذکرنا من حکم العکس و بنا بر سخن بعضی از متقدمان کبار مشایخ که در شان حسن بن منصور قدس الله تعالی روحه بجهت تربیت و تکمیل حالت او فرموده اند صاحب مرصاد قدس الله روحه گفته ست در فصل بیان وصول بحضرت خداوند جل ذکره با تصال و انفصال چون عاشق صادق حملگی شجره انسانی با شاخهای

ارواحهم

بکسر دال مهمله و سکون یا تحتانی و ضم نون و فتح واو و بعد ازان را

بکسر خای معجمه و سکون یا تحتانی و فتح نون و سین مهمله و الف و فتح جیم

و واسط العراق بلدة بناها الحجاج بن یوسف فی وسط العراقین البصرة والکوفة

بیضا بلدة من بلاد فارس

رویم بضم را مهمله و فتح واو و سکون یا تحتانیه

تکمله

کنیت رویم ابو محمد ست و گفته اند که ابوبکرست و ابو الحسین و ابو شیبان نیز گفته اند نبیره رویم مهین ست که قرات از نافع روایت کند از بغدادست از اجله مشایخ آن فقیه بوده و عالم بر مذهب داود اصفهانی شیخ الاسلام گفت که رویم خود را شاگرد جنید می نمود از یاران وی است و از وی و من میدانم از رویم دوستتر دارم که صد از جنید

رسیده و ابو عبد الله خفیف ... بشری

از غزوهٔ خیبر باز گشتند ذکر بلند میگفتند چون رسول صلی الله علیه و علی آله و سلم شنود رخسارهٔ مبارکش سرخ شد از غضب
و حیرت که بر دی مستولی شد فرمود که ارتعوا بانفسکم لا تدعون اصمًا و لا غائبا و هو معکم مر فرماید که چون بداد بان غافل ذکر جناب کبریا
بلند میگویید و عظمت ذات قدیم را از هیچ ذرهٔ از ذرات کائنات غائب مدانید تا از سعادت درجات اهل حضور محروم نمانید و امثال این

بشری و بیخهای ملکوتی روحانی بخورد و آتش حقیقی و هد و شجره خضر نفس انسانی فدا آتش
حقیقی کرده و آتش در جملگی اجزای وجود آن شجره تصرف کند و صال حصول اینجا میسر گردد

نودی من شاطئ الوادی الایمن فی البقعة المبارکة من الشجرة ان یا موسی انی انا الله
الآیة مسکین حسین منصور رحمه الله چون آتش همگی شجرهٔ او فرو گرفت هنوز تمام ناسوخته
شعلهٔ انا الحق از وی برخاست چون تمام نسوخته بود آن شعلها از دود انانیت خالی نبود •
و هم در کتاب کشف المحجوب است و اهل تحقیق منکر نمیند کمال و فضل و صفای حال و کثرت اجتهادات
و ریاضات وی را و عزیزیست بر دلها و بزرگ است نزد همه از متاخران سلطان طریقت و برهان حقیقت
شیخ ابو سعید فضل الله بن محمد المیهنی قدس الله تعالی روحه در حق وی فرموده است حسین منصور حلاج قدس الله
تعالی روحه در علو حالت در عهد وی در مشرق کس چون او نبود و قطب زمانه و در عهد خود یگانه
شیخ ابو القاسم علی بن عبد الله الکرکانی قدس الله تعالی روحه و الاستاذ الامام زین الاسلام ابو القاسم
عبد الکریم بن هوازن القشیری قدس الله تعالی روحه و غیر ایشان از متاخران مشایخ در حدیث او
سری داشتند و بنزدیک ایشان بزرگ بود و هم در کتاب کشف المحجوب است بعضی از اهل اصول
بر بعضی از کلمات وی اعتراض آرند بنا بر فهم معنی ظاهر اتحاد و آن تشنیع در عبارت است نه در معنی
مراد چون معنی جلیل بود و لعبارت مفقود نگردد عبارت در حقیقت معنی هدر باشد و او را کرامات
بسیارست و کرامات جزو ولی محقق نبود و او را در توحید نکتهای لطیف است و تحمیدهای مهذب کذا
فی کتاب کشف المحجوب و از متقدمان مشایخ ابو العباس ابن عطا که در طبقه ثالثه مذکورست و کان
من علماء المشایخ له لسان فی فهم القرآن یختص به و شیخ المشایخ ابو عبد الله محمد بن خفیف
المقیم بشیراز که در طبقه خامسه مذکورست و شیخ ابو القاسم ابراهیم بن محمد النصرابادی و کان اوحد
المشایخ فی وقته علما و حالا و هم در طبقه خامسه مذکورست صحب ابا بکر الشبلی و غیره و برهان
محققان شیخ ابو علی دقاق که شیخ امام قشیری بود و مرید شیخ ابو القاسم نصرابادی بود
ایشان با جمله متاخران او را قبول کرده اند و ثنا علیه و صححوا له حاله و حکوا عنه کلامه و دوّنوا کلامه

نصراباد محلة من نیسابور ۵

حدیث در فضیلت ذکر خفی بسیارست اما دلیل عقلی آنکه فائدهٔ خلوت بزرگان طریقت در حبس حواس ظاهر دیده اند و ازینجهت که
اهل خلوت را در جای تنگ و تاریک می نشانند و از مشغله دور میفرمایند تا چون حواس ظاهر حواس باطن گشاده شود چون آواز بلند
پیوسته جانانه سمع را مشغول میدارد آن فائده که مطلوبست کی حاصل آید دیگر آنکه هر طاعت که باخلاص نزدیکتر امید قبول بیشتر و هر چه

وجعلوه احد المحققين وكل من هو من المشايخ امام في وقته ومقبول على جميع الالسنة وقال الشيخ ابو عبد الرحمن
السلمي سمعت الشيخ ابا القاسم ابراهيم بن محمد النصرآبادي قال ان كان بعد النبيين والصديقين موحد
فهو الحلاج وعرض اعتقاد الحسين بن منصور على ابي العباس بن عطاء رحمهما الله فقال هذا اعتقاد
صحيح وانا اعتقد هذا الاعتقاد ومن لا يعتقد هذا فهو بلا اعتقاد فممن قال به وقبله وصحح حاله
وجعله احد المحققين ولم يخرجه عن ائمة الصوفية العارفين السالكين المرشدين الشيوخ الاجلة المذكورون من
المتقدمين ومن المتاخرين المحققين الذين اعتمدوا عنه وبالغوا في تعظيمه القطب استاذ العارفين
الشيخ الشريف الحسيب النسيب محي الدين عبد القادر بن موسى بن عبد الله بن يحيى بن محمد بن داود بن موسى بن عبد الله بن
الحسن بن الحسن بن علي بن ابي طالب رضي الله عنهم الجيلي وقد توفي رحمه الله سنة احدى وستين وخمسمائة
وفي هذه السنة ايضا توفي الامام تاج الاسلام ابو سعد عبد الكريم بن محمد بن منصور المروزي السمعاني محدث المشرق
صاحب كتاب الانساب وغيره ومن المتاخرين الذين صححوا حاله الشيخ الكبير امام الطريقة ولسان الحقيقة
الشيخ شهاب الدين ابو حفص عمر بن محمد بن عبد الله البكري السهروردي رحمه الله وقد توفي يوم الاربعاء مستهل المحرم
سنة اثنين وثلثين وستمائة وغيرهما ممن يطول ذكرهم ويتعذر حصرهم وشيخ الوقت ابو عبد الله
محمد بن خفيف الشيرازي رحمه الله مع علمه وجلالته وتقدمه وامامته كان يقدم الحسين بن منصور
على كثير من مشايخه ويقول ذلك عالم رباني وكان الحسين بن منصور الحلاج احد المحققين
في التوحيد ويقال انما سمي الحلاج لانه رحمه الله دخل واسطا فتقدم الى حلاج وبعثه في شغل
وقال الحلاج انا مشغول بصنعتي فقال اذهب انت في شغلي حتى اعينك في شغلك فذهب الرجل فلما رجع
وجد كل قطن في حانوته محلوجا فسمي بذلك الحلاج وقيل انه كان يتكلم في ابتداء امره على الاسرار ويخبر
عنها فسمي لذلك حلاج الاسرار فغلب عليه اسم الحلاج وقيل ان اباه كان حلاجا فنسب اليه كذا في
تاريخ مشايخ الصوفية وقال الشيخ ابو عبد الرحمن السلمي رحمه الله سمعت عبد الواحد بن علي قال سمعت
فارسا البغدادي يقول لما حبس الحلاج قيد من كعبه الى ركبته ثلثة عشر قيدا وكان يصلي
مع ذلك في كل يوم وليلة الف ركعة وقال الشيخ ابو عبد الرحمن السلمي رحمه الله سمعت عبد الواحد

السیاری

از نظر خلق و ترا باخلاص نزدیکتر پس در خانه نشستن و شهر و محله از آواز بر کردن که ما ذکر میگوییم از اخلاص دور
و بریا نزدیک بود دیگر آنکه ذکر بلند بیشتر آن بود که مزاجی که ضعیف بود چون بر جهر مداومت کند دماغ مختبط شود و از فائده
ترقی محروم ماند زیرا که بنای دین بر عقل ست در خبرست که روزی رسول صلی الله علیه و علی آله وسلم یکی را صفت میکردند که طاعت نزد

۵۳

السیاری رحمه الله یقول قال فارس البغدادی رحمه الله سألت الحسین بن منصور رحمه الله عن المرید فقال
هو الرامی باول قصده الی الله سبحانه فلا یعرج حتی یصل والمرید الخارج من اسباب الدارین اثرة لذلک
علی اهلها **وفی** ترجمة العوارف مرید و مراد را بر دو معنی اطلاق کنند یکی بر معنی مقتدی و مقتدا و دیگر
بر معنی محب و محبوب اما مرید بمعنی مقتدی آن ست که دیدهٔ بصیرتش بنور هدایت بینا گردد و نقصان
خود بنگرد و آتش طلب کمال در نهاد او بر افروزد و آرام نگیرد الا بحصول مراد و وجود قرب
حق سبحانه و هر که بسمت اهل ارادت موسوم بود جز حق سبحانه در دو کون مرادی دیگر دارد یا لحظهٔ
از طلب مراد او بیارامد اسم ارادت بروی عاریت ست و اما مراد بمعنی مقتدا آن کس که قوت و لیاقت
در تصرف بمرتبهٔ تکمیل ناقصان رسیده بود و اختلاف انواع استعدادات و طرق ارشاد
و تربیت بنظر عیان دیده **وقال** الشیخ ابو عبد الرحمن السلمی رحمه الله سمعت محمد بن محمد بن
غالب الشاشی یقول قال الحسین رحمه الله ان الانبیاء علیهم الصلاة والسلام سلطوا علی الاحوال
فملکوها فهم یصرفونها لا الاحوال تصرفهم وغیرهم سلطت علیهم الاحوال فالاحوال تصرفهم لا هم
یصرفون الاحوال وهذا کما قال بعض الکبراء قدس الله ارواحهم البقاء مقام النبیین علیهم الصلاة والسلام
البسوا السکینة فیهم لا یمنعهم ما حل به عن فرضه ولا عن فضله ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء بهم
کذا فی التعرف **وقال** فی شرح التعرف چون حق جل جلاله با بنده لطف فرماید که بنده بر حق
و صبور باشد بر نائبه آنرا سکینه خوانند و این مختلف بود و کسی باشد که سکینه و نعمت باشد اگر زوال
آید دین و تن تباه گردد و کس باشد که سکینه و بلا باشد چنانکه در حدیث ست خبرا عن الله تعالی
انی اُدبر امر عبادی لعلمی بقلوبهم انی علیم خبیر و کس باشد که سکینه و در سر باشد و این نیز بسیر
مختلف باشد و بر مراتب بود و مقام برترین انبیا را بود علیهم الصلاة والسلام مر ایشان را نه بلا
و نه نعمت از حق مشغول گرداند که ایشان از نعمت منعم بینند و از بلا مبلی باز مقام برترین از
سکینه مهتر عالم راست صلی الله علیه وسلم بلا و نعمت هر دو کون پیش او آوردند هم بر آن صفت
بود که پیش از آن بود ما زاغ البصر و ما طغی و موسی را علیه الصلاة والسلام تجلی بر کوه سبب تغیر شد که

فی المرید بمعنی المقتدی والمقتدا

بسیار میکند رسول صلی الله علیه و علی آله وسلم پرسید که عقلش چون ست که اصل همه طاعت آن ست دیگر آنکه در ظاهر بینی که
کسیکه در خدمت پادشاهی سخن بلندتر از قاعده میگوید باز خواست میباید زیرا که انیعنی از ادب ظاهر دوست الظاهر عنوان الباطن
مقر لیس باید که نام حق جز بتواضع و خضوع نبرد و اشارت انا جلیس من ذکرنی نصب عین سازد و در حضرت عزت رعایت ادب کردن

فلما تجلی ربه للجبل جعله دکا وخر موسی صعقا **فنا و بقا** هر دو صفت مدح اند هر چند بنده از خلق فانی تر بحق سبحانه باقی تر و این بر مقدار قوت مشاهده باشد هر چند مشاهده بیشتر مر حق را وی همی کرد و وی بحق باقی تر و از خلق فانی تر و بحکم آنکه حسین منصور قدس الله تعالی روحه مستغرق و مغلوب بود در سکر محبة الله سبحانه والفناء عما سوی الله عز و جل والمتجلی له لا یشعر بنفسه فضلا عن غیره و لا یری ذاته ایضا الا مظهرا من مظاهر الحق سبحانه و اختفاء الاغیار عند ظهور الوجود لقهاها فی نظر المتجلی له کاختفاء الکواکب عند طلوع الشمس مع بقاء اعیانها بر زبان او میگذشت آنچه میگذشت بلکه میگذرانید آنچه میگذرانید علی الحقیقة نشانه گفتار وی بود و گوینده حق سبحانه چنانکه رسول صلی الله علیه وسلم فرموده الحق ینطق علی لسان عمر رضی الله عنه و چنانکه در حدیث صحیح ست خبرا عن الله تبارک و تعالی فبی یسمع و بی یبصر و بی یعقل و بی ینطق ه خالی از خود بود و پر از ذکر دوست بس کوزه آن تراود که در وست در کشف المحجوب میگوید هر خاطری که از اندیشه غیر بدل موحد گذرد حجاب باشد و آفتی و بآن مقدار که آن خاطر بر سر موحد گذرد وی از حقیقت توحید محجوب باشد

اندر حقیقت توحید

حقیقت توحید آن بود که بنده چون هیکلی شود اندر جریان تصرف حق سبحانه بر وی خالی از اختیار و ارادت خود چنانکه از سید الطائفه جنید قدس الله روحه منقول ست که فرمود التوحید ان یکون العبد شبحا بین یدی الله سبحانه یجری علیه تصاریف تدبیره سبحانه و این قول اشارت ست بفناء اوصاف بنده و صحت تسلیم اندر حال قهر کشف جلال احدیت جل ذکره که بنده را از اوصاف خود فانی گردانند تا مجرد آلتی گردد و شخص وی تعبیه اسرار حق سبحانه بود به تصرف او از جمله فانی باشد و مر اثبات حجت را حکم شریعت باقی و وی از کل اوصاف خود فانی و این صفت پیغمبر ست صلی الله علیه وسلم در شب معراج در فناء صفت بی صفت متحیر شد خواست تا بنیت خراب شود فرمان آمد که بر حال باش بدان قوت یافت و آن قوت قوت شد از نیستی خود بهستی حق عز و علا پدیدار آمد **و من کلام الشیخ شهاب الحق والدین قدس الله تعالی روحه فی کتاب العوارف** و ما یحکی عن ابی یزید رحمه الله من قوله سبحانی ما اعظم شانی حاشا ان یعتقد فی ابی یزید

وبهکی خود بذکر عظمت مشغول بودن وجهد نمودن تا جز حق در وقت ذکر بزبان و خاطر نگذرد که رسم مقبولان حضرت واکر این معنی
دست ندهد آنچه بخاطر آید بجهد تمام وجد بلیغ نفی آن کند تا از جملهٔ پیشین بود که مجاهد اند و از برکت والذین جاهدوا فینا لنهدینهم
سبلنا محروم نماند ٥ دیگر آنکه زبان را از غیبت و دروغ نگاه دارد تا لائق آن شود که مجاری ذکر حق گردد هر زبانی که بخباثت

رحمه الله انه یقول فی ذلک الا علی معنی الحکایة عن الله عز وجل وهکذا ان یعتقد فی الحلاج رحمه الله من قوله
انا الحق وهکذا فی کلام حجة الاسلام رحمه الله وغیره من المحققین وباز استغراق اسرار اعلی الاطلاق
یک درجه نیست در مقام فنا عما سوی الله عز وجل وسائر مقامات اختصاص بلکه تفاوت در جات آن بحسب
تفاوت استعدادات بس بسیار و بیشمار است و آنکه گفته اند چنانکه در تعرف مذکور است لفنا وغیره
من مقامات الاختصاص صورها مختلفة وحقائقها وحدة لانها لیست من جهة الاکتساب ولکن
من جهة الفضل معنی این سخن چنانکه در شرح تعرف مذکور است آن است که مقصود و مقصد هر یک
از ارباب احوال و مقامات حق سبحانه وحق سبحانه یکی است وجود مقام بقرب حاصل آید وعلت
قرب تقریب حق سبحانه نه تقرب بنده ولیکن هر بنده بنده کردن است چون در هر بنده هر
مقام یکی است وآن حق سبحانه حقیقت یکی باشد اما با هر کسی بصفتی تجلی فرماید با ضعیفان بمقدار
ضعف ایشان و با قویان بمقدار قوت ایشان تا اهل معرفت گفته اند هر که طاقت دریا دارد
طاقت و زیری دارد آن کس که اهل مقام برتر است و را فروتر آری از یاس هلاک گردد
و هر کسیکه وی بمقام فروتر است و برا بمقام برتر بری در غرور هلاک شود و در حدیث الهی فرموده انی
اُدبر امر عبادی بعلمی بقلوبهم انی علیم خبیر یکی را غذا بلا باشد و یکی را غذا نعمت باشد تا سبب
کمال دین هر دو گردد در صبر و شکر و در کتاب کشف المحجوب آورده است یکی از کبار مشائخ
رضی الله عنهم میگوید درویشی بمکه اندر آمد و در مشاهده خانه یکسال بنشست که نه طعام
خورد و نه آب خورد و نه خفت و نه بطهارت شد از اجتماع همتش که رؤیت خانه که آن از حق
سبحانه بخود اضافت کرده است غذای تن و مشرب جان وی گشته بود پس اولیتر که مشاهده حق سبحانه
در سر بنده این استغراق و کمال آن حال واجب گرداند و فی الرسالة القشیریة للاستاذ الامام
زین الاسلام شیخ الشیوخ سید الطائفة ابی القاسم عبد الکریم بن هوازن القشیری النیسابوری
قدس الله تعالی روحه وقد توفی رحمه الله فی سنة خمس وستین واربعمائة فی باب تفسیر الفاظ تدور بین هذه
الطائفة الغیبة غیبة القلب عن علم ما یجری من احوال الخلق لاشتغال الحس بما ورد علیه ثم قد یغیب

در نسخه دیگر واین استغراق
و در فنا عما سوی الله
و منقلوب و درجات بس بسیار
عز وجل درجات بس بیشمار است
و مقامات بس نهایت دارند
و درجات انبیا و مقامات
که اولیا اند و آنکه گفته اند الخ

تاریخ وفات امام
قشیری قدس الله سره

فی معنی الغیبة

کذب و غیبت ملوث شد هرگز حقیقت ذکر بران بان جاری نشود الا حروف ذکر علی الغفلة دیگر حواس چشم و گوش را مراعات کند از دیدن و شنیدن ملاهی و مناهی و شاغلتر ین چیز دل را دریچه گوش ست زیرا که چشم بر هم نهی نه بینی و اگر لب ببندی تواند که نگوئی اما گوش دریچه کشاده تا از میان خلق بیرون نشوی نتوانی که نشنوی و این طریقه غلت ست که مشائخ اختیار کرده اند چندانکه توانند رعایت کنند که

عن احساسه بنفسه و غیره بوارد من تذکر ثواب او تفکر عقاب کما روی ان ربیع بن خثیم رضی الله عنه کان یذهب الی ابن مسعود رضی الله عنه فمر بحانوت حداد فرای الحدیدة المحماة فغشی علیه و لم یفق الی الغد فلما افاق سئل عن ذلک فقال تذکرت کون اهل النار فی النار فهذه غیبة زادت علی حدها حتی صارت غشیة و ربما تکون الغیبة عن احساسه بمعنی یکاشف به من الحق سبحانه ثم انهم مختلفون فی ذلک علی حسب احوالهم فمنهم من لا یمتد غیبته و منهم من یدوم غیبته و السکر غیبة بوارد قوی و الغیبة قد تکون للعباد بما یغلب علی قلوبهم من مقتضیات الخوف و الرجاء و السکر لا یکون الا لاصحاب المواجید و فی التعرف السکر هو ان یغیب عن تمییز الاشیاء و لا یغیب عن الاشیاء و هو ان لا یمیز بین الملاذ و ضدادها و فی شرح التعرف

القول فی السکر

در حال سکر منفعت از مضرت نداند و از لذت و الم غائب گردد با وجود لذت و الم از نفس اشیا غائب نگردد که این صفت میت باشد بلکه از تمییز میان نفع و ضر غائب گردد فان غلبات وجود الحق سبحانه تسقط عن التمییز بین ما یولم و یلذ غلبات یافتن حق سبحانه ساقط کرداند بنده را از تمییز کردن میان آنچه وی را از وی الم باشد یا لذت پس هر که میان عز و ذل و جاه و سقوطش تمیز کند علی الحقیقة محب نیست و السکر من مقامات المحبین خاصة و قال بعض الکبراء العارفین رحمهم الله قد کان الحلاج قدس الله روحه علی جلالة قدره فی استیلاء الحق سبحانه علیه و فنائه فیه احس بالالم عند وقوع البلاء و عند ما تغیر بشرته لطخ وجهه بدمه غیرة علی المقام فان حالة فی ذلک الوقت کان یعطی ذلک و هو القائل فی الوقت الاحس ما قد لی عضو و لا مفصل الا و فیه لکم ذکر و قال فی ذلک الوقت ایضا فلما دارت الکاس دعا بالنطع و السیف کذا من یشرب الراح مع التنین فی الصیف فجعله تنینا و حسب العارف بالمقامات من هذا انه صاحب ادلال لا صاحب سکر و فی کلام الامام القشیری رحمه الله اذا کوشف العبد بنعت الجمال حصل السکر و طرب الروح و هام القلب و فی کلامه ایضا السکر الذی لم یستوف فیه الوارد یکون للاحساس فیه مساغ **و فی** قوة القلوب و فی مقام الانس یکون التملق و المناجاة و معه یکون المحادثة فی المجالسة و عنده یوجد معنی من البسط فی الحضور و القرب و لا یحب الله تعالی هذا النوع من الادلال الا ممن اقامه مقام الانس و لا یحسن ذلک الا منهم و لا یلیق الا بهم و شیخ الاسلام عالم

التنین

اساس و قاعدهٔ سلوک مبنی برین معنی ست و چون عزلت و خلوت اختیار خواهد کرد آداب و ارکان و شرائط آن معلوم باید کرد و درین
موضع برای تنبیه طالبان در شرائط آداب خلوت ایمائی کرده آید ان شاء الله تعالی نزد ارباب طریقت ارکان سلوک چهار چیز ست
که جمیع امور سلوک مبنی برین ارکان ست هر رکنی را ازین ارکان چهار بابست باب اول طهارت ست لقوله تعالی ان الله یحب المتطهرین

ذکر شیخ اسمعیل البخاری رحمه الله

عارف ابو ابراهیم اسمعیل بن محمد بن عبد الله المذکر المفسر البخاری المعروف بالمستملی قدس الله تعالی روحه
وقد توفی ببخارا یوم الاثنین بعد الظهر السادس عشر من ذی القعده سنه اربع و ثلثین و اربعمائه و مرقده بتل
میثه المنسوب الی بغرابیک و هو ممن صحب الشیخ العالم العارف الزاهد المجاهد ابا بکر بن ابی اسحاق محمد
بن ابراهیم بن یعقوب الکلاباذی البخاری رضی الله عنه واخذ عنه طریقة التصوف والشیخ ابو بکر بن

شیخ ابو اسحاق الکلاباذی البخاری قدس سره

ابی اسحاق من کبار المشایخ و قطاع السالکین و کان فی النهایه فی الزهد و دوام التبتل و ملازمة الریاضة
والمجاهده وکتابه التعرف قال فیه المشایخ رحمهم الله لولا التعرف ما عرف التصوف و توفی ببخارا یوم
الجمعة التاسع عشر من جمادی الاولی سنه ثمانین و ثلثمائه و مرقده مشهور یزار و یتبرک به
در شرح تعرف آورده ست فی شرح قولهم فی الغلبه الغلبة حال تبدو للعبد لا یمکن معها ملاحظة
السبب ولا مراعاة الادب الا الفاظ مصطلحه ایشان یکی لفظ غلبه ست وقت باشد که از تجلی
عظمت حق سبحانه در بنده هیبتی پدید آید که دوزخ که سبب بلاست دران ساعت از سر قطره سا کرد
ذات مغلوب برجای باشد ولیکن صفات وی از تاثیرات فرو ماند چنانکه نور ستارگان
در شب تار یکدیگر را غلبه کند باز چون آفتاب بر آید نور ستارگان را غلبه کند هر چند نور ستارگان
برجای باشد ولیکن کس نبیند منطمس گردد و بدین صفت که یاد کردیم حکایت ابو حامد
دوستان ست قدس الله تعالی روحه تعظیم حق بر وی چنان غالب گشته بود که چون به نماز
ایستادی گفتی الله پیش از آنکه اکبر گفتی بیهوش شدی و بیفتادی سالها عمر برین گذاشت و هم برین
وفات کرد باز مقام انبیا علیهم الصلوة والسلام برترین همه مقامات ست هر حالتی که بعضی از اولیا را بدان
مغلوب کردند قوت وقت انبیا آنرا مغلوب کرداند ایشان مشکور باشند نه معذور و غیر
ایشان مشکور شاید و معذور شاید معذور را اعتقاد را شاید اما اقتدا را نشاید و ذکر فی التعرف
فی باب الغلبه قصة ابی لبابة بن عبد المنذر رضی الله عنه غلب علیه الخوف من الله تعالی حتی ارتبط
فی المسجد الی عمود من عمده وقال لا ابرح مکانی هذا حتی یتوب الله عز و جل علی فیما صنعت
ولیس من الشریعة الارتباط بالسواری والعمد و ذکر فی التعرف قصة عمر رضی الله عنه لما غلب علیه

باب دوم توکل ست لقوله تعالی ان الله یحب المتوکلین باب سوم توبه ست لقوله تعالی ان الله یحب التوابین باب چهارم عزلت ست
لقوله تعالی ان الله یحب المقسطین و هر بابی ازین ابواب دو طبقه بود طبقهٔ ظاهر و طبقه باطن و آن هشت شرط ست که
استاد اهل طریقت شیخ جنید قدس الله روحه وسره تعیین کرده ست طبقات این ابواب ست باب اول طهارت ست

حمیة الدین حین اراد رسول الله صلی الله علیه وسلم ان یصالح المشرکین عام الحدیبیة وحین اراد صلی الله
علیه وسلم ان یصلی علی عبد الله بن ابی راس المنافقین فکان عمر رضی الله عنه یقول فما زلت
اصوم واتصدق واصلی واعتق من الذی صنعت یومئذ حتی رجوت ان یکون خیرا قال فعجبت
منی ومن جرأتی علی رسول الله صلی الله علیه وسلم وذکر ایضا قصة ابی طیبة رضی الله عنه حین
حجم النبی صلی الله علیه وسلم فشرب دمه وذلک محظور فی الشریعة ولکن فعله فی حال الغلبة ای فی التعرف
غلبة المحبة فقال له النبی صلی الله علیه وسلم قد حتظرت بحظائر من النار ثم قال فی التعرف
فهذه وامثالها کثیرة کلها یدل علی ان حالة الغلبة حالة صحیحة ویجوز فیها ما لا یجوز فی حالة
السکون ویکون السکون فیه بما هو ارفع منه فی الحال واتم واکمل کما کان ابو بکر رضی الله عنه
در شرح تعرف میفرماید معنی این سخن آنست که چون حال یکحال باشد و دو تن باشند و هر دو را
از آنجا شرب باشد یکی با سکون و یکی با غلبه این ساکن را مقام برتر باشد از آن مغلوب از بهر آنکه
مغلوب از ضعف تغیر یابد و ساکن از قوت برجای باشد اما چون مغلوب را حالی باشد که ساکن
از آن حال خبر ندارد مغلوب ازین ساکن فاضلتر باشد این ساکن در جنب آن مغلوب محجوب باشد
و آن مغلوب در جنب آن ساکن که مقام وی را برتر گفتیم محجوب باشد ابو بکر رضی الله عنه از آن حال که
عمر داشت رضی الله عنه خبر داشت لیکن وی را مقام سکون بود و عمر را مقام غلبه ضطرابی عمر رضی الله عنه
حیث قال فتحولت حتی قمت فی مقابلته صلی الله علیه وسلم صورت اعتراض بود و اگر حال حال
غلبه نبودی مذموم بودی ابو بکر مشکور بود و عمر معذور بود و مقام عمر فروتر از مقام ابو بکر بود
و برتر از مقام دیگران رضی الله عنهم اجمعین و ازین تفاوت درجات در مقامات اختصاص معلوم
و مفهوم می شود آنچه سلطان طریقت شیخ ابو سعید ابو الخیر قدس الله تعالی روحه فرموده اند حسین
منصور حلاج قدس الله تعالی روحه در علو حالت در عهد وی در مشرق و مغرب کس چون او نبود و آنچه
شیخ طریقت شیخ ابو عبد الرحمن سلمی در تاریخ مشایخ الصوفیه از شیخ کبیر ابو عبد الله محمد بن خفیف
الشیرازی رحمه الله نقل فرموده است و گفته شیخ الوقت ابو عبد الله محمد بن خفیف قدس الله تعالی روحه

الفقه یعنی ان یکون لفظ العدل فی محل الجواز نظرا الی العدل ۱۲ م

وطبقهٔ آن دوام وضوست و دوام ذکر وضو طبقه ظاهرست که مطهر جوارح واعضاست از خبائث واوساخ و ذکر طبقهٔ باطن
مطهر آیینه دلست از کدورت رین و زنگ اغیار و طبقات باب دوم خلوتست و دوام خلوت طبقه ظاهرست که حبس جوارح
ظاهر میکند از تردد و صوم طبقه باطن که حبس دواعی باطن می کند از طلب غذا و طبقات باب سوم دوام صمتست و دوام نفی خواطر

مع علمه وجلالته وتقدمه وامامته کان یقدم الحسین بن منصور قدس الله تعالی روحه علی کثیر من مشائخه
قدس الله تعالی ارواحهم و دیگر اجماع منعقدست عند المشائخ المتاخرین الذین هم ائمة العلماء
والمشائخ رحمهم الله علی کون الحسین بن منصور رحمه الله شهیدا والاجماع المتأخر یرفع الخلاف المتقدم ان
کان خلافا مبنیا علی الاجتهاد الصحیح وذلک غیر واقع والمفتریات التی قد اشتهرت فی قصته
کثیرة لا اصل لها عند اهل العلم والخبرة کما قد اشتهر کثیر من الاحادیث المفتریات بین الناس علی رسول
الله صلی الله علیه وسلم ولیس لهذه الاحادیث اصل عند اهل العلم **و از جمله مفتریات**
درین قصه فتوی دادن سید الطائفه جنید بغدادیست قدس الله تعالی روحه بقتل او و نزد اهل علم قصه
بتواریخ روشن و مبرهن شده است که این سخن افترا محض ست و سید الطائفه جنید قدس الله تعالی روحه
وفات حضرت او پیش از شهادت حسین بن منصور بیازده سال کما بیش بوده ست استشهد
الحسین بن منصور ببغداد بباب الطاق یوم الثلاثا لست بقین من ذی القعدة سنة تسع وثلثمائة
وتوفی سید الطائفه الجنید سنة سبع وتسعین ومائتین یوم السبت یوم نیروز الخلیفة
وقیل توفی آخر ساعة من یوم الجمعة ودفن یوم السبت کذا فی کتاب الطبقات للمشائخ رحمهم الله
وهمچنین آنچه منقول ست از بعض کبار علما افترا محض ست برایشان واهل تحقیق آنرا رد کرده اند
مثل امام عالم فقیه نبیه محمد بن داود بن علی الاصبهانی الظاهری رحمه الله که از کبار فقها وائمه حدیث ست
آنچه ازو نقل کرده اند و شهرت گرفته که هو من جملة من افتی بقتل الحسین بن منصور افترا محض ست برا و واهل
العلم بالاخبار این نوع افترا را تحقیق کرده اند وقد توفی محمد بن داود الاصبهانی رحمه الله قبل قصة الحسین بن
منصور الحلاج رحمه الله باثنتی عشرة سنة و از جمله اکابر علما و مجتهدان آن عصر ابو العباس احمد بن عمر بن
شریح ست رحمه الله کان مجتهدا وآیة فی علوم الشریعة وبه انتشر مذهب الشافعی رحمه الله فی الآفاق وقیل
ان مصنفاته رحمه الله بلغت اربعمائة درین قصه عکس آنچه بطریقه افترا از بعض علما نقل کرده اند
ازیشان ثابت ست بنقل صحیح کان یعظم المشائخ وارباب الاحوال ویحترمهم ویقول عن کمال ورعه قصه للقائم
وعلمه هؤلاء قوم لا نعرف ما القائهم وکلامهم صولة ما هی بصولة مبطل و چون اجماع متاخران

للغاتهم

صمت طبقهٔ ظاهرست که زبان را از ذکر غیر دوست دربند میکند و نفی خواطر طبقهٔ باطن ست که نفس را از خواطر غیر دوست منع میکند
و طبقات باب چهارم دوام ربط دل ست بار وحانیت شیخ و دوم ترک اعتراض بر مقادیر حق جل و علا ربط دل با شیخ طبقهٔ ظاهرست
تا در وقت توجه بروحانیت شیخ فائده ارشاد تواند گرفت و ترک اعتراض با حق تعالی طبقهٔ باطن با دل سالک در مقام رضا با حق تعالی

برین معنی منعقدست و آن خلاف ما تقدم اگر ثابت شود مرتفع ست با اجماع متاخران طعن طاعنان
درین مان عین بدعت و ضلالت باشد و خلاف اجماع بود و حفظ اللسان و حفظ عقیدت بر همه مؤمنان
در مثل این قصه فرض و لازم ست و امام عالم عارف فقیه نبیه ابو محمد عبد الله بن اسعد بن علی الیافعی
الیمنی رحمه الله نزیل الحرمین الشریفین قصیدهٔ انشا کرده ست و سماها بالدرر المنضد فی جید الملاح فی
بیان کون الحسین بن منصور رحمه الله شهیدا عند المشائخ رحمهم الله لان الغائب بالحال ما علیه جناح
با آنکه حق تعالی و تقدس را با دوستان خود الطاف خفیه ست و در لباس بلا عطا میفرستد و در کسوت
محنت نعمت میدهد عجائب و غرائب حکم الهی بس بسیارست اسرار قضا و قدر مدرک عقول ضعیفهٔ
بشر نیست ازینجاست که سنت انبیا و سیرت اولیا رضا بالقضاست ۵ گر بکند از دست او کر بتو از دو
بر خاک در ش نشین و زاری میکن در حدیث ست اذا احب الله تعالی عبدا صب علیه البلاء صبا و ثجه
علیه ثجا یعنی چون حق تعالی و تقدس بنده را بدوستی بر گزیند از سحاب قضا و قدر باران بلا بر سر او
باران کند تا صادق از کاذب و محق از مبطل پدید آید محبت مرتبهٔ بلندست مقامی عالی ست برهان این
دعوی صبر بر بلا و رضا بالقضاست صابرند در بلا در ابتدا آنگاه شکوراند در بلا در انتها و شیخ
بزرگوار با خطر و فانی از صفات البشر العالم العارف الولی ابو عبد الله محمد بن علی الحکیم الترمذی قدس الله
روحه تنصیص کرده در کتاب نوادر الاصول فی معرفة اخبار الرسول صلی الله علیه و سلم فی الاصل الرابع
عشر و المائتین فی شرح قوله و اسالک العافیة من کل بلیة فرموده ست فالبلاء علی ثلاثة ضرب منها
تعجیل عقوبة للعبد و منها امتحان لیبرز ما فی ضمیره فیظهر لخلقه درجته این هو من ربه و منها
کرامة لیزداد عنده قربة و کرامة فاما تعجیل العقوبة فمثل ما نزل بیوسف علیه السلام
من لبثه فی السجن بالهم الذی هم به و من لبثه بعد مضی المدة فی السجن بقوله اذکرنی عند ربک
فانساه الشیطان ذکر ربه فلبث فی السجن بضع سنین و اما الامتحان فمثل ما نزل بایوب
علیه السلام قال الله عز و جل انا وجدناه صابرا نعم العبد انه اواب و اما الکرامة فمثل ما
نزل بیحیی بن زکریا علیهما السلام الذی لم یعمل خطیئة قط و لم یهم بها فذبح ذبحا و اهدی راسه الی بغی

ثجّ الماء صبّه و ثجّ الماء بنفسه سال من فوق و کذا المطر و الدمع و بابهما رد مختار الصحاح

من بلایا

دلان
دم نباید زد و یقین بداند که هرچه حکیم مطلق کند عین مصلحت وی دران بود دیگر طالب باید که از صحبت توانگران غافل و
جاهل بحکم فاعرض عن من تولی عن ذکرنا اعراض کند و صحبت اهل صلاح و ارباب قلوب بر متابعت و اصبر نفسک مع الذین
یدعون ربهم بالغداة والعشی یریدون وجهه غنیمت دارد و در هیچ شکسته بچشم حقارت ننگرد اولیائی تحت قبائی

من بغا یا بنی اسرائیل فسأل العافیة من ذلک کله والعافیة ان یکون فی کل وجه من هذه الوجوه اذا
حل به شیٔ من ذلک ان لا یکله الی نفسه لا یخذله وان یکلأه ویرعاه فی کل هذه الوجوه هذا وجه
والوجه الآخر ان یسأله ان یعافیه من کل شیٔ فیه شدة فان الشدة انما تحل اکثر ما تنزل
الذنوب فکانه سأل ان یعافیه من البلایا ویعفو عنه الذنوب التی من اجلها تحل الشدة
بالنفس فقد قال عز وجل وما اصابکم من مصیبة فبما کسبت ایدیکم وقال الله تعالی ولنذیقنهم
من العذاب الادنی دون العذاب الاکبر خداوند عز وجل بحکمت خود گاهی بکافران
عذاب الدنیا ق عذاب الآخرة ق
بسبب ابتلاء دوستان خود میکرداند چنانکه در حدیث از رسول صلی الله علیه منقول است
در تفسیر آیت ان الذین یکفرون بآیات الله ویقتلون النبیین بغیر حق ویقتلون الذین
یأمرون بالقسط من الناس فبشرهم بعذاب الیم روی الامام محی السنة فی کتابه معالم التنزیل فی
تفسیر هذه الآیة باسناده عن الامام ابی اسحاق الثعلبی رحمهما الله باسناده عن ابی عبیدة بن الجراح
رضی الله عنه انه قال قلت یا رسول الله ای الناس اشد عذابا یوم القیمة قال صلی الله علیه وسلم
رجل قتل نبیا او رجل امر بالمنکر ونهی عن المعروف ثم قرأ رسول الله صلی الله علیه وسلم هذه الآیة
والآیة التی بعدها اولئک الذین حبطت اعمالهم فی الدنیا والآخرة وما لهم من ناصرین ثم
قال صلی الله علیه وسلم یا ابا عبیدة قتلت بنو اسرائیل ثلثة واربعین نبیا من اول النهار فی ساعة
واحدة فقام مائة رجل واثنا عشر رجلا من عباد بنی اسرائیل فامروا من قتلوهم بالمعروف
ونهوهم عن المنکر فقتلوا جمیعا من آخر النهار فی ذلک الیوم فهم الذین ذکرهم الله عز وجل
فی کتابه وانزل الآیة فیهم و گاهی بحکمت خود آشنایان بسبب ابتلای دوستان خود میکردند
برادران یوسف در حق یوسف علیه وعلیهم الصلوة والسلام کیدها اندیشیدند و حضرت او را بر دند بنصیبه
تدبیر اهانت و کردند حق تعالی از راه تدبیر ایشان او را بر سریر مملکت نشاندند والقصة مشهورة فی القرآن
و در معالم التنزیل محی السنة رحمه الله در تفسیر آیت قولوا آمنا بالله وما انزل الینا وما انزل الی
ابراهیم واسمعیل واسحق ویعقوب والاسباط الآیة آورده است قیل الاسباط هم بنو یعقوب علیه السلام من صلبه

سورة السجدة

بلاء
سورة آل عمران

نصب عین سازد و یقین دانند که این قبا صفات بشریت لا غیر پس شرط ارادت آنست که در اولیای حق بنور حق بنگرند نه بنور عقل و حس
تا از ولایت این قوم برخوردار شود چه نفس دائما از راه حس از هیئات بشری می نگرد و شیطان عقل خام وی را در اعتراض می اندازد
و از این جهت بود جماعتی را که رقم حرمان و داغ خسران بر دیده دل ایشان کشیده بودند از راه حس صورت بشری انبیا را علیهم السلام می دیدند

القول فی وصف قوت القلوب و تاریخ وفات شیخ ابو طالب مکی رحمه الله

صار و اکلهم انبیاء و در تفسیر فرموده است ظاهر القرآن یدل علی انهم انبیاء لذکر الانزال علیهم
وقد اختلف فیه و در **قوت القلوب** که مجمع اسرار طریقت است و هو تالیف
الشیخ الامام العالم العارف المحقق ابی طالب محمد بن علی بن عطیة المکی قدس الله تعالی روحه و نور
ضریحه قالوا لم یصنف فی الاسلام مثله فی دقائق الطریقة وللمؤلف رحمه الله کلام فی هذه العلوم
لم یسبق الی مثله وقد توفی رحمه الله ببغداد فی جمادی الآخر من سنة ست و ثمانین و ثلاثمائة نشأ بمکة اشرف
بقعة علی وجه الارض منزل الانبیاء علیهم الصلاة والسلام و مهبط الوحی و منها دحیت الارضین سبعا
والقری فسمیت ام القری زادها الله شرفا ثم دخل البصرة وقدم ببغداد و توفی بها و کان من
اهل الجبل و قد تتبع کلامه الامام حجة الاسلام رحمه الله فی تالیف احیاء علوم الدین فرموده است
احتمل سبحانه لاخوة یوسف علیه و علیهم السلام ما عزموا علیه و اعتقدوه و فعلوه و باشروه
من قولهم اقتلوا یوسف او اطرحوه ارضا یخل لکم وجه ابیکم الی نحو ذلک من الکلام والافعال
ولقد عددت من اول قولهم لیوسف و اخوه احب الی ابینا منا الی اخباره سبحانه عنهم فی
قوله و کانوا فیه من الزاهدین نیفا و اربعین خطیئة بعضها اکبر من بعض و قد یجتمع فی الکلمة سبعا
الواحدة الثلاثة والاربعة والخمسة من الخطایا و دون ذلک و فوقه بدقائق الاستخراج و معرفة
خفایا الذنوب فغفر لهم ذلک اذ کانوا فی مقام محبوبین و لم یحتمل جل و علا العزیر علیه الصلوة
والسلام مسألة واحدة سأل عنها فی القدر حتی روی مما اوحی الله تعالی به الیه لئن لم تنته
لامحون اسمک من دیوان النبوة فان شاء سبحانه ان یعفو عفا عن العظائم فلم یعظم علیه شیء و صغر
فی فضله کل شیء و ان شاء طالب و ناقش علی الصغائر فلا تصغر الذرة عن مطالبته و کیف یصغر الذنب
ممن واجه به الملک الجبار سبحانه فقد کبر لکبریائه و حسن استخراجه لتحقیق عدله و قد لا ینفعه معه عمل
ولا یغفره توبة و لا یغنی عنه شفاعة له الخلق والامر یحکم بامره فی خلقه ما یشاء کیف یشاء فمن آمن
بما ذکرنا لزمه الخوف و وجب علیه الحذر فعن هذه المعرفة فزع العارفون و بهذا الوصف عرفه
الشاهدون **و** دیگر چون بحکمت خداوند عز و جل دوستان و بواسطه بیگانه یا آشنا

وازمشاهدهٔ وجود معنوی محروم بودند میکفتند ما هذا الا بشر مثلکم یاکل ویتمتع مما تاکلون منه ویشرب مما تشربون و در حق کافران
مکه فرموده وتریهم ینظرون الیک وهم لایبصرون شیخ عبدالله انصاری قدس الله روحه فرموده مریدان پیران را در حال حیات شناسند تا برخورند
ومنکران بعد از وفات دانند تا حسرت خورند سلطان بایزید بسطامی رضی الله عنه در حال حیات هژده کس بیش نشناختند چنانکه از وبرخوردند

بلا و عنا رسد ایشان در مقام عفو و مرحمت باشند و مقتضای حال و مقام ایشان آن بود زیرا
نی با خود شان صلح و نه با کس جنک ست و از جملهٔ مقامات ایشان مقام فتوت ست که آنرا نهایت
مقامات سیر الی الله عز وجل کفته اند **والفتوة** اسم لمقام القلب الصافی عن صفات النفس
وذلک الصفا هو زیادة الهدی بعد الایمان قال الله سبحانه انهم فتیة آمنوا بربهم وزدناهم هدی
الآیة واشرف خصال الفتوة وخاصتها التی بها تمتاز عن غیرها هو ان لا تشهد لنفسک
فضلا علی احد ولا تری لک حقا تطالب به احدا بل تری الحقوق واجبة علیک للکل لا لک فان من خصوصیة
الصفا شهود فضل الناس ومحو انانیة الشیطان و رعونة النفس وحقیقة الفتوة تقتضی التجرد
عن رق الکون **وقالوا** من احوج عدوه الی الشفاعة ولم یخجل من المعذرة الیه لم یشم
رائحة الفتوة هذا حسن عشرته مع العدو فکیف بالصدیق والفتوة تقتضی السماح بالنفس
واستهلاک الکل فی طلب رضا الحق سبحانه بصدق المحبة ولما سأل موسی صلوات الرحمن وسلامه علی نبینا
وعلیه وعلی سائر الانبیاء والمرسلین ربه عز وجل عن الفتوة قال عز من قائل ان ترد نفسک
الی طاهرة کما قبلتها منی طاهرة **اما** ایمن نتوان بود از انکه خداوند سبحانه صفت انتقام خود
بحکمت خود ظاهر کرد اند از اسماء حسنی حضرت حق سبحانه المنتقم ست داد دوستان خود از
دیکران می ستاند و باز هم می شاید که آن انتقام را اکرچه صورت بلا بود سبب رحمت دیکران کرداند
المنتقم هو الذی یقصم ظهور العتاة وینکل بالجناة وذلک بعد الاعذار والانذار وبعد التمکین
والامهال واستیجابهم غایة النکال فان الله تعالی یمهل ولا یهمل ومن اسمائه سبحانه **الصبور**
وهو الذی لا تحمله العجلة علی المسارعة الی الفعل قبل اوانه ولا یستعجل استعجال من یخشی الفوت
بل ینزل الامور کلها بقدر معلوم علی وفق حکمته وارادته وقد ینتقم ممن عصاه تطهیرا له من ذلک
اما فی الدنیا بالاسقام والالام وغیرها واما فی الآخرة بما شاء در قصهٔ یزید غصه سید
الشهدا شهید کربلا حسین بن علی رضی الله عنهما چنین کفته اند اکرچند شور بخت بی ادبی کردند
و بال آن در دنیا و عقبی با خود آمدند و کمال درجهٔ سعادت و شهادت آن سروران دین راضی الله عنهم

القول فی الفتوة

تمام المنتقم من المنتقم ... ومن یقصم الشئ کسره ... ولیبدوا لعقاب علی الطغاة ... المقصد الاسنی

نعمت

تنبیه المحمود من انتقام العبد ان ینتقم من اعداء الله واعدی الاعداء نفسه وحقه ان ینتقم منها مهما قارفت معصیة او خللا بعبادة کما نقل عن ابی یزید انه قال تکاسلت علی نفسی فی بعض اللیالی عن بعض الاوراد فعاقبتها بان منعتها الماء سنة فهکذا ینبغی ان یسلک سبیل الانتقام المقصد الاسنی

دیگران در ایذای ید بیضای نمودند و چون نقل کرده همه مرید کور او شدند بی فائده ازان که از راه حس خبر صوت بشری و بر انمی دیدند
و بگوش صفت کمالات وی می شنودند پس باید که هر کسی را بنظر حقارت نه بیند و در باطن یکنفس از مراقبه خالی نباشد و یقین داند که
هر نفس را بروی حقی ست و او را بر هر نفس حظی حظ او از نفس حیات ست و حق نفس بر و حضور او با حق اگر حظ خود نستانند و حق او

اجمعین حاصل شد آن قصه را بکیبنو سخن خود کو اندیشه خود خور در وجود تو حالی حسین
و یزید ست میان ایشان حرب قائم ست ه دیر شد تا در بزم دل رحمت تن می کشد ؛ دوست
می بینی چگونه رنج دشمن میکشد ؛ کمال حال فتوت مر خاندان نبوت راست ومن درجات
الفتوة ان تتقرب من یعصیک و تکرم من یوذیک و تعتذر الی من یجنی علیک تقرّب
قیل لبعضهم ادع علی من ظلمک فقال انی مشغول بالحزن علیه عن الدعاء علیه و اذا غضبوا
غضبوا الله عز و جل لا لانفسهم ولا للدنیا هم وقال بعض العلماء لرجل قد شکی الیه قطع الطریق
و اخذ ماله یا اخی ان لم یکن غمک انه قد صار فی المسلمین من یعمل هذا اکثر من غمک لمالک
فما نصحت للمسلمین وقیل لبعض السلف ادع الله سبحانه علی من ظلمک فقال الا یکفی المسکین
ظلمه لنفسه حتی ازیده شرا و مقام الخصوص تفویض الامر الیه و ترک التدبیر بین یدیه سبحانه فهو سبحانه
یطالب و یعافی یحکم فی الآخرة بما یرید کما قدر فی الاول ما اراد و درین قصه حسین بن منصور
رحمه الله نیز بعضی چنین نقل کرده اند که جمعی از مستفتیان بطریق تلبیس از سر حسد و غدر صورت
فتوی ظاهر کردند و جمعی از ائمه فتوی قبل از تحقیق حقیقة الحال بنا بران صورت جواب نوشتند
و مجیب اتفاقا بنا بر ترک تثبت و احتیاط شریک سائل گشت دران غدر چنانکه قبول کننده نمیمت
شریک میگردد با نمام در وبال نمیمت بنا بر ترک تثبت و احتیاط و اینجا مصعب ابن زبیر رضی الله عنهما
گفته ست نزد من پذیرفتن غمز از غمز بدتر ست زیرا غمز مجرد دلالت بیش نیست و اثر ضرر او عند
قبوله و تنفیذ ظاهر میگردد و اینجا درین قصه گفته اند ه چون قلم در دست غداری بود
لاجرم منصور بر داری بود ؛ حجة الاسلام رحمه الله میفرماید چون غماز غمز کند بر شنونده
چند چیز لازم میگردد یکی آنکه باور ندارد زیرا که غمز مسقط عدالت ست و سخن غیر عدل مقبول
نباشد و تبیّن و تثبت بر شنونده فرض ست قال الله تعالی یا ایها الذین آمنوا اذا ضربتم
فی سبیل الله فتبینوا الآیة وقال ایضا سبحانه یا ایها الذین آمنوا ان جاءکم فاسق بنبأ
فتبینوا ان تصیبوا قوما بجهالة الآیة وقراء کوفی غیر عاصم فی الصورتین فتثبتوا و معنی فی الصورتین

القراءتین

نگذارد ظلم کرده باشد و مستحق عقوبت بود و از اینجاست که سید الطائفه جنید قدس سره فرمود که هرچه از تو گذشت قضا مافات
صرف کن ضائع کرده باشی الفقیر ابن الوقت اشارت بدینمعنی ست و باید که از هفته صوم پنجشنبه و دوشنبه و از ماه ایام بیض
روزه دارد و شب جمعه نماز تسبیح در وقت تهجد گذارد و هر روز ربعی از قرآن با تدبر و تفکر خواند و در وقت طلوع و غروب آفتاب

القراءتین طلبوا بیان الامر وثباته ولا تتهوکوا فیه من غیر رویة والاصل التثبت والتبین
فرع علیه لانه لا تبیین لشیء الا بعد التثبت و دیگر آنکه شنونده غماز را نصیحت کند بزبان
و از این گناه بزرگ نهی کند که نهی منکر واجبست و دیگر آنکه شنونده بآن مؤمن که در حق وی غمز کرده
گمان بد نبرد که گمان بد جرم ست و دیگر آنکه این فعل مذموم را دشمن گیرد و از ارتکاب مثل آن نکند
قال سبحانه انی لعملکم من القالین و قال سبحانه و قل انی بریء مما تعملون و بدانکه غمز متضمن چند
گناه بزرگ ست غیبت و غدر و خیانت و غل و حسد و نفاق و تخلیط و مردم فریبی و تهمت
نهادن چون افترا کرده باشد والتهمة علی البریء اثقل من سبع سموات و سبع ارضین و روی
فی الخبر ان داود سال سلیمان علیهما السلام ما اثقل شیء فقال البهتان علی البریء و
روی عبد الله بن المبارک رحمه الله باسناده عن ابن عمر رضی الله عنهما انه قال رسول الله صلی الله
علیه وسلم یجاء بالعبد یوم القیمة فتوضع حسناته فی کفة و سیئاته فی کفة فترجح السیئات
فتجیء البطاقة فتقع فی کفة الحسنات فترجح بها فیقول یا رب ما هذه البطاقة فما من
عمل عملته فی لیلی و نهاری الا وقد استقبلت به قال عز من قائل هذا ما قیل فیک وانت منه
بریء قال صلی الله علیه وسلم فینجو بذلک اخرجه الشیخ العارف ابو عبد الله الترمذی رحمه الله
فی الاصل الثانی والثلثین من کتاب النوادر قال حدثنا عمر بن ابی عمر ح نعیم بن حماد ح ابن
المبارک عن ابن عجلان عن نافع عن ابن عمر رضی الله عنهما و روی الشیخ العارف فی ذلک الاصل
ایضا باسناده عن علی رضی الله عنه انه قال البهتان علی البریء اثقل من السموات و سمی بهتانا
لانه یبهت القلب و یحیره من ظلمته فان الظلم ظلمات و قد نهی الله عز و جل عنه و قرنه
بالشرک فقال عز من قائل فاجتنبوا الرجس من الاوثان واجتنبوا قول الزور الایة و
القیت الکلمة فی عنق صاحبها و هتک ستر الم ینهتک و کتب فی شهداء الزور و اگر راست گفته
باشد فتنه انگیز باشد در حق او و گفته اند که غماز آنست که راست گفتن از همه کس
نیکو بود مگر از وی و در خبر ست که در بنی اسرائیل قحط افتاد موسی علیه الصلوة والسلام

القول فی التهمة والبهتان

البطاقة پارهٔ کاغذ ... [illegible]

بهته اخذه بغتة و بابه قطع ومنه قوله تعالی بل تاتیهم بغتة فتبهتهم و بهته البهتان ... بالمرء الفعلة ... قطع مختار الصحاح

درخانهٔ خلوت روی بقبله کرده خوفی قوی فرو نگذارد و در حال صوم بحیل افطار کنند تا ب و میان مغرب و عشا بذکر جهر کنند که
مشایخ قدس الله سرهم برآنند که روز افطار کردن این عشا احیا کردن فاضله از روزه داشتن و این وقت بخوردن مشغول شدن
واگر در روز صوم عزیزی التماس افطار کنند منع نکنند که ثواب آن بسیارست مگر نیت نذر کرده باشد یا قضا و در صبح و شام [illegible]

با بنو اسرائیل چند بار باستسقا بیرون آمد باران نیامد وحی آمد که دعای شما اجابت نکنیم که
در میان شما نمامی ست موسی علیه الصلوة والسلام مناجات کرد که آن کیست تا وی را بیرون کنیم
وحی آمد که از نمامی بندکان را باز میدارم خود نمامی نکنم موسی علیه الصلوة والسلام فرمود بنی اسرائیل را
تا همه توبه کنند از نمامی توبه کردند باران آمد و علی الجملة شر مختلط و نمام بس عظیم ست خوار نباید
داشت و باشد که بسبب وی خونها بسیار ریخته شود والله سبحانه الموفق والعاصم بفضله گفته اند
و حسن بصری رضی الله عنه میگوید هر که سخن دیگران بتو آرد سخن تو بدیگران برد از وی حذر کن و دیگر
نقل فتوی در امور دین و بیان الاحکام فیما بین المسلمین اشفاقا علی خلق الله عز وجل و نصیحة
لهم درجهٔ بزرگ ست و خطر او نیز علی حسب درجهٔ ست اجر جسیم و خطر عظیم و کان الامام
الاعظم ابو حنیفة رضی الله عنه اذا اراد ان یفتی فی مسئلة یسئل عنها ربما سکت طویلا ثم تنفس
الصعداء و رفع راسه الی السماء و عیناه تدمعان فقال اللهم لا تواخذنا اللهم انک تعلم
انی انما ارید به وجهک ان خوف ما اخاف ان تدخلنی النار بما انا علیه من الفتیا من تکلم فی شیء
من العلم و تقلده و هو یظن ان الله عز وجل لا یسأله عنه کیف افتیت فی دینی فقد سهل علیه نفسه
و دینه و لولا الفرق من الله عز وجل ان یضیع العلم و ان الله عز وجل قد اخذ المیثاق من العلماء
لیبیننه للناس و لا یکتمونه ما افتیت احدا یکون لهم المهنا و علی الوزر و کان
رضی الله عنه ربما لا یجیب عن مسئلة سنة و کان الشافعی رحمه الله یقول وددت ان الناس
انتفعوا بهذا العلم و لم ینسب الی منه شیء و الصحابة رضی الله عنهم کانوا یتدافعون اربعة
اشیاء الامامة والودیعة والوصیة والفتوی و قال عبد الرحمن بن ابی لیلی رضی الله عنه
ادرکت فی هذا المسجد مائة و عشرین من اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم و رضی عنهم ما منهم من احد
یسأل عن حدیث او فتوی الا ود ان اخاه کفاه ذلک و ائمهٔ فتوی اگرچه تثبت
و احتیاط بکار آرند و بر تقدیر خطا نیز مثاب باشند و بحسب ظاهر شرع نیز مصیب باشند
و هذا معنی ما نقل عن الائمة الاربعة ابی حنیفة و مالک والشافعی و احمد رحمهم الله ان کل مجتهد مصیب

القول فی جلالة امر الفتوی و عظمة خطره

الصعداء بضم الصاد و المد تنفس ممدود م

[illegible]

المهنا گوارا شده و مبارک کرده شده منتخب

و کان الشیخ ابو بکر محمد بن احمد الاسکاف رحمه الله یقول فی مرضه الذی توفی فیه یقول اللهم انی اتوب الیک من کل دقیقة تکلمت بها فی العلم و لطیفة اثبتها لا ادری ما قیمتها عندک الفصول الستة

[illegible] الشعبی رضی الله عنه لا ادری نصف العلم فاذا اخطا العالم لا ادری اصیبت مقاتله و قال عبد الله بن مسعود رضی الله عنه العلم ثلثة کتاب ناطق و سنة قائمة و لا ادری [illegible] وان رسول الله [illegible] یقول لا ادری و لا [illegible]

از حضرت خضر علیه السلام بخواند اللهم انی اشهدک واشهد ملائکتک وانبیائک ورسلک وجمیع خلقک بانک انت الله لا اله الا انت الملک القدوس السلام المؤمن المهیمن العزیز الجبار المتکبر وان محمدا عبدک ورسولک اللهم ان احییتنی فی هذا الیوم فاحینی فی صحة وعزة وعافیة من کل بلیة صوریة ومعنویة وان توفیتنی فتوفنی مسلما غیر مفتون والحقنی بالصالحین برحمتک یا ارحم الراحمین تمت الرسالة الشریفة المنسوبة الی صاحب الانساب الثلثة السید علی الهمدانی قدس الله سره وصحه سنة ۱۳۳۵ الرقم

ومرادهم انه ادی ما کلف به حتی صار معذورا بل ماجورا والا فالمصیب واحد باجماع الصحابة رضی الله عنهم اجمعین وهذا اذا کان جامعا لشروط الاجتهاد ولم یال جهده فی طلب الحق فهو ماجور علی اجتهاده والاثم فی الخطاء عنه موضوع فاما من لم یکن محلا للاجتهاد فهو متکلف لا یعذر بالخطاء فی الحکم بل یخاف علیه اعظم الوزر اما بظاهر فتوی آنچه عند الله است دیگر نمیشود وفی الکافی شرح الهدایة وغیره من شروح الهدایة وشروح المبسوط وغیرها کل شیء قضی به القاضی فی الظاهر بتحریم فهو فی الباطن کذلک عند ابی حنیفة رضی الله عنه وکذا اذا قضی بالحلال وهذا اذا کان الدعوی بسبب معین کالبیع والشراء والنکاح والطلاق والاقالة والرد بالعیب وفی الهبة والصدقة عنه روایتان وفی المنظومة فی کتاب ادب القاضی وفی العقود والفسوخ لو قضی بالشاهد الکاذب جاز ومضی ای جاز ظاهرا ومضی من الظاهر الی الباطن وقال ابو یوسف ومحمد وزفر والشافعی رحمهم الله لا یکون فی الباطن کذلک ولقب المسألة قضاء القاضی فی العقود کالبیع والشراء والاجارة والنکاح والفسوخ کالاقالة والفرقة بطلاق ونحو ذلک ینفذ ظاهرا ای فیما بیننا وباطنا ای فیما بینه وبین الله تعالی وان کان بشهادة الزور عند ابی حنیفة رضی الله عنه وعند الباقین لا ینفذ باطنا اذا کان بشهادة الزور وصورة المسألة فی العقود کثیرة **منها** اذا ادعی علی امرأة نکاحا وهی تجحد فاقام علیها شاهدی زور وقضی القاضی بالنکاح بینهما حل للرجل وطئها وحل للمرأة التمکین منه عند ابی حنیفة رضی الله عنه وعند الباقین لا یحل لهما ذلک وصورة المسألة فی الفسوخ ایضا کثیرة **منها** اذا ادعی احد المتعاقدین فسخ العقد واقام بینة زور ففسخ القاضی یحل للبائع وطی الجاریة المبیعة واجمعوا ان فی الاملاک المرسلة ینفذ ظاهرا لا باطنا فاذا ادعی ملکا مطلقا بان ادعی جاریة انها ملکه ولم یذکر السبب واقام علی ذلک بینة وقضی القاضی بها له لا یحل له وطئها بالاجماع وکذا لا ینفذ القضاء باطنا بالاجماع لو کان الشهود عبیدا او کفارا او محدودین فی القذف وکذا ادعی علی امرأة نکاحا وهی منکوحة الغیر ولم تدع الطلاق وهی معتدة الغیر او مجوسیة او مرتدة او اخته من الرضاعة واقام علی ذلک شاهدی زور وقضی القاضی لا ینفذ باطنا بالاجماع

بالحلال

بیان الاجماع فی الاملاک المرسلة

والاصل في هذه المسئلة ان البينة اذا اقيمت عند القاضي وتفحص عن احوال الشهود وزكوا عنده سرا وعلانية يجب على القاضي القضاء حتى لو لم ير الوجوب على نفسه يكفر ولو امتنع عن ذلك يفسق ويأثم ويعزر كذا في شرح الاترازي للهداية وفي المصفى في بيان الاصل في هذه المسئلة والقضاء اثبات ما هو ثابت واظهار ما كان لا اثبات ما ليس بثابت ولا اظهار ما لم يكن والمدعي متيقن بما هو متيقن القاضي به امتنع عن القضاء فلا ينفذ قضاؤه في حقه وان كان القاضي معذورا لخفاء حقيقة الحال عليه ولكن ابا حنيفة رضي الله عنه عمل باثر علي رضي الله عنه واحتج به فانه روي ان رجلا ادعى على امرأة نكاحا بين يدي علي رضي الله عنه واقام شاهدين فقضى علي رضي الله عنه بالنكاح بينهما فقالت المرأة ان لم يكن بد يا امير المؤمنين فزوجني منه فانه لا نكاح بيننا فقال علي رضي الله عنه شاهداك زوجاك ولو لم ينعقد النكاح بينهما بقضائه لما امتنع من تجديد العقد عند طلبها ورغبة الزوج فيها وقد كان في ذلك تحصينها من الزنى وان كان الشهود زورا ابطل القضية ثم لم يشتغل علي رضي الله عنه بالنكاح وبين ان المقصود قد حصل بالقضاء رضي الله عنه فقال شاهداك زوجاك اي الزماني القضاء بالنكاح بينكما فثبت النكاح بالقضاء وما نقل عنه رضي الله عنه كالمرفوع الى رسول الله صلى الله عليه وسلم اذ لا طريق الى معرفة حقيقته بالرأي ويتبين به ان قوله تعالى ولا تأكلوا اموالكم بينكم بالباطل وتدلوا بها الى الحكام الآية وقوله صلى الله عليه وسلم فمن قضيت له بحق مسلم فانما هي قطعة من النار في الاملاك المرسلة وبه نقول والمعنى فيه اثر علي رضي الله عنه انه قضى بامر الله تعالى فيما له فيه ولاية الانشاء فيكون نافذا حقيقة وقضاء القاضي اقوى من انشاء الخصمين عن اتفاق ولو ان رجلا وامرأة اقرا بالنكاح وهما يعلمان انه لا نكاح بينهما لم يثبت النكاح بينهما باطنا بهذا الاقرار مع انهما يملكان الانشاء فان قيل لو كان قضاؤه متضمنا انشاء العقد سابقا فليشترط الشهود عند قوله قضيت قلنا قد قال شمس الائمة السرخسي رحمه الله وغيره انه لا ينفذ باطنا عنده بقوله قضيت الا بمحضر من الشهود ولا شك ان المحل شرط حتى لو كانت منكوحة لغيره او محرمة عليه بسبب لا ينفذ قضاؤه لعدم المحل

وكذلك

قوله فان قضى الحاكم الخ هذا الكلام من كلام الشافعي فانه لما ذكر هذا الحديث قال فيه دلالة على ان الامة انما كلفوا القضاء على الظاهر وفيه ان قضاء القاضي لا يحرم حلالا ولا يحل حراما وتحرير هذا الكلام ان مذهب الشافعي واحمد وابي ثور وداود وسائر الظاهرية ان كل قضاء قضى به الحاكم من تمليك مال او ازالة ملك او اثبات نكاح او حله بطلاق او ما اشبهه ان ذلك كله على حكم الباطن فان كان في ذلك في الباطن كهو في الظاهر وجب ذلك على ما حكم به وان كان ذلك في الباطن على خلاف ما شهد به الشاهدان وعلى خلاف ما حكم بشهادتهما على الحكم الظاهر لم يكن قضاء القاضي موجبا شيئا من تمليك ولا تحريم ولا تحليل

وكذلك الشهادة شرط الا ان مجلس القاضي لا يخلو عن شاهدين وقيل يصح النكاح بغير
محضر من الشهود ولانه انما يثبت مقتضى صحة قضائه في الباطن وما يثبت مقتضى صحته بغير
لا يثبت بشرائطه كالبيع في قوله اعتق عبدك عني بالف بخلاف ما اذا كان الشهود كفارا او عبيدا
او محدودين في قذف لان الوقوف على هذه الاشياء ممكن والوقوف على حقيقة الصدق متعذر فبني الامر
على كون الشهود صادقة عنده وقد وجد بخلاف الاملاك المرسلة لان الملك لابد له من سبب وليس
بعض الاسباب اولى من البعض لتزاحم اسبابها فلا يمكن اثبات السبب سابقا على القضاء بطريق
الاقتضاء وفي النكاح او الشراء يقدم النكاح والشراء اقتضاء صحيحا للقضاء والحكم
عن الله تعالى ولله تعالى ولاية الاثبات وان لم يوجد الرضاء لان للمولى ولاية جبر العبد وكلنا
عبيده وامائه وتحت هذا المعنى الفقهي حكمة بالغة وهي ان لا يجتمع رجلان على امرأة واحدة احدهما
بنكاح ظاهر والآخر بنكاح باطن وفي ذلك من القبح ما لا يخفى والدين مصون عن مثل هذا ليس فتوى هيچ
مفتى وحكم هيچ خليفه و سلطان و قاضي بالاتراز حكم و فتوى حضرت مصطفى صلى الله عليه وسلم ونسبت
حضرت او صلى الله عليه وعلى آله وصحبه وسلم در حديث صحيح صريح فرموده و اين حديث در همه اصول ستة است
روت ام سلمة رضي الله عنها ان رسول الله صلى الله عليه وسلم سمع جلبة خصم بباب حجرته فخرج اليهم فقال
صلى الله عليه وسلم انما انا بشر وانه يأتيني الخصم فلعل بعضهم ان يكون ابلغ من بعض فاحسب
انه صادق فاقضي له فمن قضيت له بحق مسلم فانما هي قطعة من النار فليحملها او يذرها وفي
رواية ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال انما انا بشر وانكم تختصمون الي ولعل بعضكم ان يكون
الحن بحجته من بعض فاقضي نحو ما اسمع فمن قضيت له بحق اخيه فانما اقطع له قطعة من النار
وفي خبر نحوه وقال صلى الله عليه وسلم فمن قضيت له من اخيه شيئا فلا يأخذ الحديث اخرجه البخاري
ومسلم رحمهما الله واخرج الباقون رحمهم الله الرواية الثانية والله سبحانه اعلم بالاسرار الالهية
والحكم **وقال** الامام اليافعي رحمه الله في تاريخه في سنة تسع وثلثمائة في اواخر قصة الحلاج قدس الله
تعالى روحه قالوا وكان قد جرى منه رحمه الله كلام في مجلس حامد بن العباس وزير المقتدر بحضرة القاضي

ابی عمرو فافتی بحل دمه وکتب خطه بذلک وکتب معه من حضر المجلس من الفقهاء وقال لهم الحلاج رحمه الله
ظهری حمی ودمی حرام وما یحل لکم ان تتأولوا علیّ بما یبیحه وانما اعتقادی الاسلام ومذهبی
السنة وتفضیل الائمة الاربعة والخلفاء الراشدین وبقیة العشرة من الصحابة رضی الله عنهم اجمعین
ولی کتب فی السنة موجودة فی الوراقین فالله الله فی دمی ولم یزل یردد هذا القول وهم یکتبون
خطوطهم الی ان استکملوا ما احتاجوا الیه وانفضوا (ای تفرقوا) من المجلس وحمل الحلاج الی السجن وکتب الوزیر
الی المقتدر یخبره بما جری فی المجلس فعاد جواب المقتدر بان القضاة اذا کانوا قد افتوا بقتله فلیسلم
الی صاحب الشرطة ولیتقدم بضربه الف سوط فان مات والا ضربه الف سوط اخری ثم لیضرب عنقه
فسلم الوزیر الی الشرطی وقال له ما رسم به المقتدر وقال له ایضا ان لم یتلف بالضرب تقطع یده ثم رجله
ثم تجز رقبته وتحرق جثته وان خدعک وقال لک انا اجری الفرات ودجلة ذهبا وفضة فلا تقبل
ذلک منه ولا ترفع العقوبة عنه فتسلمه الشرطی لیلا واصبح یوم الثلاثاء لسبع بقین من ذی الحجة من السنة
المذکورة فاخرجه الی باب الطاق وهو یتبختر فی قیوده واجتمع من الخلق خلق لا یحصی عددهم وضربه الجلاد الف
سوط ولم یتأوه ولما فرغ من ضربه قطع اطرافه الاربعة ثم جز رأسه ثم احرقت جثته ولما صار رمادا
القاه فی الدجلة ونصب الرأس ببغداد علی الجسر وادعی بعض اصحابه انه لم یقتل ولکن القی شبهه علی عدو
من اعداء الله عز وجل وشرح هذه القصة یطول وفیما ذکرنا کفایة وعبرة لاولی العقول قال الامام
الیافعی رحمه الله وقد اقتصرت فی هذه القصة علی نقل ابن خلکان وهو اقرب وانسب واما نقل الذهبی
فلا یناسب ما قد منح عن المشائخ رحمهم الله بل یناسب اعتقاد الطاعنین فی شطحیات الصوفیة فیناسب
عقائد الحشویة فی السادات من اولی الاحوال السنیة قدس الله تعالی ارواحهم واکرمهم حسین بن منصور
قدس الله تعالی روحه بحکم شفقت و رأفتی که اولیاء الله بران مجبول اند وبحسب مقتضای مقام او همه را اعادی
خیر فرموده واز حضرت عزت جل ذکره سوال کرد که ان ترحم علی من سعی فی قتلی ومبدء دعای او
بحکم حال ودلال این بود که الهی اخفیت ناسوتیتی فی لاهوتیتک فبحق ناسوتیتی علی لاهوتیتک ان ترحم
علی من سعی فی قتلی کذا نقل هذا الدعاء الشیخ العارف نجم الحق والدین ابوبکر عبدالله بن محمد الاسدی الرازی

قوله تعالی ان بورک مخففة من الثقیلة وتقدیره نودی بانه بورک والضمیر ضمیر الشان او مفسرة لان فی النداء معنی القول ای قیل له بورک ای قدس وجعل فیه البرکة والخیر من فی النار ومن حولها ای بورک من فی مکان النار وهم الملائکة ومن حولها مکانها ای موسی لحدوث امر دینی فیها وهو تکلم الله موسی واستنباؤه له واظهار المعجزات علیه وسبحان الله رب العالمین هو من جملة ما نودی فقد نزه ذاته عما لا یلیق به من التشبیه وغیره مدارک

روح الله تعالی روحه فی کتابه مرصاد العباد و امیدوار تو ست که لطف ربوبیت بحکم ان بورک من فی النار ومن حولها چنانکه در آیت فرمود فلما جاءها نودی ان بورک من فی النار ومن حولها وسبحان الله رب العالمین و در آیت دیگر فرمود فلما اتیها نودی من شاطئ الواد الایمن فی البقعة المبارکة من الشجرة ان یا موسی انی انا الله رب العالمین دعای او را هر آیینه مستجاب گردانیده باشد اما بحسب ظاهر بنا بر حکمت و سنت الهی صورت انتقام واقع می شود اسرار قضا و قدر مدرک عقول بشر نیست و الله سبحانه اعلم بالاسرار الالهیة والحکم و در کتب تواریخ در قصه مذکور است وزیر خلیفه دران محل حامد بن العباس الواسطی بود و سعی تمام درین معنی او مینمود الغضب استولی علیه کما ورد فی الحدیث ان الغضب جمرة من نار جهنم ینفخ الشیطان فی تلک الجمرة وان الغضب لیفسد الایمان کما یفسد الصبر العسل وکان رسول الله صلی الله علیه وسلم اذا غضب غضب لله ولا یغضب لنفسه ولا للدنیا واذا کان الغضب لله فللحق نفخة فی تلک الجمرة ولا یفسد ذلک الغضب الایمان تغیر علیه الخلیفة فقیل اقطع قتله و اوحشها بعد ان قطعت یداه ورجلاه واحرق داره و نهبت و خلیفه دران وقت المقتدر ابو الفضل جعفر بن المعتضد ابی العباس احمد بن طلحة بن الموفق المتوکل ابی الفضل جعفر بن المعتصم محمد بن الرشید هارون بود فاستوحش مونس الخادم من المقتدر وجهز العساکر الی بغداد وکان معظم جیش مونس البربر فعطف جماعة من البربر علی المقتدر فضربه رجل منهم خلفه ضربة فسقط علی الارض وجز رأسه بالسیف ورفع علی رمح ثم سلب ما علیه و بقی مکشوف العورة حتی ستر بالحشیش ثم حفر له حفرة وعفی اثره قالوا وکان مسرفا مبذرا ناقص الرای یؤثر اللعب والشهوات غیر ناهض باعباء الخلافة قالوا وفی ایامه اضمحلت دولة الخلافة العباسیة وضعفت و خداوند سبحانه در کلام مجید فرموده است و ما اصابکم من مصیبة فبما کسبت ایدیکم ویعفو عن کثیر مصائب در دنیا جزای مکاسب شماست و عفو میکند خداوند سبحانه از بسیاری از گناهان شما بی رنج و بی مصیبت اصابت مصیبت مؤمن را محض رحمت است وکفارت گناهست و در حدیث است ما یصیب ابن آدم خدش عود ولا عثرة قدم ولا اختلاج عرق

فلما جاءها ای النار التی ابصرها نودی موسی مدارک

یعنی من جانب الوادی الذی عن یمین موسی فی البقعة المبارکة جعلها الله مبارکة لان الله تعالی کلم موسی هناک وبعثه نبیا وقیل یرید البقعة المقدسة من الشجرة ای من ناحیة الشجرة تفسیر خازن

وخش یقال هو من وخش الناس ای من رذالهم و جاء او خاش من الناس ای سقاطهم وقد وخش الشی من باب سهل و ظرف ای صار الشی ردیا ۱۲ م

فی الغیاث ... بالنعت حقارة ... العلم ۱۲

قوله تعالی انی انا الله رب العالمین قال جعفر ابصر نارا دلته علی الانوار لانه رای النور فی هیئة النار فلما دنی منها شملته انوار القدس واحاطت به جلابیب الانس فخوطب بالطف خطاب واستدعی منه احسن جواب فصار بذلک مکلما شریفا اعطی ما سال وامن مما خاف ومن الاولی والثانیة لابتداء الغایة ای اتاه قبل الشجرة ومن الشجرة بدل من شاطی الوادی بدل الاشتمال لان الشجرة کانت نابتة علی الشاطی ای الجانب ۱۲ مدارک التنزیل

الا بذنب و مایعفو سبحانه عنه اکثر بنده مؤمن را خاشاکی نخراشد و قدمش نشاید و رگی نجنبد که او را
از ان کراهت باشد الا آن رنج مکفر گناه او شود و آنچه عفو میکند خداوند عز و جل از بنده مؤمن
بمحض رحمت اوست و سیلت رحمت بیشتر است **قال** محمد بن حامد الترمذی رحمه الله و هو مذکور فی
الطبقة الثالثة من کتاب الطبقات التی قدماء المشائخ ببلخ مثل احمد بن خضرویه من دونه رحمهم الله
العبد ملازم للجنایات فی کل وقت و جنایاته فی طاعاته اکثر من جنایاته فی معاصیه لان جنایة المعصیة
من وجه و جنایة الطاعة من وجوه والله سبحانه یطهر عبده من جنایاته بانواع المصائب لیخفف عنه
اثقاله فی القیمة و العبد یزداد حزنه و خجله لعلمه بکثرة ذنوبه و عصیانه و غایة کرم ربه عز و جل
و عفوه و غفرانه **منقولست که** حسین منصور قدس سره العزیز روزی بخاطر گذرانید که
حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم در شب معراج تنها مؤمنان را درخواست کرد چرا همه را
درخواست نکرد و نگفت همه را بمن بخش فی الحال حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم متمثل و متجسد
گشته از در درآمد که اینک آمدم و فرمود که ما بفرمان حق عز و جل میخواهیم و دل ما فرمانخانه اوست
از غیر ارادت و فرمان او پاک و معصوم شده است اگر فرمودی که همه را بخواه همه را بخواستمی
حسین منصور دستار از سر برداشت یعنی در حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم بغرامت مرا ایم
مصطفی صلی الله علیه و سلم فرمود درین غرامت سر نیز با دستار می باید تا راضی شوم سبب صلب او
آن بود و آن بهانه شد و او بر سر دار میگفت که من میدانم که این از کجاست و این خواست
کیست از خواست او رو نگردانم و عاشق صادق هر آینه چنین باشد و چون او دران سکر و
غلبات حال صادق بود و معذور بود بر زبان او میگذرانیدند لاجرم عالمیان را حقیقت حال او
روشن شد و محقق گشت و اگر کاذبی بدعوی انا گوید بفرعون ملحق گردد تا صادق از کاذب
و حقیقت از مجاز ممتاز شود ع آن انا را لعنة الله در عقب * وین انا را رحمة الله ای محب
آن انا گفت و زخود بر باد شد * وین انا گفت و زخود آزاد شد * این انا هو بود در سر ای فضول
ز اتحاد نور نه از راه حلول * جهد کن تا سنگیت کمتر شود * تا بلعل سنگ تو انور شود **

قوله تعالی جزاءً نصب علی المصدر ای جزاهم جزاء وانتصب وفاقاً علی الوصف ای ذا وفاق او موافقاً لعملهم فی القبح والفظاعة والدوام من تفسیر غرائب القرآن

قوله تعالی جزاء وفاقاً این عذابها که یاد کردیم باشد جزاء موافق کردارهای ایشان هیچ کرداری بدتر از کفر نیست

و هیچ عذابی سخت‌تر از آتش دوزخ نیست و ایمان بهترین کارهاست و بهشت بهترین جایهاست ۵ للفقیر مولانا یعقوب چرخی قدس سره

صبر کن اندر جهاد و در عنا دم بدم بینی لقا اندر فنا هر که رنجی دید گنجی شد پدید هر که جدی کرد در جدی رسید **دیگر خداوند را** عزوجل اسرار و حکم در اظهار آثار نقم به نسبت با همه خلائق بس بسیارست و خداوند سبحانه مجازی علی الاطلاق است در کلام مجید فرموده جزاءً وفاقاً قیل فی التفسیر ای جوزوا علی وفق اعمالهم و علی وفق ما سبق به التقدیر و جرى به الحکم فی الازل وهم خداوند سبحانه در کلام مجید فرموده است واتقوا یوما ترجعون فیه الی الله ثم توفی کل نفس ما کسبت وهم لا یظلمون و بترسید از روزیکه باز گردانیده شوید در آن روز بخدای تعالی و پرهیز کنید از عذاب آن روز که باز تمام داده شود هر نفسی جزای آنچه کرده است خیر را ثواب و شر را عقاب و ایشان یعنی کل نفوس ستم کرده نشوند نه از ثواب نیکان کم کنند و نه بر عذاب بدان چیزی بیفزایند عبدالله بن عباس رضی الله عنهما میگوید این آیت آخرین آیتیست که جبرئیل برسول علیهما الصلوة والسلام آورد و گفت این آیت را بر سر دویست و هشتاد آیت بنهید از سوره بقره و رسول صلی الله علیه وسلم بعد از نزول این آیت اندک بقا یافت و آمدن جبرئیل علیه الصلوة والسلام بوحی منقطع گشت مهاجر و انصار را رضی الله عنهم بی مشاهده روی مبارک ابرار بسید مدینه بیت الاحزان شد **وهم** در کلام مجید فرموده یومئذ یصدر الناس اشتاتا لیروا اعمالهم فمن یعمل مثقال ذرةٍ خیراً یره ومن یعمل مثقال ذرةٍ شراً یره آن روز باز گردند مردمان از گورها پراکنده بموقف حساب بعضی سفید روی و ایمن و نامه بدست راست و بعضی سیاه روی و خائف و نامه بدست چپ تا نموده شود جزای اعمال ایشان پس هر که کند هم سنگ مورچه خرد یا هم سنگ گردی که در شعاع آفتاب بنماید نیکی ببیند آنرا و ثواب آن بیابد و هر که کند بدی بدین وزن و بدین مقدار ببیند آنرا و جزای آنرا بیابد هر یک ازین دو آیت تمام است در وعد و در وعید چون دانستی که ذره از خیر ضائع نیست کاهلی چرا و چون دانستی که ذره از شر ضائع نیست دلیری چرا **وعن** کعب رضی الله عنه لا تحقروا شیئاً من المعروف فان رجلاً دخل الجنة باعارة ابرة فی سبیل الله عزوجل وان امرأة اعانت بحبة فی بناء بیت المقدس فدخلت الجنة

قوله تعالی واتقوا ای وخافوا یوما ترجعون فیه الی الله وقری بفتح التاء ای تصیرون فیه الی الله وقری بضم التاء وفتح الجیم ای تردون فیه الی الله ثم توفی کل نفس ما کسبت ای تعطی من جزاء و ثم وهم لا یظلمون ای لا ینقص من ثوابهم ولا یزاد فی عقابهم وذلک الیوم یوم عظیم الایة وعید شدید وزجر عظیم قال ابن عباس هذه آخر آیة نزلت علی رسول الله صلی الله علیه وسلم فقال جبرئیل ضعها علی رأس مأتین وثمانین من سورة البقرة وعاش بعدها رسول الله صلی الله علیه وسلم احدی وعشرین یوما وقیل تسع لیال وقیل سبعا ومات صلی الله علیه وسلم یوم الاثنین لیلتین خلتا من ربیع الاول حین زاغت الشمس سنة احدی عشرة من الهجرة وروی الشیخ عن ابن عباس ان آخر آیة نزلت آیة الربا والبشیر یاتی مخالف من تفسیر البیضاوی ای بتقدیر

اوجه من

قوله تعالی یومئذ یصدر الناس من مخارجهم من القبور الی الموقف اشتاتا متفرقین بحسب مراتبهم لیروا اعمالهم جزاء اعمالهم وقری بفتح الیاء فمن یعمل مثقال ذرة خیراً یره ومن یعمل مثقال ذرة شراً یره تفصیل لیروا ولذلک قری یره بالضم وقرأ هشام باسکان الهاء ولعل حسنة الکافر وسیئة المجتنب عن الکبائر تؤثران فی نقص العقاب والثواب قیل والایة مشروطة بعدم الاحباط والمغفرة او من الاولی مخصوصة بالسعداء والثانیة بالاشقیاء لقوله اشتاتا والذرة النملة الصغیرة

فالاثم الصغیر یصیر فی عین صاحبه یوم القیمة اعظم من الجبال وجمیع محاسنه اقل فی عینه من کل شئ
قیل اذا کان الامر الی هذا الحد فاین الکرم قیل هذا هو عین الکرم اذ المعصیة وان قلت استخفاف
والکریم لایحمله والطاعة وان قلت تعظیم والکریم لایضیعه وقد قرن سبحانه التشریف
بالتکلیف والتخفیف بالتخویف وذلک من مقتضی رحمته بعباده ۵ درج در خوف هزاران امید
در سواد چشم چندین روشنی ۵ روضه اندر آتش نمرود درج ۵ دخلها رویان شده از بذل و خرج
وروی الشیخ الامام العارف الولی ابو عبدالله محمد بن علی الحکیم الترمذی رحمه الله باسناده
عن ابی بکر بن زهیر الثقفی رحمه الله انه قال لما نزلت ومن یعمل سوءً یجز به قال ابو بکر الصدیق
رضی الله عنه کیف الفلاح یا رسول الله مع هذا کل شئ عملنا جزینا به فقال صلی الله علیه وسلم
غفر الله تعالی لک یا ابا بکر الست تنصب الست تحزن الیس یصیبک اللاواء قال رضی الله عنه
بلی قال صلی الله علیه وسلم فذلک ما تجزون به اللاواء الشدة وضیق المعیشة رنج دنیا مؤمن
را دافع رنج آخرت ست تا کار او همینجا فیصل شود ما جرا بقیامت نماند اما کافر را تا جزا
عقوبت این جهان دافع عقوبت آن جهان نیست وان کانت حسناته تخفف من عقوباته
هر روز که نو بلایی از حق سبحانه وتعالی و تازه جفایی از خلق به ابو یزید قدس الله تعالی رسیدی
گفتی الهی نان فرستادی نان خورش کو وامیر المؤمنین علی رضوان الله علیه فرموده سبحان
من اتسعت رحمته لاولیائه فی شدة نقمته واشتدت نقمته علی اعدائه فی سعة رحمته
وخواجه امام عالم عارف شیخ الشیوخ امام العارفین ابو علی الفضل بن محمد بن علی الفارمدی
الطوسی قدس الله تعالی روحه وکان رحمه الله لسان خراسان وشیخها وقال الشیخ عبد الغافر الفارسی
الراوی لصحیح مسلم رحمه الله وهو شیخ الشیوخ فی عصره المتفرد بطریقته فی التذکیر الذی لم یسبق
الیها فی حسن عبارته وملیح استعارته وحسن آدابه ورقة الطافه صحب الاستاد ابا القاسم القشیری
ثم الشیخ ابا القاسم علی بن عبدالله الکرکانی واخذ فی الاجتهاد البالغ الی ان نال ما نال توفی رحمه
الله سنة سبع وسبعین واربعمائة وخواجه امام عالم عارف ربانی ابو یعقوب یوسف بن ایوب

همدانی رحمه الله در تصوف انتساب بشیخ ابوعلی فارمدی کرده اند فرموده است در بیان بعضی از اسرار
قضا و قدر که مدرک عقول ضعیفه بشر نتواند بود راه دین خویش را پاک کن پیش از مرگ تا از شمار
مردگان نباشی هرچه تو از خویشتن برانی از عیب و هنر همه ذنب است با آتش توبه بسوز تا موحد این فتوی
باشی که التائب من الذنب کمن لا ذنب له و بر قطع میدان که هر خاری که درین سرای از راه خویش
بباید گرفت و برنگیری روزی آن خار را تیری کرده نهند و بر دلت زنند کلیم الرحمن موسی بن
عمران صلوات الله وسلامه علی نبینا و علیه او را از درگاه ربوبیت کارها نمودند که او را خود آن
تمنا نبود صد و بیست و چهار هزار و چهارده کلمه بی واسطه بر مسامع او گذرانیدند هر کلمه که برو
در آمدی متلاشی گشتی در نهاد خویش صد هزار و بیست و چهار هزار و چهارده بار متلاشی میگشت
و شواهد کلم الله موسی تکلیما او را دگر باره هست می کرد هزار هزار نوخت فرود آمدی بر دل موسی
علیه الصلوة والسلام تا نقطهٔ دل او پروردهٔ نوخت گشتی آنگاه صفا آن دل را باین قهر
سنگسار کردند یکی وقتلت نفسا بی وحی ما قبطی را هلاک کردی در چنان نوخت خاری که
موسی در راه خویش گذاشته بود قصد دیدهٔ دولت او کرد چه پنداری که تو عزیزتر از موسی خواهی بود
هر ناگفتنی و ناکردنی که گفته و کرده هر یکی از ان خاریست که بر راه دل خویش نهاده اگر
پیش از مرگ بر نداری بتیغ جفای تو سرت برگیرند مردار تیغ خویش باشی نه کشتهٔ تیغ دین
حدیث عمر ابن الخطاب رضی الله عنه نشنیده که شمشیر کشیده می آمد و جبرئیل علیه الصلوة والسلام
از سدرة المنتهی آمد که یا محمد دوش در لوح محفوظ نام عمر را بر سر دیوان صدیقان نهاده ایم
و اینک می آید مصطفی صلی الله علیه وسلم پیش او باز شد هیبت مصطفی صلی الله علیه وسلم
او را مهذب کرد و تیغ از دست او بیفتاد و اسلام آورد هر بار که این حدیث بر دل او
تازه کردندی به بطحای مکه بیرون شدی و روی در خاک مالیدی و گفتی اللهم قبضنی غیر جاب
خداوندا جان عمر را برگیر تا پیش در آیینه جفای خود نباید دید بآخر گفتند یا عمر بآن جفای
خویش آشتی باید کرد و زخم آن تیغ را در جان خویش جای باید داد ابولولو را فرستادند

تا دو خنجر بر جان عمر زد برای آنکه دو قدم بر انکار مصطفی صلی الله علیه و سلم بیش بر نگرفته بود
اقدام دیگر همه در حیرت و تردد بود گفتند دو قدم با انکار را دو خنجر غرامت نهادیم
اگر انکار زیادت بودی خنجر زیادت زدیمی اگر دو قدم با انکار را از عمر رضی الله عنه با آنکه الاسلام
یهدم ما کان قبله و از دست ضائع نمیگذارند و بحکمت خود مکافات میفرمایند چندین
تمرد ترا بر شرع مصطفی صلی الله علیه و سلم کی خواهند گذاشت و دیگر حمزة بن عبد المطلب رضی الله
عنه چندان بر درگاه عزت اسلام آثار شجاعت داشت که از غیب او را این لقب فرستادند که
اسد الله تعالی و اسد رسوله صلی الله علیه و سلم و علی بن ابی طالب رضی الله عنه دو شترک داشت
یکی مصطفی صلی الله علیه و سلم با و بخشیده بود و یکی از غنائم نصیب او آمده بود حمزه رضی الله
عنه آن شتر را که بنام فاطمه بود رضی الله عنها شکم بر درانید در حال سکر و آن وقت هنوز می
حرام نبود علی رضی الله عنه بر رسول صلی الله علیه و سلم آمد و ازین حال خبر داد رسول صلی الله علیه و سلم
برخاست و پیراهن مبارک بر گردن مبارک فرو انداخت و بخانهٔ حمزه رضی الله عنه آمد آن مسکر که
خورده بود در حمزه اثر کرده بود بزبان هر چه میگفت مصطفی صلی الله علیه و سلم چون او را
چنان دید برگشت و در احد وحشی را بر گماشتند تا شکم حمزه را رضی الله عنه بر درانید مصطفی را صلی الله
علیه و سلم خبر کردند مصطفی صلی الله علیه و سلم در زیر لب میفرمود أشرقاء فاطمة تتبع یا حمزة
مصطفی صلی الله علیه و سلم خبر داد که از عصر آدم علیه الصلوة والسلام تا رستخیز بعد از انبیاء
علیهم الصلوة والسلام هیچکس قدم در شهادت ننهد پیش از حمزه رضی الله عنه برای آنکه زخم خوردهٔ
شتر فاطمهٔ ما بود رضی الله عنها و صلی الله علی محمد و آله و صحابه اجمعین و سلم تسلیما زخم خوردهٔ شتر
فاطمه را رضی الله عنها بحکمت الهی چنین مرتبه در شهادت بحکم حدیث حاصل آید اگر زخم خوردهٔ
غیرت حضرت مصطفی را صلی الله علیه و سلم بحکمت الهی درجه بلند در شهادت و دبدبهٔ علو حالت
و دار و گیر بحسب مقام ولایت در میان اولیای امت رضی الله عنهم اجمعین بجا حاصل آید از حکمت
و رحمت الهی هیچ غریب و عجیب نباشد ع تا ز سر شاد برون ننهند مردان صفا ، دست نتوانند

نشده بود

بحجره

شرقاء بالفتح ستور گوش شگافته

زد

نور دیدهٔ یار محمد مصطفیؐ خرمی کی باشد اندر کوی دین کز بهر حق خون او کشتست از حلقش چنان در کربلا

وفي الحديث ان العبد اذا سبقت له من الله تعالى منزلة فلم يبلغها ابتلاه الله تعالى ثم صبره
على ذلك حتى يبلغه المنزلة التي سبقت له من الله سبحانه اخرجه ابو داود رحمه الله وعن رسول الله
صلى الله عليه وسلم ايضاً انه قال يود اهل العافية يوم القيمة حين يعطى اهل البلاء الثواب لو ان
جلودهم كانت قرضت في الدنيا بالمقاريض رواه جابر رضي الله عنه اخرجه الترمذي رحمه الله و
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من يرد الله عز وجل به خيراً يصب منه رواه ابو هريرة رضي الله عنه
اخرجه البخاري والموطا رحمهما الله وقال الامام حجة الاسلام رحمه الله في المقصد الاسنى في شرح اسماء
الله الحسنى اعلم انه انما حملني على ذكر هذه التنبيهات ردف هذه الاسامي والصفات ونعني بالتنبيهات
ذكر حظ العبد من كل اسم من هذه الاسامي والصفات قول رسول الله صلى الله عليه وسلم تخلقوا باخلاق
الله عز وجل وقوله صلى الله عليه وسلم ان لله تعالى مائة وسبع عشر خلقاً من تخلق بواحد منها
دخل الجنة وما تداولته الالسنة لمشائخ الصوفية رحمهم الله من كلمات تشير الى ما ذكرنا
نعني به حظ العبد من كل اسم من الاسماء الحسنى لكن على وجه يوهم عند غير المحصل شيئاً من معنى الحلول
والاتحاد وذلك غير مظنون بعاقل فضلاً عن المتميزين بخصائص المكاشفات وقال ايضاً وحيث
يطلق الاتحاد ويقال هو هو لا يكون الا بطريق التوسع والتجوز اللائق بعادة الصوفية والشعراء
فانهم لاجل تحسين موقع الكلام من الافهام يسلكون سبيل الاستعارة كما يقول الشاعر ؎ انا
من اهوى ومن اهوى انا ❊ وذلك مأول عند الشاعر فانه لا يعني به انه هو تحقيقاً بل كانه هو وانه
مستغرق الهم به كما يكون هو مستغرق الهم بنفسه ومن قال انا الحق فهو باحد التاويلين
اما ان يكون ذلك جارياً على لسانه في معرض الحكاية عن الله تعالى في سكر وغلبات حال
واما ان يكون مستغرقاً بالحق سبحانه حتى لا يكون فيه متسع لغيره واذا لم يحل في القلب الا
جلال الله تعالى وجماله حتى صار مستغرقاً به يصير كانه هو لا انه هو تحقيقاً فيعبر عنه الحالة
بالاتحاد على سبيل التجوز ونعني به الاستغراق وعليه ان يحمل كلام ابي يزيد قدس الله تعالى روحه

القول في تاويل كلمة انا الحق

حيث قال انسلخت من نفسي كما تنسلخ الحية من جلدها فنظرت فاذا انا هو ويكون معناه
انه من ينسلخ من شهوات نفسه وهواها وهمها لا يبقى فيه متسع لغير الله تعالى ولا يكون له هم سوى الله تعالى
واذا لم يحل في القلب الا جلال الله تعالى وجماله حتى صار مستغرقا به يصير كانه هو لا انه هو تحقيقا
وفرق بين قولنا كانه هو وبين قولنا هو هو ولكن قد يعبر بقولنا هو هو عن قولنا كانه هو كما ان
الشاعر تارة يقول كاني من اهوى وتارة يقول انا من اهوى وهذه مزلة قدم فان من ليس له
قدم راسخ في المعقولات ربما لم يتميز له احدهما عن الآخر فينظر الى كمال ذاته وقد تزين بما تلألأ
فيه من حلية الحق سبحانه فيظن انه هو الحق وهو غالط غلط النصارى حيث رأوا ذلك في ذات
عيسى عليه الصلاة والسلام فرأوا اشراق نور الله تعالى قد تلألأ فيه فغلطوا فيه كمن يرى كوكبا
في مرآة او في ماء فيظن ان الكوكب في المرآة او في الماء فيمد اليد اليه ليأخذه وهو مغرور والصبي
اذا رأى انسانا في المرآة ظن ان الانسان في المرآة فكذلك القلب خال عن الصور في نفسه وعن
الهيئات وانما هيئته قبول معاني الهيئات والصور والحقائق فما يحل القلب يكون كالمتحد به لا انه
متحد به تحقيقا ومن لا يعرف الزجاج والخمر اذا رأى زجاجة فيها خمر لم يدرك تباينهما وتلتبس ما
في الزجاج بالزجاج فتارة يقول لا خمر وتارة يقول لا زجاجة كما عبر عنه الشاعر حيث قال
رق الزجاج ورقت الخمر * فتشابها وتشاكل الامر * فكأنما خمر ولا قدح * وكأنما قدح
ولا خمر وقال حجة الاسلام رحمه الله ولقد سمعت الشيخ ابا علي الفارمدي قدس الله تعالى روحه
يحكي عن شيخه ابي القاسم الكركاني قدس الله تعالى روحه انه قال ان الاسماء التسعة والتسعين تصير اوصافا
للعبد السالك وهو بعد في السلوك غير واصل قال حجة الاسلام رحمه الله وهذا الذي ذكره ان اراد
به شيئا مما يناسب ما اوردناه في التنبيهات وبيان حظ العبد من كل اسم من اسمائه الحسنى
فهو صحيح ولا يظن به غير ذلك ويكون في اللفظ نوع من التوسع والاستعارة فان معاني الاسماء
هي صفات الله تعالى وصفاته لا تصير صفات لغيره ولكن معناه انه يحصل له ما يناسب تلك الاوصاف
ويكون مثلها من حيث الاسم والمشاركة في عموم الصفات دون خواص المعاني واما ان ثبت للعبد

امثال صفات الله تعالى على التحقيق وتماثل صفات العبد صفات الله تعالى مماثلة تامة فمحال فان من جملتها
ان يكون له علم واحد محيط بجميع المعلومات حتى لا تعزب عنه ذرة في الارض والسموات وان يكون
له قدرة واحدة تشمل جميع المخلوقات حتى يكون بها خالق الارض والسموات وما بينهما وهو من جملة
ما بينهما فكيف يكون خالق نفسه كل ذلك ترهات محالات ظاهر الاستحالة ومعنى قوله وهو اي العبد بعد
في السلوك غير واصل هو ان السلوك تهذيب الاخلاق والاعمال والمعارف وذلك اشتغال بعمارة
الظاهر والباطن والعبد في جميع ذلك مشغول بنفسه عن ربه عز وجل الا انه مشتغل بتصفية باطنه
ليستعد للوصول وانما الوصول هو ان ينكشف له جلية الحق ويصير مستغرقا به فان نظر الى معرفته
فلا يعرف الا الله وان نظر الى همته فلا همة له سواه فيكون كله مشغولا به مشاهدة
وهمًّا لا يلتفت في ذلك الى نفسه وينسلخ من نفسه بالكلية ويتجرد له عز وجل فيكون كانه هو الى
ههنا ملتقط من كلام الامام حجة الاسلام رحمه الله وقال حجة الاسلام رحمه الله ايضا يقول قولا
مطلقا ان قول القائل ان شيئا صار شيئا آخر فاتحد به محال على الاطلاق لانا نقول
اذا عقل زيد وحده وعمرو وحده ثم قيل ان زيدا صار عمروا فاتحد به فلا يخلو عند الاتحاد اما ان
يكون كلاهما موجودين او كلاهما معدومين او زيد موجودا وعمرو معدوما او بالعكس ولا يمكن
قسم وراء هذه الاقسام الاربعة فان كانا موجودين فلم يصر احدهما عين الآخر بل عين كل
واحد منهما موجودا وانما الغاية ان يتحد مكانهما وذلك لا يوجب الاتحاد فان العلم والارادة
والقدرة قد تجتمع في ذات واحدة ولا تتباين محالها ولا يكون القدرة هي العلم ولا الارادة
ولا يكون قد اتحد البعض بالبعض وان كانا معدومين فما اتحدا بل عدما ولعل الاتحاد شيء
ثالث وهو الذي يكون بطريق التوسع والتجوز كما مر وان كان احدهما معدوما والآخر موجودا
فلا اتحاد اذا اي حقيقة اذ لا يتحد موجود بمعدوم فالاتحاد بين شيئين مطلقا محال وهذا
جار في الذوات المتماثلة فضلا عن المختلفة فانه يستحيل ان يصير هذا السواد ذلك السواد
كما يستحيل ان يصير هذا السواد ذلك البياض او ذلك العلم وحيث يطلق الاتحاد ويقال هو هو لا يكون

الا بطريق التوسع والتجوز وان جاوزت هذه التأويلات الى ظاهر معنى الاتحاد فذلك محال قطعا واعلم انه لا يجوز ان يظهر في طور الولاية ما يقتضي العقل باستحالته نعم يجوز ان يظهر في طور الولاية ما يقصر العقل عنه بمعنى انه لا يدرك بمجرد العقل ومن لا يفرق بين ما يحيله العقل وبين ما لا يناله العقل فهو اخس من ان يخاطب فليترك وجهله وكلمات الصوفية بناء على مشاهدات انفتحت لهم في طور الولاية ومجرد العقل يقصر عن درك ذلك والله سبحانه الموفق الى هنا ايضا ملتقط من كلام الامام حجة الاسلام

القول في معاني الاتحاد

وقال بعض المشايخ المتأخرين رحمهم الله في تعريف الاتحاد والمتعارف المتداول بين اهل التصوف الاتحاد هو شهود الوجود الحق سبحانه الذي الكل به موجود فالحق سبحانه يتحد به الكل من حيث كون كل شيء موجودا به معدوما بنفسه لا من حيث ان له وجودا خاصا اتحد به فانه محال وقال بعضهم الاتحاد هو ظهور سلطان الحق عز وعلا على العبد بحيث يعزله عن التصرف وينوب منابه وهو اشارة الى معنى الحديث الصحيح حكاية عن الله عز وجل كنت سمعه وبصره واذا ظهر سلطان الحق عز وعلا على العبد بحيث يعزله عن التصرف وينوب منابه يرى في الحس ظهور الصفات والافعال من العبد وهي في الحقيقة لمولاه عز وجل المتصرف بصفاته الذاتية في العبد على ما ورد في نص كنت له سمعا وبصرا والوصف الذاتي للحق سبحانه هو احديته ووجوبه الذاتي وغناه عن العالمين

القول في الصراط المستقيم

واعلم ان الصراط المستقيم هو طريق التوحيد ودين الحق سبحانه واحد وبه يتحد طرق الانبياء عليهم الصلاة والسلام كما قال سبحانه قل يا اهل الكتاب تعالوا الى كلمة سواء بيننا وبينكم ان لا نعبد الا الله ولا نشرك به شيئا الآية ودر تفسير اين آيت گفته اند آن رحمت كه حق پرستان از حق پرستی دارند ملوك وسلاطين از مملكت وسلطنت ندارند اين الملوك واين ابناء الملوك من هذه اللذات لذت حق پرستی وصفاء وقت وشهود بی غيبت وحضور بی غفلت بهشت نقدست نماز كه با بی نياز راز گفتنست اشتغالست بحق سبحانه بظاهر وباطن وروزه شرف الصوم لی دارد تشبهست بملائكه روحانيت بر جسمانيت غالب مي آيد زكوة برهان محبت الهيست

تطهیر دل است از تعلق ما سوای حضرت او سبحانه سفر حج بر مثال سفر آخرت است بظاهر مقصد حاجت و بباطن مقصد خداوند خانه است جل ذکره حج کمال حال اسلام است نماز و حج و روزه شکر نعمت تن است زکوة شکر نعمت مال است ذکر نور باطن است قرائت قرآن از حق شنیدن است قیام شب در عمر افزودن است تحویل است از منزل غفلت ببرج شرف فی الحدیث شرف المؤمن قیامه باللیل و عزه استغنائه عن الناس در هر عبادتی راحتی است از لذید لذت نایافتن دلیل فساد مزاج است عمل صالح وسیلت قربت و زلفت است بحق سبحانه و تعالی و تقدس اهل کتاب را باین سعادت دعوت کن بگوای اهل توریت و انجیل ای خوانندگان دو کتاب منزل تعالوا بیائید بعزم قبول و قصد عمل بسخنی که برابر است میان ما و شما در توریت و انجیل و قرآن در این سخن خلاف نیست مجمع علیه است از محکمات است قابل نسخ نیست

الا نعبد الا الله و لا نشرک به شیئا تفسیر کلمه است کلمه گویند و مراد کلام بود اگرچه دراز باشد آن کلمه عدل که کتب آسمانی بآن ناطق است این است که نپرستیم مگر معبود بحق سبحانه و شریک نگوییم بوی چیزی را در الوهیت ای لم یختلف فی کلمة التوحید نبی و لا کتاب قط سواء ای مستویة و سواء کل شیء وسطه و عدل الامور و فضلها اوسطها و قال ابو بکر الواسطی رحمه الله هو ظهر العبودیة عند ملاحظة الصمدیة و قال ابو عثمان رحمه الله اعلمک سبحانه طریق التعبد فی هذه الآیة و هو ان لا تطالع بسرک عند اشتغالک بالعبادة سوی معبودک و لا تفزع فی امر من امورک الی غیره لتتخذه بذلک ربا و قال الامام القشیری رحمه الله هو ان لا تطالع بسرک مخلوقا و کما لا یکون غیره معبودک لا یکون غیره مقصودک و لا مشهودک و هذا هو انتفاء الشرک و انت اول الاغیار الذین یجب ان لا تشهدهم و یجب اتحاد الطرق الموصلة الی الله عز و جل فان اختلاف الطرق یوجب الغوایة و الضلال قال عز من قائل

و ان هذا صراطی مستقیما فاتبعوه و لا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیله الآیة اتباع راهها مختلف مکنید که متفرق گرداند تان از صراط مستقیم و دور افکنند در بوادی ضلالت حیران شوید

وراه نجات گم کنید و طریق التوحید اعظم الطرق واقرب الطرق واسهلها واوضحها والصراط
فی اللغة الطریق الواضح والجادة وهی الطریق الاعظم الذی مجمع الطرق ولا بد من المرور علیه والمستقیم
المستوی الذی لا زیغ فیه ولا اعوجاج ومن سلکه افضی به الی المقصود وهو الله تعالی ومن تولاه الله
تعالی برعایته وجذباته اندرجت صفاؤه جمیع المقامات فی حاله ولم یتقید بمقام وفی دعاء
علی رضوان الله تعالی علیه واسئلک بتوحیدک الذی فطرت علیه العقول واخذت به المواثیق
وارسلت به الرسل صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین وانزلت به الکتب وجعلته اول فرائضک
ونهایة طاعتک فلم تقبل حسنة الا معه ولم یغفر سیئة الا بعده واستقامة هذا الطریق
جامعة لکل ما یتعلق بالعقائد والاعمال والاخلاق والاحوال ومقامات المعرفة وجمیع ابواب
العبودیة ولکل منها طرفا افراط وتفریط والوقوف علی الوسط الحقیقی الاعتدالی من کل
منها فی غایة الصعوبة ثم العبور علیه اصعب وهو مزلة الاقدام من الخواص والعوام ونسأل الله
تعالی سبحانه التأیید والتسدید • واللام فی قوله سبحانه اهدنا الصراط المستقیم للعهد
والمعهود طریق التوحید ودین الحق الذی جمیع الانبیاء علیهم الصلوة والسلام ومتابعیهم علیه
ولا یرشد الی حقائق التوحید مجرد العقل والذکاء بل هی اسرار یکاشف بها من حظیرة القدس
قلوب الانبیاء ثم متابعیهم من الاولیاء وقال بعض الکبراء رحمهم الله فی قوله سبحانه اهدنا
الصراط المستقیم انه الاستقامة علی توحیده والاستغناء بهدایته عز وجل عن وسائط المقامات
وقطع الحجب بالجذبات الالهیة والطرق الی الله تعالی وان کانت تتکثر بتکثر السالکین وتکثر
استعداداتهم المتکثرة ولهذا قیل الطرق الی الله تعالی بعدد انفاس الخلائق وعن
الشیخ ابی یزید قدس الله تعالی روحه انه قال الطرق الی الله تعالی بعدد الخلق والسعید من هدی
الی طریق من تلک الطرق لکن الاختلاف والتعدد فی صور سلوک طریق التوحید وکیفیة سلوکها مع
ان المقصود والمراد وحقیقة الطریق واحد فاصل طریق الانبیاء علیهم الصلاة والسلام واحد
وان اختلفت ادیانهم وشرائعهم لاجل اختلاف اممهم وذلک لان اهل کل عصر یختص باستعداد

واحد يشمل استعدادات افراد ذلك العصر وقابلية تعينه كذلك ومزاج يناسب ذلك العصر
والنبي المبعوث اليهم انما يبعث بحسب قابلياتهم واستعداداتهم فاختلف شرائعهم باختلاف
القوابل وذلك لا يقدح في وحدة حقيقة الدين كما لا يقدح اختلاف الثقب والشبابيك
في وحدة نور الشمس ولان اصل طرق الانبياء عليهم الصلوة والسلام واحد صدّق اللاحق منهم
السابق وما وقع بينهم التخالف في التوحيد ولوازمه والاختلاف الواقع في التوابع ليس الا
في الجزئيات من الاحكام بحسب الازمنة ولواحقها واختلاف صور الطرق مع اتحاد حقيقة طريق
التوحيد مثاله الخطوط الواصلة بين المركز ونقط المحيط فانها طرق شتى باعتبار اختلاف
محاذيات المركز لكل واحدة من النقطة المفروضة في المحيط مع ان الكل طرق من المحيط الى المركز
والمعالجات المختلفة التي يعالج بها طبيب واحد لامراض مختلفة فان المراد منها واحد وهو الصحة
وكلها في كونها طريق ردّ المرض الى الصحة واحد فطرق التوحيد واحد لكن اختلاف استعدادات الامم
اقتضى اختلاف صور شرائع فان اصلاح كل امة يكون بازالة فساد مختص بها وهدايتهم الى
التحقيق وطرق التوحيد انما يكون من مراكزهم ومراتبهم المختلفة بحسب طبايعهم ونفوسهم ولما كان
نبينا صلى الله عليه وسلم صاحب الاسم الاعظم الاسم الجامع الالهي واستعداده اكمل
الاستعدادات واعظمها واسلمها عن الآفات وكان استعداد امته بالنسبة الى سائر الامم كذلك
ختمت بكمال نبوته ورسالته النبوة والرسالة ونسخ بكمال شرعه ودعوته كل دعوة وولاية
واندرجت طرق جميع الانبياء ومتابعيهم من الاولياء السابقين واللاحقين بحسب الظهور والزمان
في وحدة الصراط المستقيم المحمدي صلى الله عليه وعلى آله وصحبه وسلم وشريعته المرضية عند الله عز وجل
قال الله سبحانه ومن يبتغ غير الاسلام دينا فلن يقبل منه الآية وقال بعض الكبراء رحمهم الله الصراط
المشروع الذي كان معنى في الدنيا ينصب في الآخرة محسوسا وهذا هو صراط التوحيد ولوازمه وحقوقه
فالمشرك لا قدم له على صراط التوحيد والمشرك ما وحّد الله تعالى هنا فهو من الموقف الى النار مع المعطلة
وهو من اهل النار الذين هم اهلها الا المنافقين فلا بد لهم ان ينظروا الى الجنة وما فيها من النعيم فيطمعون

فذلك نصيبهم من نعيم الجنان ثم يصرفون الى النار فهذا من عدل الله تعالى عز وجل فقوبلوا باعمالهم وقد جاء في الخبر في صفة الصراط انه أدق من الشعر وأحد من السيف وقد ورد في خبر وحديث ان الصراط يظهر يوم القيمة منه للابصار على قدر نور المارين عليه فيكون دقيقا في حق قوم وعريضا في حق آخرين والصراط على متن جهنم غاب فيها داخذت النار سعة ما بين الخافقين سوداء مظلمة والجنة من ورائها **وعن** ابي عثمان النهدي رضي الله عنه انه قال يمد الصراط على النار مثل حد الموسى فترعد فرائص الملائكة فيقولون ربنا من يجوز بها فيقول سبحانه من شئت من خلقي **وعن** الحسن البصري رضي الله عنه انه قال الصراط مسيرة ثلاثة آلاف سنة ادق من الشعر واحد من السيف الف صعود والف استواء والف هبوط **وقال** رسول الله صلى الله عليه وسلم شعار المؤمنين على الصراط يوم القيمة رب سلم رب سلم اخرجه الترمذي رحمه الله **وقال** صلى الله عليه وسلم اما ثلاثة مواطن فلا يذكر احد احدا عند الميزان حتى يعلم اخف ميزانه ام ثقل وعند تطاير الصحف حتى يعلم اين يقع كتابه في يمينه ام في شماله ام من وراء ظهره وعند الصراط اذا وضع بين ظهري جهنم حتى يجوز اخرجه ابو داود رحمه الله وان الله تبارك اسمه خلق الصراط من رحمته اخرجها للمؤمنين فالصراط للموحدين خاصة والكفار لا جواز لهم عليه لان النار قد التقطت من الموقف جبابرتهم وسائر الكفار قد اتبعوا ما كانوا يعبدون من دون الله عز وجل الى النار فقسم النور على قدر ما جاؤا به من الدنيا والصراط يدق ويتسع على حسب منازل الموحدين الدقة للمذنبين والسعة للمتقين والاصل الواسع للانبياء والاولياء يصير لهم كالبساط سعة وبسطا ولهم السرعة والابطاء فاولهم كلمح البصر وآخرهم كعمر الدنيا سبعة آلاف سنة تزل قدم فتحترق ثم يخرجها فتبرأ من الرحمة ثم تزل قدم والاخرى قد برأت فالاسلام خرج لهم من الرحمة فلما قبلوه ولم يفوا به ضرب لهم جسرا من تلك الرحمة فيمر عليها فمن ضيع منهم شيئا من اعمال الاسلام فانما ضيع الرحمة التي رحم بها فزلت قدمه فالدقة والاتساع على قدر الرحمة من الله تعالى فحظ العبد من الرحمة التي قسمه سبحانه له في ايام الدنيا يتسع الصراط هناك عليه والسرعة والابطاء في قطع الصراط على قدر القرب فحظ

كريمة الانجين ... ... ابي ... باجم

وقال الفضيل بن عياض بلغنا ان الصراط مسيرة خمسة عشر الف سنة خمسة آلاف صعود وخمسة آلاف هبوط وخمسة آلاف استواء وقال سيدي محي الدين بن العربي هو سبع قناطر مسيرة كل قنطرة ثلاثة آلاف عام الف عام صعود والف عام هبوط والف عام استواء فيسأل العبد عن الايمان على القنطرة الاولى فان جاء به تاما جاز الى القنطرة الثانية فيسأل عن كمال الصلوة فان جاء بها تامة جاز الى القنطرة الثالثة فيسأل عن الزكاة فان جاء بها تامة جاز الى القنطرة الرابعة فيسأل عن الصيام فان جاء بها تاما جاز الى القنطرة الخامسة فيسأل عن الحج وعن العمرة فان جاء بهما تامين جاز الى القنطرة السادسة فيسأل عن الطهر فان جاء به تاما جاز الى القنطرة السابعة فيسأل عن المظالم فان كان لم يظلم احدا جاز الى الجنة وان كان قصر في واحدة من الخصال حبس عند كل عقبة منها الف سنة حتى يقضي الله بما يشاء وفي بعض الآثار انه يسأل في الثالثة عن صيام رمضان وفي الرابعة عن الزكاة وجبرئيل في اوله وميكائيل في وسطه يسألان الناس عن عمرهم فيما افنوه افي طاعة الله او معصيته وعن شبابهم فيما ابلوه وعن علمهم ماذا عملوا به وعن مالهم من اين اكتسبوه واين انفقوه والملائكة وقفون يمينا وشمالا يختطفونهم بالكلاليب وهي شهوات الدنيا تصور بصورة الكلاليب مثل شوك السعدان كما في الحديث وهو بفتح السين المهملة نبت في شوك ينبت ببعض الجبوب تقول له العامة شوك عنه اصله طيب ثم ييبس ويتصلب ويتفاوتون في سرعة مرورهم عليه وبطئه بحسب تفاوتهم في سرعة اعراضهم عن المحارم وبطئه فمن كان اسرع اعراضا عن معاصي الله تعالى كان اسرع مرورا وعكسه بعكسه ومن توسط في ذلك كان مروره متوسطا فالسالمون من الذنوب يمرون كطرف وبعضهم الذين يمرون كالبرق الخاطف وبعضهم الذين يمرون كالطير وبعضهم الذين يمرون كالفرس السابق وبعضهم الذين يمرون كاجود بقية البهائم

[illegible]

العبد من نور القربة يسرع ويبطئ فاوّلهم زمرة تقطع في مثل طرف العين ولمح البرق وهم الانبياء
عليهم الصلاة والسلام والثانية في مثل الريح والطير وهم الصديقون والاولياء والثالثة في مثل
حضر الفرس في اجاويد الخيل والركاب وهم الصادقون الذين جاهدوا انفسهم حتى صدقوا الله سبحانه
في جميع حركاتهم والصديقون صدقوا الله سبحانه في حركاتهم وخطراتهم ايضاً والرابعة في مثل الراكب
رحله وهم المتقون والخامسة في مثل سعي الرجل وهم العابدون والسادسة مشياً وهم العمال المتقون
والسابعة حبواً وهم المتهتكون من الموحدين وكل زمرة لها نور نور النبوة ونور الولاية ونور
الصدق ونور التقوى ونور العبادة ونور السر ونور التوحيد فمنهم من نوره مد البصر ومنهم من نوره
عند ابهام قدمه وهو آخرهم فليس النور هناك بكثرة الاعمال انما النور بعظم نور الاعمال وانما يعظم نور
العمل على قدر ما في القلب من النور وانما يعظم نور القلب على قدر القربة فكل ذي نور نوره اقرب الى الله
تعالى فنوره انور واعظم وانفذ بصراً واثقل وزناً فكم من رجل قل عمله هناك سبق الى الجنة من اربى
بعمله هناك اضعافاً الا ترى الى قول رسول الله صلى الله عليه وسلم لمعاذ رضي الله عنه اخلص يكفك
القليل من العمل فلا يصل العبد الى الاخلاص الا بعظم النور وانما زكت اعمالهم ونمت بعظم النور
يحقق ما قلنا ان رجلا من هذه الامة قد يسبق من عمر الف سنة من الاولين ولذلك روي
في الحديث يا حبذا نوم الاكياس وفطرهم كيف يغبنون سهر الحمقى وصيامهم ولمثقال حبة من خردل
من صاحب تقوى ويقين افضل عند الله سبحانه من امثال الجبال عبادة من المغترين والنجاة من الله
تعالى للعبد في هذه المواطن على قدر محله عنده ومحله على قدر ما منّ به عليه من المعرفة به سبحانه والتوحيد واليقين
الذي جعل له من ذلك حظاً وفي الحديث عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال يرد الناس
النار ثم يصدرون عنها باعمالهم اخرجه الترمذي رحمه الله وقد روى هذا الحديث موقوفاً
على ابن مسعود رضي الله عنه فانما ذكر في الحديث الاعمال لان العمل ظاهر وما في الباطن غيب الا عن
خالق الغيب سبحانه فالظاهر صاحبه بمعرفته ادرك معرفة الباطن فاذا كان يوم الجزاء
جيء بالعمل فوضع فيه ذلك النور الذي خرج منه العمل وقد ربّي العمل في ذلك النور منذ يوم عمل الى

يوم الجزاء فصار ضعافا مضاعفة فهو قوله سبحانه فيضاعفه له اضعافا كثيرة والكثير
من الله سبحانه لا يحصى وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ويضرب الصراط بين ظهراني جهنم
فاكون اول من يجوز من الرسل صلوات الله وسلامه عليهم بامته ولا يتكلم يومئذ احد الا
الرسل وكلام الرسل يومئذ اللهم سلم سلم رواه ابو هريرة رضي الله عنه اخرجه البخاري ومسلم
والترمذي رحمهم الله وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم يضرب الجسر على جهنم وتحل الشفاعة
ويقولون اللهم سلم سلم رواه ابو سعيد الخدري رضي الله عنه اخرجه البخاري ومسلم والنسائي رحمهم الله
والطائفة التي لا تخلد في النار قد تسأل وتعذب على الصراط تمسكهم اعمالهم على الصراط
فلا ينتهضون الى الجنة ولا يقفون في النار حتى تدركهم الشفاعة والعناية الالهية فمن تجاوز
هنا عن عباد الله تجاوز الله تعالى عنه هناك ومن انظر معسرا انظره الله تعالى ومن عفا عفا الله
تعالى عنه ومن استقصى حقه هنا من عباده استقصى الله تعالى حقه منه هناك ومن شدد على هذه
الامة شدد الله تعالى عليه انما هي اعمالكم ترد عليكم فالتزموا مكارم الاخلاق فان الله تعالى
غدا يعاملكم بما عاملتم به عباده اليوم كان العمل ما كان وكانوا ما كانوا ● فالصراط المستقيم
طريق التوحيد وهو دين الحق الذي جمع الانبياء والرسل عليهم الصلوة والسلام ومتابعيهم عليه
وجمع الاحوال السنية وجمع مقامات السالكين في السير الى الله وفي الله عز وجل حجة اليه
وعلم التوحيد انفع العلوم وارفعها بل صفاوتها ونقاوتها وهو المقصد الاقصى والمطلب الاعلى
وليس وراء عبادان قرية ولا مطمع في النجاة الا باقتنائه ولا فوز بالدرجات الا باجتنائه
وللعلو رتبة ورفعة منزلته تنقلب البصائر عنه كليلة والعقول عليلة والنواظر حواسر وخلقت
بزاة الهمم العالية لقصد ادراكه في حق الطلب فحيل بينها وبين الارب وجالت جياد العقول
السليمة لطلب غايته في ميدان النظر فحسرت في بدايته غير مقضية الوطر فهو كما قال الشيخ ابو علي
الحسن بن محمد الدقاق قدس الله تعالى روحه التوحيد غريم لا يقضى دينه وحقيقة التوحيد
تجل عن ان يحيط بها فهم او يحوم حول حماها وهم اذ هو بحر وقف بساحله العقول وامتنع على

وكيف بك اذا وضعت احدى رجليك عليه واحسست بحده واضطربت الميزان ترفع القدم الثانية والخلائق بين يديك يزلون ويعثرون والزبانية تلتقطهم بالخطاطيف والكلاليب وانت تنظر الى ذلك فيا له من منظر ما افظعه ومرتقى ما اصعبه ومجاز ما اضيقه نسال الله السلامة والامن والعافية

رأى يحيى بن اليمان رجلا نائما وهو اسود الراس واللحية شاب فاستيقظ وهو ابيض شعر الراس واللحية فاخبره انه رأى في منامه كان الناس قد حشروا واذا بنهر من نار وجسر يمر عليه الناس فدعي فدخل الجسر فاذا هو كحد السيف يموج به يمينا وشمالا فشاب من ذلك

تحليق الطائر ارتفاعه في طيرانه مختار الصحاح

بزاة جمع البازي التي تصيد

قوله في حق التوحيد

الارواح

الارواح والقلوب الی کنهه الوصول واهل المکاشفات الصحیحة والمشاهدات الصریحة و
المواصلات الروحیة والمنازلات القلبیة والمعاملات النفسیة الذین کشف عن بصائرهم حجب
الکون نفثوا عن فضل مواجیدهم نفثة المصدور وباحوا بسر توحیدهم بوح السکران المسرور
وتکلموا فی علم التوحید بلسان الذوق والاشارة لضیق ظروف العبارة وغیر هذه الطائفة
من المستدلین بالاثر علی المؤثر وبالصورة علی المصور ما کشف لهم هذا المطلوب عن وجه
فضلة القناع لکمال التعذر والامتناع وهذا هو العلم الذی یرثه العلماء من الانبیاء علیهم
الصلوة والسلام علما ومقاما وحالا فهو فی الحقیقة من علوم الوراثة وغیره من علوم
الدراسة وقال الامام القشیری رحمه الله فی تعریفه التوحید سقوط الرسم عند ظهور الاسم
فناء الاغیار عند طلوع الانوار تلاشی الخلائق عند ظهور الحقائق فقد رؤیة الاغیار عند وجد قربة
الجبار جل ذکره قال الامام حجة الاسلام ابوحامد محمد بن محمد الغزالی قدس الله تعالی روحه شرح توحید دراز است
وعلم وی نهایت همه علمهاست ومیان شرع وعقل وتوحید هیچ تناقض نیست نزدیک کسی که
چشم بصیرت وی را گشاده اند وقال الشیخ الامام العالم العارف الربانی شیخ شیوخ العالم ابوالفتح
احمد بن محمد الغزالی قدس الله تعالی روحه وکان رحمه الله صاحب کرامات واشارات وصاحب قبول تام وکان
ملیح الوعظ حسن المنطق وکان من الفقهاء غیر انه مال الی الوعظ والتصوف فغلب علیه ودرس
بالنظامیة نیابة عن اخیه ابی حامد لما ترک التدریس زهادة فیه واختصر کتاب اخیه المسمی باحیاء علوم
الدین فی مجلد واحد وسماه لباب الاحیاء وله کتاب آخر سماه الذخیرة فی علم البصیرة طاف البلاد وخدم
الصوفیة وخدموه وصحبهم وصحبوه وکان مائلا الی الانقطاع والعزلة اثنی علیه العلماء والاولیاء توفی
رحمه الله بقزوین سنة عشرین وخمسمائة کذا قال الامام الیافعی رحمه الله اعلموا اخوانی زادکم الله تعالی
انوار التوحید که توحید ذروهٔ علیاء احوالست وعروهٔ وثقی مقامات مقول رجال وتاج انبیاست وحلیه
اولیاست وحقائق توحید نه هر رهرو یکه راه رفت بیافت هر که جواهر تمکین نیافت وبمعادن
تحقیق نرسید او نه لطف ست ونه قهر ست منزل اول عشق ست دوم نیستی سوم هستی وبالای هستی

من العلوم

فی ذکر شیخ احمد بن محمد الغزالی قدس الله سره

هیچ چیز نیست منزل اول عشق است اشارتست بهمه مقامات محبت ذاتی که این مقامات نهایت مقامات
سیر الی الله است عز و جل منزل دوم نیستی است و آن اشارتست بهمه مراتب سیر فی الله عز و جل که مراتب فنا فی الله است
سبحانه حیث یتولی الحق عز و جل بذاته امر عبده فلا تصرف للعبد اصلا و مقامات الفناء بید المفنی لا بفعل
العبد ما یشاء منزل سوم هستی است و آن اشارتست بمقامات بقا بالله عز و جل و المقامات التی تحصل
للعبد بعد السلوک و الوصول و لیس وراء عبادان قریة و فی کتاب کشف المحجوب معرفت
خداوند عز و جل بر دو گونه است علمی و حالی و معرفت علمی قاعده همه خیرات دنیا و آخرتست
و مهمترین چیزها مر بنده را اندر همه اوقات و احوال شناخت خداوندست عز و جل و بیشتر خلق
ازین معرض اند جز آنکه خداوند شان سبحانه برگزیده است و از ظلمات دنیا باز رهانیده و دلهای
ایشان را زنده بخود گردانیده است قال الله سبحانه او من کان میتا فاحییناه الآیة پس معرفت
حیات دل بود بحق سبحانه و اعراض سر از غیر حق عز و علا و قیمت هر کسی بمعرفت بود هر کرا معرفت
نبود وی بی قیمت بود و مردمان صحت علم را بخداوند سبحانه معرفت خوانند و مشایخ این طریقه قدس الله
ارواحهم صحت حال را با خداوند عز و جل معرفت خوانند و ازان بود که معرفت را فاضلتر از علم گفتند
عارف نبود بحق که عالم نبود اما عالم بود که عارف نباشد و از توحید بجز علم آن نتواند گفت
هر خاطر که از اندیشه غیر بر دل موحد گذرد حجاب باشد و آفتی و بدان مقدار که آن خاطر بسر موحد گذرد
وی از توحید محجوب باشد قهر کشف جلال احدیت جل ذکره بنده را از اوصاف بنده فانی گرداند
شخص بنده تعبیه گاه اسرار حق سبحانه بود و مر اثبات حجت را حکم شریعت بروی باقی بود و وی از
رؤیت کل فانی و کمال این حال صفت پیغمبرست صلی الله علیه و سلم نفس بمحل دل رسد و دل بدرجه
جان و جان بمرتبه سر و سر بصفت قرب و در همه جدا از معقول خلق بعید و از اوهام منقطع گردد
و چون وی را الم کند وی خود را الم کند در فنا صفت لطف صفت متحیر گردد و ترتیب طبائع و
اعتدال مزاج مشوش شود بنیت خواهد که خراب شود و بگدازد و چون مراد حق سبحانه از بنیت
اقامت حجت بود فرمان آید که بر حال باش بدان قوت یابد و آن قوت وی را شود از نیستی خود

و بهترین خیرها

في القول بان المعرفة افضل من العلم

بهستی حق عز و علا پدید آید و اندر عبارات توحید مشایخ را قدس الله تعالی ارواحهم سخن بسیارست پدیدار
و مؤلف کتاب کشف المحجوب رحمه الله همی گوید توحید از حق سبحانه به بنده اسرارست و بعبارت
هویدا نشود تا کسی آنرا بعبارت بیاراید عبارت و معبر غیر باشد و اثبات غیر اندر توحید شرک بود
آنگاه آن لهو گردد و موحد الهی بعید نه لاهی محمد بن واسع گوید رحمة الله علیه من عرف الله عز و جل
قل کلامه و دام تحیره و ابوبکر واسطی رحمة الله میگوید من عرف الله سبحانه انقطع بل خرس و انقمع
وقال النبی صلی الله علیه وسلم لا احصی ثناء علیک فرمان آمد یا محمد لعمرک اذا سکتّ عن
ثنائی فالکل منک ثناء اگر تو نگویی ما بگوییم همه اجزای عالم را نائب تو کردیم تا ثنای ما گویند
و حوالت آن بتو کنند چیزی که حقیقت آن در عقول اثبات نیابد بزبان از آن چگونه عبارت
توان کرد جز بمعنی جواز ای مجاز لان المشاهدة قصور اللسان لحصول الجنان پس اندرین معنی سکوت را درجه برتر
از نطق باشد سکوت علامت مشاهد بود و نطق نشان طلب مشاهده در درجه دوستی یگانگی بود
و در یگانگی عبارت بیگانگی بود انت کما اثنیت علی نفسک یعنی گفته من گفته تو باشد و ثنای تو
ثنای من باشد تمنیت من اهوی فلما رأیته ÷ بهتّ فلم املک لسانا ولا عینا وقال الامام
حجة الاسلام رحمه الله ان کلمة الشهادة وهی لا اله الا الله محمد رسول الله علی ایجازها یتضمن اثبات
ذات الاله و اثبات صفاته و اثبات افعاله و اثبات صدق الرسول صلی الله علیه وسلم فبنی الایمان
علی هذه الارکان و اول ما یستضاء به من الانوار و یسلک من طریق الاعتبار ما ارشدنا الیه القرآن
فلیس بعد بیان الله عز و جل بیان وقد قال الله تعالی الم نجعل الارض مهادا و الجبال اوتادا الی
قوله سبحانه و جنات الفافا و لیس یخفی علی من معه ادنی مسکة اذا تامل بادنی فکرة مضمون هذه
الآیات و ادار نظره علی عجائب خلق الله سبحانه فی الارض و السموات و بدائع فطرة الحیوان و
النبات لیقول ان هذا الامر العجیب و الترکیب المحکم الغریب لا یستغنی عن صانع یدبره و فاعل
یحکمه و یقدره بل یکاد فطرة النفوس تشهد بکونها مقدورة تحت تسخیره و مصرفة بمقتضی
تدبیره و لذلک قال الله سبحانه افی الله شک فاطر السموات و الارض و لهذا بعث الانبیاء

عليهم الصلوة والسلام كلهم لدعوة الخلق الى التوحيد ليقولوا لا اله الا الله وما امروا ان
يقولوا لنا اله وللعالم اله فان ذلك كان مجبولا في فطرة عقولهم من مبدأ نشأهم في عنفوان
شبابهم ولذلك قال الله تعالى ولئن سألتهم من خلق السموات والارض ليقولن الله وقال تعالى
فاقم وجهك للدين حنيفا فطرة الله التي فطر الناس عليها فاذاً في فطرة الناس
وشواهد القرآن لغنية عن اقامة البرهان ولكنا على سبيل الاستظهار والاقتداء بالعلماء النظار
نقول من بداهة العقل ان الحادث لا يستغني في حدوثه عن محدث يحدثه والعالم حادث فاذا
لا يستغني في حدوثه عن محدث يحدثه الى ان قال فالعالم لا يخلو عن الحوادث وما لا يخلو
عن الحوادث فهو حادث فاذا ثبت حدوثه كان افتقاره الى المحدث من المدركات بالضرورة
واجسام العالم لا تخلو عن الحركة والسكون وهما حادثان ومن عقل جسما لا ساكنا ولا متحركا كان لمتن
الجهل راكبا وعن نهج العقل ناكبا ويدل على حدوث الحركة والسكون تعاقبهما وذلك مشاهد في
جميع الاجسام وما لم نشاهده فما من ساكن الا والعقل قاض بجواز حركته وكذا على القلب فالطاري
منهما حادث لطريانه والسابق حادث لانه لو ثبت قدمه لاستحال عدمه **وقال** العلامة حافظ
الملة والدين ابو البركات عبد الله بن احمد بن محمود النسفي رحمه الله في عمدة عقائد اهل السنة والجماعة
قدس الله تعالى ارواحهم ايمان المقلد صحيح لوجود التصديق وان كان عاصيا بترك الاستدلال
خلافا للمعتزلة وقال القاضي الامام الزاهد ابو زيد عبيد الله بن عمر بن عيسى الدبوسي صاحب الاسرار
والتقويم للادلة والامد الاقصى وغيرها وقد توفي رحمه الله ببخارا في سنة ثلثين واربعمائة ودفن
في قرب الامام ابي بكر بن طرخان رحمه الله وزرت قبره غير مرة كذا في الانساب التقليد راس مال
الجهل وبه تبدل الدين من بدل وقال وبه يتبدل الدين **وقال** الشيخ الامام الزاهد الاستاذ
نور الملة والدين احمد بن محمود البخاري الصابوني رحمه الله في بداية الكلام اختلف اهل القبلة
في صحة ايمان المقلد قال ابو حنيفة رضي الله عنه وسفيان الثوري ومالك والاوزاعي وعامة الفقهاء واهل
الحديث رحمهم الله صح ايمانه ولكنه عاص بترك الاستدلال وقال الشيخ الامام ابو الحسن الرستغفني

تاريخ القاضي الامام الدبوسي رحمه الله

القول في ايمان المقلد

علي بن سعيد الامام ابو عبد الله الحسين بن الحسن بن محمد بن حليم الحليمي رحمهما الله شرط صحة الايمان ان
يعرف صحة قول الرسول صلى الله عليه وسلم بدلالة المعجزة وعند الشيخ ابي الحسن علي بن اسمعيل
الاشعري رحمه الله ان يعرف ذلك بدلالة العقل وعند المعتزلة ما لم يعرف كل مسئلة بدلالة العقل عاجزا و
يمكنه دفع الشبهة لا يكون مؤمنا والصحيح ما عليه عامة اهل العلم فان الايمان هو التصديق مطلقا فمن اخبر
بخبر فصدقه صح ان يقال آمن به وآمن له وهذا الخلاف فيمن نشأ على شاهق الجبل ولم يتفكر في العالم ولا في
الصانع عز وعلا اصلا فاخبر بما يجب الايمان به فصدقه فاما من نشأ في بلاد المسلمين وسبح الله تعالى
عند رؤية صنائعه فهو خارج عن حد التقليد وقال الامام حجة الاسلام رحمه الله سعادة الخلق
في ان يعتقد الشيء على ما هو عليه اعتقادا جازما لينتقش قلوبهم بالصورة الموافقة لحقيقة الحق
حتى اذا ماتوا وانكشف لهم الغطاء فشاهدوا الامور على ما اعتقدوا لم يفتضحوا ولم يحترقوا بنار
الخزي والخجل ولا بنار جهنم ثانيا وصورة الحق اذا انتقشت في قلبه فلا نظر الى السبب المفيد له
اهو دليل حقيقي او رسمي او اقناعي او قبول لحسن الاعتقاد في قائله او قبول بمجرد التقليد من غير سبب
فليس المطلوب الدليل المفيد بل الفائدة وهي حقيقة الحق على ما هي عليه فمن اعتقد حقيقة الحق في الله
سبحانه وصفاته وكتبه ورسله واليوم الآخر على ما هو عليه فهو سعيد وان لم يكن ذلك بدليل محرر كلامي
ولم يكلف الله عز وجل عباده الا ذلك وذلك معلوم على الضرورة بجملة اخبار متواترة من رسول الله صلى
الله عليه وسلم في موارد الاعراب عليه وعرضه الايمان عليهم وقبولهم ذلك وانصرافهم من غير تكليفه
اياهم التفكر في ادلة الوحدانية وسائر الصفات فالواجب على الخلق الايمان **والايمان** عبارة عن
تصديق جازم لا تردد فيه ولا يشعر صاحبه بامكان الخطاء فيه وهذا التصديق الجازم على مراتب

القول في فضل الاستدلال على التقليد وفي انواع النظر

نعم لا ننكر ان للعارف درجة على المقلد ولكن المقلد في الحق مؤمن كما ان العارف مؤمن ثم ما يعالج
به المريض بحكم الضرورة يجب ان يوقى عنه الصحيح وليس الضرر في استعمال الدواء مع الاصحاء باقل
من الضرر في اهمال المداواة مع المرضى قال الله سبحانه ادع الى سبيل ربك بالحكمة والموعظة الحسنة
وجادلهم بالتي هي احسن الآية فالمدعو بالحكمة قوم وبالموعظة الحسنة قوم آخر وبالمجادلة بالتي هي احسن

قوم آخرون والله سبحانه هو الموفق **وقال** بعض العارفين رحمهم الله لا شك عند ذوي البصائر
النافذة في حجب الغيب وسرادقات الملكوت في وجود معنى صدر عنه الوجود على أتم الوجوه وأكملها
وهو الذي عُبّر عنه خارج الحجب في لسان العرب بقولهم الله وأعني بذوي البصائر من يدرك وجود ذلك
المعنى من غير مقدمة علمية كما هو حال أهل النظر وذلك المعنى يتعالى ويتقدس عن أن يطمح نحو حقيقته
نظر ناظر سواه سبحانه وإن يطمع طامع في جواز ذلك فهو المتعزز بذاته فذاته هي التي اقتضت هذا
التعزز على غيره كما أن الشمس بذاتها يقتضي في كمال سلطنة إشراقها أن يكون متعززة عن أن يمتد إليها
أبصار الخفافيش ولله المثل الأعلى ومن آياته الشمس ولولا إذنه وكرمه الفياض المقتضي للإذن
لما اجترأ أحد من البشر على ضرب مثل له فكيف لا ويستحيل ضرب المثل في حقه وليس كمثله شيء وهو
منزه في بصائر العارفين عن الكمال الذي يمكن إدراكه للخلق حسب تنزهه عند الجاهلين عن كل نقصان
وقال أيضًا أهل النظر حققوا القول في مسئلة إثبات موجود قديم من وجوه كثيرة واستدل
بعضهم على وجود القديم سبحانه من طريق النظر في الحركة وذلك وإن كان طريقًا واضحًا وبالمقصود وافيًا
فسلوكه يطول ويحتاج فيه إلى إتقان مقدمات يستغني عنها من يسلك الطريق المستقيم وكثير
من أهل النظر سوّدوا أوراقًا كثيرة في تلك المسئلة وذلك فضول يستغنى عنه والحق اليقين
في إثبات القديم سبحانه من طريق النظر أن يستدل عليه بالوجود الذي هو أعم الأشياء إذ لو لم يكن في الوجود
قديم لما كان في الوجود موجود أصلا وألبتة وذلك لأن الوجود ينقسم قسمة حاصرة إلى الحادث والقديم
أعني إلى ما لوجوده بداية وإلى ما ليس لوجوده بداية فلو لم يكن في الوجود قديم لم يكن أصلا حادث
إذ ليس في طبيعة الحادث أن يوجد بذاته فإن الموجود بذاته يكون واجب الوجود والواجب بذاته
لا يتصور له بداية ويتنقح من هذه الكلمات قياس برهاني فيقال لو كان في الوجود موجود لزم بالضرورة أن
يكون في الوجود قديم ثم يقال الموجود معلوم قطعًا فينتج من الأصلين وجود موجود قديم بالضرورة ومن
حصل له علم ضروري يقيني من طريق النظر بوجود الباري تعالى وتقدس وبوجود صفاته فينبغي أن لا يسكن
بذلك فورة طلبه ولا يزيده التبحر في العلوم النظرية إلا جدًا في الطلب وشوقًا إلى مزيد الاستبصار

وتطلعاً الى ما وراء العلم والعقل من كشف ذوقي يختص خواص الحق عز وعلا وفريق من العلماء النظار
يسلكون طريق البحث العقلي والنظر البرهاني الا انهم اذ قطعوا منازل العلم ظنوا انهم وصلوا الى
الكمال الكلي فيما هم بصدده وغرور هؤلاء بما حصلوا من العلوم النظرية عظيم فانهم يظنون ان تحصيل العلم
بالله عز وجل مثلاً وصول اليه سبحانه وهو عين السعادة المطلوبة وهذه حماقة عظيمة يصعب الخلاص عنها الا
لمن اخذ نصيبه عناية ازلية حتى لا يزيده التبحر في العلوم النظرية الا جداً في الطلب وتطلعاً الى ما وراء العلم
والعقل من الكشف الذوقي وطلب العارف فلا يسكن بالعلم كما لا يسكن الجائع بالماء والعطشان بالخبز
فالعلم بذات المعشوق وصفاته مثلاً ليس عين الوصول اليه والمعرفة يلزمها شوق عظيم الى الحق سبحانه
وطلب تام لا تصبر لعباده عنه والعلم لا يلزمه ذلك الشوق ولكن التجلي الالهي على قدر هذا العلم وصفوته
ولا يسعى المؤمنون الى لقاء الله عز وجل الا بانوار هذا العلم **وباز عقلا** كه از كون كرده اند بوجدانيت
مكون جل ذكره سفر كردند طريق سفر ايشان اين بود كه چون نهاد عالم را ديدند كه بر يك تدبير
همي رود و از نهاد خويش همي نگردد مثلاً آفتاب نگاه دو ماه كاهد و افزايد و روز و شب
بر يك تدبير همي روند و خلقت حيوانات بر يك نهاد است و منافع آسمان با منافع زمين متصل قال الله تعالى
ما ترى في خلق الرحمن من تفاوت نمي بيني اي بيننده در آفرينش خداوند بخشاينده جل ذكره
هيچ خلل و عدم مناسبت و ملايمت و كائنات در گشت يك نظم دارد و چون يك سلسله است
و هر چند كه باجزاء متعدد و متفرق است در تعلق بعض ببعض و حاجت بعض ببعض يكرو دارد و يكمزه
دارد درست شد ايشان را كه مدبر عالم جل ذكره يكي است هر كاري كه وي را مدبر بيش از يكي باشد در آن كار
اختلاف افتد و خلل با آن كار راه يابد و چون مدبر يكي باشد آن كار متسق و منتظم بود و قرآن كريم
باين معنى اشارت فرمود و قال عز من قائل لو كان فيهما آلهة الا الله لفسدتا فسبحان الله رب
العرش عما يصفون وقال عز من قائل سنريهم آياتنا في الآفاق وفي انفسهم حتى يتبين لهم
انه الحق الآية **وباز اهل معرفت** در يكانگي خداوند عز وجل عجائبها گفته اند و خبري از آن است آنكه
در شرح تعرف مي فرمايد دوست يكي بايد تا بنده خدمت تواند كردن خلق اولين و آخرين در قضاء حق

قوله تعالى سنريهم آياتنا في الآفاق يعني ما اخبرهم النبي صلى الله عليه وسلم به من الحوادث الآتية
وآثار النوازل الماضية وما يسر الله تعالى له وللخلفاء رضوان الله عليهم من الفتوح والظهور على ممالك
الشرق والغرب على وجه خارق للعادة وفي انفسهم ما ظهر فيهما من اهل مكة وما حل بهم او ما في بدن الانسان

یک مخدوم مقصر اندر خدمت و چگونه تواند کردن سر عارفان بدین خوش ست که آله یکی ست تا ویرا
خدمت تواند کردن چون دو گردد محبت منقسم گردد و انقسام اندر محبت دلیل نابودن محبت ست
و نیز چون دو باشد این ترا بآن ماند و آن بدین ماند بنده اندر میانه ضائع گردد و نیز اگر دو باشد
اگر یکی را بگذاری دیگری ویرا بدل شود و آنکه ویرا بدل باشد دوستی را نشاید و نیز اگر دو باشد هر دو
بیند یا یکی اگر هر دو بیند شرکت ست و شرکت اندر محبت محال ست و اگر یکی بیند از دیگر ممنوع گردد
و از دوست ممنوع گشتن محال ست دیگر دوست یکی باید تا عزیز بود چون دو باشند خوار گردند
و دوست خوار محال ست والله سبحانه هو المفهم والملهم **وقال** حجة الاسلام رحمه الله القرآن
هو البحر المحیط ومنه ینشعب علم الاولین والآخرین کما ینشعب عن سواحل البحر المحیط انهارها
وجداولها وسر القرآن ولبابه الاصفی ومقصده الاقصی دعوة العباد الی الجبار الاعلی رب الآخرة
والاولی خالق السموات العلی والارضین السفلی وما بینهما وما تحت الثری ومعرفة الله تعالی یشتمل
علی معرفة ذات الحق عز وجل ومعرفة الصفات ومعرفة الافعال ومعرفة الذات اضیقها مجالا مجالا
واعسرها مقالا واعصاها علی الفکر وابعدها عن قبول الذکر ولذلک لا یشتمل القرآن منها الا
علی تلویحات واشارات ویرجع اکثرها الی ذکر التقدیس المطلق کقوله سبحانه لیس کمثله شیء وهو السمیع
البصیر وکسورة الاخلاص والی التعظیم المطلق کقوله سبحانه وتعالی عما یصفون واما الصفات فالمجال منها وکثرة
افسح ونطاق النطق فیها اوسع ولذلک تکثر الآیات المشتملة علی ذکر العلم والقدرة والحیوة والکلام
والحکمة والسمع والبصر وغیرها واما الافعال فبحر متسع اکنافه فلا ینال بالاستقصاء اطرافه بل لیس فی الوجود
الا الله سبحانه وافعاله فکل ما سواه فعله عز وجل لکن القرآن اشتمل علی الجلی منها الواقع فی عالم الشهادة
کذکر السموات والکواکب والارض والجبال والبحار والحیوان والنبات وانزال ماء الفرات وسائر اسباب النبات
والحیوانات وهی التی ظهرت للحس واشرف افعاله سبحانه واعجبها وادلها علی جلالة صانعها عز وجل ما
لا یظهر للحس بل هو من عالم الملکوت وهی الملائکة والروحانیات والروح والقلب اعنی العارف بالله عز وجل من
جملة اجزاء الآدمی فانه ایضاً من عالم الغیب والملکوت وخارج من عالم الملک والشهادة واعلم ان اکثر افعال

تعالی وشرفها لا يعرفها اكثر الخلق بل ادراكهم مقصور على عالم الحس والتخيل وانهما نتيجة آخرة من نتائج
عالم الملكوت وهو القشر الاقصى عن اللب الاصفى ومن لم يجاوز هذه الدرجة فكانه لم يشاهد من الرمان الا
قشرته ومن عجائب الانسان الا بشرته والآيات الواردة فی معرفة الله عز وجل زبدة القرآن ولبابه
وقلبه وسره ومثال الطالب والمطلوب مثال صورة حاضرة مع مرآة ولكن ليس تتجلى في المرآة لصدأ في
وجه المرآة فمتى صقلتها تجلت فيها الصورة لا بارتحال الصورة الى المرآة ولا بحركة المرآة الى الصورة لكن
بزوال الحجاب قال حجة الاسلام رحمه الله في كتابه الجام العوام في علم الكلام ان قال قائل ما الذي دعا
رسول الله صلى الله عليه وسلم الى اطلاق هذه الالفاظ الموهمة مع الاستغناء عنها فالجواب ان هذه الاشكال
منحل عند اهل البصيرة وبيانه انه صلى الله عليه وسلم ما ذكر كلمة الا مع قرائن واشارات يزول معها
ايهام التشبيه وقد ادركه الحاضرون المشاهدون من عظم القرائن المعرفة السابقة بتقديس الله تعالى عن قبول
هذه الظواهر مثاله اذا جرى في كلام الفقيه لفظ الصورة بين يدي الصبي او العامي فقال صورة هذه المسئلة
كذا ولقد صورت هذه المسئلة صورة في غاية الحسن ربما توهم الصبي والعامي الذي لا يفهم معنى المسئلة
ان الصورة انف وفم وعين على ما عرفه واشتهر عنده اما من عرف حقيقة المسئلة بانها عبارة
عن علوم مرتبة فهل تتصور ان يفهم عينا وانفا وفما كصورة الاجسام هيهات هيهات بل يكفيه معرفته بان
المسئلة منزهة عن الجسمية وعوارضها فان قيل لم لم يكشف الغطاء عن المراد قلنا لان في ذلك دعوة
الى التعطيل في حق الاكثر وهذا يعود الى التشبيه في حق الاقل وعلاج وهم التشبيه اسهل من علاج التعطيل اي
اذ يكفي مع هذه الظواهر ليس كمثله شيء وهو من الضررين اولى بالاحتمال وكرامیه شبهه گفته اند
نفی چیزی از هر شش جهت نفی آن چیزست وجواب آنست که نفی چیزی از هر شش جهت نفی
آنچیز باشد اگر آن چیز را جهت باشد وخدای عز وجل جهت نیست ودر جهت نیست ودر مکان نیست و
بر مکان نیست وسلطان محمود سبکتکین را رحمه الله این شبهه کرامیه است نموده تا از استاد
ابن فورک رحمه الله پرسیده است واو از استاد ابو اسحق اسفراینی رحمه الله سوال کرده است وجواب گفته
والاستاد الشهير الامام الكبير الفقيه الزاهد الاصولي المتكلم ابو اسحق ابرهيم بن محمد ابن ابراهيم الاسفراینی رحمه الله

ف ذکر ابو اسحق الاسفراینی رحمه الله

توفي يوم عاشوراء سنة ثماني عشرة واربعمائة بنيشابور وحمل الى اسفرائن مشهده يستجاب عنده
الدعوة كذا في الانساب قال الاستاذ ابو اسحق الاسفرائني كنت في جنب الشيخ ابي الحسن الباهلي رحمه الله
كقطرة في البحر وسمعت الشيخ ابا الحسن الباهلي يقول كنت في جنب الشيخ ابي الحسن الاشعري كقطرة
في البحر وقال القاضي ابو بكر الباقلاني الاشعري محمد بن طيب بن محمد رحمه الله كنت انا والاستاذ ابو اسحق
الاسفرائني والاستاذ ابن فورك معا في درس الشيخ ابي الحسن الباهلي تلميذ الشيخ ابي الحسن الاشعري قال
وكان من شدة اشتغاله بالله تعالى مثل واله ومجنون كان يدرس لنا في كل جمعة مرة واحدة
وكان منا في حجاب يرخي الستر بيننا وبينه وتوفي الامام الباقلاني سنة ثلث واربعمائة ببغداد
وتوفي بها ايضا الشيخ ابو الحسن الاشعري بعد سنة عشرين وقيل سنة ثلثين وقيل سنة نيف وثلثين وثلثمائة
وكانت ولادته في سنة ستين ومائتين كذا في الانساب وغيره **وقال** الامام حجة الاسلام رحمه الله
والسلوك الى الله تعالى بالتبتل والانقطاع اليه يكون بالاقبال عليه والاعراض عن غيره
وترجمته قول لا اله الا الله والاقبال عليه انما يكون بملازمة الذكر والاعراض عن غيره يكون
بمخالفة الهوى والتنقي عن كدورات الدنيا وتزكية القلب عنها والفلاح بالضرورة نتيجتها
قال الله تعالى قد افلح من تزكى وذكر اسم ربه فصلى فعمدة الطريق امران الملازمة والمخالفة
الملازمة لذكر الله تعالى والمخالفة لما يشغل عن ذكر الله تعالى وهذا هو السفر وليس في هذه السفر
حركة لا من جانب المسافر ولا من جانب المسافر اليه فانهما معا اوما سمعت قوله تعالى وهو اصدق
القائلين ونحن اقرب اليه من حبل الوريد فالله تعالى متجل بذاته لا يختفي اذ يستحيل اختفاء
النور وبالنور يظهر كل خفاء والله نور السموات والارض وانما خفاء النور على الحدقة باحد
امرين اما بكدورة في الحدقة او لضعف فيها فلا تطيق احتمال النور العظيم الباهر كما لا يطيق
نور الشمس ابصار الخفافيش فما عليك الا ان تنقي عن عين القلب كدورته وتقوي حدقته
فاذا هو فيه كالصورة في المرآة حتى اذا غافصك تجليه ولم تثبت فيه بادرت وقلت انه فيه
الآن يثبتك الله عز وجل بالقول الثابت في الحيوة الدنيا فتعرف ان الصورة ليست في المرآة بل تجلت

نيف
والانقطاع

في السلوك الى الله بالتبتل والانقطاع

في عمدة الطريق امران

قوله تعالى تزكى تطهر من الكفر والمعصية او تكثر من التقوى من الزكاء وهو النماء او تطهر للصلوة او ادى الزكوة وذكر اسم ربه بقلبه ولسانه انوار التنزيل

غافصه اخذه على غرة مختار الصحاح

[illegible]

لها وما حلّت فيها ولو حلّت فيها لما تصوّر ان تتجلى صورة وحدة فى مرآة كثيرة بل كان اذا حلّت
فى مرآة ارتحلت عن غيرها وهيهات فانه سبحانه يتجلى لجملة من العارفين دفعةً نعم يتجلى فى بعض المرائى
اصح واوضح واظهر واقوم وفى بعضها اخفى واميل الى الاعوجاج عن الاستقامة وذلك بحسب صفاء
المرائى وصقالتها وصحة استدارتها واستقامة بسط وجهها فلذلك قال صلى الله عليه وسلم ان
الله تعالى يتجلى للناس عامةً ولابى بكر خاصة **ومعرفة** السلوك والوصول اليه بحر عميق من بحر
القرآن والعلم الاعلى والاشرف علم معرفة الله تعالى فان سائر العلوم يراد له ومن اجله وهو لا يراد
لغيره وطريق التدريج فيه الترقى من الافعال الى الصفات ثم من الصفات الى الذات وهى ثلث
طبقات اعلاها علم الذات ولا يحتملها اكثر الافهام وعلم معرفة الله تعالى اشرف العلوم ويتلوه
فى الشرف علم الآخرة وهو علم المعاد وهو متصل لعلم المعرفة وحقيقته معرفة نسبة العبد الى الله
تعالى عند تحققه بالمعرفة او مصيره محجوبا بالجهل ويتلو فى الشرف علم معرفة الله تعالى وهو علم
المقصد العلم بالصراط المستقيم وطريق السلوك وهو معرفة كيفية تزكية النفس وقطع عقبات
الصفات المهلكات وتحليتها بالصفات المنجيات والعجب منك يا ايها المسكين المشغول بجاهك الحقير
المنغص ومالك اليسير المشوش فانه تعالى عن النظر الى جمال الحضرة الربوبية وجلالها فانه اظهر من ان
يُطلب واوضح من ان يُفقد ولم يمنع القلوب من الالتهتاك بذلك الجمال مع تزكيتها عن كدورات
شهوات الدنيا الا شدة الاشراق مع ضعف الاحداق فسبحان من اختفى عن بصائر الخلق
بنوره واحتجب عنهم بشدة ظهوره **واعلم** انك اذا ظننت ان هذا يلقى اليك دفعةً من غير ان
يتقدم الاستعداد لقبوله بالرياضة والمجاهدة واطراح الدنيا بالكلية والانخياز عن غمار الخلق
والاحتراق فى محبته سبحانه وطلب الحق فقد استكبرت وعلوت علوا كبيرا وعلى مثلك ينجلى بمثله فيقال
٥ جئتمان لتعلما سر سعدى تجلّانى بسر سعد شحيحا بل لا يصلح اظهار هذا العلم الاعلى
من اتقن علم الظاهر وسلك فى قمع الصفات المذمومة من النفس لطريق المجاهدة حتى ارتاضت النفسه
واستقامت على سواء السبيل فلم يبق له حظ فى الدنيا ولم يبق له طلب الا الحق ورُزق مع ذلك فطنةً

اختلاف

انتهى عنه فضل وانتهى التصوير
تيسر الرسوم الى اخره
منه الصحيح

مثل ذلك
الغمرة الزحمة من الناس والماء
والجمع غمار ودخل فى غمار
الناس بضم ويفتح اى فى جمعهم
وكثرتهم صحاح

اذ

والارادة بمعنى التعريف والعلم وقوله فلعرفتهم لزيادة فائدة وهي ان التعريف قد يطلق ولا يلزم منه المعرفة الحقيقية كما يقال عرفته فلم يعرف فكان المعنى هنا عرفناكهم تعريفا تعرفهم به ففيه اشارة الى قوة ذلك التعريف الذي لا يقع معه اشتباه وقوله بسيماهم بعين بعلامتهم ان نجعل لك علامة تعرفهم بها قال انس ما خفي على رسول الله صلى الله عليه وسلم بعد نزول هذه الآية شيء من المنافقين

وقادة وقريحة منقادة وذكاء بليغا وفهما صافيا واعلم يقينا ان اسرار الملكوت محجوبة عن القلوب المدنسة بحب الدنيا التي تستغرق اكبر همها طلب العاجلة وانما ذكرنا هذا القدر تشويقا وترغيبا ثم ان صدقت رغبتك شمرت للطلب واستعنت فيه باهل البصيرة واستمددت منهم فما اراك تفلح لو استبددت برايك وعقلك والله سبحانه الموفق قال بعضهم المعرفة اخص من العلم لانها تطلق على معنيين كل منهما نوع من العلم احدهما العلم بامر باطن يستدل عليه بامر ظاهر قال سبحانه ولو نشاء لاريناكهم فلعرفتهم بسيماهم ولتعرفنهم في لحن القول الآية وثانيهما العلم بمشهود سبق به عهد كما اذا رايت شخصا رايته قبل ذلك بمدة فعلمت انه ذلك المعهود فقلت عرفته بعد كذا سنة عهدته فالمعروف على الاول غائب وعلى الثاني شاهد فمن العارفين من ليس له طريق الى معرفة الله تعالى الا الاستدلال بفعله على صفته وبصفته على اسمه وباسمه على ذاته اولئك ينادون من مكان بعيد ومنهم من خص بحكم العناية الازلية فيشهده سبحانه بعد المشاهدة السابقة في معهد الست بربكم ويعرف به اسمائه وصفاته عكس ما يعرفه العارف الاول وبين العارفين بون بين وتفاوت بعيد اذ الاول لغيبته معروفه كنائم يرى خيالا غير مطابق للواقع والثاني لشهود معروفه كمستيقظ يرى مشهودا حقيقيا مطابقا للواقع والحق سبحانه وحداني الذات والصفات والاسماء والافعال بمعنى ان كل شيء نسب اليه ذات وصفة او اسم او فعل فنسبتها اليه مجازية لانها في الحقيقة عكوس انوار تجليات الذات والصفات الازلية والاسماء والافعال الالهية في مظاهر الكون وليس لمظاهرها شيء منها حقيقة كما للمرآة من الصور المتجلية فيها فالسمع والبصر وغيرهما من الصفات فراي موصوف كان هو الله سبحانه حقيقة وقوله تعالى وهو السميع البصير اشارة الى تخصصه عز وجل بالصفات والاسماء واظهر الحق تعالى سر ذاته وصفاته ما كان لخفائه عليه قبل ذلك لكن ليتجلى باسمه الظاهر آخرا كما كان متجليا باسمه الباطن اولا وليعجب كل العجب انه سبحانه ما ظهر لشيء من مظاهر الافعال الا وقد احتجب به وذلك لاتقان صنعته وبلغ حكمته ولا تغتر بالاسم اللفظ بل بمدلوله وهو الذات الموصوفة بصفة كاللطيف والقهار وهذا معنى قول العلماء رحمهم الله

وكان يعرفهم بسيماهم ولتعرفنهم بمعنى في لحن القول بغير قصده بمقصده القول وفحواه وصواب وخطأ ولحن معنيان صواب عن صرف الكلام وازالته عن التصريح الى المعنى والتعريض والبلاغة وهذا محمود من حيث البلاغة ومنه قوله صلى الله عليه وسلم ولعل بعضكم الحن بحجته من بعض فيعلم بعضكم الحن بحجته وتعرفنهم والبه وقصد بقوله والحن الذموم فلحن القول وامال الكلام عن الصواب فظاهر ومنه صرف الكلام الى الخطأ بازالة الاعراب او التصحيف ومعنى الآية وانك تعرفهم من المنافقين فيما يعرضون من القول من تقبيح امرك وامر المسلمين وكان بعد هذا لا يتكلم منافق عند النبي صلى الله عليه وسلم الا عرفه بقوله ويستدل بفحوى كلامه على فساد باطنه ونفاقه عن اخلاص سريرة محمد صلى الله عليه وسلم

الاسم هو المسمى وعلامة المتحقق باسم من اسماء الله تعالى ان يجد معناه في نفسه كالمتحقق باسم الحي علامته
ان لا يتغير بشيء كما لم يتغير الحلاج قدس الله تعالى روحه تحقيقا لتحققه بهذا الاسم وقال بعض
الكبراء العارفين رحمهم الله ادراك الحق للاشياء على ما هي الاشياء عليه من حقائقها في حال عدمها
ووجودها ادراك واحد فلهذا لم يكن سبحانه في ايجاده الاشياء عن فقر وهذه مسئلة هي مزلة
قدم زل فيها كثير والتحقق فيها بمن فهم الله تعالى في كتابه من قولهم ان الله فقير الآية فما وجد الممكن
ولا وجدت المعرفة الحادثة الا لكمال رتبة الوجود وكمال المعرفة لا لكمال الله سبحانه بل هو عز وجل
الكامل في ذاته سواء وجد العالم او لم يوجد وعرف بالمعرفة المحدثة او لم يعرف كما انه سبحانه على الحقيقة
لا يعرف ولا يعرف منه ممكن الا نفسه **وفي** ترجمة العوارف اول تجلي كه بر سالك آيد در مقامات سلوك
تجلي افعال بود والا تجلي صفات وبعد از ان تجلي ذات زيراكه افعال بخلق نزديكتر از صفات بود
وصفات نزديكتر از ذات وشهود تجلي افعال را محاضره خوانند وشهود تجلي صفات را مكاشفه و
شهود تجلي ذات را مشاهده ومشاهده حال ارواح است ومكاشفه حال اسرار ومحاضره حال قلوب
ومشاهده از كسي درست آيد كه بوجود مشهود قائم بود نه بخود چه حدثان را طاقت قديم نتواند بود
ه فبدا لينظر كيف لاح فلم يطق نظرا اليه ورده اشجانه تا شاهد در مشهود فاني وبدو باقي نگردد
مشاهده نتواند **وقال** في التعرف في باب شرح قولهم في التوحيد اجمعت الصوفية على ان الله تعالى
واحد احد فرد وتر صمد موصوف بكل ما وصف به نفسه من صفاته مسمى بكل ما سمى به نفسه لم يزل قديما باسمائه
وصفاته غير مشبه للخلق بوجه من الوجوه لا يشبه ذاته الذوات ولا صفته الصفات لا قدم غيره ولا اله
سواه لا ابتداء له ولا اوقات ولا تعينه الاشارات ولا يحويه مكان ولا يجري عليه زمان لا يحيط به الافكار
ولا يحجبه الاستار ولا يدركه الابصار **وقال** بعض الكبراء رحمهم الله من كلام له ان قلت متى فقد
سبق الوقت كونه وان قلت قبل فالقبل بعده وان قلت هو فالهاء والواو خلقه وان قلت
كيف فقد احتجب عن الوصف ذاته وان قلت اين فقد تقدم المكان وجوده وان قلت ما هو فقد باين
الاشياء هويته لا يجتمع صفتان لغيره في وقت ولا يكون بهما على التضاد وهو باطن في ظهوره ظاهر في استتاره

القول في اسامي التجليات الثلثة

الشجن الحزن والجمع شجان وشجون الاودية وهي طرقها وشعابها ويقال الحديث ذو شجون اي يدخل بعضه في بعض

في رسالة آداب المريدين للشيخ العالم العارف الرباني ضياء الحق والدين ابي النجيب السهروردي قدس الله تعالى روحه في قولهم في التوحيد لا تفهمه العبارات ولا تعينه الاشارات وكلما تصور في الوهم او دونه الفهم فانه تعالى بخلافه فليس ذاته كالذوات وصفاته كالصفات والعقل آلة العبودية لا آلة الاشراف على الربوبية ههه

هذا كتاب الحكم المنسوب الى الشيخ الامام العارف المحقق الولي الرباني ابي الفضل تاج الدين احمد بن محمد بن عبد الكريم بن عطاء الله الاسكندري رضي الله عنه

بسم الله الرحمن الرحيم قال رضي الله عنه من علامة الاعتماد على العمل نقصان الرجاء عند وجود الزلل ارادتك التجريد مع اقامة الله اياك في الاسباب من الشهوة الخفية وارادتك الاسباب مع اقامة الله اياك في التجريد انحطاط عن الهمة العلية

فهو الظاهر الباطن القريب البعيد متناً عا بذلك من الخلق الا شبه هو فعله من غير مباشرة وهدايته من غير ايماً ليس لذاته تكييف لا لفعله تكليف قال في قولهم في الصفات اجمعوا ان لله تعالى صفات على الحقيقة هو بها موصوف وانها ليست باجسام ولا باعراض ولا جواهر وان له سبحانه سمعاً وبصراً ووجهاً ويداً على الحقيقة ليست كالاسماع والابصار والايدي والوجوه واجمعوا ايضاً انها ليست هو ولا غيره وليس معنى اثباتها انه محتاج اليها وانه يفعل الاشياء بها ولكن معناها نفي اضدادها واثباتها في نفسها وانها قائمات به وليس معنى العلم نفي الجهل فقط ولا معنى القوة نفي العجز ولكن معنى العلم اثبات العلم ومعنى القدرة اثبات القدرة واثبات العلم مع اثبات القدرة واثبات القدرة مع اثبات العلم ومن جعل صفة الله عز وجل وصفه له من غير اثبات لله سبحانه صفة على الحقيقة فهو كاذب عليه في الحقيقة وذاكر له بغير وصفه واجمعوا انها لا تتغاير وليس علمه قدرته ولا غير قدرته وكذلك جميع صفاته من السمع والبصر والوجه واليد ليس سمعه بصره ولا غير بصره كما انه ليس هو ولا غيره وقالوا ان الله تعالى لم يزل خالقاً بارئاً مصوراً غفوراً رحيماً شكوراً وكذلك جميع صفاته التي وصف بها نفسه يوصف بها كلها في الازل وقال في التعرف ايضاً في قولهم في الاسماء فقال بعضهم اسماء الله تعالى ليست هي الله ولا غيره كما قالوا في الصفات وقال بعضهم اسماء الله تعالى هي الله واين گروه حجت كردند بآنكه اسم مسمى بود و گروهي چنين گفته اند كه اسم مسمى نيست و اندر ميان اين دو گروه مناظره درازست كه آنرا نهايت نباشد كذا في شرح التعرف وقال حجة الاسلام رحمه الله في كتاب المقصد الاسنى في شرح اسماء الله تعالى الحسنى في بيان معنى الاسم والمسمى والتسمية قد اكثر الناس الخائضون في الاسم والمسمى وتشعبت بهم الطرق وزاغ عن الحق اكثر الفرق ثم قال في آخر هذا الفصل وهذا القدر يكفيك في كشف هذه المسئلة وان كانت المسئلة نازلة جداً وانها لا تستحق هذا الاطناب ولكن قصدنا بالشرح تعليم طرق التعرف لامثال هذه المباحث لتستعمل في مسائل اهم من هذه المسئلة فان الاكثر قد طوّلوا النظر في هذه المسئلة حول الالفاظ دون المعاني وقال في التعرف في قولهم في القرآن اجمعوا ان القرآن كلام الله عز وجل على الحقيقة وانه ليس بمخلوق ولا محدث وانه متلو بالسنتنا مكتوب في

القول في صفات الله تعالى واسمائه

مصاحفنا

سوابق الهمم لا تخرق اسوار الاقدار ارح نفسک من التدبیر فما قام به غیرک عنک لا تقم به لنفسک • اجتهادک فیما ضمن لک
وتقصیرک فیما طلب منک دلیل علی انطماس البصیرة منک لا یکن تأخر امد الاعطاء مع الالحاح فی الدعاء موجبا لیأسک فهو ضمن لک الاجابة

مصاحفنا محفوظ فی صدورنا غیر حال فیها کما ان الله تعالی معلوم بقلوبنا مذکور بالسنتنا معبود فی
مساجدنا غیر حال فیها **واختلفوا** فی الکلام ما هو فقال الاکثرون کلام الله تعالی صفة
الله تعالی فی ذاته وانه لا یشبه کلام المخلوقین بوجه من الوجوه ولیست له ماهیة کما ان ذاته لیست له
ماهیة الا من جهة الاثبات کلام خدای عز وجل صفتیست خدای را عز وجل قائم بذات وی لم یزل آمده و
متکلم بوده وی را کلام صفت بوده و نماند مر کلام مخلوق را هیچ روی از رویها مر کلام وی را
سبحانه چه چیز نیست چنانکه مر ذات وی را ماهیت نیست الا من جهة الاثبات مگر از روی هستی
یعنی چون ما را گویند که خداوند عز وجل هست گوییم هست چون گویند وی را صفات هست گوییم
هست ازین مقدار چاره نیست و اینمقدار جواب درست است اگر پس ازین گویند ما هو گوییم سوال
خطاست که ماهیت جنس جوید و آنجا جنس نیست جنس جمع انواع باشد انواع باید بسیار
تا جمله کرده باز جمله آن انواع را جنس گویند تا سوال درست آید چون خدای عز وجل یکیست
سوال ماهیت بر وی محال است کذا فی شرح التعرف و قال فی التعرف والحروف المعجمة فی المصاحف
تسمی قرآنا ویسمی کلام الله عز وجل قرآنا والقرآن اذا ارسل واطلق لم یفهم به غیر کلام الله تعالی فهو
غیر مخلوق **وفی** شرح الکشاف للطیبی فی اوائل حم الزخرف علی قول صاحب الکشاف وخلقه
قرآنا عربیا اهل الاصول یوقفونهم فی الحروف المتوالیة والکلمات المتعاقبة ونحن معاشر اهل السنة
نقتفی آثار السلف الصالح رضی الله عنهم فی الامساک عن امثال هذه الجرأة وبذل الجهد فی تعظیم
کلام الله سبحانه المجید لا سیما وقد وضع الذکر فی قوله افنضرب عنکم الذکر موضع الضمیر والمقام
یقتضی التفخیم لقوله تعالی وانه فی ام الکتاب لدینا لعلی حکیم **وفی** شرح التعرف و از ابو یوسف
رحمه الله روایت کرده اند که گفت مناظرت با ابو حنیفه رضی الله عنه ستة اشهر فاتفق رأیی و رأیه
علی ان من قال القرآن مخلوق فهو کافر بالله العظیم • و عبد الله بن مبارک رحمه الله گوید
من وقتی ببغداد رفته بودم در رباطی فرود آمدم و اندران رباط هیچکس نبود از بیم مرا هیچ خواب
نیامد و چون شب اندر آمد آواز قدم شنیدم نگاه کردم شخصی دیدم بمقدار اشتر بچه دو چشم وی

فيما يختاره لك لا فيما تختاره لنفسك وفى الوقت الذى يريد لا فى الوقت الذى تريد تنوعت اجناس الاعمال لتنوع واردات الاحوال
الاعمال صور قائمة وارواحها وجود سر الاخلاص فيها ادفن وجودك فى ارض الخمول فما نبت مما لم يدفن لا يتم نتاجه ما نفع القلب

بسته بتر رسيدم گفتم تو كيستى گفت ابليس گفتم از كجا آمدى گفت از بغداد گفتم به بغداد چه ميكردى
گفت خليفه را بپاى كردم تا خلق را كافر كند گفتم آن كيست گفت بشر مريسى گفتم در چه مسئله
كافر كند گفت بقرآن مخلوق گفتن گفتم تو چه گوئى گفت من ازين بيزارم قرآن كلام خدايست عز
وجل نا آفريده من او را نيكو شناسم و صفات وى را نيكو دانم ولكن بسفر مانده كردم تا چنين گشتم پس
نخستين كسى كه اين قول آشكارا كرد بشر مريسى بود مردمان وى را سنگسار كردند بگريخت و خود را
در خانه ابو يوسف رحمه الله انداخت ابو يوسف مر او را گفت يا صغير الجثة يا عظيم الفتنة اين چه بلاست كه
خلق را اندر روى انداختى استادان تو هرگز اين نگفتند تو چرا گفتى وفى الانساب مريس قرية بمصر اليها
ينسب بشر بن غياث مولى زيد بن الخطاب اخذ الفقه عن ابى يوسف القاضى رحمه الله الا انه اشتغل بالكلام
وجرد القول بخلق القرآن وقال ابو يوسف رحمه الله لبشر المريسى طلب العلم بالكلام هو الجهل
والجهل بالكلام هو العلم ومات بشر فى ذى الحجة سنة ثمانى عشرة ومائتين ويقال سنة تسع عشرة
وقال احمد بن الدورقى مات رجل من جيراننا وهو شاب فرأيته فى الليل وقد شاب فقلت
ما قصتك قال دفن بشر فى مقبرتنا فزفرت جهنم زفرة شاب منها كل من فى المقبرة وفى
الرسالة القشيرية بالاسناد عن ابراهيم الخواص رحمه الله قال انتهيت الى رجل وقد صرعه الشيطان
فجعلت اؤذن فى اذنه فناداني الشيطان من جوفه دعنى اقتله فانه يقول القرآن مخلوق ●
وفى الرسالة القشيرية ايضا فى اولها وقد كتبها سنة سبع وثلثين واربعمائة اما بعد رضى الله
عنكم فقد جعل الله سبحانه هذه الطائفة صفوة اوليائه وفضلهم على الكافة من عباده بعد رسله
وانبيائه وجعل قلوبهم معادن اسراره واختصهم من بين الامة بطوالع انواره فهم الغياث للخلق
والدائرون فى عموم احوالهم مع الحق بالحق وصفاهم من كدورات البشرية ورقاهم الى محال
المشاهدات بما تجلى لهم من حقائق الاحدية ووفقهم بالقيام بآداب العبودية واشهدهم مجارى
احكام الربوبية فقاموا باداء ما عليهم من واجبات التكليف وتحققوا بما منه سبحانه لهم من
التقلب والتصريف ثم رجعوا الى الله عز وجل بصدق الافتقار ولم يتكلموا على ما حصل لهم من

منهم

الاعمال

شيء مثل عزلة يدخل بها ميدان فكرة كيف يشرق قلب صور الاكوان منطبعة في مرآته ام كيف يرحل الى الله وهو مكبل بشهواته ام كيف يطمع ان يدخل حضرة الله وهو لم يتطهر من جنابة غفلاته ام كيف يرجو ان يفهم دقائق الاسرار وهو لم يتب من هفواته

الاعمال او صفالهم من الاحوال علماً منهم بانه سبحانه يفعل ما يريد ويختار من يشاء من العبيد لا يحكم عليه خلق ولا يتوجه عليه لمخلوق حق ثوابه ابتداء فضل وعذابه حكم بعدل وامره قضاء فصل **وفيها** ايضاً في اول باب ذكر المشائخ بهذه الطريقة وما يدل من سيرهم واقوالهم على تعظيم الشريعة اعلموا رحمكم الله ان المسلمين بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم لم يتسم افاضلهم في عصرهم بتسمية علم سوى صحبة الرسول صلى الله عليه وسلم اذ لا فضيلة فوقها فقيل لهم الصحابة رضي الله عنهم ولما ادرك اهل العصر الثاني سمي من صحب الصحابة التابعين رضي الله عنهم اجمعين ورأوا ذلك اشرف سمة ثم قيل لمن بعدهم اتباع التابعين رضي الله عنهم اجمعين ثم اختلف الناس وتباينت المراتب فقيل لخواص الناس ممن لهم شدة عناية بامر الدين الزهاد والعباد ثم ظهرت البدع وحصل التداعي بين الفرق فكل فريق ادعوا ان فيهم زهاداً فانفرد خواص اهل السنة المراعون انفاسهم مع الله عز وجل الحافظون قلوبهم عن طوارق الغفلة باسم التصوف واشتهر هذا الاسم لهؤلاء الاكابر قبل المائتين من الهجرة ونحن نذكر في هذا الباب اسامي جماعة من شيوخ هذه الطائفة من الطبقة الاولى الى وقت المتاخرين منهم قدس الله تعالى ارواحهم ونذكر جملاً من سيرهم واقاويلهم بما يكون فيه تنبيه على اصولهم وآدابهم ان شاء الله تعالى **وفيها** ايضاً في بيان اعتقاد هذه الطائفة في مسائل الاصول اعلموا رحمكم الله ان شيوخ هذه الطائفة قدس الله تعالى ارواحهم بنوا قواعد امرهم على اصول صحيحة في التوحيد وصانوا عقائدهم عن البدع ودانوا بما وجدوا عليه السلف واهل السنة رضي الله تعالى عنهم من توحيد ليس فيه تمثيل ولا تعطيل وعرفوا ما هو حق القدم وتحققوا بما هو نعت الموجود عن العدم واحكموا اصول العقائد بواضح الدلائل ولائح الشواهد لم يقصروا في التحقق عن شأو ولم يعرجوا في الطلب على تقصير قال سيد هذه الطائفة الجنيد رحمه الله التوحيد افراد القدم عن الحدث **وسئل** رويم رحمه الله عن اول فرض افترضه الله سبحانه على خلقه ما هو فقال المعرفة لقوله عز وجل وما خلقت الجن والانس الا ليعبدون قال ابن عباس رضي الله عنهما ليعرفون وفي كلام بعضهم للعقل دلالة وللحكمة اشارة وللمعرفة شهادة

القول في زمان ظهور اسم التصوف

عدم محض

الكون كله ظلمة وانما اناره ظهور الحق فيه فمن راى الكون ولم يشهده فيه وعنده او قبله او بعده فقد اعوزه وجود الانوار وحجبت عنه شموس المعارف بسحب الآثار ومما يدلك على وجود قهره سبحانه ان حجبك عنه بما ليس بموجود معه كيف يتصور ان يحجبه شيء

فالعقل يدل والحكمة تشير والمعرفة تشهد ان صفا العبادات لا ينال الا بصفا التوحيد وفي كلام الحسين بن منصور رحمه الله معرفته عز وجل توحيده وتوحيده تميزه عن خلقه ما تصور في الاوهام فهو سبحانه وتعالى بخلافه وفي شرح التعرف في التوحيد في قوله لم يزل سبحانه قديما باسمائه وصفاته غير مشبه للخلق بوجه من الوجوه واين چنان ست که از امیر المومنین علی رضی الله عنه پرسیدند از توحید گفت توحید آن ست که هرچه اندر سر تو صورت بندد بدانی که خدا عز وجل جز آن ست وفي شرح التعرف ايضا في باب حقائق المعرفة اگر وهم همه خلق را جمله کنی کمال تعظیم حق را در نیابد از برای آنکه حق سبحانه نهایت نیست وبداند که بهر گونه که اندر وهم خویش حق سبحانه صورت بندد حق عز وجل جز آن ست این ست معنی قول امیر المومنین علی رضی الله عنه حین سئل عن المعرفة فقال رضی الله عنه ان ما تصور في قلبك فالله عز وجل بخلافه وعن يوسف بن الحسين رحمه الله قال قام رجل بين يدي ذي النون المصري رحمه الله فقال اخبرني عن التوحيد ما هو فقال هو ان تعلم ان قدرة الله تعالى في الاشياء بلا امزاج وصنعه للاشياء بلا علاج وعلة كل شيء صنعه ولا علة لصنعه وليس في السموات العلى ولا في الارضين السفلى مدبر غير الله سبحانه وكل ما تصور في وهمك فالله عز وجل بخلاف ذلك وقال سهل بن عبد الله التستري رحمه الله ينظر الله سبحانه المؤمنون بالابصار من غير احاطة ولا ادراك نهاية وقال ابو الحسين النوري رحمه الله شاهد الله سبحانه القلوب فلم ير قلبا اشوق اليه من قلب محمد صلى الله عليه وسلم فاكرمه بالمعراج تعجيلا للرؤية والمكالمة وقال ابو سعيد الخراز رحمه الله من ظن انه ببذل الجهد يصل فمتعن ومن ظن انه بغير الجهد يصل فمتمن وقال الواسطي رحمه الله ادعى فرعون الربوبية على الكشف وادعت المعتزلة على الستر يقول ما شئت فعلت وسئل ابو علي الروذباري رحمه الله عن التوحيد فقال التوحيد في كلمة واحدة كل ما صوره الاوهام والافكار فالله سبحانه بخلافه لقوله عز وعلا ليس كمثله شيء وقال ايضا كل ما توهم متوهم بالجهل انه سبحانه كذلك فالعقل يدل على انه سبحانه بخلافه وقال حسين بن منصور رحمه الله من عرف الحقيقة في التوحيد سقط عنه لم وكيف وقيل ليحيى بن معاذ رحمه الله اخبرني عن الله سبحانه فقال اله واحد فقيل له كيف هو

حق کمال

فقال

وهو الذی ظهر کل شیء کیف یتصور ان یحجبه شیء وهو الذی ظهر بکل شیء کیف یتصور ان یحجبه شیء وهو الذی ظهر فی کل شیء کیف یتصور ان یحجبه شیء
وهو الذی ظهر لکل شیء کیف یتصور ان یحجبه شیء وهو الظاهر قبل وجود کل شیء کیف یتصور ان یحجبه شیء وهو اظهر من کل شیء کیف یتصور ان یحجبه

فقال ملک قادر فقیل این هو فقال للبالمرصاد فقال السائل لم اسألک عن هذا فقال رحمه الله ما کان
غیر هذا کان صفة المخلوق فاما صفته عز وجل فما اخبرت عنه و قال الجنید رحمه الله اشرف المجالس
واعلاها الجلوس مع الفکرة فی میدان التوحید فقال الاستاذ الامام زین الاسلام ابو القاسم
عبد الکریم بن هوازن القشیری رحمه الله دلت هذه الحکایات علی ان عقائد مشایخ الصوفیة
توافقت اقاویل اهل الحق رضی الله تعالی عنهم اجمعین فی مسائل الاصول وقد اقتصرنا علی هذا المقدار
خشیة خروجا عما آثرناه من الایجاز والاختصار وبالله سبحانه التوفیق و در ترجمه عوارف است
در توحید ذات و تنزیه آن قال الله تعالی انه لا اله الا هو والملائکة واولوا العلم الآیة علماء متصوفه
قدس الله تعالی ارواحهم که بسبب انقطاع از شواغل با معدن علم اتصال یافتند و قدم ارواح
وقلوب ایشان در آن مستقر و ثابت و راسخ گشت و دیدهٔ بصیرتشان بنور مشاهدهٔ جمال ازلی مکتحل شد
بطریق علم الیقین و برهان مبین میدانند و می بینند و می یابند و گواهی میدهند که هیچکس و هیچ چیز — بطریق
مستحق معبودی و لائق مسجودی نیست الا خداوند یگانه اله واحد صمد منزه از والد و ولد و معوث
و مد مبارزان میدان فصاحت را در وصف او مجال عبارت تنگ و سابقان عرصهٔ معرفت را در تعریف او
پای اشارت لنگ نهایات عقول را در بدایات معرفت او جز تحیر و تلاشی دلیلی نه و بصیرت صاحب نظران را
در اشعهٔ انوار عظمت او جز تعامی و تغاشی سبیلی نه ظهور اشیا در ظاهریت او باطن و بطون اکوان در باطنیت او ظاهر — ابطن اواخر
جملهٔ اول در اولیت او آخر و همه آخر در آخریت او اول جمیع آزال در ازلیت او حادث و جمله
آباد در ابدیت او وارث فی الجملة هرچه در عقل و فهم و حواس و قیاس آید ذات خداوند سبحانه از آن منزه و مقدس است
چه این محدثات اند و محدث جز ادراک محدث نتواند کرد و ادراک هیچ موحد بکنه ادراک احدیت نرسیده اند
و هرچه ادراک و بدان منتهی گردد غایت ادراک او بود نه غایت وحدت تعالی الله سبحانه عز و جل
عن ذلک علوا کبیرا و شبلی رحمه الله فرموده کل ما میزتموه باوهامکم او ادرکتموه بعقولکم فی اتم معانیکم
فهو مصروف مردود الیکم محدث مصنوع مثلکم • توحید را مراتب است توحید ایمانی توحید علمی توحید حالی
توحید الهی توحید ایمانی مستفاد بود از ظاهر علم و تمسک بآن خلاصی از شرک جلی فائده دهد و متصوفه

للتوحید اربع مراتب
الاول التوحید الایمانی

شیٔ وهو الواحد الذی لیس معه شیٔ کیف یتصوّر ان یحجبه شیٔ وهو اقرب الیک من کل شیٔ کیف یتصوّر ان یحجبه شیٔ ولولاه ما کان
وجود کل شیٔ یا عجبا کیف یظهر الوجود فی العدم ام کیف یثبت الحادث مع من له وصف القدم ماترک من الجهل شیئا من اراد

باهمه مؤمنان در این توحید مشارک اند و بدیگر مراتب متفرد و توحید علمی مستفادست از باطن علم کم
آنرا علم الیقین خوانند و منشأ توحید علمی نور مراقبه ست و توحید علمی ممتزج از توحید حالی بود و همراه باشد
و اگر نباشد توحیدی باشد رسمی ساقط از درجه اعتبار یعنی اذا قنع بذلک و لم یتطلع الی ما وراء
العلم و العقل من کشف ذوقی یختص به خواص الحق سبحانه و ارباب الاحوال لا یسکن بمجرد
ذلک فورة طلبهم و لا یزیدهم التبحر فی العلوم النظریة الا جدا فی الطلب و تشوقا الی مزید الاستبصار قال
بعض العرفاء رحمهم الله و مما ضل فیه فحول العلماء الحذاق من اهل النظر حکمهم بان حصول العلم
بذات الله تعالی و صفاته من طریق التعلم غایة السعادات و منتهی الدرجات و هذا جهل عظیم قد استولی
علی الاکثرین المتبحرین فی العلم و الواصلین فیه فضلا عمن هو بعد فی السلوک و من ظن ان العلم بذات المعشوق
و صفاته عین الوصول الیه فقد سحب الضلال ذیله علیه و من صار الی ان الوقوع فی مخلب السبع
الضاری و العلم بالوقوع واحد فهو فی مهوات (محل سقوط) بعیدة من الجهل و هذا مثل هؤلاء القوم فی اغترارهم
بظنونهم الفائلة (الضعیفة) و آرائهم المتناقضة علی ان الوصول الی ما یدعونه من العلم المشار الیه عزیز جدا
اذ لا یتفق ذلک الا علی الندور و لبعض الاشخاص فی آحاد الاعصار و الطریق الی الله عز و علا
وعر (دشوار) و سلوکه صعب و فیه ما لا یحصی من البحار المغرقة و النیران المحرقة و الجبال الشواهق و الفلوات المملوة
بالصواعق و العقبات التی تستعصی علی الاعین و یمتنع وصفها علی الالسن و کل واحد من السالکین
یظن بنفسه انه من الواصلین و قد عم الضلال جمیع الخلق الا من عصمه الله عز و جل بفضله و کرمه حتی
اهتدی الی الصراط المستقیم و المنهج القویم و الله عز و جل یعیذنا من الاغترار بلامع السراب و یعصمنا
فی الطریق عن القواطع المضلة حتی نروینا اعذب الشرابات سبحانه و تعالی علی کل شیٔ قدیر و قال حجة
الاسلام رحمه الله علم بالله عز و جل حاصل کردن بطریق تعلم راه علماست و این نیز بزرگست و لیکن مختصر
باضافت با علم انبیا و اولیا که بی واسطه تعلیم آدمیان از حضرت حق سبحانه بر دل ایشان میرسد
و عالم اگر خویشتن خالی کند از علم آموخته و دل بدان مشغول ندارد آن علم گذشته حجاب وی نباشد
و ممکن بود که فتح باطن وی را بر آید همچنانکه چون دل از خیالات محسوسات خالی کند خیالات گذشته وی را

ان یحدث فی الوقت غیر ما اظهره الله فیه احالتک الاعمال علی وجود الفراغ من عونات النفس لا تطلب منه ان یخرجک من حالة
لیستعملک فیما سواها فلو اراد کلا استعملک من غیر اخراج ما ارادت همته سالک ان تقف عند ما کشف لها الا و نادته هواتف الحقیقة الذی

حجاب نکند و عالم چون پندارد که همه آنست که وی دارد این پندار حجاب وی گردد اگر ازین پندار بیرون آید
علم حجاب وی نباشد و چون ابن فتح وی را بر آید در جود وی بغایت کمال رسد و او یمن تر بود و در نسبت تر
و نیز گفته اند ذکر اهل الذوق فوق ذوق اهل الذوق مذکور فی منازل السائرین فی آخر قسم الاحوال التی هی المواهب
المحضة وقد ذکر فی اول هذا القسم المحبة التی هی عنوان الطریقة رجعنا الی ما قال فی ترجمة العوارف و توحید

و القول فی التوحید الحالی

حالی آنست که حال توحید وصف لازم موحد گردد و جمیع ظلمات رسوم وجود او الا اندکی بقیه در
غلبه اشراق نور توحید متلاشی و مضمحل گردد و نور علم توحید در نور حال او مستتر و مندرج شود بر مثال
اندراج نور کواکب در نور آفتاب و درین مقام وجود موحد در مشاهده جمال وجود واحد جل ذکره چنان
مستغرق عین جمع گردد که بجز ذات و صفات واحد در نظر شهود او نیاید تا غایتی که این توحید را نیز
صفت واحد بیند نه صفت خود و این دیدن را هم صفت او بیند و هستی او بدین طریق قطره وار
در تصرف تلاطم امواج بحر توحید افتد و غرق جمع گردد و باین توحید حالی بیشتر از رسوم بشریت منتفی شود
بر مثال نور آفتاب که در غلبه اشراق او بیشتر اجزای ظلمت روی زمین بر خیزد و بتوحید علمی بعضی ازان
رسوم بشریت مرتفع گردد بر مثال نور ماهتاب که بظهور او بعضی از اجزای ظلمت روی زمین منتفی شود
و اکثر همچنان باقی ماند و سبب وجود بعضی از بقایای رسوم بشریت در توحید حالی آنست که صدور
ترتب افعال و تهذیب احوال از بنده ممکن بود و بتوحید حالی بیشتری از شرک خفی بر خیزد و خواص
موحدان را در حال حیات از حقیقت توحید صرف که یکبارگی آثار رسوم وجود در وی متلاشی گردد
گاه گاه لمحه بر مثال برق خاطف لامع گردد و فی الحال منقطع شود و بقایای رسوم بشریت دیگر باره منقطع
معاودت کند و درین حال الکل بقایای شرک خفی مرتفع گردد و ورای این مرتبه در توحید آدمی را مرتبه

بیان توحید الهی

دیگر ممکن نبود و توحید الهی آنست که حق تعالی در ازل بنفس خود نه بتوحید دیگری همیشه بوصف وحدانیت
و نعت فردانیت موصوف و منعوت بود کان الله تعالی سبحانه ولم یکن معه شیء و اکنون همچنان
بر نعت ازلی احد و فرد است الآن کما کان و تا ابد الآباد برین وصف بود کل شیء هالک الا وجهه
نگفت یهلک تا معلوم شود که وجود همه اشیا در وجود خود امروز هالک است و حوالت مشاهده

تطلبه مامک و لا تبرجت ظواهر الممکنات الا و نادتک حقائقها انما نحن فتنة فلا تکفر طلبک منه اتهام له و طلبک له غیبة منک عنه
و طلبک لغیره لقلة حیائک منه و طلبک من غیره لوجود بعدک عنه ما من نفس تبدیه الا و له قدر فیک یمضیه لا تترقب فروغ الاغیار

این حال بفرد او در حق محجوبانست و الا ارباب البصائر و اصحاب مشاهدات که از مضیق زمان و مکان
خلاص یافته اند این وعده در حق ایشان عین نقدست انهم یرونه بعیدا و نریه قریبا و این
حق توحید و این توحیدست که از وصمت نقصان بریست توحید ملائکه و آدمی بسبب نقصان
وجود ناقصست **و هم** در ترجمه عوارف در تحقیق اسما و صفات قال الله تعالی و لله الاسماء
الحسنی الایة خداوند سبحانه اسماء حسنی و صفات علیا نامعدود و نامحدودست هر اسمی دلیل
صفتیست و هر صفتی سبیل معرفتی و هر معرفتی معرف ربوبیتی و هر ربوبیتی مطالب عبودیتی و از جمله
اسمای الهی مشیت الهی نود و نه اسم و هزار یک نام بحسب استعداد و فهم طاقت بشر از پرده غیب
بصحرای وجود ظهور آورد و جمال صفات را در ان مظاهر بر دیده مشتاقان لقای خود جلوه کرد تا هر لحظه
بدان تجلی ایشان را تسلی میدهد و هر لمحه از دریچه اسمی جمال صفتی بر نظر ایشان عرضه فرماید و ذوق بر ذوق
و شوق بر شوق ایشان بیفزاید و زنهار تا گمان نبری که اسماء الهی در آنچه شنیده و بتو رسیده است
منحصرست چه بسیار اسما که در خزانه عزت مکنون و در حرم غیرت مستور است هیچکس را جز عالم الغیب جل ذکره
بدان اطلاع نه **و** نیز از اسما و صفات الهی آنچه بتو رسیده است و شریعت بر تخلق و اتصاف
بآن تحریص فرموده تا با خود تصور نکنی که معنی او همانست که تو فهم کرده یا تخلق همان که تو
بدان متخلق شده و هیچکس را ورای آن مرتبه نیست چه آن غایت ادراک تست از ان اسم
و نهایت حظ تو از ان صفت و ورای آن مراتب بی نهایت و درجات بی غایت و فوق کل ذی علم
علیم و چنانکه اسما را نهایت نیست معانی و بطون هر اسمی را غایت نیست نهایت ادراک هر مدرکی
از ان معنی معین است و غایت حظ هر طالبی از ان بطن مخصوص است **و** همچنین باید که اتصاف حق را
سبحانه بآن صفات قیاس بر اتصاف خلق نکنی زیرا که همچنانکه ذات وی تعالی و تقدس مماثل هیچ ذات
نیست صفات او مشابه هیچ صفات نیست و مراد از اظهار آن اسما و صفات که بتو رسیده است اولا
آنست که کرم الهی و لطف ازلی در استعداد بنی آدم از قبول آن صفات شمه تعبیه کرده است
و آنگاه تجلی صفات در کسوت اسما فرموده تا هر کسی بقدر استعداد آنچه نصیبه او بود از ان صفات

نزاه

الله جلوه کرده اند

یابد

فان ذلک یقطعک عن وجود المراقبة له فیما هو مقیمک فیه لا تستغرب وقوع الاکدار ما دمت فی هذه الدار فانها ما ابرزت الا ما هو مستحق
وصفها و واجب نعتها ما توقف مطلب انت طالبه بربک و لا تیسر مطلب انت طالبه بنفسک من علامات النجح فی النهایات الرجوع الی الله تعالی
ای حصول الوصول ش

باید و ثانیاً تعلیم بنده است و تأدیب او تا حق تعالی را از تلقاء نفس خود اسمی و صفتی اختراع نکنند بلکه
خداوند را سبحانه بدان اسم خوانند که او خود را بدان اسم تسمیه کرده و بدان صفت وصف کنند که
او خود را بآن وصف فرموده فانما نحن له و به و اجماع بر آنست که هر صفتی از صفات الهی حقیقتی است
ثابته و معنی محقق و متمیز از صفتی دیگر من حیث الصفة و عین او من حیث الذات بخلاف آنچه معطله که
گویند معانی صفات مجرد نفی ضد اوست یعنی معنی علم نفی جهل است از وی و معنی قدرت سلب عجز
و علی هذا تعالی الله سبحانه عما یقول الظالمون علواً کبیرا و اما آیات و اخبار که در صفات متشابهه
وارد اند چون استوا و نزول و ید و قدم و ضحک و تعجب همه آیات و احادیث و دلائل فردانیت اند
عقل من عقل و جهل من جهل باید که بدان تشبیه و تعطیل تصرف نزده و چه خلق مامور اند بایمان
آوردن بوجود آن نه بدانستن کیفیت آن فالمهتدی من سلک فیها طریق التسلیم و الخائض
فیها زائغ و المنکر معطل و المکیف مشبه تعالی الله عما یقول الظالمون علواً کبیرا لیس کمثله شیء و هو
السمیع البصیر و فی کلام الشیخ سلطان الطریقة و برهان الحقیقة ابی سعید بن ابی الخیر قدس الله تعالی روحه از
سبحانه استعانت باید خواست که همه او است نه صد و نود و نه نام است حضرت او را از صفتهای او عز و علا
هر عالمی را بصفتی خلق کرده است ازین همه گذر باید کرد تا بدو رسی صد هزار و بیست و چهار هزار پیغمبر
علیهم الصلوة و السلام فرستاد و فرمود خویشتن شناختن در همه علمهاست نیکوتر ازین علم
هیچ چیز نیست این باید جست و دست بدین باید زد و بنیاد بدین محکم باید کرد چون بنیاد محکم نباشد
رنجت ضائع شود این نفس غدار را بکش تا نه او ترا بکشد او را زیر پای آر تا نه او ترا زیر پای آرد
خویشتن را فدا می باید کرد با خداوند عز و جل بعجز و مسکنت و تضرع و زاری و نیستی
چون خود را بعجز شناختی زود تر بر بالا کشند و قال الشیخ الامام العارف الولی ابو عبدالله
محمد بن علی الحکیم الترمذی قدس الله تعالی روحه فی هذه الاسماء الثلثة یعنی اسمه سبحانه و الرحمن و الرحیم استکمل
خلقه سبحانه جمیع امورهم و بقی اسم رابع مکنون مخزون خرجت هذه الاسماء الثلثة من ذلک الاسم
و هو اول الاسماء خرج الی اولیائه المحدثین و هم خاصة الاولیاء فمنه خرج لهم الهدایا و الکرامات

تشبیه

سبحانه الله

في البدايات من اشرقت بدايته اشرقت نهايته ما استودع في غيب السرائر ظهر في شهادة الظواهر شتان بين من يستدل به او يستدل عليه المستدل به عرف الحق لاهله فاثبت الامر من وجود اصله والاستدلال عليه من عدم الوصول اليه والا فمتى غاب حتى يستدل عليه

والمنن وهو مخزون في خزائن القدس بين يديه عز وجل وقال ايضاً صاحب ترجمة العوارف رحمه الله كل المقامات والاحوال بالنسبة الى التوحيد كالطرق والاسباب الموصلة اليه وهو المقصد الاقصى والمطلب الاعلى وليس وراء عبادان قرية وحقيقة التوحيد تجل عن ان يحيط بها فهم او يحوم حول حماها وهم وتكلم كل طائفة فيه بعضهم بلسان العلم والعبارة وبعضهم بلسان الذوق والاشارة وما قدروا الله حق قدره وما زادوا بيانهم غير ستره ؎ عباراتنا شتى وحسنك واحد وكل الى ذاك الجمال يشير وحاصل الاشارات ان التوحيد افراد القدم عن الحدوث وتنزيه الله سبحانه عن الحدوث واسقاط الاضافات وللتوحيد مراتب علم وعين وحق كما لليقين علمه ما ظهر بالبرهان وعينه ما ثبت بالوجدان وحقه ما اختص بالرحمن والمحقق يشاهد بعقله المقبل على الله سبحانه انوار الهداية ويعلم يقينا بالدليل القاطع ان الموجود الحقيقي هو الله سبحانه وما سواه معدوم الاصل ووجوده ظل وجود الحق عز وعلا فيعتقد انه ليس في الوجود فعل وصفة وذات الا الله على الحقيقة لكن لا يجد بمجرد هذا العلم عين التوحيد لتعوقه عنه بالتشبثات الجسمانية والتعلقات النفسانية وقال حجة الاسلام رحمه الله المعرفة الحقيقة الحاصلة بالبرهان الذي لا يشك فيه ولا يتصور التشكك فيه يسمى يقينا عند النظار والمتكلمين واهل التصوف لا يلتفتون في اطلاق لفظ اليقين الى مجرد هذا بل الى استيلائه وغلبته على القلب حتى يصير هو المتحكم والمتصرف في النفس بالتحريص والمنع وعلى هذا يوصف اليقين بالضعف والقوة حتى يقال فلان ضعيف اليقين بالموت مع انه لا يشك فيه كذا قاله حجة الاسلام رحمه الله وقال ايضاً ومتعلقات اليقين في مجاريه جميع ما ورد به الانبياء عليهم الصلوة والسلام وفي ترجمة العوارف يقين عبارتست از ظهور نور حقيقت در حال كشف استار بشريت بشهادت وجد و ذوق نه بمجرد دلالت عقل ونقل علم اليقين مثالش آنست كه كسى از مشاهده شعاع وادراك حرارت آفتاب بر وجود آفتاب بیگمان شود وعين اليقين مثالش آنست كه كسى بتلاشى واضمحلال نور بصر در نور آفتاب در وجود آفتاب بیگمان شود ودر علم اليقين معلوم ومحقق شود ودر عين اليقين مشاهد ومعاين

بطريق البرهان

القول في علم اليقين وعين اليقين وحق اليقين

ودر

ومتى بعد حتى تكون الآثار هي التي توصل اليه لينفق ذو سعة من سعته الواصلون اليه ومن قدر عليه رزقه السائرون اليه اهتدى الراحلون
اليه بانوار التوجه والواصلون لهم انوار المواجهة فالاولون للانوار وهؤلاء الانوار لهم لانهم لله لا لشيء دونه قل الله ثم ذرهم في خوضهم

ودر حق اليقين رسم دوئی از مشاهِد و مشاهَد و معایِن و معایَن برخیزد و این معنی در حال بقا کاملان
و واصلان را جز بر سبیل ندور و اتفاق لمحه بیش دست ندهد مانند برقی که ناگاه در لمعان
آید و فی الحال منطفی شود اگر ساعتی باقی بود سلک ترکیب و ترتیب انحلال پذیرد و رسم وجود
برخیزد لی مع الله وقت عبارت از آن دم است و آنچه بطریق استدلال عقلی معلوم شود
از این علم الیقین و درست چه آن علم استدلال است و این علم حال ظلمت شک بچراغ عقل
یکبارگی مرتفع نشود مگر بطلوع آفتاب حقیقت اذا طلع الصباح اغنی عن المصباح ثم قال
صاحب ترجمة العوارف رحمه الله واما التوحيد العيني الوجداني فهو ان يجد صاحبه بطريق الذوق
والمشاهدة عين التوحيد وهو على ثلث مراتب الاولى توحيد الافعال وذلك اذا تجلى الله
له بافعاله والثانية توحيد الصفات وذلك اذا تجلى الله تعالى له بصفاته والثالثة توحيد الذات
وذلك اذا تجلى الله له بذاته فيرى صاحب هذا التوحيد كل الذوات والصفات والافعال متلاشية
في اشعة ذاته وصفاته وافعاله ويجد نفسه مع جميع المخلوقات كانها مدبرة لها وهي اعضاؤها
لا يلم بواحد منها شيء الا ويراه ملما به ويرى ذاته الذات الواحدة وصفته صفتها وفعله
فعلها لاستهلاكه بالكلية في عين التوحيد وليس للانسان وراء هذه الرتبة مقام في التوحيد
ولما انجذب بصيرة الروح الى مشاهدة جمال الذات استتر نور العقل الفارق بين الاشياء
في غلبة نور الذات القديمة وارتفع التمييز بين القدم والحدوث لزهوق الباطل عند مجيء
الحق وتسمى هذه الحالة جمعا والجمع واد ينصب الى بحر التوحيد وفي منازل السائرين
للشيخ العارف المحقق قدوة الاولياء ابي اسمعيل عبد الله بن محمد الانصاري الهروي قدس الله تعالى روحه
والجمع غاية مقامات السالكين وهو طرف بحر التوحيد وفي شرح المنازل اي غاية المقامات
في السير الى الله وفي الله عز وجل ولا مقام اعلى منه ثم بعد ذلك يكون السير بالله عن الله سبحانه ومعنى
كونه طرف بحر التوحيد نهايته التي ليس بعدها شيء فان سافر في هذا المقام لا يكون سيره الا الرجوع عن
الحق الى الحق ثم قال الشيخ صاحب ترجمة العوارف رحمه الله ولصاحب الجمع ان يضيف الى نفسه كل اثر ظهر

القول في التوحيد العيني الوجداني

القول في مقام الجمع

يلعبون تشوقك الى مابطن فيك من العيوب خير من تشوقك الى ما حجب عنك من الغيوب الحق ليس بمحجوب وانما المحجوب انت عن النظر اليه
اذ لو حجبه شئ لستره ما حجبه ولو كان له ساتر لكان لوجوده حاصر وكل حاصر لشئ فهو له قاهر وهو القاهر فوق عباده اخرج من اوصاف

فـ القول في التوحيد الرحماني

في الوجود وكل فعل وصفة واسم لانحصار الكل عنده في ذات واحدة فتارة يحكي عن حال هذا
وتارة عن حال ذاك ولا نعني بقولنا قال فلان بلسان الجمع الا هذا **و** التوحيد الرحماني هو ان يشهد
الحق سبحانه على توحيد نفسه بمظاهر الوجود انه واحد لا شريك له شهادة ازلية ابدية غير مستندة
الى سبب نقليها او منزه تجليها وليس للانسان في هذا المقام قدم الا ان يلمع برق من جانب
القدم ضنا به ان جاء سيره وينطفي سريعا واكثر كلام هذه الطائفة فيما حكوه من نعت
القدم كان في هذا الوقت وكل موجود يختص بخاصية لا يشاركه فيها غيره والا لما تعين
وهذه الوحدة في كل موجود دليل على وحدانية موجده كما قيل ؎ وفي كل شئ له آية تدل
على انه واحد وظهور كل موجود على صفة الوحدة صورة شهادة الحق سبحانه على وحدانية ذاته
ويرشد فهم هذا المعنى الى تنزيه عقيدة اهل التوحيد عن الحلول والتشبيه والتعطيل كما طعن فيهم
طائفة من الجاحدين العاطلين من المعرفة والذوق لانهم اذا لم يثبتوا في نظر شهودهم
معه غيره فكيف يعتقدون حلوله فيه وتشبيهه به تعالى الله سبحانه عن ذلك علوا كبيرا **و** قال
حجة الاسلام رحمه الله في بيان حقيقة التوحيد شرح توحيد دراز است وعلم وي نهايت همه علمهاست
فالتوحيد هو الاصل والقول فيه يطول وهو من عالم المكاشفة وهو البحر الخضم الذي لا ساحل
له ولا يتم علم المعاملة الا به فاذا لا نتعرض الا للقدر الذي يتعلق بالمعاملة فبعض

تنـ للتوحيد اربع مراتب

علوم المكاشفات يتعلق بالاعمال بواسطة الاحوال **فنقول** للتوحيد اربع مراتب
وهو ينقسم الى لب ولب اللب والى قشر وقشر القشر ولنمثل ذلك تقريبا الى الافهام
الضعيفة بالجوز في قشرته العليا فان له قشرين وله لب وللب دهن وهو لب اللب يعني وي را
مغزيست وآن مغز را مغزيست ووي را پوستي است وآن پوست را پوستي است چون جوز تر
وروغن مغز ويست فالمرتبة **الاولى** من التوحيد ان يقول الانسان باللسان لا اله الا الله
وقلبه غافل عنه او منكر له كالمنافق **و** الثانية ان يصدق بمعنى اللفظ قلبه كما صدق
عموم المسلمين وهو اعتقاد يعني معنى اين كلمه را بدل اعتقاد كنند بتقليد چون عوام مومنان

تجلي

يلبثوا

يانوعي

بشریتک عن کل وصف مناقضٍ لعبودیتک لتکون لنداء الحق مجیبا ومن حضرته قریبا اصل کل معصیة وغفلة وشهوة الرضا عن النفس
واصل کل طاعة ویقظة وعفة عدم الرضا منک عنها ولان تصحب جاهلا لا یرضی عن نفسه خیر لک من ان تصحب عالما یرضی عن نفسه فای علم لعالم

یا بنوعی از دلیل چون متکلمان اذ لا یتمیزون عن العوام الا بمعرفة الحیلة فی دفع تشویش المبتدعة لهذه الاعتقادات الصحیحة و الثالثة وهو اللب ان یشاهد ذلک بطریق الکشف بواسطة نور الحق سبحانه وهو مقام المقربین وذلک بان یری اشیاء کثیرة ولکن یراها علی کثرتها صادرة من الواحد القهار جل ذکره یعنی مرتبه سوم در توحید آنست که بمشاهده بیند و بنور الله عزوجل بروی منکشف شود حقیقت آن توحید و سر وی بالحقیقة که همه از یک اصل میرود و فاعل بیش از یکی نیست و علی الحقیقة هیچ کس دیگر را فعل نیست و ذلک بان یعرف سلسلة الاسباب و کیفیة تسلسلها وارتباط اول السلسلة بمسبب الاسباب جل ذکره و این نوری بود که در دل پیدا شود و دران نور این مشاهده حاصل آید و این هدایت خاص ست و ثمره مجاهده ست که درمیان مجاهده و معاملت راه دین اندک اندک پیدا می آید و راه حکمت کشاده می شود چنانکه در کلام مجید فرمود والذین جاهدوا فینا لنهدینهم سبلنا و این هدایت براه حق بود عز و علا و هدایت خاص خاص تحقیق بود نه براه حق سبحانه و این نور در علم نبوت و ولایت پیدا آید بر وجهی که عقل را قوت آن نبود که بخود باین رسد چنانکه فرمود عز و علا قل ان هدی الله هو الهدی و هدای مطلق این ست و این را حیات خوانند در جای دیگر چنانکه فرمود سبحانه او من کان میتا فاحییناه الآیة و این درجه سوم نه چون اعتقاد متکلم و عامی بود که اعتقاد بندی باشد که بر دل افکنند یا بحیلهٔ تقلید یا بحیلهٔ دلیل و این مشاهده شرح بود و بند همه برگیرد و فرق بود میان کسی که خویشتن را بران دارد تا اعتقاد کند که فلان خواجه در سرای ست بسبب آنکه فلان کس میگوید که در سرای است و این تقلید عامی بود که از زبان مادر و پدر شنیده بود و میان آنکه استدلال کند که وی در سرای است بسبب آنکه اسب و غلام بر در سرای است و این نظیر اعتقاد متکلم بود و میان آنکه ویرا در سرای بمشاهده بیند و این مثل توحید عارفان متوبان ست و این توحید اگرچه بدرجه بزرگ ست و لیکن در وی خلق را می بیند و خالق را عزوجل می بیند و میداند که خلق از خالق سبحانه پیش و درین بسیاری و کثرت ست

يرضى عن نفسه واى جهل الجى هل لا يرضى عن نفسه شعاع البصيرة يشهد ك قربه منك وعين البصيرة يشهد ك عدمك لوجوده وحق البصيرة
يشهد ك وجوده لا عدمك ولا وجودك كان الله ولا شئ معه وهو الآن على ما عليه كان لا تتعدّ نية همتك الى غيره فالكريم لا تتخطاه الآمال

وتا دو مى بيند در تفرقه باشد وجمع نبود فصل هذا بعد فى تفرقة لانه يرى الافعال وكثرتها
وارتباطها بالفاعل الحقيقى جل ذكره و المرتبة الرابعة ان لا يرى فى الوجود الا واحدا وهو مشاهدة
الصديقين وتسميه الصوفية رحمهم الله الفناء فى التوحيد لانه من حيث لا يرى الا واحدا لا يرى نفسه ايضا
واذا لم ير نفسه لكونه مستغرقا بالوحد كان فانيا عن نفسه فى توحيده بمعنى انه فنى عن رؤية نفسه
يعنى درجه چهارم در توحيد كمال توحيد است كه جز يكى را نه بيند وهمه را خود يكى بيند ويكى شناسد
ودرجه سوم در توحيد كه بمشاهده بيند كه همه از يك اصل ميرود اگرچه بدرجه بزرگ است وليكن
از تفرقه وكثرت وزيادتى خالى نيست و تا دو مى بيند در تفرقه باشد وجمع نبود وبكمال صفا
نرسيده بود بلكه صافى بكمال توحيد درجه چهارم است كه كمال توحيد است ودران حق ماند سبحانه وبس وجز يكى را
نه بيند وخود را نيز فراموش كند ودر حق ديدار خود نيست شود چنانكه ديگر چيزها در حق ديدار
وى نيست شود وتفرقه را باين مشاهده هيچ راه نبود واين را مشايخ صوفيه قدس الله ارواحهم
فنا گويند در توحيد چنانكه حسين بن منصور حلاج ابراهيم خواص را رحمه الله ديد كه در بيابانها ميگرديد
گفت چه ميگردى گفت قدم خويش را در توكل درست ميكنم گفت عمر در عمارت باطن كند اشتى
بس نيستى در توحيد كى رسى واين فنا نتيجه محبت مفرط بود كه اثر عشق نماند وعاشق كه روى
همگى او را معشوق دارد وباشد كه از مشغولى كه بمعشوق دارد نام معشوق نيز فراموش كند
وچون چنين مستغرق شود وخود را وهرچه هست جز حق تعالى فراموش كند باول راه تصوف رسد
واين حالت را فنا گويند ونيستى گويند يعنى هرچه هست از يادوى نيست گشت واو نيز نيست گشت
كه خود را نيز فراموش كرد چنانچه خداى تعالى را عالمهاست كه ما را از ان خبر نيست واين در حق ما نيست
هست ما آن است كه ما را از ان آگاهى است واز ان خبر است چون اين عالمها كه هست خلق است
كسى را فراموش شد نيست وى گشت وچون خود در خود را فراموش كرد وى نيز در حق خود نيست
گشت وچون با ياد وى هيچ چيز نماند مگر حق تعالى هست وى حق سبحانه باشد وبس وچنانكه چون
تو نگاه كنى آسمان وزمين وآنچه در وى است بيش نه بينى گويى خود عالم بيش ازين نيست وهمه اين است

حق

این

لا ترفعن الی غیره حاجة هو موردها علیک فکیف یرفع غیره ما کان هو له وضعا من لا یستطیع ان یرفع حاجة عن نفسه فکیف یستطیع ان یکون لها عن غیره رافعا ان لم تحسن ظنک به لاجل حسن وصفه فحسن ظنک به لوجود معاملته معک فهل عودک الا احسنا

این کس نیز هیچ چیز را نه بیند جز حق سبحانه و گوید همه اوست جل ذکره و جز وی خود نیست و این حالت جدائی میان وی و حق سبحانه برخیزد و یکانگی حاصل آید و این اول عالم توحید و وحدانیت باشد و همگی دل وی را حق تعالی و جمال و جلال حضرت وی گرفته باشد و جهت و مکان و حس و خیال را با وی هیچ کار نباشد بلکه خیال و حس و علم را که از آن خیزد با وی همچنان کار باشد که چشم را با آواز و گوش را با لوان و ورای این مقامات و احوال باشد وی را با حق تعالی و تقدس که عبارت از آن دشوار بود و هر که قدم در علم راسخ نباشد و آن حال وی را پیدا آید از تمامی آن معنی عبارت نتواند کرد و چون بدین درجه رسد صورت ملکوت وی کشف شدن گیرد ارواح انبیا و ملائکه علیهم الصلوة والسلام بصورتها نیکو وی را نمودن گیرد و آنچه خواص حضرت الهیت پیدا آمدن گیرد و احوال عظیم پیدا آید که عبارت از آن نتوان کرد و چون با خود آید و آگاهی کارها یابد اثر آن با وی بماند و شوق آن حالت بر وی غالب شود و دنیا و هرچه خلق در اند بر دل وی ناخوش گردد و در میان مردمان باشد بتن و بدل غائب بود فان قلت کیف یتصور ان لا یشاهد الا واحدا وهو یشاهد السماء والارض وسائر الاجسام المحسوسة وهی کثیرة فاعلم ان هذا غایة علوم المکاشفات و ان الموجود الحقیقی فی الحقیقة واحد وانما الکثرة فیه فی حق من تفرق نظره والموحد لا یفرق نظره رؤیة السماء والارض وسائر الموجودات بل یری الکل فی حکم الشیء الواحد و این توحید چهارم را نیز در عبارت آوردن و شرح کردن با کسی که بآن نرسیده باشد دشوار بود و توحید منافق بزبان و توحید عامی باعتقاد و توحید متکلم بدلیل این هر سه فهم تواند کرد و اشکال در توحید در درجه سوم و در درجه چهارم است و توحید در درجه چهارم معامله توکل را بدان حاجت نیست و معامله توکل را توحید در درجه سوم کفایت و توحید در درجه چهارم غایت علوم مکاشفات است و متعلق بعلوم معاملت نیست و اسرار علوم المکاشفات لا تسطر فی کتاب نعم ذکر ما یکسر سورة استبعادک ممکن وهو ان الشیء قد یکون کثیرا بنوع مشاهدة

وهل اسدى اليك مننا العجب كل العجب ممن يهرب ممن لا انفكاك له عنه ويطلب ما لا بقاء له معه فانها لا تعمى الابصار الآية
لا ترحل من كون الى كون فتكون كحمار الرحا يسير والمكان الذي ارتحل اليه هو الذي ارتحل منه ولكن ارحل من الاكوان الى المكون

واعتبار ويكون واحدا بنوع آخر من المشاهدة والاعتبار وهذا كما ان الانسان كثير اذا نظر
الى روحه وجسده واعضائه واجزائه وهو باعتبار آخر ومشاهدة اخرى واحد اذ نقول
انه انسان واحد بالاضافة الى الانسانية وكم من شخص يشاهد انسانا ولا يخطر بباله كثرة
اجزائه واعضائه وتفصيل روحه وجسده والفرق بينهما فهو في حال الاستغراق والاستهتار به مستغرق
بواحد ليس فيه تفرق كانه في عين الجمع والملتفت الى الكثرة في تفرقة فكذلك كل ما في الوجود
له اعتبارات ومشاهدات كثيرة مختلفة وهو باعتبار واحد من الاعتبارات واحد وباعتبار آخر سواه
كثير بعضه اشد كثرة من بعض ومثال الانسان وان كان لا يطابق الغرض ولكنه ينبه بالجملة على
كيفية مصير الكثرة في حكم المشاهدة واحدا وتستفيد بهذا الكلام ترك الانكار والجحود لمقام
لم تبلغه وتؤمن ايمان تصديق فيكون لك من حيث انك مؤمن بهذا التوحيد نصيب منه وان لم يكن
ما آمنت به صفتك كما انك اذا آمنت بالنبوة كان لك نصيب منها بقدر قوة ايمانك
وان لم تكن نبيا وهذه المشاهدة التي لا يظهر فيها الا الواحد الحق سبحانه تارة تدوم وتارة
تطرأ كالبرق الخاطف وهو الاكثر والدوام نادر عزيز والى هذا اشار الحسين بن منصور الحلاج
حيث رأى ابراهيم الخواص قدس الله تعالى روحه يدور في الاسفار فقال فيما ذا انت فقال ابراهيم
ادور في الاسفار لاصحح حالي في التوكل وقد كان من المتوكلين فقال الحسين بن منصور قد افنيت عمرك
في عمران باطنك فاين الفناء في التوحيد فكان الخواص كان في تصحيح المقام الثالث من التوحيد فطالبه
بالمقام الرابع وفي كتاب كشف المحجوب چون کلیت تو حجابست تا بکلیت فنا نگردی بشایسته
لقا نگردی و اندر حکایات معروفست که حسین بن منصور در کوفه ابراهیم خواص را دید و گفت
ضیعت عمرک فی عمران باطنک فاین الفناء فی التوحید و ابراهیم در چهل سال که تعلق باین طریقت
داشته بود طریق توکل او را مسلم شده بود وفي كتاب الطبقات في الطبقة الثالثة ومنهم
ابراهيم الخواص كنيته ابو اسحق وهو احد من سلك طريق التوكل وكان احد المشايخ في وقته كان
من اقران الجنيد والنوري رحمهما الله وله في السياحات والرياضات مقام يطول شرحها توفي

ذكر ابراهيم الخواص رحمه الله تعالى

فی جامع

وانّ الى ربك المنتهى وانظر الى قوله صلى الله عليه وسلم فمن كانت هجرته الى الله ورسوله فهجرته الى الله ورسوله ومن كانت هجرته الى
دنيا يصيبها او امرأة يتزوجها فهجرته الى ما هاجر اليه فافهم قوله عليه الصلوة والسلام وتامل هذا الامر ان كنت ذا فهم ۞ لا تصحب من

في جامع الرّي سنة احدى وتسعين ومائتين ان صحّ وتولّى حمزة في غسله ودفنه يوسف بن الحسين
سمعت نصر بن محمد الطوسي يقول سمعت جعفر بن محمد الخلدي يقول بتّ ليلة مع ابراهيم الخواص فانتبهت
فاذا هو يناجي الى الصباح وهو يقول ؎ برح الخفاء وفي التلاقي راحة هل يشتفي خلّ بغير خليله
سمعت ابا بكر الرازي يقول سمعت ابراهيم الخواص يقول ليس العلم بكثرة الرواية انما العلم لمن اتبع
العلم واستعمله واقتدى بالسنن وان كان قليل العمل وفي تاريخ مشايخ الصوفية رحمهم الله
في ذكره ابراهيم الخواص احد ممن سلك طريق التوكل والتجريد صحب ابا عبد الله المغربي وقال الجنيد رحمه الله
يوم مات ابراهيم الخواص اليوم يطوى بساط التوكل توفي سنة احدى وتسعين ومائتين بالرّي وبها قبره
وقيل سنة اربع وثمانين ومائتين والله تعالى اعلم ثم قال حجة الاسلام رحمه الله فهذه مقامات الموحدين
في التوحيد على سبيل الاجمال والتوحيد في الدرجة الثالثة هو الذي ينبني التوكل عليه اذ مجرد التوحيد
بالاعتقاد وتاكيده بالدليل لا يورث حال التوكل فلنذكر منه القدر الذي يرتبط التوكل به دون
تفصيله الذي لا يحتمله امثال هذا الكتاب وحاصله ان ينكشف لك ان لا فاعل الا الله تعالى وان
كل موجود من خلقٍ ورزقٍ وعطاءٍ ومنعٍ وحيوةٍ وموتٍ مما يطلق عليه اسم فالمتفرد بابداعه واختراعه
هو الله تعالى لا شريك له فيه واذا انكشف لك هذا لم تنظر الى غيره بل كان منه خوفك واليه رجاؤك
وعليه اتكالك فانه الفاعل على الانفراد دون غيره وما سواه مسخّرون له لا استقلال لهم بتحريك ذرة
من ملكوت السموات والارض واذا انفتحت لك ابواب المكاشفة تتضح لك هذا اتضاحًا اتم
من المشاهدة بالبصر و در ترجمهٔ عوارف است در باب سوم در معارف در فصل اول از فصول این
باب که در تعریف معرفت معرفت عبارتست از باز شناختن معلوم مجمل در صور تفاصیل
چنانکه در علم نحو مثلا بداند که هر یک از عوامل لفظی و معنوی چه عمل میکند اینچنین دانستن بر سبیل
اجمال علم نحو باشد و باز شناختن هر عاملی از آن علی التفصیل در وقت خواندن سواد عبارت
بی توقفی و رویتی و استعمال آن در محل خود معرفت نحو و باز شناختن آن بفکر و رویت
تعرف نحو و غافل بودن از آن با وجود علم سهو و خطا پس معرفت ربوبیت که مشروط و مربوط

القول في المعرفة

التروية التفكر في الامر ... بتفكر وروى في الامر تروية نظر فيه وفكر ... صحاح

لا ينهضك حاله ولا يدلك على الله مقاله ربما كنت مسيئا فاراك الاحسان منك صحبتك من هو اسوأ حالا منك ما قل عمل برز من قلب
زاهد ولا كثر عمل برز من قلب راغب • حسن الاعمال نتائج حسن الاحوال وحسن الاحوال من التحقق في مقامات الانزال • لا تترك الذكر

بمعرفت نفس چنانکه در حدیث آمده است مَن عَرَفَ نفسَه فقد عرف ربّه عبارت بود از باز
شناختن ذات و صفات الهی جل ذکره در صور تفاصیل افعال و نوازل بعد از آنکه بر سبیل
اجمال معلوم شده باشد که موجود حقیقی و فاعل مطلق اوست سبحانه و تا صورت
توحید مجمل علمی مفصل عینی نگردد چنانکه صاحب علم توحید در صور تفاصیل وقائع
و احوال متجدده و متضاده از ضر و نفع و عطا و منع و قبض و بسط ضار و نافع
و مانع و معطی و قابض و باسط حق تعالی را بیند و شناسد بی توقف و رویت او را عارف
نخوانند و اگر با تأمل و مهلت از آن غافل بود و عن قریب حاضر گردد و فاعل مطلق را جل
ذکره در صور وسائط و روابط باز شناسد او را متعرف خوانند و اگر بکلی غافل بود و تاثیر
افعال را حوالت بوسائط کند او را ساهی و لاهی و مشرک خفی خوانند مثلا اگر در معنی توحید تقریر کند
و خود را مستغرق بحر توحید مینماید و دیگری آنرا بر سبیل انکار برو باز گرداند گوید این سخن نه
از سر حال است بل نتیجهٔ فکر و رویت است در حال برنجد و برو خشم گیرد و نداند که این رنجش
عین مصداق قول منکر است و الا فاعل مطلق را در صورت این انکار باز شناختی و بروی
خشم نگرفتی و همچنین در معرفت نفس هر صفت ناپسندیده که بعلم اجمالی معلوم شود
وقتی که آنرا با تأمل و مهلت که پدید آید در نفس بتفصیل و تعیین باز شناسد و از آن
حذر کند او را عارف خوانند و الا متعرف بود یا غافل مثلا اگر بعلم داند که صفت کبر و عجب در
نفس صفت مذموم است و هر چگاه که این صفت در نفس ظاهر شود فی الحال آنرا باز شناسد و بر در
انکسار و تواضع گریزد تا نفس دیگر باره به باز شناختن این دو صفت در خود بعجب و کبر
ظاهر نگردد در مثال این صورت او را معرفت نفس خوانند و اگر با تأمل و مهلت حاضر نبود بل بتأنی
الحال حاضر گردد و این صفت را باز شناسد او را متعرف خوانند و اگر علم مجمل او در صور تفصیل
اصلا باز نشناسد او را غافل خوانند و علم او را سودمند نباشد بل زیان کار بود و
وظیفهٔ عارف رضا بقضاست و وظیفهٔ متعرف صبر بر آن و وظیفهٔ غافل کراهت و اضطراب

فاعل

و معرفت

لعدم حضورك مع الله فيه لان غفلتك عن وجود ذكره اشد من غفلتك في وجود ذكره فعسى ان يرفعك من ذكر مع وجود غفلة الى ذكر مع وجود يقظة ومن ذكر مع وجود يقظة الى ذكر مع وجود حضور ومن ذكر مع وجود حضور الى ذكر مع وجود غيبة عما سوى المذكور وما ذلك على الله بعزيز

القول في مراتب المعرفة

ومعرفت الهی را مراتب است اول آنکه هر اثری که یابد از فاعل مطلق جل ذکره داند چنانکه گفته شد دوم آنکه هر اثریکه یابد از فاعل مطلق جل ذکره بتعیین داند که نتیجه کدام صفت است از صفات او سوم آنکه مراد حق را عز وعلا در تجلی هر صفتی بشناسد چهارم آنکه صفت علم الهی را در صورت معرفت خود باز شناسد وخود را از دائره علم ومعرفت و وجود خراج کند چنانکه از جنید قدس الله روحه تعالی پرسیدند که معرفت چیست فرمود المعرفة وجود جهلك عند قيام علمه گفتند زدنا ایضاحا فرمود که هو العارف المعروف و چندانکه مراتب قرب زیادت شود آثار عظمت الهی ظاهرتر گردد و علم بجهل بیشتر حاصل گردد و در معرفت نکرت زیادت گردد و حیرت بر حیرت بیفزاید و فریاد رب زدنی تحیرا فیک از نهاد عارف برخیزد وبدین معنی که تقریر می افتد همه علم معرفت است نه معرفت چه معرفت امر وجدانی است و تقریر از ان قاصر اما علم مقدمهٔ آنست پس معرفت بی علم محال باشد وعلم بی معرفت وبال و حجة الاسلام را رحمه الله سوال کردند وگفتند چه گوید امام الائمة حجة الاسلام در جواب کسی که اعتراض میکنند بر بعضی از سخنان که در کتاب مشکاة و کیمیاست مثل این سخن که لا اله الا الله توحید عوام است ولا اله الا هو توحید خواص است امثال این کلمات را شرح حاجت است تا اعتراض متعنتان کوتاه شود و معنی سخن پیدا گردد و حاصل جواب آن بود که فرمود سائل باید که سوال کند برای استرشاد کند نه برای تعنت و تعصب خواهد که بداند و آنچه فهم نکند بر قصور فهم خویش حمل کند و با آنکه مسترشد بود زیرک و تیز فهم بود و عقل بروی غالب بود و مغلوب غضب و هوا نبود تا علاج پذیر بود و اینچنین کس در میان خلق عزیز و نادر است پس اگر کسی بینی که از جواب شفا حاصل نشود عجب مدار و بدانکه معنی این سخن آنست که مجرد گفتن لا اله الا الله عام است و در آن ناقص و کامل شریک اند و معنی این سخن تفاوت درجات توحید است اول درجه توحید گفتن لا اله الا الله است بزبان و منافقان اندرین شریک اند و این درجه را نیز حرمتی است سعادت این جهان با آن حاصل شود تا مال و دم وی معصوم گردد درجه دوم اعتقاد معنی این کلمه است بر سبیل تقلید بمعرفت حقیقی وهمه عوام خلق بدین درجه رسیده اند و این درجه چون بتحقیق نزدیکتر است و نجات هر دو جهان ثمره وی است

ولا اله الا هو

من علامات موت القلب عدم الحزن علی ما فاتک من الموفقات و ترک الندم علی ما فعلته من وجود الزلات لا یعظم الذنب عندک عظمة تصدک عن حسن الظن بالله تعالی فان من عرف ربه استصغر فی جنب کرمه ذنبه لا صغیرة اذا قابلک عدله

چون تصدیق جملهٔ انبیا بآن یار بود پس این قوم اهل نجات باشند اندر این جهان نیز اگرچه بکمال
سعادت اهل معرفت نرسند که معنی این کلمه ببرهانی محقق ایشان را مکشوف شود پس این
درجه متفاوتست اول درجهٔ صاحب مقالتست و دوم درجهٔ صاحب عقیدتست و سوم درجهٔ صاحب
معرفتست و ازین هر سه هیچ صاحب حال نیست و ارباب احوال دیگرند و ارباب معارف و قول
دیگر درجهٔ چهارم آنست که ویرا هیچ معبود نبود مگر یکی و هر که را هوا بر وی غالب بود معبود
وی هوا بود و هر که هوای وی زیردست بود و بطوع و فرمان حق سبحانه باشد توحید ویرا
هم حالت بود و هم قالت اگر نه چنین بود از مقصود این کلمه محروم بود و نصیب وی گفت زبان
و اندیشهٔ دل بود و اگرچه این کلمه راست بود وی دروغ گوی بود و اندرین کلمه قال الله تعالی افرایت
من اتخذ الهه هواه و درجهٔ این کس هرگز کی برابر بود با کسیکه لجام تقوی بر سر همه هواهای
خویش کرده است و جز بر وفق فرمان حق سبحانه هیچ کار نکند و توحید ویرا یک صفت
و یک همت و یک معبود کرده باشد و این هر دو از اهل توحیدند و میان ایشان تفاوتست
چنانکه میان زمین و آسمان و درجهٔ پنجم آنست که در هیچ کار متبع هوا نباشد بر وفق شرع
و نه بر خلاف شرع بلکه یک همت شود و همه کارهای وی لله باشد لا یتحرک الا لله و لا یسکت
الا لله و لا یتکلم الا لله اگر نان خورد برای آن خورد تا قوت طاعت و عبادت یابد و اگر بخسپد
برای تجدید قوت عبادت بود و اگر نکاح کند برای سنت و تکثیر امت بود و همچنین بود در همه
احوال وی اگر گوید و شنود و گیرد همه برای حق تعالی بود و تفاوت میان این درجه و درجهٔ چهارم
نیز بسیارست درجهٔ ششم آنست که در پیش همت و نظر و ادراک وی نه نفس ماند و نه هرچه
در عالمست و نه دنیا و نه آخرت و خود را فراموش کند و هرچه جز حق سبحانه فراموش کند
و از همه غایب شود و همه از وی غایب شود نه وی ماند و نه همه عالم حق سبحانه و تعالی ماند و بس
قل الله ثم ذرهم حال وی بود و کل شیء هالک الا وجهه نقد وقت وی بود و اهل بصیرت این حالت را
الفنا فی التوحید خوانند که جز از حق همه فانی بود و از فنا هم فانی بود بدان معنی که اگر بفنای خود

ولا کبیرة اذا واجهک فضله لا عمل ارجی للقلوب من عمل یغیب عنک شهوده و یحتقر عندک وجوده انما اورد علیک الوارد لتکون علیه واردًا اورد علیک الوارد لیتسلمک من ید الاغیار ولیحررک من رق الآثار اورد علیک الوارد لیخرجک من سجن وجودک الی فضاء شهودک

التفات کند بدین التفات از حق سبحانه مشغول شود و هر کسی که طاقت فهم و ادراک این ندارد
پندارد که این طامات است بلی حاصل و کمال توحید خود این است صاحب درجهٔ پنجم با خود بود و بخود گوید
و بخود شنود و بخود بیند لیکن برای حق نه برای خود او همه چیزها را بیند لیکن خدای عز و جل را با آن می بیند
و میگوید ما رایت شیئا الا و رایت الله سبحانه معه و صاحب درجهٔ ششم با خود نبود و بخود نه بیند
و نه شنود و نگوید و لیکن با او گوید و از و شنود و او را بیند و در هر چه بیند و جز خدای عز و جل نه بیند
و میگوید ما اری الا الله و لیس فی الوجود غیر الله آن مرد گوید معبود نیست جز خدای تعالی و این مرد
گوید موجود نیست جز خدای عز و جل و کمال توحید این باشد که موجود نیست جز خدای عز و جل و همانا گویی
این محال و نامعقول است چه آسمان و زمین و ملائکه و کواکب و شیاطین و غیر آن همه موجود اند جواب
این شنو و بدانکه اگر روز عید ملکی بصحرا رود با غلامان خویش و همه را اسب و ساختگی و تجمل دهد چنانکه
خود دارد پس اگر کسی اینهمه را بیند و گوید اینهمه توانگر اند و در توانگری برابر اند سخن وی راست نماید در حق
کسی که از سر کار خبر ندارد اما کسی که از سر این کار خبر دارد و داند که این ملک این نعمتها را بعاریت
بایشان داده است و چون نماز عید بکند باز خواهد ستدن پس گوید توانگر نیست الا ملک بحقیقت
راست گفته باشد چه اضافت عاریت با مستعیر مجاز است و بحقیقت مستعیر همان درویش است که
بود و توانگری بآن مال مستعار از معیر منقطع نشود اکنون بدانکه وجود همه چیزها عاریت است
و از ذات چیزها نیست بلکه از حق تعالی است و وجود حق تعالی ذاتی است نه از جای دیگر بلکه هست
بحقیقت وی است و دیگر چیزها همه هست نمایست در حق کسی که داند که عاریت است پس آنکه حقیقت
کارها بشناخت کل شیء هالک الا وجهه او را عیان گشت ازلا و ابدا نه آنکه وقتی مخصوص چنین
باشد بلکه همه چیزها در همه وقتها از انجا که ذات چیزهاست معدوم است پس این که لا هو الا هو گوید درست بود
هو اشارت بموجود بود که جز وی موجود نیست بحقیقت هو جز در حق وی راست نیست و اشارت جز بوی
راست نیست معنی لا هو الا هو این است اگر کسی این فهم نکند معذور است که این بر اندازهٔ هر فهم نیست
در سر حجبه عوارف است در فصل هفتم در شرائط خلوت از باب پنجم که در مستحسنات متصوفه است شرط هفتم

ممایحفظ

الانوار مطايا القلوب والاسرار النور جند القلب كما ان الظلمة جند النفس فاذا اراد الله ان ينصر عبده امده بجنود الانوار وقطع عنه مدد
الظلم والاغيار النور له الكشف والبصيرة لها الحكم والقلب له الاقبال والادبار لا تفرحك الطاعة لانها برزت منك وافرح بها

الالهية تترتب وعلى قلب / وتحصل غالبا / من حضرة الله / مع الاذكار والرياضة

دوام عمل ست هرکه مبتدی بود بر فرائض وسنن از نماز اقتصار نماید و اوقات دیگر بذکر بسر برد و مشائخ
قدس الله تعالی ارواحهم از جمله اذکار ذکر لا اله الا الله اختیار کرده اند چه صورت آن مرکبست از نفی
واثبات تا ذاکر در جریان این کلمه بر زبان حاضر کرده مطابقت و مواطات میان دل و زبان نگاه دارد
و در طرف نفی وجود جمیع محدثات را بنظر فنا مطالعه می کند و در طرف اثبات وجود قدیم را جل ذکره
بعین بقا مشاهده مینماید و بواسطه ملازمت بر تکرار این کلمه صورت توحید در دل قرار گیرد و بر مثال
شجرهٔ طیبه اصل آن در زمین دل ثابت و راسخ شود و فرع در آسمان روح متصاعد و مرتفع گردد
وقال الشيخ حجة الاسلام رحمه الله في مشكوة الانوار بهذه العبارة نسبة المستعار الى المستعير
مجاز محض افترى ان من استعار ثيابا وفرسا ومركبا في الوقت الذي اركبه المعير وعلى الحد الذي (او فرسا)
رسمه له غني بالحقيقة او بالمجاز وان المعير هو الغني او المستعير كلا بل المستعير فقير في نفسه كما كان وانما
الغني هو المعير الذي منه الاعارة والاعطاء واليه الاسترداد والانتزاع ولا شركة لاحد معه في حقيقة
هذا الاسم ولا في استحقاق هذا الاسم الا من حيث تسميته به وهو فضل عليه بالتسمية تفضل المالك على
عبده اذا اعطاه مالا ثم سماه مالكا ومهما انكشف للعبد الحقيقة علم انه وماله لمالكه على التفرد ولا شريك له
فيه اصلا والبتة وقال بعض العرفاء رحمهم الله حق سبحانه وتعالی متفرد است بادراک کنه وحدانیت
عظمی و مستأثرست باسمی که از آن وحدانیت منبی باشد و توحیدیکه خلعت خاکیان است از
لطف حضرت رحمانیت و عطف رحیمیت و سه نوعست توحید قولی و علمی و عملی و مراد از توحید
عملی توحید حالیست که نتیجهٔ سلوک و عمل باطن است من المراقبة ونحوها توحید قولی آنست که بگوید
بشرط موافقت دل اشهد ان لا اله الا الله واشهد ان محمدا عبده ورسوله این قالب و صورت توحید است
و نجات یافتن از شرک جلی و رستن از خلود در دوزخ و رسیدن بنعیم مقیم ثمرهٔ اوست و این نوع توحید عوام
مؤمنانست و توحید علمی توحید خواص مؤمنانست و موقوفست بر شناختن مکان و زمان
و دانستن حقیقت آن تقدس و تنزه حضرت او سبحانه از مکان و زمان جسمانیات علی مراتبها و از
زمان و مکان روحانیات علی مراتبها و از تنگنای زمان و مکان بیرون شدن و شناختن این معانی

لانها برزت من الله اليک قل بفضل الله و برحمته فبذلک فليفرحوا هو خير مما يجمعون • قطع السائرين له والواصلين اليه عن رؤية اعمالهم وشهود احوالهم اما السائرون فلانهم لم يتحققوا الصدق مع الله فيها واما الواصلون فلانه غيبهم بشهوده عنها • ما سبقت ما طالت

توحید عملی را سه درجه است

جز بمشاهده بصائر میسر نشود اما اگر بایمان قبول کنی باخر روشن گردد و هر که حقیقت
مکان و زمان جسمانیات و روحانیات را علی مراتبها نشناخت او را از معرفت ذات و صفات
جناب مقدس از مکان و زمان جل ذکره بهره بیشتر نباشد و بیشتر سهوها که مشایخ طریقت و کبرای
حقیقت قدس الله ارواحهم گفته اند در آن گفته اند والله سبحانه الموفق • و توحید عملی توحید
اخص خواص است و سه درجه است اول آنست که نفحه از نفحات قدم و جذبه از جذبات کرم
بر وجه قبول باستقبال رونده آید و غشاوه غفلت از چشم حقیقت بین او بردارد و طالب
صادق زیرک در نور آن تیز نگرد و خویشتن را از ادراک توحید و حسبان وصول از فرق تا قدم در زنار
بیند و نفس خود در مشاهده کند که در پیش هزار بت سجده میکند آتش غیرت که سوزنده غیرت است
در سینه او زبانه زدن گیرد و آب حسرت از دیده او دویدن گیرد و مدتی به درد بنالد و در طلب شفا
این درد هر چیزی بسگالد تا آنگاه که او را روشن شود که راحت هم از آنجا تواند آمد که جراحت آمد
وظنوا ان لا ملجأ من الله الا اليه و روی بدان حضرت بنده نواز آرد و از بارگاه کبریا جل ذکره گوید
و غم دل بر حضرت علام الغیوب کشاف الکروب جل شانه و عز سلطانه عرضه دارد بحکم امن یجیب
المضطر اذا دعاه با او گویند هر چه هوای تست خدای تست اگر توحید خواهی قبله دل یکتا کن و از غیر ما
تبرا کن تا فعل تو مصدق قول تو باشد چون طالب مجاهده آغاز کند و بقطع علائق مشغول شود
و در آن هیچ تقصیر نکند و تاخیر روا ندارد تا بمدد عنایت و حسن کفایت همه آرزوها از و
فرو ریزد و التفات بما سوی الله عز و جل در و نماند و از وسائط قطع شود و دل او مجرد و یکتا گردد
و مدح و ذم و رد و قبول خلق نزد او یکسان شود ملجأ و مفزع او در کل احوال حضرت مالک الملک
جل ذکره بود و چون بنده باین صفت گردد بدرجه اول از توحید عملی رسیده بود • و درجه دوم
آنست که چندان نور از ظهور حق سبحانه بر رونده آشکارا شود و همه اجزای وجود در نظر شهود او
در اشراق آن نور روی در نقاب تواری کشد بر مثال تواری ذره ها در هوا در اشراق نور آفتاب و ذره
در نور آفتاب نتوان دید نه از آن که ذره نیست شد بل از آن که با ظهور نور آفتاب ذره را جز

اغصان فی الاعلی بذر طمع ماقاد ک شیء مثل الوهم انت حر ما انت عنه آیس و عبد لما انت له طامع من لم یقبل علی الله
بملاطفات الاحسان قید الیه بسلاسل الامتحان من لم یشکر النعم فقد تعرض لزوالها و من شکرها فقد قیدها بعقالها

مما یحفظ

تواری نیست اذا تجلی الله تعالی لشیء خشع له و آن تواری و تلاشی نه از آن روی بود که بنده خدای شود
یا بدو سبحانه پیوندد و منظم گردد تعالی الله سبحانه عن ذلک علواً کبیراً و نه نیز از آن روی که بنده
بحقیقت نیست شود نابودن دیگر است و نادیدن دیگر چون در آینه نگری آینه را نه بینی
از بهر آنکه مستغرق دید جمال خودی و نتوانی گفت که آینه نیست شد یا آینه جمال شد یا جمال
آینه شد و این قدم را الفنائی فی التوحید خوانند و مزلة الاقدام بسیار کس است جز بدلالت علم
و استعداد ذکا و بدرقه نیر صاحب بصیرت این راه قطع نتوان کرد و روندگان درین مقام متفاوت
باشند کس باشد که در یک هفته یک ساعت بدین حضرت سبحانه بیش بار نیابد و کس باشد که هر روز یک
ساعت و کس باشد که دو ساعت و کس باشد که بیشتر اوقات مستغرق شهود باشد و یک ساعت و یک
نفس از آن حضرت غائب نباشد **و از خواجه** امام عالم عارف ربانی ابو یعقوب یوسف بن
ایوب همدانی رحمه الله منقول است که فرمود هر که سه شبانه روز درین مقام مقیم تواند بود شریف
کسی بود دریغ باشد که در چنین مملکتی با این طول و عرض تراقد مکاهی نباشد خداوندا
عزیزانی که روی بدین درگاه آوردند مدد فرست تا بمنتهای این دولت برسند بار یافتگان
جمعیت خاطر از وحشت تفرقه نگاه دار **درجه** سوم از توحید عملی الفناء عن الفناست
و این آن است که کمال استغراق احساس رونده را بفنائی خود و دانستن آنرا که سلطان نور
ظهور جمال و جلال است که بیک صدمت زحمت وجود را در نظر شهود بکتم عدم برد همه از و بیند
از وجه آگاهی رونده درین همه اشارت تفرقه میکند عین الجمع اینجاست که خود را و کل کائنات
را در نور ظهور حق سبحانه گم میکند و آگاهی خود را ازین گم کردن هم گم کند و هیچ نه بیند جز حق سبحانه
محو فی محو و طمس فی طمس و اسم است اینجا نه رسم نه وجود است درین قدم نه عدم نه عبارت است
نه اشارت نه عرش نه فرش نه اثر نه خبر کل من علیها فان و کل شیء هالک الا وجهه توحید
بی شرک جز درین مقام صورت نه بندد و آنچه گفته آمد علم توحید است حقیقت توحید
ازین مقدس است معتزله و فلاسفه بچشم احول در جمال توحید نگریستند ظلمت دیدند خودی خود

ب
و اینکه

کم راهی فلاسفه و معتزله در شان صفات باری عز شانه

بر ایشان

خف من وجود احسانه الیک ودوام اساءتک معه ان یکون ذلک استدراجا لک سنستدرجهم من حیث لا یعلمون من جهل المریدان یسیئ الادب فتؤخر العقوبة عنه فیقول لو کان هذا سوء ادب لقطع الامداد واوجب الابعاد فقد یقطع المدد عنه من حیث لا یشعر ولو لم یکن

بر ایشان کمین گشاد در تیه حیرت سرگشته شدند جمله صفات را منکر شدند و او سبحانه جز به سلب صفات وصف نکردند گفتند ما موجودیم او را موجود نتوان گفت ما عالمیم او را عالم نتوان گفت ما قادریم او را قادر نتوان گفت الا ما معدوم و جاهل و عاجز هم نیست و همچنین در همه صفات و اهل بصیرت را قدس الله تعالی اسرارهم چندان نور نظر حق سبحانه در جان آشکار اشد که ما سوی الله عز وجل در شعاع آن نور مقدس نا چیز نمود همه صفات کمال و نعوت جلال در حق او اثبات کردند گفتند عالم اوست بحقیقت همه جاهل اند قادر اوست بحقیقت همه عاجزند موجود اوست بحقیقت دیگران همه معدوم اند از عرش تا فرش پیش نظر شهود ایشان عدم صرف نمود در حال وجود و درین مقام اقدام بسیار ست ورای آنچه گفته شد هرگز دو رونده در یک قدم توحید نبوده اند و نخواهند بود و بهر قدم آنچه فرود اوست تاریک نماید و بقدم عدم بواسطه حدوث بقدم می باید رفت تا آنگاه که بعالم بقا رسد و هناک ما لا عین رأت ولا اذن سمعت ولا خطر علی قلب بشر و اگر ترا در داید ولت و دولت این درد نباشد بار باری ایمان قبول تا عبارت این سلاطین دین بر چهره روزگار تو نشیند و طراز اعزاز تو شود و از ان جمله مباش که و اذ لم یهتدوا به فسیقولون هذا افک قدیم امداد لطف الهی و عاطفت پادشاهی جل ذکره نثار روزگار کسی باد که درین سخنان بدیده انصاف نگاه کند نه بدیده خلاف و مضمون آنرا از راه حق طلب تفحص نماید و قرآن و اخبار و اجماع امت محک معارف اهل صدیقان ست و چون پادشاه عالم تعالی و تعظم به بنده چیزی خواهد او را بجود آشنا گرداند و بقرب خودش بینا گرداند تا پیوسته از قرب او اندیشه میکند و پیوسته او را با خود می بیند و میداند و هو معکم اینما کنتم لا جرم حرمت و تعظیم صفت او گردد و آن نظر بحرمت و تعظیم و متحلی شدن بدین حال کلید کنوز معرفت ست و سبب رسیدن بعالم حقیقت ست و فی الرسالة القشیریة فی باب المراقبة المراقبة علم العبد باطلاع الحق سبحانه وتعالی علیه و استدامته لهذا العلم مراقبة لربه عز وجل ولا یکاد یصل العبد

دعای اهل وفا رد نشود و دعای اهل نفاق و دعای اهل ناز بر اهل نعمت و در صفا نیاز منصف دل شیخ الصادق

القول فی المراقبة

الا منع المزید وقد یقام مقام البعد وهو لا یدری ولو لم یکن الا ان یخلیک وما ترید اذا رایت عبداً اقامه الله تعالی بوجود الاوراد
وادامه علیها مع طول الامداد فلا تستحقرن ما منحه مولاه لانک لم تر علیه سیما العارفین ولا بهجة المحبین فلولا وارد ما کان ورد

الی هذه الرتبة الا بعد فراغه عن المحاسبة فاذا حاسب نفسه علی ما سلف واصلح حاله فی الوقت
ولازم طریق الحق واحسن بینه وبین الله عز وجل مراعاة القلب وحفظ مع الله الانفاس
رقب الله عز وجل فی عموم احواله ومن تغافل عن هذه الجملة فهو بمعزل عن بدایة الوصلة
فکیف عن حقائق القربة وقال الجنید رحمه الله من تحقق فی المراقبة خاف علی فوت
حظه من ربه سبحانه لا غیر وقال ذو النون رحمه الله علامة المراقبة ایثار ما آثر الله وتعظیم
ما عظم الله وتصغیر ما صغر الله عز وجل وقال بعضهم من راقب الله تعالی فی خواطره
عصمه الله سبحانه فی جوارحه وقال النصرابادی رحمه الله الرجاء یحرک الی الطاعات و
الخوف یبعدک عن المعاصی والمراقبة تؤدیک الی طرق الحقائق وسئل جعفر بن نصیر
الخلدی رحمه الله عن المراقبة فقال مراعاة السر لملاحظة الحق سبحانه مع کل خطرة وقال
المرتعش رحمه الله المراقبة مراعاة السر لملاحظة الغیب مع کل لحظة ولفظة وسئل ابن عطاء
رحمه الله ما افضل الطاعات فقال مراقبة الحق سبحانه علی دوام الاوقات وقال ابراهیم الخواص
رحمه الله المراعاة تورث المراقبة والمراقبة خلوص السر والعلانیة لله عز وجل وقال ابو عثمان
المغربی رحمه الله افضل ما یلزم الانسان نفسه فی هذه الطریقة المحاسبة والمراقبة وسیاسة عمله بالعلم
وبالله تعالی العصمة ومنه التوفیق قال فی قوة القلوب فی شهادة التوحید وصف
توحید الموقنین لا یتجلی سبحانه بوصف مرتین ولا یظهر فی صورة لاثنتین لا نهایة لتجلیه ولا غایة
لاوصافه فیشهد بخضوعه وینظر الیه بنوره وقال فی التعرف قال ابو القاسم فارس رحمه الله
فناء البشریة لیس علی معنی عدمها وقال فی شرح التعرف معنی این سخن آن است والله تعالی اعلم که
هم در حکم دنیا وهم در حکم آخرت بشریت از بنده برنخیزد پس فنا بر خواستن بشریت نباشد
وبالجمله بباید دانستن که همه نعمتها در جنب بهشت فانیست وهمه بلاها در جنب دوزخ فانیست
وباز بحکم شریعت در دنیا همه نعمتها اندر جنب نعمت ایمان فانی اند وهمه بلاها اندر جنب بلاء
کفر فانی اند ودر عقبی نیز همه بلاهای دوزخ در جنب فراق فانیست وهمه نعیم بهشت در جنب

همحفظ

قوم اقامهم الحق لخدمته وقوم اختصهم بمحبته کلاً نمد هولاء وهولاء من عطاء ربک وما کان عطاء ربک محظورا فقلما تکون الواردات الالٰهیة الا بغتة لئلا یدعیها العباد بوجود الاستعداد من اٰیته مجیبا عن کل ما سئل ومعبرا عن کل ما شهده وذاکرا کل ما علم فاستدل بذلک علی وجود جهله

نعمت دیدار فانی ست فنای صفت بشریت را این معنی باشد و دیگر بباید دانست که از جمله مصطلحات مشایخ صوفیه قدس الله تعالی ارواحهم لفظ اتحادست که درمیان اهل حقایق متداول گشته ست و همچنانکه ابتدا عبارت از حال فنا و بقا شیخ ابوسعید خراز قدس الله تعالی روحه فرموده وی از کبار مشایخ طبقات ست چنانکه ذکر کرده شد و طریقت خود را درین دو عبارت مضمر کردانید و این دو عبارت درمیان اهل حقایق متداول گشت و همچنانکه از جمله مصطلحات مشایخ صوفیه رحمهم الله لفظ جمع و تفرقه ست و ابتدا ابوالعباس سیاری که از کبار مشایخ طبقات ست طریقت خود را اندرین دو عبارت مضمر کرد و این دو عبارت درمیان اهل حقایق متداول گشت همچنان ابوالمغیث الحسین بن منصور الحلاج رحمه الله که از کبار مشایخ طبقات ست طریقت خود را در عبارت اتحاد مضمر کردانید و اشارت بدان حالت سنیه باین عبارت فرمود و شیخ بزرگوار که از کبار مشایخ صوفیه ست و مذکورست در کتاب تاریخ مشایخ صوفیه که هم از تصانیف صاحب کتاب طبقات مشایخ ست شیخ ابوالقاسم فارس بن عیسی البغدادی رحمه الله از جمله خلفاء حسین بن منصور حلاج ست رحمه الله و کان فارس البغدادی رحمه الله من متکلم مشایخ القوم والمدققین فی العبارات له کلام حسن فی الاحوال والاشارات دخل خراسان واقام بسمرقند وتوفی بها کذا فی کتاب تاریخ مشایخ الصوفیة وکان معاصر الشیخ علم الهدی رئیس اهل السنة والجماعة الشیخ ابی منصور محمد بن محمد بن محمود الماتریدی السمرقندی وقد توفی الشیخ ابو منصور رحمه الله سنة خمس وثلثین وثلثمائة و دفن بچاکردیزه و قبره مشهور یزار ویتبرک به وکان فارس رحمه الله معاصر ایضاً للشیخ ابی القاسم اسحاق بن محمد بن اسمعیل بن ابراهیم بن زید الحکیم السمرقندی رحمه الله وغیرهما من العلماء والمشایخ رحمهم الله وکان الشیخ ابوالقاسم الحکیم شریک الشیخ علم الهدی ابی منصور و صاحبا الی ان فرق الموت بینهما وقد قالوا فی وصف الشیخ ابی القاسم رحمه الله لم یکن نظیره من العرش الی الثری الا الله

القول فی الاتحاد

و فارس بغدادی بعد از فارس بغدادی وشیخ ابو منصور ماتریدی وشیخ ابوالقاسم سمرقندی قدس الله سرهم

انما جعل الدار الآخرة محلا لجزاء عباده المؤمنين لان هذه الدار لاتسع ما يريد ان يعطيهم ولانه اجل اقدارهم عن ان يجازيهم في دار لابقاء لها من وجد ثمرة عمله عاجلا فهو دليل على وجود القبول آجلا ۞ اذا اردت ان تعرف قدرك عنده فانظر فيما ذا يقيمك

عز وجل وكانت معاملته مع الخلق طلبا لحظوظهم دون حظه قال في الانساب في ذكر الشيخ ابي القاسم الحكيم كان من عباد الله الصالحين وممن يضرب به المثل في الحكم والحكمة وحسن العشرة وقد دونت حكمته وانتشر ذكره في شرق الارض وغربها ولقب بابي القاسم الحكيم لكثرة حكمه ومواعظه وقد توفي رحمه الله في المحرم يوم عاشوراء سنة اثنتين واربعين وثلثمائة بسمرقند ودفن بمقبرة جاكرديزه وزرت قبره غير مرة وهو مذكور في التعرف في باب رجال الصوفية وختم هذا الباب بذكره وفي شرح التعرف في ذكره روزي در سراي نشسته بود ابو طاهر بيامد وبه سراي او نگريست حوض آب بديد وسروها ديد باز گرديد وبرد كان نشست شيخ ابو القاسم رحمه الله غلام را گفت تبر بيار و آن سروها را بيفكن آنگاه گفت برو وابو طاهر را بخوان چون در آمد گفت يا ابا طاهر آنكه ترا از حق سبحانه حجاب كرد از ميان برداشتم لكن با حق صحبت چنان كن كه درختي ترا از وي حجاب نتواند كشتن ۞ روزي نشسته بود ميان خلق حكم ميكرد يكي از بزرگان بزيارت وي آمد وي را چنان مشغول ديد سجاده بر روي حوض انداخت ونماز كرد چون فارغ شد شيخ ابو القاسم رحمه الله مر او را گفت يا برادر اين خود كو دكان كنند مرد آن است كه اندر ميان چندين شغل دل با خداي عز وجل نگاه تواند داشت ودر تعرف بعد ختم هذا الباب بذكره ميفرمايد هؤلاء هم الاعلام المذكورون المشهورون المشهود لهم بالفضل الذين جمعوا علوم المواريث الى علوم الاكتساب سمعوا الحديث وجمعوا الفقه والكلام واللغة وعلم القرآن تشهد بذلك كتبهم ومصنفاتهم ولم نذكر المتاخرين واهل العصر وان لم يكونوا دون من ذكرنا علما بان المشهود يغني عن الخبر عنهم ۞ وكان فارس رحمه الله مقبولا عند الجمع صحيح الحالة ودونوا كلامه وممن روى عنه في كتبه كثيرا بلا واسطة الشيخ العارف ابو بكر بن ابي اسحق الكلاباذي البخاري رحمه الله وممن روى عنه في كتبه كثيرا بواسطة واحدة او اكثر الشيخ ابو عبد الرحمن السلمي والشيخ ابو القاسم القشيري وغيرهما رحمهما الله ۞ وكان الشيخ فارس بن علي البغدادي رحمه الله يحكي عن شيخه الحسين بن منصور الحلاج كلاما ويعبر عن

مقاصد

الحلم

حكمه

متی رزقک الطاعة والغنی به عنها فاعلم انه قد اسبغ علیک نعمه ظاهرة وباطنة خیر ما تطلبه منه ما هو طالبه منک الحزن علی فقدان
الطاعة مع عدم النهوض الیها من علامات الاغترار ما العارف من اذا اشار وجد الحق اقرب الیه من اشارته بل العارف من
لا اشارة له لفنائه فی وجوده وانطوائه فی شهوده

مقاصده ویفسر ما یشیر الیه الحلاج رحمه الله من حالة الاتحاد فی استیلاء الحق سبحانه علیه وفنائه
فیه والکل من کبار المشائخ قدس الله تعالی ارواحهم من هذه الحالة شرب لکن تتفاضل المشارب
والحلاج رحمه الله علی جلال قدره یشیر فی کلامه الی مشربه الخاص من هذه الحالة السنیة و چنانکه
حجة الاسلام رحمه الله فرموده است وقد مضی کلامه هذا یعبر عن هذه الحالة السنیة بالاتحاد
علی سبیل التجوز ویعنی به الاستغراق وقال بعض المشائخ رحمهم الله وقد مضی کلامه هذا ایضاً
الاتحاد هو ظهور سلطان الحق عز وجل علی العبد بحیث یعزله عن التصرف وینوب منابه و هو
اشارة الی معنی الحدیث الصحیح حکایة عن الله عز وجل کنت سمعه وبصره الحدیث و این
حالت سنیه را درجات بس بی نهایت است و اشارت باین حالت سنیه است آنچه حجة الاسلام
فرموده است در بیان مراتب شهود وحدانیت المرتبة الرابعة ان لا یری فی الوجود الا واحداً
ومن حیث لا یری الا واحداً لا یری نفسه ایضاً ویکون فانیا عن رؤیة نفسه و فرموده است
هذا غایة علوم المکاشفات واگرچه این مرتبه را غایت علوم مکاشفات فرموده است اما چون
درجات این مرتبه را حصر نتوان کرد وحصر ما فی عدد یختص بنظر اهل المکاشفة و کلیات درجات
این مرتبه را ارباب مکاشفات و مشاهدات قدس الله تعالی ارواحهم در چند نوع حصر کرده اند
یکی از انواع کلیه بفنای اوصاف نفس متعلق است و گفته اند درین مقام تحقق است
بمعنی کنت سمعه وبصره و این مقام متعلق بسیر محبی است و یکی دیگر از انواع کلیه
مترتب بر فنای صفات روح است و گفته اند درین مقام تحقق است بمقام ان الله تعالی
قال علی لسان عبده و این مقام مترتب بر سیر محبوبی است و یکی دیگر از انواع کلیه
مقامی سخت عالی است که وما رمیت اذ رمیت ولکن الله رمی اشارت باین
مرتبه است و خصوص مقام حضرت محمد است صلی الله علیه وعلی آله وسلم و کاملان اولیای
امت را بحسب صحت متابعت ظاهراً و باطنا و بر قدر کمال آن جمال ازان مرتبه کرشمه و بهره
ارزانی داشته اند و نبود قد علم کل اناس مشربهم و درین آیت که قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی

الرجاء ما قارنه عمل والا فهو منية • مطلب العارفین من الله تعالی الصدق فی العبودیة والقیام بحقوق الربوبیة بسطک کی
لا یبقیک مع القبض وقبضک کی لا یترکک مع البسط واخرجک عنهما کی لا تکون لشیء دونه العارفون اذا انبسطوا

یحبکم الله اشارت باین بشارتست • وسلطان العارفین شیخ ابویزید قدس الله تعالی روحه فرموده
لو بدا للخلق من النبی صلی الله علیه وسلم ذرة لم یقم لها ما دون العرش کذا فی التعرف ودرین
سخن بیان عجز خلقست از ادراک کمال مصطفی صلی الله علیه وسلم وقصور فهم ایشان از بلوغ
نهایت حقیقت او صلی الله علیه وسلم تا دلیل شود بر عجز خلق از ادراک کمال حق سبحانه وقصور
فهم ایشان از بلوغ نهایت حقیقت عز وعلا کذا فی شرح التعرف • وقال الشیخ العالم
العارف الربانی ابو یعقوب یوسف بن ایوب الهمدانی قدس الله تعالی روحه اکر همه مقدسان درکاه وپاکان پیشکاه
از اقدام سید رسل وانبیا سبل وسلطان اولو العزم واولیا صلی الله علیه وسلم خواهند که یک قدم تحقیقت
بیان کنند یا یک مقام از مقام قربش نشان کنند یا یک سترا از استار اسرار سلطنت او عیان کنند
نتوانند زیرا که وی در همه اقدام سالکان با قدام سالکان نهان وعیانست ودر همه مقامات سائران
بمقامات سائران بیان ونهانست هرچند رونده راه جمال او طلب کند صفت رونده را از خیال
جمال خود در پوشاند ووی از صفت خیال نهان نقطهٔ سید انبیا ومقدم اولیا صلی الله
علیه وسلم با همه بی همه وبی همه با همه است قال الله تعالی وما ارسلناک الا رحمة للعالمین وبنابر
آنکه این نوع علوم ومعارف مختص بنظر ارباب مکاشفات ومشاهداتست • بعضی از کبراء
عارفان قدس الله تعالی ارواحهم کفته اند الحق سبحانه وهاب علی الدوام فیاض علی الاستمرار فاذا
استعد العبد وتهیأ وصفی مرآة قلبه وجلاها حصل له مواهب علی الدوام ویحصل له فی لحظة
واحدة ما لا یقدر علی تقییده فی ازمنة لاتساع ذلک العالم وضیق هذا العالم المحسوس وکیف یستقصی
ما لا یتصور له نهایة ولا غایة یقف عندها ومن کان یأخذ عن الله تعالی کیف ینتهی کلامه ابدا
فشتان بین من یقول حدثنی فلان رحمه الله عن فلان رحمه الله وبین من یقول حدثنی قلبی عن
ربی عز وجل وهذا وان کان رفیع القدر فشتان بینه وبین من یقول حدثنی ربی عن ربی سبحانه
وهذا هو العلم الذی یحصل للقلب من المشاهدة الذوقیة والله عز وجل یرشدنا وایاکم بعمل صالح
یرضاه منا ولو فتحنا الکلام علی هذه المعارف لکلت الیمین وحفی القلم وجف المداد وضاقت

وخیال

الوهاب

القراطیس

اخوف منهم اذ قبضوا ولا یقف علی حدود الادب فی البسط الا قلیل البسط تاخذ النفس منہ حظھا بوجود الفرح والقبض لاحظ للنفس فیہ ربما اعطاک فمنعک وربما منعک فاعطاک متی فتح لک باب الفہم فی المنع عاد المنع عین العطا الاکوان ظاہرہا غرۃ

القرطیس والالواح ولیست ہذہ العلوم نتیجۃ عن فکر ونظر فمن طلب العلم بہذہ الحقائق من طریق النظر الفکری فقد استسمن ذاورم ونفخ فی غیر ضرم ومن طلب الامر من غیر طریقہ لم یظفر بتحققہ ولا یعطی ہذہ الحقائق النظر الفکری ابداً فکل علم ذلک الی اللہ والی من عرفہ اللہ تعالیٰ ذلک من رسول مرسل او ولی ملہم وفی الحدیث ما التبس علیکم فکلوہ الی عالمہ و ہم بنابرین کہ این نوع از لطائف معارف مختص بنظر مکاشفت و مشاہدت ست امام عالم عارف ربانی شیخ العالم شیخ احمد غزالی قدس اللہ تعالیٰ روحہ فرمودہ ست از مقام توبہ تا مقام مراقبہ ہزار مقام است واز مراقبت تا معرفت ہفتاد ہزار مقام ست واز مقام معرفت تا بہ مکاشفت ہفتاد ہزار مقام ست و از مکاشفت تا مقام مشاہدت ہفتاد ہزار مقام ست و از مقام مشاہدت تا مقام توحید ہفت صد ہزار مقام ست و در ہر نفس صد ہزار رمز در رمز ست حق را سبحانہ با موحد واز توحید تا باتحاد ہفتصد ہزار حجاب عبودیت ست و در ہر حجابے ہفتصد ہزار اشکال ست و در ہر لباسی صد ہزار سر ست کہ ہمہ نطق لایزالے با عاشقان فانی گویید چگویم فسیح مجال ست لیکن اینقدر نمود ارست رزقنا اللہ عزوجل وایاکم صرف الخطاب بلا عتاب وعلیہ التکلان ومانند این سخن در شرح تعرف در باب المحبۃ آوردہ ست باید دانستن کہ دوستی یکی باشد و مر آن یکی را مقامات باشد تا بزرگان چنین گفتہ اند محبت را ہفتصد ہزار مقام ست کمترین مقامی موافقت ست و تفسیر موافقت بزرگ ست کمترین موافقت آن ست کہ حکم دوست را مخالف نباشی و از مخلوقات کسی صدق این مقام کمترین نیست صدق مقام برترین کرامت باشد تا یکی از بزرگان فرمودہ ست کہ محبت بحقیقت صفت حق ست محبت مخلوقان مجاز ست و تاثیر محبت حق سبحانہ و شیخ امام عالم عارف محقق ابو طالب محمد بن عطیۃ المکی رحمہ اللہ در قوۃ القلوب کہ مجمع اسرار طریقت ست قالوا لم یصنف فی الاسلام مثلہ فرد قائق الطریقہ فرمودہ فی احد المعانی من قولہ سبحانہ یمحو اللہ ما یشاء ویثبت الآیۃ قیل یمحو الاسباب من قلوب الموحدین ویثبت نفسہ ویمحو الوحدانیۃ من قلوب الناظرین ویثبت الاسباب

فتکل

شیخ العالم

واللہ سبحانہ المستعان

محبت حق بحقیقت صفت حق ست سبحانہ

وباطنها عبرة فالنفس تنظر الى ظاهر غرتها والقلب ينظر الى باطن عبرتها ان اردت ان يكون لك عز لا يفنى فلا تستعزن بعز يفنى العطى الحقيقى ان تطوى مسافة الدنيا عنك حتى ترى الآخرة اقرب اليك منك العطا من الخلق حرمان والمنع من الله احسان

وحقيقة علم التوحيد باطن المعرفة وهو سر المعروف الى من تعرف لعجز علوم العموم عن درك شهادته وضعف العقول عن حمل مكاشفته وفوق علم التوحيد علم الاتحاد وفوقهما علم الوحدانية وفوق ذلك علم الاحدية فهذه اسماء لها صفات واوصاف لها انوار وانواع عنها علوم وعلوم لها مشاهدات بعضها فوق بعض وفوق كل ذى علم عليم وعلم التوحيد اول هذه العلوم وعموم هذه المشاهدات فظاهر هذه الانوار اقربها الى الخلق وانما ذكرنا من ذلك قوت القلوب من علم التوحيد وما لا بد للايمان منه من المريد وصحة التوحيد باثبات الصفات واوصاف الذات التى جاءت به السنن وشريعة الرسول صلى الله عليه وسلم مع نفى الشبه والماهية ونفى الجنس والكيفية ثم سكون القلب وطمانينة العقل الى الايمان بهذا والتسليم له لاجل نور اليقين الموهوب لان هذا انما يشهد بنور اليقين وعلمه لا بالعلم العقل ونوره فنور اليقين مرآة التوحيد وفى هذا النور مشاهدة الصفات وهو حقيقة الايمان وفى غير ما نزل من السما اورد هذه الكلمات فى ذكر فضائل شهادة التوحيد ووصف توحيد الموقنين و از كبار علما و كبراء مشايخ روح الله تعالى ارواحهم اجمعين آنان كه در لفظ اتحاد طعن كرده اند آن طعن بنا بر مفهوم ظاهر اين كلمه است كه آن قطعا و اصلا مراد اهل حق و اهل حقيقت نيست و حجة الاسلام رحمه الله تحقيق اين معنى فرموده است وگفته الاتحاد بين اثنين مطلقا محال ... وحيث يطلق الاتحاد ويقال هو هو لا يكون الا بطريق التوسع والتجوز ويعنى به الاستغراق وعليه ينبغى ان يحمل كلام الشيخ ابى يزيد قدس الله تعالى سره الى آخر كلام حجة الاسلام وقد مضى كلامه هذا و از كبار مشايخ من المتقدمين والمتاخرين آنان كه باين كلمه قائل شده اند بعبارت عربى يا فارسى نظما او نثرا مراد ايشان آن معنى توسع وتجوز است وهو الاستغراق فى حالة الفنا فى الله عز وجل و بين هذين الكلامين المتنافيين صورة نفيا واثباتا على الحقيقة تنافى نيست و نظير هذه العبارة فى الاطلاق على المعنيين احدهما حق والآخر باطل عبارة المرجئة والارجا فان لها معنيين احدهما حق والآخر باطل فان كان معنى المرجئة انهم هم الذين لا يقطعون على اهل الكبائر بشئ من عفو او عقوبة بل يرجئون الحكم فى ذلك الى يوم

المريد

الى يوم

جل ربنا ان یعامله العبد نقد افیجازیه نسئة کفی من جزائه ایاک علی الطاعة ان ضیک لها اهلا کفی العاملین جزاء ما هو فاتحه علی قلوبهم
فرطاعته وما هو موردة علیهم من وجود موانسته من عبده لشی یرجوه منه او لیدفع بطاعته ورود العقوبة عنه فما قام بحق او صافه

الی یوم القیمة فهذا المعنی حق وهذه الطائفة اهل الحق وهم اهل السنة والجماعة نصرهم الله سبحانه
واواهم وایدهم فی الدارین وقواهم وان کان معنی المرجئة انهم هم الذین یقولون بان الله سبحانه
لا یدخل احدا النار بارتکاب الکبائر وانه لا یعذب مادون الکفر لا محالة وان المؤمن العاصی ربه عز
وجل لا یعذب یوم القیمة علی الصراط علی متن جهنم یصیبه نفح النار ولهبها فیتألم بذلک علی قدر
المعصیة ثم یدخل الجنة فهذا المعنی باطل واهل هذه المقالة اهل بدعة وضلالة والمرجئة من رجأت
الامر وارجیته بالهمزة اولیا اذا اخرته **وقال** حجة الاسلام رحمه الله واکثر الاغالیط منشاؤه
الجهل بمعنی الاسامی واشتراکها بین مسمیات مختلفة **و** صاحب کشف المحجوب درین معنی فرموده ست
اعتراض معترضان بوهم ایشان باز کردد نه بمعنی مراد هوا اهر کز با راستی موافقت نباشد پیوسته
چیزی میجوید از طریق اعوجاج تا اندر ان آویزد و مراد در ابتدای نمودهای خویش از حسین منصور
حلاج قدس الله تعالی روحه قوتها بوده ست بمعنی براهین و پیش ازین در شرح کلام وی کتابی ساخته ام
بدلایل و حجج و علو کلام و صحت حالش ثابت کرده و در کتابی دیگر آن منهاج نام
ابتدا و انتهایش یاد کرده ام و قد قال العلماء النظار ایضا رحمهم الله موفقین فی هذا المعنی لا هل
الکشف والحقیقة من کبراء الطریقة قدس الله تعالی ارواحهم لا رد علی المغرور لتوقف الرد علی فهم المراد
لکن المراد غیر المفهوم من الظاهر والمفهوم من الظاهر غیر مراد **و فی** شرح التعرف و قصد الطائفه
در رموز قصد نیست درست در توحید و آن آنست که اندر همه علوم علم بنا اهل دادن حرام است
و از اهل باز داشتن حرام چنانکه در حدیث ست لا تمنعوا العلم اهله فتظلموهم و لا تضعوا عند
غیر اهله فتظلموه پس این طائفه در کلام رموز و اشارات نهاده اند تا اهل فائده گیرد و نا اهل
بآن نرسد تا نه بر علم ظلم باشد نه بر اهل علم قول ایشان مغلوب سر است و سر مغلوب حق سبحانه
اگر چیزی در حکایت قول ایشان خطا افتد عیب بر فهم خویش باید نهاد شیخ را رحمه الله | وقول
یعنی صاحب تعرف را عادت چنین بود که اگر کسی پیش وی از خطا محض حکایت کردی نگفتی که این
خطاست ولیکن گفتی نمیدانم که مراد وی از چیست تهمت سوی خویش نهادی چنانکه شرط مسلمانی ست

تعلیم علم بنا اهل و هم
منع آن از اهل نیست

متى اعطاك اشهدك بره ومتى منعك اشهدك قهره فهو في كل ذلك متعرف اليك ومقبل بوجود لطفه عليك انما يؤلمك المنع لعدم
فهمك عن الله فيه ربما فتح لك باب الطاعة وما فتح لك باب القبول وربما قضى عليك بالذنب فكان سببا في الوصول

و سخن بر رمز و اشارت گفتن را در شریعت اصل است رمز و اشارت اخرس را حکم عبارت
ناطقان است اخرس که از مشاهده جلال باشد قوی تر از اخرس خلقت باشد اخرس خلقت
بذات و صفات خویش قائم است و اخرس مشاهده از صفات خویش فانی علم ایشان مددی است
نه عددی الهامی است نه حفظ معدود و متناهی باشد و چون مدد از کسی باشد که وی را
نهایت نیست مدد را نهایت نباشد الهام صفت ملهم است و ملهم را نهایت نی و سر عارف را
نیز اندر قربت اگر از آن مقام که طاقت وی است بگذرانند فرو ماند و مشاهدات اسرار اندر دنیا بمحل
معاینات عین است اندر قیامت و در دار البقا معاینات مختلف است منهم من یری ربه عز و جل
فی کل جمعة و منهم من یری ربه فی کل یوم و منهم من یری ربه سبحانه بکرة و عشیا کما فی الخبر و
هر طائفه اندر علم خویش سخن گویند ظواهر علم ایشان خلق را معلوم اما اسرار و رموز جز اهل
آن صناعت را معلوم نگردد و همه علمها در جنب علم حقیقت ظاهر است اندر جنب سر فالحقیقة
سر کل سر دیگر آنجا که اثبات خلق باید اقامت عبودیت را نفی خلق نباید و آنجا که نفی خلق باید
اثبات آن تهمت او در مقام مشاهده اثبات خلق نباید دلیل برین قول پیغمبر است صلی الله علیه و سلم
در حدیث صحیح که صحیح فرمود ان اصدق کلمة قالته العرب قول لبید الا کل شیء ما خلا الله باطل
از مشاهده خویش نفس زد و فنا وی مر مشاهده جلال همه اثباتها را نفی کرد و اگر کسی مر
این را از مقام دیگر شنود تا انبیا و کتب را باطل خواند کافر گردد و هرچند مشاهده جلال در سر
پیش میکرد غیر از سر ساقط میکرد و آن سقوط عین توحید است و چون موحد اندر توحید
متحقق گردد مراد را خود قول نماند و آنکه وی را قول ماند از حقیقت توحید با وی بوی نیست احکام
شریعت چنانکه مختلف باشد باختلاف احوال خلق و باختلاف ازمان اختلاف احوال باطن
بیشتر از آن بود و حق سبحانه احکام شریعت مختلف میدارد صلاح بواطن را رموز و اشارات
بذات خویش حق است اصل همه چیزها توحید است و سر همه موحدان المصطفی صلی الله علیه و سلم
و وی را از حق عز و علا رموز است که خلق از ادراک آن رموز عاجز آمدند و آن حروف مقطعات است

مقامات

در قرآن که

معصیتہ اورثت ذلا و فتقارا خیر من طاعۃ اورثت عزا و استکبارا نعمتان ما خرج موجود عنہما ولا بد لکل مکون منہما نعمۃ الایجاد و نعمۃ الامداد فاقتک لک ذاتیۃ و ورود الاسباب مذکرات لک بما خفی علیک منہا والفاقۃ الذاتیۃ لا ترفعہا العوارض خیر اوقاتک وقت تشہد فیہ وجود فاقتک و ترد فیہ الی وجود ذلتک

در قرآن کہ بیشتر مفسران برانند کہ سر بین اللہ سبحانہ و بین حبیبہ صلی اللہ علیہ وسلم و قد کثر عبارۃ الاتحاد فی عبارۃ المشائخ المتقدمین و المتاخرین رحمہم اللہ و من تتبع کتبہم عرف المعنی المراد من کلماتہم بفہم رموزہم و درک اشاراتہم و در شرح تعرف معنی ما یدسخن ابن طائفہ قدس اللہ تعالیٰ ارواحہم بیشتر رموز ست و اشارات از بہر آنکہ سخن ایشان خبر دادن از غیبت و خبر دادن از غیب جز برموز و اشارت نباشد و این ہچو در علم ظاہر ست فقہا رحمہم اللہ در علم شریعت گویند ہذا اللفظ یدل علی ان مذہب اصحابنا رحمہم اللہ کذا چون علم ظاہر را شاید بر استدلال بنا کردن علم باطن کہ علم احوال ست اولیتر و الاحوال مواریث الاعمال و لا یرث الاحوال الا من صحح الاعمال معنی اعمال اقامت شریعت و معنی احوال صفا سرست ہر کرا آداب ظاہر بیش صفا باطن بیشتر بینی کہ چون انبیا علیہم الصلوٰۃ والسلام از ہمہ خلق صحیح باطن تر بند بظاہر با ادب تر بند شریعت آداب انکا ہداشتن ست و صحت باطن قرب حق سبحانہ ہر کرا ادب بیشتر ست قرب حق بیشترست عز و علا و چون امام ربانی محمد بن الحسن الشیبانی رحمہ اللہ عبادات تصنیف کرد ندمر او را گفتند کتابی اندر زہد تصنیف نفر مودی فرمود کتاب البیوع تصنیف کردہ ام مرا و را گفتند صلوٰۃ و صوم نزدیکتر ست بزہد از بیوع فرمود خطا کردید اصل ہمہ زہدہا حلال خوردن ست اگر کسی بیع و شرا اندر حرام فتد و قال فی التعرف فی اول الباب الثالث فی رجال الصوفیۃ فممن نطق بعلومہم و عبر عن مواجیدہم و نشر مقاماتہم و وصف احوالہم قولا و فعلا بعد الصحابۃ رضوان اللہ علیہم اجمعین علی بن الحسین زین العابدین رضی اللہ عنہ الی آخر الباب و قال فی شرح التعرف چہار فصل سخن باید کرد علم و وجد و مقام و حال اول درجۂ علم ست و دیگر وجد و سوم حال و چہارم مقام از ین فصول سہ از بندہ ست چہارم کہ مقام ست صفت بندہ نیست احوال دلیل مقام ست و مواجید دلیل احوال ست و علم دلیل وجدست و نطق و عبارت دلیل علم ست و معنی الوجد ہو ما صادف القلب من فزع او غم او رویۃ من احوال الآخرۃ او کشف حالۃ بینہ و بین اللہ تعالیٰ و بزرگان این طائفہ رحمہم اللہ وجد را کہ نہ از صحت حال باشد از زنا رستن و از عسلے بر افگندن و از بت پرستیدن صعب تر داشتہ اند

القول فی الوجد

متی اوحشک من خلقه فاعلم انه یرید ان یفتح لک باب الانس به متی اطلق لسانک بالطلب فاعلم انه یرید ان یعطیک العارف
لا یزول اضطراره و لا یکون مع غیر الله قراره انار الظواهر بانوار آثاره و انار السرائر بانوار اوصافه لاجل ذلک افلت انوار الظواهر

درستی مقام نبود مگر براستی حال و لیکن بپای بود حال است و مقام درست نه زیرا که حال کسوت
محبوبیت است و مقام خلعت ربوبیت کسوت بیگانه و آشنا را پوشند چنانکه عروس را به پیرایه
ملک و عاریت بیارایند و لیکن جز برهنه در کنار نخوابانند مثل مقام مثل کنار است و مثل حال
مثل حلیت و پیرایه **و** در مرصاد العباد در فصل بیان احتیاج بشیخ در سلوک راه میفرماید
بدانکه در سلوک راه دین و وصول بعالم یقین از شیخ کامل راه بر راه شناس صاحب ولایت صاحب تصرف
ربانی گریز نباشد ؎ از هر چه بجز می است کوتاهی به وانکه ز کف بتان خرگاهی به اولیائی تحت
قبابی لایعرفهم غیری راه ظاهر بکعبه صورت بی دلیل راه شناس نتوان رفت با آنکه رونده این راه دیده
دارد و هم قدم و هم منازل و مقامات معین است آنجا که راه حقیقت صد و بیست اند هزار نقطه نبوت و عنصر
رسالت صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین قدم زدند که نشان یکقدم ظاهر نیست چنانکه گفته اند
؎ مردان رهش بهمت و دیده روند زان در ره عشق هیچ پی پیدا نیست و مبتدی سالک این راه
اول نه نظر دارد و نه قدم بیابانی چنین بی پایان بیقین باشد که بی دلیل دیده بخش نتوان رفت
و دیگر آنکه درین راه مزلات و آفات و شبهات بسیار است و عقبات کؤود بیشمار است تا فلاسفه
به تنها روی در چندین ورطه هایل شبهات افتادند و همچنین دهری و طبایعی و براهمه و اهل تشبیه
و معطله و اهل اباحت و اهل اهوا و بدع جمله بی شیخی و مقتدای در سلوک این راه شروع کردند
عقبات و مزلات قطع نتوانستند کرد هر یک در وادی آفتی و شبهتی دیگر از راه بیفتادند و هلاک
شدند صاحب سعادتی که در حمایت ولایت شیخی کامل سلوک کرده اند بسر جمله آفات و مزلات رسیده اند
و جملگی شبهات مطالعه کرده اند و باز دانسته اند که اهل اهوا و بدع را از کدام مزله بدوزخ برده اند
پس این صاحب سعادتان در پناه دولت صاحب ولایتان ازان مزلات بسلامت گذشته اند
و دیگر آنکه در حضرت پادشاهان صوری اگر کسی خواهد که در حضرت بار یابد اگر چه استحقاق آن ندارد
و خدمتی لایق آن منصب از دست او برنخیزد چون بحمایت مقربی از مقربان حضرت پادشاه رود
و خود را برو بندد پادشاه در عدم استحقاق و کم خدمتی او ننگرد در حقوق سابقه و مکانت

بیان فوائد پیر و مرشد

صاحب سعادت آنانند که

و قربت

ولم تأفل انوار القلوب والسرائر ولذلك قيل ان شمس النهار تغرب بالليل وشمس القلوب ليست تغيب ليخفف الم البلاء عليك
علمك بانه سبحانه هو المبلي لك فالذي واجهتك منه الاقدار هو الذي عودك حسن الاختيار من ظن انفكاك لطفه عن قدره
فذلك لقصور نظره

وقربت آن مقرب نگردد آنها که ملوک و سلاطین دین اند و مقتدایان عالم یقین اند ایشانرا در حضرت
پادشاه حقیقی نازها و آبرویهاست رب اشعث اغبر ذی طمرین لا یؤبه لو اقسم علی الله لابره
اعددت لعبادی الصالحین ما لا عین رأت و لا اذن سمعت و لا خطر علی قلب بشر و قال
فی شرح التعرف الفصل وجد در لغت عربیه معنی یابید وجد یجد وجدا و وجدانا بیافت
و وجد یجد جدة توانگر شد و وجد یجد وجدا غمناک شد و سوزان دل گشت پیرانده ها که
با سوزش دل باشد عرب آنرا وجد گویند و هر گاه چیزی از احوال آنجهان بر سر بنده گشاده شود
و درد آنرا بیابد و بسوزد این طائفه گویند ویرا وجد افتاد و این بر انواع ست شاید که از بیم
عذاب باشد و شاید که از درد فراق باشد و شاید که سوزش محبت و شوق باشد و وجد فراق
بر مقدار محبت باشد و هر چند محبت قویتر وجد صعبتر و وجد از رقت دل خیزد دل محبان شنود که
گوش و همچنان بیند که بصر قالوا الوجد سمع القلب و بصرها و هر که عارف باشد لا محاله محب
باشد و گروهی از بزرگان این طائفه قدس الله ارواحهم چنین گفته اند هر کرا اندر سر وجدی
پنهان نباشد سماع بر وی حرام باشد و چون این وجد اندر سر پدید آید ظاهر مضطرب گردد و بناله درآید
آن ناله و آواز را تواجد خوانند و تواجد صفت ضعیفانست و حال مبتدیان اول حرقت با ایشان
رسیده باشد تا آزموده و خو ناکرده بناله و نعره درآیند تواجد صفت روندگانست چون بوطن رسند
تواجد نماند ساکن شود چون سیل که بدریا رسد و قال النوری رحمه الله الوجد لهب ینشأ فی الاسرار
عن الشوق یعنی دل محبان مانند آتشکده است لیکن آتش آرمیده است چون واردی پدید آید آن
وارد مانند باد است آتش را بجنباند و برافروزد و آن آتش بانه زدن گیرد و دود بر اندامی
اثر کند گاه صبر کند و گاه ناله کند و گاه اندر حرقت سوزد و گاه هلاک شود و گاه دیوانه گردد و باشد که
واله گردد و باشد که به بیابانها ویرا رمیده گرداند و این همه عجیب نیست نه بینی که چون رسول صلی الله
علیه وسلم از احوال آخرت چیزی خبر داد مستمعان صعق فتاد در وی ساکن از بهر ضعف ایشان
و قوت وی صلی الله علیه وسلم و من جمله من عبر بهذه العبارة عن تلک الاحوال السنیة عن عبارة

والقول فی الوجد والتواجد

هر کرا اندر سر وجد پنهان نباشد سماع وی حرام است

لایخاف علیک ان تلتبس الطرق علیک وانما یخاف علیک من غلبة الهوی علیک سبحان من ستر سر الخصوصیة بظهور البشریة وظهر بعظمة الربوبیة فی اظهار العبودیة لاتطالب بک بتاخر مطلبک ولکن طالب نفسک بتاخر ادبک

الاتحاد وان کانت العبارة عنه فارسیة الشیخ الامام العارف الزاهد المجاهد شیخ الشیوخ قدوة اهل الطریقة کاشف اسرار الحقیقة ابو الحسن علی بن عثمان الغزنوی رحمه الله در کتاب کشف المحجوب فرموده است چیزی که حقیقت آن در عقول ثابت نیاید بزبان از ان چگونه عبارت توان کرد جز بمعنی جواز لان المشاهدة قصور اللسان للسالک لحضور الجنان لیس الکلفة و مشاهد در درجه دوستی یکانکی بود و در یکانکی عبارت بیکانکی بود انت کما اثنیت علی نفسک بعنی گفته من گفته تو باشد وثنای تو ثنای من و از متاخران مشایخ الشیخ العالم العارف قدوة ارباب الطریقة رکن الحق والدین مرشد الطلبة والسالکین الشیخ علاء الدولة احمد بن محمد بن احمد السمنانی منشأ و مولدا رحمه الله وقد توفی رحمه الله بعد نیف و ثلثین و سبعمائة در قطعه بعبارت فارسی فرموده این معنی صحیح که مفهوم و مرموز الیه است بین اهل الحقائق رحمهم الله بعبارت اتحاد فرموده است شعر

پشت من گشته دو تا در طلب یکتایی	با وجود بشری راه بیکتایی نیست
گفت با من که علا دوله حقیقت دریاب	هیچ مایه بتر از دبدبه مائی نیست

وقد کان الشیخ علاء الدولة رحمه الله فی المحرم سنة ست و ثمانین وستمائة ابن ست وعشرین دخل فی الاربع و قال فی کتابه المسمی بالعروة لاهل الخلوة والجلوة وقد انتهی له تحریره یوم الاثنین الثالث والعشرین من الشهر المحرم سنة احدی وعشرین وسبعمائة فی صوفیاباد خداداد لازالت محط رجال لاتلهیهم تجارة ولابیع عن ذکر الله فی الفصل الاول من الباب السادس الذی هو آخر ابواب کتابه المسمی بالعروة حاکیا عن ابتداء امره دخلت فی اربع وعشرین من عمری فزجرنی زاجر الحق فی صف القتال سنة ثلث وثمانین وستمائة فی اثناء اشتغالی بالتکبیر عند الکرة والحملة علی العدو فرفعت الحجب من قوة الزاجر بحیث شاهدت الآخرة ومافیها علی نحو ما نطق به الکتاب والسنة وصاحبنی ذلک الزاجر التقوی تلک اللیلة الی وقت الضحوة من غدها الی آخر کلامه وقد اجاز الشیخ علاء الدولة رحمه الله الشیخ بقیة حفاظ المحدثین سراج الملة والدین ابی حفص عمر بن علی بن عمر القزوینی رحمه الله روایة جمیع مولفاته ومایجوز له روایته فی یوم الخمیس آخر شوال من سنة ست وسبعمائة ببغداد وقد کانت ولادة الشیخ

ذکر شیخ علاء الدوله سمنانی رحمه الله تعالی

ابو المکارم رکن الدین علاء الدوله احمد بن محمد البیابانکی قدس الله تعالی سره وی در اصل از ملوک سمنان است بعد از پانزده سالکی بخدمت سلطان وقت مشغول گشت دیگر از حرب که سلطان را با اعدا بود ویرا جذبه رسید بعد از ان در شهور سبع وثمانین وستمائة در بغداد بصحبت شیخ نور الدین کسرقی رسید در وقت مراجعت از حجاز و در سنه تسع وثمانین وستمائة اذن ارشاد یافت و بعد از سنه عشرین وسبعمائة در خانقاه سکاکه در مدة شانزده سال صد و چهل اربعین برآورده وگویند که در سائر اوقات صد و سی اربعین دیگر برآورده است و چون عمر وی بهفتاد و هفت سال رسید شب جمعه بیست و دوم رجب سنة ست وثلثین وسبعمائة در برج احرار صوفیاباد بجوار رحمت حق پیوست و در حظیره قطب زمان عماد الدین عبد الوهاب مدفون گشت نفحات الانس

متى جعلك في الظاهر ممتثلا لامره ورزقك في الباطن الاستسلام لقهره فقد عظم المنة عليك • ليس كل من ثبت تخصيصه كمل تخليصه • لا تستحقر الورد الا جهول الوارد يوجد في الدار الآخرة والورد ينطوي بانطواء هذه الدار واولى ما يعتنى به ما لا يخلف وجوده الورد هو طالبه منك والوارد انت تطلبه منه واين ما هو طالبه منك مما هو مطلبك منه

سراج الدين سنة ثلث وثمانين وستمائة و قد اجاز الشيخ سراج الملة والدين رحمه الله اجازة عامة لفظا وخطا في سنة اثنتين وثلثين وسبعمائة في يوم الخميس الرابع عشر من شوال الشيخنا بقية السلف الصالحين حافظ الحق والدين الطاهري الخالدي الاوشي قدس الله تعالى روحه وارواح اسلافه واخلافه و قد اجاز شيخنا هذا رحمه الله لهذا الفقير اجازة عامة لفظا وخطا اولا ببخارا عمرت وعمر اهلوها في العافية مع حسن العاقبة وصانها الله تعالى وجميع بلاد المسلمين بفضله عن الآفات والمخافات في آخر شعبان من سنة ست وستين وسبعمائة و ثانيا في اواسط رجب من سنة ثلث وسبعين وسبعمائة ببخارا كذلك و ثالثا في اواسط ذي القعدة من سنة خمس وسبعين وسبعمائة ببلدة اوش كذلك عصمهما الله سبحانه وجميع بلاد المسلمين بفضله عز وجل من نوائب الزمان وطوارق الحدثان

وقال الشيخ علاء الدولة ايضا رحمه الله في آخر سورة والنجم واعبدوا ايها القوي العابدة لا الهة اهوائكم الله المعبود الحق سبحانه الذي لا اله الا هو وليس في الوجود موجود مستحق للمعبودية الا هو بل ليس في الوجود الا هو لان وجودك ذنب لا يقاس به ذنب ثم قال وهذا الذي كتبت بتوفيق الله عز وجل والهامه مما ورد على قلبي دفعة واحدة من تفسير بطن القرآن واما تفسير حده فلا يمكن كتابته ولو كانت الاشجار اقلاما والبحر مدادا والسموات قرطاسا اللهم ثبت قلبي على دينك وقوني على استعمال سنة نبيك الموصل الى حضرتك صلى الله عليه وسلم وعلى آله وصحبه التابعين لهم باحسان وسلم تسليما و قوله بل ليس في الوجود الا هو قد مضى تفسير هذا الكلام من كلام الامام حجة الاسلام رحمه الله تعالى و لبعض المشائخ رحمه الله

هستی كه وجود او بخود نيست ‖ هستيش نهادن از خرد نيست

و لبعضهم ايضا رحمه الله

هرچه رهست كفتر از تگ و بار ‖ كفته او شريك هش مدار

هست تهمت تحت قدرت او بند ‖ همه با او و او همی چو بند

هيچ دل را بكنه او ره نيست ‖ عقل و جان از كمالش آگه نيست

عقل مانند مات سر كردان ‖ در ره كنه او چو ما حيران

بخودش كس شناخت نتوانست ‖ ذات او هم بدو توان دانست

فعل او خارج از درون و برون ‖ ذات او برتر از چگونه و چون

عقل بی كحل آشنائی او ‖ بيخبر بوده از خدائی او

عقل رهبر وليك تا در او ‖ فضل او مر ترا برد بر او

القول في الاجازة للمصنف قدس الله سره

ورود الامداد بحسب الاستعداد وشروق الانوار علی حسب صفاء الاسرار الغافل اذا اصبح ینظر ماذا یفعل والعاقل ینظر ماذا یفعل الله به
٥ انما یستوحش العباد والزهاد من کل شی لغیبتهم عن الله فی کل شیء فلو شهدوه فی کل شیء لم یستوحشوا من شیء امرک فی هذه الدار بالنظر فی مکنوناته و سیکشف لک فی تلک الدار عن کمال ذاته

فضل او در طریق هر ماست صنع او سوی او دلیل و گواست پاک از انهکه غافلان گفتند پاکتر زانکه عاقلان گفتند **و در کتاب** کشف المحجوب است گروهی از ملحده خود را بر طائفه که اهل حق اند و مقبول و محق اند بر بسته اند و عبارات اهل حق را آلت اظهار الحاد خود ساخته اند و ذل خود را در عز ایشان نهان کرده اند این سخن گفته می شود تا طالبان از مکر ایشان پرهیزند و خود را رعایت کنند و من گروهی دیدم از ملحدهٔ بغداد و نواحی آن که دعوی تولای حسین بن منصور حلاج رحمه الله داشته اند و کلام او را حجت زندقه خود کرده بودند و در امر او غلو می کردند چون روافض اندر تولای علی رضی الله عنه و بعضی از مردمان ظاهر برانند که حسین منصور حلاج آن حسین بن منصور حلاج است که از ملحده بغداد است خذلهم الله و استاد محمد زکریا بوده است و رفیق ابو سعید قرمطی **و فی** انساب الامام السمعانی رحمه الله القطیفی هذه النسبة الی قطیف وهی بلدة بناحیة الحسا استولت علیه القرامطة ابو سعید الجنابی و جله و خیله والجنابی بفتح الجیم وتشدید النون وفی آخرها الباء المنقوطة بواحدة هذه النسبة الی جنابة وهی بلدة بالبحرین والمشهور منها ابو سعید الجنابی الزندیق الذی اغار علی الحاج و قتل الصید بعض الاولیاء **و** القرمطی بکسر القاف و سکون الراء و کسر المیم وفی آخرها الطاء هذه النسبة الی المذهب المذموم والرای الخبیث و هم جماعة من اهل هجر و بحرین والحساء قیل لهم القرامطة قتلوا حاج بیت الله عز و جل فی الحرم و فی رمل هبیر و انما نسبوا الی رجل من سواد الکوفة یقال له قرمط و قیل حمدان بن قرمط و کان ممن قبل دعوتهم ثم صار راسا فی الدعوة و قد دمر الله تعالی علیه و الحقه باخوته عاد و ثمود **و القصة** فی القرامطة و ظهورهم ان جماعة من اولاد بهرام جور کانوا حبسوا فی مجلس و ذکروا آبائهم و اجدادهم و ماکانوا فیه من العز و الشرف و الملک و مآل امرهم الیه و کان هذا فی ایام ابی مسلم صاحب الدولة فقالوا ان ابا مسلم کیف نقل الخلافة من بنی مروان الی بنی العباس و کان من الموالی و نحن من اولاد الملوک فاتفقوا خذلهم الله تعالی علی ان یسعوا فی رفع الاسلام فقالوا ینبغی ان تفرق دعوتهم و یخرج بعضهم علی البعض و قالوا ان ملوکهم ظلمة قتلوا اولاد رسول الله صلی الله علیه وسلم و نشاؤا الاشاعة فی ذلک و شوشوا امر الرعیة علی

پندارند

القول فی القرامطة

الملوک

علم منک انک لاتصبر عنہ فاشہد کما برزمنہ لما علم الحق منک وجود الملل لون لک الطاعات وعلم ما فیک من وجود الشرہ فحجرہا علیک فی بعض الاوقات لیکون ہمک اقامۃ الصلاۃ لاوجود الصلاۃ فما کل مصل مقیم الصلاۃ طہرۃ للقلوب من ادناس الذنوب واستفتاح لباب الغیوب

الملوک فقسموا الدنیا علی ارباع اربعۃ واختاروا اربعۃ من الرجال فنفذوہم الی الارباع والاقالیم فنفذوا واحدا الی الکوفۃ فاول من اجابہ حمدان بن قرمط واعانہ علی الدعوۃ وتبعہ عالم کثیرون فنسبوا الیہ وفی تاریخ الامام جمال الدین ابی الفرج عبد الرحمن بن علی محمد بن علی المعروف بابن الجوزی رحمہ اللہ فی سنۃ ثمان وسبعین ومائتین فیہا وردت الاخبار بحرکۃ قوم یعرفون بالقرامطۃ وہم الباطنیۃ وہؤلاء قوم تبعوا طریق الملحدین وجحدوا الشرائع وطمعوا فی ابطال دین الاسلام وقالوا فیما بینہم خذلہم اللہ سبحانہ لایمکننا محاربۃ اہل الاسلام لکثرتہم فالطریق الاستمالۃ الی فرقۃ منہم وقالوا لیس فیہم فرقۃ ضعف عقولہا من الرافضۃ فتناصروا وتکاتبوا وتوفقوا وانتسبوا الی اسمٰعیل بن جعفر بن محمد الصادق رضی اللہ عنہم ثم سول لہم الشیطان آراء ومذاہب اخذوا بعضہا من المجوس وبعضہا من الفلاسفۃ وادعوا ان من ترقی الی علم الباطن انحط عنہ التکلیف واستراح من عنائہ وہم یستدرجون الخلق الی مذاہبہم الباطلۃ بما یقدرون علیہ فظاہر مذہبہم الرفض وباطنہم الالحاد والکفر المحض ومفتتح مذہبہم حصر مدارک العلوم فی قول الامام المعصوم واظہروا مذاہب الامامیۃ وبعضہم مذاہب الفلاسفۃ وہم المتغلبون علی بلاد المغرب ومن اتباعہم طائفۃ انقطعت دولۃ اسلافہم بدولۃ الاسلام کابناء الاکاسرۃ والدہاقین واولاد المجوس ومن اتباعہم ملحدۃ الفلاسفۃ والثنویۃ ومن اتباعہم قوم مالوا الی عاجل اللذات ولم یکن لہم لادین ولا علم ومن اتباعہم قوم ضعفت عقولہم وقلت بصائرہم وغلبت علیہم البلادۃ والبلہ ولم یقرؤا شیئا من العلوم کاہل السواد والاکراد وجفاۃ الاعاجم وسفہاء الاحلام ومن مذاہبہم انہم لایتکلمون مع عالم الامع الجہال فی کلام طویل ذکرہ ابن الجوزی فی شانہم وقال الامام النواوی رحمہ اللہ البحرین علی صیغۃ تثنیۃ البحر اسم لاقلیم معروف والنسبۃ الیہ بحرانی بنون قبل یاء النسبۃ قالہ فی المجمل وقال ایضا ہجر المذکورۃ فی حدیث القلتین بفتح الہاء والجیم قریۃ بقرب مدینۃ النبی صلی اللہ علیہ وسلم کانت ہذہ القلال تعمل بہا اولا ثم عملت بالمدینۃ وغیرہا ولیست ہذہ ہجر البحرین المدینۃ المعروفۃ التی ہی قصبۃ البحرین بل ہی غیرہا وفی الحدیث ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم اخذ الجزیۃ من مجوس ہجر والمراد بہ ہجر بحرین وفی الانساب ہجر بلدۃ من بلاد الیمن من اقصاہا وقلال ہجر معروفۃ

بیان ہجر و بحرین

الصلاة محل المناجاة ومعدن المصافاة تتسع فيها ميادين الاسرار وتشرق فيها شوارق الانوار علم وجود الضعف منك فقلل
اعدادها وعلم احتياجك الى فضله فكثر امدادها متى طلبت عوضا على عمل طولبت بوجود الصدق فيه ويكفي المريب وجدان السلامة

وفي الصحاح هجر اسم بلد مذكر مصروف وفي المثل كمبضع تمر الى هجر والنسبة هاجري على غير قياس وفي
التاريخ الامام اليافعي رحمه الله في ذكر سنة عشر وثلثمائة توفي في هذه السنة الطبيب الماهر ابو بكر محمد بن زكريا
الرازي المشهور الف في الطب كتبا كثيرة وكان المشار اليه في علم الطب ومن كلامه مهما قدرت ان
يعالج بالاغذية فلا تعالج بالادوية ومهما قدرت ان تعالج بدواء مفرد فلا تعالج بمركب وكان اشتغاله
بالطب بعد الاربعين من عمره وفي كتاب الكامل في التاريخ للامام جمال الاسلام علي بن محمد المعروف
بابن الاثير رحمه الله وقد توفي سنة ثلاثين وستمائة وقد اختصر كتاب الانساب للسمعاني رحمه الله واستدرك
عليه في مواضع وزاد اشياء وهو مفيد جدا وله كتاب معرفة الصحابة وكتاب اخبار الصحابة رضي الله عنهم
وغير ذلك وتوفي اخوه الآخر نصر الله بن محمد المعروف بابن الاثير صاحب المثل السائر في ادب الكاتب
والشاعر وغير ذلك من التصانيف وكان رحمه الله كاتبا بليغا في سنة سبع وثلثين وستمائة وتوفي اخوه الاخ
ابو السعادات مجد الدين المبارك بن محمد بن محمد عبد الكريم المعروف بابن الاثير رحمه الله في آخر يوم من سنة ست
وستمائة وله المصنفات البديعة منها كتاب جامع الاصول في احاديث الرسول صلى الله عليه وسلم ومنها
كتاب النهاية في غريب الحديث في سنة ثمان وسبعين ومائتين تحرك بسواد الكوفة قوم يعرفون
بالقرامطة وكان ابتداء امرهم في هذه السنة وظهر في سنة ست وثمانين ومائتين شخص من القرامطة يعرف
بابي سعيد الجنابي بالبحرين واجتمع اليه جماعة من الاعراب والقرامطة وقوي امره ثم سار الى القطيف
وظهر انه يريد البصرة وفي سنة سبع وثمانين ومائتين في ربيع الاول عظم امر القرامطة بالبحرين
واغاروا على نواحي هجر وقرب بعضهم من نواحي البصرة وفي سنة احدى وثلثمائة قتل ابو سعيد الحسن
بن بهرام الجنابي كبير القرامطة قتله خادم له صقلبي في الحمام وكان قد استولى على هجر والاحساء و
القطيف وسائر بلاد البحرين وكان ابو سعيد قد عهد الى ابنه سعيد وهو الاكبر فعجز عن الامر فغلبه
الاصغر ابو طاهر سليمان وكان شهما شجاعا وفي سنة ست وثلثمائة كانت وزارة حامد بن العباس
وكان حامد سفيها وفي سنة تسع وثلثمائة قتل حسين بن منصور الحلاج الصوفي واحرق رحمه الله وفي ترجمة
العوارف مراد از صوفيان صلحاء كاملان اند كه كلام مجيد عبارت از ايشان بمقربان و سابقان كند

تاريخ الامام

مما يحفظ

ذكر تاريخ ابن الاثير رحمه الله
وتاريخ اخويه رحمهما الله

ذكر المراد من الصوفية

نه جماعتي كه

لاتطلب عوضا على عمل لست له فاعلا يكفي من الجزاء لك على العمل ان كان له قابلا اذا اراد ان يظهر فضله عليك خلق ونسب اليك لانهاية لمذامك ان ارجعك اليك ولا تفرغ مدائحك ان اظهر جوده عليك كن باوصاف ربوبيته متعلقا وباوصاف عبوديتك متحققا

نه جماعتی که بمجرد رسمی و مطلق اسمی از دیگران متمیز باشند و هر که بدرجه مقربان حضرت جلال جل ذکره وسابقان صف کمال رسید اکابر طریقت وارباب حقیقت قدس الله تعالی ارواحهم او را صوفی خوانند خواه مترسم باشد برسوم متصوفه وخواه نی و مترسمان را صوفی نخوانند بلکه متشبه بصوفیان گویند **وفی کتاب الکامل** ایضا فی سنه تسع وثلثمائة وکان حامد یخرج الحلاج قدس الله روحه الی مجلسه فلا یظهر منه ما تکرهه الشریعة المطهرة وطال الامر علیه وحامد الوزیر مجد فی امره وقال حامد الوزیر للقاضی ابی عمر اکتب بحل دمه فدفعه ابو عمر فالزمه حامد فکتب باباحة دمه وکتب بعده من حضر المجلس ولما سمع الحلاج رحمه الله ذلک قال ما یحل لکم دمی واعتقادی الاسلام ومذهبی السنة ولی فیها کتب موجودة فالله الله فی دمی وتفرق الناس وکتب الوزیر الی الخلیفة یستأذنه فی قتله وارسل الفتاوی الیه فاذن فی قتله وقال فی الکامل ایضا وللحلاج رحمه الله قصص یطول شرحها وفی سنه ست وعشرین وثلثمائة فسد حال القرامطة وقتل بعضهم بعضا قال الله تعالی وکذلک نولی بعض الظالمین بعضا بما کانوا یکسبون ویکی از قواعد مذاهب اهل سنت وجماعت که اهل حقیقت واهل حق اند از علماء شریعت وکبراء طریقت قدس الله تعالی ارواحهم اجمعین آنست که لایرون الخروج علی الولاة بالسیف وان ظهر منهم الحیف **و** خواجه امام عالم عارف خواجه ابو القاسم حکیم سمرقندی قدس الله تعالی روحه در بیان اعتقاد این حدیث را از رسول صلی الله علیه وسلم روایت کرده است که فرمود کافر مخوانید کسی را از اهل ملت شما واگر چه گناه کبیره دارد و سر های ایشان بخدای عز وجل گذارید و هر که از اهل قبله شما بمیرد خود یا بزرگ نیک یا بد بروی نماز کنید واز پس هر نیک وبد نماز کنید پنج نماز ونماز آدینه ونماز عید و امیران خود را دعای نیکو کنید و دعای بد مکنید اگر چه ظالم باشند و بر امام خود بشمشیر بیرون میایید اگر چند جور کنند الحدیث والحاکم خواجه ابو القاسم رحمه الله فرمود پس هر که از پس نیک وبد واز پس هر امیر جائر یا عادل نماز بجماعت حق نبیند او گمراه ومبتدع وهوادار ورافضی بود **وروی الشیخ** العارف ابو عبد الله محمد بن علی الحکیم الترمذی قدس الله تعالی روحه فی کتابه نوادر الاصول فی الاصل السابع والسبعین والمائتین باسناده عن رسول الله صلی الله علیه وسلم انه قال

وقال ابن عباس رضي الله عنهما في تفسير هذه الآية ان الله اذا اراد بقوم خيرا ولى عليهم خيارهم واذا اراد بقوم شرا ولى عليهم شرارهم فعلى هذا القول ان الرعية اذا كانوا ظالمين فالله تعالى يسلط عليهم ظالما مثلهم فان ارادوا ان يتخلصوا من ظلم ذلك الظالم فليتركوا الظلم وقوله تعالى بما كانوا يكسبون اي بسبب ظلمهم يسلط عليهم من يظلمهم ... لا عمالهم الخبيثة التي كسبوها ...

منعک ان تدعی ما لیس لک مما للمخلوقین افیبیح ان تدعی وصفه وهو رب العالمین • کیف تخرق لک العوائد وانت لم تخرق من نفسک العوائد ما الشأن وجود الطلب انما الشأن ان ترزق حسن الادب ما طلب لک شیء مثل الاضطرار ولا اسرع بالمواهب الیک مثل الذلة والافتقار

السلطان ظل الله فی الارض یاوی الیه کل مظلوم من عباده فاذا عدل کان له الاجر وعلی الرعیة الشکر واذا جار کان علیه الاصر وعلی الرعیة الصبر واذا جارت الولاة قحطت السماء وفی عقود العقائد للامام العالم الزاهد سدید الدین ابن الامام شیخ الاسلام رکن الدین القاضی محمد بن ابی بکر المفتی البخاری المعروف بامام زاده والامام سدید الدین هذا من معاصر شیخ شیوخ الاسلام صاحب الهدایة روح الله تعالی ارواحهم اجمعین ٥ فان بدا العدوان والجفا من الامام وحتوی البلاء فالصبر والتوبة والدعاء له هو المنجح والشفاء ولا یجوز قصده بالقهر والبغی والغدر وسوء المکر فان فیه من فساد الامر اکثر من ظلم امام العصر و من ابیات هذا الکتاب سبحان من قدر رضا الوری فمهتد ناج وغاو بالعمی فحجة الحق لاصحاب الهدی وشبهة الدین لاتباع الهوی وفی آخر کتاب عقود العقائد وانتظمت مذ عقود الجنة فی سعة العیش وطیب الامنة وقد مضت للامة الممتحنة خمس مآت ثم ستون سنة وقال فی التعرف ولا یرون الخروج علی الولاة بالسیف وان کانوا ظلمة وقال فی شرح التعرف این فصل ازبهر آن یاد کرد که نزدیک معتزله چون سلطان ظالم گردد معزول گردد ونزد روافض امامت نباشد مگر اولاد علی رضی الله عنه ونزدیک ما حکم سلطان جائر همچون حکم سلطان عادل بود وطاعت وی هرچه نه در معصیت باشد باید داشتن واز پس وی نماز باید گذاردن وخروج بروی روا نبود وحکی عن الحسن البصری رضی الله عنه انه ذکر عنده فساد السلطان فقال رضی الله عنه ما اصلح الله سبحانه علی ایدیهم اکثر مما افسدوا و در جمله بباید دانستن که فساد سلطان از فساد خلق آید در خبر که اعمالکم عمالکم واز محمد بن سیرین رضی الله عنه چنین منقول ست که فرمود اگر از آسمان امر آمدی که مرترا هر روز هفتاد دعا مستجابست همه دعاها سلطان را خواستمی از بهر آنکه هر دعائی که خویشتن را خواهم تنها مرا باشد وهر دعائیکه سلطان را خواهم صلاح عامه مسلمانان را باشد وقال فی التعرف واجمعوا علی تقدیم ابی بکر ثم عمر ثم عثمان ثم علی رضی الله عنهم اجمعین ورأوا الاقتداء بالصحابة والسلف الصالح وسکتوا عن القول فیما بینهم من التشاجر ولم یروا ذلک قادحا فیما سبق لهم من الله الحسنی وفی الناطفی عن ابی حنیفة رحمه الله من قال علی رضی الله عنه احب الی من الجمیع فهو رجل نغل وفی موضع آخر دغل

القول فی عدم الخروج علی الولاة

باید دانستن که فساد سلطان از فساد خلق آید

القحط الجدب وقد قحط المطر قحوطا احتبس وقحط القوم اصابهم القحط وقحطوا علی ما لم یسم فاعله مختار الصحاح

الدغل بفتحتین الفساد مثل الدخل مختار

تقول نغل الادیم فسد وبابه طرب فهو نغل ومنه قولهم فلان نغل اذا کان فاسد النسب والعامة تقول نغل مختار الصحاح وهو

لوانک لا تصل الیه الا بعد فنا مساویک ومحو دعاویک لم تصل الیه ابدا ولکن اذا اراد ان یوصلک الیه غطی وصفک بوصفه ونعتک بنعته
فوصلک الیه بما منه الیک لا بما منک الیه لولا جمیل ستره لم یکن عمل اهلا للقبول انت الی حلمه اذا اطعته احوج منک الی حلمه اذا عصیته

وهو ایضا تخفیف دغل وهو الذی فیه دغل ای فساد والنغل تخفیف النغل وهو ولد الزنا وفی المغرب نغل الادیم فساده وقال فی التعرف فی الباب الثامن والستین فی توقی القوم ومجاهداتهم سمعت فارسا رحمه الله یقول سمعت بعض الفقراء قال کنت سنة الهبیر مع الناس فانفلت ثم رجعت فکنت اطوف بین الحجی قال فرایت ابا محمد الجریری وکان قد نیف علی المائة فقلت له یا شیخ الا تدعو ان یکشف الله تعالی ما تری فقال قد قلت فقال سبحانه انی افعل ما اشاء قال فاعدت علیه فقال یا اخی لیس هذا وقت الدعاء هذا وقت الرضا والتسلیم فقلت بک حاجة فقال انا عطشان فجئته بماء فاخذه واراد ان یشرب فنظر الی فقال هؤلاء عطاش وانا اشرب لا کان هذا ابدا هذا اشره فرده علی ومات من ساعته وسمعت فارسا رحمه الله یقول سمعت بعض اصحاب الجریری یقول سمعت الجریری رحمه الله یقول مکثت عشرین سنة لا یسمع لسانی الا من قلبی ثم حالت الحال فمکثت عشرین سنة لا یسمع قلبی الا من لسانی وقال فی شرح التعرف این سنة الهبیر سال سیصد و یازده بود که قرامطه آن سال حجاج را بکشتند وغارت کردند وشانزده سال راه بسته گشت این درویش همیگوید من آن سال با مردمان بودم از دست قرامطه بجستم چون برفتند باز آمدم نزدیک قافله شفقت اسلام را تا مگر خسته را آب دهم یا نظاره کنم که حال ایشان چیست میان خستگان همی گشتم ابو محمد جریری را دیدم میان خستگان افتاده وسال وی از صد گذشته بود گفتم یا شیخ دعا نکنی تا خدای تعالی این بلا کشف کند مرا گفت گفتمش مرا جواب داد که آن کنم که من خواهم این بر معنی گفتن و جواب شنیدن باشد ولیکن این بر معنی مشاهده سر باشد که بداند که خدا عز وجل آن کند که خواهد حق سبحانه کافر از دست داد تا مر انبیا را علیهم الصلوة والسلام بکشتند اگر قرامطه را بر کار چه عجب باشد واگر اعتراض کردن وا بودی در وقت بلا انبیا علیهم الصلوة والسلام دعا کردندی که دعاء ایشان مستجاب تر بودی بس این درویش گفت دیگر باره این سخن را با وی بر گردانیدم مرا گفت ای برادر این وقت دعا نیست این وقت رضا وتسلیم است یعنی دعا پیش از نزول بلا باید چون بلا آید رضا باید داد وقد کان هذا الجنب اغلب الاحوال و الافقد روی فی نوادر الاصول فی الاصل الحادی والسبعین والمائتین

النیف بوزن اللین الزیادة یخفف ویشدد ویقال عشرة ونیف ومائة ونیف وکل ما زاد علی العقد فهو نیف حتی یبلغ العقد الثانی ونیف فلان علی السبعین ای زاد واناف علی الشیء ای اشرف علیه وانافت الدراهم علی الالف زادت مختار الصحاح

الستر علی قسمین ستر عن المعصیة وستر فیها فالتی یطلبون من الله تعالی الستر فیها خشیة سقوط مرتبتهم عند الخلق والخاصة یطلبون من الله تعالی الستر عنها خشیة سقوطهم من نظر الملک الحق من اکرمک انما اکرم فیک جمیل ستره فالحمد لمن سترک لیس الحمد لمن اکرمک وشکرک.

فی القول فی نفع الدعاء وفضائله

بالاسناد عن مکحول عن شهر بن حوشب عن معاذ بن جبل رضی الله عنه انه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لن ینفع حذر من قدر وان الدعاء ینفع مما نزل ومما لم ینزل فعلیکم عباد الله بالدعاء وروی ایضاً فی هذا الاصل باسناده عن ابی هریرة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لیس شیء اکرم علی الله تعالی من الدعاء وروی ایضاً فی هذا الاصل باسناده عن ثوبان رضی الله عنه انه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا یرد القدر الا الدعاء ولا یزید فی العمر الا البر وان الرجل لیحرم الرزق بالذنب یصیبه وقال فی ذلک الاصل وصار للدعاء من السلطان ما یرد القضاء وفی معانی الاخبار باسناده عن نافع عن ابن عمر رضی الله عنهما انه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم ان الدعاء ینفع مما نزل ومما لم ینزل فعلیکم عباد الله بالدعاء وقال الشیخ رحمه الله معنی ینفع مما نزل انه قد حصل له شرف الاذن فی الدعاء وفتحت له ابواب الرحمة ویجوز ان یکون الدعاء یستهل علی الداعی تحمل ما نزل من البلاء ویضاعف له ثواب ما نزل لانه یحوز ثواب البلاء وثواب الافتقار والاضطرار الیه ویکون الدعاء عند نزول البلاء سبب الصبر والرضاء وسبب العصمة عن الجزع الذی یحرم الثواب وقال ایضاً فی شرح التعرف خلیل را علیه الصلاة والسلام چون با آتش انداختند رضا پیش برد دانست که اگر دیر باشی که مرا با آتش اندازند از اسباب آتش مر ایشان را عاجز کرد نهید با دعوی محبت مر محبت را بر اختیار دوست اختیار نیست شیخ ابو محمد رحمه الله آب طلب کرد و خواست که بخورد نخورد نخواست که ایشان با ثواب روند و وی محروم ماند و نیز شفقت اسلام چنان وی حب کند که همه مسلمانان را بهتر از خود خواهد و دیگر فرمود که بیست سال بود که زبان من جز از دل من سخن نگفت یعنی آنچه در دل نبود بر زبان نراندم تا ظاهرم باطن را مخالف نگشت بزرگان چنین گفته اند من عبر من غیر مشاهدة فهو شاهد زور و باز گفت بیست سال دیگر بودم که دل من جز از زبان من سخن نشنید یعنی دلم چنان مستوفی حق سبحانه شد که از هیچکس خبر نداشتم بلکه زبانم دل گشت و دلم زبان گشت و هر چه شنیدم و گفتم مرا میان دل و زبان فرق نماند گوشم آن شنید که دل خواست و زبانم آن گفت که دل فرمود دلم امیر دوست و جوارح اسیر دل شد وفی طبقات المشایخ فی اول الطبقة الثالثة منهم ابو محمد الجریری

فی ذکر ابو محمد الجریری رحمه الله

واسمه

ماصحبك الا من صحبك وهو بعيبك عليم وليس ذلك الا مولاك الكريم خير من تصحب من يطلبك لا لشيء يعود منك اليه • لو اشرق لك نور اليقين لرايت الآخرة اقرب اليك من ان ترحل اليها ولرايت محاسن الدنيا قد ظهرت كسفة الفناء عليها

واسمه احمد بن محمد بن الحسن وقيل الحسن بن محمد كان من كبار اصحاب الجنيد رحمه الله وصحب ايضاً سهل بن عبد الله التستري رحمه الله وهو من علماء مشائخ القوم واقعد بعد الجنيد في مجلسه لتمام حاله وصحة علمه توفي سنة احدى عشرة وثلثمائة **وقال ايضاً في التعرف** في الباب الثامن والستين في توقي القوم ومجاهداتهم قيل ان ابا السوار رحمه الله كان وقف ستين وقفة وجعفر بن محمد الخلدي رحمه الله وقف خمسين وقفة وكان بعض المشائخ رحمهم الله واظنه ابو حمزة الخراساني رحمه الله حج عن النبي صلى الله عليه وسلم عشر حجات ثم حج عن نفسه حجة يتوسل بتلك الحج الى الله تعالى في قبول حجته **وفي المغرب** الحج القصد ومنه المحجة للطريق قال يحجون سب الزبرقان المزعفرا اي يقصدونه ويختلفون اليه السب العمامة وقد غلب الحج على قصد الكعبة للنسك المعروف والحجة بالكسر المرة والقياس الفتح الا انه لم يسمع من العرب على ما حكاه ثعلب بدليل على ذلك ذو الحجة لشهر الحج ويقال الحج في اللسان تكرار القصد الى المقصود والعمرة الزيارة قاله بعض كبراء العارفين رحمه الله **وقال بعض العلماء** الحج كثرة القصد والتردد وسمي قارعة الطريق محجة لكثرة التردد فيها ويقال حج بنو فلان فلانا اذا اطالوا الاختلاف اليه وسمي قصد البيت حجا لكثرة تردد الناس اليه وان لم يتردد الشخص المعين **والحج في الشرع** عبارة عن قصد مخصوص الى مكان مخصوص في زمان مخصوص **وقال في قوت القلوب** الحج في اللغة هو القصد الى من يعظم وكانت العرب يقول نحج الى النعمان اي نقصده تعظيما له فينبغي ان يكون الحاج معظما لمن قصد بالحج ليتحقق معنى هذا الاسم **والحج ايضاً** سلوك الطريق الواضح الذي يخرج الى البغية واشتقاقه من المحجة **وقال في التعرف** في هذا الباب ايضاً قالوا ان ابا عمرو الزجاجي رحمه الله اقام بمكة سنين كثيرة لم يحدث في الحرم كان يخرج من الحرم ثم يعود وهو على الطهارة **وفي كتاب الطبقات** في الطبقة الخامسة ومنهم ابو عمرو الزجاجي واسمه محمد بن ابراهيم بن يوسف بن محمد النيسابوري الاصل صحب الجنيد والنوري وابا عثمان ورويما والخواص ودخل مكة واقام بها فصار شيخها والمنظور اليه فيها حج قريبا من ستين حجة وسمعت

اي الفناء، بالكسفة بتقديم الكاف وكسرها وفتح الفاء هي القطعة من الشيء اي الكسوف والتغير اوكسرها بمعنى ما يغطي به النفس الانا، فلا تلتفت اليه ولا تنظر اليه ثم حكم وكبر وكثر

القول في الحج

الحج

فالحج

ويرد ابو عمرو الزجاجي رحمه الله

ما حجبك عن الله وجود موجود معه ولكن حجبك عنه توهم موجود معه لولا ظهوره في المكونات ما وقع عليها وجود ابصار لو ظهرت صفاته اضمحلت مكوناته اظهر كل شيء لانه الباطن وطوى وجود كل شيء لانه الظاهر اباح لك ان تنظر ما في المكونات وما اذن لك ان تقف مع ذوات المكونات

ابا عثمان المغربي رحمه الله يقول كان ابو عمرو من السالكين واياما منه وفضله اكثر من ان يحصى مات بمكة
وقيل انه لم يبل ولم يتغوط في الحرم اربعين سنة وهو بها مقيم توفي سنة ثمان واربعين وثلثمائة
ثم قال في الطبقات في الطبقة الخامسة ومنهم جعفر الخلدي وهو جعفر بن محمد بن نصير ابو محمد
الخواص بغدادي المنشأ والمولد صحب الجنيد وعرف بصحبته وصحب النوري ورويما وسمنون وابا محمد
الجريري وغيرهم من مشايخ الوقت وكان المرجع اليه في علوم القوم وكتبهم وحكاياتهم وسيرهم
كان من افتى المشايخ وخلقهم واحسنهم حالا وقبولا حج قريبا من ستين حجة توفي ببغداد في
من الفتوة
شهر رمضان سنة ثمان واربعين وثلثمائة وقبره بالشونيزية عند قبر السري والجنيد رحمهم الله وفي
الانساب وكان يقال عجائب بغداد ثلثة اشارات الشبلي ونكت المرتعش وحكايات جعفر
الخلدي وفي قنية الفتاوى في اول باب الحج وعن ابي سليمان الداراني رحمه الله انه قال حججت اربعين حجة
وما ارى اني قضيت فريضة الله تعالى عن نفسي وقال ابو القاسم الحكيم رحمه الله من غزا في هذا
الزمان غزوة واحدة ففاتته الصلاة عن وقتها يحتاج الى مائة غزوة لتكون كفارة لما فاتته
من الصلاة وعن ابي بكر الوراق رحمه الله انه خرج حاجا الى بيت الله تعالى فلما سار مرحلة قال
لاصحابه ردوني اني ارتكبت سبعمائة كبيرة في مرحلة واحدة فردوه وقال في شرح التعرف از اینجا
مراد آنست که بنماید که این طائفه پیوسته در تک و پوی بوده اند تا بحرم دویدند که آن مقام حضرت نسبت
تا مگر آنجا اثری از دوست یابند باز چون رفتند و نیافتند گفتند شومی ما محرومی ماست شاید بار دیگر
و باز رفتند تا نفس را بقطع بادیه قهر کنند چون برسیدند نفس برآوردی بدیدن آن کعبهٔ معظم
دیگر بار آوردندی قهر را تا عجب نیارد و جمله آنست که این طائفه را پیوسته با نفس جنگ بوده است و نیز
کعبه حضرت نفس است نفس آنجا رود و پیش از آن جز او را راه نه و عرش حضرت قلب است دل تا آنجا رود
بیش از آن جز او را راه نه تن تا کعبه دوید امید یافتن حق را آنجا و دل تا عرش دوید امید یافتن
خداوند عرش را جل ذکره چون نیافتند نفس متحیر گشت گرد خانه طواف ساختن گرفت
همچون محبان که اندر غلبات شوق جویان گردند عرش قبلهٔ دلهاست اندر آسمان و کعبه قبلهٔ

هذه النسبة الى الخلد وهي محلة ببغداد ٥ انساب

تنهاست

قل انظروا ماذا فی السموات فتح لک باب الافهام ولم یقل انظروا السموات لئلا یدلک علی وجود الاجرام ٭ الاکوان ثابتة باثباته ممحوة
باحدیة ذاته الناس یمدحونک لما یظنونه فیک فکن انت ذاما لنفسک لما تعلمه منها المؤمن اذا مدح استحیا من الله تعالی ان یثنی علیه
بوصف لا یشهده من نفسه

تنهاست اندر زمین تن بخدمت قصد کعبه کند مراد نه کعبه باشد بلکه خداوند کعبه و دل القرب قصد عرش کند
مراد نه عرش باشد ولیکن خداوند عرش باشد و خداوند کعبه اندر کعبه نه و خداوند عرش بر عرش نه دل
از شوق گرد عرش طواف کند خداوند عرش را بنجا نیابد هم آنجا بنشیند و باز نگردد و اگر دل باز گردد
از عرش چنانکه تن باز گردد از کعبه هرگز پیش باز نیابد نفس ظاهر و کعبه ظاهر ظاهر را بظاهر مشغول دل
کرده اند دل غیب و عرش غیب غیب را بغیب مشغول کرده اند و سر ایشانرا بهیچ چیز مشغول نکرده اند
از جملهٔ مخلوقات از بهر آنکه ایشانرا شغل حق عز و جل چنان کرده باشد که بهیچ چیز نپردازند اگر
قوت همه خلق یک تن را بود و او بگذاردن حق خداوند سبحانه مشغول گردد حق خداوند سبحانه افزون
آید و وی عاجز ماند پس یک تن ضعیف از حق خداوند تعالی چگونه فراغت یابد تا بغیر وی پردازد
یکی از بزرگان چنین گفته است من غمض بصره عن الله سبحانه طرفة عین لم یهتد الیه ابدا این
کسی را که بهمه عمر خویش طرفة یعنی چشم از حق فرو خواباند حال او این بود که هرگز بوی راه نیابد آنکس که
بهمه عمر خویش روی سوی حق سبحانه نیاورده باشد چگونه راه یابد ابراهیم خلیل علیه السلام گفت انی
ذاهب الی ربی سیهدین و رفتن وی از جایی بجایی نبود ولیکن از خلق اعراض کردن بود و بسیار
تکلف باید و مدت باید تا تن بکعبه رسد و مر دل را تکلف و مدت نباید تا بعرش رسد گفته اند ان الله
خلق العرش اظهارا لعظمته لا مکانا لذاته سر همه خلق در بزرگی عرش که مخلوق است عاجز اند از عظمت
خداوند عز و جل عاجزتر باشند و اندر صفت عرش سخن بسیار است ببعضی خبر ما آمده است اسرافیل
علیه السلام تمنا کرد که کاشکی من عظمت عرش خداوند را عز و جل بدانستمی خدای عز و جل نیروی همه
اهل آسمان بوی داد و بفرمودش تا پرد پنج هزار سال بسال آنجهان طیران کرد نتوانست بهمچندین
نیرو زیادت کرد ده هزار سال دیگر طیران کرد به نیمهٔ ساق عرش نتوانست رسیدن عاجز فرو ماند
درخواست تا خداوند عز و جل او را بجای خود آورد پس گفت سبحان ربی العلی الاعلی
عظمت خالق از خلق وی چنین بود عظمت وی را بجا نه که دریابد گستاخی خلق از جهل بود نزدیکان
نیارند گستاخی کردن از سر خبر دارند هر چند سر اولیا را قرب بیشتر گردد با خدمت تر گردند و حشمت

وصف عرش الرحمن و عظمته

چند نیروی

ده هزار

گستاخی

اجهل الناس من ترک یقین ما عنده لظن ما عند الناس اذا اطلق الثناء علیک ولست باهل فاثن علیه بما هو اهله الزهاد اذا مدحوا انقبضوا الشهود هم الثناء من الخلق والعارفون اذا مدحوا انبسطوا الشهودهم ذلک من الملک الحق متی کنت اذا اعطیت نبسطک العطاء واذا منعت قبضک المنع فاستدل بذلک علی ثبوت طفولیتک وعدم صدقک فی عبودیتک

زیادت شود هر که قرب تر باحشمت تر **فضیل عیاض** رحمه الله فرمود جوانی را دیدم در عرفات که
در روی وی فراست خیر بود و همه دعا میکردند و وی خاموش بود نزد وی رفتم و گفتم لو سألت
الله شیئا لعل الله سبحانه یرحم هؤلاء ببرکة دعائک قال انی المحتشم قلت لا بد فان الوقت
قد فات فاخرج یده من عبائه کالمحتشم کلما اراد ان یرفع یده استرخت یده حتی رفعها
بعد مدة فقال یا رب فقیل ان یصل بالراء والراء بالباء سقط مغشیا علیه فحرکته
فاذا هو میت فقلت غملت فردمک یا سیدی **و** اگر نور معرفت در سر نهان نیستی زمین و
آسمان طاقت نداردی سر عارفان از حجابهای عرش حجب در گذشته ست عارفان هر روز
بسر همان بینند که فردا معاینه خواهند دیدن نور معرفت قوی ترین همه نورهاست هر چیز که
خواهد که عارف را از حق سبحانه محجوب کند نور معرفت آنرا بسوزد و بگدازد حرق الحجب انوار همم و ب
عند ذی العرش خطار هم **و هم** در شرح تعرف میگوید دیگر ابو حمزه رحمه الله خود را نزدیک حق
سبحانه وتعالی هیچ محل ندانست چندین وسیلت ساخت تا یک خدمت وی قبول افتد و اصل نجات
خود این ست که بنده خود را نه بیند و قصه ابو عمرو زجاجی رحمه الله این بظاهر خلق آسان بینند
و این عظیم ست از بهر آنکه نفس را صحبت با جرم ست و سر را با حق سبحانه چون نگاهداشت
ادب نفس چنین ست از ان سر چگونه باشد هر که را سر با حقیقت راست تر ظاهرش
با شریعت راست تر و آنچه بزرگان بر سرار خلق مطلع گشتند از اینجا بود که ظاهر آیینه سرست
بظاهر خلق نگاه کردند در حرکات ظاهر دانستند که سر از کجا همی جنبد **و قال** الشیخ فی التعرف
فی الباب الثلاثین فی المذاهب الشرعیة انهم یاخذون لانفسهم بالاحوط والاوثق فیما اختلف فیه
الفقهاء وهم مع اجماع الفریقین فیما امکن الی ان قال والاستطاعة الحج عندهم الامکان من ای
وجه کان و لا یشترطون الزاد والراحلة فقط قال ابن عطاء رحمه الله الاستطاعة اثنان حال و مال
فمن لم یکن له حال یقله فمال یبلغه **و قال** فی شرح التعرف مذهب این طایفه رحمهم الله آن ست که
در باب دین باحتیاط عمل کردن واجب دانست محتاط همواره با حق بماند و متوسع کاه بحق افتد و کاه بباطل

القول فی استطاعة الحج

نقله

ودر

اذا وقع منک ذنب فلا یکن سببا للیأس من حصول الاستقامة مع ربک فقد یکون ذلک آخر ذنب قدر علیک • اذا اردت ان یفتح لک باب الرجاء فاشهد ما منه الیک و اذا اردت ان یفتح لک باب الخوف فاشهد ما منک الیه ربما افادک فی لیل القبض ما لم تستفده فی اشراق نهار البسط
لا تدرون ایهم اقرب لکم نفعا

و در حدیث ست بر شما باد بجماعت بودن که گرگ گوسفند یگانه را رباید و این مثل ست مرد را
دیو آهنگ ربودن دین کند چون بنده با جماع مسلمانان کار کند دیو بروی راه نیابد و دیگر
چون کار باحتیاط برگیرد بر نفس دشوارتر بود و سر همه طاعتها مخالفت نفس ست و طریق
این طائفه آن ست که روا ندارند که بهمه عمر یک قدم بر مراد نفس نهند و گفته اند موافق النفس کعابد
الصنم و نیز گفته اند النفس هی الصنم الاکبر و ایشان وجوب حج بر خویشتن بامکان و طاقت بینند
بهر وجهی که باشد زاد و راحله شرط نکنند هر آینه در حال بنده نگرند اگر قدرت رفتن بی زاد و راحله
ندارد معذور باشد بترک حج و اگر بی زاد و راحله تواند رفتن معذور نباشد ابن عطا رحمه الله
فرمود استطاعت حج دو چیز ست حال و مال حال را اصل می نهند و مال را بدل و از حال قوت
باطن خواهد و توکل درست و قیل قناعت و رضا هر کرا قناعت ست بمال غنی ست و هر کرا قناعت
نیست با همه دنیا فقیر ست و قیل حال قوت محبت ست هر چند محبت قوی تر شوق بیشتر و هر چند شوق
غالبتر رنج راه کمتر راه دراز با شوق کوتاه گردد و راه کوتاه بی شوق دراز گردد آنکه ویرا
شوق ست بر دل رود و سیر اقدام با سیر قلب برابر نباشد پس اگر کسی را این حال نباشد شریعت
استطاعت وی بمال ست و استطاعت وی مفسر بزاد و راحله ست و بازاد خاص تقوی ست
و راحله ایشان توکل سفر عام بنفس ست سفر خاص بسر آنکه بنفس سفر کند قدم رود
و آنکه بدل سفر کند کون رود و آنکه بنفس سفر کند از وطن بغربت افتد و آنکه بسر سفر کند از
غیبت بوصال رسد قال مالک رحمه الله یجب الحج علی من قدر علی المشی لانه استطاع الیه سبیلا
اذا کان یقدر علیه ماشیا و استطاعة الحج عنده مفسر بسلامة البدن و قد فسر رسول الله
صلی الله علیه و سلم الاستطاعة بالزاد و الراحلة قال ابن عمر رضی الله عنهما جاء رجل الی رسول الله
صلی الله علیه و سلم فقال ما یوجب الحج قال صلی الله علیه و سلم الزاد و الراحلة اخرجه الترمذی رحمه الله
و فی شرح السنة باسناده عن الشافعی رحمه الله باسناده عن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما و فی
حدیثه فقام آخر فقال یا رسول الله ما السبیل قال صلی الله علیه و سلم الزاد و الراحلة و فی قوت

صه
ای ما شرط وجوب الحج
والا فالموجب هو الله
تعالی قال الزاد والراحلة
یعنی الحج وجب علی من
وجدهما ذهابا وایابا
و تقتصر من بین سائر
الشروط علیه لانه الاصل
والاهم المقدم قال
ابن الهمام ولا نعلم
خلافا عن احد فی کونه
شرطا الوجوب اه
والمراد بالراحلة محمل
او شق محمل او زاملة
لا قدر ما یکتری عقبة
ویلزم الزاد
مرقاة

مطالع الانوار القلوب والاسرار نور مستودع في القلوب مده من النور الوارد من خزائن الغيوب نور يكشف لك به عن آثاره
ونور يكشف لك به عن اوصافه ربما وقفت القلوب مع الانوار كما حجبت النفوس مع الاغيار ستر انوار السرائر بكثائف الظواهر
اجلالا لها ان تبتذل بوجود الاظهار وان ينادي عليها بلسان الاشتهار

تم الجلد الاول من الحكم ويليه الثاني بمن في الجود والكرم في سنه ١٣٣٠

القلوب ومن كان ذا قوة على المشي وكان ممن يصلح له ان يواجر نفسه وامن التهلكة فحج
فحج على ذلك كان فاضلا في فعله وللحاج الماشي لكل قدم يخطوها سبعمائة حسنة وللراكب
لكل خطوة تخطوها دابته سبعون حسنة و القوة على المشي من الاستطاعة عند بعض العلماء رحمهم
الله وفي الكافي شرح الهداية ولا بد من الاستطاعة وهي ان يملك مالا فاضلا عن
مسكنه وفرشه وثياب بدنه وفرسه وسلاحه ونفقة عياله واولاده الصغار مدة ذهابه
وايابه وان يكفي ذلك الفاضل للزاد والراحلة محملا او راحلة او شق محمل وان امكنه
ان يمشي او يكتري عقبة لا يجب الحج وذلك بان يكتري رجلان بعيرا يتعاقبان في الركوب
وكذا لو وجد ما يكتري مرحلة ويمشي مرحلة لا يجب وليس من شرط الوجوب على اهل مكة ومن حولهم
الراحلة لانه لا تلحقهم مشقة زائدة ومن الاستطاعة امن الطريق ثم هو شرط وجوب
الاداء عند ابن شجاع رحمه الله وهو مروي عن ابي حنيفة رضي الله عنه كملك الزاد والراحلة وكان
ابو خازم القاضي رحمه الله يقول هو شرط حقيقة الاداء فمن جعله شرطا لوجوب الاداء اوجب
الوصية ومن جعله شرط حقيقة الاداء قال بوجوب الوصية وان كان الغالب في الطريق السلامة
يجب الحج وان كان الغالب الخوف والقطع لا ولو كان بينه وبين مكة بحر فهو كخوف الطريق و
في شرح الارتوجي للهداية نقلا عن سهار القاضي لامام ابي زيد رحمه الله ولا يحصل القدرة الا بملك
الزاد والراحلة ولا يجب بالاباحة عندنا بخلاف الوضوء فانه يجب باباحة الماء لان الماء في الاغلب لو وجد
مباح الاصل ولا يجري فيه المنع الا نادرا ولا عبرة للنادر بخلاف اعيان الاموال في العادات وكذا
في الذخيرة وفي شرح السنة واختلفوا في وجوب ركوب البحر اي للحج اذا لم يكن له طريق غيره
فذهب جماعة الى وجوبه لما روي عن عبد الله بن عمر رضي الله عنهما انه قال قال رسول الله صلى الله
عليه وسلم لا يركب البحر مؤمن الا حاجا او معتمرا او غازيا في سبيل الله عز وجل فان تحت
البحر نارا وتحت النار بحرا واراد بهذه الكلمة تهويل امر البحر وخوف الهلاك منه كما يخاف
من ملابسة النار وقال الشافعي رحمه الله لا يبين لي ان اوجب عليه ركوب البحر للحج في البحر

ولو وهب له مال ليحج لا يجب عليه قبوله سواء كان الواهب ممن تعتبر منته كالاجانب او لا تعتبر كالابوين والمولودين كذا في فتح القدير عالمكيرية

واخرج الطبراني عن رسول الله صلى الله عليه وسلم من غزا في البحر في سبيل الله والله اعلم بمن يغزو في سبيله فقد ادى الى الله
طاعته كلها وطلب الجنة كل مطلب وهرب من النار كل مهرب فاذا ثبت جواز ركوب السفينة للجهاد ثبت جوازه للحج بطريق الاولى
لان فريضة الحج اقوى وكذلك لا باس بركوبها للتجارة اذا كان الغالب السلامة وهو لا يمنع حق الله الذي يلزمه فيما يستفيد من المال كذا

للامام
حديقة شرح الطريقة للعلامة النابلسي رحمه الله واوجزها محصورا
وشرح السير

وفرضية الحج ثابتة بالكتاب والسنة اما الكتاب فقوله تعالى ولله على الناس حج البيت من استطاع اليه سبيلا واكد ما يكون من
الفاظ الالزام كلمة على واما السنة فقول رسول الله صلى الله عليه وسلم من وجد زادا وراحلة يبلغانه بيت الله تعالى
ولم يحج حتى مات فليمت ان شاء يهوديا وان شاء نصرانيا وفي رواية فليمت على اي ملة شاء سوى ملة الاسلام وتلا قوله

تعالى ومن كفر فان الله
غني عن العالمين وذكر
الله تعالى وجوب الحج ما اشار
اليه فاوجب الحج
الى البيت فقوله حج البيت
اضافة الى السبب ولهذا لا
يجب الحج الا مرة واحدة لان
سببه وهو البيت غير متكرر
والاصل فيه حديث الاقرع بن
حابس رضي الله تعالى عنه حين قال
يا رسول الله الحج في كل عام ام مرة
فقال صلى الله عليه وسلم بل مرة والزيادة
فما زاد فتطوع والوقت
شرط الاداء وليس بسبب ولهذا
لا يتكرر بتكرر الوقت الا ان
اركان هذه العبادة متوقفة
على الامكنة والازمنة فلا يجوز
الا بمراعاة الترتيب ولهذا
لا يجوز طواف الزيارة قبل
الوقوف كالاركان والسجود قبل
الركوع في الصلاة
والمال شرط
يتوصل به الى الاداء
ولهذا لا يتحقق
من فقير لا مال له
الاداء فرضا واركان هذه
العبادة الافعال والمال
ليس بسبب فيه ولكنه
معتبر ليتيسر الوصول
الى موضع اداء اركانه
مبسوط شمس الائمة السرخسي رحمه الله

للامام الرافعي على مذهب اصحاب الامام الشافعي رحمهم الله والاظهر انه يلزمه ركوب البحر ان كان
الغالب السلامة وفي شرعة الاسلام ان حجة واحدة افضل من عشرين غزوة في سبيل الله تعالى
وفي الحديث حجوا تستغنوا وسافروا تصحوا تغنموا فاني اباهي بكم الامم وتعظيم الحرم بالغ
ما يقدر عليه واذا اراد ان ياكل ويقضي حاجته خرج الى الحل ان استطاع ولا يطيل
المقام فيمل جواره او يقصر في تعظيمه وفي قوت القلوب فاذا وجد العبد زادا وراحلة لزمه فرض
الحج فان اخره بعد وجود ذلك كان مكروها فان مات ولم يحج او مات عن عدم الامكان بعد وجوده
كان عاصيا لله تعالى من حين امكنه الى يوم موته ولم يكن كامل الاسلام وقال عمر رضي الله عنه
لقد هممت ان اكتب في الامصار بضرب الجزية على من لم يحج ممن يستطيع اليه سبيلا
وعن سعيد بن جبير وابراهيم النخعي ومجاهد وطاوس رضي الله عنهم لو علمت رجلا غنيا وجب عليه
الحج ثم مات قبل ان يحج ما صليت عليه وكان ابن عباس رضي الله عنهما يقول من مات ولم يزك
ولم يحج سأل الرجعة الى الدنيا وكان تفسير هذه الآية قال رب ارجعون لعلي اعمل صالحا
فيما تركت كلا قال ازكي او احج وكان رضي الله عنه يقول هذه الآية من اشد شيء على اهل التوحيد
ثم الحج وجب على الفور لا يباح له التاخير عن السنة الاولى ويأثم بالتاخير الا اذا ادى في عمره
فيرتفع الاثم حينئذ وهو اصح الروايتين عن ابي حنيفة رحمه الله وذكر ابن شجاع رحمه الله عن ابي حنيفة
رحمه الله انه سئل عمن كان عنده مال بقدر ما يحج به وكان يريد التزوج ايضا ايحج بهذا المال
ام يتزوج به قال رضي الله عنه بل يحج ويبدأ بالحج فذلك دليل على ان الوجوب عنده على الفور وعند محمد رحمه
الله يجب الحج موسعا يباح له التاخير عن السنة الاولى لا يأثم بتاخير الاداء الا اذا لم يؤد في عمره
فح يأثم وهو قول الشافعي رحمه الله لانه صلى الله عليه وسلم اخر الحج بعد نزول فرضيته قد نزلت فرضيته
سنة ست من الهجرة وفتح مكة سنة ثمان وحج صلى الله عليه وسلم سنة عشر وعند ابي حنيفة
وابي يوسف رحمهما الله تاخير رسول الله صلى الله عليه وسلم ممنوع لان فرضية الحج ثبت بقوله تعالى
ولله على الناس حج البيت وهذه الآية نزلت في سنة عشر فاما النازل في سنة ست فقوله تعالى

سبحان من لم یجعل الدلیل علی اولیائه الا من حیث الدلیل علیه ولم یوصل الیهم الا من اراد ان یوصله الیه ربما اطلعک علی غیب ملکوته وحجب عنک الاستشراف علی اسرار العباد من اطلع علی اسرار العباد ولم یتخلق بالرحمة الالهیة کان اطلاعه فتنة علیه وسببا لجر الوبال الیه

وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ وهذا امر بالاتمام لمن شرع فیه فلا یثبت به ابتداء الفرضیة مع ان التاخیر انما لا یجل لخوف الفوت وهو صلی الله علیه وسلم آمن منه لعلمه وحیا انه یدرک **وقال** فی شرح التعرف واین رفتن ایشان بسفر حج و عادت کردن ایشان مر آن را از بهر ریاضت نفس ست و از شبلی رحمه الله آورده اند که هر که توبه کردی و بارادت وی در آمدی ویرا بی زاد و بی راحله بحج فرستادی و خویشتن با اصحاب بتشییع وی بیرون رفتی یکمنزل و باز گشتی او را درین معنی گفتند فرمود ده ساله ریاضت من با ایشان آن نکند که یک سفر بادیه و شیخ رحمه الله گفت معنی این خبر از شبلی آنست که هر که بارادت کسی بیاید همه آن مراد را بیند تا همگی ویرا دیدار شیخ فرو گیرد و حق را سبحانه فراموش کند و نیز باشد که مر این پیر را دیدار حرمت داشتن مرید مشغول کند حق را سبحانه فراموش کند پس شبلی ایشانرا ببادیه انداختی تا چون شبلی را نیافتندی همه حق را دیدندی و شبلی نیز اگر براست کردن ایشان مشغول گشتی از حق سبحانه باز ماندی کمال حال بنده آنست که نه وی چیزی را حجاب گردد و نه چیزی ویرا اگر چیزی ویرا حجاب گردد وی عابد آن چیز ست و اگر وی خود را حجاب چیزی کند معبود آنچیز ست پس بزرگان همه چیزها را از پیش بردارند تا عابد حق سبحانه و تعالی گردند و حق معبود ایشان و خویشتن را از پیش دل خلق بردارند تا خلق عابد حق جل ذکره گردند و حق معبود ایشان نصیحت صحبت و شفقت ارادت این ست **دیگر** شتافتن ایشانرا بحج معنی دیگر قطع علائق ست و هجران اخوان و مفارقت اوطان مر عارفانرا با علائق کار نیست و با وطن قرار نیست و با غیر حق سبحانه انس نیست و از حاضر گشتن بحضرت دوست بُدّ نیست و بیت که مضاف ست بحق سبحانه نشان حضرت دارد و احرام گرفتن بحرم ملک در آمدن ست و هر که دشمنان دارد چون نفس و شیطان و هوا جز بحرم گریختن او را روی نیست و در احرام نفس را از مرادها باز داشتن ست و عارفانرا با مرادهای نفس کار نیست **و** محرم را بعرفات وقوف ست بذل و مسکنت و محب را جز بذل و تضرع بدر دوست رفتن روی نیست و محرم را وقوف مزدلفه و عرفات ست و مزدلفه جای حاجت خواستن ست و حاجت خواستن

حظ النفس فی المعصیة ظاهر جلی وحظها فی الطاعات باطن خفی ومداواة ما یخفی صعب علاجه ربما دخل الریاء علیک من حیث لا ینظر الخلق الیک استشرافک ان یعلم الخلق بخصوصیتک دلیل علی عدم صدقک فی عبودیتک غیب نظر الخلق الیک بنظر الله الیک وغب عن اقبالهم علیک بشهود اقباله علیک

انبساط است و هر که در دوستی متحقق باشد جز دوست کس را نه بیند و چون تنها وی را دارد جز با وی
انبساط کردن روی نیست و محرم را رمی جمار است و رمی جمار تبری کردن است از آنچه در خویش آورده اند
ست مر او را که با وی است و عارف را جز انداختن فعل خویش و نا دیدن فعل خویش و از خلق تبری
کردن روی نیست و محرم را طواف است و طواف کردن در و دیوار دوست برگشتن است
و مشتاقی را که بدیدار دوست راه نیابد جز بگرد در و دیوار دوست برگشتن و خود را بدر و دیوار
دوست مالیدن و بوسه دادن ارکان خانه روی نیست و محرم را سعی میان صفا و مروه است و هر که
عارف است محب است و هر که محب است مشتاق است و هر که مشتاق است مغلوب است و هر که مغلوب است
متحیر است و متحیر را جز از کنج بکنج دویدن روی نیست و محرم را حلق است و عارف را از
ستردن مرادها از دل خویش چاره نیست و در احرام ذبح است و محب را جز خویشتن
در زیر مراد دوست آوردن روی نیست و در حج خویشتن مجرد کردن است و عارفان را
از تجرید چاره نیست و احرام بستن نفس را در بند آوردن است و نفس را جز بسته داشتن روی نیست
و جمله معنی آن است که همواره اشارات النفس بسر نظر کنند و از آن سر انجا آرد که نفس است
و نزدیکان النفس انجا آرد که سر است پس شتافتن خلق سوی حج نه باختیار است و لیکن
حق سبحانه و تعالی جاذب سر است و سر جاذب نفس و دیگر معنی در شتافتن سوی حج و شیفته گشتن
عارفان بسفر حج آن است که ایشان قیامت نا آمده را پیش سر خویش مثال کرده اند و حج
از بهر تذکر قیامت است عام را دنیا حاضر است و قیامت غائب و خاص را دنیا غائب است
و قیامت حاضر چنانکه در حدیث است حاسبوا انفسکم قبل ان تحاسبوا و زنوا انفسکم قبل ان توزنوا
تا حال ایشان بانجا رسیده است که قیامت را رای العین می بینند و هر که را قیامت رای العین گردد
نه بر ظاهر خلاف کند و نه بر سر وی خروج از اهل و وطن و مال و از مرادها باز ماندن مثال
بیماری و مرگ است و رنجی که در راه بوی رسد و مخاطره دزد و گرد و عرب مثال مخاطرهای مرگ است
و آن بودن ایشان متاع حجاج را مثال ربودن خصمان طاعات را چون بسر بادیه رسد زاد برگیرد

و بیگانه را به نفس نظر کنند

با کمال اتحاد از وصل مهجوریم ما	همچو ساغر می بلب داریم و مخموریم ما

من عرف الحق شهده فی کل شیء ومن فنی به غاب عن کل شیء ومن احبه لم یؤثر علیه شیئا انما حجب الحق عنک شدة قربه منک
انما احتجب لشدة ظهوره وخفی عن الابصار لعظم نوره لا یکن طلبک تسببا الی العطاء منه فیقل فهمک عنه ولیکن طلبک

لقد ظهرت فلا تخفی علی احد الا علی اکمه لا یبصر القمرا
لکن بطنت بما اظهرت محتجبا وکیف یعرف من بالعزة استترا

زاد دنیا طعام است و زاد مرگ طاعت بی زاد رود بیم هلاکت بود و بی بضاعت طاعت رود بیم هلاکت بود به بیابان
و بیم گرفتار و محروم ماندن از دار بهشت و نعیمهای بهشت و دیدار بیچون و بیچگونه حضرت حق سبحانه و تعالی
قال الله تعالی تلک الجنة التی اورثتموها بما کنتم تعملون و آن محمل مثل جنازه است و دوستان تا بسر
گورش پیش بروند حجاج را نیز مشایعه تا سر بادیه پیش بروند و آن عزت آب در بادیه مثال
نیازمندی است بدعای زندگان چه از زبان گذشتگان این بیت گفته اند ع تا حشر ز خاک بر نیایم
همه محتاج دعاهای شما ایم همه و انقطاع اخبار از حجاج مثال فراموش کردن دوستان
مر گذشتگان را و رسیدن بمیقات مثال نفخ صور است که از گور بیرون آیند و جامه بیرون کردن
مثال برهنگی قیامت است و آن لبیک گفتن مثال اجابت داعی است در روز قیامت یوم
یدعوکم فتستجیبون بحمده وتظنون ان لبثتم الا قلیلا و از عیال دور بودن مثال تبرا از یکدیگر
یوم یفر المرء من اخیه وامه وابیه وصاحبته وبنیه لکل امرئ منهم یومئذ شأن یغنیه و آن دویدن
سوی عرفات مثال دویدن خلق است به بهشت و قیامت یوم یخرجون من الاجداث سراعا و آن
جمع عرفات مثل جمع قیامت یوم یجمعکم لیوم الجمع و آن وقوف بعرفات مثال وقوف
قیامت یوم یقوم الناس لرب العالمین و آن پیش رفتن امام و حجاج بر اثر وی تا بموقف
مثال دویدن خلق است از بهر شفاعت سوی پیغمبر صلی الله علیه وسلم و آن ایستادن بموقف پیغمبر ما
مثال شفاعت پیغمبر است علیه السلام مر امت را و افاضت بمشعر الحرام از عرفات سوی شامگاه
رفتن است و مشعر الحرام بمزدلفه مثال میزان است که هر او را دو پله است که چون حجاج آنجا رسند
اگر مرکب حلال دارند و مطعم و مشرب و ملبس حلال دارند حج ایشان قبول افتد و اگر حرام باشد حج
ایشان ضایع شود چنانکه بخبر آمده است که چون بنده گوید لبیک اللهم لبیک ندا آید لا لبیک
ولا سعدیک مرکبک حرام وملبسک حرام ومطعمک حرام فانی یستجاب لک و رفتن
بسوی مکه بطواف زیارت مثال انتظار دیدار است تا گرا بار دهد که وجوه یومئذ ناضرة الی
ربها ناظرة و گرا باز دارند که کلا انهم عن ربهم یومئذ لمحجوبون و طواف خانه مثال گرد

لاظهار العبودیة وقیاما بحقوق الربوبیة کیف یکون طلبک اللاحق سببا فی عطائه السابق جل حکم الازل ان ینضاف الی العلل
عنایته فیک لا لشیء منک واین کنت حین واجهتک عنایته وقابلتک رعایته لم یکن فی ازله اخلاص اعمال ولا وجود احوال بل لم یکن هناک الا محض
الافضال وعظیم النوال

عرش دویدن است و بسایه عرش جا جستن و آن لب بر سنگ نهادن عهد تازه کردن است الا من
اتخذ عند الرحمن عهدا و آن طواف وداع مثال بدرود کردن اهل قیامت که بعد از آن نه کافر
مؤمن را بیند و نه مؤمن کافر را و آن ازدحام بر چاه زمزم مثال گرد آمدن امت محمد صلی الله علیه وسلم بر حوض
کوثر و آن قربان کردن مثال کشتن مرگ است میان بهشت و دوزخ و آن موی باز کردن مثال سرها
آشکارا کردن است یوم تبلی السرائر و آن در خانه باز کردن و بار دادن مثال حجاب برداشتن است
وجوه یومئذ ناضرة الی ربها ناظرة تشبیه حج بقیامت این است مر آن کسی را که وی را از سر خبر
و حج تنبیه است تا قیامت را یاد کنند و ساخته باشند نهایات طاعات حج است تا از نهایات اعمار
مرگ است یاد کنند پس این طائفه مدام مائل باشند سوی حج تا ذکر قیامت از دل ایشان بیرون نرود
دائما باستعداد معاد مشغول باشند والله سبحانه الموفق **وقال** حجة الاسلام رحمه الله
در هر یکی ازین اعمال حج سری است و مقصود ازوی عبرت و تذکری و یاد آوردن کاری از کارهای
آخرت جهاد و حج درین امت بدل رهبانیت و سیاحت در امتان پیشین عباد ایشان
از میان خلق بیرون شدندی و بسر کوهی همه عمر ریاضت و مجاهدت کردندی پس حق سبحانه این امت را
حج فرمود بدل رهبانیت که در حج هم مقصود مجاهدت حاصل است و هم عبرتهای دیگر در وی ظاهر
حق سبحانه کعبه را بر مثال حضرت ملوک نهاد و او عز و علا منزه است از مکان و لیکن چون
شوق عظیم بود هرچه بدوست منسوب بود هم محبوب بود و درین عبادت کارها فرمود که هیچ عقل
بدان راه نیابد هرچه عقل بدان راه یابد طبع را نیز بدان انسی باشد و طبع بر موافقت عقل حرکت کند
و کمال بندگی آن بود که بمحض فرمان کار کند و نظر وی جز بمحض بندگی نباشد و هیچ نصیب دیگر
عقل و طبع را در آن نباشد تا آن خود جمله در باقی کند که سعادت بنده در نیستی نصیب وی است
تا از وی جز حق سبحانه و فرمان حق هیچ چیز نباشد و آدمی را چنان آفریده اند که بکمال سعادت
خویش نرسد تا اختیار خویش در باقی نکند و متابعت هوا سبب هلاک وی است و تا باختیار
خویش باشد در متابعت هوا بود و معاملت وی بنده وار نبود و سعادت وی در بندگی است

و با آنکه آرام طبع و کلیه بمحض فرمان
کار کنند بمحض حکمت طبع

ربما من یکون تتشوفون بتعاف الابتغا

علم ان العباد یتشوفون الی ظهور سر العنایة فقال یختص برحمته من یشاء و علم انه لو خلاهم و ذلک لترکوا العمل اعتمادا علی الازل فقال ان رحمة الله قریب من المحسنین الی المشیئة یستند کل شیء ولا تستند هی الی شیء ربما دلهم الادب علی ترک الطلب اعتمادا علی قسمته واشتغالا بذکره عن مسئلته

و سفر حج از وجهی بمثابت سفر آخرت نهاده اند تا از احوال این سفر احوال آن سفر یاد کنند و چون داع سفر از همه نوعها ساختن گیرد و همه احتیاط بجای آرد که نباید که در بادیه بی برگ بماند باید که بتحقیق بداند و بی شک که این خاطر دور افکند درین معنی که بادیه قیامت درازتر و باهول ترست و آنجا بزاد حاجت بیشتر و هر چیزیکه بزودی تباه شود زاد راه را نشاید همچنین هر طاعت که بریا آمیخته باشد زاد آخرت را نشاید و چون بر جمازه نشیند باید که از جنازه یاد آورد که بیقین داند که مرکب وی در آن سفر آن خواهد بود و باشد که پیش از آنکه از جمازه فرود آید وقت جنازه در آید و چون لبیک گفتن گیرد بداند که این جواب ندای حق تعالی است و روی در رضا همچنان ندا خواهد رسید از آن هول باز اندیشد و باید که بخطر آن ندا مستغرق باشد **علی بن الحسین** رضی الله عنهما در وقت احرام زرد روی شد و لرزه بروی فتاد و لبیک گفتن نتوانست گفتند چرا لبیک نگوئی گفت ترسم که اگر بگویم گویند لا لبیک و لا سعدیک و چون این بگفت از شتر بیفتاد و بیهوش شد **و احمد بن ابی الحواری** مرید ابو سلیمان دارانی رحمهما الله حکایت کرد که ابو سلیمان در آن وقت که لبیک گفت تا میلی برفتند وی بیهوش بود و چون بهوش آمد گفت حق تعالی بموسی صلوات الرحمن و سلامه علی نبینا و علیه وحی فرستاد که ظالمان امت خود را بگوی که نام من نبرند و مرا یاد نکنند که هر که مرا یاد کند من وی را یاد کنم و چون ظالم باشند ایشان را بلعنت یاد کنم و گفت شنیدم که هر که نفقه حج از شبهت کند و آنگاه گوید لبیک او را گویند لا لبیک و لا سعدیک حتی ترد ما فی یدیک **این مقدار** اشارت کرده آمد از عبرتهای حج تا چون کسی این را بشناسد بر فلک صفا فهم و شدت شوق و تمامی جد در کار وی را امثال این معانی روی نمودن گیرد و از هر یکی نصیبی باید که حیات عبادت بدان بود و الله سبحانه الموفق **و فی کتاب الطبقات** فی الطبقة الاولی منهم ابو سلیمان عبد الرحمن بن احمد بن عطیة من اهل داریا من قری الشام توفی سنة خمس عشرة و مائتین قال اذا غلب الرجاء علی الخوف فسد القلب و قال الجنید قال ابو سلیمان الدارانی رحمهما الله ربما یقع فی قلبی نکتة من نکت القوم فلا اقبل منه الا بشاهدین عدلین الکتاب و السنة و قال ابو سلیمان کل عمل لیس له ثواب فی الدنیا لیس له جزاء فی الآخرة و قال لکل شیء

شناختن

جمازه بالفتح و تشدید میم شتر تیز رو مسحه

بر اعضای وی

بیان هر که نفقه حج از مال شبهه پاک کند

ف

ذکر ابو سلیمان الدارانی قدس سره

ف

دارانی بفتح دال و یا ابو سلیمان...

انما يذكر من يجوز عليه الاغفال وانما ينبه من يمكن منه الاهمال ورود الفاقات اعياد المريدين ربما وجدت من المزيد في الفاقات ما لا تجده
في الصوم والصلاة الفاقات بسط المواهب ان اردت ورود المواهب عليك صحح الفقر والفاقة لديك انما الصدقات للفقراء تحقق باوصافك

صداء وصلاة نور القلب الشبع وقال افضل الاعمال خلاف هوى النفس وقال لو ان محزونا بكى
في امة لرحم الله تعالى تلك الامة **وفي** الطبقات في الطبقة الاولى ومنهم احمد بن ابي الحوارى كنيته ابو
الحسن وابو الحوارى اسمه ميمون من اهل دمشق صحب ابا سليمان الداراني وغيره من المشائخ مثل سفيان
بن عيينة وابي عبد الله النباجي وله اخ يقال له محمد بن ابي الحوارى يجري مجراه في الزهد والورع وابنه
عبد الله بن احمد من الزهاد وابوه ابو الحوارى ايضا كان من العارفين الورعين فبيتهم بيت الورع
والزهد توفي سنة ثلثين ومائتين قال الدنيا مزبلة ومجمع الكلاب واقل من الكلب من عكف عليها
فان الكلب ياخذ منها حاجته وينصرف والمحب لها لا يزائلها بحال **وقال** من احب ان يعرف بشيء
من الخير او يذكر به فقد اشرك في عبادته **وقال** اقلل مطعمك واجتنب مرادك وروض نفسك
على المكاره **وقال** اني لاقرأ القرآن فانظر في آية آية فيحار عقلي فيها واعجب من حفاظ القرآن
كيف يهنأهم النوم ويسعهم ان يشتغلوا بشيء من الدنيا وهم يتلون كتاب الرحمن عز وجل
لو فهموا ما يتلون وعرفوا حقه وتلذذوا به لذهب عنهم النوم فرحا بما رزقوا ووفقوا
وفي شرح السنة في باب الكسب وطلب الحلال من كتاب البيوع باسناده عن ابي هريرة
رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يا ايها الناس ان الله تعالى طيب لا يقبل الا
الطيب وان الله سبحانه امر المؤمنين بما امر به المرسلين فقال عز من قائل يا ايها الرسل كلوا
من الطيبات واعملوا صالحا يا ايها الذين آمنوا كلوا من طيبات ما رزقناكم ثم ذكر صلى الله
عليه وسلم الرجل يطيل السفر يمد يديه الى السماء يا رب يا رب اشعث اغبر مطعمه حرام ومشربه حرام
وملبسه حرام وغذي بالحرام فانى يستجاب لذلك هذا حديث صحيح اخرجه مسلم رحمه الله
وفي شرح السنة ايضا في كتاب المناسك في باب استلام الركنين اليمانيين وتقبيل الحجر
الاسود وباسناده عن سالم عن ابيه عبد الله بن عمر رضي الله عنهما انه قال لم ار رسول الله
صلى الله عليه وسلم يمسح من البيت الا الركنين اليمانيين هذا حديث متفق على صحته اخرجه البخاري
ومسلم رحمهما الله قال رحمه الله والعمل على هذا عند اكثر اهل العلم انه لا يستلم الا الحجر الاسود والركن

الرض الدق ... والرضيض ... مرضوض ... مخففة

صح
فالركنان اليمانيان هما الركن
الاسود والركن اليماني
وانما قيل لهما اليمانيان
للتغليب كما قيل في الاب
والام الابوان وفي الشمس
والقمر القمران وفي ابي بكر
وعمر رضي الله عنهما
العمران

علم ان للبيت اربعة اركان الركن الاسود والركن اليماني ويقال لهما اليمانيان تغليبا واما الركنان الآخران فيقال لهما الشاميان فالركن الاسود فيه فضيلتان احداهما كونه على قواعد ابراهيم صلى الله عليه وسلم والثانية كونه فيه الحجر الاسود واما اليماني ففيه فضيلة واحدة وهي كونه على قواعد ابراهيم واما الركنان الآخران فليس فيهما شيء من هاتين الفضيلتين فلهذا خص الحجر الاسود بشيئين الاستلام والتقبيل للفضيلتين واما اليماني فيستلمه ولا يقبله لان فيه فضيلة واحدة واما الركنان الآخران فلا يقبلان ولا يستلمان والله اعلم نووي لصحيح مسلم

اليماني وروي عن معاوية رضي الله عنه انه كان يمسح الاركان كلها ويقول ليس شيء من البيت مهجورا وكذلك ابن الزبير رضي الله عنهما كان يمسح الاركان كلها عـه والاول اولى للسنة قال عبد الله بن عمر رضي الله عنهما ما ارى يعني رسول الله صلى الله عليه وسلم ترك استلام الركنين اللذين يليان الحجر الا ان البيت لم يتمم على قواعد ابراهيم عليه الصلاة والسلام وهذا حديث متفق على صحته وروي عن ابن عمر رضي الله عنهما انه كان يزاحم على الركنين وقال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ان مسحهما كفارة للخطايا ومعنى الاستلام هو التمسح باليد وهي الحجارة وقال الازهري هو افتعال من السلام وهو التحية واهل اليمن يسمون الركن الاسود المحيا اي الناس يحيونه وفي شرح السنة ايضا باسناده عن ابراهيم عن عابس بن ربيعة قال رايت عمر بن الخطاب رضي الله عنه استقبل الحجر ثم قال اني لاعلم انك حجر ولولا اني رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقبلك ما قبلتك ثم تقدم فقبله هذا حديث صحيح متفق عليه اخرجه البخاري ومسلم رحمهما الله وقال سويد بن غفلة رضي الله عنه رايت عمر رضي الله عنه قبل الحجر والتزمه وقال رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم بك حفيا قال رحمه الله والعمل على هذا عند اهل العلم يستحبون تقبيل الحجر الاسود فان لم يمكنه استلمه بيده وقبل يده ويفعله في كل طوفة فان لم يكن ففي كل وتر فان لم يصل يده اليه استقبله اذا حاذاه وكبر وروي في بعض الحديث ان الحجر يمين الله تعالى في الارض والمعنى ان من صافحه في الارض كان له عند الله سبحانه عهد فكان كالعهد يعقده الملوك بالمصافحة لمن يريدون موالاته وكما يصفق على ايدي الملوك بالبيعة وروي ايضا في شرح السنة باسناده عن نافع عن ابن عمر رضي الله عنهما انه قال استقبل رسول الله صلى الله عليه وسلم الحجر فاستلمه ثم وضع شفتيه عليه طويلا يبكي ثم التفت فاذا هو بعمر يبكي فقال صلى الله عليه وسلم يا عمر ههنا تسكب العبرات و قال في شرح السنة ايضا وروي عن سعيد بن جبير عن ابن عباس رضي الله عنهما انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم نزل الحجر الاسود من الجنة وهو اشد بياضا من اللبن فسودته خطايا بني آدم

عـه يستفاد من هذا الحديث مذهبان الاول ان يستلم الاركان كلها وهو مذهب معاوية وعبد الله بن الزبير وجابر بن زيد وعروة بن الزبير وسويد بن غفلة وقال ابن المنذر وهو مذهب جابر بن عبد الله والحسن والحسين وانس بن مالك الثاني مذهب ابن عباس وعمر بن الخطاب رضي الله عنهم ومذهبهما انه لا يستلم الا الركن الاسود والركن اليماني وهو مذهب اصحابنا الحنفية ايضا لانهما على قواعد ابراهيم عليه الصلاة والسلام وقال ابن المنذر قال اكثر اهل العلم لا يستلم الركنين الشاميين وروى ابن ابي شيبة قال حدثنا ابن نمير عن حجاج عن عطاء قال ادركت شيخنا ابن عباس وجابرا وابا هريرة وعبيد بن عمير يستلمون غيرهما من الاركان يعني الاسود واليماني قال وحدثنا عبد الله بن ... عن عثمان بن الاسود عن مجاهد قال الركنان اليمانيان ... [illegible]

يعني مشكوة ... [illegible]

وفي شرح السنة في هذا الباب باسناده عن الاسود بن يزيد عن عائشة رضي الله عنها انها
قالت سألت النبي صلى الله عليه وسلم عن الجدر أمن البيت هو قال صلى الله عليه وسلم نعم
قلت فما لهم لم يدخلوه في البيت قال صلى الله عليه وسلم ان قومك قصرت بهم النفقة قلت فما
شان بابه مرتفعا قال صلى الله عليه وسلم فعل ذلك قومك ليدخلوا من شاؤا ويمنعوا من شاؤا
ولولا ان قومك حديث عهدهم بالجاهلية فاخاف ان ينكر قلوبهم ان ادخل الجدر في البيت
وان الصق بابه بالارض هذا حديث متفق على صحته اخرجه البخاري ومسلم رحمهما الله **وروى** عبد
الله بن الزبير رضي الله عنهما عن خالته عائشة رضي الله عنها قالت قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
لولا ان قومك حديثو عهد بشرك لهدمت الكعبة فالزقتها بالارض وجعلت لها بابين بابا
شرقيا وبابا غربيا وزدت فيها ستة اذرع من الحجر فان قريشا اقتصرتها حيث بنت الكعبة
اراد صلى الله عليه وسلم بالجدر الحجر وفي الحديث دلالة على جواز ترك بعض ما هو الاولى اذا لم يكن
فريضة عند خوف الفساد من فعله وجواز ترك بعض الاختيار مخافة ان يقصر عنه فهم بعض الناس
فيقعوا في فتنة وفي قوله صلى الله عليه وسلم وان الصق بابه بالارض بيان ان الناس غير محجوبين في
حق الدين عن دخول البيت اي وقت شاؤا كما ان الحجر جزء من البيت فلا يحل لاحد ان يحجب الناس
عنه **وما** ياخذه السدنة من الناس على دخول البيت لا يطيب لهم وانما يجب اجرهم على من
يتولونه من القيام بمصالحه في بيت المال **وقال** ابو العالية الرياحي رضي الله عنه في قوله تعالى
فان لله خمسه قال السهم المضاف الى الله تعالى انما هو للكعبة بيت الله عز وجل واكثر اهل العلم
على انه تعالى اضاف الخمس الى نفسه لشرفه وسهم الله عز وجل وسهم رسوله صلى الله عليه وسلم واحد
وعلى هذا القياس امر المساجد والمشاهد والرباطات والمنازل التي يبنيها الناس لاقامة
عبادة او لنفع وارتفاق والآبار والحياض المستعملة في المفاوز ليس لاحد ان ياخذ
ممن ياتيها شيئا الا ان يستاجره رجل او يعطيه شيئا على قيامه بمصالحه من سقي ماء او تنظيف
مكان او نحوه **وقال** في قوت القلوب في ذكر فضائل البيت بعض ما جاء فيه في الخبر ان الله تعالى

يمدك بما وصفنا تحقق بذلك عبدك بعزه تحقق بعجزك يمدك بقدرته تحقق بضعفك يمدك بحوله وقوته ربما رزق الكرامة من لم تكمل له الاستقامة من علامات اقامة الحق لك في الشئ اقامته اياك فيه مع حصول النتائج من عبر من بساط

وعد هذا البيت ان يحجه في كل سنة ستمائة الاف وان نقصوا اكملهم الله تعالى بالملائكة وان الكعبة تحشر كالعروس المزفوف وكل من حجها يتعلق باستارها يسعون حولها حتى تدخل الجنة فيدخلون معها وفي الخبر ان الحجر ياقوتة من يواقيت الجنة وانه يبعث يوم القيمة وله عينان ولسان ينطق به يشهد لمن استلمه بحق وصدق وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم يقبله كثيرا ورويناه انه صلى الله عليه وسلم سجد عليه وكان صلى الله عليه وسلم يطوف على الراحلة فيضع المحجن عليه ثم يقبل طرف المحجن وطاف صلى الله عليه وسلم على الراحلة لينظر الناس اليه ويهتدوا بشمائله وقال صلى الله عليه وسلم خذوا عني مناسككم وفي شرح السنة في باب الطواف راكبا باسناده عن ابن عباس رضي الله عنهما ان رسول الله صلى الله عليه وسلم طاف بالبيت على راحلته واستلم الركن بمحجنه وهذا حديث صحيح اخرجه البخاري ومسلم رحمهما الله وباسناده عن ابي الطفيل رضي الله عنه قال رايت النبي صلى الله عليه وسلم يطوف حول البيت على بعيره ويستلم الحجر بمحجنه وهذا حديث صحيح اخرجه مسلم رحمه الله وفي رواية اخرى عن ابي الطفيل ويستلم الركن بمحجن معه ويقبل المحجن والمحجن عود معقف الراس اي معوج الراس يحرك الراكب به بعيره يقال احتجنت الشئ واحتجنته اذا جذبته وضممته الى نفسك وعن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما انه قال طاف رسول الله صلى الله عليه وسلم في حجة الوداع على راحلته بالبيت وبين الصفا والمروة ليراه الناس اخرجه مسلم رحمه الله قال ابن عباس رضي الله عنهما ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كثر عليه الناس يقولون هذا محمد هذا محمد حتى خرج العواتق من البيوت وكان رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يضرب الناس بين يديه فلما كثر عليه ذلك ركب والمشي والسعي افضل وفيه دليل على جواز الطواف عن المحمول وان كان مطيقا وكرهه قوم الا من عذر واختلفوا في الراكب هل يرمل في الطواف ام لا وفي قوت القلوب الخ في ذكر فضائل البيت وبعض ما جاء فيه وقبله اي الحجر عمر رضي الله عنه ثم قال اني لاعلم انك حجر لا تضر ولا تنفع ولولا اني رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقبلك ما قبلتك ثم بكى رضي الله عنه حتى علا نشيجه

بشنا زفت وعروس نيكو عروس نيز زفاف بزن فرستادن وشوهر خانه شوهر

قوله المحجن بكسر الميم وسكون الحاء المهملة وفتح الجيم وفي آخره نون وهو عصا في طرفه اعوجاج وهو مثل الصولجان وفي المحكم هو العصا المعوجة وكل معطوف معوج كذلك وقال الاصمعي المحجن عصا معوجة الراس عيني شرح صحيح بخاري

وروى الحاكم من حديث جابر بدا بالحجر الاسود فاستلمه وفاضت عيناه بالبكاء وقبله ووضع يده عليه ومسح بها وجهه وروى النسائي من حديث ابن عباس رضي الله عنه انه قبله ثلاثا وعند الحاكم وسجد عليه وصحح اسناده عيني في شرحه للبخاري

قوله اني لا اعلم انك حجر لا تضر ولا تنفع تكلم الشارحون في مراد عمر رضي الله تعالى عنه بهذا الكلام فقال محمد بن جرير الطبري انما قال ذلك لان الناس كانوا حديثي عهد بعبادة الاصنام فخشي عمر ان يظن الجهال بان استلام الحجر هو مثل ما كانت العرب يفعله فاراد عمر ان يعلم ان استلامه لا يقصد به الا تعظيم الله عز وجل والوقوف عند امر نبيه صلى الله تعالى عليه وسلم وان ذلك من شعائر الحج التي امر الله بتعظيمها وان استلامه مخالف لفعل الجاهلية في عبادتهم الاصنام لانهم كانوا يعتقدون انها تقربهم الى الله زلفى فنبه عمر على مخالفة هذا الاعتقاد وانه لا ينبغي ان يعبد الا من يملك الضر والنفع وهو الله عز جل جلاله

احسانه وصمته الاساءة ومن عبر من بساط احسان الله اليه لم يصمت اذا اساء . تسبق انوار الحكماء اقوالهم فحيث صار التنوير وصل التعبير كل كلام يبرز وعليه كسوة القلب الذي منه برز من اذن له في التعبير فهمت في مسامع الخلق عبارته وجليت اليهم اشارته ربما برزت الحقائق

فالتفت الى ورائه فاذا علي رضي الله عنه فقال يا ابا الحسن ههنا تسكب العبرات فقال علي رضي الله عنه بل هو يضر وينفع قال وكيف قال ان الله عز وجل لما اخذ الميثاق على الذرية كتب عليهم كتابا ثم القمه هذا الحجر فهو يشهد للمؤمن بالوفاء ويشهد على الكافر بالجحود قيل فذلك هو معنى قول الناس عند الاستلام اللهم ايمانا بك وتصديقا بكتابك ووفاء بعهدك يعنون هذا الكتاب والعهد وفي الخبر عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال انا اول من تنشق عنه الارض ثم آتي اهل البقيع فيحشرون معي ثم اتي اهل مكة فاحشر من الحرمين وفي الخبر ان آدم عليه الصلاة والسلام لما قضى مناسكه لقيته الملائكة فقالوا بر حجك يا آدم لقد حججنا هذا البيت قبلك بالفي عام وجاء في الاثر ان الله تعالى جده ينظر في كل ليلة الى اهل الارض فاول من ينظر اليه اهل الحرم واول من ينظر اليه من اهل الحرم اهل المسجد الحرام فمن رآه طائفا غفر له وفي قوت القلوب ايضا وكنت انا بمكة سنة فاهمني الغلاء بها حتى ضقت ذرعا به فرأيت في النوم شخصين بين يدي يقول احدهما للآخر كل شيء في هذا البلد عزيز كانه يعني الغلاء فقال الآخر الموضع عزيز فكل شيء فيه عزيز فان اردت ان ترخص الاشياء عليك فضمها الى شرف الموضع حتى ترخص وقال ايضا في قوت القلوب في ذكر من كره المقام بمكة كان سفيان الثوري رضي الله عنه يقول والله ما ادري اي البلاد اسكن فقيل له خراسان فقال مذاهب مختلفة وآراء فاسدة قيل فالشام قال يشار اليك بالاصابع قيل فالعراق قال بلدة الجبابرة قيل مكة قال مكة تذيب الكيس والبدن وقد كان بعض السلف يكره المجاورة بمكة ويحب قصد البيت للحج والخروج منه اما لاجل الشوق اليه او خشية الخطايا فيه او حبا للعود اليه وقد قال الله تعالى واذ جعلنا البيت مثابة للناس وامنا اي يثوبون اليه يعودون مرة بعد مرة ولا يقضون منه وطرا وكان بعضهم يقول لان تكون في بلد وقلبك مشتاق متعلق بهذا البيت خير لك من ان تكون فيه وانت متبرم بمقامك وقلبك متعلق الى بلد غيره وقال بعض السلف كم من رجل بارض خراسان اقرب الى هذا البيت ممن يطوف به وقيل ان لله تعالى عبادا تطوف بهم الكعبة وروى ابن عيينة

القول في مجاورة مكة

قوله عز وجل واذ جعلنا البيت يعني البيت الحرام وهو الكعبة ويدخل فيه الحرم فان الله تعالى وصفه بكونه آمنا وهذه صفة جميع الحرم مثابة للناس اى مرجعا من ثاب يثوب اذا رجع والمعنى يثوبون اليه من كل جانب وامنا موضعا ذا امن بحيث يامنون فيه من اذى المشركين فانهم كانوا لا يتعرضون لاهل مكة ويقولون هم اهل الله وقال ابن عباس معاذا وملجأ [illegible]

مكسوفة الانوار اذا لم يوذن لك فيها بالاظهار عباراتهم اما للفيضان وجدا ولقصد هداية مريد فالاول حال السالكين
والثاني حال ارباب المكنة والمحققين العبارات قوت لعائلة المستمعين وليس لك الا ما انت له اهل ربما عبر عن المقام من

عن الشعبي رضي الله عنهما انه قال لان اقيم بحمام اعين احب الي من ان اقيم بمكة قال سفيان يعني
اعظاما لها وتوقياً عن الذنب فيها وكان عمر بن الخطاب رضي الله عنه يضرب الحجاج
اذا حجوا ويقول يا اهل اليمن يمنكم ويا اهل الشام شامكم ويا اهل العراق عراقكم وليبقى
الحاج لهم الردية والافكار الدنية فانه يقال ان العبد يواخذ بالهمة في ذلك البلد و
عن ابن مسعود رضي الله عنه ما من بلد يواخذ فيه بالارادة قبل العمل الا بمكة ويقال ان السيئات
تضاعف بمكة كما تضاعف الحسنات وان السيئات التي يكتسب بها ذلك لا تكون الا سيئات كذا في
قوت القلوب قبل هذا الباب وفي قوة القلوب ايضاً قبل هذا الباب كان اورعون من السلف منهم
عبد الله بن عمرو وعمر بن عبد العزيز وغيرهما رضي الله عنهم يضرب احدهم فسطاطين فسطاطا
في الحرم وفسطاطا في الحل واذا اراد ان يصلي او يعمل شيئا من الطاعات دخل فسطاط
الحرم واذا اراد ان ياكل او يكلم اهله خرج الى فسطاط الحل ويقال ان الحجاج في سالف
الدهر كانوا اذا قدموا مكة خلعوا نعالهم بذي طوى تعظيما للحرم وتعظيما لشعائر الله
لما فيها من الحرمة والامنة واعمال البر كلها تضاعف بمكة والحسنة بمائة الف حسنة على مثال
الصلاة في المسجد الحرام روى ذلك عن ابن عباس وانس رضي الله عنهم وقال ايضاً في قوت القلوب
واكثر الابدال في ارض الهند والزنج وبلاد الكفرة ويقال لا تغرب الشمس من يوم الا يطوف
بهذا البيت رجل من الابدال ولا يطلع الفجر من ليلة الا طاف به واحد من الاوتاد واذا
انقطع ذلك كان سبب رفعه من الارض فيصبح الناس وقد رفعت الكعبة لا يرون لها اثرا
وهذا اذا اتى عليها سبع سنين لم يحجها احد ثم يرفع القرآن من المصاحف فيصبح الناس
فاذا الورق ابيض يلوح ليس فيه حرف ثم ينسخ القرآن من القلوب فلا تذكر منه كلمة ثم يرجع الناس
الى الاشعار والاغاني واخبار الجاهلية ثم يخرج الدجال وينزل عيسى عليه الصلاة والسلام فيقتله
والساعة عند ذلك بمنزلة الحامل المقرب تتوقع ولادها وروينا عن وهب بن الورد
المكي رضي الله عنه انه قال كنت ذات ليلة اصلي في الحجر فسمعت كلاما بين الكعبة والاستار يقول الى الله

في ذكر لزوم الهمة خاصة في البلد المكرمة

في تضاعف السيئات كتضاعف الحسنات في مكة

في القول في موارد الابدال ورفع الكعبة والقرآن وخروج الدجال ونزول عيسى عليه السلام وقتله

تعالى

استشرف عليه وربما عبر عنه من وصل اليه وذلك ملتبس الا على صاحب بصيرة لا ينبغي للسالك ان يعبر عن وارداته فان ذلك يقلل عملها
في قلبه ويمنعه وجود الصدق مع ربه ○ لا تمدن يدك الى الاخذ من الخلائق الا ان ترى ان المعطي فيهم مولاك فاذا كنت كذلك فخذ ما وافقك
العلم

تعالى اشكو ثم اليكم يا جبرئيل ما القى من الطائفين حولي من تفكرهم في الحديث ولغوهم ولهوهم لئن لم
ينتهوا عن ذلك لانتفضن انتفاضة يرجع كل حجر مني الى الجبل الذي قطع منه وفي الخبر لا تقوم
الساعة حتى يرفع الركن والمقام وفي الخبر استكثروا من الطواف بهذا البيت قبل ان يرفع فقد هدم
مرتين ويرفع في الثالثة وفي الكشاف عن النبي صلى الله عليه وسلم حجوا قبل ان لا تحجوا فانه قد هدم البيت
مرتين ويرفع في الثالثة وروي حجوا قبل ان لا تحجوا حجوا قبل ان يمنع البر جانبه وعن ابن مسعود
رضي الله عنه حجوا هذا البيت قبل ان تنبت في البادية شجرة لا تاكل منها دابة الا نفقت ثم قال
في قوت القلوب ورفعه الذي ذكرنا يكون بعد هدمه لانه يبنى حتى يعود الى مثل حاله في الحج مرارا ثم يرفع بعد ذلك
وروينا في حديث ابي رافع عن علي رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال يقول الله
تعالى اذا اردت ان اخرب الدنيا بدأت ببيتي فخربته ثم اخرب الدنيا على اثره ثم قال
في قوت القلوب وليس بعد مكة مكان افضل من مدينة رسول الله صلى الله عليه وسلم والاعمال
فيها مضاعفة روي عن النبي صلى الله عليه وسلم صلاة في مسجدي هذا خير من الف صلاة
فيما سواه الا المسجد الحرام ولذلك قيل ان فضل الاعمال في المدينة كفضل الصلاة كل عمل بالف عمل
وبعد ذلك الارض المقدسة فان فضل الصلاة فيها بخمسمائة صلاة وكل عمل يضاعف بخمسمائة مثله
وروينا عن عطاء عن ابن عباس عن النبي صلى الله عليه وسلم صلاة في مسجد المدينة بعشرة الاف
صلاة وصلاة في المسجد الاقصى بالف صلاة ثم يستوي الارض بعد ذلك فلا يبقى مندوب اليه
مقصود في الفضل من الشرع عليه كما جاء في الخبر لا تشد الرحال الا الى ثلثة مساجد المسجد الحرام ومسجدي
هذا والمسجد الاقصى وبعد ذلك فاي موضع صلح فيه قلبك وسلم لك دينك واستقام فيه حالك
فهو افضل المواضع لك وقد جاء في الخبر البلاد بلاد الله تعالى والخلق عباده فاي موضع رأيت
فيه رفقا فاقم واحمد الله تعالى وقال سفيان الثوري رحمه الله اذا سمعت في بلد رخص فاقصده
فانه اسلم لدينك واقل لهمك وكان يقول هذا زمان سوء لا يؤمن فيه على الخاملين فكيف بالمشهورين
وقد كان الفقراء والمريدون يقصدون الامصار للقاء العلماء والصالحين للنظر اليهم والتبرك والتأدب بهم

اجمعوا على ان افضل البلاد مكة والمدينة زادهما الله شرفا وتعظيما ثم اختلفوا فيما بينهما فقيل مكة افضل من المدينة وقيل المدينة افضل من مكة
وقيل بالتسوية بينهما والخلاف فيما عدا موضع القبر المقدس فما ضم اعضائه الشريفة فهو افضل بقاع الارض بالاجماع حتى من الكعبة
ومن العرش على ما صرح به بعضهم لباب المناسك

تفكههم بالشيء وتفكه بالشيء
التفكه التبطر ... تنعم وقيل ... والمفاكهة الممازحة ٥م

قال جار الله العلامة عليكم ... تعذر
قطع البر الى مكة اما لعدم
الامن او غيره قال فلان
يمنع جانبه اذا كان يحميه
نفسه منه قدس سره

وفي نسخة قوت القلوب في هذا الحديث
بعشرة الاف صلاة
وصلاة في المسجد الحرام بمائة الف
وصلاة في المسجد الاقصى
صلاة الحديث لعل السقوط من الناسخين ٥٥٥

رخص بالضم ارزان
وارزان شدن ٥م

يقال تنقل من قرية
الرجل تنقل من الفقير
الى قرية بغير ... يعلو

كذلك

ذلك
لا تشدوا

ربما استحيا العارف ان يرفع حاجته الى مولاه لاكتفائه بمشيئته فكيف لا يستحيي ان يرفعها الى خليفته اذا التبس عليك امران فانظر اثقلهما على النفس فاتبعه فانه لا يثقل عليها الا ما كان حقا من علامات اتباع الهوى المسارعة الى نوافل الخيرات والتكاسل عن القيام بالواجبات

وكان العلماء ينتقلون في البلاد ليعلموا ويردوا الخلق الى الله تعالى ويعرفوا الطريق اليه فاذا افتقد العالمون وعدم المريدون فالزم موضعا تمري فيه سلامة دين وصلاح قلب وسكون نفس ولا تنزع الى غيره فانك لا تأمن ان تقع في شر منه وتطلب المكان الاول فلا تقدر عليه والله تعالى غالب على امره ولا قوة الا بالله سبحانه وقال في قوت القلوب ايضا وقد روينا في خبر من طريق اهل البيت رضي الله تعالى عنهم اذا كان في آخر الزمان خرج الناس للحج اربعة اصناف سلاطينهم للنزهة واغنياؤهم للتجارة وفقراؤهم للمسألة وقراؤهم للسمعة وان الله قد يعطي الدنيا بنية الآخرة ولا يعطي الآخرة على نية الدنيا وقد جاء في الخبر يؤجر في الحجة الواحدة ثلثة الموصي بها والمنفذ للوصية والحاج لانه ينوي خلاص اخيه المسلم والقيام بفرضه وقد جاء مثل المجاهد الذي اخذ في جهاده اجرا مثل ام موسى تحمل اجرها وترضع ولدها وفي جامع الاصول في حرف الفاء في فضائل الحج والعمرة ام سلمة رضي الله تعالى عنها ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من اهل بحجة او عمرة من المسجد الاقصى الى المسجد الحرام غفر له ما تقدم من ذنبه وما تأخر او وجبت له الجنة شك الراوي ايهما قال اخرجه ابو داود رحمه الله • ابن عباس رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من طاف بالبيت سبعين مرة خرج من ذنوبه كيوم ولدته امه اخرجه الترمذي رحمه الله • ابو هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم جهاد الكبير والصغير والضعيف والمرأة الحج والعمرة اخرجه النسائي رحمه الله • عائشة رضي الله عنها قالت قلت يا رسول الله نرى الجهاد افضل الاعمال افلا نجاهد قال صلى الله عليه وسلم لكن افضل الجهاد واجمله حج مبرور ثم لزوم الحصر قالت رضي الله عنها فلا ادع الحج بعد اذ سمعت هذا من رسول الله صلى الله عليه وسلم وفي رواية قالت رضي الله عنها قلت يا رسول الله الا نخرج فنجاهد معك فاني لا ادري عملا في القرآن افضل من الجهاد قال صلى الله عليه وسلم لا ولكن احسن الجهاد واجمله حج البيت حج مبرور اخرج البخاري رحمه الله الاولى الى قوله حج مبرور واخرج الثانية النسائي رحمه الله • ابن مسعود رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال تابعوا بين الحج والعمرة فانهما ينفيان الذنوب والفقر كما ينفي الكير خبث الحديد والذهب والفضة وليس للحجة المبرورة ثواب الا الجنة

ويدخلون الجنة — قوت القلوب

في سقيها

قید الطاعات باعیان الاوقات کی لا یمنعک عنها وجود التسویف و وسع علیک الوقت کی تبقی لک حصة الاختیار علم قلة نهوض العباد
الی معاملته فاوجب علیهم وجود طاعته فساقهم الیها بسلاسل الایجاب عجب ربک من قوم یساقون الی الجنة بالسلاسل

• وما من مؤمن یظل یومه محرما الا غابت الشمس بذنوبه اخرجه الترمذی رحمه الله وانتهت روایة النسائی
رحمه الله عند قوله الا الجنة • سهل بن سعد رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ما من مسلم
یلبی الا لبی ما علی یمینه وشماله من حجر او شجر او مدر حتی تنقطع الارض من ههنا وههنا اخرجه الترمذی
رحمه الله وزاد رزین رحمه الله فی روایة ابن مسعود رضی الله عنه وما من مؤمن یلبی لله سبحانه بالحج الا شهد له ما علی
یمینه وشماله الی منقطع الارض حج مبرور ای متقبل مثاب علیه بالجنة وفی الصحاح الحصیر البارية
وفی کتاب کشف المحجوب فی کشف الحجاب فی الحج خدای عز وجل گفت ولله علی الناس حج البیت
الآیة واز فرائض اعیان یکی حج است بر بنده در حال صحت و عقل و بلوغ و اسلام و حصول
استطاعت و آن احرام بود بمیقات و وقوف بعرفات و طواف زیارت باجماع و سعی میان صفا و مروه
باختلاف و بی احرام در حرم نشاید شد **وفی** الکافی شرح الهدایة اعلم ان فرض الحج الاحرام
والوقوف بعرفة وطواف الزیارة **و** واجبه الوقوف بمزدلفة ورمی الجمار والسعی والحلق وطواف الصدر
لغیر المکی وغیرها سنن و آداب و تقریر الکل فی مظانها **وفی** مناسک الامام الحصیری رحمه الله رکن
الحج شیئان الوقوف بعرفة وطواف الزیارة **وقال** حجة الاسلام رحمه الله ارکان حج که بی آن
درست نبود پنج است احرام و طواف و پس از وی سعی و ایستادن بعرفات و موی ستردن بر یک قول
و واجبات حج که اگر از آن دست بدارد حج باطل نشود ولیکن گوسفند کشتن لازم آید شش است احرام
آوردن در میقات اگر از آنجا در گذرد بی احرام گوسفندی واجب آید و سنگ انداختن و صبر کردن در عرفات
تا آفتاب فرو شود و مقام کردن شب بمزدلفه و همچنین بمنا و طواف وداع و اندرین چهار بازپسین
یک قول دیگر است که گوسفند لازم نیاید چون دست از آن بدارد ولیکن این چهار سنت بود **وفی**
مناسک الشیخ الامام العالم العارف محمد بن الحسین بن الفضل المعروف بمولینا جمال الملة والدین الستاجی
رحمه الله وقد توفی رحمه الله ببخارا سنة اربع واربعین وستمائة فرائض حج سه چیز است اول احرام
واو شرط است در روی معنی رکن و دلیل بر این مسئله احرام در حالت بندگی است و ادای افعال بعد از
آزادی که از حج فرض نیابت ندارد دوم وقوف بعرفات سیم طواف زیارت **وفی** قوت القلوب

ف ذکر مولانا جمال الملة والدین محمد بن الفضل رحمه الله تعالی

محصل
وسئل الحسن عن الحج المبرور
فقال ان یرجع زاهدا فی الدنیا راغبا فی الآخرة وقیل وصف
الحج المبرور ... وقیل الزاد
الاذی وحسن الصحبة ... قبول الحج
ویقال ان علامة قبول الحج ترک ما کان علیه العبد من المعاصی
والاستبدال باخوانه البطالین اخوانا صالحین
وبمجالس اللهو والغفلة مجالس الذکر والیقظة
فمن وفق للعمل ... ونظر الله الیه
قبول الحج ...

المعیشة فی طریق الحج لمن ینفق فی سبیل الله ... الدرهم بسبعمائة ...
الشداد فی طریق الحج

اوجب عليك وجود خدمته وما اوجب عليك الا دخول جنته من استغرب ان ينقذه الله من شهوته وان يخرجه من وجود غفلته فقد استعجز القدرة الالهية وكان الله على كل شيء مقتدرا ربما وردت الظلم عليك ليعرفك قدر ما من به عليك

فاما فرائض الحج عند جملة العلماء فستة اختلفوا منها في ثلث وهي السعي والبيتوتة بالمزدلفة عند المشعر ليلة النحر ورمي جمرة العقبة يوم النحر واجمعوا على ثلث وهي الاحرام به والوقوف بعرفة وطواف الزيارة ولم يختلفوا في ان ماسوى هذه سنة واستحباب ومذهبي في هذا وهو مذهب الاكثر من العلماء ان فرائض الحج اربعة اولها الاحرام به والوقوف بعرفة بعد زوال الشمس من يوم عرفة وآخر حد الوقوف قبل طلوع الفجر من يوم النحر وطواف الزيارة بعد الوقوف بعرفة وبعد رمي جمرة العقبة والسعي بين الصفا والمروة بعد الاحرام بالحج ان شئت قبل الوقوف بعرفة وان شئت بعده وماسوى ذلك فمسنون ومستحب وبعضه اوكد من بعض وفي ترك بعضه كفارة وفي شرح السنة في باب السعي بين الصفا والمروة اداء فرض الحج ليس على الفور ويجوز تاخيره عن اول سنة الوجوب لان فرض الحج نزل سنة خمس من الهجرة واخره النبي صلى الله عليه وعلى آله وسلم الى السنة العاشرة بلا عذر وفي شرح السنة ايضا في هذا الباب والطوف بين الصفا والمروة في الحج والعمرة واجب عند بعض اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم والعلماء لا تحل الرجل عن الحج ولا عن العمرة مالم يأت به وهو قول عائشة رضي الله عنها وابن عمر وجابر رضي الله عنهم واليه ذهب مالك والشافعي واحمد واسحاق رحمهم الله وذهب جماعة الى انه تطوع وهو قول ابن عباس رضي الله عنهما وقال من طاف بالبيت فقد حل وبه قال ابن سيرين رضي الله عنه وفي الله فذهب سفيان الثوري واصحاب الرای وقال سفيان الثوري واصحاب رحمهم الله على من تركه دم ثم **قال** في كتاب كشف المحجوب حرم را بدان حرم خوانند که در مقام ابراهيم است عليه الصلوة والسلام ومحل امن است و ابراهيم را عليه الصلوة والسلام دو مقام بوده است يكى مقام تن و ديگر مقام دل مقام تن مكه و مقام دل خلت هر كه قصد مقام تن وى كند از همه شهوات و لذات اعراض بايد كرد و كفن در بايد پوشيد و دست از صيد حلال بايد داشت و جمله حواس را در بند بايد كرد و فعال حج بجاى آورد و باز چون كسى قصد مقام دل وى كند از مالوفات و راحات اعراض بايد كرد و از ذكر اغيار معرض بايد شد و التفات بكون محظور بايد داشت

قال الامام النواوي رحمه الله عرفات وعرفة اسم موضع الوقوف قيل سميت بذلك لان آدم عرف حواء عليهما السلام هناك هبط آدم من الجنة بارض الهند وحواء بجدة وهي بلدة على ساحل البحر بينها وبين مكة مرحلتان فتعارفا بالموقف وقيل لان جبرئيل عليه السلام عرف ابراهيم المناسك هنا وقال القاسم بن محمد رحمه الله سميت بذلك لان الناس يعترفون فيها بذنوبهم ويسألون غفرها فتغفر وقال النحويون ويجوز ترك صرف عرفات وقد في الشواذ فاذا افضتم من عرفات بالفتح التاء ١٥٥

من لم يعرف قدر النعم بوجدانها عرفها بوجود فقدانها لانه هشک واردات النعم عن القيام بحقوق شكرک فان ذلک مما يحط
من وجود قدرک تمكن حلاوة الهوى من القلب هو الداء العضال لا يخرج الشهوة من القلب الا خوف مزعج او شوق مقلق •

وآنگاه بعرفات معرفت باید حاضر شد و از انجا قصد مزدلفه الفت باید کرد و از انجا سر را
بطواف حرم تنزیه حق سبحانه باید فرستاد و سنگ هوا ها و خاطرها فاسد را باید بینداخت
بمنای امان و نفس را در منحرگاه مجاهدت قربان باید کرد تا بمقام خلت رسد و دخول مقام تن امان
بود از شمشیر دشمن و دخول مقام خلت امان بود از سیف قطیعت و در حدیث است
الحاج وفد الله عز وجل يعطيهم ما سألوا ويستجيب لهم ما دعوا بدان آنچه خواهند
اجابت کنند بآنچه دعا کنند و این گروه دیگر نه خواهند و نه دعا کنند در مقام تسلیم باشند
چنانکه ابراهیم علیه الصلوة والسلام از علائق فرد و دل از غیر منقطع فرمود حسبی من سوالی
علمه بحالی و محمد بن الفضل رحمه الله گوید عجب دارم ازان که در دنیا خانهٔ وی طلبند چرا اندر دل
مشاهدهٔ وی نطلبند اگر زیارت سنگی که در سالی بدو نظری باشد فریضه بود دلی که روزی
بدو سیصد و شصت نظر بود بزیارت اولی بود اهل تحقیق را در هر قدم از راه مکه نشانی است و چون
بحرم رسند از هر یکی خلعتی یابند و ابویزید قدس الله تعالی روحه گوید هر که را ثواب و جزا از عبادت
بفردا افتد خود امروز عبادت نکرده است که ثواب هر نفسی از مجاهدت در حال حاصل است
و هم ابویزید قدس القدوس قدسه گوید نخستین بار که بحج رفتم بجز خانه ندیدم و دوم بار هم خانه دیدم
و هم خداوند خانه و سوم بار همه خداوند خانه دیدم و هیچ خانه ندیدم و در جمله حرم آنجا بود که
مشاهدت تعظیم بود و آنرا که کل عالم میعاد قربت و خلوتگاه انس نباشد ویرا هنوز از دوستی
خبر نبود و چون بنده مکاشف بود عالم همه حرم وی باشد و چون محجوب باشد حرم ویرا اظلم
مواضع عالم بود اظلم الاشياء دار الحبيب بلا حبيب پس قیمت مشاهدت راست ضا را اندر محل
خلت که خداوند عز و علا سبب آن دیدار کعبه گردانیده است نه قیمت کعبه راست اما بهر سبب تعلق می باید کرد
تا عنایت حق تعالی از کدام کمینگاه روی نماید مراد مردان از قطع مفازات و بوادی نه حرم بوده است که
بی دوست رؤیت حرم حرام بود بلکه مراد ایشان مجاهدتی بوده است در شوق مقلق و روزگاری
در محبت دائم • یکی نزدیک جنید قدس الله تعالی روحه آمد ویرا گفت از کجا می آیی گفت بحج بودم

هو گوید

در محنت

كما لا يحب العمل المشترك كذلك لا يحب القلب المشترك العمل المشترك لا يقبله والقلب المشترك لا يقبل عليه انوار اذن لها فان وصول نور اذن لها فالدخول ربما وردت عليك الانوار فوجدت القلب محشوا بالصور الآثار فارتحلت من حيث نزلت فرغ قلبك من الاغيار يملاه بالمعارف والاسرار

جنید گفت حج آوردی گفت بلی گفت از ابتدا که از خانه برفتی و از وطن رحلت کردی از همه معاصی رحلت کردی
گفت نی گفت پس رحلت نکردی گفت در هر منزلیکه مقام کردی مقام از طریق حق اندران مقام قطع کردی
گفت نی گفت منازل نسپردی گفت چون محرم شدی از صفات بشریت جدا شدی چنانکه از جامهای عادات
گفت نی گفت پس محرم نشدی گفت چون بعرفات واقف شدی در کشف مشاهدت وقوفت پدید آمد گفت نی
گفت بعرفات نایستادی گفت چون بمزدلفه شدی و مرادت حاصل شد همه مرادها ترک کردی گفت نی گفت
بمزدلفه نشدی گفت چون طواف کردی خانه سر اندر محل تنزیه لطائف حضرت جلال حق جل ذکره دیدی گفت نی گفت
طواف نکردی گفت چون سعی کردی میان صفا مروه مقام صفا و درجه مروه را ادراک کردی گفت نی گفت پس
سعی نکردی گفت چون بمنا آمدی منیتها از تو ساقط شد گفت نی گفت هنوز بمنا نرفتی گفت چون بمنحرگاه قربان
کردی خواستهای نفسانی را قربان کردی گفت نی گفت پس قربان نکردی گفت چون سنگ انداختی هرچه با تو صحبت
از معانی نفسانی انداختی گفت نی گفت پس هنوز سنگ نینداختی و حج نکردی باز گرد و باین صفت حج بکن
تا بمقام ابراهیم علیه الصلاة والسلام برسی و شنیدم که یکی از بزرگان در مقابله کعبه نشسته بود و میگریست
و درین ابیات میگفت شعر فاصبحت یوم النفر والعیس ترحل ۞ وکان حداء الحادی بها وهو معجل ۞
اسائل عن سلمی فهل من مخبر ۞ بان له علما بها این تنزل ۞ لقد افسدت حجی ونسکی وعمرتی ۞
وفی البین لی شغل عن الحج مشغل ۞ سأحج من عامی لحجة قابل ۞ فان الذی قد کان لا یتقبل وفی
لطائف الاشارات فی التفسیر للامام القشیری رحمه الله فی قوله عز وجل وقدمنا الی ما عملوا من عمل
فجعلناه هباء منثورا الآیه اصحاب الحقائق وارباب التوحید یلوح لقلوبهم من سماع هذه الآیة ما یحصل
کمال روحهم ویتادی الی قلوبهم من الراحات ما یضیق عن وصفه شرحهم ولقد ظهرت قیمة اعمالهم
حیث قال الحق سبحانه وقدمنا الی ما عملوا واوجب لهم سماع قوله وقدمنا من الاریحیة
ما یشغلهم عن الاهتمام بقوله فجعلناه هباء منثورا ویقولون یا لیت لنا اعمال اهل الدارین
لا تقبل منها ذرة وهو سبحانه یقول بسببها وقدمنا الی ما عملوا من عمل فانهم اذا تخلصوا
من موضع الخلل وموجبات الخجل من اعمالهم عدوا ذلک من اجل ما ینالون من الاحسان وفی معناه

نشدند

لا تستبطئ منه النوال ولكن استبطئ من نفسك وجود الاقبال حقوق في الاوقات يمكن قضاؤها وحقوق الاوقات لا يمكن قضاؤها اذ ما من وقت يرد الا ولله عليك فيه حق جديد وامر اكيد فكيف تقضي فيه حق غيره وانت لم تقض حق الله فيه ⁕ ما فات من عمرك لا عوض له وما حصل لك منه لا قيمة له

انشدوا سارحمن عامي الى الحج مقبلا فان الذي قد كان تثقيل لا ايتي ثم قال في كشف المحجوب فضيل ابن عياض رحمه الله گوید جوانی را دیدم در موقف خاموش ایستاده و سر فرو انداخته همه خلق در دعا بودند وی خاموش بود گفتم ای جوان چرا تو نیز دعائی وانبساطی نکنی گفت مرا وحشتی افتاده است و وقتی که داشتم از من فوت شده هیچ روی دعا کردن ندارم گفتم دعا کن تا خدای تعالی ببرکات این جمع ترا بسر امرادت رساند خواست که دست بر گیرد و دعا کند نعرهٔ از وی ظاهر شد و جان با آن برامد ذو النون مصری قدس الله تعالی روحه گوید جوانی دیدم بمنا ساکن نشسته و همه خلق بقربانها مشغول اند و من در وی نگاه میکردم تا چه کند و او کیست گفت بار خدایا همه خلق بقربانها مشغول اند و من نیز میخواهم تا نفس خود را قربان کنم اندر حضرت تو از من بپذیر این بگفت و بانگشت سبابه بگلو اشارت کرد و بیفتاد چون نگاه کردم مرده بود رحمه الله پس حج ها بر دو گونه بود یکی اندر غیبت و یکی اندر حضور آنکه اندر مکه اندر غیبت باشد چنان بود که اندر خانه خود اندر غیبت بود و غیبتی از غیبتی اولیتر نباشد و آنکه اندر خانه خود حاضر باشد چنان بود که بمکه حاضر بود و حضرتی از حضرتی اولیتر نباشد پس حج مجاهدتی بود مر کشف مشاهدت را و مجاهدت علت مشاهدت نبود بلکه سبب آن بود و سبب را اندر حقیقت معانی تاثیر بیشتر نباشد پس مقصود حج نه مجرد دیدار خانه باشد بلکه مقصود کشف مشاهدت باشد اکنون من اندر مشاهدت بابی بیاورم که متضمن این معنی بود تا بحصول مقصود تو متقرب باشیم و بالله سبحانه التوفیق

باب المشاهدة

پیغمبر صلی الله علیه وسلم فرمود اجیعوا بطونکم ودعوا الحرص واعروا اجسادکم وقصروا الامل واظمأوا اکبادکم ودعوا الدنیا لعلکم ترون الله بقلوبکم و نیز فرمود صلی الله علیه وسلم در حال سؤال جبرئیل علیه الصلاة والسلام الاحسان ان تعبد الله کانک تراه فان لم تکن تراه فانه یراک و وحی آمد بداود علیه الصلاة والسلام یا داود اتدری ما معرفتی قال لا قال عز من قائل حیوة القلب فی مشاهدتی و مراد این طائفه قدس الله تعالی ارواحهم از عبارت مشاهدت دیدار دل است که بدل حق تعالی را می بینند در خلا و ملا و ابو العباس بن عطا رحمه الله میگوید

بیان المشاهدة والرؤیة عند اهل التحقیق

احسان

ما احببت شیئا الا کنت له عبدا وهو لا یحب ان تکون لغیره عبدا لا تنفعه طاعتک ولا تضره معصیتک وانما امرک بهذه
ونهاک عن هذه لما یعود علیک لا یزید فی عزه اقبال من اقبل علیه ولا ینقص من عزه ادبار من ادبر عنه • وصولک الی الله وصولک
الی العلم به والا فجل
ربنا ان یتصل به شیء
او یتصل هو بشیء

فی قوله عز وعلا ان الذین قالوا ربنا الله ای بالمجاهدة ثم استقاموا ای علی بساط المشاهدة
وحقیقت مشاهدت بر دو گونه باشد یکی از صحت الیقین و دیگر از غلبه محبت چون محبت بدرجه
رسد که کلیت وی همه حدیث دوست گیرد جز دوست را نه بیند و محمد بن واسع رضی الله عنه
میگوید ما رایت شیئا الا و رایت الله فیه ای بصحة الیقین یعنی ندیدم هیچ چیز را الا حق را
سبحانه اندر آن دیدم و شبلی قدس سره تعالی میگوید ما رایت شیئا قط الا الله تعالی یعنی بغلبات
المحبة وغلبات المشاهدة پس یکی فعل بیند و اندر فعل بچشم سر فاعل بیند و بچشم سر فعل بیند
و دیگری را محبت فاعل از کل برباید تا همه فاعل بیند پس طریق آن استدلالی بود و طریق این جذبی
یکی مستدل بود تا اثبات دلائل حقائق بروی عیان کند و یکی مجذوب بوده بود دلائل
بر حقائق او را حجاب آمد من احب شیئا لا یطالع غیره ومن عرف شیئا لا یهاب غیره
ترکوا المنازعة مع الله عز وجل والاعتراض علیه فی احکامه وافعاله سبحانه آنکه بشناسند
با غیر نیارامد و آنکه دوست دارد غیر نه بیند پس بر فعل خصومت نکند تا منازع نباشد و بر کرده
اعتراض نکند تا متصرف نباشد و خداوند سبحانه از رسول صلی الله علیه وسلم و معراج
او علیه السلام ما را خبر داد و فرمود ما زاغ البصر وما طغی ای من شدة شوقه الی الله تعالی
چشم به هیچ چیز باز نکرد تا آنچه ببایست بدید هرگاه محب چشم از موجودات فراز کند لا محاله
بدل موجد را بیند و خدای عز وجل فرمود لقد رای من آیات ربه الکبری و نیز فرمود قل
للمومنین یغضوا من ابصارهم ای ابصار العیون عن الشهوات و ابصار القلوب عن المخلوقات
پس هر که بمجاهدت چشم سر از شهوت بخواباند لا محاله حق سبحانه را بچشم سر بیند فمن
کان اخلص مجاهدة کان اصدق مشاهدة پس مشاهدت باطن مقرون بمجاهدت ظاهر بود
و سهل بن عبدالله تستری رحمه الله فرمود من غمض بصره عن الله سبحانه طرفة عین
لا یهتدی الیه طول عمره هر که بصر بصیرت بیک طرفة العین از حق عز وعلا فراز کند
هرگز راه نیابد از آنکه التفات بغیر باز گذاشتن است بغیر و هر که را بغیر باز گذاشتند هلاک شد

پس

قربک منه ان تکون مشاهد القربة والا فمن این انت وجود قربة الحقائق ترد فی حال التجلی مجملة وبعد الوحی یکون البیان فاذا قرأناه فاتبع قرآنه ثم ان علینا بیانه متی وردت الواردات الالٰهیة علیک هدمت العوائد علیک ان الملوک اذا دخلوا قریة افسدوها

پس اهل مشاهدت را عمر آن بود که اندر مشاهدت بود و آنچه در مغائبه بود آنرا عمر نشمرند که
آن مر ایشانرا مرگ بحقیقت بود چنانکه از ابویزید قدس الله تعالی روحه پرسیدند که عمر تو چند ست
گفت چهار سال گفتند این چگونه باشد گفت هفتاد سال ست تا اندر حجاب دنیام اما چهار
سال ست که ویرا می بینم و روزگار حجاب از عمر نباشد و رسول صلی الله علیه وسلم از شب
معراج خبر داد بروایتی گفت که حق را آنجا نه بدیدم و بروایتی فرمود حق را آنجا نه بدیدم
آنچه گفت ندیدم عبارت از چشم سر کرد و آنچه گفت بدیدم بیان از چشم سر کرد و سخن
با هر یک باندازهٔ روزگار وی گفت پس چون سر دید اگر واسطهٔ چشم نباشد چه زیان
و جنید قدس الله سره گوید اگر خداوند تعالی مرا گوید ببین گویم نه بینم که چشم اندر دوستی غیر بود و بیگانه
و غیرت غیریت مرا از دیدار باز میدارد که دوست از دید خود دریغ دارند که دید بیگانه باشد
انی لاحسد ناظری علیکا فاغض طرفی اذ نظرت الیکا پیری را گفتند خواهی تا خداوند
عز و جل را ببینی گفت نه گفتند چرا گفت موسی علیه الصلوة والسلام بخواست ندید و محمد صلی الله علیه
وسلم نخواست بدید پس خواست ما حجاب اعظم ما بود و وجود ارادت در دوستی مخالفت بود
و مخالفت حجاب باشد و چون ارادت اندر دنیا سپری شد مشاهده حاصل آمد و چون مشاهده
ثبات یافت دنیا چون عقبیٰ بود و عقبیٰ چون دنیا و ابویزید قدس الله تعالی روحه فرمود ان لله تعالی
عبادا لو حجبوا عن الله سبحانه فی الدنیا والآخرة طرفة عین لارتدوا خداوند عز و جل را بندگانند که
اگر در دنیا و آخرت یک زدن چشم از وی سبحانه محجوب کردند مرتد شوند یعنی پیوسته مر ایشانرا بدوام
مشاهده می پرورد و بحیات محبتشان زنده میدارد و لا محاله چون مکاشف محجوب گردد
مطرود شود و در ترجمهٔ عوارف ست در فصل ششم از باب چهارم که در بیان بعضی
از اصطلاحات مشایخ ست قدس الله تعالی ارواحهم مما تداولته السنتهم من الکلمات تفهیما
من بعضهم للبعض واشارة منهم الی احوال یجدونها و معاملات قلبیة یعرفونها نفس
عبارت ست از دوام حال مشاهده و تواتر و تعاقب امداد آن که حیات قلوب اهل محبت بدان مربوط ست

که اندر دنیا بی واسطه چشم
سر بیند پس در عقبیٰ بی واسطه
چشم سر بینند
کشف المحجوب

القول فی النفس

الوارد یاتی من حضرة قهار لاجل ذلک لا یصادمه شیٔ الا دمغه بل نقذف بالحق علی الباطل فیدمغه فاذا هو زاهق کیف یحجب الحق بشیٔ والذی یحتجب به وهو فیه ظاهر وموجود حاضر لاتیاس من قبول عمل لم تجد فیه وجود الحضور فربما قبل من العمل مالم تدرک ثمرته عاجلا

برمثال تواتر وتعاقب امداد انفاس کہ بقاء حیات قالب بدان مشروط ست و همچنانکه اگر ساعتی مدد انفاس جدید واثر ترویح آن از صورت قلب منقطع شود از شدت حرارت غریزه محترق گردد اگر یکلحظه ولمحه مدد شهود از حقیقت قلب محب مشتاق منقطع شود از شدت تعطش وحدت شوق بسوزد ونفس حالی ست دائم مجرد از فترت و وقوف و از تعاقب و تناوب ظهور و خفا و ازینجا گفته اند الوقت للمبتدی والنفس للمنتهی وفی العوارف ویقال النفس للمنتهی والوقت للمبتدی والحال للمتوسط فکانه اشارة منهم الی ان المبتدی بطریقه من الله سبحانه طارق لایستقر والمتوسط صاحب حال غالب علیه والمنتهی صاحب نفس متمکن من الحال لایتناوب علیه الحال بالغیبة والحضور بل یکون المواجید مقرونة بانفاسه مقیمة لاتتناوب علیه وفی الرسالة القشیریة النفس ترویح للقلوب بلطائف الغیوب وصاحب الانفاس ارق واصفی من صاحب الاحوال فکان صاحب الوقت مبتدی وصاحب الانفاس منتهی وصاحب الاحوال بینهما فالاحوال وسائط والانفاس نهایة الترقی فالاوقات لاصحاب القلوب والاحوال لارباب الارواح والانفاس لاهل السرائر وقالوا افضل العبادات عد الانفاس مع الله عز وجل وقالوا خلق الله القلوب وجعلها معادن للمعرفة وخلق الاسرار وراءها وجعلها محلا للتوحید ثم قال در کشف المحجوب و ذوالنون مصری قدس الله روحه گوید روزی اندر مصر میرفتم کودکان دیدم که در جوانی سنگ می انداختند گفتم از وی چه میخواهید گفتند دیوانه ست گفتم چه علامت جنون بروی پدید آمد گفتند میگوید من خدایرا عز وجل می بینم گفتم ای جوانمرد این تو میگوئی یا بر تو میگویند گفت آنکه من میگویم که اگر یک لحظه من حق را سبحانه نبینم محجوب مانم طاعت ندارمش اما اینجا قومی را غلطی افتاده ست از اهل این قصه می پندارند که رویت قلوب و مشاهده آن صورتی بود که وهم مر آنرا اثبات کند در حالت ذکر یا فکر و این تشبیه محض وضلالت هویدا بود خداوند را سبحانه اندازه نیست تا در دل بوهم اندازه گیرد یا عقل بر کیفیت وی مطلع شود تعالی الله سبحانه عن ذلک وعما تصفه الملحدة علوا کبیرا مشاهدت اندر دنیا چون رویت بود اندر عقبی چون باتفاق و اجماع جمله اصحاب رضی الله عنهم اجمعین اندر عقبی رویت وا بود پس اندر دنیا

ذوالنون مصری

صح
و هرچه موهوم باشد انهم از جنس وهم باشد و هرچه معقول باشد از جنس عقل باشد و حق تعالی مجانس اجناس نیست و لطائف و کثائف جمله جنس یکدیگر اند اندر حال مضادت ایشان مر یکدیگر را جنس باشند بتحقیق از آنکه اندر جنس توحید خبر ... اندر ... خداوند ... جنس ... مانند بحق تعالی الله ... کشف المحجوب

نیز

واذا رکض من مثال ... المومنون بغیر کیف

فناخران اهل الاعتزال فینسون النعیم اذا را ده الاما

لا تزكين وارداً لا تعلم ثمرته فليس المراد من السحابة الامطار وانما المراد منها وجود الاثمار لا تطلبن بقاء الواردات بعد ان بسطت
انوارها واودعت اسرارها فلك في الله غنى عن كل شيء وليس يغنيك عنه شيء تطلعك الى بقاء غيره دليل على عدم وجدانك له واستيحاشك
لفقدان ما سواه دليل على عدم وصلتك به

نیز مشاهدت روا بود مشاهدت صفت سر بود و خبر دادن عبارت زبان و چون زبان از سر خبر بود
تا عبارت کند این مشاهدت نباشد که دعوی بود از مشاهدت خبر دهد نه بدعوی یعنی گوید که مشاهدت
و دیدار روا بود نگوید که مرا دیدار بوده و یا مشاهدت هست چیزی که حقیقت آن در عقول اثبات نیاید به
زبان از آن چگونه عبارت توان کرد جز بمعنی جواز لان المشاهدة قصور اللسان لخضوع الجنان پس
اندرین معنی سکوت را درجه برتر از نطق باشد سکوت علامت مشاهد بود و نطق نشان طالب مشاهده
در درجهٔ دوستی یکانگی بود و در یکانگی عبارت بیگانگی بود لا احصی ثناء علیک انت کما اثنیت علی نفسک
این است احکام مشاهدت بتمامی بر سبیل اختصار و بالله سبحانه التوفیق **وقال** الامام حجة الاسلام
رحمه الله فی کتابه المقصد الاسنی فی شرح اسماء الله الحسنی هذا الامر یعنی شرح اسماء الله تعالی عزیز المرام صعب المنال
غامض المدرک فانه فی العلو فی الذروة العلیا و المقصد الاقصی الذی تتحیر الالباب فیه و تنخفض الصبار
العقول دون مبادیه فضلا عن اقاصیه و من این للعقول البشریة ان یسلک فی الصفات الربوبیة
سبیل البحث و التفتیش و انی تطیق نور الشمس ابصار الخفافیش و جناب الحق سبحانه جل
ان یکون شرعا لکل وارد و یتطلع الیه الا واحد بعد واحد ومن لم یکن له حظ من معانی اسماء الله تعالی
الا بان یسمع لفظه و یفهم فی اللغة تفسیره و وضعه و یعتقد بالقلب وجود معناه فی الله تعالی و تصمیم
علی ذلک من غیر کشف فهو مبخوس الحظ نازل الدرجة بالاضافة الی ذروة الکمال فان حسنات
الابرار سیئات المقربین بل حظوظ المقربین من معانی اسماء الله تعالی ثلثة الحظ الاول معرفة
هذه المعانی علی سبیل المکاشفة و المشاهدة حتی تتضح لهم حقائقها بالبرهان الذی لا یتصور فیه
الخطأ و ینکشف لهم اتصاف الله تعالی بها انکشافا یجری فی الوضوح و البیان مجری الیقین الحاصل للانسان
بصفاته الباطنة التی یدرکها بمشاهدة باطنة لا باحساس ظاهر و کم بین هذا و بین الاعتقاد تقلیدا و التصمیم
علیه وان کان مقرونا بادلة جدلیة کلامیة الحظ الثانی من حظوظ المقربین استعظامهم ما ینکشف لهم من
صفات الجلال علی وجه ینبعث من الاستعظام شوقهم الی الاتصاف بما یمکنهم من تلک الصفات لیقربوا بها
من الحق سبحانه قربا بالصفة لا بالمکان و لن یتصور ان یمتلی القلب باستعظام صفة و استشراقها

شهادت

فی الله

ص

النعيم وان تنوعت مظاهره انما هو لشهوده وفى ترتبه العذاب وان تنوعت مظاهره انما هو لوجود حجابه فسبب العذاب وجود الحجاب واتمام النعيم بالنظر الى وجهه الكريم ما تجد القلوب من الهموم والاحزان فلاجل ما منعت من وجود العيان من تمام النعمة عليك ان يرزقك ما يكفيك ويمنعك ما يطغيك

الا ويتبعه شوق الى تلك الصفة وعشق لذلك الكمال والجلال وحرص على التحلي بذلك الوصف
ان كان ذلك ممكنا للمستعظم بكماله فان لم يمكن بكماله فينبعث الشوق الى القدر الممكن منه لا محالة
ولا يخلو عن هذا الشوق احد الا لاحد الامرين اما لضعف المعرفة وعدم اليقين بكون الوصف
المعلوم من اوصاف الجلال والكمال واما لكون القلب ممتلئا بشوق آخر مستغرقا به فلهذا ينبغي
ان يكون الناظر في صفات الله تعالى خاليا بقلبه عن ارادة ما سوى الله سبحانه فان المعرفة بذر
الشوق ولكن مهما صادف قلبا خاليا عن حسكات الشهوات فان لم يكن خاليا لم يكن
البذر منجحا الحظ الثالث السعي في اكتساب الممكن من تلك الصفات والتخلق بها والتحلي
بمحاسنها وبه يصير العبد ربانيا اي قريبا من الرب **فان** قلت وظاهر هذا الكلام
يشير الى المشابهة بين العبد وبين الله تعالى اذ التخلق باخلاقه سبحانه ومعلوم شرعا وعقلا
ان الله تعالى ليس كمثله شيء وانه سبحانه لا يشبه شيئا ولا يشبهه شيء اقول مهما عرفت
المماثلة المنفية عن الله تعالى عرفت انه لا مثل له ولا ينبغي ان تظن ان المشاركة في كل
وصف توجب المماثلة فالضدان بينهما غاية البعد الذي لا يتصور ان يكون بعد فوقه وهما
متشاركان في اوصاف كثيرة اذ السواد يشارك البياض في كونه عرضا وفي كونه لونا وفي
كونه مدركا وامور اخر ولو كان الامر كذلك لكان الخلق كلهم مشتبها اذ لا اقل من اثبات
المشاركة في الوجود بل المماثلة عبارة عن المشاركة في النوع والماهية والخاصية الالهية انه سبحانه
هو الموجود الواجب الوجود بذاته التي عنها يوجد كل ما في الامكان وجوده على احسن وجوه النظام
والكمال وهذه الخاصية لا يتصور فيها مشاركة البتة والمماثلة بها تحصل بل اقول الخاصية
الالهية ليست الا لله تعالى فلا يعرفها الا الله ولا يتصور ان يعرفها الا هو او من هو مثله
واذا لم يكن له مثل فلا يعرفها غيره فاذا الحق ما قاله الجنيد رحمه الله حيث قال لا يعرف الله
الا الله ولذلك لم يعط اجل خلقه الا اسما حجبه به فقال سبح اسم ربك الاعلى فوالله ما
عرف الله غير الله في الدنيا والآخرة وقيل لذي النون رحمه الله وقد اشرف على الموت ما ذا تشتهي

القول في ان المشاركة لا توجب المماثلة

اما ترى ان الضدين

والخاصية

فقال

ان الليالي لم تحسن الى احد   الا اساءت اليه بعد احسان

ليقل ما تفرح به يقل ما تحزن عليه ان اردت ان لا تعزل فلا تتول ولاية لا تدوم لك ان رغبتك ابدا ايا زهدتك النهايات
ان دعاك اليها ظاهر نهاك عنها باطن   انما جعلها محلا للاغيار ومعدنا للاكدار تزهيدا لك فيها ٥ علم انك لا تقبل النصح المجرد
فذوقك من ذواقها
ما سيهل عليك وجود فراقها

فقال ان اعرفه قبل ان اموت ولو بلحظة **وفي** كلمات الشيخ سلطان الطريقة ابي سعيد
ابن ابي الخير قدس الله تعالى روحه هرچه از خردی و سر باز زدنی ومنی بود کردی وهرچه از فضل
وکرم ورحمت خداوند عز وجل بود با تو بکرد وتو هیچ نمی بینی این حجاب عظیم [سرگشتی] پشیمانی باید خورد از کردار
بد خویش که نه شتها ادریا وباین پند اشتها غره مشو ٥ دریغا کت ندانستم همی پنداشتم دانم
ازین پندار کوتاه کون وزین دانش پشیمانم ٭ مسلمان آن باشد که از شغل دو جهان رسته باشد وازهرچه آفریده است دلش پاک باشد وازان پنداشتها کوتاه کون بیرون آمده باشد واز ظلمت پنداشت
بنور لقا آورده باشند مرد باید که در هفت آسمان و زمین درین جهان ودران جهان جز از خداوند
عز وجل هیچ چیز پیش دل او در نیاید در هر وقت که باشد خداوند عز وجل را فراموش نکند وتا خود را فراموش نکنی او را یاد نتوانی داشت چنان باید که یادت نباید کرد یاد کسی را باید کرد که فراموش
کرده باشی ع یادت نکنم که نی فراموش منی ٭ چنین خداوند را عز وعلا فراموش کنی کرا یاد کنی
وتو خود او را یاد نتوانی کرد تا او ترا نخست یاد نکند ویاد کردن او ترا محو کردن است ترا از تو یا
تو وکسی کجاست که او را این همت این غربت از و استعانت باید خواست که همه او است اگر
این فضل او نیستی بدست ما بادستی وما را خود همت آن کی بودی که آهنگ او باید کرد خداوند سبحانه
بیداری کرامت کناد ثم **قال** حجة الاسلام رحمه الله وهذا الآن لتشویش قلوب اکثر الضعفاء
ویوهم عندهم القول بالنفي والتعطيل وذلك لعجزهم عن فهم هذا الكلام وانا اقول لو قال القائل لا
اعرف الا الله كان صادقا ولو قال لا اعرف الله كان صادقا ومعلوم ان النفي والاثبات
لا يصدقان معا ولكن اذا اختلف وجه الكلام تصور الصدق في النفي والاثبات وهو كما لو قال القائل
لغيره هل تعرف الصديق ابا بكر رضي الله تعالى عنه فقال يتصور في العالم من لا يعرفه مع اشتهاره وانتشار اسمه
وظهوره فهل على المنابر الا حديثه وهل في المساجد الا ذكره وهل على الالسنة الا ثناؤه وصفه
لكان هذا القائل صادقا ولو قيل لآخر هل تعرفه فقال ومن انا حتى اعرف الصديق رضي الله عنه هيهات
لا يعرف الصديق الا الصديق او مثله او فوقه ومن اين لي ان ادعي معرفته واطمع فيها وانما مثلي

از فضل وکرم او نبود از دست ما
هیچ بر ما بدی

ومن منح الجهال علما اضاعه ومن منع المستوجبين فقد ظلم
اذا قسا القلب لم تنفعه موعظة كالارض ان سبخت لم ينفعها المطر

العلم النافع هو الذي ينبسط في الصدر شعاعه ويكشف عن القلب قناعه خير العلم ما كانت الخشية معه العلم ان قارنته الخشية فلك والا فعليك • متى آلمك عدم اقبال الناس عليك او توجههم بالذم اليك فارجع الى علم الله فيك فان كان لا يقنعك علمه فمصيبتك بعدم قناعتك بعلمه اشد من مصيبتك بوجود الاذى منهم

يسمع اسمه او صفته فاما ان يدعي معرفته فذلك محال فهذا ايضا صدق وله وجه وهو اقرب الى التعظيم
والاكرام هكذا ينبغي ان يفهم قول من قال اعرف الله وقول من قال لا اعرف الله وهو الاحق والاصدق
فانه في الحقيقة ما عرفه فكذلك الخلق كلهم لم يعرفوا الا احتياج هذا العالم المنظوم المحكم الى صانع
مدبر حي عالم قادر جل ذكره وهذه المعرفة لها طرفان احدهما يتعلق بالعالم ومعلومه احتياجه الى
مدبر والآخر يتعلق بالله سبحانه ومعلومه اسامي مشتقة من صفات غير داخلة في حقيقة الذات
فانا قد بينا انه اذا اشار المشير الى شيء وقال ما هو لم يكن ذكر الاسماء المشتقة جوابا اصلا والمعرفة
بالشيء هي معرفة حقيقته او معرفة الاسامي المشتقة له فلو اشار الى نار فقال ما هي فقيل حارة
فليس ذلك بجواب فان قولنا حار معناه شيء مبهم له وصف الحرارة وكذلك قولنا عالم قادر
معناه شيء مبهم له وصف العلم والقدرة فان قلت فقولنا انه سبحانه الواجب الوجود الذي عنه وجده
يوجد كل ما في الامكان وجوده عبارة عن الحقيقة وقد عرفنا هذا فاقول هيهات هيهات ان قولنا
واجب الوجود عبارة عن استغنائه عن العلة والفاعل وهذا يرجع الى سلب السبب عنه وقولنا يوجد عنه
كل موجود يرجع الى اضافة الافعال اليه فاذا قيل لنا عن شيء ما هذا الشيء وقلنا هو الفاعل لم يكن جوابا
واذا قلنا هو الذي له علة لم يكن جوابا فكيف بقولنا هو الذي لا علة له لان في ذلك انباء عن غير ذاته وعن
اضافته الى ذاته اما نفي او اثبات وكل ذلك اسماء وصفات له واضافات وغاية الوصف ايهام و
تشبيه ومشاركة في الاسم لكن يقطع التشبيه بان يقال ليس كمثله شيء فهو حي لا كالاحياء وقادر
لا كالقادرين فما عرف احد الا نفسه ثم قاس بين صفات الله تعالى وصفات نفسه وتعالى صفات الله
تعالى عن ان تشبه صفاتنا فيكون هذه معرفة قاصرة يغلب عليها الايهام والتشبيه فينبغي ان تقرن
بها المعرفة بنفي المشابهة اصلا وبنفي اصل المناسبة مع المشاركة في الاسم فافهم ذلك ونهاية
معرفة العارفين بالله سبحانه عجزهم عن المعرفة ومعرفتهم بالحقيقة انه يستحيل ان يعرف الله
تعالى المعرفة الحقيقية المحيطة بكنه صفات الربوبية الا الله سبحانه فاذاً لا يحظى مخلوق من ملاحظة
حقيقة ذاته الا بالحيرة والدهشة واما اتساع المعرفة فانما يكون في معرفة اسمائه وصفاته فبقدر

انما اجرى الاذى على ايديهم كى لا تكون ساكنا اليهم اراد ان يزعجك عن كل شئ حتى لا يشغلك عنه شئ ٥ اذا علمت ان الشيطان لا يغفل عنك فلا تغفل انت عمن ناصيتك بيده جعله لك عدوا ليحوشك به اليه وحرك عليك النفس ليدوم اقبالك عليه ٥

ما انكشف للعارفين من معلومات الله تعالى وعجائب مقدوراته وبدائع آياته في الدنيا والآخرة والملك والملكوت تزداد معرفتهم بالله تعالى وتقرب معرفتهم من المعرفة الحقيقية والى هذا يرجع التفاوت معرفة العارفين تفاوتا لا يتناهى لان ما لا يقدر الآدمي على معرفته من معلومات الله تعالى لا نهاية له وما يقدر عليه ايضا لا نهاية له وان كان ما يدخل منه في الوجود متناهيا ولكن مقدور الآدمي من العلوم لا نهاية له نعم الخارج الى الوجود متفاوت في الكثرة والقلة وبه يظهر تفاوت الناس في المعرفة فان قلت فاذا لم تعرف حقيقة الذات واستحال معرفتها فهل عرف الخلق الاسماء والصفات معرفة تامة حقيقية قلنا هيهات ذلك لا يعرفه بالكمال والحقيقة الا الله عز وجل ومن قال لا يعرف الله الا الله فقد صدق ومن قال لا اعرف الا الله فقد صدق ايضا فانه ليس في الوجود الا الله سبحانه وافعاله فاذا نظر الى افعاله من حيث انها افعاله وكان مقصور النظر عليها ولم يرها من حيث هي سماء وارض وشجر بل من حيث انها صنعه له سبحانه يمكنه ان يقول ما اعرف الا الله وما ارى الا الله ولو تصور شخص لا يرى الا الشمس ونورها المستنير في الآفاق يصح منه ان يقول ما ارى الا الشمس فان النور الفائض منها هو من جملتها ليس خارجا عنها وكل ما في الوجود نور من انوار القدرة واثر من آثارها وكما ان الشمس ينبوع النور الفائض على كل مستنير فكذلك المعنى الذي قصرت العبارة عنه فيعبر عنه بالقدرة الازلية للضرورة وهو ينبوع الوجود الفائض على كل موجود فليس في الوجود الا الله سبحانه فيجوز ان يقول العارف لا اعرف الا الله ومن العجائب ان يقول العارف لا اعرف الا الله ويكون صادقا ويقول ايضا لا يعرف الله الا الله ويكون صادقا ايضا ولكن ذلك بوجه وهذا بوجه ولنقبض ههنا عنان البيان فقد خضنا لجة بحر لا ساحل له فامثال هذه الاسرار اذا اختلفت فيها وجوه الاعتبارات لا ينبغي ان تبتذل بايداع الكتب وفي حقائق السلمي رحمه الله في قوله عز وجل الله لطيف بعباده قيل اللطيف الذي لم يدع احدا يقف على مائية اسمائه فكيف الوقوف على مائية صفته وذاته وقيل اللطيف الذي لم يظهر شيئا من الاكوان فيقف احد على مائيته وفي جامع الاصول في حرف الصاد في الكتاب العاشر في الصفات

تقول في ان الله نور ونور الانوار

تقول في معنى اللطيف

تبتذل

من اثبت لنفسه تواضعا فهو المتكبر حقا اذ ليس التواضع الا عن رفعة فمتى اثبت لنفسك تواضعا فانت المتكبر ليس المتواضع الذى اذا تواضع راى انه فوق ما صنع ولكن المتواضع الذى اذا تواضع راى انه دون ما صنع المتواضع الحقيقى هو ما كان ناشئا عن شهود عظمة وتجلى صفة

ابو هريرة رضى الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقرأ هذه الآية ان الله يأمركم ان تؤدوا الامانات الى اهلها الى قوله سبحانه ان الله كان سميعا بصيرا ورايت رسول الله صلى الله عليه وسلم يضع ابهامه على اذنه والتى تليها الى عينه اخرجه ابو داود رحمه الله **وقال** الامام حجة الاسلام رحمه الله فى شرح اسماء الله تعالى التسعة والتسعين فاما قوله الله فهو اسم للموجود الحق الجامع لصفات الالهية المنعوت بالنعوت الربوبية المتفرد بالوجود الحقيقى جل ذكره فان كل موجود سواه فهو غير مستحق للوجود بذاته وانما استفاد الوجود منه سبحانه فهو من حيث ذاته هالك ومن الجهة التى تليه عز وجل موجود فكل موجود هالك الا وجهه عز وجل وهذا الاسم اعظم الاسماء التسعة والتسعين لانه دال على الذات الجامعة للصفات الالهية كلها ولانه اخص الاسماء اذ لا يطلقه احد على غيره لا حقيقة ولا مجازا وسائر الاسماء قد يسمى به غيره كالعليم والرحيم والشكور والصبور وان كان ان اطلاق الاسم على غيره سبحانه على وجه آخر يباين اطلاقه على الله تعالى واما معنى هذا الاسم فخاص خصوصا لا تصوّر فيه مشاركة لا بالمجاز ولا بالحقيقة فينبغى ان يكون حظ العبد من هذا الاسم التأله واعنى به ان يكون مستغرق القلب والهمة بالله عز وجل لا يرى غيره ولا يلتفت الى ما سواه ولا يرجو ولا يخاف الا اياه وكيف لا يكون ذلك كذلك وقد فهم من هذا الاسم انه سبحانه هو الموجود الحقيقى وكل ما سواه فان وهالك وباطل الا عز وجل فيرى اولا نفسه اول هالك وباطل كما رآه رسول الله صلى الله عليه وسلم حيث قال اصدق بيت قالته العرب بيت لبيد الا كل شئ ما خلا الله باطل وقال رحمه الله فى شرح اسمه سبحانه **الحق** هو فى مقابلة الباطل والاشياء قد تستبان باضدادها وكل ما يعبر عنه فاما باطل مطلقا واما حق مطلقا واما حق من وجه وباطل من وجه فالممتنع لذاته هو الباطل مطلقا والواجب لذاته هو الحق مطلقا والممكن لذاته الواجب لغيره هو حق من وجه وباطل من وجه فهو من حيث ذاته لا وجود له فهو باطل وهو من جهة غيره مستفيد للوجود وهو من هذا الوجه الذى يلى مفيد الوجود موجود فهو من ذلك الوجه حق ومن جهة نفسه باطل فكذلك كل شئ هالك الا وجهه وهو كذلك ازلا وابدا ليس فى ذلك فى حال دون حال لان كل ما سواه ازلا وابدا

القول فى الكلمة الشريفة الله

وفى الجامع الاصول لبيد بن ربيعة بن مالك بن جعفر بن كلاب بن ربيعة بن عامر الصحابى العامرى الشاعر رضى الله عنه اسلم وحسن اسلامه وكان من فحول شعراء الجاهلية وكان شريفا فى الجاهلية والاسلام نزل الكوفة توفى سنة احدى واربعين وكان عمره الفتح وقيل توفى فى خلافة امير المؤمنين عثمان رضى الله عنه وكان من المعمرين عاش مائة واربعين سنة وقيل مائة وارباعا وخمسين سنة وقيل مائة وسبعا وخمسين قالوا ولم يقل شعرا بعد اسلامه وكان يقول ابدلنى الله تعالى القرآن وقيل قال بيتا واحدا وهو ما عاتب المرء الكريم كنفسه والمرء يصلحه القرين الصالح وقال جمهور الاصحاب انه لم يقل شعرا منذ اسلم

قال عمر بن الخطاب للبيد انشدنى من شعرك فقال ما كنت لاقول شعرا بعد ان علمنى الله تعالى البقرة وآل عمران فزاده عثمان رضى الله عنه وعطائه خمسمائة كذا فى تهذيب الاسماء

القول فى الحق وبيان الواجب لذاته من حيث والواجب لغيره والممتنع لذاته ولغيره

اعني اوصاف نفسك وعيب [illegible]

لا يخرجك عن الوصف الا شهود الوصف • المؤمن يشغله الثناء على الله تعالى عن ان يكون لنفسه شاكرا وتشغله حقوق الله عن ان يكون لحظوظه ذاكرا ليس المحب الذي يرجو من محبوبه عوضا او يطلب منه غرضا فان المحب من يبذل لك ليس المحب من تبذل له

من حيث ذاته لا يستحق الوجود ومن جهته تعالى يستحق الوجود فكل ما سواه عز وجل باطل بذاته وحق بغيره وهو من
وعند هذا تعرف ان الحق المطلق هو الموجود الحقيقي بذاته الذي يوجد منه كل حقيقة فاحق الموجودات
بان يكون حقا هو الله تعالى واحق المعارف بان يكون حقا هو العلم بالله تعالى فانه حق في نفسه اي
مطابق للمعلوم ازلا وابدا وليس هو كالعلم بوجود غيره فانه لا يكون حقا الا ما دام ذلك الغير موجودا
وحظ العبد من هذا الاسم ان يرى نفسه باطلا ولا يرى غير الله تعالى حقا والعبد ان كان حقا فليس
هو حقا بنفسه بل هو حق بغيره وهو الله تعالى واهل التصوف لما كان الغالب عليهم رؤية فناء انفسهم
من حيث ذاتهم كان الجاري على لسانهم من اسماء الله تعالى في اكثر الاحوال هو الحق لانهم يلحظون
الذات الحقيقة دون ما هو هالك في نفسه واهل الكلام لما كانوا بعد في مقام الاستدلال
بالافعال كان الجاري على السنتهم في الاكثر اسم الباري الذي هو بمعنى الخالق واكثر الخلق يرون
كل شيء سواه سبحانه فيستشهدون عليه عز وجل بما يرون وهم المخاطبون بقوله تعالى اولم ينظروا
في ملكوت السموات والارض وما خلق الله من شيء والصديقون لا يرون شيئا سواه عز وجل
فيستشهدون به عليه وهم المخاطبون بقوله تعالى اولم يكف بربك انه على كل شيء شهيد •

قال الامام حجة الاسلام رحمه الله في كتاب مشكاة الانوار ومصفاة الاسرار في اوله سألتني
ايها الاخ الكريم قيضك الله سبحانه لطلب السعادة الكبرى ورشحك للعروج الى الذروة العليا وكحل بنور
الحقيقة بصيرتك ونقى عما سوى الحق سبحانه سريرتك ان ابث اليك اسرار الانوار الالهية مقرونا بما يؤول
ما يشير اليه ظواهر الآيات المتلوة والاخبار المروية مثل قوله تعالى الله نور السموات والارض ومثل قوله صلى الله
عليه وسلم ان لله تعالى سبعين الف حجاب من نور وظلمة ولقد ارتقيت بسؤالك مرتقى صعبا
ينخفض دون اعاليه اعين الناظرين وقرعت بابا مغلقا لا يفتح الا للعلماء الراسخين ثم ليس
كل سر يكشف ويفشى ولا كل حقيقة تعرض وتجلى بل صدور الاحرار قبور الاسرار ومهما كثر اهل
الاغترار وجب حفظ الاستار على وجه الاسرار لكني اراك منشرح الصدر بالنور منزه السر عن ظلمات الغرور
فلا اشح عليك في هذا الفن بالاشارة الى لوامع ولوائح والرمز الى حقائق ودقائق فليس بل اشير الى

قيض الله تعالى فلانا لفلان اي جاء به
واتاحه له ومنه قوله تعالى وقيضنا
لهم قرناء ١٢ صحاح

لولا ميادين النفوس ما تحقق سير السائرين اذ لا مسافة بينك وبينه حتى تطويها رحلتك ولا قطعة بينك وبينه حتى يمحوها وصلتك •
جعلك في العالم المتوسط بين ملكه وملكوته ليعلمك جلالة قدرك بين مخلوقاته وانك جوهرة تنطوي عليك اصداف مكنوناته •

الحجر في كف العلم عن اهله ما قل منه فرشه الى غير اهله فاقنع باشارات مختصرة وتلويحات موجزة
فان تحقيق القول فيه يستدعي تمهيد اصول وشرح فصول ليس يتسع له الآن وقتي ولا ينصرف الى ذلك
همي ومفاتيح القلوب بيد الله تعالى يفتحها اذا شاء بما شاء كما شاء وانما الذي ينفتح في الوقت فصول ثلثة
الفصل الاول في بيان ان النور الحق هو الله تعالى الفصل الثاني في بيان المشكاة والمصباح والزجاجة
والشجرة والزيتونة والنار الفصل الثالث في معنى قوله صلى الله عليه وسلم ان لله تعالى سبعين حجابا من نور وظلمة
وفي بعض الروايات سبعمائة حجاب وفي بعضها سبعين الف حجاب وقال في الفصل الاول العين عينان
ظاهرة وباطنة الظاهرة من عالم الحس والشهادة والباطنة من عالم آخر وهو عالم الملكوت ولكل
عين من العينين شمس ونور عنده يصير كامل الابصار احدهما ظاهرة والاخرى باطنة والظاهرة
من عالم الشهادة وهي الشمس المحسوسة والباطنة من عالم الملكوت وهي القرآن وكتاب الله تعالى
المنزلة ومهما انكشف لك هذا انكشافا تاما فقد انفتح لك اول باب من ابواب الملكوت
وفي هذا العالم عجائب يستحقر بالاضافة اليها عالم الشهادة **واعلم** ان عالم الشهادة
بالاضافة الى عالم الملكوت كالقشر بالاضافة الى اللب وكالصورة والقالب بالاضافة الى الروح
وكالظلمة بالاضافة الى النور وكالسفل بالاضافة الى العلو ولذلك سمي عالم الملكوت عالم العلوي والعالم
الروحاني في مقابلة السفلي والجسماني والظلماني ولا تظنن انا نعني بالعالم العلوي السموات فانها
علو وفوق في حق عالم الشهادة والحس ويشارك في ادراكه البهائم والبهيمة محرومة عن خاصية
الانسانية فان الانسان مردود الى اسفل السافلين ومنه يترقى الى العالم الاعلى ومن كان في عالم الملكوت
كان عند الله تعالى وعنده مفاتيح الغيب اي من عنده ينزل اسباب الموجودات في عالم الشهادة
اذ عالم الشهادة اثر من آثار ذلك العالم يجري منه مجرى الظل بالاضافة الى الشخص ومجرى الثمرة بالاضافة
الى المثمر والمسبب بالاضافة الى السبب ومفاتيح معرفة المسببات لا توجد الا من الاسباب ولذلك كان عالم
الشهادة مثالا لعالم الملكوت لان المسبب لا يخلو عن موازاة السبب ومحاكاته نوعا من المحاكاة
على قرب او على بعد وهذا الآن له غور عميق ومن اطلع على كنه حقيقته انكشف له حقائق امثلة القرآن

بظلم

ذهني لاهمي

انما وسعك الكون من حيث جسمانيتك ولم يسعك من حيث ثبوت روحانيتك الكائن في الكون ولم تفتح له ميادين الغيوب مسجون
بمحيطاته ومحصور في هيكل ذاته انت مع الاكوان ما لم تشهد المكون فاذا شهدته كانت الاكوان معك لا يلزم من ثبوت الخصوصية
عدم وصف البشرية

على يسير والانوار السماوية التي تقتبس منها الانوار الارضية ان كان لها ترتيب بحيث يقتبس بعضها
من بعض فالاقرب من المنبع الاول اولى باسم النور لانه اعلى رتبة ومثال ترتبه في عالم الشهادة
لا تدركه الا بان تفرض ضوء القمر داخلا في كوة بيت واقعا على مرآة منصوبة على حائط ومنعكسا
منها الى حائط آخر في مقابلتها ثم منعطفا منها الى الارض بحيث تستنير الارض فانت تعلم ان
ما على الارض من النور تابع لما على الحائط وما على الحائط تابع لما على المرآة وما على المرآة
تابع لما في القمر وما في القمر تابع لما في الشمس اذ منها يشرق النور على القمر وهذه الانوار الاربعة مترتبة
بعضها اعلى واكمل من بعض ولكل واحد مقام معلوم ودرجة خاصة لا يتعداه واعلم
انه قد انكشف لارباب البصائر ان الانوار الملكوتية انما وجدت على ترتيب كذلك وان المقرب
هو الاقرب الى النور الاقصى فلا يبعد ان تكون رتبة اسرافيل فوق رتبة جبرئيل عليهما الصلوة والسلام والاكثر
من جملة عالم الملكوت عاكفون في حظيرة القدس ومنها يشرفون الى العالم الاسفل وفيهم الاقرب
لقرب درجته من حضرة الربوبية التي هي منبع الانوار كلها وفيهم الادنى وبينهما درجات تستقصي وبينهم
على الاحصاء وانما المعلوم كثرتهم وترتبهم في مقاماتهم وصفوفهم وانهم كما وصفوا به انفسهم
اذ قالوا وانا لنحن الصافون وانا لنحن المسبحون واذ عرفت ان الانوار لها ترتيب فاعلم ان
الانوار لا تتسلسل الى غير نهاية بل ترتقي الى منبع اول هو النور لذاته وبذاته ليس يأتيه النور من غيره ومنه تشرق
الانوار كلها على ترتيبها فانظر الآن اسم النور احق واولى بالمستنير المستعير نوره من غيره او بالنير في ذاته المنير
لكل ما سواه فما عندي انه يخفى عليك الحق فيه وبه تحقق ان اسم النور احق بالنور الاقصى الاعلى الذي لا نور فوقه
ومنه ينزل النور الى غيره بل اقول ولا ابالي ان اسم النور على غير النور الاول مجاز محض اذ كل ما سواه اذا اعتبر
ذاته فهو في ذاته من حيث ذاته لا نور له بل نورانيته مستعارة من غيره ولا قوام لنورانيته المستعارة بنفسها بل
بغيرها ونسبة المستعار الى المستعير مجاز محض افترى ان من استعار ثيابا وفرسا وسرجا في الوقت الذي
اركبه المعير وعلى الحد الذي رسمه له غني بالحقيقة او بالمجاز وان المعير هو الغني او المستعير كلا بل المستعير
فقير في نفسه كما كان انما الغني هو المعير الذي منه الاعارة والاعطاء واليه الاسترداد والانتزاع فاذا

انما مثل الخصوصية كاشراق شمس النهار ظهرت في الافق وليست منه تارة تشرق شموس اوصافه على ليل وجودك وتارة يقبض ذلك عنك فيردك الى حدودك فالنهار ليس منك واليك ولكنه وارد عليك ٥ دل بوجود آثاره على وجود اسمائه وبوجود اسمائه على ثبوت اوصافه وبثبوت اوصافه على وجود ذاته اذ محال ان يقوم الوصف بنفسه

ب والاضافة

ب حقيقة

ب له الوجود

النور الحق هو الذي بيده الخلق والامر ومنه الانارة والافاضة والادامة ثانيا فلا شركة لاحد في حقيقة هذا الاسم ولا في استحقاق هذا الاسم الا من حيث تسميته به وهو تفضل عليه بتسميته تفضل المالك على عبده اذا اعطاه مالا ثم سماه مالكا واذا انكشف للعبد هذه الحقيقة علم انه وماله لمالكه على التفرد ولا شريك له فيه اصلا والبتة ومهما عرفت ان النور يرجع الى الظهور والاظهار ومراتبه فاعلم انه لا ظلمة اشد من كتم العدم لان المظلم سمي مظلما لانه ليس للابصار اليه وصول اذ ليس يصير موجودا للبصر مع انه موجود في نفسه فالذي ليس موجودا لا لغيره ولا لنفسه كيف لا يستحق ان يكون هو الغاية في الظلمة وفي مقابلته الوجود فهو النور فان الشيء ما لم يظهر في ذاته لا يظهر لغيره والوجود ينقسم الى ما للشيء من ذاته والى ما له من غيره وماله الوجود من غيره فوجوده مستعار لا قوام له بنفسه بل اذا اعتبرت ذاته فهو عدم محض وانما هو موجود من حيث نسبته الى غيره وذلك ليس بوجود حقيقي كما عرفت في مثال استعارة الثوب والغنى فالموجود الحق هو الله تعالى كما ان النور الحق هو الله تعالى ومن ههنا ترقى العارفون من حضيض المجاز الى ذروة الحقيقة واستكملوا معراجهم فرأوا بالمشاهدة العيانية ان ليس في الوجود الا الله تعالى وان كل شيء هالك الا وجهه لا انه يصير هالكا في وقت من الاوقات بل هو هالك ازلا وابدا اذ لا يتصور الا كذلك فان كل شيء سواه اذا اعتبر ذاته من حيث ذاته فهو عدم محض واذا اعتبر من الوجه الذي يسري اليه الوجود من الاول الحق سبحانه رؤي موجودا لا في ذاته بل من الوجه الذي يلي موجده فيكون الموجود وجه الله تعالى فقط ولكل شيء وجهان وجه الى نفسه ووجه الى ربه سبحانه فهو باعتبار وجه نفسه عدم وباعتبار وجه الله تعالى موجود فاذا لا موجود الا الله ووجهه فاذا كل شيء هالك الا وجهه ازلا وابدا ولم يفتقر هؤلاء الى قيام القيامة ليسمعوا نداء البارى لمن الملك اليوم لله الواحد القهار بل هذا النداء لا يفارق سمعهم ابدا ولم يفهموا من معنى قوله الله اكبر انه اكبر من غيره حاش لله اذ ليس في الوجود معه غيره حتى يكون هو اكبر منه بل ليس لغيره وجود الا من الوجه الذي يليه فالموجود وجهه فقط ومحال ان يقال انه اكبر من وجهه بل معناه انه اكبر من ان يقال انه اكبر بمعنى الاضافة والمقايسة واكبر من ان يدرك غيره كنه كبريائه نبيا كان او ملكا بل لا يعرف الله

ب ارتفاع

ب لا وجود

ب المنادي

كنه

فارباب الجذب يكشف لهم عن كمال ذاته ثم يردهم الى شهو صفاته ثم يرجعهم الى التعلق باسمائه ثم يردهم الى شهود آثاره والسالكون على عكس هذا فنهاية السالكين بداية المجذوبين وبداية السالكين نهاية المجذوبين لكن لا بمعنى واحد فربما التقيا في الطريق هذا في ترقيه وهذا في تدليه

كنه معرفته الا الله عز وجل لان كل معروف داخل تحت سلطنة العارف واستيلائه دخولاً ما وذلك
ينافي الجلال والكبرياء وهذا له تحقيق ذكرناه في كتاب المقصد الاسنى في معاني اسماء الله تعالى الحسنى و
بعد العروج الى سماء الحقيقة اتفقوا انهم لم يروا في الوجود الا الواحد الحق سبحانه لكن منهم من
كان له هذه الحالة عرفانا علميا ومنهم من صار له ذلك حالا ذوقيا وانتفت عنهم الكثرة بالكلية
واستغرقوا بالفردانية المحضة واستوفيت فيها عقولهم فصاروا كالمبهوتين فيه ولم يبق فيهم متسع
لا لذكر غير الله ولا لذكر انفسهم ايضا فلم يكن عندهم الا الله تعالى فسكروا سكرا رفع دونه سلطان
عقولهم فقال احدهم انا الحق وقال الآخر سبحاني ما اعظم شاني وقال الآخر ما في الجبة الا الله
وكلام العشاق في حال السكر يطوى ولا يحكى فلما خفف عنهم سكرهم وردوا الى سلطان العقل
الذي هو ميزان الله تعالى في الارض عرفوا ان ذلك لم يكن حقيقة الاتحاد بل شبه الاتحاد وبعيد ان
يفاجئ الانسان مرآة فينظر فيها ولم ير المرآة قط فيظن ان الصورة التي يراها صورة المرآة متحدة
بها واذا صار ذلك عنده مالوفا ورسخ فيه قدمه استغرقه وهذه الحالة اذا غلبت سميت بالاضافة
الى صاحب الحالة فناء بل فناء الفناء لانه فني عن نفسه وفني عن فنائه فانه ليس يشعر بنفسه في تلك الحالة ولا بعدم
شعوره بنفسه ولو شعر بعدم شعوره بنفسه لكان قد شعر بنفسه وتسمى هذه الحالة بالاضافة الى المستغرق
بها بلسان المجاز اتحادا وبلسان الحقيقة توحيدا ووراء هذه الحقائق اسرار يطول الخوض فيها
ولعلك تشتهي ان تعرف وجه اضافة نوره الى السموات والارض بل وجه كونه في ذاته نور السموات
والارض فلا ينبغي ان يخفى ذلك عليك بعد ان عرفت انه النور ولا نور سواه وانه كل الانوار وانه النور الكلي
لان النور عبارة عما تنكشف به الاشياء واعلى منه ما تنكشف به وله ومنه وان الحقيقي ما تنكشف
به وله ومنه وليس فوقه نور منه اقتباسه واستمداده بل ذلك له في ذاته لذاته من ذاته لا من غيره ثم عرفت
ان هذا لن يتصف به الا النور الاول ثم عرفت ان السموات والارض مشحونة نورا من طبقتي النور
اعني المنسوب الى البصر والبصيرة اي الى الحس والعقل اما البصري فما نشاهده في السموات من الكواكب
والشمس والقمر وما نشاهده في الارض من الاشعة المنبسطة حتى ظهرت به الالوان المختلفة خصوصا في الربيع فلولا

استغرقه فقال
رق الزجاج ورقت الخمر
وتشابها فتشاكل الامر
فكانما خمر ولا قدح
وكانما قدح ولا خمر
وفرق بين ان يقال
الخمر قدح وبين ان يقال
كانه القدح مشكاة الانوار

يفجاء

لايجوز

لا يعلم قدر انوار القلوب والاسرار الا في غيب الملكوت كما لا تظهر انوار السماء الا في شهادة الملك • وجدان ثمرات الطاعات عاجلا بشائر
العاملين بوجود الجزاء عليها آجلا كيف تطلب العوض على عمل هو متصدق به عليك ام كيف تطلب الجزاء على صدق هو مهديه اليك •

الاشعة لم يكن للالوان ظهور بل وجود ثم سائر ما يظهر للحس من الاشكال والمقادير يدرك تبعاً للالوان
ولا تتصور ادراكها الا بواسطتها واما الانوار العقلية المعنوية فالعالم الاعلى مشحون بها وهي جواهر الملائكة
والعالم الاسفل مشحون بها وهي الحيوة الحيوانية ثم الانسانية وبالنور الانساني السفلي ظهر نظام عالم السفل
كما بالنور الملكي ظهر نظام عالم العلو وهو المعنى بقوله تعالى اني جاعل في الارض خليفة وقال سبحانه ويجعلكم
خلفاء الارض فاذا عرفت هذا فاعرف ان العالم باسره مشحون بالانوار الظاهرة البصرية والانوار
الباطنة العقلية ثم عرفت ان السفلية فائضة بعضها من بعض فيضان النور من السراج وان السراج هو
الروح القدسي وان الارواح القدسية مقتبسة من الارواح العلوية اقتباس السراج من النار وان
العلويات مقتبس بعضها من بعض وان بينها ترتب مقامات ثم ترتقي جملتها الى نور الانوار ومعدنها
ومنبعها الاول وان ذلك هو الله وحده لا شريك له وان سائر الانوار مستعارة وانما النور الحقيقي
نوره فقط وان الكل نوره بل هو الكل بل لا هوية لغيره الا بالمجاز فاذاً لا نور الا هو وسائر الا
انوار من الوجه الذي يليه لا من ذاته فوجه كل ذي وجه اليه وهو مولّي شطره فاينما تولوا فثم وجه الله فاذاً
لا اله الا هو فان الاله عبارة عما الوجه مولية نحوه بالعبادة والتاله اعني وجوه القلوب فانها
الانوار بل كما لا اله الا هو فلا هو الا هو لان هو عبارة عما اليه اشارة كيف ما كان ولا اشارة الا اليه بل كل ما
اشرت اليه فهو بالحقيقة اشارة اليه وان كنت لا تعرفه لغفلتك عن حقيقة الحقائق التي ذكرناها ولا
اشارة الى نور الشمس بل الى الشمس وكل ما في الوجود فنسبته اليه في ظاهر المثال كنسبة النور الى الشمس
فاذاً لا اله الا الله توحيد العوام ولا هو الا هو توحيد الخواص لان هذا اتم واخص واحق وادق وادخل
بصاحبه في الفردانية المحضة والوحدانية الصرفة ومنتهى معراج الخلائق مملكة الفردانية فليس وراء ذلك
مرقى اذ المرقى لا يتصور الا بكثرة فانه نوع اضافة يستدعي ما منه الارتقاء وما اليه الارتقاء واذا ارتفعت
الكثرة حقت الوحدة وبطلت الاضافة وطاحت الاشارة فلم يبق علو ولا سفل ولا نازل
ولا مرتفع فاستحال الترقي واستحال العروج فليس وراء الاعلى علو ولا مع الوحدة كثرة ولا مع انتفاء الكثرة
عروج فان كان من تغير حال فبالنزول الى السماء الدنيا اعني بالاشراف من علو الى سفل لان الاعلى له اسفل

لان هو

قوم تسبق أنوارهم أذكارهم وقوم تسبق أذكارهم أنوارهم وقوم تتساوى أذكارهم وأنوارهم وقوم لا أذكار ولا أنوار نعوذ بالله من ذلك
ذاكر ذكر ليستنير به قلبه فكان ذاكراً وذاكر استنار قلبه فكان ذاكراً والذي استوت أذكاره وأنواره فبذكره يهتدي وبنوره يقتدي وما كان ظاهر ذكر إلا
عن باطن شهود وفكر

وليس على فهذه غاية الغايات ومنتهى الطلبات يعلمه من يعلمه وينكره من يجهله وهو من العلم المكنون
ولعلك لا تسمو إلى هذا الكلام بهمتك بل تقصر دون ذروته فهمك فخذ إليك كلاماً ما أقرب إلى فهمك
وأوفق لضعفك واعلم أن معنى كونه سبحانه نور السموات والأرض تعرفه بالنسبة إلى النور الظاهر البصري
فإذا رأيت أنوار الربيع وخضرته مثلاً في ضياء النهار فلست تشك في أنك ترى الألوان وربما ظننت
أنك لست ترى مع الألوان غيرها فإنك تقول لست أرى مع الخضرة غير الخضرة ولقد أصر على هذا
قوم فزعموا أن النور لا معنى له وأنه ليس مع الألوان غير الألوان فأنكروا وجود النور مع أنه أظهر
الأشياء وكيف لا وبه تظهر الأشياء وهو الذي يبصر في نفسه ويبصر به غيره لكن عند غروب الشمس وغيبة السراج
ووقوع الظل أدركوا تفرقة ضرورية بين محل الظل وبين موقع الضياء فاعترفوا بأن النور معنى وراء
الألوان يدرك مع الألوان حتى كأنه لشدة اتحاده بها لا يدرك ولشدة ظهوره يخفى وقد يكون الظهور سبب
الخفاء والشيء إذا جاوز حده انعكس على ضده فإذا عرفت هذا فاعلم أن أرباب البصائر ما رأوا شيئاً
إلا ورأوا الله تعالى معه وربما زاد على هذا بعضهم فقال ما رأيت شيئاً إلا ورأيت الله تعالى قبله لأن
منهم من يرى الأشياء به ومنهم من يرى الأشياء فيراه بالأشياء وإلى الأول الإشارة بقوله عز وعلا أولم يكف
بربك أنه على كل شيء شهيد وإلى الثاني الإشارة بقوله سبحانه سنريهم آياتنا في الآفاق وفي أنفسهم فالأول
صاحب مشاهدة والثاني صاحب استدلال بآياته والأول درجة الصديقين والثاني درجة العلماء الراسخين وليس بعدهما
إلا درجة الغافلين المحجوبين فإذا عرفت هذا فاعلم أنه كما ظهر كل شيء للبصر من النور الظاهر فقد ظهر كل شيء للبصيرة
الباطنة بالله تعالى فهو مع كل شيء لا يفارقه ثم يظهر كل شيء به كما أن النور مع كل شيء به يظهر ولكن بقي ههنا تفاوت
وهو أن النور الظاهر يتصور أن يغيب بغروب الشمس ويحجب حتى يظهر الظل وأما النور الإلهي الذي به يظهر كل شيء
لا يتصور غيبته بل يستحيل تغيره فيبقى مع الأشياء دائماً فانقطع طريق الاستدلال بالتفرقة ولو تصورت غيبته
لانهدمت السموات والأرض ولأدرك به من التفرقة ما يضطر معه إلى المعرفة بما به ظهرت الأشياء ولكن
ما تساوت الأشياء كلها على نمط واحد في الشهادة بوحدانية خالقها سبحانه إذ كل شيء يسبح بحمده لا بعض
الأشياء وفي جميع الأوقات لا في بعض الأوقات ارتفعت التفرقة وخفي الطريق إذ الطريق الظاهر معرفة الأشياء

بفهمك

الوان

اشهدك من قبل ان يستشهدك فنطقت بالهيته الظواهر وتحققت باحديته القلوب والسرائر ○ اكرمك بكرامات ثلاث جعلك ذاكراً له
ولولا فضله لم تكن اهلاً لجريان ذكره عليك وجعلك مذكوراً به اذ حقق نسبته لديك وجعلك مذكوراً عنده فتمم نعمته عليك ○ رب عمر اتسعت آماده
وقلت امداده ورب عمر قليلة آماده كثيرة امداده

بالاضداد اذ ما لا ضد له ولا تغير له تتشابه الاحوال في الشهادة له فلا يبعد ان يخفى ويكون خفاؤه لشدة جلائه
والغفلة عنه لاشراق ضيائه فسبحان من اختفى عن الخلق لشدة ظهوره واحتجب عنهم لاشراق نوره وربما
لا يفهم هذا الكلام بعض القاصرين فيفهم من قولنا ان الله مع كل شيء كالنور مع الاشياء انه في كل مكان
تعالى الله وتقدس عن نسبته الى مكان بل لعل الابعد عن اثارة هذا الخيال ان نقول انه قبل
كل شيء وانه فوق كل شيء وانه مظهر كل شيء والمظهر لا يفارق المظهر في معرفة صاحب البصيرة فهو الذي
نعني بقولنا انه مع كل شيء ثم لا يخفى عليك ايضاً ان المظهر قبل المظهر وفوقه مع انه معه لكنه معه بوجه
وقبله بوجه فلا تظنن انه متناقض واعتبر بالمحسوسات التي هي درجتك في العرفان وانظر كيف يكون
حركة اليد مع حركة ظل اليد وقبله ايضاً ومن لم يتسع صدره لمعرفة هذا فليهجر هذا النمط من العلم
فلكل عمل رجال وكل ميسر لما خلق له والسلام **وقال الامام** حجة الاسلام رحمه الله في الفصل
الثاني من كتاب مشكاة الانوار في بيان سر التمثيل ومنهاجه ووجه ضبط ارواح المعاني بقوالب
الامثلة اعلم ان العالم عالمان روحاني وجسماني وان شئت قلت حسي وعقلي وان شئت
قلت علوي وسفلي والكل متقارب وانما تختلف العبارات باختلاف الاعتبارات فاذا اعتبرتهما في
انفسهما قلت جسماني وروحاني وان اعتبرتهما بالاضافة الى العين المدركة لهما قلت حسي
وعقلي وان اعتبرتهما باضافة احدهما الى الآخر قلت علوي وسفلي وربما سميت احدهما عالم
الملك والشهادة والآخر عالم الغيب والملكوت ومن يطلب الحقائق من الالفاظ ربما تحير
عند كثرة الالفاظ وتخيل كثرة المعاني والذي تنكشف له الحقائق يجعل المعاني اصلاً والالفاظ
تابعاً وامر الضعيف بالعكس منه اذ يطلب الحقائق من الالفاظ والى الفريقين الاشارة بقوله تعالى
افمن يمشي مكباً على وجهه اهدى امن يمشي سوياً على صراط مستقيم واذا عرفت معنى العالمين
فاعلم ان العالم الملكوتي عالم غيب اذ هو غائب عن الاكثرين والعالم الحسي عالم الشهادة
اذ يشهده الكافة والعالم الحسي مرقاة الى العقلي فلو لم يكن بينهما اتصال ومناسبة لانسد طريق
الترقي اليه ولو تعذر ذلك لتعذر السفر الى الحضرة الربوبية والقرب من الله تعالى فلن يقرب احد من الله سبحانه

امارة

ايضاً

نوعان

ف

القول في العالم الروحاني والجسماني والحسي والعقلي والغيب والشهادة والملك والملكوت

مالم

من بورك له في عمره ادرك في يسير من الزمن من منن الله تعالى ما لا يدخل تحت دائرة العبارة ولا تلحقه الاشارة • الخذلان كل الخذلان
ان تتفرغ من الشواغل ثم لا تتوجه اليه وتقل عوائقك ثم لا ترحل اليه • الفكرة سير القلب في ميادين الاغيار • الفكرة سراج القلب فاذا
ذهبت فلا اضاءة له

عالم لم يطأ بجبوحة حظيرة القدس والعالم المرتفع عن ادراك الحس والخيال هو الذي نعنيه بعالم القدس
فاذا اعتبرنا جملته بحيث لا يخرج منه شيء ولا يدخل فيه ما هو غريب منه سميناه حظيرة القدس وربما سمينا
الروح البشري الذي هو مجرى لوائح القدس الوادي المقدس ثم هذه الحظيرة فيها حظائر بعضها اشد
امعانا في معنى القدس ولكن لفظ الحظيرة يحيط بجميع طبقاتها فلا تظنن ان هذه الالفاظ طامات
غير معقولة عند ارباب البصائر واشتغالي الآن بشرح كل لفظ مع ذكره يصدني عن المقصد فعليك
بالتشمير لفهم الالفاظ فارجع الى الغرض **واقول** لما كان عالم الشهادة مرقاة الى عالم الملكوت
وكان سلوك الصراط المستقيم عبارة عن هذا الترقي وقد يعبر عنه بالدين وبمنازل الهدى فلو لم
يكن بينهما اتصال ومناسبة لما تصور الترقي من احدهما الى الآخر فجعلت الرحمة الالهية عالم الشهادة
على موازنة عالم الملكوت فما من شيء في هذا العالم الا وهو مثال لشيء من ذلك العالم وربما كان الشيء الواحد مثالا
لاشياء من الملكوت وربما كان للشيء الواحد من الملكوت امثلة كثيرة من عالم الشهادة وانما يكون مثالا
اذا ماثله نوعا من المماثلة وطابقه نوعا من المطابقة وحصر تلك الامثلة يستدعي استقصاء
جميع موجودات العالمين باسرها ولن تفي به القوة البشرية ولم تتسع لفهمه القوة البشرية فلا تفي بشرحه
الاعمار القصيرة فغايتي ان اعرفك منها انموذجا لتستدل باليسير منها على الكثير وينفتح لك
باب الاستبصار بهذا النمط من الاسرار فاقول ان كان في عالم الملكوت جواهر نورانية شريفة عالية
يعبر عنها بالملائكة منها تفيض الانوار على الارواح البشرية ولاجلها قد تسمى اربابا ويكون
الله رب الارباب لذلك ويكون لها مراتب في نورانيتها متفاوتة فبالحري ان يكون مثالها من عالم
الشهادة الشمس والقمر والكواكب وللسالك للطريق اولا ينتهي الى ما درجته درجة الكواكب فيتضح له اشراق
نوره وينكشف له ان العالم الاسفل تحت سلطانه وتحت اشراق نوره ويتضح له من جماله وعلو درجته ما
يبادر فيقول هذا ربي ثم اذا اتضح له ما فوقه مما رتبته رتبة القمر رأى افول الاول في مغرب الهوي
بالاضافة الى ما فوقه فقال لا احب الآفلين وكذلك يترقى حتى ينتهي الى ما مثاله الشمس فيراه اكبر
واعلى فيراه قابلا للمثال بنوع مناسبة له معه والمناسبة مع ذي النقص نقص وافول ايضا فمنه يقول وجهت

من حيث

من يقول

الفکرة فکرتان فکرة تصدیق وایمان وفکرة شهود وعیان فالاولی لارباب الاعتبار والثانیة لارباب الشهود والاستبصار
• وقال رضی الله عنه مما کتب لبعض اخوانه اما بعد فان البدایات مجلات النهایات وان من کانت بالله بدایته کانت الیه نهایته

وجهی للذی فطر السموات والارض ومعنی الذی اشارة مبهمة لا منتهی لها اذ لو قال قائل ما مثال مفهوم الذی لم یتصور ان یجاب عنه فالمنزه عن کل مناسبة هو الاول الحق ولذلک لما قال فرعون لموسی علیه الصلاة والسلام وما رب العالمین کالطالب لماهیته لم یجبه الا بتعریفه سبحانه بافعاله اذ کانت الافعال اظهر عند السائل ولنرجع الی الانموذج فیقول علم التعبیر یعرفک منهاج ضرب الامثال او استقصاء ابواب التعبیر یزیدک انسا بهذا الجنس ولا یمکننی الاشتغال بعدها **ودر کتاب مرصاد العباد** در

القول فی مشاهدة الانوار

فصل هفدهم از باب سوم در بیان مشاهدات انوار و مراتب آن ست که بدانکه چون آئینه دل بتدریج از تصرف مصقله لا اله الا الله صقالت یابد پذیرای انوار غیبی گردد در بدایت حال آن انوار مشتبه بر مثال بروق و لوامع و لوائح پدید آید بعد از بروق بر مثال چراغ و شمع و مشعله و آتش های افروخته مشاهده شود و آنگاه انوار علوی پدید آید ابتدا در صورت کواکب خرد و بزرگ و آنگاه بر مثال قمر مشاهده افتد و بعد از ان بر شکل شمس پیدا گردد پس انوار مجرد از محال پدید آید و چون انوار بکلی از حجب بیرون آید خیال را در تصرف نماند الوان برخیزد در بیرنگی و بی صورتی و بی محلی و بی شکلی و بی هیأتی و بیکیفتی مشاهده افتد و نور مطلق آن است که از ین همه پاک و منزه باشد الی ان قال و گاه بود که پرتو انوار صفات حق عز وعلا از پس حجب روحانی دلی عکس بر آئینه دل اندازد بقدر صفاء آن چنانکه ابراهیم علیه الصلاة والسلام در ابتدا بود چون آئینه دل بقدر کوکبی صفا یافته بود آن نور بقدر کوکبی مشاهده افتاد و چون دل از زنگار طبع تمام خلاص یافت در صورت قمر مشاهده افتاد و چون آئینه دل بکمال صافی شد در صورت خورشید مشاهده افتاد آنچه از انوار حق سبحانه مشاهده دل شود همان نوع معرف دل گردد و تعریف حال خود هم بخود کند و ذوق در جان پدید آید حضرتی که بدان ذوق داند که آنچه دل می بیند از حضرت ست نه از اغیار این معنی ذوقی ست در عبارت دشوار گنجد و این ذوق متفاوت می افتد اگر معرف از در سمع در آید چنان بود که موسی علیه الصلوة والسلام بود انی انا الله بی واسطه شنود و کلم الله موسی تکلیما و اگر معرف از در نظر در آید حجب باقی بود بواسطه آید چنانکه خلیل را علیه الصلاة والسلام بود فلما رای

الا الاعمال الصالحة تنوب عن المال من قبل خلوص الخاتمة ومراده انه ثمرتها وانتهت علیها غیرها وهو في الحال علی مولاك

والمشتغل به هو الذی احببته وسارعت الیه والمشتغل عنه هو المؤثر علیه وان من الیقین ان الله یطلبه بصدق الطلب الیه ومن علم
ان الامور بید الله اجمع بالتوکل علیه وانه لابد لبناء هذا الوجود ان تنهدم دعائمه وان تسلب کرائمه فالعاقل من کان بما هو ابقی افرح منه

بما هو یفنی قد شرق نوره
وظهرت تباشیره

الشمس بازغة قال هذا ربی هذا اکبر تا بحقیقت ذوقی در جان پدید نیاید از تعریف ناریک ترجمان
زبان نکوید هذا ربی و چون حجب بکلی برخیزد بی واسطه آید چنانکه خواجه صلی الله علیه وسلم ما کذب الفواد
ما رای افتمارونه علی ما یری و امیر المؤمنین عمر رضی الله عنه هم ازین معنی چاشنی بود که می گفت رای
قلبی ربی و خواجه علیه الصلوة والسلام در بیان مقام احسان اشارت بحصول این ذوق میکرد که
ان تعبد الله کانک تراه آنچه مشاهده نظر جان خلیل علیه الصلوة والسلام می شد عکس پرتو انوار
صفات ربوبیت بود که در آیینه دل مشاهده می افتاد ولیکن از پس حجب روحانی در مقام تلوین لاجرم
افول می پذیرفت و او سبحانه منزه است از افول دل چون دل بود دروغ نه بیند حکم هذا ربی هم از آن
خیزد که مشاهده دل است و چون نور حق سبحانه بی حجب روحی و دلی در شهود آید بی رنگی و بی کیفیتی
و بی حدی و بی مثلی و بی ضدی آشکارا گردد و تمکین از لوازم او شود اینجا نه طلوع ماند نه غروب
نه یمین ماند نه یسار نه فوق ماند نه تحت نه مکان و نه زمان نه قرب نه بعد نه شب ماند نه روز لیس عند الله
صباح ولا مساء نه عرش ماند نه فرش نه دنیا ماند نه آخرت و اگر کسی سوال کند که ابراهیم صلوات الرحمن
وسلامه علی نبینا وعلیه آن خورشید و ماه و ستاره که مشاهده افتاد در عالم باطن بود یا در عالم ظاهر
جواب گوییم تفاوت نکند چون آینه دل صافی بود گاه باشد که این مشاهدات در غیب بیند از عالم دل
بواسطه خیال وگاه بود که در شهادت بیند از عالم ظاهر بواسطه حس در چیزیکه مناسبتی دارد و محل ظهور
انوار حق تعالی تواند بود و چون خورشید و ماه و ستاره که پذیرای عکس پرتو انوار حق اند سبحانه که
الله نور السموات والارض چه بحقیقت بیننده آن دل است و نماینده حضرت حق جل ذکره چون
ذوق هذا ربی از معرفت حق سبحانه باشد غیب و شهادت و ظاهر و باطن یکسان بود و گاه باشد که
صفاء دل بکمال رسد و حجب شفاف شود و ارائت سنریهم آیاتنا فی الآفاق و فی انفسهم پدید آید
اگر در خود نگرد همه حق بیند و اگر در موجودات در هر چه نگرد در ان حق بیند چنانکه آن بزرگ فرمود
ما نظرت فی شیء الا و رایت الله فیه و چون حجب بکلی برخیزد و مقام شهود بی واسطه میسر شود گوید
ما نظرت فی شیء الا و رایت الله قبله و اگر در بحر بی پایان شهود مستغرق شود وجود مشاهدی

فصرف عن هذه الدار مغضبا واعرض عنها موليا فلم يتخذها وطنا ولا جعلها سكنا بل انهض الهمة فيها الی الله تعالی وسار فيها مستعينا
في القدوم عليه فما زالت مطية عزمه لا يقر قرارها دائما تسيارها الی ان ناخت بحضرة القدس في بساط الانس محل المفاتحة والمواجهة والمجالسة

متلاشی گردد وجود شاهد ماند و بس چنانچه جنید قدس الله روحه گفت ما في الوجود سوی الله عز و جل
واز انجا که حقیقت وحدت وحدانیت چون نظر کنی هر کجا در دو عالم نور و ظلمت است از پرتو
انوار صفات لطف و قهر اوست عز و علا خواجه علیه الصلاة والسلام در استدعا ارنا الاشیا کما هی
ظهور انوار صفات لطف و قهر می طلبید زیرا که هر چیز را که در عالم وجود است یا از پرتو انوار لطف اوست
یا از پرتو انوار قهر اوست والا هیچ چیز را وجود حقیقی که قائم بذات خود بود نیست و وجود حقیقی
خداوند لم یزل و لا یزال است چنانکه فرمود هو الاول والآخر والظاهر والباطن ثم قال حجة الاسلام
رحمه الله ولا تظنن من هذا الانموذج بطريق ضرب الامثال رخصة مني في رفع الظواهر واعتقادي في
ابطالها حتی اقول لم يكن مثلا مع موسی عليه الصلاة والسلام نعلان ولم يسمع الخطاب بقوله
سبحانه فاخلع نعليك حاش لله فان ابطال الظواهر رای الباطنية الذين نظروا بالعين العوراء
الی احد العالمين ولم يعرفوا الموازنة بين العالمين ولم يفهموا وجهه كما ان ابطال الاسرار مذهب الحشوية
فالذي يجرد الظاهر حشوي والذي يجرد الباطن باطني والذي يجمع بينهما كامل ولذلك قال صلی الله
عليه وسلم للقرآن ظاهر وباطن وحد ومطلع وربما نقل هذا عن علي رضي الله عنه موقوفا عليه بل
اقول فهم موسی عليه الصلاة والسلام من الامر بخلع النعلين اطراح الكونين فامتثل ظاهرا بخلع نعليه
وباطنا باطراح العالمين فهذا هو الاعتبار ای العبور من الشيء الی غيره واول منزلة الانبياء عليهم الصلاة
والسلام الترقي الی عالم القدس عن كدورة الحس والخيال فمثال ذلك المنزل الوادي المقدس ولا يمكن
وطء ذلك الوادي المقدس الا باطراح الكونين اعني الدنيا والآخرة والتوجه الی الواحد الحق سبحانه
وكان الدنيا والآخرة متقابلين وهما عارضان للجوهر النوراني البشري يمكن اطراحهما مرة
والتلبس بهما اخری فمثال اطراحهما عند الاحرام بالتوجه الی كعبة القدس خلع النعلين وظاهر خلع
النعلين منبه علی ترك الكونين فالمثال في الظاهر حق واداؤه الی السر الباطن حقيقة ولكل حق حقيقة
فاذا جمع بين الظاهر والسر جميعا فهو الكامل وهو المعنی بقولهم الكامل من لا يطفئ نور معرفته نور
ورعه ولا تسمح نفسه بترك حد من حدود الشرع مع كمال البصيرة والاغلب انه يكون المعنی سابقا

وطريق

مما يحفظ

الی

والمحادثة والمشاهدة والمطالعة فصارت الحضرة معشش قلوبهم اليها يأوون وفيها يسكنون فاذا نزلوا الى سماء الحقوق اوارض الحظوظ فبالاذن والتمكن والرسوخ في اليقين فلم ينزلوا الى الحقوق بسوء الادب والغفلة ولا الى الحظوظ بالشهوة والمتعة بل دخلوا في ذلك بالله ولله ومن الله والى الله

الى المشاهدة الباطنة ثم يشرف منه على الروح الخيالي فينطبع الخيال بصورة موازية للمعنى محاكية له وهذا الخيال الكثيف اذ صفى ورق وهذب وضبط صار موازيا للمعاني العقلية مؤديا لانوارها وغير حائل عن اشراق نورها منه والخيال في بداية الامر محتاج اليه جدا تضبط به المعارف العقلية فلا تضطرب ولا تتزلزل ولا تنتشر انتشارا يخرج عن حد الضبط فنعم المعين المثالات الخيالية للمعارف العقلية وقال في آخر الفصل الثاني فيكفيك هذا القدر من اسرار هذه الآية فاقنع

وقال حجة الاسلام رحمه الله في الفصل الثالث من كتاب مشكاة الانوار ومصفاة الاسرار ان الله متجلي في ذاته لذاته ويكون الحجاب بالاضافة الى المحجوب لا محالة والمحجوبون من الخلق ثلثة اقسام منهم من حجب بمجرد الظلمة ومنهم من حجب بنور مقرون بظلمة ومنهم من حجب بالنور المحض واصناف هذه الاقسام كثيرة وفي الحديث ان لله تعالى سبعين حجابا من نور وظلمة وفي بعض الروايات سبعمائة حجاب وفي بعضها سبعين الف حجاب والمراد تحقق كثرتها فاما الحصر فذلك لا يستقل به الا القوة النبوتية مع ان ظاهر ظني ان هذه الاعداد مذكورة للتكثير لا للتحديد وقد تجري العادة بذكر عدد لا يراد به الحصر بل التكثير والله تعالى اعلم بتحقيق ذلك فذلك خارج عن الوسع وانما الذي يمكنني الآن ان اعرفك هذه الاقسام وبعض اصناف كل قسم فاقول القسم الاول المحجوبون بالظلمة المحضة وهم الملحدة الذين لا يؤمنون بالله سبحانه واليوم الآخر وهم الذين استحبوا الحيوة الدنيا على الآخرة لانهم لم يؤمنوا بالآخرة اصلا وهؤلاء صنفان صنف تشوق الى طلب سبب لهذا العالم فاحاله على الطبع والطبع عبارة عن صفة مذكورة في الاجسام حالة فيها وهي مظلمة اذ ليس لها معرفة وادراك ولا خبر لها من نفسها ولا مما يصدر منها اذ ليس لها نور يدرك بالبصر الظاهر ايضا والصنف الثاني هم الذين شغلوا بانفسهم ولم يتفرغوا لطلب السبب ايضا بل عاشوا عيش البهائم وكان حجابهم نفوسهم الكدرة وشهواتهم المظلمة ولا ظلمة اشد من الهوى والنفس فهؤلاء انقسموا فرقا ففرقة زعمت ان غاية المطلب في الدنيا هي ادراك اللذات البهيمية رضوا لانفسهم ان يكونوا بمنزلة البهائم بل اخس منها وفرقة رأت ان غاية السعادات هي الغلبة والاستيلاء وهذا مذهب الاكراد والاعراب وكثير من الحمقى

فالقول في الحجاب واقسامه

وقل رب ادخلني مدخل صدق واخرجني مخرج صدق ليكون نظري الى حولك وقوتك اذا ادخلتني واستسلامي لقيادي الملك اذا اخرجتني واجعل لي من لدنك سلطانا نصيرا ينصرني وينصر بي ولا ينصر علي ينصرني على شهود نفسي ويفنيني عن دائرة حسي ان كانت عين القلب

تنظر الى الله وحده في منة فالشريعة تقتضي انه لابد من شكر خليقته

وهم محجوبون بظلمة الصفات السبعية فقنعوا بان يكونوا بمنزلة السباع بل اخس منها وفرقة زعمت ان غاية السعادات كثرة المال واتساع اليسار فترى الواحد يجتهد طول عمره يركب الاخطار في البوادي والبحار ويجمع الاموال ويشح بها على نفسه فضلا عن غيره واي ظلمة اعظم مما يلبس على الانسان ان الذهب والفضة حجران لا يراد باعيانهما وفرقة رابعة ترقت من جهالة هؤلاء وتعاقلت وزعمت ان اعظم السعادات في اتساع الجاه والصيت وانتشار الذكر وكثرة الاتباع ونفوذ الامر المطاع فتراها لا هم لها الا المراءاة وعمارة مطارح ابصار الناظرين ويدخل في جملة هؤلاء جماعة يقولون بالسنتهم لا اله الا الله لكن ما حملهم على ذلك الا الاستظهار بالمسلمين والتجمل بهم او الاستمداد من مالهم او التعصب لنصرة مذاهب الآباء فهؤلاء اذ لم تحملهم هذه الكلمة على العمل الصالح فلا تخرجهم من الظلمات الى النور واما من اثرت فيه الكلمة بحيث ساءته سيئته وسرته حسنته فهو خارج عن محض الظلمة وان كان كثير المعصية القسم الثاني طائفة حجبوا بنور مقرون بالظلمة وهم ثلثة اصناف صنف منشأ ظلمتهم من الحس وصنف منشأ ظلمتهم من الخيال وصنف منشأ ظلمتهم من مقايسات عقلية فاسدة الصنف الاول المحجوبون بالظلمة الحسية وهم طوائف لا يخلو واحد منهم عن مجاوزة الالتفات الى نفسه وعن التاله والتشوق الى معرفة ربه عز وجل واول درجاتهم عبدة الاوثان وآخرهم الثنوية وبينهما درجات الصنف الثاني المحجوبون ببعض الانوار مقرونا بظلمة الخيال وهم الذين جاوزوا الحس واثبتوا وراء المحسوسات امرا لكن لم يمكنهم مجاوزة الخيال فعبدوا موجودا قاعدا على العرش واخسهم رتبة المجسمة ثم اصناف الكرامية باجمعهم ولا يمكنني شرح مقالاتهم ولكن ارفعهم درجة من نفى الجسمية وجميع عوارضها الا الجهة وخصصوه سبحانه بجهة فوق لان الذي لا ينسب الى الجهات ولا يوصف بانه خارج العالم ولا داخله لم يكن عندهم موجودا اذ لم يكن متخيلا ولم يدركوا ان اول درجات المعقولات تجاوز النسبة الى الجهات الصنف الثالث المحجوبون بالانوار الالهية مقرونة بمقايسات عقلية فاسدة مظلمة والعقل اذا تجرد عن غشاوة الوهم والخيال لا يتصور ان يغلط بل يرى الاشياء على ما هي عليها وفي تجريده عسر عظيم وانما يكمل تجرده عن هذه النوازع بعد الموت وعند ذلك ينكشف الغطاء

ويتجلى

وان الناس في ذلك على ثلاثة اقسام غافل منهمك في غفلته قويت دائرة حسه وانطمست حضرة قدسه فنظر الاحسان من المخلوقين ولم يشهده من رب العالمين اما اعتقادا فشركه جلي واما استنادا فشركه خفي وصاحب حقيقة غاب عن الخلق بشهود الملك الحق وفني عن الاسباب بشهود مسبب الاسباب فهو عبد مواجه بالحقيقة ظاهر عليه سناها سالك

ويتجلى الانوار ويصاف كل احد ما قدم من خير او شر محضرا ويشاهد كتابا بالايغادر صغيرة ولا كبيرة الا احصاها وترى العقلاء يغلطون في نظرهم لان فيهم خيالات واوهام واعتقادات يظنون حكامها احكام العقل فالغلط منسوب اليها فهولاء يعبدون الها سميعا بصيرا متكلما عالما قادرا مريدا حيا منزها عن الجهات لكن فهموا هذه الصفات على حسب مناسبة صفاتهم وربما صرح بعضهم فقال كلامه سبحانه صوت ككلامنا وربما ترقى بعضهم فقال لا بل هو كحديث نفسنا ولا صوت فيه ولا حرف وكذلك اذا طولبوا بحقيقة السمع والبصر والحيوة رجعوا الى التشبيه من حيث المعنى وان انكروها باللفظ اذا لم يدركوا اصلا معاني هذه الاطلاقات في حق الله سبحانه وفي بداية الكلام في القول في صفات الله تعالى قال اهل السنة ايدهم الله تعالى ان الله تعالى موصوف بصفات الكمال منزه عن النقيصة والزوال ليست باعراض تحدث وتنعدم بل هي ازلية ابدية قائمة بذاته لا تشبه صفات الخلق بوجه من الوجوه قال بعض العرفاء رحمهم الله اذا نظرت نظرا شافيا علمت ان كل ما وصف الله تعالى به نفسه او وصفه به غيره فهو باعتبار نسبته الى بعض الموجودات او الى جميعها واما الاسم الذي هو علم له سبحانه فيشبه ان يكون موضوعا للدلالة على الموجود الذي انتهى اليه نظر السالك الذي سافر من طريق الوجود الحسي الى الوجود العقلي ثم انتهى به السلوك الى ان فتحت له ابواب الملكوت فلما انتهى تغلغله في لجة الملكوت ظفر بذروة التوحيد ووضع الاسم العلم للدلالة على تلك الذروة لا باعتبار نسبتها الى موجود صدر منها بل باعتبار ذاتها فقط من حيث رآها موجودة واما الذي سمى تلك الذروة قديمة فانما سماها بذلك من حيث راى مغايرتها لسائر الذوات في الحاجة الى علة موجدة لها وكذلك اذا نظرت الى اسمه الحي والحق علمت ان واضعهما نظر عند الوضع الى موت الغير وبطلانه واما الاسم الذي هو كالعلم له فلا تجد فيه شيئا من ذلك ثم قال كل موجود حادث وجد فهو مقدور اذ لو لم يكن مقدورا لما وجد فمصدر الوجود اذا قادر وكل موجود مقدور فهو مراد اذ لو لم يكن مرادا للوجود لما وجد فمصدر الوجود اذا مريد وكل موجود فله الى الواجب نسبة ما وللواجب الى كل موجود وجه وكل موجود فهو حاضر للواجب اذ الواجب مغاير لكل موجود وما ليس بحاضر للواجب فهو معدوم اذ ليس له اليه وجه ولولا وجه الحي القيوم لم يكن للموجودات اصلا وجود كما قال تعالى

للطريقة قد استولى على مداها غير انه غريق الانوار مطموس الآثار قد غلب سكره على صحوه وجمعه على فرقه وفنائه على بقائه وغيبته على حضوره والكمل منه عبد شرب فازداد صحوا وغاب فازداد حضورا فلا جمعه يحجبه عن فرقه ولا فرقه يحجبه عن جمعه ولا فنائه يصده عن بقائه ولا بقائه يصده عن فنائه

يعطي كل ذي قسط قسطه ويوفي كل ذي حق حقه

في النظر العامي لولا وجود الشمس المقوم لوجود الشعاعات المنبسطة على الارض لم يكن للشعاعات اصلا وجود واذا كان للواجب الى كل شيء وجه بالضرورة يكون عالما بكل ذرة من ذرات الوجود فهذه غاية العقل في وجهه • القسم الثالث هم المحجوبون بمحض الانوار وهم اصناف لا يمكن احصائهم وكلهم محجوبون بالانوار المحضة وانما الواصلون صنف وصلوا الى موجود منزه عن كل ما ادركه بصر من قبلهم فاحرقت سبحات وجه الاول الاعلى جميع ما ادركه بصر الناظرين وبصيرتهم والمحجوبون بالانوار المحضة اصناف لا يمكن احصائهم ونشير الى ثلثة اصناف منهم الصنف الاول طائفة عرفوا معاني الصفات تحقيقا وادركوا ان اطلاق اسم الكلام والارادة والقدرة والعلم وغيرها على صفاته عز وجل ليس مثل اطلاقها على البشر فتحاشوا عن تعريفه بهذه الصفات وعرفوه سبحانه بالاضافة الى المخلوقات كما عرف موسى صلوات الله وسلامه على نبينا وعليه في جواب قول فرعون وما رب العالمين فقالوا ان الرب المقدس المنزه عن المفهوم الظاهر من معاني هذه الصفات هو محرك السموات ومدبرها والصنف الثاني ترقوا من هؤلاء حيث ظهر لهم ان في السموات كثرة وان محرك كل سماء خاصة موجود آخر يسمى ملكا وفيهم كثرة وانما نسبتهم الى الانوار الالهية نسبة الكواكب ثم لاح لهم ان هذه السموات في ضمن فلك آخر يتحرك الجميع بحركته في اليوم والليلة مرة فقالوا الرب هو المحرك للجرم الاقصى المنطوي على الافلاك كلها اذ الكثرة منتفية عنه والصنف الثالث ترقوا عن هؤلاء وقالوا ان تحريك الاجسام بطريق المباشرة ينبغي ان يكون خدمة لرب العالمين جل ذكره وعبادة له وطاعة من عبد من عباده يسمى ملكا نسبته الى الانوار الالهية المحضة نسبة القمر الى الانوار المحسوسة فزعموا ان الرب تعالى هو المطاع من جهة هذا المحرك ويكون الرب تعالى محركا للكل بطريق الامر لا بطريق المباشرة ثم في تفهيم ذلك الامر وماهيته غموض يقصر عنه اكثر الافهام ولا يحتمله هذا الكتاب فهؤلاء الاصناف كلهم محجوبون بالانوار المحضة وقال في التعرف في الباب السادس في شرح قولهم في التوحيد فعله سبحانه من غير مباشرة وتفهيمه من غير ملاقاة وهدايته من غير ايماء لا تنازعه الهمم ولا تخالطه الافكار ليس لذاته تكييف ولا لفعله تكليف ثم قال حجة الاسلام رحمه الله وانما الواصلون صنف رابع تجلى لهم ان هذا المطاع ايضا موصوف بصفة تنافي

كان بالضرورة

اتحاد

وقد قال ابو بكر الصديق رضي الله تعالى عنه لعائشة رضي الله عنها لما نزلت براءتها من الافك على لسان رسول الله صلى الله عليه وسلم يا عائشة اشكري رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت والله لا اشكر الا الله ودلها ابو بكر رضي الله تعالى عنه على المقام الاكمل مقام البقاء المقتضي لاثبات الآثار وقد قال الله تعالى ان اشكر لي ولوالديك

وقال صلى الله عليه وسلم لا يشكر الله من لا يشكر الناس وكانت هي في ذلك الوقت غائبة مصطلمة عن شاهدها عن الآثار فلم تشهد الا الواحد القهار

الوحدانية المحضة والكمال البالغ لسر لا يحتمل الكتاب كشفه وان نسبته هذا المطاع نسبة الشمس في الانوار الحسية فتوجهوا من الذي حرك السموات ومن الذي امر بتحريكها الى الذي فطر السموات وفطر الامر بتحريكها فوصلوا الى موجود منزه عن كل ما ادركه بصر من قبلهم فاحرقت سبحات وجه الاول الاعلى جميع ما ادركه بصر الناظرين وبصيرتهم اذ وجدوه سبحانه مقدسا منزها عن جميع ما وصفناه من قبل ثم هؤلاء انقسموا فمنهم من احترق منه جميع ما ادركه بصره وانمحق وتلاشى لكن بقي هو ملاحظا للجمال والقدس وملاحظا ذاته في جماله الذي ناله بالوصول الى الحضرة الالهية فانمحقت منه المبصرات دون المبصر وجاوز هؤلاء طائفة هم خواص الخواص فاحرقتهم سبحات وجهه في انفسهم وغشيهم سلطان الجلال فانمحقوا وتلاشوا في ذواتهم فلم يبق لهم لحاظ الى انفسهم لفنائهم عن انفسهم ولم يبق الا الواحد الحق سبحانه وصار معنى قوله تعالى كل شيء هالك الا وجهه لهم ذوقا وحالا وقد اشرنا الى ذلك في الفصل الاول وذكرنا انهم كيف اطلقوا الاتحاد وكيف ظنوه فهذه نهاية الواصلين ومنهم من لم يتدرج في الترقي والعروج على التفصيل الذي ذكرناه ولم يطل عليهم الطريق فسبقوا في اول وهلة الى معرفة القدس وتنزيه الربوبية عن كل ما يجب تنزيهه عنه فغلب عليهم اولا ما غلب على الآخرين آخرا وهجم عليهم التجلي دفعة فاحرقت سبحات وجهه جميع ما يمكن ان يدركه بصر حسي وبصيرة عقلية ويشبه ان يكون الاول طريق الخليل والثاني طريق الحبيب صلوات الله وسلامه عليهما وعلى جميع الانبياء والمرسلين والله تعالى اعلم باسرار اقدامهما وانوار مقامهما فهذه اشارة الى اصناف المحجوبين ولا يبعد ان يبلغ عددهم
اذا فصلت المقالات وتتبع حجب السالكين سبعين الفا ولكن اذا فتشت لا تجد احدا منهم خارجا المقامات
عن الاقسام التي حصرناها فانهم اما محجوبون بصفاتهم البشرية او بالحس او بالخيال او بمقايسة العقل او بالنور المحض كما سبق فهذا ما حضرني في الوقت في جواب هذه الاسئلة مع ان السؤال صادفني والفكر
منقسم متشعب والهم الى غير هذا الفن منصرف ومقترحي على الاخ الكريم السائل ان يسال الله سبحانه والخاطر ن
العفو عما طغى به القلم او زلت به القدم فان خوض غمرة الاسرار الالهية خطير واستكشاف الانوار العلوية من وراء الحجب البشرية عسير غير يسير والحمد لله سبحانه وحده وصلاته وتسليماته على سيدنا محمد المصطفى

ان قرة العين بالشهود على قدر المعرفة بالمشهود فالرسول صلوات الله عليه وسلامه ليس معرفة غير كمعرفته فليس قرة عين كقرته وانما قلنا ان
قرة عينه في صلاته بشهوده جلال مشهوده لانه قد اشار الى ذلك بقوله في الصلاة ولم يقل بالصلاة اذ هو صلوات الله عليه وسلامه لا تقر
عينه بغير ربه وكيف وهو يدل على هذا المقام ويامر به من سواه بقوله صلوات الله عليه وسلامه اعبد الله كانك تراه ومحال ان يراه ويشهد معه سواه

وآله وصحبه بعد چون از سخنان ارباب معارف واصحاب حقائق قدس الله تعالى ارواحهم روشن و
مبرهن میشود که کنه حق سبحانه وتعالى وغيب هويت او عز وعلا بحقيقت مفهوم ومعلوم هيچكس نتواند
بود سبحان الملك القدوس مقربان وقدسيان بكمال عجز خود از شهود كبريا وعزت او سبحانه معترفند كه
سبحانك ما عرفناك حق معرفتك سبحان من لا يعلم ما هو الا هو وآنچه گفته اند لما عرفنا الله
عز وجل بالاجمال انه موصوف بصفات الكمال فقد عرفنا الله سبحانه حق معرفته بيان آن معرفت اجماليست
واینکه گفته شد بیان معرفت تفصیلی قال في التعرف في الباب الثاني والثلثين في علوم الصوفية
رحمهم الله ثم لكل مقام بدء ونهاية وبينهما احوال متفاوتة ولكل مقام علم والى كل حال اشارة
ومع كل مقام اثبات ونفي وليس كل ما نفي في مقام كان منفيا فيما قبله ولا كل ما اثبت فيه مثبتا
فيما دونه وهو كما روي عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال لا ايمان لمن لا امانة له فنفى صلى الله عليه وسلم
ايمان الامانة لا ايمان العقد والمخاطبون ادركوا ذلك وكان عليه السلام مشرفا على احوالهم

ف القول في معنى حديث لا ايمان لمن لا امانة له

• شرح مبادي معرفت تفصيلي که بسبب ذوق ارواح انبيا واوليا ومقربان وصديقان است در طي
حروف وكلمات نگنجد طالبان حضرت ومشتاقان جمال صمديت که میخواهند که بنردبان شوق
وكمند طلب خود را از غيابت الجب تقليد بفضاي شهود وعيان رسانند بعضي اصحاب البحث والافكار اند
وبعضي اولوا الكشف والابصار اند اهل بحث ونظر ميخواهند كه بتركيب مقدمات وتقريب حجج وبراهين
بقصاراي مطالب خود برسند از وجود ممكنات بر وجود واجب عظم قدسه استدلال ميكنند اولئك
ينادون من مكان بعيد قال بعض العارفين رحمهم الله مع ان العلم اليقيني الذي لا ريب فيه يعسر
اقتناصه بالقانون الفكري والبرهان النظري والظفر بمعرفة الاشياء من طريق البرهان في حد
اما متعذر مطلقا او في اكثر الامور وقد اتضح لاهل البصائر والعقول السليمة ان التحصيل
المعرفة الصحيحة طريقين طريق البرهان بالنظر والاستدلال وطريق البيان لذوي الكشف بتصفية
الباطن والالتجاء الى الحق سبحانه والحال في المرتبة النظرية قد استبان بما اسلفنا فتعين الطريق
الآخر وهو التوجه الى الحق سبحانه بتصفية الباطن والافتقار التام وتفريغ القلب بالكلية من سائر

للتعلقات

فان قال قائل قد تكون قرة العين بالصلاة لانها فضل من الله وبارزة من عين منة الله فكيف لا يفرح بها وكيف لا تكون قرة العين بها وقد قال سبحانه قل بفضل الله وبرحمته فبذلك فليفرحوا الآية فاعلم ان الآية قد اومأت الى الجواب لمن تدبر سر الخطاب اذ قال فبذلك فليفرحوا وما قال فبذلك فافرح يا محمد قل لهم فليفرحوا بالاحسان والتفضل وليكن فرحك انت بالمتفضل كما قال في الآية الاخرى قل الله ثم ذرهم في خوضهم يلعبون

التعلقات الكونية والعلوم والقوانين **وقد** ذهب الرئيس ابن سينا ابو علي الحسين بن عبد الله بن الحسن بن علي بن سينا الذي هو استاذ اهل النظر ومقتداهم عنه عثوره على هذا السير اما من خلف حجاب القوة النظرية بصحة الفطرة او بطريق الذوق كما يومي اليه في موضع من كلامه الى انه ليس في قدرة البشر الوقوف على حقائق الاشياء بل غاية الانسان ان يدرك خواص الاشياء ولوازمها وعوارضها وبين المقصود في بيان منصف خبير وسيما فيما يرجع الى معرفة الحق سبحانه وذلك في اواخر عمره بخلاف المشهور عنه في اوائل كلامه وفي آخر حياته انه تاب وتصدق بما معه على الفقراء ورد المظالم فكان يحفظ القرآن فيختم في كل ثلثة ايام ثم مات في يوم الجمعة الاولى من رمضان سنة ثمان وعشرين واربعمائة ودفن بهمدان وكانت ولادته في سنة سبعين وثلثمائة كذا قيل وقيل سنة ثلث وسبعين وثلثمائة فكان ابوه رجلا من اهل بلخ انتقل الى بخارا في ايام نوح بن منصور وتولى العمل بقرية خرميثن بقرية افشنه وتزوج فولد ابو علي بها ثم انتقل الى بخارا واشتغل بالفقه وتردد فيه الى الامام اسمعيل الزاهد رحمه الله وفي تاريخ الامام اليافعي ذكر ان ابا علي لم يستكمل ثماني عشرة سنة من عمره الا وقد فرغ من تحصيل العلوم باسرها والتصانيف تقارب مائة تصنيف منها رسالة الطير وهو احد فلاسفة المسلمين وقد ذكروا انه تاب واشتغل بالتنسك وادركه الله تعالى بسابق عنايته ووسع ابو علي رحمته والله اعلم بحقيقة حاله

واما اهل كشف وبصيرت بتصفيه باطن وكمال تبتل ودوام توجه بمنتهاء مقاصد خود مي رسند ومو الا استهلاك في شهود جماله وجلاله عز وجل ايشان اند محجوبان لم يزل ولا يزال بر طهارت فطرت مانده اند وظلمات اكوان وتعلقات حدثان در ايشان اثر نكرده است اولئك كتب في قلوبهم الايمان وايدهم بروح منه ايشان وجود آفريدگار را عز وعلا بي تركيب مقدمات عقلي مي شناسند فطرة الله التي فطر الناس عليها لا تبديل لخلق الله ذلك الدين القيم بنا بر ادراك اوان باستدلال قوة لمس حاجت افي الله شك فاطر السموات والارض سيد الطائفه جنيد را قدس الله تعالى سره پرسيدند ما الدليل على وجود الصانع عز وجل فرمود اغنى الصباح عن المصباح عجز وحيرت ايشان از تصادم شكوك وتعارض ادله نبود كه آن حيرت مذموم است وطريق استدلال چون از فيض نور

ذكر ابن سينا وتصانيفه وتوبته من ضلالته وتاريخ ولادته وموته

الناس فی ورود المنن علی ثلثة اقسام فرح بالمنن لا من حیث مهدیها ومنشئها ولکن بوجود متعته فیها فهذا من الغافلین یصدق علیه قوله تعالی حتی اذا فرحوا بما اوتوا اخذناهم بغتة وفرح بالمنن من حیث انه شهدها منة ممن ارسلها ونعمة ممن اوصلها یصدق علیه قوله تعالی قل بفضل الله وبرحمته فبذلک فلیفرحوا هو خیر مما یجمعون وفرح بالله ما شغله من المنن ظاهر متعتها ولا باطن منتها بل شغله النظر الی الله عما سواه والجمع علیه فلا یشهد الا ایاه یصدق علیه قوله تعالی قل الله ثم ذرهم فی خوضهم یلعبون

ربانی وامداد عنایات سبحانی جل ذکره خالی بود عاقبت باین حیرت مذموم مؤدی گردد بلکه عجز و حیرت ایشان از توالی تجلیات و مشاهده عجائب امور و احکام ربوبیت باشد رب زدنی فیک تحیرا سبحان من لم یجعل لخلقه سبیلا الی معرفته الا بالعجز عن معرفته اشارت باین حیرت محمودست پس بباید دانست که معرفت ذات حق تعالی من حیث یعلم نفسه و یجهله غیره و معرفت سر وحدت و فناء ملک و ملکوت و سر کل شیء هالک الا وجهه اغمض و اشرف علوم مکاشفات و لوح این نوع علوم را جز در مکتب وعلمناه من لدنا علما ننویسند بعد از آنکه آئینه دل را بصقل ایمان و تقوی از زنگ ممکنات زدوده باشند واز اوصاف بشری شراب تجرید نوشیده و لو ان اهل القری آمنوا واتقوا لفتحنا علیهم برکات من السماء الایة و ابوبکر واسطی قدس الله تعالی روحه فرموده جملة التوحید ان کل ما یتسع به اللسان او یشیر الیه البیان من تعظیم او تجرید او تفرید فهو معلول والحقیقة وراء ذلک کذا فی التعرف فی الباب الثالث والستین فی التوحید و با آنکه معلوم و مشهود اهل بصیرتست که ادراک هیچکس از موحدان بکنه ادراک حقیقت واحد جل ذکره نتواند رسید هرچه در عقل و فهم و وهم و حواس و قیاس آید ذات خداوند سبحانه از آن مقدس و منزه است لجبیرت صاحب نظران از اشعه انوار عظمت او جز تحیر و تلاشی سبیلی و دلیلی نیست بعضی از کبراء دین و عظماء اهل یقین قدس الله تعالی ارواحهم در عبارات و اشارات ایشان لفظ وجود و عبارت اطلاق وجود وارد است با آنکه هم در عبارات ایشانست لا یقال هو الوجود اذ به سبحانه ظهر الوجود و لو جو ما نحن فیه به ظهر الوجود و کل شیء ؛ یرینیها به کان الظهور ؛ تجلی للقلوب و جل عنها ؛ و من عن العیون مستور که و هم ایشان گفته اند حقیقته سبحانه غیر معلومة لما سواه ولیست حقیقته عز وجل عبارة عن الکون ولا عن الحصول والتحقق والثبوت المراد بها المصدر لان کل واحد منها عرض و هو سبحانه لیس بجوهر ولا عرض و شیخ بزرگوار شیخ المشائخ الکبار مطلع الانوار و منبع الاسرار ترجمان الطریقة برهان الحقیقة شهاب الحق والدین ابو حفص عمر بن محمد البکری السهروردی قدس الله تعالی روحه سوال کردند از حال بعضی از کبراء دین و عظماء اهل یقین قدس الله تعالی ارواحهم که

در تاریخ امام یافعی رحمه الله مذکورست که گفته اند که وی را با شیخ شهاب الدین سهروردی قدس سرهما اتفاق ملاقات و اجتماع افتاده است و هر یک از ایشان در دیگری نظر کرده و آنگاه از یکدیگر مفارقت نموده اند بی آنکه در میان ایشان کلامی واقع شود بعد از آن وی را از حال شیخ شهاب الدین پرسیدند گفته رجل مملو من قرنه الی قدمه من السنة و شیخ شهاب الدین را از حال وی پرسیدند گفته است هو بحر الحقایق

فتوحات مکیه ... (marginal vertical note, partly illegible)

ذکر بعض عبد الرحمن الجامی قدس سره در این خبر از خدمت خواجه برهان الدین ابو نصر پارسا ... الحقائق [illegible]

وقد اوحى الله تعالى الى داود عليه الصلوة والسلام يا داود قل للصديقين بي فليفرحوا وبذكري فليتنعموا والله تعالى يجعل فرحنا واياكم به وبالرضا منه وان يجعلنا من اهل الفهم عنه وان لا يجعلنا من الغافلين وان يسلك بنا مسلك المتقين بمنه وكرمه ● الهي انا الفقير في غناي فكيف لا اكون فقيرا في فقري الهي انا الجاهل في علمي فكيف لا اكون جهولا في جهلي الهي ان اختلاف تدبيرك وسرعة حلول مقاديرك منعا عبادك العارفين بك عن السكون الى عطاء واليأس منك في بلاء

ذکر ایشان حالیا گذشت فقال فی وصفه بعد ما جالسته هو بحر الحقائق وقد وصفه غیره الغیر من
المشایخ والعلماء رحمهم الله تعالی بعلو المقامات و اخبروا عنه بما یطول ذکره من الکرامات ودر شرح تعرف
فرموده است فی شرح قوله فی خطبة التعرف المتفرد بذاته عن شبه ذوات المخلوقین المنزه بصفاته
عن صفات المحدثین یگانه است بذات خویش از مانند ذاتهای مخلوقان و متفرد متفعل بود
از فرد و فرد یگانه بود که با وی دیگری نباشد پس خدای عز وجل یگانه است بذات خویش و ذات
هستی بود همچون وجود و شیء و نفس این همه عبارت از هستی بود پس هستی وی بهستی کس نماند
زیرا که همه هستیها یا جسم اند یا جوهر و هستی خدای عز وجل جسم و جوهر نیست و همه ذاتها یا اندر مکان اند
و یا اندر زمان و ذات خدای را عز وجل ابتدا و انتها نیست این است معنی قول امیر المومنین علی رضی الله عنه
که وی را پرسیدند که توحید چیست فرمود آن است که بدانی که هرچه بر سر تو میگذرد خدای عز وجل
جز آن است متنزه متفعل بود از نزاهت و معنی آن بود که بوجود پاک است بصفات خویش از
صفتهای محدثات یعنی دیگر هیچ صفت وی بصفات محدثات نماند و صفت محدثات عرض است
و صفت خدای تعالی عرض نیست و ذات وی سبحانه قدیم است و صفت قدیم قدیم بود و غیر وی عز و علا
همه محدثات اند و صفت محدث محدث بود و صفات محدثات همه اعراض اند و مر اعراض را بقا نبود
و صفت خدای تعالی واجب البقاست ممتنع الفناست و بعضی از کبار علمای بخارا روح
الله تعالی ارواحهم اجمعین که معاصر اند با حضرت عالم ربانی ناصح الامة المشفق علی خلق الله تعالی
المقول فی القابه متبع رسول الله صلی الله علیه وسلم فی القول والعمل مولانا حافظ الدین الکبیر البخاری رحمه الله
و حضرت مولانا رحمه الله لقب ایشان فقیه الامة نوشته اند و هو الامام الزاهد العارف المحقق المتقن
محمود بن محمد بن داود الافشنجی اللؤلؤی طیب الله تربته و اعلی فی فرادیس الجنان رتبته در رساله بیان الاعتقاد
در فصل دوم که در بیان حقیقت مذهب سنت و جماعت است در بیان توحید این عبارات نوشته است یکی است بذات
خود یگانه است بصفات خود هیچ صفتی مر وی را نو شونده نی و سپری شونده نی معنی ذات جز هستی نه
هست و جزوی نه هستی وی بغیر وی نه احدیت وی از قلت نه ربوبیت وی بعلت نه ذات وی

المتنزه

ن

زائل قومه

الٰهی منی مایلیق بلومی ومنک مایلیق بکرمک الٰهی وصفت نفسک باللطف والرافة بی قبل وجود ضعفی افتمنعنی منهما بعد وجود ضعفی الٰهی
ان ظهرت المحاسن منی فبفضلک ولک المنة علیّ وان ظهرت المساوی فبعدلک ولک الحجة علیّ الٰهی کیف تکلنی الی نفسی وقد توکلت
وکیف اضام وانت الناصر ام کیف اخیب وانت الحفی بی ها انا اتوسل الیک بفقری الیک وکیف اتوسل الیک بما هو محال ان یصل الیک

جسم نه جوهر نه عرض نه بلکه هرچه جز ویست از جسم و جوهر و عرض علوی و سفلی نور و ظلمت آفریدهٔ
ویست جل ذکره و در خطبهٔ این ساله فرموده است تبرک کردم بالفاظ مشایخ بزرگ چون خواجه امام
زاهد صفار بخاری و شیخ ابو المعین نسفی و مولانا نجم الدین عمر نسفی و خواجه امام نور الدین صابونی و
مولانا شمس الائمه کردری و بالفاظ استادان خویش رحمهم الله بزبان فارسی بی تکلف عبارت
چنانکه بفهم جملهٔ عوام برسد نسخهٔ جمع کردم در بیان مذهب اهل سنت و جماعت و ما توفیقی الا بالله
علیه توکلت والیه انیب **وقال** فی التعرف فی الباب التاسع فی قولهم فی القرآن کلام الله تعالیٰ
صفة لله سبحانه فی ذاته لایشبه کلام المخلوقین بوجه من الوجوه ولیست له مائیة کما ان ذاته
سبحانه لیست له مائیة الا من جهة الاثبات **و قال** در شرح التعرف مر کلام ویرا سبحانه چیزی
نیست چنانکه مر ذات ویرا مائیت نیست الا من جهة الاثبات مگر از روی هستی یعنی چون ما را
گویند خدای تعالیٰ هست گوییم هست چون گویند ویرا صفات هست گوییم هست ازینقدر
چاره نیست و اینقدر جواب درست است اگر پس ازین گویند ما هو گوییم که این سوال خطاست
که مائیت جنس جوید و آنجا جنس نیست جنس جمع انواع باشد انواعی باید بسیار تا جمله گردد
بازجملهٔ آن انواع را جنس گویند تا سوال درست آید و چون خدای تعالیٰ یکی است سوال مائیت بروی
محال است **وقال** فی التعرف اول ما یلزم العبد بعد احکام علم التوحید والمعرفة علی طریق — و القول فی العلم و طلبه
الکتاب والسنة واجماع السلف الصالح رضی الله عنهم والتیقن بما علیه اهل السنة والجماعة رضی الله
عنهم الاجتهاد فی طلب الاحکام الشرعیة واحکامه من علم الصلوٰة والصوم وسائر الفرائض
الی علم المعاملات والمبایعات علی قدر ما امکنه وسعة طبعه وقوی علیه فهمه وهذه علوم التعلم
والاکتساب فالعلم بین الجهدین جهد الطلب قبل حصوله وجهد الاستعمال بعد حصوله فان کل ما کان اعز
فی نفسه کان اشد علی طالبه کذا فی التعرف الی ان قال ثم وراء هذا علوم المشاهدات والمکاشفات
وهی التی تفردت به الصوفیة بعد جمعها سائر العلوم **و** در شرح تعرف میگوید در بیان علوم تعلم
همه نعمتها شاید که خدای تعالیٰ کسی را دهد بی تکلف چون عافیت و امنیت و مال و ملک و علم نعمتی

ام کیف اشکو الیک حالی وهی لا تخفی علیک ام کیف اترجم لک بمقالی وهو منک برز الیک ام کیف تخیب وهی قد وفدت الیک
ام کیف لا تحسن احوالی وبک قامت والیک الهی ما الطفک بی مع عظیم جهلی وما ارحمک بی مع قبیح فعلی الهی ما اقربک منی
وما ابعدنی عنک الهی ما ارأفک بی فما الذی یحجبنی عنک الهی قد علمت باختلاف الآثار وتنقلات الاطوار ان مرادک منی ان تتعرف الی فی کل شیء حتی لا اجهلک فی شیء

[illegible]

فصل

القول فی علم الوراثة

عزیزست در دو جهان نعمتی نیست از علم بزرگتر این نعمت عزیز بی جان کندن و جهد نمودن بدست نیاید علم شریعت باین صفت ست علم حقیقت چگونه باشد ۰ علم حقیقت علم وراثت ست ونتیجه سلوک و اعمال باطن ست من ریاضة النفس وتهذیب اخلاقها ومعرفة آفاتها ومکاید العدو وفتنة الدنیا وطریق الاحتراز منها ولزوم جوارح النفس وحفظ اطرافها وجمع حواسها حتی یمکن للعبد عند ذلک مراقبة الخواطر وتطهیر السرائر واول علم وراثت آنست که نفحه از نفحات قدم وجذبه از جذبات کرم بروجه قبول باستقبال رونده آید وغشاوه غفلت از چشم حقیقت بین او بردارد ودیدهٔ دل او بنور احدیت مکحل گرداند این نوع علوم از غایت عزت وعظمت جز بطریق خطابی در جلابیب حروف وکلمات نمیگنجد من عرف الله کل لسانه این باشد که عارف عبارت نیابد که بدان از کنه معلومات خود بیان تواند کردن ومن لم یذق لم یعرف وغرض اکابر طریقت از گفتن ونوشتن این نوع علم بیش از تنبیهی وتشویقی نبوده است واین طایفه اند که ارباب شهود واصحاب معارف تفصیل اند واولوا المعارج والابصار اند از ظلمات خودی خود بکلی خلاص یافته اند وبمنتهای همت دل رسیده اند وهو الابتهال فی شهود جماله وجلاله عز وجل بلجه دریای حدنیت رسیده اند واز ظلمات حدثان گذر کرده اند هرچه همه خلق را غیبست ایشان را عیانست وهرچه مردم بحکایت شنیده اند ایشان بصیرت باقیه دیده اند وبتصفیه باطن وکمال تبتل ودوام توجه بمنتهای مقاصد خود رسیده اند واین سلوک صراطی مستقیم ست که راه صد وبیست وچهار هزار پیغمبرست علیهم الصلاة والسلام واشرف این طرق واکمل این ادیان ملت حنیفی ودین مصطفوی ست صلی الله علیه وسلم واین طایفه اند که حضرت عزت جل ذکره سر الله نور السموت والارض النقاب گشوده با ایشان در میان نهاده است وحقیقت ونحن اقرب الیه من حبل الورید ونحن اقرب الیه منکم ولکن لا تبصرون در خلوتخانه کل شیء هالک الا وجهه بر ایشان گشاده ذلک بان الله هو الحق وان ما تدعون من دونه الباطل آمده سبحان الملک القدوس لا یتصل به شیء ولا ینفصل عنه شیء وصول بحضرت خداوند عز وعلا بی اتصال وانفصال است

الهی کلما اخرسنی لومی انطقنی کرمک وکلما آیستنی اوصافی اطمعتنی مننک الهی من کانت محاسنه مساوی فکیف لاتکون مساویه مساوی ومن کانت حقائقه دعاوی فکیف لاتکون دعاویه عاوی ● الهی حکمک النافذ ومشیتک القاهرة لم تترکا لذی مقال مقالا ولا لذی حال حالا الهی کم من طاعة بنیتها وحالة شیدتها هدم اعتمادی علیها عدلک بل اقالنی منها فضلک

تعالی الله سبحانه عما یتوهم الزائغون علوا کبیرا وتجلیات او مراتب بے نهایت است شعر هر چه پردی دلت مصفا تر زو تجلی ترا مهیا تر ان الله یتجلی للناس عامة ولابی بکر خاصة سبحان من وحد نفسه علی لسان عبده **قال** ابن عطا رحمه الله فی قوله عز وجل قل هو الله احد هو سبحانه هو ولا یقدر احد ان یخبر عن هویته الا هو لا عبارة لاحد حقیقة الا له عن نفسه فیخبر عن نفسه بحقیقة حقه والاغیار یخبرون عنه علی حد الاذن فیه والامر فاخبر سبحانه بانه هو الله اشار من نفسه الی نفسه اذ لم یستحق احد ان یشیر الیه سواه فمن اشار الیه فانما اشار الی اشارته الی نفسه فمن تحقق باشارته الملک اشارته بالتعظیم والحرمة کانت اشارته صحیحة علی حد الصواب ومن وقعت اشارته علی حد الدعوی بطلت اشارته وبعدت عن معانی الحقیقة **وقال** ابو سعید الخراز رحمه الله ان الله تعالی اول ما دعا عباده دعاهم الی کلمة واحدة فمن فهمها فهم ما وراءها وهو قوله سبحانه قل هو الله احد **وقال** الواسطی رحمه الله فی قوله سبحانه قل هو الله احد هو حرف لیس باسم ولا وصف ولکنه کنایة واشارة کنایة عن الذات واشارة الی الذات ولما کان الغرض الاقصی من طلب العلوم باسرها معرفة ذات الله تعالی وصفاته وکیفیة صدور افعاله عنه وهذه السورة داله علی سبیل التعریض والایماء علی جمیع ما یتعلق بالبحث عن ذات الله تعالی جعل هذه السورة معادلة لثلث القرآن فی الحدیث المتفق علی صحته المخرج فی الاصول الستة فسبحانه ما اعظم شانه وما اقهر سلطانه فهو الذی هو منتهی الحاجات ومن عنده نیل الطلبات ولا یبلغ احد ادنی ما استاثر به من الجلال والعظمة والغبطة والبهجة قصوی نعوت الناعتین واعظم اوصاف الواصفین بل القدر الممکن ذکره الممتنع ازید منه هو الذی ذکره فی کتابه العزیز واودعه فی وحیه المقدس ورموزه الجلیلة الرفیعة وقال سبحانه قل هو من عین الجمع وارد علی مظهر التفصیل هو الله احد وهو المطلق هو الذی لا یکون هویته موقوفة علی غیره ووجود عین کما سبق بالفارسیة فی رسالة مبداء الاعتقاد والهویة الالهیة لجلالتها وعظمتها لا یمکن ان یعبر عنها الا بانه هو هو ولا یمکن شرحها الا بلوازمها واللوازم منها اضافیة ومنها سلبیة واللوازم الاضافیة اشد تعریفا من الامور السلبیة والاکمل فی التعریف هو اللازم الجامع لنوعی الاضافة

والسلب

الهي انت تعلم وان لم تدم الطاعة مني فعلا جزما فقد دامت محبة وعزما الهي كيف اعزم وانت القاهر وكيف لا اعزم وانت الآمر
الهي ترددي في الآثار يوجب بعد المزار فاجمعني عليك بخدمة توصلني اليك الهي كيف يستدل عليك بما هو في وجوده مفتقر اليك
ايكون لغيرك من الظهور ما ليس لك حتى يكون هو المظهر لك متى غبت حتى تحتاج الى دليل يدل عليك ومتى بعدت حتى تكون الآثار
هي التي توصل اليك

والسلب فمعقب قوله سبحانه هو بذكر اسم الله المتناول للامرين فان لا اله هو الذي ينتسب اليه غيره و
لا ينتسب هو الى غيره فانتساب غيره اليه اضافي وكونه غير منتسب الى الغير سلبي كذا ذكره بعض
اهل النظر والاستدلال الى آخر كلامه في هذه السورة المقدسة والله عز وجل محيط باسرار هذه السورة
وغاياتها ونزلت هذه السورة في جواب قول المشركين يا محمد صف لنا ربك انسب لنا ربك بين لنا
جنسه كما في كتب التفاسير وسميت هذه السورة سورة الاخلاص لانه سبحانه اخلص فيها معاني التوحيد
وعن علي بن موسى الرضا عن ابيه عن جعفر بن محمد رضي الله عنهم انه قال في قوله عز وجل قل هو الله احد
ان الحقائق مصونة عن ان يبلغها وهم او فهم واظهار ذلك بالحروف ليهتدي بها من القى السمع وهو شهيد
وهو اشارة الى الغيبة عن الحواس وتنبيه على معنى ثابت وقال الشيخ الامام العارف الولي ابو عبد الله
محمد بن علي الحكيم الترمذي قدس الله تعالى روحه ونور ضريحه في كتابه نوادر الاصول في معرفة اخبار الرسول عليه السلام
في الاصل التاسع والستين والمائتين حدثنا عيسى بن احمد العسقلاني قال حدثنا المؤمل عن عبد الرحمن
الثقفي عن عباد بن عبد الصمد عن انس بن مالك رضي الله عنه انه قال جاء رجل الى رسول الله صلى الله عليه وسلم
فقال يا رسول الله اي الاعمال افضل قال صلى الله عليه وسلم العلم بالله عز وجل ثم اتاه فسأله
فقال صلى الله عليه وسلم مثل ذلك فقال يا رسول الله انما اسألك عن العمل فقال عليه السلام ان العلم
ينفعك معه قليل العمل وكثيره وان الجهل لا ينفعك معه قليل العمل ولا كثيره قال ابو عبد الله رحمه الله
فالعلم ثلاثة انواع علم بالله تعالى وعلم بتدبير الله سبحانه وربوبيته وعلم بامر الله تعالى وعلم
التدبير داخل في باب العبودية والعلم بالله تعالى هو الشيء الذي يظهر على الالسنة من لسان تبيين العلوم
فالعلم راس كل امر وخلق الله تعالى الخلق اصنافا والوانا ثم اعطى كل شيء علمه الذي ينبغي له فبالعلم
يعرف العبد ربه بالعلم يعبد ربه سبحانه وهو جواب موسى صلوات الله وسلامه على نبينا وعليه لفرعون حيث
قال فمن ربكما يا موسى قال ربنا الذي اعطى كل شيء خلقه ثم هدى اي اعطاهم خلقهم ثم الهمهم
من خلقهم وكونهم ومن يملكهم وبمن قوامهم فالهدى هو العلم الذي اعطى كل شيء من خلقه حتى
هداهم الى نفسه اعطاهم ثم عرفهم نفسه وهداهم فالعلم جملة والمعرفة تمييز الجملة اعطى كل شيء خلقه

الٰہی عمیت عین لاتراک علیہا رقیبا وخسرت صفقۃ عبد لم یجعل لہ من حبک نصیبا الٰہی امرت بالرجوع الی الآثار فارجعنی الیہا
بکسوۃ الانوار وہدایۃ الاستبصار حتی ارجع الیک منہا کما دخلت الیک منہا مصون السر عن النظر الیہا ومرفوع الہمۃ عن
الاعتماد علیہا انک علی کل شیٔ قدیر الٰہی ہذا ذلی ظاہر بین یدیک وہذا حالی لا یخفی علیک منک اطلب الوصول الیک وبک استدل
علیک فاہدنی بنورک الیک وقمنی بصدق العبودیۃ بین یدیک

وہداہ الیہ حتی یعلمہ ویعرفہ ویعبدہ فالحاجۃ بالآدمی الی العلم باللہ تعالیٰ حسب مالہ خلق **وفی**
المغرب ذو بمعنی الصاحب یقتضی شیئین موصوفا ومضافا الیہ یقال جاء نی رجل ذو مال
وتقول للمؤنث امرأۃ ذات مال ہذا اصل الکلمۃ ثم اقتطعوا عنہا مقتضاہا واجروہا مجری الاسماء
التامۃ المستقلۃ بانفسہا غیر المقتضیۃ لما سواہا فقالوا ذات متمیزۃ وذات قدیمۃ او محدثۃ
ونسبوا الیہا کما ہی من غیر تغییر علامۃ التانیث فقالوا الصفات الذاتیۃ واستعملوہا استعمال
النفس والشیٔ وعن ابی سعید کل شیٔ ذات وکل ذات شیٔ **وحکی** صاحب التکملۃ قول العرب جعل اللہ
ما بیننا فی ذاتہ وعلیہ قول ابی تمام ؎ ویضرب فی ذات الالٰہ فیوجع **قال** شیخنا رحمہ اللہ
ان صح ہذا فالکلمۃ اذا عربیۃ وقد استعمل المتکلمون فی استعمالہم القدوۃ واما قولہ تعالیٰ
علیم بذات الصدور وقولہم فلان قلیل ذات الید وقلّت ذات یدہ فمن الاول لان المعنی الاملاک
المصاحبۃ للید وکذا قولہم اصلح اللہ ذات بینہم وذو الید **وقال** الشیخ بعض اہل المعرفۃ رحمہم اللہ
وہمچنین معرفت حقائق اسما وصفات الٰہی در غایت عظمت ونہایت جلالت است جز اہل صفوت
وخلت را بر آن اطلاع ندہند **وظیفۂ** طالب مستعد آن است کہ اول اسما وصفات حق تعالیٰ
وتقدس را بطریق ایمان از انبیا ومتابعان ایشان کہ اولیا اند بگیرد بس راہ ایشان برود تا
بنور متابعت ایشان بر حقائق اطلاع یابد واتقوا اللہ ویعلمکم اللہ بنقل اقاویل مختلفہ در روایت
مذاہب متنوعہ وحفظ مجلدات کلام وحکمت فلسفہ قابل انعکاس اشعۂ انوار اسما وصفات
حق جل شانہ وعز سلطانہ نمی تواند شدن نہ ہر کہ مجرد اصطلاح علما وحکما داند عالم وحکیم بود
ونہ ہر کہ صورت زہد وعبادت ورزد او را بجلال وجمال ازلی بینائی دہند قد علم کل اناس
مشربہم جانی قدسی باید تا داند کہ معانی اسما وصفات او جل وعلا چہ بود در ہر دلی نور
عزت اسرار او نگنجد وہر گوشی طاقت سماع سطوات جلال او ندارد ؎ اول آن بہ کہ مستمع
طلبی کہ نداند ہندوان عربی آنہا کہ بمجرد بضاعت عقل منحرف وفطنت بترا وبصیرت
حولا در حقائق تصرف میکنند جز کفر وضلالت وحیرت مذموم وجہالت نقد وقت ایشان

المستعملۃ

ما بیننا

بترا بریدم وبی فرزند وبا خیر وخطبہ ورسالہ کہ در ابتدا آن حمد خدا ونعت رسول نباشد منہ

الٰهی علمنی من علمک المخزون وصنی بسر اسمک المصون الٰهم حققنی بحقائق اهل القرب واسلک بی مسالک اهل الجذب
الٰهی اغننی بتدبیرک عن تدبیری وباختیارک عن اختیاری واوقفنی علی مراکز اضطراری الٰهم اخرجنی من ذل نفسی وطهرنی من شکی
وشرکی قبل حلول رمسی بک استنصر فانصرنی وعلیک اتوکل فلا تکلنی وایاک اسأل فلا تخیبنی وفی فضلک ارغب فلا تحرمنی
ولجنابک انتسب فلا تبعدنی
وببابک اقف فلا تطردنی

نمیگردد قومی نفی صفات میکنند و ذوق انبیا و اولیا بخلاف این گواهی میدهد و قومی
اثبات صفات میکنند ولکن مغائرةً للذات حق المغائرة وازینجا کفر محض و شرک بحت لازم
می آید و قومی ذات او را سبحانه محل حوادث میدهند تعالی الله سبحانه عما یقول الظالمون علواً
اما سادات و کبراء طریقت که خزینهٔ اسرار وحدت اند قدس الله تعالی ارواحهم بمعانی و حقائق ایمانی
از مشکاة نبوت اقتباس کرده اند و بتعلیم حق عز اسمه و تعریف او دانسته اند و دیده از راه جدل و گفت و گو
چیزی نتوان دانستن و رحم الله الشیخ اوحد الدین الکرمانی حیث قال ٥ اسرار طریقت نشود حل
بسوال ٭ نی نیز بدر باختن حشمت و مال ٭ تا خون نکنی دیده و دل پنجه سال ٭ هرگز ندهند رهت از قال بحال ٭
چون کلید اذا جاء نصر الله و الفتح از حضرت و عنده مفاتح الغیب لا یعلمها الا هو نفرستند
وقفل التبریة ام علی قلوب اقفالها را بر ندارند انکار عیان خود از خبر مستغنی کردند برای تنبیه
وتشویق ایمائی کرده شد و من الله سبحانه التوفیق و الهدایة و العصمة و لا حول و لا قوة الا بالله
عز و جل **والامام العالم** النحریر المناظر المتکلم المفسر فخر الدین الرازی ابو عبد الله محمد
بن عمر بن الحسین القرشی التیمی البکری رحمه الله وهو الملقب بالامام عند علماء الاصول وهو المقرر شبهة
المخالفین المبطل لها باقامة البراهین وهو الشافعی المذهب فی الفروع الاشعری المذهب فی الاصول
ومدحه الامام سراج الدین یوسف بن ابی بکر بن محمد السکاکی الخوارزمی صاحب المفتاح جزاه الله
تعالی خیراً وخفف عنه بقوله ٥ علمن علماً یقیناً ان رب العالمینا لو قضی فی عالمیهم
خدمة للاعلمینا خدم الرازی فخراً خدمة القن ابن سینا وهو الذی جمع فی التفسیر الکبیر
من الغرائب والعجائب ما یطرب کل طالب و شرح سورة الفاتحة فی مجلد و له الید البیضاء فی الوعظ و کان
یعظ باللسانین العربی و العجمی و کان یلحقه الوجد حال الوعظ و یکثر البکاء و کان یحضر مجلسه بمدینة
هراة ارباب المذاهب و المقالات و یسألونه و کان یجیب کل سائل باحسن الاجوبة فی المجادلة و رجع
بسببه خلق کثیر من الکرامیة و غیرهم الی مذهب اهل السنة و توفی بهراة یوم الاثنین یوم عید الفطر من
سنة ستمائة و کانت ولادته فی الخامس و العشرین من شهر رمضان سنة اربع و اربعین و قیل ثلث و اربعین و

ف
ذکر الامام فخر الدین الرازی ومناقبه

الهی تقدس رضاک ان تکون له علة منک فکیف تکون له علة منی انت الغنی بذاتک عن ان یصل الیک النفع منک فکیف
لا تکون غنیا عنی الهی ان القضاء والقدر غلبنی وان الهوی بوثائق الشهوة اسرنی فکن انت النصیر لی حتی تنصرنی وتنصر بی
واغننی بفضلک حتی استغنی بک عن طلبی انت الذی اشرقت الانوار فی قلوب اولیائک حتی عرفوک و وحدوک وانت الذی ازلت
الاغیار من قلوب احبابک حتی لم یحبوا سواک ولم یلجأوا الی غیرک انت المونس لهم حیث اوحشتهم العوالم

وخمسمائة بالری کذا ذکر احواله الامام الیافعی رحمه الله در تاریخه فرموده حست فی اول کتابه المسمی
بالمباحث المشرقیة وقد جمع فیه آراء الحکماء السالفین واختار فیه اللباب من کل باب قد ثبت ان
کل ما کان اعم کان علمنا به اتم واکمل ثم قال ولما کان الوجود اعم الامور کان انتقاش النفس به
اکثر من انتقاشها بغیره ثم قال وحقیقة الباری تعالی غیر معلومة باتفاق الحکماء والبراهین
مذکورة فی موضعها ثم نقل ان حقیقة واجب الوجود سبحانه هی الوجود المجرد عن سائر القیود
عند اکثر السالفین قال ونحن لا نقول بذلک وان کان ذلک مذهبا لاکثر السالفین وبین القولین
عن الحکماء وغیرهم ظاهرا تناقض می نماید و از تامل شافی در سخنان گذشته و از تامل شافی در سخنان
آینده عن قریب که اصحاب معرفت و ارباب شهود رحمهم الله گفته اند مبدء و منشاء هر یک ازین
دو قول و حکمت و جهت آن مفهوم و معلوم می شود و فصل الخطاب بین القولین مبرهن و روشن
میگردد و حقیقت آنست که در دعاء متداول ماثور مذکورست لم تعلم لک مائیة ولا خرقت
الاوهام حجب الغیوب الیک و اشارت بفصل الخطاب بین القولین و جهت و حکمت هر یک
ازین دو قول بلسان الذوق درین بیت است ع خدای عشق فرستاد تا درو پیچیم ؛ که نیست
لائق بیچش ملک تعالی را ؛ ومن هذه القصیدة ع باده تو غبار و غم کدورت را ؛ بجوی آب ده
تو مران جنگ و گفت و غوغا را ؛ صلا زنید همه عاشقان صادق را ؛ روان شوید بمیدان بی
تماشا را ؛ و عبارات و اشارات که بر اهل عیان و وجدان می گذرد الهامی و کشفی است
نه تعلمی و نه کسبی اصحاب معارف و ارباب شهود روح الله تعالی ارواحهم چنین گفته اند اهل شهود
چون بغیب هویت نگرند همه بطون و جلال بینند سبحان من لا یعلم ما هو الا هو و چون
بظاهر موجودات نگرند همه ظهور و اکرام بینند و آن حضرت تجلی و بارگاه تدلی است سبحان
من ظهر فی بطونه و بطن فی ظهوره و یبقی وجه ربک ذو الجلال والاکرام دوام و بقا
لازم ذاتی آن حضرتست سبحانه اهل شهود را اینجا سر حجاب عزت و رداء کبریا معلوم گردد
و حقایق و احکام اسم ظاهر و باطن دانسته شود و چون دیده دل بنور معرفت شهود بینا گردد

حاشیه منه

تعلیم

این معانی

وانت الذی هدیتهم حتی استبانت لهم المعالم ماذا وجد من فقدک وما الذی فقد من وجدک خاب من رضی دونک بدلا ولقد خسر
من بغی عنک متحولا الٰهی کیف یرجی سواک وانت ما قطعت الاحسان وکیف یطلب من غیرک وانت ما بدلت عادة الامتنان
یا من اذاق احبائه حلاوة موانسته فقاموا بین یدیه متملقین ویا من البس اولیائه ملابس هیبته فقاموا بعزته مستعزین •

انت الذاکر من قبل الذاکرین وانت البادی بالاحسان من قبل توجه العابدین

این معانی وحقائق ظاهر نه از ادراک ولیکن شود سه عجب مدارا کر جان حجاب جانان است ❊ رباعی
کش و بگذار نفس و غوغا را ❊ سزا است جسم لغر شود این چنین جان را ❊ سزا است مشی علی الراس این
تقاضا را ❊ اهل ذوق و شوق را تا میعاد یوم التلاق هر لحظه باین تجلی تسلی دهند و ذوق بر ذوق
وشوق بر شوق شان بیفزایند هر لمحه ذوقی تازه وشوقی جدید بمشاهده جمال ذات درایشان
برانگیخته شود و در دعاء ماثور است اسئالک الشوق الی لقائک و لذة النظر الی وجهک و من
کان اکمل معرفة کان اشد شوقا و فی اخبار وهب بن منبه رضی الله عنه اوحی الله تعالٰی الی داؤد
صلوات الله وسلامه علی نبینا وعلیه انک تکثر مسائلتی ولا تسألنی ان اهب لک الشوق قال
یا رب وما الشوق قال عز من قائل انی خلقت قلوب المشتاقین من رضوانی وجعلت
اسرارهم موضع نظری فیزدادون فی کل یوم شوقا الیّ انی ادعو نجباء ملائکتی فاذا
اتونی خروا الی سجدا فاقول انی لم ادعکم لعبادتی ارفعوا رؤسکم اریکم قلوب المشتاقین
الیّ فوعزتی وجلالی ان سمواتی لتضیئ من نور قلوبهم کما تضیئ الشمس لاهل الدنیا الحدیث
بطوله و بمعناه مذکور فی قوت القلوب قال فی قوت القلوب معنی قوله سبحانه لداؤد علیه الصلوة والسلام
ولا تسألنی ان اهب لک الشوق لیس انه سبحانه قد یعطی الاولیاء ما لا یعطی الانبیاء علیهم الصلوة والسلام
کما غلط فی هذا بعض الناس ولکنه سبحانه ذکر ذلک لداؤد علیه الصلوة والسلام لیسأله ایاه
فیعطیه فیکون ذلک له مزیدا فیجاوز به مقام المشتاقین من العارفین واراد سبحانه ان
یجعل ذلک علی لسانه لیریه فضل مکانه ویظهر ذلک المزید له عن مسألته لیفضله ویشرفه بسرعة
اجابته وقد کان لداؤد علیه السلام فی مقام النبوة مقامات وتجلی مشاهدات فی الانس
والقرب یندرج فیها مقام الشوق فکان الشوق زیادة علی الحسنی وتماما علی الذی احسن
وقول داؤد علیه السلام یا رب وما الشوق لیس انه لم یعرف الشوق وقد آتاه الله سبحانه الحکمة
والنبوة ولکن سکت بین یدیه استحیاء منه واعترف بین یدیه عز وجل بالجهل لانه عند
علام الغیوب واراد ان لا یسبقه بالقول و لیزداد بادبه وصمته علما واراد ان یسمع حقیقة وصفه منه

وانت الجواد بالعطاء من قبل طلب الطالبين وانت الوهاب ثم انت لما وهبتنا من المستقرضين ۞ الٰهی اطلبنی برحمتک حتی اصل الیک واجذبنی بمنتک حتی اقبل علیک ۞ الٰهی ان رجائی لا ینقطع عنک وان عصیتک کما ان خوفی لا یزایلنی وان اطعتک ۞ الٰهی قد دفعتنی العوالم الیک وقد اوقفنی علمی بکرمک علیک ۞ الٰهی کیف استغفر وانت فی الذلة ارکزتنی ام کیف لا استغفر والیک نسبتنی ام کیف لا افتقر وانت الذی فی الفقر اقمتنی ام کیف افتقر وانت الذی بجودک اغنیتنی

لانه اصدق القائلین واصدق الواصفین کذلک ظنّنا بصفوة المخلصین **وقال** حجة الاسلام رحمه الله جمال حضرت الٰهیت را نهایت نیست چون نظر دل بدان بود که حاضرست حال دل همه فرح وشادی بود وآنرا انس گویند وچون نظر بدان بود که مانده است حال دل طلب وتقاضا بود وآنرا شوق گویند وآن انس واین شوق آخر نیست نه درین جهان ونه دران جهان وهمیشه در آخرت میگویند ربنا اتمم لنا نورنا کسی خدای تعالی را بکمال جز خدای تعالی نشناسد وچون بکمال نتوان شناخت بکمال هم نتوان دید لیکن مشتاقان را ره گشاده بود تا بر دوام آن کشف واین دیدار می افزاید حقیقت لذت بی نهایت در بهشت این بود نعیم اهل بهشت هر لحظه تازه میشود والا هرچه تمام شد ودائم شد دل از لذت آن آگاهی نیابد همه محبان حق تعالی درین جهان ودران جهان میان انس وشوق میگردند الی ههنا من کلام الامام حجة الاسلام رحمه الله وحدیث من استوی یوماه فهو مغبون اشارت باین معنی مذکور تواند بود

فق — القول فی الانس والشوق

واعلم ان الحکماء السالفین اکثرهم کانوا امتا لهین مؤمنین بالانبیاء الماضین صلوات الله وسلامه علی نبینا وعلیهم اجمعین وکانوا لا یعدون احدا من المتالهین ما لم یصر بدنه کقمیص یخلعه تارة ویلبسه اخری ثم اذا خلع فان شاء عرج الی عالم النور وان شاء ظهر فی عالم الزور وکان مرتبة المنطق عندهم ان یقرأ بعد تهذیب الاخلاق وتقویم الفکر ببعض العلوم الیقینیة کالحساب وقد قالوا وکما ان البدن الذی لیس بنقی کلما غذوته انما تزیده شرا ووبالا فکذلک من لم تتهذب اخلاقهم ولم تتطهر اعراقهم اذا شرعوا فی المنطق سلکوا منهج الضلال وتخبطوا وسلک الجهال متحملین لضلالهم حجة وهی ان الحکمة ترک الصوم ولم یخطر ببالهم ان التصور مرتبطة بمعانیها وظواهر الاشیاء مبنیة علی حقائقها وان الحقیقة ترک ملاحظة العمل لا ترک العمل والله جل شانه وعز سلطانه ینصف منهم یوم تبلی السرائر وتبدی الضمائر فانهم ابعد الطوائف عن الحکماء عقیدة واظهر المعاندین لهم سریرة وحقیقة الخلوة عندهم هی ترک المحسوسات والالوفات الجسمانیة وقطع الخواطر الوهمیة والخیالیة والا فلو کان فی بیت خال والقوة

ف — القول فی الحکماء السالفین

ف — من شرائط تعلم المنطق

انت الذی لا اله غیرک تعرفت لکل شئ فما جهلک شئ وانت الذی تعرفت الی فی کل شئ فرایتک ظاهرا فی کل شئ فانت الظاهر لکل شئ
یا من استوی برحمانیته علی عرشه فصار العرش غیبا فی رحمانیته کما صار العوالم غیبا فی عرشه محقت الآثار بالآثار ومحوت الاغیار
بمحیطات افلاک الانوار یا من احتجب فی سرادقات عزه عن ان تدرکه الابصار یا من تجلی بکمال بهائه فتحققت عظمته الاسرار کیف تخفی
وانت الظاهر ام کیف
تغیب وانت الرقیب الحاضر
والله الموفق وبه استعین

قد تمت کتابة هذه الرسالة
لطف الکریم فی العنایة
۱۳۳۵
۲۳ ربیع الآخر

در علم طبیب و منجم

الوهمیة والخیالیة عاملنا ان بعد فلیس هو فی خلوة و شیخ بزرگوار عالم عارف ابوبکر
بن ابی اسحاق الکلاباذی البخاری و غیر ایشان از مشایخ کبار رحمهم الله در بعض از کتب و
رسائل خود در بعضی محال از سخنان حکماء سالفین آنچه موافق ارباب حقائق و احوال بوده است
و موافق شرع مطهر نموده آورده اند بحکم انظر الی ما قال ولا تنظر الی من قال و بحکم خذ ما صفا
ودع ما کدر والله تعالی اعلم بالنیات والسرائر و فی کلام الامام حجة الاسلام رحمه الله ایضا همه
عجائب عالم آثار صنع وی ست جل ذکره و دانستن ترکیب تن و منفعتهای اعضای وی که آنرا علم
تشریح خوانند علمی عظیم ست چون کسی درین علم نظر برای آن کند تا عجائب صنع خدای تعالی
بیند و نظر در تفصیل آفرینش تن او را کلید معرفت صفات الهیت گردد از قدرت و علم و حکمت
و لطف و رافت و رحمت نه برای مجرد آنکه در علم طب استاد شود و علم تن نیز بابی از معرفت
نفس ست و لیکن مختصر ست باضافت با علم دل که این علم تن ست و تن چون مرکب ست و دل
چون سوار و مقصود آفرینش سوار ست طبیعی بیچاره که چیزی با حرارت و برودت حواله کرد
راست گفت که اگر ایشان در میانه اسباب آلهی نبودندی علم طب باطل بودی و لیکن خطا از آن جهت
کرد که جسم وی مختصر بود و یاری نداد در اول منزل فرود آمد و از وی اصلی ساخت نه مسخری
و خداوندی ساخت نه چاکری با آنکه وی خود از جمله چاکران بازپسین ست که در صف النعال
باشند و منجم که ستاره را در میان اسباب آلهی آورده است راست گفت اگر نه چنین
بودی شب و روز برابر بودی که آفتاب ستاره ایست که روشنی و گرمی عالم از وی ست و گرم تابستان
از آن ست که آفتاب بمیان آسمان نزدیک شود و زمستان دور شود و آن خداوند عز و علا که
در قدرت وی ست که آفتاب را گرم و روشن آفریند چه عجب اگر زحل را سرد و خشک آفریند و زهره را
گرم و تر آفریند این در مسلمانی هیچ قدح نمیکند اما منجم بیچاره غلط از آنجا کرد که از نجوم
اصل و حوالتگاه ساخت و مسخری ایشان ندید و ندانست که کواکب هم از چاکران
بازپسین اند اگرچه بدرجه صف نعال نیند چون چهار طبع که در صف النعال اند لیکن کوکب کارگران

نه از جهت خویش اند بلکه بکار داشتکانند از جهت عمال فرشتکان و بیشتر خلاف میان خلق
چنین ست که از وجهی راست کفته باشند ولیکن بعضی را ببینند و بعضی را نه ببینند و پندارند که
همه را دیده اند هم راست کفتند و هم خطا کردند وقد قالوا ان اصحاب التواریخ اول
من اظهر علم النجوم و نبه علی عجائب صنع الله تعالی فی ترکیب الافلاک و تسییر الکواکب ادریس
النبی علیه السلام و مثل ایشان یعنی طبایعی و منجم چون شهری بود که اهل آن شهر نابینا بوده
باشند و حکایت پیل را شنیده باشند و میخواستند که پیل را بشناسند کاروانی رسید و در آن شهر
فرود آمد و در آن کاروان پیلی بود جمله رفتند از شهر و بنزدیک پیل آمدند یکی دست دراز کرد و کوش پیل
بدست وی آمد چیزی بود همچون سپری اعتقاد کرد که پیل همچون سپرست و یکی دیگر دست دراز کرد
پای پیل بدست وی آمد چیزی بود همچون عمادی اعتقاد کرد که پیل همچون عماد ست مانند ستونی
و یکی دیگر دست دراز کرد و پشت پیل بدست وی آمد چیزی بود همچون تختی اعتقاد کرد که پیل همچون
تختی ست جمله شادمان شدند و بازگشتند و هر یک بر اعتقاد خود دلیل کفتن آغاز کردند
یکی کفت بیقین معلوم ست که پیل را روز جنگ در پیش لشکر میدارند و لشکر از قفای پیل
می ایستند پس هر آینه باید که پیل همچون سپری باشد دیگری کفت بیقین معلوم ست که
پیل چندین بار برمیدارد و زحمتی بوی نمیرسد پس هر آینه باید که پیل همچون عماد و ستونی باشد
و دیگری کفت بیقین معلوم ست که چندین کس مرفه و آسوده بر پیل می نشینند پس هر آینه
باید که پیل همچون تختی بود اکنون تو با خود اندیشه کن ایشان باین دلائل و باین ترتیب
مقدمات هرگز بمعرفت پیل نرسند جمله عاقلان دانند که هر چند ازین نوع دلائل بیشتر
کویند از معرفت پیل دورتر افتند همچنین بیچاره منجم و طبایعی هر یکی را چشم بر یکی از چاکران
حضرت الهیت جل ذکره افتاد از سلطنت و استیلاء وی عجب داشت کفت پادشاه اینست
هذا ربی باز کسی که ویرا راه دادند و نقصان همه بدید و وراء ایشان دیگری دید کفت این
تصرف دیگریست و آنچه متصرف دیگری باشد خدای را نشاید لا احب الآفلین و فی کلام

الامام

الامام حجة الاسلام ایضاً رحمه الله سعادت آدمی در معرفت خدای تعالی است سعادت هر چیزی در آن است
که مقتضای طبع وی بود و مقتضای طبع هر چیزی آن بود که وی را از برای آن آفریده اند لذت دل
در آن است که خاصیت وی است و وی را برای آن آفریده اند و آن معرفت حقیقت کارهاست که
خاصیت دل آدمی این است و هر چند معلوم شریفتر بود علم وی شریفتر و لذت وی بیشتر بود و هیچ
موجود شریفتر از آن نیست که شرف همه چیزها بوی است و پادشاه و ملک همه وی است و همه عجایب عالم (همه)
آثار صنع وی است جل ذکره پس هیچ معرفت ازین شریفتر و لذیذتر نباشد و هیچ نظاره
خوشتر از نظاره حضرت ربوبیت نباشد چه مقتضای طبع دل آن است که دلی باشد که در وی
تقاضای این معرفت باطل شده باشد همچون تنی بیمار باشد که در وی تقاضای غذا باطل شده باشد
و باشد که گل را دوستتر دارد از نان اگر وی را علاج نکنند تا شهوت طبیعی بجای خود شود و این
شهوت فاسد از وی دور شود بدبخت این جهان باشد و هلاک شود و آنکه شهوت دیگر چیزها
بر دل وی غالبتر شود از شهوت معرفت حضرت الهیت جل ذکره دل وی بیمار است اگر علاج
نکنند بدبخت آنجهان شود و هلاک گردد نعوذ بالله من ذلک و بدان که دوستی خدای تعالی
فریضه است و همه اهل اسلام را برین اتفاق است و خداوند سبحانه میفرماید یحبهم
و یحبونه و رسول صلی الله علیه وسلم میفرماید که ایمان کسی درست نیست تا آنگاه که
خدای را عزوجل و رسول را صلی الله علیه وسلم از هر چه جز ایشان است دوستتر ندارد
از اهل و مال و جمله خلق و معنی دوستی میل است بچیزی که خوش بود و موافق بود لذات محسوسات
موافق حواس اند و این همه بهایم را نیز باشد و آنچه آدمی بدان متمیز است از بهایم آن بصیرت دلست
و کسی که عقل و بصیرت بر وی غالبتر بود از صفات بهایم دورتر بود چون جمال حضرت الهیت
و عجایب صنع وی سبحانه و کمال و جلال ذات و صفات وی عز و علا وی را مکشوف شود همه لذات
محسوسات در نظر وی حقیر گردد و نظاره در آن جمال را دوستتر دارد و بداند که مستحق دوستی بحقیقت (و بدانکه)
جز خدای تعالی نیست هر که دیگری را دوست دارد از جهل بود مگر آن چه که تعلق بحضرت او دارد

(ف — بدانکه دوستی خدای تعالی فریضه است)

سبحانه وبداند که هیچ لذت چون لذت دیدار حق تعالی نیست و این مذهب همه مسلمانانست بزبان
لیکن از خویشتن تحقیق آن باید جستن شک نیست که علم و معرفت خوشست و هر چند معلوم
شریفتر علم بود شریفتر و لذیذتر و خوشتر و در وجود هیچ شریفتر و عظیمتر و باکمالتر و باجمالتر
از حضرت خداوند عالم جل ذکره که آفریدگار همه کمالها و جمالها اوست نیست ممکن نبود که نظاره
حضرتی خوشتر از نظاره آن حضرت باشد چه معلوم این معرفت از همه شریفترست بلکه شریفتر گفتن
لحن است و خطا و هیچ چیز دیگر را چون باو سبحانه اضافت کنی استحقاق آن نماند که شریف گوئی تا توان
گفتن که او شریفترست و بوستانی که تماشاگاه عارفست کناره ندارد و میدان معرفت
متناهی نیست و آسمان و زمین کناره دارد و هر چند معرفت عارف بیشتر بود انس او بآن جمال
بیشتر بود و هر چه در خیال نیاید و عقل آنرا در نیابد دو درجه دارد یکی را معرفت گویند و دوم آن درجه
دیگرست که آنرا رؤیت و مشاهده گویند و نسبت آن با معرفت در کمال روشنی همچون نسبت دیدار
با خیال لذت دیدار معشوق بیش از آنست که لذت خیال وی نه از آنکه در دیدار صورت
دیگرست بلکه همانست و لیکن روشنترست پس چون مشاهده تمامترست و روشنتر لابد لذت
بیشتر بود چنانکه در دیدار و خیال و حقیقت آنست که همین معرفت که دران جهان
بصفتی دیگر شود که با اول هیچ نزدیکی ندارد چنانکه نطفه مردمی شود و دانه خرما درخت گردد
و این مشاهده جهت اقتضا نکند دران جهان چنانکه معرفت درین جهان جهت اقتضا نکرد تخم
دیدار معرفتست هر که را معرفت نیست از دیدار محجوبست و هر که را معرفت تمامتر دیدار وی را تمامتر ان الله
تجلی للناس عامة ولابی بکر رضی الله عنه خاصة و تفاوت دیدار در خلق با آنکه حق تعالی یکی است
چون تفاوت صورتها بود که در چند آینه مختلف پدید آید از یک صورت بعضی روشن و بعضی تاریک
و بعضی کج و بعضی راست تا بود که در کجی بجائی رسد که نیکو زشت نماید چون صورت نیکو در بالای شمشیر که
با آن خوشی نباشد نیز ناخوش و کریه باشد و هر که آینه دل بدان عالم برد تاریک یا کج آنچه راحت
دیگران باشد همان بعینه سبب رنج وی گردد و گمان مبر که آن لذت که پیغمبران صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیهم

جلال

گلشن راز

بسم الله الرحمن الرحیم

بنام آنکه جان را فکرت آموخت
چراغ دل بنور جان برافروخت
ز فضلش هر دو عالم گشت روشن
ز فیضش خاک آدم گشت گلشن
توانائی که در یک طرفة العین
ز کاف و نون پدید آورد کونین
چو قاف قدرتش دم بر قلم زد
هزاران نقش بر لوح عدم زد
از آن دم گشت پیدا هر دو عالم
وز آن دم شد هویدا جان آدم
در آدم شد پدید این عقل و تمییز
که تا دانست از آن اصل همه چیز
چو خود را دید یک شخص معین
تفکر کرد تا خود چیستم من

یابند از دیدار دیگران یابند و آنچه عالمان یابند عامیان یابند و آنکه عالمان متقی و محبان یابند عالمان دیگر یابند
و تفاوت میان عارفی که دوستی خدای تعالی بروی غالب بود و عارفی که دوستی بروی چنان غالب نبود در لذت بود
نه در دیدار که تخم دیدار معرفت و معرفت هر دو برابر است و اگر یکی عاشقتر بود لذت وی نیز بیشتر بود و پس
معرفت مر کمال سعادت را کفایت نیست تا محبت با آن یار نبود و محبت بدان غالب شود که محبت دنیا از دل
وی پاک شود و این جز بزهد و تقوی حاصل نیاید پس عارف را همه راه لذت کامل بود و لذت دیدار احسن لذت
معرفت و همانا که از لذت معرفت خود خبر نداری که باشد که سخنی چند بهم باز نهاده و یا گرفته باشی
از کتابی یا از کسی بیاموخته و آنرا معرفت نام کرده بهیچ حال از آن لذت نیابد اما آنکه حقیقت معرفت
بچشد در آن چندان لذت یابد که اگر درین جهان بهشت بعوض وی دهند معرفت از بهشت دوستر دارد
و چنانکه لذتیکه گرسنه یابد از بوی طعام با لذت خوردن مناسبت ندارد لذت معرفت با لذت دیدار
همچنین بود و بدانکه چشم آخرت نه چون چشم دنیا بود که این چشم جز بجهت بیند و آن چشم بیجهت بیند
و فی کلام بعض اهل المعرفة رحمهم الله در اخبار آمده است این معنی که چون موسی صلوات الله و سلامه
علی نبینا و علیه خواست که ببصر حسی او مشاهده حقیقت آن بحر نامتناهی کند در نشأه دنیوی و آن
موقوف بود بر آنکه بصرش ببصیرت متحد شود و دلش با نظر ظاهر یکی نگردد و بغلبه حکم این مقام
احدیت جمع که علو درجات آن مقام مخصوص است بحضرت محمدی صلی الله علیه و علی آله و صحبه وسلم و علی سائر
الانبیاء والمرسلین و آلهم اجمعین پس بعد از صعق در حالت افاقت او را گفتند لیس ذلک لک لیتیم یأتی
بعدک لاجرم در تصدیق آن خطاب گفت سبحانک ای من ان یصل الیک احد الا من ارتضیته لنفسک
و خصصته باعلی مقاماتک تبت الیک ای عما تصدیت لما لیس لی و انا اول المؤمنین ای
بتخصیص محمد صلی الله علیه وسلم بهذا المقام الاعلی من مقامات المشاهدة و حضرت محمد را صلی الله
علیه وسلم در آن خطاب نیز یتیم خوانده که الم یجدک یتیما فآوی ای متفردا بکمال القابلیة متوحدا بانقطاع
نسبتک عما سواه فآویک الی حضرة احدیة الجمع التی هی المقام المختص بک و در آیت و لا تقربوا
مال الیتیم الا بالتی هی احسن اشارت بود بآنکه غیر را درینمقام حقی نباشد و ازینمقام محروم و ممنوع بود

و جز باتباع او صلی الله علیه و سلم ظاهراً و باطناً از ذوق این مقام اثری نیابد و فی کلام امام
حجة الاسلام ایضاً رحمه الله و همانا گویی لذتی که لذات بهشت در ان فراموش کنند هیچ گونه نزدیک این
صوت نمی بندد و تدبیر آن چیست تا اگر آن لذت نبود ایمان بآن حاصل آید بدانکه علاج آن چند چیز است
یکی سخنها که گفته شد تامل کنی سخنی که بیک راه بر گوش بگذرد و در دل فرو دنیاید بسیار اندیشه کن تا معلوم
شود و دیگر آنکه صفات آدمی در لذات بیکراه نیافریده اند اول لذت کودک در خوردن بود و جز آن
نداند و چون نزدیک هفت ساله شد لذت بازی کردن پدید آید چنانکه باشد که طعام بگذارد و ببازی
رود و چون نزدیک ده ساله شد لذت زینت و جامهٔ نیکو در وی پدید آید تا در ان لذت لذت بازی
بگذارد و آخر درجات لذات دنیا لذت ریاست و طلب جاه و منزلت چون ازین لذات دنیا درگذرد
و بجملگی دنیا باطن او را تباه نکند و دل وی را ابتر نکرده اند لذت معرفت عالم و آفریدگار عالم جل ذکره
و اسرار ملک و ملکوت در وی پدید آید و لذات گذشته در ان لذت مختصر شود و حقیر گردد و لذات
بهشت لذت شکم و چشم و غیر آن بیش نیست و کودک که بلذت جاه نرسیده است اگر خواهی که
او را لذت ریاست معلوم گردانی نتوانی عارف همچنان در دست تو درمانده است که تو در دست
آن کودک علاج دیگر آن است که در احوال عارفان نظاره کنی و سخن ایشان بشنوی تا بقرینهٔ احوال
این قوم و تامل در ان بضرورت ترا معلوم شود که لذت معرفت و دوستی خدای تعالی از لذات بهشت
بیشتر است و سبب در پوشیدگی معرفت خداوند تعالی آن است که چیزی که شناختن آن متعذر
یا متعسر شود از دو سبب یکی آنکه پوشیده باشد و روشن نبود و دیگر آنکه بغایت روشن بود و چشم
طاقت آن ندارد و بدین سبب است که خفاش بروز نه بیند و بشب بیند نه از آنکه بشب چیزها
ظاهرتر است ولیکن از آنکه بروز بس ظاهر است و چشم وی ضعیف است پس بدانکه پوشیده داری معرفت
خدای تعالی از غایت روشنی است که بس ظاهر است و دلها طاقت دریافت آن ندارد و هر چه
در وجود است از آسمان و زمین و حیوان و نبات و سنگ و کلوخ و هر چه در وهم و خیال آید همه
یک صفت است که گواهی میدهند بر جلال و عظمت صانع و کمال علم و قدرت وی جل ذکره و تقدست اسمائه

حب

از بسیاری دلیل و روشنی پوشیده شده است و مثل این آنکه هیچ چیز روشنتر از آفتاب و نور وی نیست که
همه چیزها بوی ظاهر شود ولیکن اگر آفتاب بشب فرو نشدی و یا بسبب سایه محجوب نشدی هیچکس
ندانستی که بر روی زمین نوریست از ضد وی را بالضرورت بشناختند همچنین اگر بر آفرید گار عز
و جل غیبت و عدم ممکن بودی آسمان و زمین برهم افتادی و نا چیز شدی آنگاه بضرورت وی را
بشناختندی ولیکن چون چیزها یکصفت اند در شهادت وی این شهادت بر دوام است بس
روشن است از روشنی پوشیده شده است و دیگر آنکه در کودکی این اشیا در چشم قرار گرفته
در وقتی که عقل آن نبوده است که شهادت این اشیا را بشنود هر گرا چشم ضعیف نیست هر چه بیند
صنع وی سبحانه بیند و از ان وی بیند که صنع وی است و هر چه نگرد خدای تعالی را بیند چنانکه
کسی خطی بیند نه از ان وی که حبر است و کاغذ است که اینچنین کس خط نداند بل از ان وی بیند که
خطی منظوم است تا در وی قدرت و علم و حیوة و ارادت کاتب را می بیند و این خط منظوم این
صفات را از باطن بیننده چنان روشن کند که او را علم ضروری حاصل آید باین صفات کاتب و چون
دوستی خداوند سبحانه عالی ترین همه مقامات است **و** غایت کمال بنده آن است که دوستی خداوند سبحانه
بر دل وی غالب شود چنانکه همگی دل وی فرو گیرد و اگر این نبود باری غالب تر بود از دوستی دیگر چیزها
پس علاج و بشناختن مهم است تدبیر وی آن است که روی از دنیا بگرداند و دل از دوستی دنیا پاک
کند که دوستی جز حق تعالی از دوستی وی مانع بود و این چون پاک کردن زمین بود از خار و گیاه آنگاه
طلب معرفت وی کند که هر که وی را سبحانه دوست ندارد از ان بود که وی را نشناسد اگر نه کمال
و جمال بالطبع محبوب است **و معرفت** وی عز و علا حاصل کردن چون تخم در زمین انداختن است
و آنگاه بر دوام بذکر و فکر در وی مشغول بودن و بر دوام در جمال و کمال وی نظاره کردن است و این
چون آب دادن بود و هیچ مؤمن از اصل محبت خالی نیست و لیکن تفاوت از سه سبب است یکی آنکه در
دوستی و مشغولی دنیا متفاوت اند و دوستی هر چه بود در دوستی دیگر نقصان آرد و دیگر آنکه در معرفت
متفاوت اند هر که بهتر شناسد دوستتر دارد و دیگر آنکه در ذکر و عبادت که بدان انس حاصل آید متفاوت اند هر که

یا کسی بسیار کند لابد او را با او انس پیدا شود و تفاوت محبت از این سبب است و آنکه دوستی ندارد اصلا از آن است که وی را اندانند محبت ثمرهٔ معرفت است و کمال معرفت حاصل کردن بدو طریق بود یکی بطریق صوفیان و آن مجاهدت باشد و باطن صافی داشتن بذکر بر دوام تا خود را و هرچه جز از حق تعالی است فراموش کند آنگاه در باطن وی کارها پدید آمدن گیرد و عظمت حق تعالی بر وی روشن شود و مثل این چون دام می باشد تا که بود صید در افتد و باشد که در نیفتد و تفاوت درین عظیم بود و بحسب دولت و روزی بود و طریق دیگر آموختن علم معرفت است نه علم کلام و علمهای دیگر و اول این تفکر بود در عجائب صنع پس از آن ترقی کند بتفکر در جمال و جلال ذات وی تا حقائق اسما و صفات وی مکشوف شود و این علمی دراز است ولیکن هر زیرکی را بدین رسیدن ممکن است چون استادی عارف یابد اما بلید بدین نرسد و این نیز چون دام است که صید در افتد یا نه بلکه چون تجارت و حراثت و کسب است و هر که محبت طلب کند جز از طریق معرفت طلب محال بود و هر که معرفت جز ازین دو طریق که گفته آمد طلبد هرگز نیابد و هر که پندارد که بی محبت حق تعالی بسعادت آخرت رسد غلط پندارد و آخرت عالم جمال الهیت است که آنجا پیدا شود و سعید کسی است که اینجا طبع خویش را با آن مناسبت داده باشد تا آن موافق وی بود و همه ریاضتها و عبادتها و معرفتها برای این مناسبت است و محبت خود عین این مناسبت است قد افلح من زکیها و همه معصیتها و شهوتها ضد این مناسبت است و قد خاب من دسیها محبت گوهری عزیز است دعوی محبت آسان است و بسی باید که تا آدمی گمان برد که او از جملهٔ محبان است ولیکن محبت را نشان و برهان باید که آن در خود طلب کند و آن هفت است اول آنکه مرگ را کاره نباشد که هیچ دوست دیدار دوست را کاره نبود و اما روا بود که محب بود و کاره بود تعجیل مرگ را که زاد آن نساخته باشد و نشان آن آن بود که در ساختن زاد بیقرار بود دوم آنکه محبوب حق تعالی بر محبوب خود ایثار کند و هرچه داند که سبب قربت وی است نزد محبوب فرو نگذارد و هرچه داند که سبب بعد وی است از آن دور بود و این کسی بود که خدای تعالی را بهمه دل دوست دارد و اگر کسی معصیتی کند دلیل نکند بر آنکه محب نیست بلکه بر آنکه دوستی وی بهمه دل نیست سیوم آنکه همیشه ذکر حق تعالی بر دل وی تازه بود و بر آن

نظم کتاب

القول فی علامات المحبة

مولع بود بی تکلف هر که چیزی دوست دارد ذکر آن بسیار کند و اگر دوستی تمام بود خود هیچ
فراموش نکند **چهارم** آنکه قرآن را که کلام ویست و رسول را صلی الله علیه و سلم و هر چه بوی عز و علا
منسوبست دوست دارد و چون دوستی قوی شد همه خلق را دوست دارد که همه بندگان وی‌اند بلکه
جمیع موجودات را دوست دارد که همه آفریده ویست **پنجم** آنکه بر خلوت و مناجات حریص باشد
و دوست دارد که شب در آید تا زحمت عوائق برخیزد و وی در خلوت با دوست مناجات کند چون
خواب و حدیث از خلوت دوستتر دارد دوستی وی ضعیف بود **ششم** آنکه عبادت
بروی آسان شود و ثقل آن از وی بیفتد و چون دوستی قوی شد هیچ لذت بلذت عبادت نرسد
دشوار چگونه باشد **هفتم** آنکه همه بندگان مطیع وی را بالطبع دوست دارد و بر همه رفیق و مشفق باشد.
و همه کافران و عاصیان را دشمن دارد اشداء علی الکفار رحماء بینهم این و امثال این علامات بسیارست
هر که را دوستی وی تمام بود همه در وی موجود بود و آنکه در وی بعضی ازین باشد دوستی وی بقدر آن بود

القول في التفكر

و بدان که در قرآن مجید تفکر و تذکر و نظر و اعتبار بسیار فرموده است و در حدیثست تفکر ساعة
خیر من عبادة سنة و باشد که باندیشه یکساعت خاطر در آید که همه عمر از هر چه نشاید دست بدارد
و فائده آن تفکر جمله عمر او را باشد و مجال فکرت بی نهایت و هر چه براه دین تعلق ندارد ما را شرح
آن مقصود نیست و براه دین معاملت بنده میخواهیم که میان او و میان حق تعالی است که از آن بحق سبحانه
رسد و تفکر بنده که براه دین تعلق دارد یا در خود بود یا در حق سبحانه و آنچه در حق سبحانه بود یا در ذات
و صفات وی بود یا در عجائب مصنوعات وی و اگر در خود تفکر کند یا در صفتی بود که آن مکروه حق است و وی را
از حق سبحانه دور کند یا در صفاتی که آن محبوب حق است و وی را بحق سبحانه نزدیک گرداند و مثل این
بنده چون عاشقیست که اندیشه وی بهیچ وجه از معشوق بیرون نبود و اگر بیرون بود عشق وی
ناقصست پس اندیشه عاشق یا در جمال معشوق و حسن صورت وی بود یا در اخلاق و افعال وی
و اگر در خود اندیشد یا از آن اندیشه که وی را نزدیک معشوق قبول زیادت کند تا طلب آن کند
یا از آنکه معشوق را از آن کراهیت آید تا از آن حذر کند هر اندیشه که بحکم عشق بود ازین جهان بیرون نبود

عشوق

اندیشهٔ عشق دین و دوستی حق سبحانه و تعالی و تقدیس و تعظیم همچنین بود پس بنده باید که خویشتن را
از معاصی ظاهر و خبائث اخلاق باطن پاک گرداند و تفکر کند در طاعات و منجیات تا چیست که ویرا
نیست تا طلب آن کند و مجال فکرت اندرین بسیار و تفکر در ذات و صفات حق تعالی و تقدس بود
و در افعال و مصنوعات وی مقام بزرگترین تفکر در ذات و صفات وی است سبحانه ولیکن چون
خلق طاقت آن ندارند و عقول بدان نرسد شریعت نهی فرموده است و گفته که در وی تفکر مکنید
و این دشواری نه از پوشیدگی جلال حق است سبحانه بلکه از روشنی است که بس روشن است
و بصیرت آدمی ضعیف است طاقت ندارد بلکه در آن مدهوش و متحیر شود چنانکه خفاش بروز نه بیند که
چشم وی ضعیف است طاقت آفتاب ندارد و شب چون اندک مایهٔ نور آفتاب مانده باشد بیند
نه از آنکه چیزها بشب ظاهرتر است ولیکن بروز بس ظاهر است و چشم وی ضعیف است و عوام خلق در این درجه اند
اما صدیقان و بزرگان را طاقت این نظر باشد ولیکن بر دوام بر آن هم بیطاقت شوند چون مردم که
در چشمهٔ آفتاب توانند نگریست ولیکن اگر مداومت کنند بیم آن باشد که نابینا شوند همچنین درین نظر هم
بیم بی‌عقلی بود و آنچه بزرگان از حقائق صفات حق تعالی دانند هم رخصت نیست با خلق گفتن بلفظ الا که
بصفات خلق نزدیکتر بود پس اولیتر آن بود که ازین سخن نگویند و درین تفکر نکنند الا کسی که
بکمال باشد و آنگاه وی نیز بآخر کار بحیرت و دهشت افتد عظمت وی سبحانه باید که از عجائب صنع
وی سبحانه طلب کنند هرچه در وجود است همه نوریست از انوار قدرت و عظمت وی عز و علا و اگر کسی
طاقت آن ندارد که در آفتاب نگرد طاقت آن دارد که در نور وی نگرد که بر زمین افتاده است نموداری
از باب فکرت گفته آمد تا غفلت خویش بشناسی چشم باز کن تا چندان عجائب بینی که مدهوش
و متحیر گردی **و فی کلام** الامام حجة الاسلام الغزالی رحمه الله الحق سبحانه مبتهج بذاته وعنده عز و جل
من المعنی الذی یعبر عن نظیره فی حقنا باللذة والطیبة والفرح والسرور بجمال ذاته وکمالها ما
لا یدخل تحت وصف واصف وللمقربین بمطالعة جمال الحضرة الربوبیة من الابتهاج واللذة ما یزید علی
ابتهاجهم بجمال انفسهم **و فی** کلام الغزالی رحمه الله وقول من قال ان حقیقة ذاته انه وجود محض

بلا ماهیته زائدة علی الوجود وعلم بانه سبحانه موجود وهذا امر عام وعلم بنفی المماثلة ولیس علما
بالحقیقة لمنزهه عن المماثلة کعلمک بان زیدا لیس بصانع ولا نجار فانه لیس علما بحقیقة زید بل هو علم
بنفی شیء عنه وماسواه سبحانه وجوده غیر ماهیته ووجود بلا ماهیته زائدة علی الوجود وهو منبع
کل وجود ولیس الا الله تعالی **وخواجه امام عالم عارف** ربانی ابو یعقوب یوسف بن ایوب الهمدانی قدس
الله تعالی روحه در کلمات قدسیه ایشان است که تا دیدهٔ دل بغلبات شهوات بسته و چشم
بسته هیچ نه بیند باید که شهوات را بحکم ریاضت بتدریج در خود بشکند و نیست کنند تا غشاوه غفلت
از چشم دل برخیزد آنگاه چشم دل بگردد بدیدهٔ دل مدتی در آفاق عالم تماشا میکند و از مجاهده
اول ذره کم نمیکند بلکه هر روز در وظائف طاعات زیادت میکند تا دل دردمندتر شود و دیده
دل و بصیرت دیده گشاده تر گردد بمزید نور بصیرت زیادت دیدن گیرد و این آیات و علامات گونه
بر دیدهٔ اوش آشکاراتر میگردد تا آنگاه که صحرای عزت تجلی کردن گیرد و مدتی دیر نماند تا شدت مجاهده
و کثرت خدمت با ضوء نور و بصر بصیرت مضاعف شود و نور مدلول ظاهر شدن گیرد و چون بدین
منزل رسد بدایت معرفت بود که اکنون دریچه گشاده و هرچند مجاهدت بیشتر می بود آن دریچه گشاده تر میشود
تا آنگاه که جمله خانهٔ مصنوعات ویران گردد تا نه بیند جز صانع جل ذکره و چون اینجا رسد ابتداء
توحیدش بود حس را درک اشیا پدید کردیم جمله حق است و راست وقبول معانی و حقائق عقل را
و قبول معانی بصیرت همچنان واجب است هر یکی در محل و جای خویش سر الله است تبارک و تعالی و امثال
ایشان در راه سالکان راه حق سبحانه چنان است که براق و پر جبرئیل و رفرف در منازل مصطفی صلی الله
علیه وسلم براق منزل اول را از مکه تا بیت المقدس و پر جبرئیل علیه الصلوة والسلام منزل دوم را از بیت
المقدس تا آسمانها و سدرة المنتهی و رفرف تا جبروت اعلی هر که مخصوص است بمزید فهم و حدت عقل
خواهان نظاره سرا صنع صانع جل ذکره شود ارکانش از اشغال هوا معطل گردد و دلش از خواهش
منقود جهان بیزار گردد بکلی در ارادت یافت حقیقت جمع گردد و چون ارکان اسرار از دل
و عقل و فکر گرفتار تحقیقت گشتند گردهنده علم از جال بجال جل ذکره در لطف و کرم بر وی گشاید

نماند

عقل

و در دلش آمری و زاجری پیدا کند چنانکه در حدیث ست واعظ الله تعالی علی قلب کل مسلم و آن واعظ دل هرچه قاطع راه بود او را از آن منع کند و بر هرچه اصل راه ست حملش کند چون سر را از نظاره صورتهای جهان باز دارد و بر معنی و سر صورت حث کند فکر و اندیشه را از صورت آزاد کند و در مطعوم سر طعام نظاره کند شهوات فراموش کند در ملبوس حکمت ربوبیت جوید رعونت و لذت رعایت نکند حکام و فتاوی طبیعت رد کند و در حرکات و سکنات جز فتاوی آفریدگار عالم جل ذکره طلب نکند حصهای شهوتهای حلال را گذارد و جز ضرورات بقای جان و دل و تن نجوید ارادات مختلف از دل پاک بشوید جز در عاقبت نزند و جز معرفت سرانجام طلب نکند چنان صحبت کند با عالم صورت که زندانی با زندان و مسافر با پل و منزل و باین هر دو بشارت از حضرت اعلی و بارگاه قدس جل ذکره بجان و دل مصطفی صلی الله علیه و سلم بجمله جویند کان حرقاة اعلی این ست که الدنیا سجن المؤمن الدنیا قنطرة فاعبروها ولا تعمروها و چون آزاد صورت آید و در آزادی آزادی آید چه با عالم تعالی و تعظیم در عالم معنی که صورتهای عالم قشر و پوست وی ست باندازه اعراض از صورتها و اقبال بر معانی صورت در گشادن گیرد و هرچند از حظوظ این عالم گریزش بیش بود آویزش آن عالم بیش بود و هما عالمان متضادان چون شب و روز بآن مقدار که از شب صورت کم میشود در روز معنی زیادت میگردد و گمان نباید برد که این دولت ابد و سعادت سرمد هر مجاهدی را روی نماید همچنانکه گمان نباید برد برروندگان راه که هر که میرود برسد بسیار رونده که هالک تشنگی و گرسنگی وادی راه شد و بسیار سالک راه که کشته و خورده شیر و گرگ و بیشه مرغزار شد رسیده بمنزل کسی آمد که بر جاده مسلوکه رفت با زاد و نفقه و مرکوب بسا بر جاده رفته با آلت سفر که عمرش وفا نکرد در راه جان بداد

قال الله سبحانه و تعالی ومن یخرج من بیته مهاجرا الی الله و رسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع اجره علی الله الآیة همچنین مسافر دل که بر جاده مسلوکه انبیا و رسل صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیهم اجمعین نرود و دیده بر علم و نشان مهتر عالم صلی الله علیه و علی آله و صحبه و سلم ندارد و زاد تقوی و آب طاعت و مرکب توکل و تفویض ندارد و کشته شهوات شیطانی و خورده نهمات

پس آن [illegible] تا نشود در [illegible]
در اطوار نظم بگفتم [illegible]
بعون و فضل و توفیق خداوند
بگفتم جمله را در ساعتی چند
دل از حضرت چو نام نامه درخواست
جواب آمد بدل کین گلشن ماست
چو حضرت کرد نام نامه گلشن
شود زان چشم دلها جمله روشن

سوال
نخست از فکر خویشم در تحیر
چه چیزست آنکه گویندش تفکر

جواب
مرا گفتی بگو چه بود تفکر
کزین معنی بماندم در تحیر
تفکر رفتن از باطل سوی حق
بجزو اندر بدیدن کل مطلق
حکیمان کاندرین کردند تصنیف
چنین گفتند در هنگام تعریف
که چون حاصل شود در دل تصور
نخستین نام وی باشد تذکر

و بیشه

نفسانی شود عصمت آلهی و حفظ رسالتی از وی منقطع کردد و سر کشتکی هوای نفسانی حالت وی شود
بجای جد و جهد دین طلب دنیا بنشیند و بجای شهود امارات فقد و وجد مشاهده نسوان
و غلمان بیکانه بنشیند و بجای دویدن از صوامع بمسباحه و از مسباحه بصوامع دویدن بدر ظالمان
بنشیند و این صفت بیشتر مدعیان عصر ست که مدعیان ولایت و منزلت صفوة الله ازین
مباحیان که خود را ملامتی و درویش نام کرده اند چون کوزه جوزا نهنج کرده و در درون کور
انکال و غلال انس ایشان با فاسقان بودنه بپارسایان خدمت ایشان عوانان را بودنه عالمان را
وقار متقیان ندارند حلم محبان ندارند ورع عالمان ندارند تواضع مرضوان ندارند سوز مشتاقان ندارند
صبر صادقان ندارند خجل واجدان ندارند مراقبت محترقان ندارند محاسبت سوختکان ندارند معاینت
عارفان ندارند وحدت موحدان ندارند برون جامه میشان دارند و درون کالک کافران دارند اولئک
قوم طردهم الله عز و جل من بابه و خذلهم و اصمهم و اعماهم و چون مسافر راه دین بر جاده
انبیا و رسل صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیهم اجمعین رود و در هر قدمی که بردارد نشان قدم سید انبیا
و رسل صلوات الله و سلامه علیه و علیهم اجمعین طلب کند فی جمیع افعاله و اعماله و اخلاقه و احواله اول قدم مهتر عالم صلی الله
علیه و سلم بیند آنکاه بر اثر قدم وی قدم زند چون رفتن برین جاده بود باین صفت غلط راه نبود
و اگر مجاهدات کل خلق بجای آرد و چون بر پی دلیل نرود هر روز از مقصود دورتر افتد اگرچه اعمال همه
خلق و مجاهدات همه یکی را بود و سبحانه من خالق علم ما شاء و اراد ثم قدر ثم قضی و حکم ثم تفضل
و عدل ثم اشقی و اسعد ثم اوجد و ظهر عالم شقاوت و سعادت دو بحر بی ساحل است در هر بحری
رودها و جویها نصیب وی از عالم عدل و فضل است شقی را شقاوت در سعادت بود و سعید را سعادت در
شقاوت از میان آمیزش شقاوت سعید نصیب شقی شقاوت خالص آمد قبطی هر چند از نیل آب خوردی در حلق او
خون شدی و سبطی زلال صافی خوردی و یکی را علت صفرا متوطن نهاد است عسل در کامش تلخ
و آن یکی را صحت متوطن خلقت است عسل در دهانش شیرین پادشاه عالم را جل جلاله فرشتکانند
نیمی از برف و نیمی از آتش ثنای ایشان این بود سبحان من الف بین الماء و النار و اگر شقی خواهد که زلال سعادت خورد

سلطان

[illegible]

نتواند که جوی خانه دلش از بحر شقا کشاده است هر چند بحر سعادت با او آمیخته است لیکن چون با لش قسمت از آسمان عدل بود در جوی دلش نصیب وی جز شقاوت نیاید اگر سائلی سؤال کند و گوید این شهادت بجبر محض است و شما جبر را ضلالت و بدعت گفتید الجواب بالله سبحانه التوفیق عالم بندگی و عبودیت تعلق وی بعقل و قدرت و طاقت است و جای وعد و وعید و امر و نهی است و آویزشگاه ثواب و عقاب است و این کلمات که اکنون میرود اشارت بخالقیت خالق است جل ذکره و خالقیت خالق سبحانه عام و مطلق است اعیان و اعراض را بی استثنا بر تحقیق معاذ راه رود و بر قاعده تقلید سنیان و میان این دو اصل تناقض نیست و شقاوت فضل و کرم وی را مظهر نیست حکمت و عدل وی را مظهر است و همچنانکه پادشاه جل ذکره بکرم و جود موصوف است بحکمت و عدل منعوت است جور و میل و حیف را بعز جلال و کبریا و عظمت وی راه نیست اگر چندانکه علوم همه خلق از بدو عالم تا انتهای عالم بیک کس دهند تا در یک چیز حکمت سری تعبیه کند و ورای این علوم محدثه صد هزار عالم علم آفرینند که این علوم در مقابله آن علوم جهل بود پس یقین نشود این عالم را که این سر که تعبیه میکنند حکمت صرف است یا حکمتی بعبث آمیخته پس چگونه راه برد با سرار خلق و صنع قدیم لم یزل و لایزال که این فعل در چه درجه است در حکمت و عدل و این خلق در چه منزلت است در فضل و عدل از انجا که عقل عاقلان است بدان طریق که گفتیم دریافت صنع صانع قدیم جل ذکره در نعوت حکمت و عدل بر کمال محال است علم قدیم باید بی غایت و نهایت تا کار و عمل مبدع قدیم را عز و علا دریابد محدث در حضیض بود و نابود وجود خود و بود و نابود صفات خود و بود و نابود علم و مشیت و قدرت خود چه خبر دارد از تعبیه اسرار حق سبحانه و تعالی در جواهر و اعیان اگر خواهد که از ترکیب عین و جوهر خبر دهد نتواند حکمت ترکیب و تألیف وی که سر السر است پوشیده از وهمها و فهمها چون داند و باتفاق همه عقلاست که خود ش بخودش نزدیکتر از همه اعیان و جواهر است و وی وجود و بقا و عدم وی نابیناست تا معلوم شود که طمع کردن در درک حقیقت کار و دعوی دریافت افعال و صنائع وی جل ذکره بر کمال جز جنون محض نیست **وفی** کلام حجة الاسلام رحمه الله وحی آمد ببعضی از انبیا علیهم الصلاة والسلام

که بندگان مرا از صفات من خبر ده و ایشان را آن گوی که فهم توانند کرد و بس بنده باید که فهم عظمت وی سبحانه از عجائب صنع وی طلبد هر چه در وجود ست همه صنع وی ست و همه عجیب و غریب علم اولین و آخرین از آدمیان و فرشتگان در جنب علم حق سبحانه ناچیز ست بلکه همه عالم اگر فراهم آیند تا عجائب حکمت و علم وی سبحانه در آفرینش موری چه بدانند نتوانند و آن قدر که دانند از وی داده که در ایشان بیافریند هر که وی را سبحانه دوست ندارد و یا دیگری را دوست دارد نه از جهت دوستی وی از غایت جهل بود و عجز و جهل آدمی را چون حساب بر گیری که چند ست علم و قدرت وی را مختصر کرد **و من کلام** غیره من العرفاء رحمهم الله آنچه انبیا و اولیا دانستند بنسبت آنچه ندانستند قطره و بحر نیست و آنچه گفتند بنسبت آنچه دانستند و نگفتند هم قطره و بحر ست آخر کار دانا در معرفت خدای تعالی حیرت ست **و فی کلام** حجة الاسلام ایضا رحمه الله حقیقت و روح نماز خشوع و حاضر بودن دل در جمله نماز که مقصود نماز راست داشتن دل است با حق سبحانه و تازه کردن ذکر حق تعالی بر سبیل هیبت و تعظیم **و** یکی از آداب قراءت قرآن آن ست که عظمت حق سبحانه و تعالی و تقدس را که این سخن وی ست در دل حاضر کند و حقیقت سخن حق را سبحانه در نیابد الا دلی که پاک از نجاست اخلاق بد و آراسته بنور تعظیم و توقیر و هیچ کس عظمت قرآن را نشناسد تا عظمت حق را سبحانه نشناسد و عظمت حق سبحانه در دل حاضر نیاید تا از صفات و افعال وی عز و علا باز نه اندیشد چون عرش و کرسی و هفت آسمان و هفت زمین و هر چه در میان ایشان ست از ملائکه و جن و انس و بهائم و حشرات و جماد و نبات و اصناف خلائق این همه در دل حاضر کند و بداند که این همه در قبضهٔ قدرت وی ست و آفریننده و دارنده و روزی دهنده همه وی ست اگر همه را اهلاک کند باک ندارد و در بزرگی و پادشاهی و سلطنت و کمال وی جل ذکره هیچ نقصان نیفتد بلکه نقصان خود در حق وی سبحانه ممکن نیست و اگر صد هزار عالم دیگر در یک لحظه بیافریند تواند و یک ذره از عظمت وی عز و علا زیادت نشود که زیادت را بدان راه نیست این همه در دل حاضر کند آنگاه باشد که شمه از عظمت حق سبحانه در دل وی حاضر شود **و قال** فی قوت القلوب فی اواخر کلامه فی مقام التوکل علم یقینا ان الله تعالی لو جعل الخلائق کلهم من اهل السموات و اهل الارضین

القول فی حقیقة الصلوة و آداب قراءة القرآن

سوال
کدامین فکر ما را شرط راه ست
چرا که طاعت و گاه گناه ست

جواب

على علم علمهم به وعقل عقلهم عنه وحكمة احكمهم عنده ثم زاد كل واحد من الخلائق مثل عدد جميعهم
وضعافه علما وحكما وعقلا ثم كشف لهم العواقب واطلعهم على السرائر وعلمهم بواطن النعم وعرفهم
دقائق العقوبات والنقم واوقفهم على خفايا دقائق الحكم فى الدنيا والآخرة ثم قال لهم دبروا الملك
بما اعطيتكم من العلوم والعقول عن مشاهدتكم عواقب الامور واطلاعكم على سرائر المقدور ثم عاونهم
على ذلك بقواهم لما زادوا تدبيرهم على ما تراه الآن من تدبير الله سبحانه من الخير والشر والنفع والضر
جناح بعوضة ولا انقص ذرة وهذه شهادة المتوكلين وما يعقلها الا العالمون ويقال اصغر ما خلق
الله سبحانه من الحيوان الموت البعوضة والخردلة وفى كل واحدة منهما ثلثمائة وستون حكمة ثم تتزايد
الحكم فى المخلوقات على قدر تزايدها فى العظم والمنافع وقال ايضا فى قوت القلوب لو تمنى اهل النهى
من اولى الالباب الذين كشف عن عقولهم نهاية الامانى فكونت امانيهم على ما تمنوا لكان ضاعهم
عن الله تعالى فى تدبيره ومعرفتهم بحسن تقديره خيرا لهم من كون امانيهم وافضل لهم عند الله سبحانه
عز وجل احكم الحاكمين وقد قال عز من قائل هو تنبيه للانسان مجمل المتمنى لقلة الايقان ام للانسان
ما تمنى فلله الآخرة والاولى اى الحكيم فيهما بترك الامانى لانه سبحانه قال ولو اتبع الحق اهواءهم
يعنى امانيهم لفسدت السموات والارض ومن فيهن الآية وهذا السوء علمهم بالتدبير وقوة جهلهم
بعواقب المصير اختلاف اهوائهم فى معانى التقدير ولا يختلف هذا الذى ذكرناه عند الموقنين اليوم
بعد كشف حجاب العقل وسقوط سلطان النفس وسيطلع العموم على سر هذا من لطيف التدبير
وباطن التقدير وهو سر القدر ولطيفة المقدور عند كشف الغطاء وظهور ما تحته ومعاينة ما وراءه من
عجائب الخبايا فى السموات والارض وقد اطلع الله سبحانه على ذلك العلماء به عز وجل فى الدنيا قبل الآخرة
وله عز وجل الحمد على ما ظهر وله الشكر على ما خفى وستر فى كل واحد منهما نعمة سابغة ورحمة واسعة
وحكمة بالغة ولكن قد خلق الله سبحانه العلماء باخلاقه فليس يكشفون من سره الا بقدر ما
كشف وهم لا يعرفون من صفه الا من حيث عرف فحقيقة بيان البيان محرم عند ذوى الايقان
لانه يرفع حجاب الايمان ويحل عقال العقل المعقول بالرسوم للصنع والايقان وكان ابو سليمان رحمه الله

قلوبهم

عملهم

يقول

یقول اذا لاحظت الاشیا من فوق وجدت لها طعما آخر وقال بعض العارفین رحمهم الله اذا رایت الاشیا کلها کشی واحد من معدن واحد بعین واحد رایت مالم تر قبل ذلک وسمعت مالم تسمع وفهمت مالم یفهم الخلق وقال بعضهم لاتری العجب حتی لاتری عجبا فاذا لم تر عجبا رایت العجب العجب وهم در کلام خواجه امام عالم عارف ربانی ابو یعقوب یوسف بن ایوب همدانی قدس الله روحه فعل وکسب وصنع وعمل بنده از انجا که حس ست حقیقت ست وضرورت واین هر چهار نام در کتاب کریم ست یصنعون یعملون یکسبون یفعلون دفع آن ضرورت وحقیقت بهت وغفلت ونهاد این صنع بر حس که ضرورت ست غایت حکمت جبار اعظم تعالی وتعظم چنین سرشت عالم حس را که از و نبات من وتو وکار من وتو وگفت من وتو روید وعالم حس بساط عبودیت وجای حجت ربوبیت ست وآویزگاه امر ونهی شریعت وپذیرنده احکام حلال وحرام کتاب وسنت ومصلحت این سرای وآن سرای ست وپذیرنده مثلها وعبرتها ست وجاییکه حس قاضی وضرورت عقل حاکم وشواهد شریعت گواه بود تمرد کردن جنون وعته بود وگردن نانهادن کوری ونابینایی بود وشرط مذهب آن بود که شریعت در و باضرورت یار بود نه خصم واین جمله مذهب اهل سنت وهم مذهب اهل قدر وفرق میان مذهب اهل سنت واهل قدر در عالم برهان عقل وعیان دل بود در برهان عقل خالق وصانع وفاعل وجاعل جمله حق سبحانه بود ودر عیان دل ذره ذره مصنوع از صانع بود وبصانع قایم بود وبصانع جل ذکره باقی بود اهل سنت منکر عمل بنده نیستند وباین اصل محکم قایل اند منکر این اصل دو طائفه اند یکی طائفه جبریان اند وطائفه دیگر طاماتیان اند واباحتیان اند ومنکر ضرورت یا متعنت وجاحد حقیقت یا دیوانه ومعتوه ومعاندست واگر اسلام در تازگی وگرمی اول بود جبر نفی کنند کار معاملت را از اوامر ونواهی تعزیر ونفی وسیاست بودی واگر معاملت برداری از میان خلق چه فرق بود میان سباع درنده وبهائم گنگ بی عاقبت ومیان انسان مکرم ناطق باعاقبت واگر معاملت برداری سبق سابقان وتقصیر مقصران از کجا پدید آید وجهان بحکمت چگونه نهاده شود وچگونه سرانجام بود کار جهان را که در وی محسن از مسیء وعادل از ظالم پدید نبود وجبر مذهب اباحت ست

واباحت کفر ترسایانست و زندقه جهودانست و دین باطل مغانست و دین باطل بت پرستانست و احتساب
دین را سفه و عبث دانستن است و آفریدگار را عز و علا بسفیهی و نادانی منسوب کردن است و بعث رسل
علیهم الصلاة والسلام و تمهید شرائع را افسانه شمردن است و تخصیص ملاک را بملک یمین و ملک نکاح که
مشحون بهزار حکمت است رسم و آیین خلق شناختن است و خود را و جمله حشرات زمین و طیور هوا را یک
معنی دیدن است و بعث و نشور را و ترازو و حساب را منکر شدن است و نعوذ بالله عز و جل من الخذلان
و علیه سبحانه التکلان اهل قدر بر اصل اول زیادت ندیدند و جز از حس شکای نساختند و بساط
عبودیت را باستقلال اثبات کردند و یکچیز را که حس بجد پیوند داد آن چیز را نسبت بحق سبحانه
محال دیدند و تعلق تکلیف و بین جز بفعل تمام منوط ندیدند و شرکت در کردار و گفتار خارج
حکمت دیدند و مشترک عقوبت جور و ظلم دیدند و باز اهل سنت و جماعت رحمهم الله تعالی اوجهم
مصور اجسام و اعراض و اوصاف یکی شناختند خالق را جل ذکره در خالقی کل مخلوقات اعیان
و اعراض شریک ندیدند چنانکه در کتاب مجید اشارت کرد هل من خالق غیر الله الا له الخلق و الامر
والله خلقکم وما تعملون و چنانکه برهان عقل گفت عاقل ببداهت عقل اگر بتدبر بیاید دریابد
محتاج در وجود خود بغیر ایجاد غیر از وی درست نیاید خودی خود نزد دیگر تست بوی از غیر و چون
خودی خود را بوجود نتواند آوردن غیر را که دوست از وی چگونه بوجود آرد قدرت آدمی
عرض است و تفسیر عرض آنست که وی را بقا در دو حالت نبود و جود وی بفنا مقرون بود
و چون عرض کی فاعل است موجود صحیح نیست چگونه ایجاد معدوم کند و اگر ایجاد معدوم در دست آدمی
از وی خود را در وجود داشتی که استبقاء موجود آسان تر است از ایجاد مفقود فاعل باید که حقیقت
فعل داند و کوهر فعل شناسد و از لاشی شی آوردن و از شی لاشی کردن و جه آن داند و عقلاء جهان
دانند که هیچ خلق را بن علم و دانش نداند فعل بنده محدث است و صانع و خالق فعال جز خداوند
عز و جل نیست و فعل را کوهر حدثان یکی است و نیست و آنچه این هر دو اصل اشارت بدان کرده
راست و این هر دو اصل نهاده بار خدای است عز و جل تا بنده بنمود حسن کردار و عمل دین مقبل شود

ندارد

دور

و در تقصیر طاعت خود را ملامت کند و نمود برهان عقل بر وضع حس و عقل جل ذکره متوکل شود
و باو سبحانه استعانت نماید و ببصیرت الزام حقایق دین و اسلام کند نمود حس قرب و بعد
و معرفت و نکرت و غیر و عین من و تو پدید آید و نمود برهان عقل جمله در جمله و تفصیل در تفصیل و جمله در
تفصیل و تفصیل در جمله خلق خدای اند عزوجل و او سبحانه خالق همه بنده را دو صفت است یکی صفتی روی
در عین دارد و پشت بر غیب بر اصل آفرینش و آن حس است و یک صفت روی در غیب دارد و پشت بر عین
بر اصل آفرینش و آن عقل است هرچه طعمه حس است از اعیان خلق اوست همچنانکه حس خلق اوست و هرچه
یافته عقل است از غیوب خلق اوست همچنان که عقل خلق اوست تا جمله صفت خلق بود و جمله خلق تو تعالی
عزوجل ان یکون له سبحانه شریک فی التقدیر و التصویر و الخلق و الابداع و تنزه ساحة سلطانه عن
العبث و السفه اثبات فاعلی خلق در حس حسبا بحکمت نهاد و نفی فاعلی بنده در عقل ارواح بحکمت نهاد
و نفی فاعلی خود در حس و طبع بحکمت نهاد و اثبات فاعلی خود در عقل و قلب بحکمت نهاد همه از وست و بدو
و از همه پاک است سبحانه و تعالی راه سالکان راه دین و حب است که از همه راهها روشنتر بود و از حیرت و سر گردانی
دورتر بود و جمله راهها بیان و علم بود و همه فهمها جلا و صفا بود آفرینش حس محسوس و عقل و معقول که
دایره شناخت موجودات عالم است چنان است که یاد کردیم هر کجا نقای قلبی و صفای سری کای
فکری و جلای جانی است کشفش تمام رسید از انچه شرح کردیم دل و سر سوخته وسواس نفس سفلی و جان محجوب
با جناس جفاها و جرمها از ایجاد کردن مولی عزو علا کی آگاه تواند شد از کاه اصل حقیقت اولی
و جری اهل قدر و جبر بخیال و هم طینت و پنداشت ذهن و طبیعت بشک و گمان در افتادند قدم
طبیعتشان مبتلائی نؤمن ببعض و نکفر ببعض گشت جبری پای راست بشکست لیکن شر طبیعت
در نوشت و قدری پای چپ بشکست شرکت ایجاد مخلوقات را با خالق محقق کرد و خود را نسبت
خالقی اثبات کرد آن یکی در دریای حس افتاد و غرق شد و آن یکی در آتش عقل افتاد و حرق شد
و از درگاه مالک الملوک جل ذکره هر دو راندا میاید فلم تقتلوهم ولکن الله قتلهم و لیکن غرق
و حرق او اسمع شنودن ندا کی بود صم بکم عمی فهم لا یعقلون و شنی ببیند ببصیرت نفس شان از ان

نه بیند که حق را سبحانه کاری است و بنده را آگاهی در یافتن حقیقت کار بصیرت دل است و بصیرت
دل مخصوص است بگم شدگان و راکوان کائنات و این عزیزتر از گوهر سرخ است در عالم شرط مستفید
آن است که تدبر کند درین دو اصل که بیان کردیم و چنانکه حس در نمود فاعلی بنده تمام است چنان پندارند
و چنانکه عقل در نمود فاعلی حق تعالی تمام است چنان پندارند و هر دو عالم را با حقایق هر یک آفریده خدای عز
و جل دانند و چون بنصح دین و شفقت بر جان و تن خویش تامل کند هر دو را ضروری یابد و دفع یکی و
یکی محال یابد و جهان آب و گل بیش ازین بیان نگنجد و بدان که حس با اصل خلقت در نهاد محکم تر است
و در آفرینش مقدم تر است و از تعارض و تدافع نقض دورتر است و ازین جهت است که خلایق در ملت
و نحلت و مذهب و طریقت خود را بر تقصیر ملامت میکنند و احسان و مساوات غیر را بشکر و شکایت مقابله
می کنند و جبری و اباحتی که مدعی بیخودیست اگر کامش در حلق شکنی در خونت سعی کند و حقیقت
آن است که خلق جمله در نمود حس محققند و در نمود خلق حق سبحانه مدعی قدری و جبری و سنی
اعتماد در مصالح کار بر ملک و کیسه و تیغ و پیشه و امیر و خواجه کنند و در اقلیم که صد شهر بود در از مومن اگر
یکی باشد که در پناه رحمت و لطف خداوند سبحانه بود عجب العجائب بود و جبری همواره اسیر حس بود و در
پرورش و کردار و دانش و گفتار بحقیقت قدری بود و بدعوی زبان و حدیث دل جبری بود و عقل که جهان
جبر است در تصرف و ولایت اسیر حس است و حس که جهان قدر است بولایت و تصرف سلطان است و حس
اصل عزیزی طبیعی آمد و عقل اصل غریب و ابن السبیل خلقت آمد و غریب همواره از قهر غریبی نشان دارد
و در خانه و منزل شکستگی عیان دارد و نادر بود که غریب خواجه و امیر شود و از ذل آن آزاد شود و خلق
شهر او را امیر شوند و این آنگاه بود که غریب دانا و علیم بود و در خلقت رحیم و کریم بود و اگر سائلی گوید
حس کارها تمام نه بیند و سفلی و تا قالب بیش نبود باز عقل کارها بگوهر و بعد بداند و سرائر
و ظواهر چیزها بحقیقت ببیند و سیر و سفلی و هفت آسمان و زمین بود و حس هر چند مقدم در نهاد
وجود لیکن عقل سلطان است و دلیل و راهنمای وی است و صفت وی را کتابها حمل نکند الجواب و بالله سبحانه
التوفیق عقل در نهاد خویش و گوهر خویش بزرگوار و عظیم تر و جلیل تر از آن است که کفی و حس و حقارت

نکمشت

محققند

قاعده

دکوهر

وگوهر خویش کمتر ازان ست که گفتی ولیکن غریب بود و شهری شهری حسن و هر طرف
و اعضا در هر ذره خانه دارد استوار که آن خانه را جز مرگ ویران نکند و مرگ گاه بفراق جان بود و گاه
بفراق کام جهان بود و فراق جان به مباشرت ملک و فراق کام جهان در مشاهده ملک و سبحانه
و در یک سال صد هزار جان از قالب بمباشرت ملک جدا شود و در صد سال بود که یک کام جهان
در مشاهدهٔ ملک سبحانه جدا شود و حس نسبت بجهان غرور بود تا کام جهان در تن غالب است حس امیر است
و عقل اسیر و چون کام روی در کمی نهاد و تجلی جلال حق عز و علا عقل امیرست و حس اسیر مثل طلوع
انوار از راه عقل و لب بر زمین حس چون آفتاب ست که از مشرق خویش روی نمودن گیرد و هر چند بلندتر
میشود نقاب ظلمت بیشتر درمیرود تا قرص خورشید بقلهٔ آسمان رسد ظلمت را نه عین ماند نه اثر بینا و آدمی
حس ست و حس شب ست چراغ تخیل و شمع تمیز و مشعلهٔ فکر راه نمای وی ست صد هزار کس در شب
و برسد از آفتاب نام بیش نداند در شب از مادر بمهد آید و در شب از زمین بلحد شود نفس فرزند حس ست
و حس مادر او نه مادر فرزند را داند و نه فرزند مادر را طبایع تا آنجا سفر کند بیش و راه را
نه بیند منزل کند این مقدار در دیدار شب دید لیکن از کرده در نگذشت تا گرد کردگار عز و جل
دیدی تا آسودهٔ هر دو سرای گشتی و دید کردگار سبحانه کار مقیمان الوهیت که از عالم عیان بانوار
الوهیت غایب شده اند و چون والهان به پر و بال آلهی در فضای الوهیت پران گشته قیمت
مخلوقات رخت از ساحت سر ایشان برداشته ست و مغیبات غیب و معینات عین هر دو شان
درهم شده ست غایبشان از حرقت جان شاهد عیان شده ست و حاضرشان از علو همت از دل و دیده
نهان شده ست خانه شان وطن باطنشان میان کاف و نون شده ست حس که نام عام جمله
مدرکات ست بانواع صفات و نعوت ظاهری و باطنی تجدد و نو شدن وی لحظةً فلحظةً و خطرةً
فخطرةً از عالم کن ایشان را بیقین یقین دید شده ست نصیب خلق از علم خلق او سبحانه باندازهٔ
انوار بر او عز و علا بود و انبیا صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیهم اجمعین مخصوص اند بمزید انوار
لطف او جل ذکره لاجرم حظ ایشان ازان علم بیشتر بود و اولیا را از درگاه عزت و لطفی و کرمی

بهفتم چرخ کیوان پاسبانست
ششم برجیس را جای مکانست
ثوابت یکهزار و بیست و چارند
که بر کرسی مقام خویش دارند
دگر میزان و عقرب را کمانست
بجدی و دلو و حوت اینجا نشانست
حمل با ثور و با جوزا و خرچنگ

ازز هاد و عبّاد بیشتر بود پس علم ایشان ازز هاد و عباد بیش بود و هم برین ترتیب هر که مقرب تر از علم بکار وی سبحانه محظوظ تر عامهٔ پراکنده دل در شب تار یک اند و انبیا و رسل صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیهم اجمعین در روز روشن اند بی ابری و غباری و دودی که زحمت ضیا روز کند و اولیا در روز روشن اند لیکن ازین نسبت عالم ایشان را ابر ریا و ردیت راه و دود خودی و غبار غیبت و مریدان و محبان برخی را صبح صادق دمیده و برخی را صبح کاذب دمیده ست و برخی را آفتاب روی از مشرق بر زده ست و برخی را آفتاب بلند شده ست لیکن چو هوا بغبار و دود مظلم گشته ست و عامه مصلح یکی را ابدر در شب بشریت بر آمده ست و بر بعضی نیمه گشته و بعضی را هلال بر آمده ست و بعضی را کوکب درخشیده ست و از خلق حق سبحانه و علم بکار او عز و علا بروشنی دو طایفه آگاه اند چنانکه لائق بشریت بود نه چنانکه لائق بصنع او عز و علا یکطائفه انبیا علیهم الصلاة و السلام و یکطائفه اولیا رضی الله تعالی عنهم و همچنانکه دید عامه قاصر ست از دیدار او سبحانه سمع ایشان هم قاصر ست از سماع آن و تدبیر در گفتار با ایشان آن ست که بجمله چیزی گفته شود تا عامه را از الجمله خیالی ببندد و آن خیال ایشان را عمل ارکان و فکر جنان و نحن نستعین بالله عز و جل ان یلهمنا من طرق البیان طریقا یشترک فیه عقل العام و الخاصة و لا حول و لا قوة الا بالله العلی العظیم و نحن نقول هر چند ما خود را باز مانده از خیل و در گشته از مقامات قرب میدانیم لیکن در می نگریم درین جهان عریض بسیط تا کسی یابیم که حوصلهٔ خورش این مسئله دارد چند انکه دیدیم و عشر آنکه دانیم بحق الحق سبحانه که نشناسیم و ندانیم طرفی علی الاجمال بی تفصیل پدید کنیم تا داعیه شود طلاب این سر را بمعاملات و محاسبات مثال حس با عقل چون مثال هوای سرد و هوای گرم ست تعدد و تلون در مخلوقات ست نه در خالق اگر عقل اشارت کرد که صنع نه هر است ازان اشارت کرد که بدین صفت آفریده شده ست و اگر حس اشارت کرد که صنع مرست ازان اشارت کرد که بدین ترتیب آفریده شده ست و گفتیم که مثال حس با عقل چون هوای سرد و هوای گرم ست هوای سرد آب را می بندد و هوای گرم می گشاید و میگدازد

علم

چنانکه

مرست

تلون رهوا و آبست نه در کارگاه عالم حل و کره و پیشوایان و بزرگان دانند که در کد خن چنزها توان دید و دربسته نتوان دید و آن نشان عقل و حس است و حکمت در آفرینش این دو چیز در نهاد آدمی همان حکمت است که در هوای گرم و هوای سرد جهان • اگر گویی آن حکمت چه حکمت است گوییم هنفتاد و حکمت روی با ولیا نماید حکمتی بالای حکمتی و جمله حکم سر قدر است و جهان هوا و شهوت طاقت کشش بار سر قدر ندارد و فرو حکمتی که بعلم نزدیکتر است و در کشف نقاب سر قدر نیست آنست که حس قاعده امر و نهی گشت بتهمت هستی و عقل قابل امر و نهی گشت و متفرد گشت بدرک حقایق مخلوقات و جهان جسد بنو آدم نظام گرفت بدین اصل بزرگوار • علم بر حقیقت آنست که هر چیزی را چنانکه آن چیز است داند و عقل و حس دو قانون اند پشتاپشت در مملکت خدای عز و جل و ورای این دو قانون استار و حجب طبیعت و انسانیت و بشریت است و از اینست که هیچ خداوند طبع و نفس و هوا را با ایشان راه نیست مخصوص بدرک این دو قانون اولیاء خدا اند عز و جل که از نفس و هوا آزاد گشته اند و از استار طبع و بشریت و انسانیت گذشته اند و آگاه شده اند ببصیرت سر از کوه این دو قانون و سر عمل ایشان دیده اند بدیده باطن و در وسع هیچکس نیست که تمامی معنی این در عقل نفسانی صورت کند که کاریکه در عیان بسته اند به بیان راست نشود • و مثال این دو قانون چنانست که رنگ سفیدی و سیاهی در عالم مرئیات پشتاپشت اند و عمل هر یک مخالف یکدیگر و سیاه و سفید در حق رنگ ریزی یکسان و شریعت نیمی بر حس بناست و نیمی بر عقل بناست • و بدانکه روندگان راه حق سبحانه متفق گشته اند که همچنانکه حس بند راهست عقل نیز بند راهست چنانکه مرغ در سرشت بیضه تعبیه است لیکن موجود نیست حرارت و صل نهنده بیضه باید که بر بیضه پیوند در مدتی که ویرا در آن حرارت می پرواند تا بیضه در حرارت وصل اصل از حال بحال و از صفت بصفت می گردد تا جمله مادتی که در بیضه است بحرارت اتصال اصلی مستهلک شود و تعبیه که متواری در مغز بیضه است ظاهر گردد آنگه همه مرغ پیدا آید هیچ جای مغزی و پوست انداخته آید بوی حاجت نی چون این مثال شناختی بدان که حس بر مثال آن پوست و عقل بر مثال آن مغز

در آخر گشت پیدا نقش آدم
طفیل ذات او شد هر دو عالم
جهان را سر بسر در خویش می بین
هر آنچه آید در آخر پیش مر بین
باصل خویش یکره نیک بنگر
که مادر را پدر شد باز مادر
همه بر حکم داور کرده اقرار
مرا و را وز وی گشته طلبکار

نه از پوست سفر درست آید که انداختنی ست و نه از مغز سفر درست آید که خوردنی ست طیران کار مرغ ست نه کار پوست انداخته وطعام خورده تجلی جلال ذو الجلال و الاکرام جل ذکره باید که بر عقل و حس تابد و بالطاف منن و فضل و کرم و عدل پروردن گیرد از حال بحال و از صفت بصفت و از نعت بنعت میگرداند تا آنگاه که عقل بکلی مستهلک شود و از عین استهلاک وی طائر رونده راه حق پدید می آید نه هر بیضه را این ولت بود که مرغ شود از صد یکی بود که با این دولت محلی و مزین شود برخی بکمال پرورش نرسد و در زیر مرغ فاسد شود برخی مرغ شود و پرورده نشود کار حس و عقل همین نسبت صد هزار بود که شکسته شود از راه الکاه وجود بنده و از راه صدمت سلطان کردند جل ذکره و هزاران بود که خورده شود از راه قرار و سجود و از راه رحمت رحمن مجید سبحانه آن شکسته را بزبان شرع دوزخی میگویند و آن خورده را بزبان دین بهشتی گویند و صدمت آن بود که در تابش سلطان حق عز و علا و گردش عقل سرگردان شود نه راه پیش برد نه از پس راه یابد مرده راه حق سبحانه شود این را بزبان مسلمانی اباحتی گویند و زندیق گویند جانش در ان منکرتر از جانهای همه بیگانگان بود و ده آن بود که مرغ رهشته بود مرغ راه آن بود که از شکل عالم حس و عالم عقل آزاد بود و بعضی وی را التفات با قامت منزلی ازین منازل بود و التفات وی بمنازل از دون همتی و قصور تربیت بود قال الله تعالی وللآخرة اکبر درجات واکبر تفصیلا الآیة همچنانکه اهل دنیا را تفاوت است در عز دنیا همچندان تفاوت است اهل عقبی را در عز عقبی و همچندان تفاوت که اهل دنیا و اهل عقبی راست در عقبی و دنیا همچندان تفاوت است و فضل آن اهل الله را در معرفت مولی جل ذکره و اگر نه چنین بودی کی درست آمدی قول سید کونین صلی الله علیه وسلم ما فضلکم ابو بکر رضی الله عنه بکثرة صوم و لا صلاة وانما فضلکم بشیء وقر فی صدره و کی صورت بستی تحقیق قول مصطفی صلی الله علیه وسلم لو وزن ایمان ابی بکر بایمان اهل الارض لرجح و قد اخرج الامام ابو عبد الله محمد بن اسمعیل البخاری رحمه الله فی الصحیح فی باب ان زلزلة الساعة شیء عظیم باسناده عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول الله تعالی یا آدم فیقول لبیک وسعدیک والخیر فی یدیک قال صلی الله علیه وسلم

یقول

القول في صفة الجنة واهلها

يقول سبحانه وتعالى اخرج بعث النار قال وما بعث النار قال من كل الف تسعمائة وتسع وتسعين فذلك حين يشيب الصغير وتضع كل ذات حمل حملها وترى الناس سكارى وما هم بسكارى ولكن عذاب الله شديد فاشتد ذلك عليهم فقالوا يا رسول الله اينا ذلك الرجل قال صلى الله عليه وسلم ابشروا فان من ياجوج وماجوج الفا ومنكم رجل ثم قال صلى الله عليه وسلم والذي نفسي بيده اني لاطمع ان تكونوا ثلث اهل الجنة قال فحمدنا الله سبحانه وكبرناه ثم قال صلى الله عليه وسلم والذي نفسي بيده اني لاطمع ان تكونوا شطر اهل الجنة ان مثلكم في الامم كمثل الشعرة البيضاء في جلد الثور الاسود الحديث **وروى** الامام محي السنة رحمه الله في شرح السنة في باب صفة الجنة واهلها وما اعد الله للصالحين فيها باسناده عن اسامة بن زيد رضي الله عنهما انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الا هل من مشمر للجنة وان الجنة لا خطر لها هي ورب الكعبة نور يتلألأ وريحانة تهتز وقصر مشيد ونهر مطرد وثمرة نضيجة وزوجة حسناء جميلة وحلل كثيرة ومقام في ابد في دار سليمة وفاكهة وخضرة وحبرة ونعمة في محلة عالية بهية قالوا نعم يا رسول الله نحن المشمرون لها قال قولوا ان شاء الله تعالى فقال القوم ان شاء الله تعالى **وروى** الامام محي السنة رحمه الله في شرح السنة ايضا في باب رؤية الله عز وجل في الجنة ورضاه سبحانه عنهم باسناده عن عبد الله بن المبارك عن سفيان عن رجل عن مجاهد عن ابن عمر رضي الله عنهما انه قال ان ادنى اهل الجنة منزلة لمن يسير في ملكه وسرره الف سنة يرى اقصاه كما يرى ادناه وارفعهم من ينظر الى ربه عز وجل بالغداة والعشي **وروى** ايضا في هذا الباب باسناده عن عبد الله بن حميد قال ح شبابة عن اسرائيل عن ثوير قال سمعت ابن عمر رضي الله عنهما يقول قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان ادنى اهل الجنة منزلة لمن ينظر الى جنانه وازواجه ونعيمه وخدمه وسرره مسيرة الف سنة واكرمهم على الله عز وجل من ينظر الى وجهه غدوة وعشية ثم قرأ رسول الله صلى الله عليه وسلم وجوه يومئذ ناضرة الى ربها ناظرة قال ابو عيسى رحمه الله هذا حديث غريب ورواه غير واحد عن اسرائيل مرفوعا مثل هذا **وقال** في جامع الاصول بعد ما روى هذا الحديث مرفوعا كما اخرجه الترمذي رحمه الله قال وقد روي عن ابن عمر رضي الله عنهما ولم يرفعه **قال** في شرح السنة

ذکر

سوال

که باشم من مرا از من خبر کن
چه معنی دارد اندر خود سفر کن

جواب

دگر کردی سوال از من که من چیست
مرا از من خبر کن تا که من کیست
چو هست مطلق آید در اشارت
بلفظ من کنند از وی عبارت
حقیقت کز تعین شد معین
تو او را در عبارت گفته من
من و تو عارض ذات وجودیم
مشبکهای مشکاة وجودیم
همه یکنور دان اشباح ارواح
که از آئینه پیدا که ز مصباح
تو گوئی لفظ من در عبارت
بسوی روح میباشد اشارت

ايضاً ورواه محمد بن العلاء عن عبيد الله الاشجعي عن سفيان عن ثوير بن ابي فاختة عن مجاهد عن ابن عمر رضي الله
عنهما قوله ولا نعلم احدا ذكر فيه مجاهدا غير الثوري رحمه الله وروى ايضاً في شرح السنة في باب صفة
الجنة واهلها وما اعد الله عز وجل للصالحين فيها قال الله تعالى مثل الجنة التي وعد المتقون باسناده
عن ابي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال يقول الله تبارك وتعالى اعددت
لعبادي الصالحين ما لا عين رأت ولا اذن سمعت ولا خطر على قلب بشر ذخراً بله ما اطلعتم
ثم قرأ صلى الله عليه وسلم فلا تعلم نفس ما اخفي لهم من قرة اعين جزاء بما كانوا يعملون هذا حديث
متفق على صحته اخرجه مسلم رحمه الله تعالى وقال بله ما اطلعتم ويروى بله ما اطلعتهم قوله بله اي دع
ما اطلعتكم فانه يسير سهل في جنب ما ذخرته لهم وروى في هذا الباب ايضاً باسناده
عن عبد الله بن المبارك باسناده عن ابي هريرة رضي الله عنه انه قال ادنى اهل الجنة منزلة وما فيهم دني
لمن يغدو عليه ويروح عشرة آلاف خادم مع كل واحد منهم طرفة ليست مع صاحبه قال الشيخ ابو
عبد الرحمن السلمي رحمه الله في كتاب الطبقات سمعت ابا القاسم النصرابادي رحمه الله يقول اذا بدا لك شيء من بوادي
الحق فلا تلتفت معها الى جنة ولا الى نار ولا تخطرهما ببالك واذا رجعت عن ذلك فعظم ما عظم الله
سبحانه وفي الطبقات في الطبقة الخامسة ومنهم ابو القاسم النصرابادي واسمه ابراهيم بن محمد شيخ
خراسان في وقته نيسابوري الاصل والمنشأ والمولد مرجع في انواع العلوم من حفظ السنن وجمعها وعلم
التواريخ وما كان مختصا به من علم الحقائق كان اوحد المشايخ رحمهم الله في وقته علما وحالا صحب ابا بكر
الشبلي وابا علي الروذباري والمرتعش وغيرهم رحمهم الله اقام بنيسابور ثم خرج في آخر عمره الى مكة
زادها الله تعالى شرفا سنة ست وستين وثلثمائة واقام بالحرم مجاورا ومات بها رحمه الله سنة سبع
وستين وثلثمائة كتب الحديث الكثير ورواه وكان ثقة وفي جامع الاصول ابو هريرة رضي الله عنه
قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم في الجنة مائة درجة ما بين كل درجتين مائة عام اخرجه الترمذي رحمه الله
• عبادة بن الصامت رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال في الجنة مائة درجة ما بين
كل درجة ودرجة كما بين السماء والارض والفردوس اعلاها درجة ومنها تفجر انهار الجنة الاربعة

ومن

ومن فوقها یکون العرش فاذا سألتم الله فاسألوه الفردوس اخرجه الترمذی ابو سعید الخدری رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال ان فی الجنة مائة درجة لو ان العالمین اجتمعوا فی احدهن لوسعتهم اخرجه الترمذی وابو سعید رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال ان فی الجنة شجرة یسیر الراکب الجواد المضمر السریع مائة عام ما یقطعها اخرجه البخاری ومسلم رحمهما الله واخرجه الترمذی وذلک الظل الممدود ابو سعید رضی الله عنه ان النبی صلی الله علیه وسلم قال ان اهل الجنة لیتراءون اهل الغرف من فوقهم کما تتراءون الکوکب الدری الغابر فی الافق من المشرق الی المغرب لتفاضل ما بینهم قالوا یا رسول الله تلک منازل الانبیاء علیهم الصلوة والسلام لا یبلغها غیرهم قال صلی الله علیه وسلم بلی والذی نفسی بیده رجال آمنوا بالله وصدقوا المرسلین اخرجه البخاری ومسلم رحمهما الله وفی الصحاح غار الماء غورا وغؤورا ای سفل فی الارض وغارت عینه تغور غورا وغؤورا دخلت فی الرأس وغارت تغار لغة فیه وغارت الشمس تغور غیارا ای غربت قال ابو ذؤیب هل الدهر الا لیلة ونهارها ٭ والا طلوع الشمس ثم غیارها ٭ وفی الاساس تقول غارت عینک غورا وغارها ک غورا وغار نجمک غیارا سعد بن ابی وقاص رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لو ان ما یقل ظفر مما فی الجنة بدا لتزخرفت له ما بین خوافق السموات والارض ولو ان رجلا من اهل الجنة اطلع فبدا اسواره لطمس ضوء الشمس کما تطمس الشمس ضوء النجوم اخرجه الترمذی رحمه الله وفی الصحاح الزخرف الذهب ثم یشبه به کل مموه مزور والمزخرف المزین والخافقان افق المشرق والمغرب قال ابن السکیت لان اللیل والنهار یخفقان فیهما وفی تیسیر جامع الاصول خوافق السماء الجهات التی تخرج منها الریاح الاربع ٩ هم در کلمات قدوه خواجه امام عارف عالم ربانی ابو یعقوب یوسف بن ایوب الهمدانی قدس سره روح مسافر راه حق سبحانه عقل نیست وازین است که طبائعی ومنجم وفلسفی هر چند پرنده در میان خانه پرند از صد هزار پرنده یکی بود که پر دبیرون کون پرواز کند و آن آنست که نشانش کردیم که عقل در روفوشده بود ولباس از خود انداخته بود و کمر همت بامر میان بسته بود وچشم طلب مثالهای اعیان بر دوخته بود وقوت وطاقت قرب قادر بر کمال جلال کرده در وی پدید آمده بود وچنگال کرس نیستی وهستی عقل وحس از وی کوتاه گشته بود وهمین مسئله است که آسان آسان اهل طینت وبشریت در معلوم کنند زیرا که

زجذبه یابد برهان یقین
رهی یابد بپایان یقین

دلش با نور حق همراز گردد
وزان راهی که آمد باز گردد

چو یابد از صفات بد نجاتی — شود چون نوح از آن صاحب ثباتی
ز فعل آن نکوهیده شود پاک — چو ادریس بر آید بر افلاک
بتوبه متصف گردد در انجام — شود در اصطفا اولاد آدم
کند یک رجعت از سجین فجار — رخ آرد سوی علیین ابرار

نفوس

در عقل اصحاب تقدس نگنجد تفاوت میان حس و عقل در حق خلق پدید آید که حس جامهٔ صفیقست و عقل
جامهٔ رقیق و این بر تفاوت افتد در حق منافع خلق و اما از انجا که ابداع مبدع ست جل ذکره حس چون
عقل ست و عقل چون حس ست و در تصویر مصور سبحانه اشارت عقل بغیبست و اشارت حس بعین ست و میان
عین و غیب تفاوت ست در حق خلق اما در حق حق سبحانه چه عین چه غیب و بدانکه نجات یافتن از کون و مکان و آزاد
گشتن از فعل مخلوقات و سکونت مصنوعات و درگذشتن از حجب زمینها و سموات نتوان بود الا بمفارقت دو عالم
عالم نشان دهنده از معینات و عالم خبر دهنده از مغیبات و بدان که مسافر راه حق سبحانه را بعضی حس ست
و بعضی عقل حس فرزند قالب ست پرواز گاه وی تا خطوط قالب بیش نیست عقل مدبر قلب ست فرمان وی در مملکت قلب
بیش نیست و بنده را فرزند معاملهٔ حس و عقل ست باید که حس در فرمان عقل شود و عقل چاکر شرع گردد و گفتار
و رفتار وی تصدیق و حقیقت شرع سنجیده گردد و همچنانکه سوار سلطان مرکوب آید و مرکوب مسخر او باشد و اشارت
لجام سوار می نگرد و بر آن است میرود حس مسخر عقل آید باشارت او میگردد و عقل مسخر سلطان شرع آید
باو می نگرد و بر اشارت وی است میرود و آنگاه ابتدا حرارت بنده را پدید آید از دو اجتماع میان حس و عقل
می باید تا از آن ازدواج تحفظی از رذائل اخلاق و تصونی از قبایح اعمال و اقوال در وجود آید چنانکه
از دو اجتماع میان رجل و مرأة می باید تا میان ایشان فرزند در وجود آید و اجتماع میان آهن و سنگ می باید تا
آتش در وجود آید حس را بیخ در همه اطراف منتشر ست و شاخش در دیده و سمع و شم و ذوق و لمس بود و میوه اش
در خزینهٔ دل بتدبیر عقل نهاده شود هر چند دل از غل و غش و حب دنیا و خلق پاکتر بود میوه بیشتر بود و هر چند
ارکان و اطراف از فضول آزادتر بود گل و برگ بیشتر بود و میوه در دل ست و برگ در همه اطراف حس و عقل
دو نام ست همچنانکه نفس و جان و سمع و بصر قال الله تعالی و علم آدم الاسماء کلها آدم صلوات الله وسلامه
علی نبینا و علیه در تحت هر اسمی حقیقتی و گوهری جداگانه دید و این منزلت همه انبیا را علیهم الصلاة والسلام هست
هر کسی بمقدار نبوت او علم اسامی ست و همچنین بندگان او حق سبحانه و تعالی از اولیا و صدیقان رضی الله عنهم
آگاه شوند از سرهای اسامی تا اگر اسمی در یک حرف مخالف افتد نصیب آن حرف را از سر نو طلبند و گوهر جداگانه
جویند و اگر قناعت کنند از بحر اسرار در بحر اسامی عوض نکنند و چنانکه نامها مختلف اند چیزها هم مختلف اند

منسوخ

و این معنی در صورتهای غیبی و صفتهای سرّی از نفس و دل و جان و سرّ و عقل و حس و سکینت و بصیرت و یقین و عین یقین و حق یقین و غیر آن از معانی اسرار مطردترست که معانی اسرار لطیف‌ترست چنانکه اصل آفرینش نطفه است فروع ید و رجل و قلب و فؤاد و کودک و جوان و پیر و نفس و جان از نطفه بدید صورت می بینیم مخالف اصل با فرع همچنان معانی اسرار که لطیفترست اصل این جمله آگاهی است ولیکن فروع عالمهای دیگرست چندین عجائب مختلف بگوهر مختلف بحال و صفت متفنن در وجود منقسم در ظهور پدید آمده و این بالحقیقة بصیرت سرّی می دریابیم و میدانیم و عقل حمّال امر و نهی است مدبر طینت بشریت و انسانیت است کاردان کار دل است بر همه گوهرها مشرف و متحکم است حس پاسبان خانهٔ وی است چون هر چه حس کند بمصلحت عقل کند و هرچه عقل کند بموافقت حس کند نهاد کار مختل نشود میان حس و عقل نوری و ضیائی پدید آید اشکال افتاد متعلقه برون شرع را از فلاسفه و غیر ایشان در گوهر عقل که گفتند ورای وی هیچ چیز نیست او را مدبر جهان نام نهادند باز تصرف دیدور آن راه بار خدای عز و جل در عقل آن است که گفتند حس و عقل زمین است کشت آن کلمه طیبه و شجره مبارکه و همچنانکه حس در مقابله عقل چاکر و بنده میشود مر عقل را عقل در مقابله آن روندهٔ راه حق اجل جلاله چاکر و بنده میشود زیرا که عقل در نفی و اثبات صور حقایق و معارف کثیف و لطیف بخود در خود کرد آن است و روندهٔ راه حق جل ذکره در نقض صورت نفی و اثبات معانی اسرار و اسرار معانی بلطف خالق لم یزل و لا یزال جل جلاله کردان است و بیان منازل روندهٔ راه حق سبحانه آن است که منزل اول حس است و منزل دوم عقل است و منزل سوم نور الله است و نور رحمن و نور رحیم است الی آخر الاسامی و مراد ازین نور نه آن است که صورت عقلها و فهمها شود و یا در وهم و خیال در آید که ورای این همه است و تصرف که رود در چیزی رود که تحت متصرف بود اما چیزیکه ورای متصرف بود نه محل تصرف است• باز گشتیم باصل سخن گفتیم که منزل اول حس است و حس بیخ در قالب او میدارد ولیکن شاخهاش در همه ذرهای زمین و آسمان و این جمله محسوس حس است و این عالم شهوت و وی بیش ازین نیست که ردی در حس دارد و چون این چیزها بکمال حس را دست دهد دنیا بر مثال بهشت وی شود و بیارامد و بیاساید و هر که درین لذتها با وی مشارکت جوید خصم و دشمن وی شود و اگر مانند خود

چو شد بر دایره سالک مکمل
رسد هم نقطه آخر با اول
چو سیر حبه بر خط منتهی شد
ز نقطه خط ز خط دور دگر شد
همان چون اندرون آمد که بار
یکی صد گشته از تقدیر جبار
درخت ... که دو او از آب وز خاک
که شاخش بگذرد از جمله افلاک

و قد سالوا و قالوا ما النهایة / فقلت هی الرجوع الی البدایة

تمام تابع بنمود این که معتبر / ظهور حق است در عین تجلی

چو کرد او قطع منازل یکایک رفت / نهد حق بر سرش تاج خلافت

دگر باره شود مانند پرکار / بر آن کاری که اول بود بر کار

وبرتر از خود در قضای این شهوت کسی بیند در وزده شود و حسد هلاک شدن آن کس و یا فوت شدن مال آن کس در وی پیدا آید و اگر آن کس بقا یابد بر خلاف مراد وی و هر روز او را نعمتی متجدد شود آن حسد جراحتی شود بر دلش آن جراحت را حقد گویند و بسبب نیل این لذات گاهی سبعی شود درنده و گاهی چون بهیمه شود یاکل الطعام کما تاکل الانعام بسبب این لذتها از عاقبت کار و دار قرار غافل شود و نیکویی نیز در وی مقصور شود و هر که را سرا و خانه با مرافق و منافع بسیار و لباسهای الوان با قیمت جلیل مقدر و طعامهای لذیذ از هر نوع در اوقات لیل و نهار و بسبب این شهوتها متکبر و جبار شود بر بندگان حق تعالی هر که مال ندارد که مایه کامرانی این جهان است نزد وی حقیر بود و پیران طریقت قدس الله تعالی ارواحهم اجمعین گفته‌اند هر را عیب در آدمی صورت بند و اصل همه عیبها نیل و یافتن کام حس است و سلطنت حس بیافت مراد در قالب روان شود قالب گاه چون شیطان حیلت کننده بود و گاه چون سگ گزنده بود و گاه چون خوک خورنده بود و تا با این حس صفات نکوهیده و خصالهای پسندیده بود سامان نشود که از وی رفتن راه دین آید با نظاره کردن آیات بینات آفاقی و انفسی در اثبات توحید از وی در آید علاج کار آن است که حیلتی کنی که مایه اشر و بطر و غفلت و حقد و حسد از دست وی بیرون آید اشارت قرآن مجید همین است که جاهدوا فی الله حق جهاده و فتوی مصطفی صلی الله علیه و سلم همین است که الجهاد جهادان جهاد الکفار و جهاد النفس و اشد الجهاد دین جهاد النفس مایه لذات سمع و بصر و شم و ذوق در مسموع و مرئی و مشموم و مذوق بسته است و مسموع و مرئی و مشموم و مذوق در زر و سیم بسته است و زر و سیم سنگیست از سنگها پاک خداوند جل ذکره که خلق را کمال همت را بسته سنگ کرد و کوه هر همه چیزها را بوی اشکارا کرد رحمها و قرابتها بوی پیوست و هم بوی قطع کرد انتظام ملک و اتساق امر بسبب اجتماع وی کرد و انقطاع نظام و پراکندگی کار هم بدو کرد و آخرت باقی را هم متعلق بداد و ستد او کرد بهشت را صید دام او کرد و دوزخ را هم دام صید او کرد و هر دو عالم بسبب وی موجود و مفقود کرد ○ بازگشتیم بسر سخن طریق گذشتن از حس و آن منزل اول است چه اگر کردان حس است از آلات و ادوات پرورد و در وی آن لذت سمع و بصر و شم و ذوق است و از این لذتها دو لذت قویتر است لذت بصر و لذت ذوق بصر دریچه شهوت النسا است و ذوق دریچه شهوت بطن است و در حدیث است

که بیشتر خلق از راه این دو شهوت بدوزخ روند و خلق در نهاد خود درین دو شهوت متفاوت اند بعضی
را شهوت بطن غالبتر بود تا جمله اندیشهای ایشان مستغرق شود بجمع کردن انواع خوردنیها و در ان
شهوت دیگر آرمیده تر و ساکن تر بود و بعضی بر عکس این باشد آن کس که غالب شهوت وی شکم بود در ریاضت
و مجاهدت وی باید که در قهر شکم بود از انواع مطعومات او ابلونی باز آرد بتدریج و چون بلونی باز آورد
کاکام منع کند و کاکاه دریغ ندارد و چون بدان درسید که شهوت الوان مطعومات در وی نیست شد و هر چه
سیر کند او را بسنده آید بیخ شهوت شکم کنده شود و چون این شهوت که سلطان شهوتهاست مقهور
گشت شهوتهای دیگر بتبع آن نیست شود و در نیست شدن شهوات آشکارا شدن عالم عقل است
و آن از ثواب و عقاب عاقبت اندیشیدن است و حق فرمان درین گذاردن است و اما آن کس که غالب شهوت
وی آن شهوت دیگر بود باید که بتدریج خویشتن را باز کشد و این شغل بتدبر و تفکر بر دل خود سرد کند
و سرای خلد و مستقر جاوید بر حس آشکارا کند در روی آوردن باعمال صالحات و اما آن کس که
اغلب شهوت وی الحان و نغمها باشد سبیل ریاضت وی قهر این شهوت بود علی الاطلاق که هیچ
آواز لحن نشنود مثلا آواز خوش قاریان قرآن کریم گوش خود از ان نگاه دارد تا این شهوت در نهاد وی
مالیده شود و چون این شهوت مرده گشت دریچه از دریچهای عالم سکینت و آرام در وی پدید آید
و جمعیت خاطر غالب نهاد دین وی گردد و شهوت چشم را قهر کردن بتدریج از مهر آن نگفتم که
از زوائد شهوات و شهوت شکم اصل همه شهوتهاست و قوام تن بتسکین گرسنگی شکم است
حدت وی بیشتر بود و برخاستن از وی دشوارتر بود لطفی و رفقی باید کرد تا برخاستن از وی
میسر شود و همچنین در ریاضت آن شهوت دیگر باید که گریزان بود از صوت محرک شهوت تا فتنه برپا
نشود و اما آن کس که اغلب شهوات او جمع درم و دینار بود مانند بازرگانان که کسی بود از
ایشان هزاران درم و دینار بنهد نه خورد و نه پوشد و نه بخشد و مانند بازاریان که کسی بود که
همواره خواهش و آرامش و بیدارش همه درم و دینار بود و این در همه طبقات مردم از سلاطین
و دهاقین و عالمان و غیر ایشان باشد لیکن در بازرگانان و بازاریان بیش بود و معالجت آن بود که

سوال

جواب

درون جان محجوب امکان یافت زبی تمیع و بی بصر نشان یافت کسی کو خود تو غافل گشت محجوب . تا نور دلش خانه حجاب چه تو بیرون شوی او اندر آید بتو بی تو جمال خود نماید برو تو خانهٔ دل را فرو روب مهیا کن مقام و جای محبوب

عاقل بیندیشه که جمع کردن سیم و زر که در وی نفقه و رفق این جهان و آن جهان نبود وی و سنگ برابر بود از انجا که حکمت عقلست و از انجا که حکمت شرعست بتر است زیرا که جمع کننده سنگ از کانزان نیست و جمع کنندهٔ سیم و زر از کانزانست قال الله تعالی والذین یکنزون الذهب والفضة ولا ینفقونها فی سبیل الله فبشرهم بعذاب الیم الآیة و از روی معاملت طریق مجاهدت وی آنست که بگرد کردهٔ اول قناعت کند و بکره نفس آنرا نفقه کند و دست از دکان داری و بازرگانی که مهیج این شهوت بود بدارد و آنگاه بدایت جمعیت دلش بود و از موظبت برین کار عزم جمعیت دل صفت و ز کارش شود و آنگاه از روی جمعیت روی بادا فرائض و اجتناب نواهی آرد درجه درجه میرود تا از وادی حس بروضه عقل رسد **و اما** آنکس که غالب شهوت وی عجب و کبر بود و این در همه طبقات بود ولیکن در سلطانان و توانگران و عالمان و قرایان بیشتر بود و طریق مجاهدت ایشان در بدایت تفکرست در زشتی کبر و عجب و اندیشیدن که معجب و متکبر دشمن داشته همه دلهاست و اندر جمیع صحبتها و معارض حق سبحانه در کبریای و جباری و هیزم و علف نار کبریست و سرای اخری و چون این اندیشه کرد بتکلف تواضع کند و برین تکلف موظبت نماید تا بتدریج کبر و عجب از خود دور کند و تواضع سلطانان دیگر بود و تواضع عالمان دیگر بود و تواضع پارسایان دیگر همچنانکه کبر و عجب هر یکی از نیکی دیگر بود و زشت تر کبر کبر قاریان و پارسایان بود و علامت نفاق و ریا معاملت ایشان آن بود که مخلص در طاعت از همه خلقان متواضع تر بود و بر همه جهانیان رحیم تر بود و از همه کس حلیم تر بود و بارکش تر بود زیرا که این معانی تمامی خلاص عملش بود و مرائی و منافق بر همه بار نهنده بود و بار کشنده نبود و از همه کس متوقع تواضع و حرمت بود و از عجب و کبر که دارد و بتیر تواضع کشتن نبود وی همه اوصاف ریا و نفاقش بود **و** از پس قرایان و پارسایان کبر علمای دین زشت بود که علامت و نشان آن بود که علم آموخته و دیگر بار در آموخته از برای حظوظ عاجله نه از بهر حظوظ آجله عالم دین پرور بخشیت و خضوع بر همه مزید دارد و اغنیا را بکمند وقار دین و سکینت اسلام بببساط ورزش شرع آرد و نقائص و مثالب آدمی را بمثال آئینه روشن در پیش طالبان راه حق سبحانه دارد و تیر جفای خلق

سوال. ... جواب. ... بجان

بجانش دل بپذیرد و در همه عالم موی را نیاز ارد و چون چنین بود نشان آنست که علمش عز
عنست و تعلیمش دعائم رکن و شیوست و بار خدای عز و جل میگوید والذین اوتوا العلم درجات و چون عالم
علمش از بهر خلق بود و روش او تزیین دنیا بود و ورزیدن جاه و حشمت بود و از صحبت درویشان ننگ دارد
و توانگران را خادم و عتبه ایشان قبله او بود و امثال این بود فتوی مهتر عالم صلی الله علیه وسلم در حق وی این آمد که
من طلب العلم لیباهی به العلماء و یماری به السفهاء او لیصرف به وجوه الناس الیه کان النار اولی به و طریق
معالجت این طائفه آنست که گذشت و زیادتی در حق ایشان آنست که پارسا اندیشد و عوض
کردن پارسائی بر خلق خطا حق سبحانه و عز عوض او وی که یا غادر و یا فاجر و یا مرائی حبط عملک و بطل اجرک
اطلب اجرک ممن عملت له و در اندیشه عاقبت اخلاص که پادشاه جل جلاله مخلص را در جهان بلطف خویش کرامت
کند و در دل منزلتی و جاهی بنهد و دنیا را ذلیل وار بر پی وی براند و در گور او را ببشارت رضوان اکبر
دل گرم دارد و قبر او را روضه از روضهای بهشت گرداند و بعرصه قیامت او را از عذاب و عتاب و حساب
معاف دارد و قرین سعدا و اولیا و مقربان کند و چون منافق و مرائی باشد بخلاف این پادشاه جل ذکره
معاملت کند و برین مثال دانشمند تفکر کند که علم عمل راست نه فروختن را و عمل آنست که او را بکار آخرت
بکار دارد امر و نهی بندیشد و بآن کار کند تا سعادت هر دو سرای بیابد و تمامی احوال علما علی
طبقاتهم در صورت دیگر شرح کنیم انشاء الله عز و جل اما آن کس که غلبه شهوت وی جمع کردن کتب
و تحفظ انواع علوم بود بر سه درجه بود و بر سه حال بود درجه اول آن بود که همت وی بیش تحفظ
و تعلم اعراب نحو و لغت نبود و عمر عزیز خود را نفقه است کردن سخن کند واجب بود بر آنکس که خود را از تقویم
زبان بتقویم شریعت آرد همچنانکه بنحو لحن از قول بیرون آرد بنحو اخلاص لحن نفاق و ریا از قول و عمل بیرون آرد
و از جمع کتب لغات بجمع اعمال تن و ارادت دل آید و کسل و فضول کار از تن و دل بیرون برد و اتفاق
همه امامان برینست که اگر کسی واجبات دین و سنن شریعت و آداب دیانت بر زبان خویش بیاموزد
و کار بندد او از جمله عبّاد و نسّاک ملت بود و درجه دوم آن بود که بتالیف اسجاع و ترکیب اشعار
مشغول بود و این غایت نهاد وی بود بر نظر افتخار آرد بنظم گفتار و باسجاع و اشعار از قوانین شرع و بنیاد ملاهی

دین و بود بر اسم سنن و آداب اسلام ننگرد و در عمل و کار بسبب تمثیلات و تشبیهات نمودن کسل کرد
و در مقامات صدق و منازلات اهل الیقین و معاملات مردان دین صنوف علوم و معارف ایشان تصرف
پدید آید و در مقابله و معارضهٔ ایشان بی باک و دلیر گردد و واجبست بر آن کس که تدبر کند درین حال تا پدید
آید که بشهوت نزدیکترست یا بحکمت چون داد تدبر داده آید عیان شود که این همه شهوتهاست که در
ذرهٔ حکمت نیست حرص بر جمع مال از حکمت دورست و تواضع نمودن هر کسی را که طمع حطام و منال دنیا
بود از وی از حکمت دورست و همت از دید نقص خود و دریافتن فتنهای نفس خود بسخن آراستن و بازار
خرید و فروخت مردن از حکمت دورست سبیل مجاهدت ایشان آنست که ازین معائب که یاد کردیم اندیشند
و از قرآن مجید بر خوانند که والشعراء یتبعهم الغاوون الآیة و از دیوان سید ولد آدم صلی الله علیه وسلم
بر خوانند لأن یمتلی جوف احدکم قیحا خیر من ان یمتلی شعرا و از روی معاملت طریق مجاهدت
ایشان آنست که از اندیشیدن شعر باندیشیدن دین شوند و از خواندن شعر بخواندن قرآن کریم آیند
و از متنوعی کلام و سخن بتابعی حکم دینی و کلام دینی آیند چون آنجا رسند ابتدا معاملت دین شان پدید آید
درجهٔ سوم آن بود که میل او از علوم بعلم نجوم و طبائع بود در تحفظ این علوم و جمع کردن
کتبش و تدبر در حقائق و اسرار آن حریص بود و بحقائق و اسرار دین نادان بود و چنان داند که مغز
علوم آنست که او دارد طریق مجاهدت این طائفه از راه فکر آنست که یقین کند که راه فلسفه نه راه
پیغمبرانست علیهم الصلوة والسلام اگر گویند که ما هم بحقائق علم فلسفه ایم و هم با علم پیغمبرانیم و عیب
آنوقت راه یابد که منکر علم پیغمبران باشیم گوییم راه این متفلسفه شرک بر شرک است و آنچه بدین کار هات
از اسباب و علل و راه پیغمبران توحید بر توحید است و نادیدن گاهها از اسباب علل و تا عقل و معنی وارد غیب
از خود غائب نباشد و نیست وجود خود نیابد نه راه است و نه راه رونده تا از درگاه مالک الملوک جل
ذکره برق از بروق قرب و شعاعی از شهود بر جان طالب او نتابد آگاه نشود که راه رفتن نه کار زیرکی و عقل است باید که
از علوم فلسفه کناره کند و از بنیا و عیان ایشان کناره کند و دست در سنت مصطفی صلوات الله وسلامه علیه زند
و چنانکه ترتیب ریاضت دین است کار بندد پیش گیرد و بران بایستد و مواظبت نماید تا بداند که یافتن گاهها و دید حقائق

بروجهی یکیرست واین سه درجه که یاد کردیم منازل وراست از علم شرع و منازل نزدیکان بعلم
شرع چون مفسران و چون محدثان و چون مذکران بر سه حال میگردد حالت اول مفسران آنست که
اقوال مفسران گذشته یاد گیرند و نقل کنند و غایت کار همین دانند و باین خودرا از راسخان علم
شناسند و روزگار درین و چنین یاد گرفتن و نقل کردن بسر برند و واجب بود برین طائفه که آنکار کردند از علم
دین و عمل دین علم دین کمترین رتبت وی آنست که جمع میان دو قول متضاد بکنند و در تفسیر اقوال متضاد
و اقوال مختلف بسیار بود بعضی بلفظ عربیت لائق تر و بعضی بسیاق قصه لائقتر بعضی حکمت مند که بود و بعضی
نشان بوبیت بود و بعضی دور از الفاظ و دور از سیاق بود و چون همه اقوال را بریکوجه نقل کنند شنوندرا
مشکل بود و سرگردانی و حیرت بیش از فائده و نفع بود و عمل دین کمترین مقام از روی معاملت و معاملت
آنست که جمله فرائض قالبی و قلبی بجای آرد آنگاه بحفظ اقوال و نقل آن مشغول شود کی روا دارد مسافر
راه حق سبحانه که خود برهنه بوده دیگرانرا لباس میدوزد و واجبست برین طائفه که تامل کنند در کار خویش گویند
از ما بندگی طلب کرده اند نه قال و قیل و قبل از نقل بفعل آیند و از فعل بصدق و از صدق باخلاص و از اخلاص
بتبری و تسلیم آنگاه آگاه شوند که چه دارند پاک اند یا آلوده و چون کسی اصول دین را محکم نکرده بود و بفروع مشغول
شود ممکور و مغرور بود حالت دوم مفسران آنست که با آنکه یادگیرنده اقوال مفسران باشند با فهم
و درایت باشند و در شناخت عربیت در کمال رتبت باشند و از زیرکی و فهم نصیبی وافر دارند و از شناخت
مذاهب و عقاید حظی بلیغ باشند دریابنده امر و نهی و جدا کننده فرض و واجب و ندب و استحباب و جدا کننده
حق از باطل و بدعت از سنت باشند اما باید که باین مقدار کار بسنده نکنند و بدانند که سماع هر کس باندازه
سماع وی بود و فهم هر کس در خور شرب وی بود هر طبقه از طبقات اهل دین را فهم جداگانه مخصوص
بایشان متقیان مخصوص اند بفهم تقوی که پیشه ایشانست و عباد مخصوص اند بفهم عبادت
و طاعت و برین قیاس محبان و مکاشفان مخصوص اند بفهم محبت و سریرت طریقت امثال و حکم در کتاب
عزیز بسیار لکن جمال خویش جز بطالبی صاحب بصیرت ننماید اعلام بر وحدانیت و دلائل بر فردانیت
در کتاب کریم بیشمار است لیکن خورشید مجد وی جز بر مجردی مفردی واجد ننماید اهل لغت تا لغت نیش (?)

سوال
چه مخلوق را گویند واصل
سلوک و سیر او چون بود حاصل

که مخلوق است آن کو گشت واصل
بگو با من سخن از مرد کامل

وجود اندر کمال خویش ساریست
تعینها امور اعتباریست

چو ممکن گرد امکان برفشاند
بجز واجب دگر چیزی نماند

وصال حق ز خلقیت جدائیست
ز خود بیگانه گشتن آشنائیست

نروند و اهل فقه تا حلال و حرام پیش نروند و اهل کلام تا شناخت جبر و قدر و تشبیه و تعطیل پیش
نروند و این همه مقدمهٔ اهل اقدام است و علم اقدام که مقصود سالکان راه حق است سبحانه از خوف و رجا
و شکر و صبر و شوق و ارادت و محبت و زهد و ورع و یقین خائفان و راجیان و شاکران و صابران
و مشتاقان و مریدان و محبان دانند و بینند که عمال این اقدام اند و باشندهٔ این منازل اند و مقیمان
اول رضی الله عنهم ازین قدم خالی نبوده اند عبد الله ابن عباس رضی الله عنهما از پس صدر اول رضی الله عنهم
اجمعین سابق آمد با قدم که داشت از درگاه سید عالم صلی الله علیه وسلم بزیادتی فهم مخصوص بود و تابعین
رضی الله عنهم مایهٔ توانگری بیشتر از وی یافتند هر چند که هر یک مانند او در دین خویش قوی تها و قدمها داشتند
قرنا بعد قرن اقدام کم میگشت و نقل زیادت میشد روندگان کم میگشتند و دیگران بشنودهٔ ایشان
قناعت میکردند تا قرن ما که جهانی بزیر پای آری قدمی درست نیابی مرد بطال خالی از همه خصال را با
مفسری چه کار مهتر عالم صلی الله علیه وسلم فرمود من قال فی کتاب الله عز و جل برایه فاصاب
فقد خطأ رواه جندب اخرجه الترمذی و ابو داود رحمهما الله ای جائی بود که سلطان هوا و نفس و شیطان بود
چون نهاد بیشتر خلق روزگار ما نفسانی و شیطانی آمد جنبش ایشان در معنی قرآن جز رای چه بود
فتوی قرآن این است که ان فی ذلک لآیات لکل صبار شکور الآیه بدین عجائب قرآن متفاوت است
بر حسب مقادیر سالکان کمترین آنست که صبار اند در بلا در ابتدا آنگاه شاکر اند در بلا در انتها و از
پس این بعمارت دل مشغول گشتن است و بمقاتلت اعداء دل و عقل را میان بستن است و از پس این
مکر الله را که مزلهٔ اقدام مخلصان است دیدن و از پس این قدم خاص خود معلوم کردن است و از پس این
از عیب دیگران بعیب خود آزاد شدن است چون مرد اینجا رسید ابتدا ارادت حق سبحانه پدید آمده بود
که از قطرهٔ از دریاهای قرآن آگاه شود آنچه کوید شناخته بود نابینا ایشان بینا بدل گشته بود
طبیب دلها بود و روح جانها بود و واجب است برین طائفه از مفسران که این نصیحت رد نکنند و بدیدهٔ
انصاف در وی نگرند و خود را ازین منازل و مقامات منزلی طلبند قدحی آب که غصه میکنند بر جهانیان
و از تشنگی در کوهر ایشان مرتع حیات نمانده است از آن قدح شربت خود خورند مشاطگی اغیار

بشستن نجاست از خود بدل کنند فرض و واجب پیش دارند و سنت ببدعت آمیخته نکنند تا مگر دعوی مسلمانی را بمبتدا از عقبه بگذرانند آن فهم که خلفاء راشدین را رضی الله عنهم اجمعین بود در دریافتن کتاب مهیمن از پس انبیا علیهم الصلوة والسلام کس را نبود زیرا که صفای سر ایشان و نقای قلب ایشان بیش بود لاجرم آگاهی از سر الهیت ایشان بیش بود و آنچه درمیان خلق است اگر نه مقدمهٔ آن از ایشان بودی در یک آیت علم بنده کی یا یا آیتی علم آگاهی از آیات ربوبیت راه نبردندی عمهٔ ایشان آن سادات اند اگر دیگران عصا تو نهند داشت و نبینند از نه بتصرف نفس ها و شهوات در تقدیم و تاخیر اقوال پاکان سلف رضی الله عنهم و ازین اصل بود که امیر المومنین علی را رضی الله عنه پرسیدند که شما را که از اهل بیت مصطفی اید صلی الله علیه وسلم از وحی پاک و سر از غیب ملک الملوک جل ذکره بچیزی مخصوص کرده اند یا نی وی رضی الله عنه فرمود که مصطفی صلی الله علیه وسلم هیچ چیز از وحی که بدو آمد از کس باز نگرفت و کس را بهیچ چیز مخصوص نکرد ولیکن هر کس باندازهٔ فهم خویش در دریای وحی پاک نبوی مصطفوی صلی الله علیه وسلم غوص کردند و بقدر همت خویش گوهر یافتند فهم عقبی عابدان و زاهدان را بود و فهم هنر و عیب غرور مریدان را بود و فهم هستیها و نیستیها خود راه روان را بود **حالت سیوم** مفسران آنست که آنکه در حفظ اقوال گذشتگان و در شناخت عربیت و در معرفت مذاهب و عقاید در کمال رتبت باشند در سیرت نیز مصون از صغائر باشند و دامن کشیده از صحبت فجار و آلودگان و زکار اما غرور این طائفه آن بود که بدین مقدار بسنده کنند و ندانند که جائی که نادیدن نقائص جبلت بود و جهل باخلاق نفس و احوال قلب و اسرار سریرت بود دیدن معانی کتاب کریم که درین حجابها متواری است از جملهٔ محالات بود و انصاف این مسئله صدر اول و من بعدهم رضی الله عنهم دادند هر چند عمال و عباد بودند و محبان و مردان و اوتاد بودند علم قرآن از کامل تر کسی در رتبت دین طلب کردند و کاملتر کسی از پس خلفاء راشدین رضوان الله علیهم اجمعین عبد الله بن عباس را رضی الله عنهما دانستند که چشمهٔ حقائق و خزانهٔ اسرار بود و این منقبت و مرتبت ورا از موهبت حضرت جبار بود جل ذکره لیکن بدعوت سید خیار بود صلی الله علیه وسلم که چنین فرمود که اللهم فقهه فی الدین وعلمه التاویل والتنزیل و در نسب علی بود و در منزلت ولی بود و در معاملت

ترا قربی شود آن لحظه حاصل
شود تو بی تو با دیدار واصل

خیال از پیش برخیزد بیکبار
نماند غیر حق در دار دیار

چو موجی بر زند گردد جهان طمس
یقین گردد که لم تغن بالامس

اجل چون در رسد در چرخ و انجم
شود هستی همه در نیستی گم

هزاران نشأه دارد خمخانه دریش / برآمد شد خود را میبند بیش
هرانکو در معانی گشت فائق / نکو یدکاین بود قلب حقائق
مکو ممکن ز حد خویش بگذشت / نه او واجب شد و نه واجب او گشت
وصال اینجایگه رفع خیالست / چو غیر از پیش برخیزد وصالست

وفی بود و در علانیت تقی بود و در سریرت صفی بود و در علم آموختن و مال بذل کردن سخی بود با این رتبت

از و پرسیدند از آیت ان الذی فرض علیک القرآن لرادک الی معاد گفت نمیدانم ابن عباس

رضی الله عنهما قال ضمنی رسول الله صلی الله علیه وسلم الی صدره وقال اللهم علّمه الکتاب وفی روایة الحکمة

اخرجه البخاری رحمه الله وفی روایة ان النبی صلی الله علیه وسلم اتی الخلاء فوضعت له وضوءً فلما خرج قال من وضع

فاخبر قال صلی الله علیه وسلم اللهم فقهه فی الدین کذا عند البخاری رحمه الله وعند مسلم رحمه الله اللهم فقهه قال الحمیدی رحمه الله

وحکی ابو مسعود رضی الله عنه قال صلی الله علیه وسلم اللهم فقهه فی الدین وعلّمه التاویل قال الحمیدی رحمه الله ولم اجده

فی الکتابین وفی روایة الترمذی رحمه الله قال رضی الله عنه ضمنی رسول الله صلی الله علیه وسلم وقال اللهم علّمه الحکمة

وفی اخری للترمذی رحمه الله قال رضی الله عنه رای جبرئیل علیه الصلوة والسلام مرتین ودعا له النبی صلی الله علیه

وسلم مرتین درجات اهل معنی بسیارست و درجات اهل عربیت بسیار و درجات اهل معرفت بمسالک و مذاهب

امت در عقاید و فروع بسیارست و آنچه مجتهدان امت رضی الله عنهم اجمعین از معانی و حقائق استنباط و استخراج

کردند در هر عصر و عد نیاید فمن اصاب فله اجران و من اخطأ فله اجر واحد و این راهیست کشاده تا نفخ صور

و این منقبت و شرف این امت راست زادها الله تعالی شرفاً از میان همه امتان و از مهتر عالم صلی الله علیه وسلم

منقولست که علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل و اما با اینهمه بباید دانست که معلم بحقیقت حق سبحانه و تعالی

هر کس را باندازهٔ صفای فهم مدد میدهد هر که صافی فهم تر مدد علم ور از درگاه حق سبحانه و تعالی بیشتر و از اینجا

بود که سید انبیا صلی الله علیه وسلم از همه انبیا علیهم الصلاة والسلام عالمتر بود که بدل از همه پاکتر و صافی تر

بود زیادتی علمش از زیادتی نقاء قلب و صفاء سرش بود و قال الله تعالی وعلمک ما لم تکن تعلم وکان

فضل الله علیک عظیما و علی الجمله نبوت آگاهیست و ولایت آگاهیست و حکمت آگاهیست و علم

آگاهیست آگاهی نبوت بر مثال آفتاب درخشانست زیرا که هم بچشم و گوش سرست و هم بچشم و گوش

سرست و آگاهی ولایت بر مثال بدر تابانست زیرا که بچشم و گوش سر تنهاست و آگاهی حکمت

بر مثال قمر و هلال در زیادت و نقصانست و آگاهی علم بر مثال کوکب و نجم ایستاده و روانست انبیا علیهم

الصلوة والسلام بنور آفتاب اسرارها بینند که اولیا نه بینند و اولیا رضی الله عنهم بنور بدر چیزها

سوال
چیست وصال ممکن و واجب بهم
حدیث قرب و بعد و بیش و کم چیست

جواب

بینند که

تو گویی در وجود و هستی جزو و فعل / تو را با نقطه وحدت مقابل
تعینهای عالم بر تو طاریست / ازان گویی چو شیطان همچو من کیست
ازان گویی مرا خود اختیار است / تن من مرکب و جانم سوار است
زمام تن بدست جان نهادند / همه تکلیف بر من زان نهادند
ندانی کاین ره آتش پرستیست / همه آثار شیطان و ... پرستیست
کدامین اختیار ای مرد جاهل / کسی را کو بود بالذات باطل
چو بود تست یکسر همچو نابود / نگویی کاختیارت از کجا بود
کسی کو را وجود از خود نباشد / بذات خویشتن نیک و بد نباشد
کرا دیدی تو اندر جمله عالم / که یکدم شادمانی یافت بی غم
کرا شد حاصل آخر جمله امید / که ماند اندر کمالی تا بجاوید
مراتب باقی و اهل مراتب / بزیر امر حق والله غالب
اثر از حق شناس اندر همه جای / ز حد خویشتن بیرون منه پای
ز حال خویشتن پرس این قدر چیست / وز آنجا باز دان کاهل قدر کیست
هر آن کس را که مذهب غیر جبر است / نبی فرمود کو مانند گبر است

القول فی المحدثین و احوالهم

بینند که حکمانه بینند و حکما بنور قمر و هلال صفتها بینند که علمانه بینند و علما بنور نجوم و کوکب قدمها
دریابند که عامه مؤمنان دریابند قد علم کل اناس مشربهم طریق این سه صنف از مفسران آنست که درین
حروف با نقصان تامل کنند و یکسر از سرهای اقدام سالکان از پیش بر اندازند و زیرکی خویشتن را در
گذارند بروشی که واجب دین است مشغول شوند و چون چیزی از تفسیر بر خوانند از بهر عمل خوانند و دعوی
تصرف در قرآن از سر بیرون کنند بار خدای عز و جل هیچ خائن را خزینه داری جوهر دین اسلام ندهد
و هیچ سر از اسرار ملک او را اشراف ندهد و معاملت که کمتر از مشاهده اسرار است از وی دریغ نیست
چگونه رتبت مشاهدت بوی دهد از معاملت تن ابتدا کنند آنگاه بمعاملت دل روند و ما التوفیق الا
من الله العزیز الکریم جل ذکره **و همچنین منزلت محدثان** بر سه حال کرده دیگر حال
ایشان آنست که جمله همت الشان و غایت مراد ایشان همین سماع اخبار بود بر نظر اقران
باین فخر کنند گویند فلان شیخ را دریافته ام و سماع کرده هزار و دو هزار فرسنگ پیموده ام تا حدیث را
بطرق عالی اسناد بلند شنوده ام و بود که قدح کنند در بزرگان علم دین و حدیث بشرط حدیث طلب طائفه
آنست که ببینند که اسناد غایت کار نیست بندگان خدای تعالی و ورای اسناد و سماع علم متن حدیث است
و ورای علم متن حدیث شناختن امر و نهی است و دانستن ثواب و عقاب است و آگاه شدن از امثال
و عبرت است و ورای این امتثال امر و انزجار از نهی است و بعبرت در آیینه امثال نگریستن است و ورای این اخلاص
در گذاردن طاعت است و بیداری و باز ایستادن از خطیئت است چون این مقامش درست شود و مقام
بندگی حق بسنج بود و این درجه نقص و عیب بود آنجا که همت بود و بصیرت گشاده بود و چون این
اندیشه مشرب وی شود از قصور همت خود آگاه شود و بجستن عوالی اخبار بسنده نکند و بمعاملت اخبار
آرد و بداند که علم از بهر عمل است و وی هنوز در مقدمات علم اسیر است بعلم نرسید چگونه دلال و فخرش بود
حالت دوم محدثان آنست که محدث وی در علم رجال آرد و صحیح و سقیم جدا کردن گیرد و مرسل
از مسند باز داند و عمر دراز درین بسر برد و مدل الکار خویش بر ابنا روزگار و چون همین بسنده کند بمنزله
کسی باشد که خاک تیمم گرد میکند بخروار و هرگز تیمم نکند در همه احوال سماع از بهر شناختن باید و شناختن

بقدرت بی سبب دانای برحق / بعلم خویش کرده حکم مطلق
نبودی تو که فعلت آفریدند / ترا از بهر کاری برگزیدند
بما افعال را نسبت مجازیست / نسب خود در حقیقت لهو و بازیست
چنان کان گبر یزدان و اهرمن گفت / همین نادان احمق او و من گفت

از بهر کار باید و کار از بهر رضای ملک جبار باید جل ذکره و چون چنین نبود عمر ضایع بود و روزگار هدر بود و حساب عمر در قفا
بود فانا لله و انا الیه راجعون چه دوستی این معجب نحو از قدمگاه بندگان عام تا کار به بندگان خاص رسید
حالت سوم محدثان آن بود که محدثان با کمال بود و عالم بمعنی و بهر ابود و جمله همت وی با املا
و تصنیف مشغول بود و پیوسته با املا و تصنیف مشغول شدن از همه احوال سعادتها شناسد و بعجب
و دلالی که دارد از روح حیات سالکان راه حق سبحانه پس تر و اندک مایه و دورتر بود و واجب بود بر وی که
تدبر کند که آنچه متحلی و عزیز بوی است سعادت کسبی است که از ادای فرائض و واجب عینیات فارغ شده
باشد اول فرائض پاک کردن دل است از غل و غش برادران و از حسد و کینه تهی داشتن و مراعات ایشان دوم
آگاه شدن از مکرهای دیو و دستان وی است و شناختن نفس و حیلهای وی و دانستن هوا و میدان وی است
و آنگاه بمعاملت و ریاضت ظاهر و باطن مترصد بودن این هر دو دشمن را سوم شناختن دنیا و غرور وی است
و مقابله کردن آفت حب و جمع دنیا با املا و تصنیف است تا آنکه شاید که تفتیش این حال کند باطن املا و تصنیف
طلب دنیا و طلب جاه و غرور دنیا بود و شاید که چون تفتیش کند مضیع جمله فرائض دل باشد و نیز
از فرائض تن یکی احتیاط حرام و شبهت است و یکی از غیبت و وقیعت در مسلمانان باز ایستادن است
و تصنیف و املا پس حقوق و واجبات است و چون با این همه شرطها بایستد هم جای منزل کم دانش
نبود که راه خدای تعالی را نهایت پدید نیست و وی مقیم بر راه است نه رونده راه است و این همه مقدمه
تطهیر دل است تا شایسته روشنی آید و نقطه دل ورای این عالم است بدین رجا مغرورتر از آن
کس کی بود که نه طهارت تن دارد و نه طهارت دل آنگاه خود را قدوه و اسوه شناسد در سنت و حفظ
اخبار و آثار و خلاف مصطفی صلی الله علیه و سلم معجب شود و فخر کند سنت از پس فرض نیکو بود و فرض
ظاهری و باطنی بیش از آن است که گفته شد و وی بعشری کار نکرده با قامت سنت معجب شود و مغرور
بود و من الله سبحانه العصمة و التوفیق **منزل مذکران** نیز بر سه حالت میگردد یک حالت مذکران
آن است که معظم غرض ایشان در تذکیر و موعظت جاه در میان عامه خلق و قبول نزد سلاطین پدید
آمدن بود و سلاطین را بجور و ظلم و ظهر غیبت نسبت کنند و چون ببساط سلاطین حاضر آیند بهفت

زبان مدح و ثنا ساخته و نهاده ایشان را گفتن کبر ندِ سلام از نیکمردان دریغ دارند و ظالمان را
هر روز چندین بار خدمت کنند و مجلسها در شرح حرام و حلال گویند و در گرفتن حرام جنگ
و خصومت کنند اولیا را جاحد و زهاد را منکر و اهل معرفت را دشمن و آنگاه دعوی بندگی خدای تعالی کنند
و دعوی عقل و حکمت کنند ندیمان ظالمان و حریفان توانگران باشند گناه معاصی و خلاف فرمان خدای تعالی را بر
دل مردم سهل کنند نفس اماره و شیطان رجیم را معاون شوند از درگاه حق سبحانه همواره توقیع برائت از عذاب
می دهند و این طایفه از مذکران بیشتر باشند در روزگار ما قدم در گمراهی نهاده اند و خلق را گمراه می کنند و خیال
و پندِ اشتهاء ایشان اینکه کار دین آبادان میکنیم کمترین چیزی درین باب آنست که مذکر را بتکلف قصد
نصیحت مؤمنان بود و بزبان و عبارت باز داشتن ایشان از معصیت و خلاف فرمان بود و حق اگرچه تلخ بود و مذکران بختیاران
بو باطل اگرچه شیرین بود گرد نیاورد از آن بود که آتش هوا و شهوت را بنشانند نه آنکه شهوت ساکن گشته را بجنبانند از قصها
چیزی گوید که در وی عبرت مستمعان بود و از اخبار چیزی روایت کند که در آن حث بر طاعت بود و از اقوال مفسران
قولی طلب کند که در آن دعوت بنده بود و از حکایات سلف حکایتی گوید که شنوندگان را آیینه دیدن
عیبها بود و من و الطاف و ایادی حق سبحانه چنان گوید که مستمع گاه خجل شود که چنین لطف از وی و من چنین
بیوفا گاه گرم شود که چرا مقیم نگردم بر درگاه چنین لطیفی کریمی بر وفا و تا تواند با سطر قرآن و سنت شعر گدایان و
دروغ زنان نیامیزد و افسانه و حکایت فاسقان و جباران و عاشقان دنیا با لطایف قرآن و حقایق
سنت خلط نکند و جهان مخالفت که فتنه را سیاست تهدید دهد و دلهای کشته را بگفت عیوب تن
صیقل دهد هر چه گوید از نقایص و عیوب نفس اول در خود نگرد و آنگاه در دیگران نگرد تا تازیانه سرزنش و ملامت را
صد بار بر خود زند آنگاه یکبار بر مستمع زند دل از خوش آمد خلق بر گیرد و بر ننگ آمد بدل کند و قبول خلق گفت در
موعظ فراموش کند و اقبال حق سبحانه را در گذاردن امانت یاد کند راستی شنونده در شنودن بند و خود
را زیر قدم شنونده در قدم صدق است کند در باختن مجلس مال و تن و دل را در راه حق سبحانه آیینه دل کند
و ناراستی و نادرستی خود را بتوبه نصوح بدل کند تواضع مردمان از بهر خدای تعالی کند که بندگان خدای اند
عز و جل مهمل و معطل آفریده نشده اند و سر همه را امید آمده اند و کبر و عجب از سر بیرون کنند لم تقولون ما لا تفعلون بر خود

زمغزش قشر بسیار افتاده در بیت · بیا بر مغز هر کو پوست بشکست
هر آنکو جمله عمر خود در این کرد · بهر حرف عمر با زینت کرد
لغت با اشتقاق و نحو با صرف · بیفکن پوست مغز نغز بردار
همیکرد همه پیرامن حرف · صدف بشکن برون کن در شهوار

خواند در چشم اغنیا خاشاک ضعیف وشد درخت با بار در دید خود نگذارد بلکه برکند کمترین جه موعظه است این که یاد کردیم واگر ازین کم آید کشتن تنها و هلاک دلها بود و این صعب جرمی بود کسی که قاتل تنی بود کارش برخطر بود کسی که هزار تن اکشته و هزار دل را هلاک کرده بنگر که حالش چگونه بود کسی که از خود بمعرفت از هزار جز یکچیز نداند بیدار کردن خفتگان از خود چون داند کسی که او را بر حواشی بساط عرض حاجت جای نبود و در از رابطه قرب پادشاه چون خواند کسی که او را بر درگاه از حواشی و اتباع کس نداند دیگران را نزدیک کردن بقرب پادشاه چون تواند اول میدانی که آنچه در راه روندگان درست آنست که حرامها چون دگیان درگاه پادشاه شناسند واگر غلامی از غلامان سلطان دنیا بر درگاه نگرد از دور مخاطره چشم بر کندنش بود و بیم بدار کردنش بود فکیف که دست بوی دراز کند و سلطان در آن حالت دست دراز بوی می بیند و هیچ زیر و ندیم را زهره نبود که در حق وی شفاعت کند قال النبی صلی الله علیه وسلم الا ان لکل ملک حمی وحمی الله محارمه ومن حام حول الحمی یوشک ان یوقعه ومن اتقی المحارم فقد استبرء لدینه وفی شرح السنة فی باب الاتقاء عن الشبهات اخبرنا عبد الواحد بن احمد الملیحی انا احمد بن عبد الله النعیمی انا محمد بن یوسف انا محمد بن اسمعیل انا ابو نعیم نا ذکریا عن عامر قال سمعت النعمان بن بشیر رضی الله عنه یقول سمعت رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول الحلال بیّن والحرام بیّن وبینهما مشتبهات لا یعلمها کثیر من الناس فمن اتقی المشتبهات استبرء لعرضه ودینه ومن وقع فی المشتبهات کراع یرعی حول الحمی یوشک ان یواقعه الا لکل ملک حمی الا ان حمی الله عز وجل محارمه الا وان فی الجسد مضغة اذا صلحت صلح الجسد واذا فسدت فسد الجسد کله الا وهی القلب هذا حدیث متفق علی صحته اخرجه مسلم رحمه الله عن محمد بن عبد الله بن نمیر عن ابیه عن زکریا وقال ابو عیسی عن زکریا ومن وقع فی الشبهات وقع فی الحرام اگر بندگان بار خدای عز وجل آگاه شوند از سیاست این حدیث و بدانند که چه عتابست جهان فراخ بر ایشان تنگ شود و از خجالت و شرم ملک الملوک جل ذکره بسوزند لیکن فهم قرآن و فهم سنت در جهان کبریت احمر است و دریافتن سر و اشارت وحی پاک مقدس مسکت از دوست و آگاه شدن از عتاب جبار و وعید قهار جل ذکره زمرد خضر است و این ولایت انبیاست صلوات الله وسلامه علی نبینا وعلیهم اجمعین که سلطانان درگاه حضرت

هیهات هیهات

بکن وجمع ... علم ... | علوم دین اخلاق و شریعت ... | حدیث مصطفی ... | در فن خانه چون ... صورت وحلیت

وحلیت اولیاست که امراء درگاه انبیااند و دوم میدان درگاه پادشاه جل ذکره که بر شاهراه روندگان
دین ست طاعتها و خدمتها را که چون وام گذاردن ست بتمامی گذاردن واجب دانند اگر مردی وامها
بگذارد و یکدینار بماند خداوند آن وام خواهد که بدان یکدینار او را بزندان کند او را الم بود فکیف کسی که
هزار دینار بروی بود و دو هزار دینار دارد و یکی بوام دا نمیدهد بلکه همه بیشتر بدشمنان خداوند وام دهد
بنگر که حالش چون بود این مثال بیشتر از اهل روزگارست نماز وام ست آنچه از نماز گذارند قلب
و نایره بود و بدل حاضر نباشند در وقت گذاردن خاصه در وقت نیت کردن نماز چگونه قبول حضرت
عزت افتد و روزه وام ست آنچه از روزه گذارند با غفلت و غیبت و بهتان و حرام خوردن بود
انچنین روزه را که ضمان تواند کرد که بپذیرند و برین مثال میدان کوه و حج و جهاد و جملهٔ طاعات و عبادات
از فرائض و واجبات واگر صورت بندد که کسی این وام بکمال گذارد چنانکه یکذره در وی نقص نبود و غشش
و خیانتی نبود هنوز بیرون شهرستان اسرار دین ست و از جملهٔ عوام امت ست و ازین میدان تا میدان ابتای میدان
میدانها بسیارست این کس را بداعی و وعظ حاجت ست چگونه وعظ و دعوت او را رسد کسی که جامه
پلید دارد و دست و پای پلید دارد و غم پاکی دارد چگونه غم نجاست تو خورد آن کس که طاقت یکمن بار
ندارد و صد من و ویست من چگونه بردارد مرغ پرکنده بی پر چگونه پرد و اگر پر پدید بود که چند پرد از
سنگ پاسبانی گوشت نیاید و از مبتلا بی پا پیکی هرگز درست نیاید آن کس که از خائن امانت جوید
در بادیهٔ تبوک رطب تر می جوید و آن کس که از حریص و محب دنیا و حسود و حقود از بهر دنیا نصیحت دنیا طلب کند
از مار و کژدم گزنده نصرت تن و راحت دل طلب میکند ● گرگ درنده و کشنده با صید آن نکند که سخن
هوا نفس با دل و دین بندهٔ مؤمن کند جان در حجاب آنگه شود که بندهٔ خائن با نفس مؤمن محبت
صحبت کند سخن حکیم شنودن و یاد گرفتن حکمت ست و شنودن سخن سفیه خوردن شمشیر و خنجر ست واجب
بر طالب لطف از مذکران که سخن برادر دینی قبول کنند و اگر گمراه کنند خود را بیش گمراه نکنند و حزم
آن ست که غم خویش بخورند و بار گران هر دمان بدان جهان نبرند و فردا را با مروز فراموش نکنند و از بهر
اتباع تن خود را گرد دوزخ نکنند و از معنوی خلق توقع به درگاه خالق رنج نبندی که درست کنند این

نصیحت

ظلم و نیکویی در اعتدال است
عدالت جسم را قوت کمال است

جزای عدل نور و رحمت آمد
سزای ظلم لعن و ظلمت آمد

چنان کز ظلم شد دوزخ مهیا
بهشت آمد همیشه عدل را جا

چو زیر هر عدد سری نهفته است
ازان دوزخ هفت آمد بهشت هشت

جهانرا سراسر زهر و نخ بکارند تا در آن جهان ملک ابد بر دارند و از دبیران کماشته حضرت رحمن و
تقدس یاد کنند و هر چیزیکه بگویند و هر کاریکه بکنند فرمان او را عز و علا نگاه دارند و رسولان او را
جل ذکره بدیده حرمت نگرند و ملک الموت را که خازن جان و قابض ارواح ست یاد دارند و تا جان را آلوده
اول خود را پند و موعظت کنند چون خود را راست کردند براست کردن دیگران مشغول شوند از گفت کار
طلب کنند و از کار اخلاص طلب کنند و در هر حال که باشند رضای حضرت ملک جبار جل ذکره طلب کنند از قدم
خویش وفا قدم زدن بر سنت مصطفی صلی الله علیه و سلم طلب کنند و چون تذکیر گویند صلاح دین شنوند نگرند
نیک آمد معادوی اختیار کنند و بآرزوی نفس وی ننگرند هر چه مسکن هوا بود آن گویند و ما توفیقی
الا بالله الکریم المستعان الرحیم جل ذکره **حالت دوم** مذکران آنست که در قول و گفتار متحفظ باشند
و در گذاردن امانت و وعد و وعید بحسب طاقت متصون باشند صدق قول اگرچه تلخ بود اختیار
کنند و چندانکه توانند از هزل و غزل و فسانه عاشقان احتراز نمایند پند دادن و نصیحت کردن
و زشتی معاصی گفتن و نیکویی طاعت گفتن و وعظ شناسند و معائب دنیا و غرور و شرح
داد و احوال گور و قیامت و حساب و عذاب و عتاب بیان کردن تذکیر دهند لیکن خانه همسایه
بچراغ خود روشن کنند و خانه خود را سیاه گذارند اگر همت این طایفه در راه دین با خدا عز و جل
بلند بودی ابدأ بنفسک ثم بمن تعول الکار بستندی و چراغ و شمع و مشعله دیدندی و بکوشیدندی
تا اسرار و شواهد و لطائف سلطنت بدیدندی و اجبست بر این طایفه که تدبر کنند که مذکر بیدار کننده
خفتگانست باید که خود بیدار بود و خفته نبود مذکر چون دلیل است باید که بمنازل راه بینا بود
نابینا را قائدی باید تا راه برد چگونه دلیل دیگران شود و طریق این طایفه از واعظان آنست که اول
دل را وعظ کنند و نعمت باری تعالی او را یاد دهند و سر جان را که نظرگاه ملکوت اعلی ست از بهر
مالک الملوک جل ذکره بیارایند آنگاه دیگر تشنگان را از این آب نصیب دهند خلعتها که در خزینه علم و معرفت
ایشانست بنام دوستان وفاداران بخیلی نکنند و بمستحقان رسانند و در جمله چون دل غالب شد
بر تن و عقل سلطان شد بر حس بهمت ارادت بود و ارادت حول ظاهر شد ترا آگاه کنند که رفتن بحق

سبحانه

سبحانه فاضلتر است یا دعوت خلق حالت سوم مذکران آنست که مذکر از اخبار مصطفی
صلی الله علیه وسلم وتفسیر قرآن وسیر سلف صالح رضی الله عنهم با بهره بود واز ارتکاب کبایر ومعاصی
پرحذر بود وبا داء فرائض وسنن متحلی ومتزین ودر دل تخم خشیت وخوف خاتمت کارد ودر همت سیر راز
نوش فضول دنیا دریغ دارد واین همه منقبت نقد وقتش بود وعشق نشر شریعت اندیشه وی
غالب بود وچنین داند که احیای خلق بنفس او بود وباز گشتن عصاة از معاصی بگفتار وی بود ومزه وطعم رفتن
کارها وعملها بعز اقبال او روکردی تازه شود چنین بود بیند اکسی که از خانه خواب خود هرگز سفر کرده
نبود شجاعت مردان در معرکه جان بازی عاشقان دیده نبود کا سوار کاه چوکان کاه کو بسر کردان شده نبود
مرغ بی پر پرواز بر هوا چون کند مرد بی پا ودست نیکی چون کند درخت حنظل که خرما بار آرد از
سراب که را دیدی که سیراب شود سنگ خاره اگر چه نرم بود طعام نشود زهر کشنده اگر چه بشهد
معجون است شفا نشود اگر چه هزار سال مار پروری اول ترا زند اگر صد سال هیزم بسیار آتش پرستی
شررش هم بر تو زند جهان دیرینه عاشقان کشنده است شب وروز در بریدن جان بندگان
کوشنده است بهای بی وفا درجهان ستمگر است کشتی بر روی بحر محیط جای سلامت باد مخالف اگر ساکن
بود هزار جا بجوی نیز زد این طایفه از مذکران راه نارفته خویش را فراموش کرده اند وروی در راه دیگران دارند
بیشتر خلق دشمن خود اند ودعوی دوستی خود میکنند ودر دریاهای هلاکت خود را انداخته وآن را
حسبت نام نهاده اند بدست خویش رگ جان بقای خود می برند وآنرا عمارت جان خود میشمرند این طایفه
باید که تامل کنند در کار خویش تا دیدنیها تمام دیده اند یا نی وکردنیها تمام کرده اند یا نه از خود فارغ
گشته اند تا بدیگران مشغول شوند که مشغولی بخود شان فرض عین است وبدیگران فرض کفایه
وچون ایشان بجهان بصیرت نرسیده اند وبدیگران مشغول شوند تارک فرض عین اند ومشتغل بفرض کفایه
واین ناروای شریعت وطریقت است مذکری کسی را مسلم است که بصیرت حدقه حقیقتش گشاده
بود وهمه چیزها چنانکه آن چیزهاست دیده بود وحجب واستار اجرام واجسام وانوار بدیده بود ومقامات
کرام ملائکه ملکوت اعلا ببصیرت دریافته بود واین کس داند که راه جمال وراه جلال چه بود واین کس داند که

سوال
چه جزو است آنکه از کل فزون است
طریق رفتن آن جزو چون است
جواب

عاشقان
خود را

جهان کل ...
هر جزو ...

که د

سلسلهٔ نفس و بند دل و ستر سر و حجاب جان چه بود این کشش اند که عالم علم و معرفت و عالم عیان
و بصیرت و عالم عین و حقیقت چه بود نفس سفلی را مقامات و منازل سفلی و علو چند بود دل
علوی را پرواز گاه در فضای درجات علو و سفل چند بود نفس که منقاد دل شود حیلتش
چه بود و دل که از دستان و مکر نفس هد علاجش چه بود و نفس سفلی را کشیدن بعالم علوی
دامش چه بود و دل علوی را رستن از علائق سفلی زمامش چه بود باز گشتیم با اصل سخن
این سخن که گفته شد هم آن مفسران و محدثان و مذکران ست و هم آن قرا و فقیهان و واجب ست
بر همه گویندگان علم که ازین آفتها متواری آگاه شوند و نصیحت از برادر مسلمان بشنوند
و مقابله بخصومت و جدل نکنند قرآن بهفت قرات خواندن تطوع ست یا فرض کفایت
و از غیبت و نمیمت و حسد پاک آمدن فرض عین علم وقائع مردمان و حوادثات آموختن تطوع ست
یا فرض کفایت در حق کسی که فارغ شده ست از فرض عین و هزار فرض عین مانند طلب
حلال کردن و حلال خوردن و حلال پوشیدن و از کبر و عجب دور بودن و بر برادران مؤمن حسد نا بردن و بعلم
مباهات نا کردن و بوی دنیا کسب نا کردن بر تو مانده ست و تا از سلطنت نفس و هوا و شیطان و غرور
دنیا و پندار پاک نشوند باید که اعتقاد نکنند که عمل خالص حق را جل جلاله کرده شود از هزاران هزار
مؤمن یکی ازین دام نجات نیافت و تا ازین سلطنت نفس هوا و شیطان و غرور دنیا نجستند
ذوق و حلاوت حقیقت ایمان نیافتند و الحمد لله سبحانه المستعان و اگر از همه معاصی دور شوی و همه طاعتها
و امر و نهی که آموختهٔ کار کنی از عامهٔ بهشتیان باشی خصوصیت خاصکان جز از دور نبینی که
ایشان سبق از همه بصفای دل بردند و صعب دون همتی باشد کسی را که نام عاشقی برد و از عامهٔ
بهشتیان باز پس بود اللهم لا تکلنا الی نفسنا و علمنا و معاملتنا طرفة عین و لا اقل
من ذلک و اجعلنا ممن یتمسک بحبل فضلک و یعتمد فی جمیع ما رابه علی جودک و کرمک و یتکل فی دینه
و دنیاه علی طولک و لطفک یا ارحم الراحمین و در کتاب مرصاد العباد للشیخ
الامام العارف الربانی شیخ الطریقه نجم الحق و الدین ابی بکر عبد الله بن محمد الاسدی الرازی قدس الله

القول فی وجوب علم علی العوام والفقهاء

روحه در فصل چهارم از باب پنجم که این باب در بیان سلوک طوایف مختلفه است و این فصل چهارم در بیان
سلوک علماست از مفتیان و مذکران و قضاة و بناء کتاب مرصاد العباد بر پنج باب و چهل فصل است
چنانکه در دیباچه کتاب مذکور است قال الله تعالی والذین اوتوا العلم درجات و قال سبحانه
انما یخشی الله من عباده العلماء و قال النبی صلی الله علیه و سلم ان العلماء ورثة الانبیاء و ان
الانبیاء لم یورثوا دینارا و لا درهما و انما ورثوا العلم فمن اخذ به فقد اخذ بحظ وافر اخرجه ابو داود
و الترمذی رحمهما الله رواه ابو الدرداء رضی الله عنه و قال فی شرح السنة هذا حدیث غریب لا یعرف
الا من حدیث رجاء بن حیوة عن داود بن جمیل عن کثیر بن قیس عن ابی الدرداء رضی الله عنهم بدان که
علم شریف ترین وسیلتی است قرب حق را سبحانه و صفت اوست عز و علا و بوسیلت علم بدرجات
عالیه می توان رسید که والذین اوتوا العلم درجات و لکن بآن شرط که با علم خوف و خشیت بود سر حکمتها
و علمها از خدای تعالی ترسیدن است و هر چند که علم می افزاید خشیت می افزاید چنانکه خواجه علیه الصلاة والسلام
فرمود انا اعلمکم بالله و اخشاکم منه و نشان خشیت آنست که بآن علم کار کنند و آنرا وسیله درجات
آخرت سازند نه وسیله جمع مال و کسب جاه و تمتعات بهیمی و علم میراث انبیاست علیهم الصلاة والسلام
و انبیا علیهم الصلاة والسلام دو نوع علم میراث گذاشته اند علم ظاهر و علم باطن علم ظاهر علم نافع است که
صحابه رضی الله عنهم اجمعین از قول و فعل خواجه علیه الصلوة والسلام گرفته اند و تابعین و ائمه سلف رحمهم الله
عنهم بتتبع آن کرده اند و خوانده و آموخته و بآن عمل کرده اند از علم کتاب و سنت و تفسیر و اخبار
و آثار و فقه و آنچه از توابع اینهاست **و علم باطن** معرفت آن معانی است که بی واسطه جبرئیل
علیه الصلوة والسلام از غیب الغیب در مقام او ادنی در حالت لی مع الله وقت زقه جان خواجه
علیه الصلوة والسلام میکردند که فاوحی الی عبده ما اوحی و از ولایت نبوت جرعه از آن جام بهای
مالامال بر جان جگر سوختگان عالم طلب میریختند که ما صب الله فی صدری شیئا الا و صببته
فی صدر ابی بکر رضی الله عنه و همچنانکه علم ظاهر را انواع بسیار است علم باطن را زیاده از آن است
چون علم ایمان و علم اسلام و علم احسان و علم ایقان و علم عیان و علم عین و علم توبه و علم زهد و علم ورع

بقا هم و جو آمد و لیکن
مجازی کان بود ساریه چو ساکن ۱۷

وصال او لیمن عینی فی ...
مران دیگر ز عند الله باقی است

تو هر چیز که بینی با لضرورة
دو عالم دارد از معنی و صورت

و لیکن چون گذشت این طور دنیا
بقای کل بود در دار عقبی

از آنجا نیز توانی و تکمیل
وز اینجا نیز تو هر لحظه تبدیل

وعلم تقوی وعلم اخلاص وعلم معرفت نفس وعلم معرفت دل وعلم تزکیهٔ نفس وعلم تصفیهٔ دل
وعلم فرق میان اشارت والهام وخطاب وندا وهاتف وکلام حق سبحانه وعلم مشاهدات وعلم مکاشفات
وعلم توحید وعلم تجلی صفات وعلم تجلی ذات وعلم مقامات وعلم احوال وعلم قرب وعلم بعد وعلم وصول وعلم فنا
وعلم بقا وعلم سکر وعلم صحو وعلم معرفت وغیر آن از علوم غیبی که سالکان این راه را بتعلیم معلم وعلم
آدم الاسماء کلها حاصل شود **وعلما سه طائفه اند** یکی آنکه علم ظاهر دانند دوم آنکه علم باطن دانند
سوم آنکه هم علم ظاهر دانند وهم علم باطن دانند واین نادر بود در هر عصری اگر یک کس در جملهٔ جهان
باشند بسیار بود بلکه برکت یکی از ایشان شرق وغرب عالم را فرا رسد وقطب وقت بود وعالمیان
در پناه دولت وسایهٔ همت او باشند **و** علمای ظاهر سه طائفه اند مفتیان ومذکران وقضاة
اما مفتیان اهل درس اند واهل نظر وفتوی واینها دو طائفه اند یکی آنکه عالم دل وعالم
زبان اند ودر ایشان خوف وخشیت ست با علم عمل دارند وبا فتوی تقوی ورزند وتحصیل علم
ونشر آن برای نجات ودرجات آخرت کنند ونظر از مال وجاه دنیا منقطع دارند ایشان آنهااند که
خداوند سبحانه میفرماید انما یخشی الله من عباده العلماء **دوم** آنکه عالم زبان وجاهل دل بود
در دل او از خدای تعالی خوف ورجا نبود ودر علم آموختن ونشر کردن نیت تحصیل مال وجاه وقبول خلق
ویافت مناصب کند لاجرم هوا بروی غالب بود وعلم او متابع هوا گردد وگاه بهوا کند وبعلم
عمل نکند وبر علمای متقی دین دار حسد برد ودر پوستین ایشان افتد وبر ایشان افترا کند ودر مقام
بحث بجدل پیش آید واندا کند وسخن بتوجیه نگوید وحق را گردن ننهد وخواهد که بجلدی وزبان آوری
حق را باطل کند وباطل را در کسوت حق نماید وخود را فضل کند **و** در حدیث ست اتقوا کل منافق
علیم اللسان یقول ما تعرفون ویفعل ما تنکرون وخواجه علیه السلام فرمود اعوذ بک من علم لا ینفع
و علم لا ینفع دو نوع ست یکی علم شریعت چون بدان کار نکنند نافع نبود اگر چه فی نفسه نافع بود
دوم علم نجوم وکهانت وانواع علوم فلسفه که آنرا حکمت میخوانند وبعضی بالکلام آمیخته اند
وآنرا اصول نام کرده اند تا بنام نیک کفر وضلالت در گردن خلق عاجز کنند واین نوع نیز غیر

القول فیما علی المفتین والواعظین

نافع ست و غیر نافع فی ذاته ست و اگر بدان عمل کنند مهلک و مُغوی و مضل بود و بسی گشتگان که
باین علم از راه دین و جادهٔ استقامت بیفتادند بغرور آنکه ما علم معرفت و شناخت حقیقت
حاصل میکنیم ندانستند که معرفت حق سبحانه بقراءت و روایت حاصل نشود الا بروش و متابعت
ظاهر و باطن حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم چنانکه حق سبحانه و تعالی خبر میدهد و ان هذا صراطی
مستقیما فاتبعوه ولا تتبعوا السبل فتفرق بکم عن سبیله ذلکم وصیکم به لعلکم تتقون الآیة
پس **مفتی باید** که ازین انواع علوم و آفات آن احتراز نماید و در تخلیص نیت کوشد تا فتوی که
دهد و درسی که گوید و مناظره که کند نظر او بر ثواب آخرت و قربت حق سبحانه بود و نشر علم و اظهار حق
و بیان شرع و تقویت دین کند و نفس از رعونت علم و از آلایش حرص و طمع که مذلت علما در انست پاک
گرداند **نظم** آلوده شد بحرص درم جان عالمان ٭ وین خواری از گزاف مایشان نمیرسد در دا حسرتا که
بیابان رسید عمر ٭ وین حرص مرده ریگ بپایان نمیرسد **و در فتوی** دادن احتیاط تمام کند تا بمیل نفس
و غرض و علت فتوی ندهد و اگر وقفی در دست او باشد دران تصرف فاسد نکند و مال حرام نستاند که
چون لقمه آشفته بود حرص و شهوت و حسد و ریا پدید آید و هرچه در مدت عمر دران رنج برده است
هباءً منثورا شود و از بدعتها باید که محترز باشد و بر جادهٔ سنت و متابعت ثابت قدم بود و بر سیرت
و اعتقاد سلف صالح رود و مذهب اهل سنت و جماعت دارد و اوقات و ساعات خویش موظف
گرداند چنانچه از عمر عزیز هیچ در بطالت و هزل و لغو صرف نکند بامداد چون نماز صبح گزارد بذکر
و قراءت قرآن مشغول شود تا آفتاب برآید و بعد از نماز دیگر ساعتی تا بشب هم بذکر مشغول
شود تا بشارت واذکر اسم ربک بکرة واصیلا عمل کرده باشد که دران خیر بسیارست و چون
آفتاب طلوع کرد دو رکعت نماز گذارد و بتدریس و افادت و استفادت مشغول شود و چون از ان
بپرداخت نماز چاشت برپای دارد آن قدر که تواند از دو رکعت تا دوازده رکعت بعد از ان بمصالح معاش
خویش و فرزندان و آسایش و رعایت حق ضروری نفس مشغول شود تا بین الصلاتین دیگر باره
ببحث علمی یا بمطالعت یا افادت مشغول شود تا آخر و بسبب ذکر مشغول شود تا نماز شام گذارد و اگر بین العشائین

سوال
قدیم و محدث از هم چون جدا شد
که این عالم شد آن دیگر خدا شد

جواب
قدیم و محدث از هم خود جدا نیست
که از هستی است باقی دایماً نیست

یکی گر در شمار آید بناچار
نگردد واحد از اعداد بسیار

برو یک نقطهٔ آتش بگردان
که بینی دایره از سرعت آن

احیا تواند کرد بذکر و قرات و اوراد سعادت شکرف بود و چون نماز خفتن کرد از سخن نکوید که سنت اینست بس بمطالعه یا بتکرار مشغول شود تا دانکی از شب بگذرد ساعتی روی بقبله بنشیند و بذکر مشغول شود و چون خواب غلبه کند از سر جمعیت دل کرد بر پهلوی راست روی بقبله بخسپد بدل و زبان این دعا که سنت است بخواند که اللهم انی اسلمت نفسی الیک و وجهت وجهی الیک لا ملجأ و لا منجا و لا مفر منک الا الیک آمنت بکتابک الذی انزلت و بنبیک الذی ارسلت البخاری عن البراء رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم یا فلان اذا آویت الی فراشک فقل اللهم انی اسلمت نفسی الیک و وجهت وجهی الیک و فوضت امری الیک و الجأت ظهری الیک رغبة و رهبة الیک لا ملجأ و لا منجا منک الا الیک آمنت بکتابک الذی انزلت و بنبیک الذی ارسلت فانک ان مت فی لیلتک مت علی الفطرة و ان اصبحت اصبحت خیراً هذه روایة البخاری و مسلم رحمهما الله و اخرجه الترمذی بنحو من ذلک و اخرجه ابو داود رحمه الله و لم یذکر و ان اصبحت اصبحت خیرا عطف الرهبة علی الرغبة ثم اعمل لفظ الرغبة وحدها و لو اعمل الکلمتین لقال رغبة الیک و رهبة منک و لکن هذا شائع فی العربیة کقول الشاعر و زججنا الحواجب و العیونا و العیون لا تزجج انما تکحل کذا فی جامع الاصول پس بدل و زبان ذکر میگوید تا بذکر در خواب شود در خبر است که هر که بذکر و وضو خسپد روح او را بزیر عرش برند تا بطاعت حق سبحانه مشغول شود و هر خواب که بیند صدق و حق بود نوم العالم عبادة این چنین خواب است پس جهد کند تا در میانه شب ساعتی برخیزد و نماز تهجد که سنت خواجه است علیه الصلوة و السلام مشغول شود و آن سیزده رکعت نماز است با وتر و هر چند قرائت درازتر خواند فاضلتر بود دیگر باره اگر خواهد بخسپد تا وقت صبح و صبح برخیزد و تجدید وضو کند و بذکر مشغول شود تا وقت نماز و باید که ازین تعبدات بر صورت بی معنی قانع نشود و پیوسته نفس را از نوعی مجاهدت فارغ نگذارد و دل خویش را باز طلبد و از انچه در فصول باب معاش از تزکیه نفس و تصفیه دل و تجلیه روح شرح داده ایم بقدر وسع حاصل کند تا بتدریج بعضی حقایق او را روی نماید و سر او کشف شود تا از دولت این حدیث نصیب شود ۵ در ره دین اگر چه آن نکنی دست و پای بزن زبان نکنی اما مذکران طایفه اند که فصلی چند بسخنان مصنوع مسجع بی معنی یاد گیرند که از علم

وجود هر یکی چون بود واحد
بوحدانیت حق گشت شاهد

سوال

چه خواهد مرد معنی زان عبارت
که دارد سوی چشم و لب اشارت
چه جوید از رخ و زلف و خط و خال
کسی کاندر مقامات است و احوال

جواب

هر آن چیزی که در عالم عیانست
چو عکسی ز آفتاب آن جهانست
جهان چون زلف و خط و خال و ابروست
که هر چیزی بجای خویش نیکوست
تجلی گه جمال و گه جلال است
رخ و زلف آن معانی را مثال است
صفات حق تعالی لطف و قهر است
رخ و زلف بتان را زان دو بهر است
چو محسوس آمد این الفاظ مسموع
نخست از بهر محسوس است موضوع
ندارد عالم معنی نهایت
کجا بیند مر او را لفظ غایت
هر آن معنی که شد از ذوق پیدا
کجا تعبیر لفظی یابد او را
چو اهل دل کند تفسیر معنی
بمانندی کند تعبیر معنی
که محسوسات ازان عالم چو سایه است
که این چون طفل و آن مانند دایه است

دینی

دینی را ان هیچ نباشد و زبان بدان جاری کنند و بغرض قبول خلق و جمع مال و جهان میکردند و بر سر
منبر بمداحی ملوک و امرا و وزرا و صدور و اکابر و اصحاب مناصب مشغول شوند و بر جای پیغمبر علیه الصلوة والسلام
دروغ و بدعت روا دارند و توزیع خواهند تا گاه بود که از درویشان بحکم بستانند بدل ناخوشی و از ظالمان
مال بستانند و احادیث مصنوع و مطعون روایت کنند و گویند حدیث صحیح است و خلق را جاهای مذموم
گویند و بر خوش آمد ایشان سخن گویند و خلق را در بدعت و ضلالت اندازند و گاه بود که تعصبها کنند و فتنهها
انگیزند و عوام را بر تعصب اغرا و اغوا کنند اینها از قبیل علما زبان جاهل دل اند و آتش افروز دوزخ
ایشانند **دوم** طائفه ائمه صالح اند که از بهر خدای عز و جل و ثواب آخرت گویند و از بدعت و ضلالت دور و
محترز باشند و از تفسیر و اخبار و آثار و سیر سلف صالح گویند بر جاده سنت و سیر سلف صالح اند و خلق را بوعظ و نصیحت
و حکمت بخدای تعالی و جاده شریعت و توبه و زهد و ورع و تقوی خوانند چنانکه حق تعالی میفرماید ادع الی سبیل
ربک بالحکمة والموعظة الحسنة الآیه نه خلق را بر جای مذموم دلیر گردانند و نه در مبالغه تخویف از کرم حق سبحانه
نومید کنند که آن هم مذموم است و خود را بآلایش طمع دنیوی ملوث نکنند تا کلمه حق توانند گفت
و سخن بی طمع مؤثر آید که چون بحب دنیا و طمع آلوده بود سخن هم آلوده باشد و از منشاء نفس آید نه
آنچه آید حق بود نه بر دل آید که بزرگان گفته اند آنچه از دل آید بر دل آید **و عبد الله بن عباس**
رضی الله عنهما از خواجه علیه الصلاة والسلام روایت میکنند که فرمود علماء هذه الامة رجلان رجل آتاه الله علما
فبذله للناس ولم یاخذ علیه طمعا ولم یشتر به ثمنا فذلک یصلی علیه طیر السماء وحیتان الماء ودواب
الارض والکرام الکاتبون یقدم علی الله تعالی یوم القیمة سیدا شریفا حتی یرافق المرسلین ورجل
آتاه الله تعالی علما فی الدنیا فضن به عن عباد الله عز و جل واخذ علیه طمعا واشتری به ثمنا یاتی
یوم القیمة ملجما بلجام من نار ینادی مناد علی رؤس الاشهاد هذا فلان بن فلان آتاه الله تعالی علما
فضن به عن عباد الله عز و جل واخذ علیه طمعا واشتری به ثمنا یعذب حتی یفرغ الله من حساب
الخلائق **الجمله** بتحقیق شناسند علماء دین و از حرص دنیا و طلب آن بدین احتراز نمایند که درین
باب وعید بسیار است برین قدر اقتصار نمودیم چون مذکر دنیا طلب نبود و با این شرائط و آداب و اوراد که مفتی را

نموده آمد قیام نماید از آنها بود که یرفع الله الذین آمنوا منکم والذین اوتوا العلم درجات الآیة در روایت می آید از ابن عباس رضی الله عنهما که علما را بر مؤمنان فضیلت بهفتصد درجه میان هر دو درجه پانصد ساله راه است هر نصیحت و وعظ که چنین عالم فرماید بهر حرفی او را قربی و درجتی حاصل میشود و هر کسی که بواسطهٔ وعظ او توبه کند و بطاعت آید و روی بحق سبحانه آرد جمله در کفهٔ حسنات او باشد روز قیامت

وسوم طائفهٔ مشائخ اند که بجذبات عنایت حق سبحانه سلوک راه دین و سیر عالم یقین حاصل کرده اند و از مکاشفات الطاف خداوندی علوم لدنی یافته اند و در پرتو انوار تجلی صفات حق سبحانه بینای حقائق و معانی و اسرار گشته اند و بر احوال و مقامات سلوک راه حق سبحانه وقوف تمام یافته اند و از حضرت عزت سبحانه ولایت مشائخ بدلالت و تربیت خلق و دعوت بحق سبحانه عز و علا مامور گشته اند بعد از آنکه عمری وعظ نفس خویش بوده اند که عظ نفسک ثم عظ الناس و الا فاستحی منی و از وعظ الله سبحانه فی قلب کل مؤمن قبول وعظ کرده و در کمین گاه مکر و حیلت نفس نگاه داشته بحکم و فرمان بدعوت خلق مشغول شده اند و خلق را از خرابات دنیا و خمر شهوات و مستی غفلات بحظائر قدس و مجلس انس و مقعد صدق و شراب طهور و تجلی جمال و سقیهم ربهم شرابا طهورا میخوانند بحکم و ذکرهم بایام الله و ایشان را از ذوق مشارب مردان میچشانند و سلسلهٔ شوق و محبت در دل ایشان می جنبانند و بحسب عقل و شناخت و شوق و ذوق هر طائفه از شریعت و طریقت و حقیقت بیان میکنند تا هر کس حظ و نصیب خویش بقدر همت خویش میدارند که قد علم کل اناس مشربهم اگر مرغ جانی که از آشیانهٔ یحبهم طیران کرده است بر شبکهٔ ارادتی افتد و بدانهٔ یحبونه در دام بلای عشق بند می شود آن شهباز سفید باز را که سخت غریب و بدیع فتاده است در کریزگاه خلوتخانه میکنند و چشم هوای نفس او را از مرادات و جهات بر میدوزند و بلطعمهٔ ذکر پرورش میدهند تا آنگاه که آن وحشت التفات ما سوی الله حق سبحانه از و منقطع شود و مقام انس حاصل کند و مستعد و مستحق آن شود که نشیمن دست ملک را شاید اینها خلاصهٔ آفرینش و خلیفهٔ حق اند سبحانه و نائب و میراث دار انبیا اند علیهم الصلوة والسلام که علماء امتی کانبیاء بنی اسرائیل و بدین هر کس

القول فی القضاة

برجمال کمال ایشان نیفتد که در زیر قباب غیرت حق متواری اند ۵ مردان رهش زنده بجان می کنند ✦
مرغان هواش ز آشیان می کنند ✦ منکر تو بدین مبین که ایشان کاین کسان ✦ بیرون ز دو کون در جهان می کنند ✦
خلق از ایشان همین سر و ریش بینند که از خویش قیاس احوال ایشان بر خویش و دیگران کنند و ایشانرا
واعظی از واعظان یا عالمی از عالمان شمرند و ندانند که لایقاس الملائکة بالحدادین **واما قضاة**
هم سه طائفه اند چنانکه خواجه علیه الصلوة والسلام میفرماید القضاة ثلثة قاضیان
فی النار وقاض فی الجنة بریدة رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال القضاة ثلثة
واحد فی الجنة واثنان فی النار فاما الذی فی الجنة فرجل عرف الحق وقضی به ورجل عرف الحق
وجار فی الحکم فهو فی النار ورجل قضی للناس علی جهل فهو فی النار اخرجه ابوداود رحمه الله وقال رسول الله
صلی الله علیه وسلم اذا حکم الحاکم فاجتهد فاصاب فله اجران واذا حکم واجتهد فاخطأ فله اجر قال فحدثت
ابابکر بن حزم فقال هکذا حدثنی ابوسلمة عن ابی هریرة رضی الله عنه اخرجه البخاری ومسلم وابوداود رحمهم الله
خواجه علیه الصلوة والسلام فرمود قاضیان سه اند دو در دوزخ اند و یکی در بهشت آنها که در دوزخ
یکی آنست که بعلم قضا جاهل بود و از سر جهل و هوا و میل نفس قضا کند او در دوزخ است دوم آنکه بعلم
قضا عالم بود اما بعلم کار نکند و بجهل و هوا کار کند و میل و محابا کند و جانب خلق بر جانب حق
جل ذکره راجح نهد و رشوت ستاند و کتابت سجلات و عقود و آنچه بقباله دهد و در مال موارث
و ایتام تصرف فاسد کند و باطل را حق نماید و حق را بپوشاند و تصرف در اوقاف بنا واجب کند و مناصب
و مساجد و مدارس و خوانق بعلتها و غرضها بنا اهلان دهد و تقویت اهل دین نکند و کار احتساب و امر
معروف و نهی منکر مهمل گذارد و آنچه بابواب البر تعلق دارد و بر قاضی واجب بود غمخوارگی آن بر ضایع
گذارد و باین جمله مستوجب دوزخ شود **واما آن قاضی** که در بهشت است مگر قاضی بهشت
والا آنکه در دنیا قاضی بود رعایت حقوق بر وجه خویش کجا تواند کرد و خواجه علیه الصلاة والسلام
ازینجا فرمود من جعل قاضیا فقد ذبح بغیر سکین **این ضعیف** در بلاد اسلام شرق و غرب
قریب سی سال است که میگردد هیچ قاضی نیافت که ازین آفات مبرا و مصون باشد الا ماشاء الله عز وجل

مع هذا اگر ازین خصال ناپسندیده پاک و مبرا بود و بضد آن بخصال حمیده موصوف باشد و برجاده شریعت
بود و بآن سیرت و سریرت که شرح داده آمد عالِم عالَم دل بود و اوقات خویش بدان را داد آراسته دارد
و میان مسلمانان حکومت بر سنت و سیرت سلف صالح رضی الله عنهم بکند و لی من اولیاء الله عز
و جل باشد و خاص و برگزیده حق سبحانه بود و هر حکومتی که بحق بکند و هر شفقتی که بر احوال خلق ورزد و هر اقامتی
که در حدود شرع بجای آرد در حسنتی و قربتی و رفعتی باید و نادره جهان بود و بدو تقرب نمودن و تبرک
جستن واجب بود **ابو هریرة** رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من جعل قاضیا بین
الناس فقد ذبح بغیر سکین وفی روایة من ولی القضاء اخرجه ابوداود رحمه الله وفی روایة الترمذی
رحمه الله من ولی القضاء و جعل قاضیا بین الناس فقد ذبح بغیر سکین و معنی هذا الکلام التحذیر من طلب القضاء
والحرص علیه و الذبح الذی یقع به ازاحة الذبیحة و خلاصها من الالم انما یکون بالسکین و اذا ذبح بغیر
سکین کان فی ذبحه تعذیبا فضرب به هذا المثل لیکون ابلغ فی الحذر و لیعلم ان الذی اراده بما یخاف
علیه من هلاک دینه دون هلاک بدنه **ابو هریرة** رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من
طلب قضاء المسلمین حتی یناله ثم غلب عدله جوره فله الجنة وان غلب جوره عدله فله النار اخرجه ابوداود
رحمه الله **انس** رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال من ابتغی القضاء و سأل فیه
شفعاء وکل الی نفسه ومن اکره علیه نزل الله تعالی علیه ملکا یسدده اخرجه الترمذی رحمه الله و فی روایة
ابی داود رحمه الله قال سمعت النبی صلی الله علیه وسلم یقول من طلب القضاء فاستعان علیه وکل الیه
و من لم یطلبه و لم یستعن علیه نزل الله علیه ملکا یسدده و من افراد الاسامی فی رجال صحیح البخاری رحمه الله
المفضل بن فضالة بن عبید الحمیری المصری قاضیها سمع عقیل بن خالد و روی عنه حسان بن عبد الله
الواسطی و قتیبة بن سعید فی قصر الصلوة و فضائل القرآن توفی سنة احدی و ثمانین و مائة وکان قتبانیا
سکن مصر و کان قاضی مصر و کان اماما مجاب الدعوة و قتبان موضع بعدن من بلاد الیمن و حدیث
المفضل فی الصحیحین و ابنه فضالة بن المفضل و اخوه عبد الله بن المفضل والله سبحانه الموفق لما یحب
و یرضی **بازگشتیم باصل سخن** و هو معرفة ذات الحق سبحانه من حیث یعلم نفسه

وبجهله غیره اهل شهود چون بغیبت هویت نگرند همه بطون و جلال بینند سبحان الملک القدوس سبحان
من لا یعلم ما هو الا هو سبحانک ما عرفناک حق معرفتک و چون بظاهر موجودات نگرند همه ظهور
و اکرام بینند سبحان من ظهر فی بطونه و بطن فی ظهوره و چون دیدهٔ دل بنور معرفت و شهود بینا گردد این
معانی و حقایق اهل شهود اظاهر تر از ادراک اولیات شود و همه عالم آثار صنع وی است جل ذکره و قال
بعض العرفاء رحمهم الله حق سبحانه و تعالی هم قریبست و هم بعید هم ظاهرست هم باطن اگر تقدیرا کسی
هزار بار هزار سال عمر یابد و در هر نفسی هزار قدم بر گیرد و هر قدمی چندان بعد که از بالای عرش تا تحت
الثری بذات مقدس حق سبحانه نتواند رسید بلکه رسیدن خود بدان حضرت جل ذکره محالست
ابد الآباد و چون بعد معنوی چنین باشد آن قرب که اشارت بآن قرب باین عبارت فرمود که و نحن
اقرب الیه من حبل الورید و دیگر فرمود و نحن اقرب الیه منکم و لکن لا تبصرون چه زبان دارد تا کم
کسی این سوال کند که چون در کل کائنات هیچ ذره از ذرات از ذات مقدس او سبحانه دور نیست
لازم آید که حق سبحانه بذاته در مواضع قذره هم بود و این سخت شنیع است و مستنکر می نماید
جواب او آنست که گذشت و مثال این معنی آنست که آفتاب بر پاک و پلید می تابد یکسان و در
هر یک آنچه استعداد و قابلیت اوست ظاهر میگرداند آفتاب را نه از بوی خوش مشک و عنبر و پاکی آن
هیچ افزونی و نه از ناپاکی نجاسات و قاذورات هیچ نقصانی همه نجاسات و قاذورات را حق سبحانه
می آفریند و جمله را او نگاه میدارد بی حفظ او سبحانه بقای اینهمه محالست و اینهمه میکنند و این
هیچ عیب و نقصانی بذات پاک و صفات مقدس او جل ذکره راه نمی یابد و چون سخن در ذات
و صفات رود ادب نگاه داشتن واجب بود نه بینی که ابراهیم علیه الصلاة و السلام
گفت و اذا مرضت فهو یشفین اگرچه بیماری جز او سبحانه کسی نتواند داد مرض را ابراهیم علیه
السلام بخود اضافت کرد و شفا را بخداوند سبحانه و در ترجمهٔ عوارفست در باب اول
که در بیان اعتقادست در فصل پنجم که در کلام الهی است هیچ شک نیست که قدر و مرتبه هر کلامی
بر حسب مقدار متکلم بود هر چند متکلم رفیع پایه تر کلام او رفیع تر و پایهٔ او منیع تر و چون ذات قدیم سبحانه

شرابی را طلب بی ساغر و جام
شراب باده خوار و ساقی آشام

شرابی خور که جامش روی یارست
پیاله چشم مست باده خوارست

بخور می تا ز خویشت وا رهاند
وجود قطره در دریا رساند

شراب بیخودی در کش زمانی
که تا از دست خود یابی امانی

شرابی خور ز جام وجه باقی
سقاهم ربهم او راست ساقی

طهور آن می بود کز لوث هستی
ترا پاکی دهد در وقت مستی

القول فی تحقیق المکان والزمان

متفردست بجلال و عظمت و اگرچه از وی افادت و نفع بمردم نیک نزدیکست لیکن از جهت رفعت مرتبت و علو منزلت بغایت دورست بر مثال آفتاب که بجرم از خلق دورست و بشعاع و حرارت نزدیک اگر بآثار و منافع آن نگری در غایت قرب و ظهورش بینی و اگر بکنه و حقیقت او نگری در نهایت بعد و بطونش یابی هم قریبست و هم بعید هم ظاهر و هم باطن **و من کلام بعض العرفاء** رحمهم الله فی تحقیق الزمان و المکان اما معرفت مکان بدان که مکان دو قسمست یک قسم مکان جسمانیاتست و یک قسم مکان روحانیات و جسمانیات یا کثیفست یا لطیف یا الطف مکان جسمانیات کثیف زمینست و مزاحمت و مضائقت در وی ظاهرست تا یکی فرا تر نشود دیگری بجای او نتواند نشست و قرب و بعد در و معلومست نیشابور مثلا نزدیکترست و بغداد دورترست و درین مکان از جائی بجائی شدن بنقل اقدام و قطع مسافت بود اما مکان جسمانیات لطیف مکان بادست و درین مکان هم مزاحمتست تا بادی که درین خانه باشد از منفذ بیرون نشود بادی دیگر درون نتواند آمدن لیکن هر مسافتی که بمدت دراز در مکان جسمانیات کثیف توان رفت بمدت کوتاه در مکان جسمانیات لطیف توان رفت مرغ چون درین مکان می پرد بساعتی چندان رود که بمدتی دراز بر زمین نتواند رفت و این مکان جسمانیات لطیف راهم بعد و مسافتست چنانکه اگر در مکان باد خواهند تا مرغی از مشرق بمغرب رود مدتی باید و اما مکان جسمانیات الطف مکان انوار و صوتیست چون نور آفتاب و ماهتاب و ستارگان و آتش و مانند آن و هرچه در مکان جسمانیات لطیف دورست در مکان جسمانیات الطف نزدیکست و برهان این آنست که چون آفتاب سر از مشرق بر زند هم در حال نور او بمغرب رسد بی درنگی و نور آتش و جز آن همین حکم دارد تا بدانجا که منقطع شود برهان دیگر برین آنست که چون شمع در خانه بری که پر بادست نور شمع در خانه منتشر شود بی آنکه باد را بیرون باید شد پس بدانستیم که نور را در میان باد مکانی دیگرست لطیفتر از مکان باد که هرگز باد دران مکان نتواند رفت بسبب کثافت و نه نیز نور در مکان باد تواند رفت بسبب لطافت بتقدیر خلو مکان باد و لیکن از غایت قرب این دو مکان یکدیگر از یکدیگر تمیز نتوان کرد و باز شناختن این جز ببراهین عقلی و مکاشفات قلبی و مشاهدات سری و معاینات روحی صورت

نه بندد و مثال دیگر که بفهم نزدیکتر است آنست که بگوییم آتش ضد آبست بطبیعت و جمع شدن آب
با آتش در یک مکان اجتماع ضدین است و این اجتماع واقع نیست چون این بدانستی بدانکه در آب سوزان آتش
موجود است و آن آتش است که دست میسوزد نه آب و آتش را در میان آب مکانی دیگرست جز مکان
آب و در مکان آب آتش نیست و در مکان آتش آب نیست از بهر آنکه آتش و آب در یک مکان جمع نشوند
تا اجتماع ضدین لازم نیاید اما این دو مکان بیکدیگر بغایت نزدیکست هیچ جزوی از آب سوزان
نیست که توان گفت که این آبست بی آتش یا این آتش است بی آب از غایت قرب آن دو مکان
بیکدیگر از یکدیگر تمیز نتوان کرد و نه متصل توان گفت و نه منفصل و چون اجسامات دنیا لطف معلوم گشت
کرد بدانکه در این مکان مضایقت و مزاحمت نیست بخلاف مکان جسمانیات کثیف و لطیف چنانکه
در برهان این آنست که اگر یک شمع در خانه در آری نور آن شمع بهمه زوایای آن خانه و هوای آنخانه برسد
و اگر صد شمع دیگر در آری انوار همه در یک مکان جمع شود بی آنکه شمع اول را بیرون باید برد و بدان
که این مکانرا نیز بعدیست و مسافت از برای آنکه نور آفتاب از حجب کثیف در نتواند گذشت و چون بعد مغلظ
گردد منقطع گردد و اما امکنه روحانیات انواع آن بسیارست هرچند روح لطیفتر مکان او لطیفتر
و حاصل آن بچهار نوع باز میگردد اول ملائکه که موکل اند برین زمین و بر زمینهای دیگر که فرودین زمین
ماست و فرشتگان که بر دریاها و صحراها و کوهها موکلند از بهر تربیت و انتظام عالم سفلی و
روش ایشان در صعود تا آسمان اول بیش نیست از آنجا البته در نگذرند اگرچه قدرت گذشتن دارند
ولیکن از راه ترتیب ایشان را بدایشته اند هرگز یک انگشت بیشتر نشوند و ما منا الا له مقام معلوم و درجات
و مقامات ایشان تفاوت بسیار است ولیکن همه را در درجه اول شمرده شد تا سخن دراز نشود و درجه دوم
ملائکه آسمانها اند و اهل هر آسمانی بر همان آسمان باشند و همچنین حمله عرش و حافین حول العرش که فرود عرش اند
و تفاوت مقامات ایشان نیز نهایت نیست و اما روحانیات علی که در درجه سوم اند مقربان حضرت
ربوبیت اند و از راه تفاوت صفت مراتب ایشانرا نیز نهایت نیست و مقامات ایشان در عوالم غیبست
و ایشان قومی لطیف اند و لطافت ایشان تا بحدیست که اگر خویشتن را از طوایف ملائکه که فرود ایشانند

کردی اندر دلی یاد بی سر
نه جمله مومن و نه نیز کافر
اگر صد سال در وی میشتابی
نه خود را و نه کس را بازیابی
خراباتست بیحد و نهایت
نه آغازش کسی دیده نه غایت
خراباتی خراب اندر خرابست
که در صحرای او عالم سرابست

باز پوشند که هیچکونه ایشانرا نتوانند دید از فرط لطافت و در آیند از دیوار همچنانکه از در و امکنهٔ ایشان هم نوعی است از بعد از بهر آنکه ایشانرا بحرکت حاجت است اگرچه بیک چشم زدن بمقصد رسند اما حاجت بحرکت منافی کمال ایشان است در روحیت **و درجهٔ چهارم** درجهٔ ارواح و درجات ارواح هم متفاوت است بحسب تفاوت ارواح در لطافت و کمال در لطافت روح انسانی را است و این روح بغایت لطیف است و هیچ مخلوق بلطافت بدرجهٔ او نرسد و هیچ ذره از عرش تا تحت الثری از وی دور نیست و او را بحرکت هیچ حاجت نیست هر کجا بجوئی بیابی و او نه متصل است و نه منفصل نه داخل و نه خارج نه متحرک و نه ساکن و اینهمه ببراهین عقلی معلوم است و براهین عقلی کسی را بکار آید که مکاشفات قلبی و مشاهدات سری و معاینات روحی ندارد و چون آفتاب معرفت طالع گشت بچراغ عقل حاجت نیفتد روح انسانی چون بکمال رسد قالب را بمکان روحانیات کشد در آتش شوند نسوزند و در دوزخ در آیند از بهر راستی وعده وان منکم الا واردها و بیرون آیند از دیوار در آیند چنانکه از در و خود را از چشم هر کس که خواهند بپوشند و اینهمه ممکن است و هست و خواهد بود **اما** ممکن نیست و صورت نبندد که حق سبحانه و تعالی در چیزی ازین امکنهٔ جسمانیات و امکنهٔ روحانیات که یاد کردیم فرود آید یا بدان پیوندد یا برابر آن باشد یا هیچ مخلوقی بعلو مکانت او و درجهٔ قدوسیت او جل و علا برسد هو سبحانه مقدس عن کل ما لا یلیق بجلاله من النقایص الکونیة مطلقا و عن جمیع ما یعد کمالا بالنسبة الی غیره من الموجودات مجردة کانت او غیر مجردة و هو سبحانه و تعالی و کمالاته الذاتیة اعلی من کل کمال یدرکه عقل او فهم او خیال **ذات مقدس** سبحانش از نسبت زمان و مکان مبرا و متعالی است و صفات پاکش از شائبهٔ تشبیه و تمثیل عاری و خالی است ❊ ذات او نزد عارف عالم ❊ برتر از ما و کیف از هل و لم ❊ پاک از انها که غافلان گفتند ❊ پاکتر زانچه عاقلان گفتند ❊ **و آنچه** در حدیث وارد است بروایت انس رضی الله عنه یقول الله تعالی و عزتی و جلالی و حاجتی و فاقتی الی خلقی و استوائی علی العرش و ارتفاع مکانی انی استحی من عبدی و امتی یشیبان فی الاسلام ان اعذبهما **و آنچه** در حدیث دیگر وارد است من قوله صلی الله علیه و سلم یقول الله تعالی

وعظمتی

وعظمتی وجلالی و ارتفاع مکانی لایدخل الجنة احدٌ وقلبه مظلم وغیر آن از احادیث که عبارت
ارتفاع مکان در آنجا آمده است آن مکان بی مکانی است و آن ارتفاع اشارت بعلو ذات و
رفعت مکانت و تقدس ذاتی اشارت بآن رفعت قال تعالی رفیع الدرجات ذو العرش الایه معیت
روح با جسد معیت حق است سبحانه با کل کائنات من عرف نفسه فقد عرف ربه بروح از اعراض اجسام چون
دخول و خروج و اتصال و انفصال وغیر آن جایز نیست فکیف بحق سبحانه **وفی** کلام بعض العرفاء
رحمهم الله قالب آدمی مرکب است از چهار عنصر متضاد خاک و باد و آب و آتش و این هر چهار در قالب
جمع اند مکان خاک در قالب ظاهر است و عیان و در خاک آب را مکانی دیگر است لطیف و لایق لطافت آب و درین
آب در را مکانی دیگر است لطیفتر از مکان آب و درین باد آتش را مکانی دیگر است لطیفتر از مکان باد و روح
با همه ذره های قالب بتحقیق موجود است بی حلول در مکان حلول و انتقال از عوارض اجسام است و هیچ چیز
از عوارض اجسام بر روح جایز نیست پس همچنین میدان که **ذات مقدس** رب العالمین جل
ذکره ولا اله غیره با همه ذرهای آفرینش بتحقیق موجود است بی حلول و اتصال و انفصال و بی مماسه
و بی محاذات با همه بی همه از همه و در همه نزدیک نه متصل و دور نه منفصل زهی نزدیکی و دوری بنده
و زهی حاضر و غائبی بنده زهی جمال با کمال و نابینائی بنده زهی کند ذهن در میان دل و جان زهی جاهل
دل و دل از وی جاهل در **حدیث** الهی است لم یسعنی ارضی ولا سمائی و وسعنی قلب عبدی المؤمن
انا جلیس من ذکرنی وانا معه اذا دعانی **وعن** ابی هریرة رضی الله عنه انه قال قال رسول
الله صلی الله علیه وسلم یقول الله عز وجل انا مع عبدی اذا ذکرنی وتحرکت بی شفتاه اخرجه فی شرح السنة
باسناده عن الاوزاعی باسناده عن ابی هریرة رضی الله عنه الحدیث **وفی** کلام بعض العرفاء رحمهم الله فی وجه
الرحمن علی العرش استوی پادشاهان صورت را حرم خاص باشد و بارگاه عام که نوخاستگان خلعت آنجا
بخشند و مجرمان را سیاست آنجا کنند و ترتیب نظام مملکت درین بارگاه عام بود و در حرم پادشاهی جز خاصگان را
بار نبود و عرش مجید بارگاه عام است مر پادشاه پادشاهان را جل ذکره و لفظ استوا اشارت بدوام
ظهور بی احتجاب آفتاب همواره طالع است در نیمروز و غیر نیمروز ولیکن مجتاج جا بهر انوار او در جهت استوا

تمامتر کیرند ستوار امثال بیش ازین نتوان گفت و لله المثل الاعلی و ورای این خبر ذوق و مشاهدت نیست و در حرم خاص خدا انبیا و اولیا را بار نیست حلّه حقیقت آنجا بپوشانند و پادشاه عالم جل ذکره عبودیت بیست اسرار صمدیت را هیچ جا حد معانده در میان ننهد چون پادشاه عالم تعالی و تقدس بنده چیزی خواهد او را بجود آشنا کند و بتوب خودش بینا گرداند و هناک ما لا عین رأت و لا اذن سمعت و لا خطر علی قلب بشر و الله سبحانه الموفق **وفی کلام بعض کبراء العارفین** رحمهم الله ما ثم الا اسم فما ثم الا جسم لکن الاجسام مختلفة النظام فمنها الارواح اللطاف و منها الاشباح الکثائف و من لا یقله مکان لا یقیده زمان اجعل اساس امرک کله علی الایمان و التقوی حتی یتبین لک الامر و ایاک ان تنخدع فان اشبه ما یظهر الا بصور البراهین **وفی کلام بعض العرفاء** رحمهم الله فی معرفة الزمان و معرفة معنی قوله سبحانه انما امره اذا اراد شیئا ان یقول له کن فیکون ● زمان نیز یا زمان جسمانیات است یا زمان روحانیات نوع اول که زمان جسمانیات است و مرتبه دارد **مرتبه اول** زمان جسمانیات کثیف است و این زمان از حرکات افلاک خیزد چنانکه پار و امسال و امروز و دی و فردا و درازی و کوتاهی این زمان روشن است سال درازست و ماه کوتاه به نسبت با سال و درین زمان ماضی و حال و استقبال بود و دیدن زمان مضایقت و مزاحمت باشد تا دی نرفت امروز نیامد و تا امروز نرود فردا نیاید **و مرتبه دوم** زمان جسمانیات لطیف و آن زمان جنیان است و هرچه در زمان جسمانیات کثیف درازست درین زمان کوتاه است و هر که درین زمان کار کند بروزی چندان کار کند که بماهی یا بسالی در زمان جسمانیات کثیف نتوان کرد چنانکه شنوده از سرعت کار جن و شیاطین و نیز فرزندان جنیان بروزی چندان ببالند که فرزندان آدم بده سال بسبب آنکه بالیدن ایشان در زمانی است که اندک آن بسیارست و کوتاه آن درازست و این زمان را نیز ماضی و حال و استقبال است دی و فردا ایشان پار و امسال آدمیان و بمعنی بطریق تقریب نه بطریق تحدید و برین حجت نتوان آورد اما ارباب البصائر را درین شکی نباشد **واما نوع دوم** که زمان روحانیات و ارواح است و این نیز اقسام بسیارست هرچه در زمان جنیان درازست و بسیار در زمان ملائکه کوتاه است و اندک هزار سال درین زمان یک نفس بود و هر که درین

زمان کار کند هزار ساله کار بیک نفس کند و درین زمان مضایقت و مزاحمت نیست هزار سال گذشته با
هزار سال آینده درین زمان جمع تواند شد و این زمان با ازل و ابد محیط نیست و نتواند بود از بهر آنکه
این زمان متناهیست و متناهی بنامتناهی محیط نشود و این زمان ملائکه است و برین قصه اقتصار افتاد تا ترا نموداری بود
که جناب مقدس حق جل ذکره که وجوب وجود اوراست از سمت بدایت و منقصت نهایت منزه است و ذات بیچون او از نسبت زمان
و مکان متعالیست و از مضیق زمان که از دوران افلاک خیزد منزه و مقدس است سید عالم
صلی الله علیه و سلم در شب معراج از تنگنای زمان و مکان بیرون شد و از مضیق ازل و ابد که برتر آمد عبد
الرحمن بن عوف را رضی الله عنه بدید و با او سخن گفت در حال رفتن او در بهشت مکالمه حقیقی نه مجازی در
حالتی که این حالت از راه صورت بعد از پنجاه هزار سال تواند بود در قصه معراج فرموده و روایت عبد الرحمن
بن عوف یدخل الجنة حبوا پس فرمود او را گفتم چرا دیر آمدی گفت یا رسول الله آن سختیها که بر من آمد
کودکان را پیر گرداند از آن سختیها چنین پنداشتم که بیش هرگز ترا نبینم الحدیث حق سبحانه بیک قدرت بر همه
مقدورات نامتناهی قادر است نسبت قدرت او سبحانه از ازل تا ابد کم از طرفة العین نماید منزه است
از ماضی و مستقبل و گذشتن و آمدن و تعدد و تجدد و این چاشنی عالم قدم است اهل بدعت چون این انوار
اسرار الهی محجوب ماندند منکر قدم قرآن شدند و گفتند که آنگاه که موسی علیه الصلوة والسلام نبود و کوه طور
نبود خداوند سبحانه با او چون سخن گوید فاخلع نعلیک انک بالواد المقدس طوی بیچارگان اگر از مضیق
زمان هیچ گذشته بودندی و از تنگنای عالم صورت بیک نفس باز رسته بودندی و بازمنه و حالات
هرگز ایشان را سوی و گذر بودی شبهه و خیال باین رکیکی راه یافتن بر ایشان نزدی و بدانکه اگر
روح انسانی قوت گیرد و بانواع تصفیه و تزکیه و متابعت صاحب شرع صلوات الله و سلامه
علیه موصوف شود تواند که بزودی قالب کثیف را بزمان جسمانیات لطیف کند و بروزی چندان کار کند که
دیگری بسالها نتواند کرد و در قصه خضر صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیه منقول است که در آن صورت
بندگی یعنی انسانی دیگر و آن پاره کوه را بر کند و تنگ او را بزمین است و هموار گردانید و خاک آن را بجای
دیگر برد و این قصه در آخر نوادر الاصول الطولها منقولست و از شیخ بزرگوار ابو الحسن خرقانی

قدس الله تعالی روحه منقول ست که فرمود یک شب ما را از ما بستاندند جملهٔ اورادِ ما بر ما برفت و چون
ما را بما باز دادند روی ما از آبِ وضو هنوز تر بود و صاحب این مقالات و حالات میگوید از یاران ما کسی
هست که در کم از یکساعت صد بار همه قرآن را ختم کرده ست حرف حرف و آیت آیت خوانده و این حالت
او را بسیار افتاده و اگر قوّت روح بکمال برسد تواند بود که قالب از زمان و جسمانیات گشته
و در یکساعت کار صد هزار ساله کند **و قصهٔ** معراج سیّد عالم صلی الله علیه و سلم درین مقام بود که در یک
ساعت از تفاصیل مملکت یکان یکان بروی عرض فرمودند و نود هزار کلمه از حق تعالی بشنود
و چون باز آمد بستر هنوز گرم بود **و منقول ست** که یکی از اصحاب جنید قدس الله تعالی روحه
بکنارهٔ دجله رفت تا غسل کند و جامه بیرون کرد و در میان آب شد و هم در دم به هند رسید و آنجا رفت
و آنجا تاهّل کرد و فرزندش بوجود آمد و سالهای بسیار آنجا بماند پس دیگر باره خود را در میان آب دید
در دجله و جامهٔ خود را همانجای که نهاده بود یافت و پوشید و بخانه رفت و اصحاب را دید که همان
نماز را وضو می ساختند **و چون** رونده باین مقام رسد در یکنفس هزار ساله طاعت تواند کرد
و از اینجا بزرگان طریقت قدس الله ارواحهم فرموده اند که یکنفس بنده هزار ساله عمر ارزد **و**
آنچه گفته آمد از اسرار زمان و مکان قطره ایست از آن دریای بیکران و بسیار در شاهوار درین قعر
دریا بماند کم من خبایا فی الزوایا **و بدانکه** حق تعالی و تقدس ازلی و ابدیست و سخن او سبحانه
یکی ست که تعدد و تجدد نپذیرد و او سبحانه از ازل بی اوّل و تا ابد بی آخر بآن سخن متکلم ست
بی انقطاع و جملهٔ مکونات بیک کلمهٔ کن فیکون ایجاد کرده ست و این کلمه با ازل و ابد محیط ست
و بیک ارادت مرید ست همه مرادات را از ازل تا ابد و علی هذا سائر الصفات همه مرادات بر وفق
ارادت وی اند سبحانه نه کم و بیش و نه پس و پیش مثلا طینت آدم علیه الصلاة والسلام فرمود که در قبضهٔ
بفلان وقت در فلان مکان لاجرم در میان مکه و طائف چهل هزار سال بود چنانکه حق تعالی
خواست و اگر تقدیرا بیک طرفة العین در وجود آمدی خلاف ارادت و خلاف کن فیکون بودی
و دانستن استحالت خاموشی بر حق سبحانه و دانستن آنکه او عزّ و علا متکلم ست ازلا و ابدا

تمثیل

بی انقطاع باآنکه سخن او سبحانه یکی ست بی تعدد و تجدد و تبعض و تفکر و شناختن این نوع
معانی علی الحقیقة موقوف بر مشاهدات بصائرست اما قبول کردن بایمان در اول فرض ست تا
در آخر بانواع تصفیه و تزکیه بر سبیل متابعت صاحب شریعت صلوات الله و سلامه علیه روشن
و مبرهن کردد و در قعر این دریا از درهای عرفان نهان ست والله سبحانه الهادی لاهل المجاهدة الی
سبیل المکاشفة والمشاهدة ولاهل الشوق الی مشارب الذوق و بالله سبحانه التوفیق و هو عز
و علا ولی الهدایة والتحقیق **و فی الجامع الصحیح** للامام الدنیا ابی عبد الله محمد بن
اسمعیل البخاری رحمه الله فی باب حفظ العلم حدثنا اسمعیل قال حدثنی اخی عن ابی ذیب عن سعید المقبری
عن ابی هریرة رضی الله عنه انه قال حفظت من رسول الله صلی الله علیه و سلم وعائین فاما احدهما
فبثثته واما الآخر فلو بثثته قطع هذا البلعوم و فی شرح صحیح البخاری رحمه الله قالوا
المراد بالاول علم الاحکام والاخلاق و بالثانی علم الاسرار المصون عن الاغیار المختص بالعلماء بالله
تعالی من اهل العرفان و قال بعض العارفین من لم یکن له نصیب من هذا العلم اخاف علیه سوء الخاتمة
و ادنی النصیب من علم المعرفة ان لا یشهد و لا یجحد و ان لم یعرف فلیعترف و لیکن معقله التسلیم لاهله
فهو معقل المسلمین و فیه یسلمون من عدوهم و یامنون البدع فی دینهم **و قال** بعضهم العلم
المکنون و السر المصون علم هذه اللطائف و هو نتیجة الخدمة و ثمرة الحکمة لا یظفر به الا الغواصون فی بحار
المجاهدات و لا یسعد به الا المصطفون بانوار المشاهدات و اهل العزة بالله سبحانه لها منکرون
و عنها مدبرون **و قال** الشیخ ابو حفص شهاب الحق و الدین السهروردی رحمه الله علوم اهل المعرفة
انباء عن وجدان و عثرا اذا الی عرفان و قد اندرس کثیر من دقائق علومهم کما انطمس کثیر من حقائق
رسومهم و قد قال الجنید رحمه الله علمنا هذا طوی بساطه منذ کذا سنة و نحن نتکلم فی حواشیه
و قال الشیخ علاء الدوله السمنانی روح الله تعالی روحه فی قوله عز و جل سال سائل
بعذاب واقع للکافرین لیس له دافع من الله ذی المعارج تعرج الملائکة و الروح
الیه فی یوم کان مقداره خمسین الف سنة فاصبر صبرا جمیلا انهم یرونه بعیدا و نراه قریبا

۱۸ چو شهوت در میانه کارگر شد
یکی مادر شد آن دیگر پدر شد
اگر شهوت نبودی در میانه
نسبها جمله میگشتی فسانه
ازان نسبت که پیدا شد ز شهوت
ندارد حاصلی جز کبر و نخوت
بجز نیستی هر کو فرو شد
فلا انساب نقد وقت او شد

مرا باری بگو تا حال غم کیست / وزیشان حاصلی جز درد و غم چیست

عدو خویش را فرزند خوانی / ز خود بیگانه خویشاوند خوانی

نهاده نام خود [illegible] / [illegible] برادر

نمیگویم که مادر یا پدر کیست / که با ایشان بجز [illegible]

ايها السائل عن العذاب الواقع الذي ليس له دافع غير الذكر الرافع قد صاحبه في العروج النافع في الرجوع اما تقرأ سورة المعارج لتفهم من ظاهر تفسيرها كيفية عروجك الى بارئك عز وجل ومن باطن تفسيرها حقيقة رجوعك الى ربك سبحانه من الله ذي المعارج يعني حضرة الله سبحانه معارج اللطائف لطيفة تعرج اليه في يوم كان مقداره الف سنة ولطيفة تعرج اليه في يوم كان مقداره سبعمائة الف سنة ولطيفة تعرج اليه في يوم كان مقداره ثلثمائة وستين الف سنة ولطيفة تعرج اليه في يوم كان مقداره سبعين الف سنة ولطيفة تعرج اليه في يوم كان مقداره خمسين الف سنة ولطيفة تعرج اليه في يوم كان مقداره اقل من لمحة وهذه اللطيفة الانسانية الكاملة المستحقة للمرآتية والستر معارجها المقدرة من حد القرآن مما لا يحل افشاؤه تعرج الملائكة والروح يعني القوى الروحانية والروح الانسي اليه اي الى حضرة الله عز وجل في يوم كان مقداره خمسين الف سنة لانهم كسبوا ما من ارض البشرية استعدادا وقوة فاما المدبرات الامور التي انزلها الله تعالى من السموات الى الارض فهم يعرجون اليه في يوم كان مقداره الف سنة كما قال عز من قائل يدبر الامر من السماء الى الارض ثم يعرج اليه في يوم كان مقداره الف سنة مما تعدون ولاجل هذا السر قال الشيخ الصمداني ابو الحسن الخرقاني قدس الله سره اني صعدت ظهيرة لاطوف بالعرش فرايت جماعة كثيرة يطوفون بالعرش طوافا ولا يعجبني طوافهم لبرودتهم وسكونهم فطفت بالعرش الف طوفة وما تموا طوفا واحدا فسالت منهم من انتم وما هذه البرودة في طوفكم قالوا نحن الملائكة وهذا طبعنا لا يمكن لنا ان نتجاوز مما جبلنا الله عليه فسالوني من انت وما هذه السرعة قلت انا ابن آدم وهذه السرعة نتيجة طبع النار التي ركزت فينا **وفي عين المعاني** يدبر يرسل سبحانه الملائكة بالتدبير مجاهد رضي الله عنه يدبر الامر يقضي امر كل شيء لالف سنة ثم يلقيه الى ملائكته فاذا مضت قضى لالف اخرى ثم يعرج اي يصعد جبرئيل عليه السلام الى السماء في مدة لو عرج فيها ابن آدم لا يقطع الا بالف سنة وقوله سبحانه خمسين الف سنة المراد به من السماء الى السدرة وقيل يدبر امور الدنيا ثم يعرج اي يعود الامر اليه في يوم القيمة وله اول وليس له آخر الامام القشيري رحمه الله خاطب الخلق على مقدار فهمهم **وقال**

رفیقانی که با تو در طریقند / پی هزل ای برادر هم فریقند

بصحبت چون از ایشان کم نشینی / از ایشان من چگویم تا چه بینی

همه افسانه و افسون و بند است / بجان خواجه کاینها نه چند است

مرو در دام ایشان [illegible] / ولیکن حق کس ضایع مگردان

ز شرع ار یکدقیقه ماند مهمل / شود تو در دو کون از دین معطل

حقوق شرع را زنهار مگذار / ولیکن خویشتن را هم نگهدار

زمن [illegible] نیست الا ماتم و غم / بجا بگذار چون عیسی مریم

حقیقت شو [illegible] / [illegible]

[illegible]

جعلنا

القول فی رجال الغیب والاقطاب

الشیخ علاء الدولة احمد بن محمد السمنانی قدس الله تعالی روحه شاهدت فی الغیب لطیفة تی الواقعة ثلثة مجتمعة مالت نفسی الیهم فسلمت علیهم فاجابونی باحسن جواب ورحبونی باحسن ترحیب فتعجبت عن حسن مقالهم وصحة حالهم ففتشت عن نسبتهم فقالوا نسبتنا الصفویة وطبقتنا سبع طبقة الطالبین وطبقة المریدین وطبقة السالکین وطبقة السائرین وطبقة الطائرین وطبقة الواصلین والسابعة القطب وهو الواحد فی کل زمن من الازمان وقلبه علی قلب محمد صلی الله علیه وسلم کما کان قلب قطب الابدال علی قلب اسرافیل فکما ان فی السماء قطبین قطبًا جنوبیا وقطبا شمالیا واقرب الکواکب الی القطب الجنوبی السهیل والی القطب الشمالی الجدی جعل الله تعالی ایضا فی الارض قطبین وعین لکل واحد منهما مرتبة فمرتبة قطب الارشاد مرتبة السهیل وهو اکبر الکوکب جرما وضوءً ونفعًا ومرتبة قطب الابدال مرتبة الجدی مخفی عن عین اکثر الناس واعدادهم ثلثمائة وست وستون مثل اعداد ایام السنة الشمسیة تقریبا لا تحقیقا وولایة قطب الارشاد ولایة شمسیة والکسر من اعداد الایام الشمسیة وهو الربع حقه فی العدد اعنی الربع الغیر التام من یوم ولیلة وعدد الایام الشمسیة بالحساب ثلثمائة وخمس وستون وربع غیر تام من یوم ولیلة ولهم ازواج واولاد واسباب واملاک واموال والناس یحسدونهم وینکرونهم ویؤذونهم کما یؤذون الانبیاء علیهم الصلوة والسلام وقد صح عن النبی صلی الله علیه وسلم انه قال ما اوذی نبی قط مثل ما اوذیت وهم خلفاء الانبیاء علیهم الصلوة والسلام فی دعوة الخلق الی الحق ولا یعرفهم احد حق المعرفة الا من نور الله تعالی قلبه بنوره الخالص من الصفة الدال علیها اسم المرید فهو یعرفهم ویراهم بذلک النور المنور عین البصیرة تحت قبابهم ولکل واحد منهم قبة من الهنات اللازمة للبشریة لیکونوا محجوبین عن عین الاغیار بها وکل من عرف قطب الارشاد وخلفائه دخل فی قطب المریدین وولایة قطب الابدال ولایة قمریة وطبقاته ست کما اخبرنا النبی صلی الله علیه وسلم فی حدیث ابن مسعود رضی الله عنه بقوله ان لله تعالی ثلثمائة نفس قلوبهم علی قلب آدم علیه السلام وله اربعون قلوبهم علی قلب موسی علیه السلام و

خرابات از خشت مو کشته
مساجد از خشت پر نور کشته

یکی مومن دگر را کافر کرد
همه عالم پر از شور و شر او کرد

ز عشقش زاهدان بیچاره کشته
زخان و مان خود آواره کشته

و در مدرسه چون مست مستور
فقیه از وی شود بیچاره مخمور

اگر در مسجد آید در سجودگاه
نبکذارد در و یکدم آگاه

له سبعة قلوبهم على قلب ابراهيم عليه السلام وله خمسة قلوبهم على قلب جبرئيل وله ثلثة قلوبهم
على قلب ميكائيل عليه السلام وله وحد قلبه على قلب اسرافيل عليه السلام كلما مات الوحد
ابدل الله تعالى مكانه من الثلثة وكلما مات واحد من الثلثة ابدل الله مكانه من الخمسة وكلما
مات واحد من الخمسة ابدل الله تعالى من السبعة وكلما مات واحد من السبعة ابدل الله تعالى مكانه من
الاربعين وكلما مات وحد من الاربعين ابدل الله تعالى مكانه من الثلثمائة وكلما مات من الثلثمائة
ابدل الله تعالى مكانه من العامة بهم يدفع الله تعالى البلاء عن هذه الامة وتيقنا بوجودهم
ومراتبهم وطبقاتهم واعدادهم تيقنا عيانيا وشاهدنا منهم كرامات عيانية من طي
الارض والعبور على وجه الماء بلا جسر ولا سفينة وعلى البحار الطويلة مسافتها باقل ساعة زمانية والاختفاء
عن اعين الناس والاجتماع في مكان ضيق مملو من اهل الشهادة بحيث لا يلتصق بدنهم ببدن غيرهم
ولا يرى ظلهم ولا يسمع صوتهم مع انهم يتلون القرآن بصوت عال في المجلس وينشدون الاشعار
في السماع بين اهل السماع ويرقصون ويبكون وهم يقلبون الخسيس الى النفيس ويؤثرون على انفسهم
المحتاجين ويتنزهون عن صرفه في حقهم وجميع سيرتهم في الاكل واللبس والخلق والخلق والاداب
والصحبة مثل سير الصوفية وعندي ان الصوفية اخذوا هذه السير منهم وهم يدورون
البلاد في الربع المسكون ويجتمعون كل سنة مرتين مرة في عرفات ومرة في رجب حيث امروا
بالاجتماع في ذلك المكان ولهم بدلاء بين الناس هم يعرفونهم والبدلاء لا يعرفونهم وللهلال
في زمان النبي صلى الله عليه وسلم كان من بدلاء السبعة ولا يراهم احد من حيث المعرفة الا واحد من اهل
الشهادة في كل زمان من الازمان فاذا مات ذلك الواحد الشهادي يصاحبون بامر الحق سبحانه واحدا
آخر وكان بينهم وبين النبي صلى الله عليه وسلم واحد من الصحابة وهو حذيفة بن اليمان رضي الله عنه يبلغ
عنهم السلام الى النبي صلى الله عليه وسلم وعنه اليهم ويجتمعون عند النبي صلى الله عليه وسلم ويصلون
معه ويستفيدون منه الشرائع من غير ان يعرفهم احد غير حذيفة وهو معروف بين الصحابة رضي الله عنهم
بانه صاحب سر النبي صلى الله عليه وسلم وهم مامورون بمتابعة الانبياء عليهم الصلوة والسلام والتمسك

بشرائعهم والاقرار بكلمتي الشهادة وكان القطب في زمان النبي صلى الله عليه وسلم عصا التوني
عم اويس رضي الله عنهما وكان مظهرا خاصا من حيث الاصالة للتجلي الرحماني كما كان المصطفى صلى الله عليه
وسلم مظهرا خاصا للتجلي الالوهية المخصوص باسم الذات وهو الله فحري ان يقول صلى الله عليه وسلم اني
لاجد نفس الرحمن من قبل اليمن فلما توفاه الله تعالى صلى عليه ابن عطاء احمد العربي وهو من قرية بين
مكة واليمن **والقطب المبارك** الذي شرف الله تعالى زماننا بوجوده العزيز عماد الدين
عبد الوهاب الباسيني وهي قرية من قرى قزوين قرية من ابهر اجلسه الله تعالى على اريكة الرتبة القطبية
بعد وفات عبد الله الشامي قدس سره في ربيع الآخر سنة ست عشر وسبعمائة وكان ابن
ست وسبعين مد الله تعالى في عمره مدا وجعله بين الخلائق والحوادث سدا وهو التاسع عشر
من الاقطاب من زمن النبي صلى الله عليه وسلم الى زماننا هذا وهم مثلنا في البشرية ياكلون و
يشربون ويتغوطون ويبولون ويمرضون ويداوون وينكحون قبل دخولهم في طبقة الابدال
ولهم اولاد وبيوت واملاك واموال لكنهم بعد الخروج من بينهم والدخول في دائرة الابدال لا يعودون
الى ما تركوه الى مصاحبة الازواج والاولاد والضيعات ولا يجوز لهم التصرف فيها ولا في صحبة الازواج
والاولاد بحيث يعرفونهم ويبالغون في رعاية سنة النكاح بحيث لو دخل عزب في دائرتهم يحبون
ان يتزوج يوما او اسبوعا ويعطي حقها ويتركها من غير ان تعرفه وكذلك يبالغون في رعاية جميع
السنن المروية عن النبي صلى الله عليه وسلم **واني سميت** كل طبقة من طبقاتهم قبل التشرف
بمعرفتهم اسما معينا للامتياز فسميت الطبقة الاولى **الابدال** لان الله تعالى ابدل مكانهم
من اهل الشهادة والثانية **الابطال** ومعنى البطل الشجاع والثالثة **السياح** والرابعة
الاوتاد والخامسة **الافراد** والسادسة **القطب** وقد دفن احد وعشرون
من الاقطاب في طزج وهي قرية في جبل بين بسطام ودامغان قبل ظهور النبي صلى الله عليه وسلم
• وقد وصل الى الرتبة القطبية **محمد بن العسكري** رضي الله عنه وعن آبائه الكرام العظام
ائمة اهل بيت الطهارة وهو ذا اختفى دخل في دائرة الابدال وترقى متدرجا طبقة طبقة الى ان

ذكر محمد بن العسكري رضي الله عنه

الافراد

ذكر الالياس والخضر عليهما السلام

صاحب سيد الافراد وكان القطب علي بن الحسين البغدادي فلما جاد بنفسه ودفن في شونيزية صلى
عليه محمد بن الحسن العسكري وجلس مجلسه وبقي في المرتبة القطبية تسع عشرة سنة ثم توفاه الله
اليه بروح وريحان واقام مقامه عثمان بن يعقوب الجويني الخراساني وصلى هو مع جميع اصحابه
عليه ودفنوه في مدينة الرسول صلى الله عليه وسلم فلما جاد الجويني بنفسه جلس احمد كوجك من ابناء
عبد الرحمن بن عوف مجلسه وكان تربى في العجم وصلى عليه وقبورهم لاصقة بالارض غير مشرفة
ولا مبنية لا يعرفها غيرهم وهم يزورونها كل سنة وهم يشترون ويبيعون ويدخلون
الاسواق وياخذون حوائجهم من الماكول والملبوس والادوية ولا يحترزون عن احد ولا يختفون
الا ممن يطلبهم ولا يقيمون في منزل كثيرا الا ان يكونوا مرضى ويمرضون كثيرا ويداوون انفسهم
ويدخلون الحمامات ويعطون اجرة الحمامي ويتبدل طبقات الابدال والابطال واخوتهما كثيرا
والقطب ثابت في مقامه وهو طويل العمر والالياس والخضر عليهما السلام يصاحبانه في
اوقاته ويحترمانه ويدعوان له بالخير وياتمان به في الصلوة ويصرف الخضر عليه السلام عليهم
من النقود والثياب وغيرهما وكذلك على الياس عليه السلام واصحابه ولكل واحد منهما عشرة
اصحاب من المعمرين وهم لا يرون الابدال والابدال يرونهم ويخدمون الخضر عليه السلام وبلاد
خاصة في الارض الحادثة له والالياس عم جده وهو يخدمه خدمة الاولاد والديهم والخضر
وقطب الابدال والاصحاب يحترمونه احترام التلامذة استاذيهم وهو طويل القامة كبير الهامة قليل
الكلام كثير المراقبة ذو وقار وتمكين وهيبة صاحب علوم ومعارف وكرامات عيانية متابع الشرع
المصطفوي راع سنته حق الرعاية وهو والخضر يدعوان الناس اليوم الى الشريعة المصطفوية
متابعا سنته مراعيا اوامره ونواهيه حق الرعاية ومن ينكر وجود الالياس
والخضر عليهما السلام فهو من غاية الجهل ومن ينكر نبوتهما احترازا عن
نقض ختم النبوة فهو من قلة العقل وهما يصاحبان بعض اهل الشهادة بامر الله تعالى
وقد صاحبا ممشاد الدينوري في وقت الجنيد رحمهما الله وهو ممن صحب قطب الابدال من اهل

الشهادة والياس احد اليسين بقراءة من قرأ بالجمع وكثير من الانبياء كان اسمهم ابراهيم
وداود وغير ما ذكر في القرآن **و** سمع النبي صلى الله عليه وسلم واصحابه رضي الله عنهم بعد
صلاة العصر في حرب تبوك بيتين من غير ان يروا منشدهما فقال النبي صلى الله عليه وسلم
المنشد هو اخي الخضر يثني عليكم والنظم هذا ٥ فوارس هيجاء اذ اليوم ايوم ٭٭ رهابين
ظلماء اذا ما الليل اليل ٭٭ رجال محاريب وحرب فكسبهم ٭٭ لدا بهم اعمالهم والتنفل ٭٭ وقد
كتبته على ظهر كتاب اذ نظر فيه الخضر عليه السلام فتبسم وقال كيف يبقى الحديث بين الخلق
و الخضر هو المثلث بالخصائص من الصفة العبدية والرحمة العندية والعلوم اللدنية
كما نطق به الكتاب المجيد بقوله فوجدا عبداً من عبادنا آتيناه رحمة من عندنا وعلمناه من لدنا علماً
و انه عليه السلام يمرض كثيرا ويداوي نفسه وقد جدد الله تعالى اسنانه وقوى اركانه قبل
خاتم الانبياء صلى الله عليه وسلم في كل خمسمائة سنة مرة وبعد الخاتم في كل مائة وعشرين سنة
وقد جدد الله تعالى في هذه السنة اسنانه المباركة وهذا التجديد تجديد سابع بعد هجرة خاتم
النبيين صلى الله عليه وسلم واتمام جملة المعلوم وارجو من فضل الله تعالى ان يجدد هو دين الاسلام
ويرفع اعلام امر المعروف ونهي المنكر في العالم **و** هو حسن الخلق باسط الكف مشفق على الخلق
جزيل العطاء من النقود والثياب الفاخرة عارف بعلم الكيمياء كرامة وتعليما من الله تعالى مطلع على الكنوز
باطلاع الله سبحانه اياه موثر ارباب الحاجات بامر الله تعالى على نفسه وعلى اصحابه العشرة اللازمين في خدمته
السائحين في الارض باجره ولهم ايضا كرامات عيانية مثل ما ذكرت بعضه من قبل في شرح حال الابدال
و كان عليه السلام كثير التزوج وكانت له اولاد كثيرة وما بقي له اليوم عقب على وجه الارض
وترك التزوج منذ مائة سنة وسبعة اشهر ومات ولده الاخير وكان ابن ستين سنة منذ خمسين سنة اواكثر
ونيف ولا يعرفه الاولاد والازواج وهو يقول للقاضي عند المناكحة انا رجل مغربي ويرثها و
يوثر الميراث على المستحقين ويخاصم الناس ويدخل في الاسواق ويبيع ويشتري للناس باسم الدلالي
خاصة في سوق منى وعرفات واكله ونومه قليل يحب الصوت الحسن ذو وجد عظيم في السماع يرقص ويتحرك

ومن اوصاف الخضر عليه السلام الخ

[illegible]

في صحبة الخضر مع النبي صلى الله عليه وسلم

وربما يصير مغلوبا يوما وليلة ويدخل على بعض الصالحين ويصاحبهم بامر الحي سبحانه ويعطيهم في بعض الاوقات
النقود والاثواب وغيرهما من المركوب وربما يستقرض ويرهن شيئا وله حالات عجيبة وكرامات غريبة مختصة
وهو من اولاد فارس مولده بلدة على فرسخين من شيراز واليوم سبخة وصاحبت النبي
صلى الله عليه وسلم قبل نزول الوحي وبعده من غير ان يعرفه النبي صلى الله عليه وسلم ويروي عنه
صلى الله عليه وسلم احاديث كثيرة منها قال قال النبي صلى الله عليه وسلم اذا رايت الرجل لجوجا
معجبا برايه فقد تمت خسارته ومنها قال كان النبي صلى الله عليه وسلم في بيت من بيوت بني شيبة
مع كثير من اصحابه رضي الله عنهم وكانوا محزونين هيبة من اعدائهم فقال النبي صلى الله عليه وسلم ما من مؤمن
يقول صلى الله على محمد الا نضر الله تعالى قلبه ونوره وقال الخضر عليه السلام كنت انا والياس بن
سام مع اشمويل وهو نبي من انبياء بني اسرائيل عليهم السلام اذ الجاه عدوه مع كثرة من صحابه في
ناحية البحر فقال لاصحابه قولوا صلى الله على محمد وكروا على العدو كرة فقالوا وكروا فهزموا
عدوهم واغرقوهم في البحر وكان ذلك بحضرتنا ومما يجري كثيرا على لساني يا حي يا قيوم يا لا اله
الا انت اسالك ان تحيي قلوبنا بنور معرفتك ابدا وهو والقطب واصحابهما يصلون
اليوم على مذهب الامام محمد بن ادريس الشافعي رحمه الله وهم اصحاب الوجد والبكاء خوفا من الله
تعالى وجميع الناس برهم وفاجرهم يحبونهم ويحبتهم يواسون الفقراء والمساكين ولا يحب الانبياء
والمرشدين الا محبهم ومريدوهم وهذه المحبة الراسخة في قلوب الناس لالياس والخضر والابدال اختفائهم
عن اعين الناس يسمعون كلماتهم ولا يرون هيئاتهم البشرية الا يرى كيف يزورون قبور المشائخ
بعد وفاتهم وكيف يؤذونهم في حياتهم وكذلك كانوا آذوا انبياء زمانهم وكثيرا يتفق عند استخلاص
المظلوم عن يد ظالم للخضر والقطب واصحابهما ان الضير يوبخهم ويشتمونهم ومن عجائب
الاتفاقات ان الجماليين في مدينة الرسول صلى الله عليه وسلم جادل بعضهم بعضا
في هذه السنة بالحجارة فاصابت حجارة راس الخضر عليه السلام فشج راسه المبارك وضربه البرد وتورم
وبقيت جرحته ثلثة اشهر وكيف لا وقد صح عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال اشد

الناس

الناس بلاء الانبياء ثم الامثل فالامثل اللهم احينا فی عافیة وامتنا فی عافیة وحشرنا
معافين بفضلك العظيم **وفي قوت القلوب** فی شرح دعائم الاسلام الخمس التي
بنی الاسلام عليها فاول ذلك فرض شهادة التوحيد للمؤمنين قال الله جل ثناءه وصدقت نبيائه
لرسوله صلى الله عليه وسلم فاعلم انه لا اله الا الله واستغفر لذنبك الآية وقال سبحانه لعباده
يامرهم بذلك فاعلموا انما انزل بعلم الله وان لا اله الا هو الآية **ففرض التوحيد** هو اعتقاد
القلب ان الله تعالى واحد لا من عدد واول لا ثاني له موجود لا شك فيه حاضر لا يغيب عالم لا يجهل
قادر لا يعجز حي لا يموت قيوم لا يغفل حكيم لا يسفه سميع بصير ملك لا يزول ملكه قديم بغير وقت
آخر بغير حد كائن لم يزل ولا يزال وانه امام كل شيء ووراء كل شيء وفوق كل شيء ومع كل
شيء واقرب الى كل شيء من نفس شيء وانه مع ذلك غير محل للاشياء وان الاشياء ليست محلا له
ليس في ذاته سواه وليس في سواه من ذاته شيء لم يزل موجودا بجميع اسمائه وصفاته لا يجب عليه
من الاحكام ما جرى علينا لا يشبه حكمته بحكمة خلقه ولا يقاس عدله بعدل عباده ولا يلزمه
في الاحكام ما الزمهم ولا يعود عليه من الاسماء المذمومة ما يعود عليهم وان ما سوى اسمائه وصفاته
وانواره وكلامه من الملك والملكوت محدث كله ومظهر كان بعد ان لم يكن لم يخلق من ذاته شيء
كما لم يخلق ذاته من شيء سبحانه وتعالى عما يقول الملحدون علوا كبيرا فشهادة الموقن ان يشهد قرب الله
تعالى منه ونظره اليه وقدرته عليه وحيطته به فيسبق نظره وهمه الى الله تعالى قبل كل شيء ويذكره في كل شيء
ويخلو قلبه من كل شيء ويرجع اليه بكل شيء ويتأله اليه دون كل شيء ويعلم ان الله تعالى اقرب الى القلب من
وريده واقرب الى الروح من حياته واقرب الى البصر من نظره واقرب الى اللسان من ريقه بقرب هو وصفه لا
بتقريب ولا بتقرب وانه تعالى على العرش في ذلك كله وانه رفيع الدرجات من الثرى كهو رفيع الدرجات
من العرش وان قربه من الثرى ومن كل شيء كقربه من العرش لا يخلو من علمه وقدرته مكان ولا يحد
بمكان ولا يفقد من مكان ولا يوجد بمكان والعرش والثرى فما بينهما حد الخلق الاسفل والاعلى بمنزلة
خردلة في قبضته وهو اعلى من ذلك ويحيط بجميع ذلك كما لا يدركه العقل ولا يكيفه الوهم لا يحجبه شيء

وعائم الاسلام اولها شهادة التوحيد

مما يحفظ للفوز

عن شيء ولا يبعد عليه شيء قريب من كل شيء بوصفه والاشياء مبعدة باوصافها والمسافة والتلقاء
مكان للسو والنواحي والجهات موضع للمحدثات والاحكام والاقدار واقعة على خلقه وهو
سبحانه قد جاوز المقدار والاحكام وفاق العقول والاوهام ليس مكانا لشيء ولا مكانا له شيء
هو اول في آخريته باوليته هي صفته وآخر في اوليته بآخريته هي نعته وباطن في ظهوره بباطنيته وقريب
وظاهر في باطنيته بظهوره وعلوه لم يزل كذلك ازلا ولا يزال كذلك ابدا لا يعرف الا بشهوده ولا يرى الا
بنوره هذا لاوليائه اليوم بالغيب في القلوب ولهم ذلك غدا للمشاهدة في الابصار لا يعرف الا بمشيته
ان شاء وسعه ادنى شيء وان شاء لم يسعه كل شيء ان اراد عرفه كل شيء وان لم يرد لم يعرفه شيء لا نهاية
لتجليه لا غاية لاوصافه وجود الاشياء لا يضطره الى النظر اليها ان اراد الاعراض عنها والاول
والآخر لديه كشيء واحد لا يدخل الترتيب في صفاته وصفاته كلها آحاد كاملات تامات غير محدودة
ولا موقتة الترتيب في النعوت من وصف الخلق لا يضطره التكوين الى الكلام وكلامه اليه كيف شاء
حجب الذات بالصفات وحجب الصفات بالافعال رأى عز وجل خلقه قبل ان يخلقهم كما رآهم بعد ما خلقهم و
عن ابي سليمان الداراني رحمه الله انه قال ادخلهم الجنان قبل ان يطيعوه وادخلهم النار قبل
ان يعصوه والله سبحانه يخبر بما يكون في الدنيا وما يكون في القيمة وما بعدها بلفظ انه قد كان لاستواء ذلك
في علمه آخرا كاول ولا ترتيب في العلم ولا حد ولا مسافة ولا بعد في القربة وقال الله تعالى في سمع الاصوات
قبل خلق الاشباح قد سمع الله قول التي تجادلك في زوجها الآية فاخبر سبحانه انه سمع الاصوات
في علمه القديم قبل خلق المصوتين فكيف لا يرى الكون عن آخره في العدم بعلمه قبل ظهورهم له المصورين
بفعله سبحانه فالله سبحانه عالم بالكون قبل الكون وناظر الى علمه لا حجاب بينه وبين معلومه وسامع
لما شهده ومتكلم بما علم ثم ظهر الخلق عالما بعد عالم في وقت بعد وقت فجاءوا على نظره وسمعه و
كلامه كما كانوا في علمه وقدرته ومشيته بغير زيادة ذرة ولا نقصان خردلة ولا يجوز ان يدرك سبحانه
اليوم ما لم يكن ادركه في ازله سبق ذاته الكون والمكان ليس لها في قدمه قدم يشهد الآن ما يكون
في العاقبة والمآل الى آخر الاحوال فمن شهد ما فصلنا بنور اليقين لم يدخل عليه شبهة قدم العالم

ومن

ومن لم يهتد بما بيّناه ووقف مع العقل دخلت عليه شبهة قدم العالم وليس يختلف اهل اليقين بحمد الله
سبحانه في جميع ما ذكرناه كما لا يختلفون في صحة التوحيد وهذه شهادة الموقنين وايمان المقربين فليس يشهد ما
ذكرناه من صفات الشهيد بنور العقل وانما يشهد بنور اليقين لان خالقا لا يشهد بمخلوق ومن ليس كمثله
شيء لا يشهد الا بما ليس كمثله شيء وهو نور اليقين وما ذكرناه من وصفه تعالى فهو ظاهر التوحيد المتصل بعرض
الشهادة لا يجري على ترتيب المعقول ولا يمثل بقياس العقول حدثنا ان بعض الصديقين دعا الى الله سبحانه
بحقيقة التوحيد فلم يستجب له الا الواحد بعد الواحد فتعجب من ذلك فاوحى الله تعالى اليه تريد ان يستجيب
لك العقول قال نعم قال سبحانه احجبني عنهم فقال كيف احجبك عنهم وانا ادعو اليك قال عزوعلا
تكلم في الاسباب وفي سبب الاسباب قال فدعا الى الله تعالى من هذه الطرق فاستجاب له الجم الغفير
فانما صحة التوحيد باثبات الصفات واوصاف الذات التي جاءت بها السنن مع نفي الشبه ونفي الماهية
ونفي الجنس والكيفية ثم سكون القلب وطمانينة العقل الى الايمان بهذا والتسليم له لاجل نور اليقين
الموهوب لان هذا انما يشهد بنور اليقين وعلمه لا بعلم العقل ونوره فالعقل مرآة الدنيا بنوره يشهد ما فيها
والايمان مرآة الآخرة وبه ينظر اليها فيؤمن بما فيها والله سبحانه يرى بنور اليقين فهذه مرآة التوحيد
وفي هذا النور مشاهدة الصفات وهو حقيقة الايمان في جميع ما نزل من السماء واربعة اشياء تسلم
تسليما ولا تعارض اعتراضا اخبار الصفات واصول العبادات وفضائل الاصحاب وفضائل
الاعمال فلذلك مدح المؤمنين بالغيب المستور ومن ذلك سبق المقربون بشهادة النور وافراد المعاني
من فتح له تعالى يمحو الله ما يشاء ويثبت قال يمحو الاسباب من قلوب الموحدين ويثبت نفسه ويمحو الوحدانية
من قلوب الناظرين ويثبت الاسباب ولولا ان التوحيد لم يرسمه عارف قط في كتاب ولا كشفه عالم في
خطاب لعجز علوم العموم من درك شهادته ولسبق انكار العقول لضعفها عن حمل مكاشفته لذكرنا من
ذلك ما يبهر العقول ويبهت ذوي العقول ولكنا كرهنا ان نبتدع ما لم نسبق اليه ونظهر ما نصطلم
العقول بالحيرة فيه وحقيقة علم التوحيد باطن المعرفة وهو سر المعروف الا من تعرف اليه بحبيب
مقرب مخصوص بصفة مخصوصة لا يسع معرفة ذلك للعامة وافشاء سر الربوبية كفر فقوام الايمان

واستقامة الشرع يكتم السر به ووقع التدبير عليه وعليه انتظم الامر والنهي والله تعالى غالب على امره

وقال محمد بن السالم رحمه الله تعالى للعالم ثلثة علوم علم ظاهر يبذله لاهل الظاهر وعلم باطن لا يسع اظهاره الا لاهله وعلم هو سر بين العالم وبين الله تعالى هو حقيقة ايمانه لا يظهر لا لاهل الظاهر ولا لاهل الباطن وقال بعض السلف رحمهم الله ما من عالم يحدث قوما بعلم لا تبلغه عقولهم الا كان فتنة عليهم وانما ذكرنا من ذلك قوت القلوب من علم التوحيد ومالا بد للايمان منه من المزيد وقال ايضا في قوت القلوب في شرح دعائم الاسلام الخمس التي بني الاسلام عليها في ذكر فرض شهادة الرسول صلى الله عليه وسلم قال الله الكبير المتعال جل ذكره واذ اخذ الله ميثاق النبيين لما اتيتكم من كتاب وحكمة ثم جاءكم رسول مصدق لما معكم لتؤمنن به ولتنصرنه الاية وقال سبحانه ان الذين يبايعونك انما يبايعون الله الاية وقال سبحانه ومن يطع الرسول فقد اطاع الله ففرض شهادة الرسول صلى الله عليه وسلم ان تشهد ان محمدا رسول الله صلى الله عليه وسلم خاتم الانبياء لا نبي بعده وكتابه خاتم الكتب لا كتاب بعده وهو مهيمن على كل كتاب ومصدق لما سلف من الكتاب قبله فان شريعته ناسخة للشرائع قاضية عليها الا ما اقره كتابه ووفقه وكتابه شاهد على الكتب وحاكم عليها وانه هو الذي بشر به عيسى عليه الصلوة والسلام امته وهو الذي خبر به موسى عليه الصلوة والسلام امته وهو المذكور في التورية والانجيل وسائر الكتب المنزلة وهو الذي اخذ الله تعالى ميثاق النبيين عليهم الصلوة والسلام ان يؤمنوا به وينصروه لو ادركوه فاقروا بذلك وشهد الله تعالى على شهادتهم وهو الذي اخذت الانبياء عليهم الصلاة والسلام شهادة الامم على الايمان به وامرتهم بتصديقه واخبرتهم بظهوره وان عيسى وموسى عليهما الصلاة والسلام لو ادركاه لزمهما الدخول في شريعته وان طاعته ومحبته فريضة على الكافة كطاعة الله تعالى

وقال ايضا في قوت القلوب في ذكر فضائل شهادة الرسول صلى الله عليه وسلم قال الله تعالى قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله ويغفر لكم ذنوبكم وقال صلى الله عليه وسلم لا يؤمن احدكم حتى اكون احب اليه من اهله وماله والناس اجمعين وقال صلى الله عليه وسلم لو ادركني

الظ ذلك من

ب وان

ف من دعائم الاسلام شهادة الرسول صلى الله عليه وسلم

ب عبده

موسى وعيسى عليهما السلام ما وسعهما الا اتباعي وروينا في لفظ آخر ثم لم يؤمنا بي لاكبهما الله تعالى
في النار وحدثونا في الاسرائيليات ان رجلا عصى الله تعالى مائتي سنة وكلها
تمرد وتجبر على الله تعالى فلما مات اخذ بنو اسرائيل برجله فالقوه الى مزبلة فاوحى الله تعالى الى موسى
عليه الصلوة والسلام ان غسله وكفنه وصل عليه في جمع بني اسرائيل ففعل ما امر به فتعجب بنو اسرائيل من
ذلك واخبروه انه لم يكن في بني اسرائيل اعتى على الله تعالى ولا اكثر معاصي منه فقال قد علمت ولكن الله
تعالى امرني بذلك قالوا فسل لنا ربك عز وجل فسأل موسى عليه الصلوة والسلام ربه سبحانه فقال
يا رب قد علمت ما قالوا فاوحى الله تعالى اليه ان قد صدقوا انه قد عصاني مائتي سنة الا انه يوما من
الايام فتح التورية فنظر الى اسم محمد صلى الله عليه وسلم مكتوبا فقبله ووضعه على عينيه فشكرت له
ذلك وغفرت له ذنوب مائتي سنة وحدثنا في معناه عن العباس بن عبد المطلب رضي الله عنه
قال كنت مؤاخيا لابي لهب مصاحبا له فلما مات واخبر الله تعالى عنه بما اخبر حزنت عليه واهمني
امره فسألت الله تعالى حولا ان يريني اياه في المنام قال فرأيته يلتهب نارا فسألته عن حاله
فقال صرت الى النار في العذاب لا يخفف عني ولا يروح الا ليلة الاثنين في كل الليالي والايام فانه يرفع
عني العذاب قلت وكيف ذلك قال ولد في تلك الليلة محمد صلى الله عليه وسلم فجاءتني اميمة فبشرتني
بولادة آمنة اياه ففرحت بمولده فاعتقت وليدة لي فرحا مني به فاثابني الله تعالى ان رفع
عني العذاب في كل ليلة الاثنين لذلك **فمن محبة الرسول** صلى الله عليه وسلم ايثار سنته على الاراء
والعقول ونصرته بالمال والنفس والقول **وعلامة** محبته اتباعه ظاهرا ثم باطنا **فمن**
اتباع ظاهره اداء الفرائض واجتناب المحارم والتخلق باخلاقه صلى الله عليه وسلم
والتأدب بشمائله وآدابه والاقتفاء لآثاره والتجسس لاخباره والزهد في الدنيا والاعراض
عن ابنائها ومجانبة اهل الغفلة والهوى والترك للتفاخر والتكاثر من الدنيا والاقبال على اعمال
الآخرة والتقرب من اهلها والحب للفقراء والتحبب اليهم وتقريبهم وكثرة مجالستهم واعتقاد تفضيلهم
على ابناء الدنيا ثم الحب في الله تعالى للقريب المحب وهم العلماء والعباد والزهاد والبغض في الله للبعيد المبغض وهم الظلمة

حكايت ابن اليتيم ابن اليتيم لرجاء الفوز

فائده من علامات محبته محمد ان يشفع صلى الله عليه وعلى آله وسلم

والمبتدعة وحب المتبعين له ومن اتباع حاله صلى الله عليه وسلم في الباطن مقامات اليقين
ومشاهدات علوم الايمان مثل الخوف والرجاء والشكر والحيا والتسليم والتوكل والشوق والمحبة
وفراغ القلب لله تعالى وافراد الهم بالله تعالى ووجود الطمانينة بذكر الله تعالى فهذه معاملات
الخصوص وبعض معاني باطن الرسول صلى الله عليه وسلم وهذا من اتباعه صلى الله عليه وسلم ظاهرا وباطنا
فمن تحقق بذلك فله من الآية نصيب موفور اعني من قوله تعالى قل ان كنتم تحبون الله فاتبعوني يحببكم الله
وقد كان سهل قدس الله تعالى روحه يقول علامة محبة الله تعالى اتباع الرسول صلى الله عليه وسلم
وعلامة اتباعه صلى الله عليه وسلم الزهد في الدنيا وقال سهل ايضا رحمه الله في قوله تعالى ومن يطع الله والرسول
فاولئك مع الذين انعم الله عليهم من النبيين قال يطع الله تعالى في فرائضه والرسول
صلى الله عليه وسلم في سننه فاذا اجتنب العبد البدع وتخلق باخلاق الرسول صلى الله عليه وسلم
فقد اتبعه وقد احب الله تعالى وكان معه صلى الله عليه وسلم غدا مرافقا في منزلته عليه الصلوة
والسلام **ومعجزات نبينا صلى الله عليه وسلم** كثيرة شائعة
مستفيضة وظهرها في جميع الحالات وابقاها على الازمنة والاوقات كتاب الله عز وجل
الذي لا ياتيه الباطل من بين يديه ولا من خلفه تنزيل من حكيم حميد لا يشبع منه العلماء ولا يخلق
عن كثرة الرد لا ينقضي عبره ولا تفنى عجائبه هو النور المبين وهو حبل الله المتين وهو الذكر
الحكيم وهو الصراط المستقيم وجزالته وفصاحته مع النظم العجيب والمنهاج الخارج عن
مناهج كلام العرب في خطبهم واشعارهم وسائر صنوف كلامهم معجز خارج عن مقدور البشر
وجزالة القرآن قد قضى كافة العرب منها العجب وربما ينقل عن بعض من قصد المعارضة مراعاة هذا
النظم العجيب بعد تعلمه من القرآن ولكن من غير جزالته بل مع ركاكة يستغثها الفصحاء ويستهزؤن بها وهو
كتاب عزيز نزل من رب عزيز جل ذكره وهو البحر الذي لا ينقضي عجائبه ولا ينتهي غرائبه ومن
معجزاته الباقيات شرعه المطهر وقد اعترف العلماء والعرفاء بالعجز عن بلوغ نهايات
حكمه واسراره ومنها كلماته التامات الصحيحة التي تروى عنه صلى الله عليه وسلم بنقل العدل

فصل القول في معجزات نبينا صلى الله عليه وسلم

الضابط قال صلى الله عليه وسلم بعثت بجوامع الكلم ونصرت بالرعب وهذا حديث صحيح خرجه البخاري
رحمه الله وغيره وباحاديثه صلى الله عليه وسلم قوام الدين والاحكام الى قيام الساعة ومنها كريم الاخلاق
وجميل الفعل وطهارة اخلاقه كلها طفلا وناشيا وكهلا دليل على ان اجتماعها كلها خارج
عن العادات المستمرة وان كان وجود افرادها على ما عليها العادة جائزا في افراد الخلق و
من معجزاته صلى الله عليه وسلم ما نقل من لطف صورته واوصاف خلقته وقد وصف خلقته
صلى الله عليه وسلم بما لا يعرف احد يوصف بمثله حسنا وجمالا واصحاب علم الفراسة مجمعون على ان
اجتماع هذه الصفات في البدن دال على ان النفس المختصة به اشرف النفوس واتمها وعن هذا قال
عبد الله بن رواحة رضي الله عنه في مدحه صلى الله عليه وسلم ؎ لو لم تكن فيه آيات مبينة كانت
بديهته تنبيك بالخبر ومن معجزاته صلى الله عليه وسلم جملة من الافعال الخارقة
للعادات الخارجة عن طوق البشر المباينة حيل المحتالين الثابتة عند الجاحدين والمومنين
كانشقاق القمر وتسليم الحجر وانجذاب الشجر ونطق العجماء وتفجر الماء من بين اصابعه
وتسبيح الحصى في كفه صلى الله عليه وسلم وتكثير الطعام القليل وحنين الجذع وشكاية الناقة
وشهادة الشاة المسمومة المصلية وقد كلمه الضب والبعير وطاب بريقه صلى الله عليه وسلم
البير وما روي ان النبي صلى الله عليه وسلم كان ربعة ثم لا يزاحم طويلين الا فاقهما وغير
ذلك مما لا يحصى كاخباره عن المغيبات وتكلم الجمادات له وتسليمها عليه ونقيادها اليه كما قال
علي رضي الله عنه كنت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بمكة فخرجنا في بعض نواحيها فما استقبله صلى
الله عليه وسلم شجر ولا جبل الا وهو يقول السلام عليك يا رسول الله اخرجه الترمذي رحمه الله
وقال ابن عباس رضي الله عنهما جاء اعرابي الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال بم
اعرف انك رسول الله صلى الله عليه وسلم قال صلى الله عليه وسلم ان دعوت هذا العذق
من النخلة تشهد اني رسول الله فدعا رسول الله صلى الله عليه وسلم فجعل العذق ينزل من
النخلة حتى سقط الى رسول الله صلى الله عليه وسلم فسلم عليه فقال السلام عليك يا رسول الله ثم قال له رسول الله

علمه

ربعة بالفتح میانہ قد ١٢

عذق بالفتح و سکون ذال المعجمہ درخت خرما با بار
و بالکسر خوشہ خرما و خوشہ انگور و جزاں ١٢

صلى الله عليه وسلم ارجع الى موضعك فعاد الى موضعه والتأم فاسلم الاعرابي عند ذلك اخرجه الترمذي
رحمه الله وغيره وزيادة الطعام والشراب وفي هذا المعنى احاديث طويلة مخرجة في الصحيحين وغيرهما
واجابة دعائه صلى الله عليه وسلم وكف الاعداء عنه صلى الله عليه وسلم وفي كل ذلك احاديث طويلة
مخرجة في الصحيحين وغيرهما **وبعد وفاته صلى الله عليه وسلم** دخل غلام رومي
المدينة وقال قرأت في الانجيل نعته ولما وقع بصره على قبره صلى الله عليه وسلم اسلم وقال
شعر مررت بقبر المصطفى فكأنما ؛ يكلمني والقبر غير كليم + على قبره نور النبوة ساطع +
ينبئ عنه قلب كل سليم + وان سلم ان آحاد هذه الوقائع لم تبلغ مبلغ التواتر فان
مجموع هذه الوقائع العجيبة بلغ مبلغ التواتر كما ان شجاعة علي رضي الله عنه معلوم على القطع
تواترا وان لم يثبت آحاد تلك الوقائع تواترا ولكن يعلم من مجموع الآحاد على القطع صفة
الشجاعة له رضي الله عنه **وقال** الشيخ الامام الخطيب الحافظ ابو العباس جعفر بن محمد بن المعتز بن
محمد بن المستغفر بن الفتح بن ادريس المطوعي المستغفري النسفي رحمه الله وكان رحمه الله فقيها فاضلا
ومحدثا مكثرا صدوقا يرجع الى فهم ومعرفة واتقان جمع الجموع وصنف التصانيف واحسن فيها
ولم يكن بما وراء النهر في عصره من يجري مجراه في الجمع والتصنيف وفهم الحديث وكانت ولادته
سنة خمسين وثلاثمائة ووفاته في سلخ جمادى الاولى سنة اثنتين وثلثين واربعمائة وقبره بنسف
على طرف الوادي كذا في انساب الامام السمعاني رحمه الله في اوائل كتاب دلائل النبوة والمعجزات من الكتاب
دلائل البينات والمعجزات والنيرات في صدق نبوة نبينا المصطفى صلى الله عليه وسلم فالدلائل سبعة
ابواب ونعني بالدلائل ما كان منها قبل مبعثه صلى الله عليه وسلم والمعجزات عشرة ابواب الى
ان قال رحمه الله الباب العاشر يعني من معجزاته صلى الله عليه وسلم في كرامات اولياء الله عز وجل
من امته صلى الله عليه وسلم في كل وقت وزمان وكرامات اولياء الله عز وجل نوع من معجزات
الانبياء عليهم الصلوة والسلام لان كل كرامة اكرم الله تعالى بها عبدا من امة نبي فهو دليل على صدق
ذلك النبي وان ما جاء به حق اذ لو لم يكن كذلك لم يستحق ذلك العبد من امته تلك الكرامة **وكرامات**

ذكر الشيخ الامام المحدث ابو العباس المستغفري رحمه الله

الدلائل

الاولياء حق بكتاب الله تعالى والآثار الصحيحة المروية واجماع اهل السنة والجماعة على ذلك فاما
الكتاب فقوله تعالى كلما دخل عليها زكريا المحراب وجد عندها رزقا قال اهل التفسير في ذلك
انه كان يرى عندها فاكهة الصيف في الشتاء وفاكهة الشتاء في الصيف ومريم رضي الله عنها لم تكن
نبية بالاجماع فهذه الآية حجة على من ينكر الكرامات للاولياء والحجة عليهم من طريق الآثار كثيرة

القول في ان الكرامات للاوليا حق

منها قول ابي بكر الصديق رضي الله عنه لابنه عبد الله يا بني ان وقع بين العرب يوما اختلاف
فائت الغار الذي كنت فيه انا ورسول الله صلى الله عليه وسلم وكن فيه فانه يأتيك رزقك بكرة
وعشيا وفي قوله رضي الله عنه فانه يأتيك رزقك بكرة وعشيا اثبات الكرامات للاولياء وفي قوله
رضي الله عنه ان وقع اختلاف بين العرب يوما اختلاف فائت الغار وكن فيه حجة لمن كان عنده وقوع الفتنة
على راي سعد بن ابي وقاص ومن تابعه من الصحابة رضي الله عنهم في اعتزال الفريقين ومجانبة سل السيف
وان كان علي رضي الله عنه على الحق وروى الامام المستغفري باسناده عن جابر بن عبد الله رضي
الله عنهما قال امر ابو بكر رضي الله عنه قال اذا انا مت فجيئوني الى الباب يعني باب البيت الذي
فيه قبر رسول الله صلى الله عليه وسلم فاوقفوه فان فتح لكم فادفنوني قال جابر رضي الله عنه
فانطلقنا فدققنا الباب وقلنا ان هذا ابو بكر رضي الله عنه قد اشتهى ان يدفن عند النبي صلى الله
عليه وسلم ففتح الباب ولا ندري من فتح لنا وقال لنا ادخلوه وادفنوه كرامة ولا نرى شخصا
ولا نرى شيئا وروى الامام المستغفري رحمه الله باسناده عن مالك بن انس عن نافع
عن ابن عمر رضي الله عنهما ان عمر بن الخطاب رضي الله عنه خطب الناس بالمدينة فقال يا سارية بن زنيم
الجبل الجبل من استرعى الذئب فقد ظلم قال فانكر الناس فذكره سارية وسارية بالعراق فقال
الناس لعلي رضي الله عنه انا سمعنا عمر يذكر سارية وهو بارض العراق على المنبر فقال ويحكم دعوا عمر
فقلما في شيء الا اخرج منه فلم يلبث ان جاء رسول ان سارية لقي العدو فهزمهم ثم جاء
بالغنيمة الى سفح الجبل فاراد العدو ان يحولوا بينهم وبين الغنيمة وسفح الجبل فاتاهم نداء من
السماء يا سارية بن زنيم الجبل الجبل من استرعى الذئب فقد ظلم قال فكانوا يرون انه صوت عمر

رضی الله عنه هو الذی سمعوا **وروی** الامام المستغفری ایضا باسناده انه لما فتحت مصر
اتی اهلها الی عمرو بن العاص رضی الله عنه فقالوا ایها الامیر ان لنیلنا هذا سنة لا یجری الا بها
قال لهم وما ذلک قالوا اذا کانت ثنتا عشرة لیلة خلون من هذا الشهر عمدنا الی جاریة
بکر بین ابویها فارضینا ابویها فجعلنا علیها من الحلی والثیاب افضل ما یکون ثم القیناها
فی هذا النیل فقال عمرو ان هذا امر لا یکون ابدا فی الاسلام ان الاسلام یهدم ما کان قبله
فاقاموا ثلثة اشهر لا یجری قلیلا ولا کثیرا حتی هموا بالجلاء فلما رای ذلک عمرو بن العاص رضی الله عنه
کتب الی عمر بن الخطاب رضی الله عنه بذلک فکتب عمر رضی الله عنه انک قد اصبت الذی فعلت وان الاسلام
یهدم ما کان قبله وبعث ببطاقة فی داخل کتابه وکتب الیه انی قد بعثت الیک ببطاقة فی داخل کتابی
فالقها فی النیل فلما قدم الکتاب الی عمرو بن العاص اخذ البطاقة ففتحها فاذا فیها من عبد الله
عمر امیر المؤمنین الی نیل مصر اما بعد فانک ان کنت تجری من قبلک فلا تجر وان کان الله الواحد
القهار سبحانه هو الذی یجریک فنسأل الله الواحد القهار ان یجریک فالقی البطاقة فی النیل وقد تهیأ
اهل مصر للجلاء والخروج منها لانها لا تقوم مصلحتهم فیها الا بالنیل فاصبحوا وقد اجراه الله
تعالی ستة عشر ذراعا فی لیلة واحدة وقطع الله سبحانه وتعالی تلک السنة السوء عن اهل مصر
الی الیوم **وروی** الامام المستغفری رحمه الله باسناده هذا عن عبد الرحمن بن ابی حاتم
قال حدثنا ابی قال حدثنا ابو صالح کاتب اللیث قال حدثنی عبد الله بن لهیعة عن یزید بن ابی
حبیب رضی الله عنه ان موسی النبی علیه السلام کان قد دعا علی آل فرعون فحبس الله تعالی عنهم
النیل حتی ارادوا الجلاء ثم طلبوا الی موسی علیه الصلوة والسلام ان یدعوا الله فدعا ربه رجاء
ان یؤمنوا به فاصبحوا وقد اجراه الله فی تلک اللیلة ستة عشر ذراعا فاستجاب الله تعالی لهذه
الامة کما استجاب لموسی صلوات الله وسلامه علی نبینا وعلیه **وروی** الامام المستغفری
باسناده عن نافع عن ابن عمر رضی الله عنهما قال رای عثمان رضی الله عنه لیلة قتل صبیحتها
رسول الله صلی الله علیه وسلم وهو یقول یا عثمان انک مفطر عندنا فقتل رضی الله تعالی عنه من یومه

وروى ايضً باسناده لما نهضوا بعثمان رضي الله عنه كان على المنبر فحصب فاكثروا عليه فدخل
الدار ومعه ابوهريرة رضي الله عنه متقلد السيف فقال اضربهم يا امير المؤمنين بسيفي فقال اتدري
ما العزيمة قال نعم قال عزمت عليك لما القيت سيفك قال فالقيته فما ادري اين ذهب
وروى الامام المستغفري رحمه الله باسناده ان امير المؤمنين عليًّا رضي الله عنه سأل رجلا
عن حديث في الرحبة فكذبه فقال انك كذبتني قال ما كذبتك قال فادعو الله سبحانه عليك
ان كنت كاذبا ان يعمي بصرك قال فادع الله عز وجل فدعا عليه امير المؤمنين علي رضي الله عنه
فعمي بصره فلم يخرج من الرحبة الا وهو اعمى وروى ايض باسناده عن علي رضي الله عنه قال
خرجت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم نكسر الاصنام التي كانت على البيت فحملت رسول الله صلى الله
عليه وسلم فلم استطعه فحملني فنلتها ولو اردت ان انال السماء لنلتها وروى الامام
المستغفري ايض رحمه الله باسناده عن السدي قال بينا انا العب وانا غلام بالمدينة عند احجار الزيت
اذ اقبل رجل راكب بعيرٍ فوقف فسبّ عليا رضي الله عنه فحف الناس ينظرون اليه اذ اقبل سعد بن
ابي وقاص رضي الله عنه فنظر اليه فقال اللهم ان كان سب عبدا لك صالحا فارِ المسلمين خزيه
قال فلم البث ان نفر بعيره فسقط فاندقت عنقه وروى ايض باسناده عن محمد بن شرحبيل
قال اخذ انسان من تراب قبر سعد بن معاذ قبضة ففتحها فاذا هي مسك اذفر قال فجلس رسول الله
صلى الله عليه وسلم على قبره يومئذ فقال سبحان الله مرتين حتى عرف في وجهه ثم قال الحمد لله لو كان
ناج من ضمة القبر احد لنجا سعد منها القد ضم ثم فرج عنه وروى ايض باسناده عن محمد بن المنكدر
عن سفينة رضي الله عنه قال ركبت سفينة في البحر فانكسرت فتعلقت بشيء منها فوقعت الى جزيرة
فيها اسد فقلت يا ابا الحارث انا سفينة مولى رسول الله صلى الله عليه وسلم قال فطأطأ راسه
وجعل يدفعني بجنبه ويدلني على الطريق حتى اذا خرجت الى الطريق همهم فظننت انه يودعني
وروى ايض باسناده عن محمد بن واسع عن ابي العلاء بن عبد الله بن شخير قال اخبرني ابن اخي عامر بن قيس
ان عامرا رضي الله عنه كان ياخذ عطاءه فيجعله في طرف ردائه فلا يلقى احدا من المساكين يساله الا اعطاه

رحبة بالفتح ساحت مسجد وزمين فراخ ۱۲ منه

حف بالفتح ودرآمدن وگرد چیزی آمدن ۱۲

الضمة ترديد المشي والعصر ۱۲

يرفعني

فاذا دخل الی اهله رمی بها الیهم فیعدونها فیجدونها سوٴ کما اعطیها وروی ایضاً باسناده
عن موسی بن عمران البصری انه قال قیل لعامر بن عبد القیس اتسهو فی الصلوة قال نعم قیل وما
سهوک قال اذکر الوقوف بین یدی الله عز وجل والانصراف من عنده وزفیر جهنم وروی ایضاً باسناده
عن محمد بن یاد الالهانی عن ابی مسلم الخولانی رضی الله عنه انه کان اذا غزا ارض الروم فمروا بنهر قال
اجیزوا باسم الله قال فیمر بین ایدیهم قال فیمرون بالنهر الغمر قال فربما لم یبلغ من الدواب الا الرکب
او نحو ذلک قال فاذا جاوزوا قال للناس هل ذهب لکم شیٔ من ذهب شیٔ فانا له ضامن قال
فالقی بعضهم مخلاته عمداً فلما جاوزوا قال الرجل مخلاتی وقعت فی النهر قال فقال له اتبعنی
فاذا المخلاة قد تعلقت ببعض اعواد النهر فقال له خذها وروی ایضاً باسناده عن احمد بن عاصم
عن ابی مسلم الخولانی رحمه الله قال کان ابو مسلم یکثر ذکر الله سبحانه فرآه رجل یذکر الله عز وجل
فقال امجنون صاحبکم هذا فسمعه ابو مسلم فقال لیس هذا الجنون یا ابن اخی ولکن هذا دواء الجنون
وروی الامام المستغفری رحمه الله باسناده فی ذکر ابی اللیث عبید الله بن سریج البخاری الشیبانی
رحمه الله قال اخبرنا احمد بن محمد بن القاسم انا احمد بن سعد انا عبد الله بن عبید الله بن سریج قال لقد
حضرت یعنی اباه عند موته فلما کان عند خروج نفسه ضحک ضحکة سمع من کان حوالیه ومات
رحمه الله یوم الخمیس بعد الظهر فحملت الجنازة یوم الجمعة بعد الصلوة وکان من شدة الحر ما لا یوصف
فلما خرجت الجنازة الی المصلی ارتفع غیم نحو ترس اقل او اکثر حتی انبسط وکان شیخ من اهل العلم
یقول لنا بقی شیٔ واحد ولا ندری ما یعنی به حتی وضعت الجنازة عند راس القبر فکنت
اری القطر یضرب علی الکفن کانها اللؤلؤ فجعل ذلک الشیخ یحمد الله تعالی ویقول هذا اردت
قد تمم الله عز وجل کرامته لما یذکر من علامة الابدال انه یمطر السماء عند وفاتهم وروی ایضاً
باسناده عن عثمان بن عطاء عن ابیه قال فغزا اویس القرنی رضی الله عنه آذربیجان فمات فتنافس
اصحابه حفر قبره قال فحفروا فاذا بصخرة محفورة ملحودة قال وتنافسوا فی کفنه فنظروا فاذا
فی عیبته ثیاب لیس مما ینسج بنو آدم قال فکفنوه فی تلک الثیاب ودفنوه فی ذلک القبر

وروی

حاشیه: جاوزوا او جوزوا

اتبعنی

عیبة بالفتح زنبیل چرمی و هیچ وان که دران جامه و رخت کنند منتخب

مشهد اویس القرنی رضی الله عنه فی آذربیجان

وروى ايضًا باسناده عن هشام عن الحسن قال مات هرم بن حيان رضى الله عنه فى يوم صايف
فجاءت سحابة قدر قبره لا تزيد فرشّت ثم انصرفت وروى ايضًا باسناده عن قتادة قال
امطر قبر هرم بن حيّان رضى الله عنه من يومه ونبت العشب من يومه وروى ايضًا باسناده عن ابى
صالح عن ابى هريرة رضى الله عنه قال كان الحسن بن على رضى الله عنهما عند النبى صلى الله عليه وسلم
وكان يحبّه حبا شديدا فقال اذهب الى امك فقلت اذهب معه فقال صلى الله عليه وسلم لا
فجاءت برقة من السماء فمشى رضى الله عنه فى ضوئها حتى بلغ وروى ايضًا باسناده عن السرى
بن يحيى قال كان حبيب العجمى رحمه الله يُرى بالبصرة يوم التروية ويُرى بعرفة عشية عرفة وروى
ايضًا باسناده عن ابن المبارك رحمه الله انه قال كان حبيب العجمى رحمه الله يضع كيسه خاليا فيجده
ملآن وروى ايضًا باسناده عن ابن عُيَيْنَة قال قال لى الثورى كنت ذات ليلة فى
المسجد الحرام فخرجت فى بعض الحوائج فاذا ببعض كلاب الحرس فهالنى وهذا ان اجوز فاذا
كلب من الكلاب قال لى سفيان قال قلت سفيان قال امض لا باس عليك انما باسى على من يبغض
ابا بكر وعمر رضى الله عنهما وقال الامام المستغفرى رحمه الله فى ذكر عبد الله بن المبارك
رحمه الله اخبرنا احمد بن محمد بن القاسم انا احمد بن سعيد نا عبد الله بن عبيد الله بن سريج انا عبد الله
بن محمد بن ابى حفص عن ابى وهب قال لقيت رجلا كان يختلف مع عبد الله بن المبارك فى
صباه وقد كان عمى على كبر سنه قال فاستقبلنى عبد الله يوما فرآنى فقال يا هذا متى نزل
بك هذا قلت يا ابا عبد الرحمن نزل لى ما ترى فادع الله لى قال فدعا عبد الله لى فرد الله
على بصرى ذكر نحوه وروى الامام المستغفرى رحمه الله باسناده عن عبد الله بن عبد الرحمن
قال حج سفيان الثورى مع شيبان الراعى رحمهما الله فعرض لهما سبع فقال له سفيان
اما ترى هذا السبع قال لا تخف فلما سمع السبع كلام الشيبان بصبص فاخذ الشيبان اذنه
فحركها فبصبص وحرك ذنبه فقال له السفيان ما هذه الشهرة قال الشيبان لولا مكان الشهرة
ما وضعت زادى الا على ظهره حتى اتى مكة وروى الامام المستغفرى رحمه الله باسناده عن

ابو عبد الله محمد
تخلف فرا موش کردن
تبکر ... وشیر کردن

بصبص الكلب وتبصبص اى حرك ذنبه ١٢ لتبصبص التملق مختار الصحاح

عبد الرحمن بن محمد بن يعقوب بن اسحق المكي قال قدم علينا شيخ من هراة يكنى ابا عبد الله شيخ صدوق
قال لي دخلت في السحر فجلست الى زمزم فاذا شيخ قد دخل من باب زمزم قد سدل ثوبه على
الوجه فاتى البير فنزع الدلو فشرب فاخذت فضلته فشربت فاذا سويق لوز لم اذق قط
اطيب منه ثم التفت فاذا الشيخ قد ذهب ثم عدت من الغد في السحر فجلست الى زمزم فاذا شيخ
قد دخل من باب زمزم فاتى البير فنزع الدلو فشرب فاخذت فضلته فشربت فاذا ماء مضروب
بعسل لم اذق قط اطيب منه ثم التفت فاذا الشيخ قد ذهب ثم عدت من الغد في السحر فجلست الى
زمزم فاذا الشيخ قد دخل من باب زمزم قد سدل ثوبه على وجهه فاتى البير فنزع الدلو فشرب
فاخذت فضلته فشربته فاذا سكر مضروب بلبن لم اذق قط اطيب منه فاخذت بملحفته فلففتها
على يدي فقلت يا شيخ بحق هذه البنية عليك من انت قال تكتم علي قلت نعم قال حتى اموت قلت
نعم قال انا سفيان بن سعيد الثوري فقلت اوصني قال سفيان لا تصحب من يحصي منته عليك فقلت
زدني قال سفيان من استغنى بالله عز وجل احوج الله تعالى الناس اليه وروى الامام المستغفري
رحمه الله في ذكر الامام ابي حفص احمد بن حفص بن الزبرقان بن عبد الله بن بجر العجلي البخاري
رحمه الله باسناده عن ابي ابراهيم اسحق بن عبد الله الجويباري قال كان محمد بن طالوت الهمداني واليا
علينا ببخارا فقال لخشوية بن شداد يا ابا عبد الله اني اريد ان ازور ابا حفص فقال له لا تفعل
فانك ان زرته لا تقدر ان تكلمه من هيبته قال بل آتيه مع خصي لي والبس الثياب البيض قال
وكان ابو حفص رحمه الله يصلي في المسجد ما بين صلوة الظهر الى صلوة العصر فدخل الخصي فقال الامير
يستاذن فقال له قل ليدخل وجلس ابو حفص مستقبل القبلة فدخل محمد بن طالوت وسلم وحبس
هيبته فلم يقدر ان يكلمه بشيء فقال ابو حفص رحمه الله حاجتك فلم يقدر ان يتكلم ثم قام وذهب
فقال له خشوية كيف رايت ابا حفص اصلح الله الامير فقال له دعنا يا ابا عبد الله هو كما قلت
بقيت حيران لما رجع بصره الي صرت شبه المدهوش ثم قال محمد بن طالوت دخلت على الخليفة
مرارا فكلمني وكلمته ولما دخلت على ابي حفص اخذتني رعدة ولم اقدر ان اكلمه بكلمة هكذا الصلاح

ما حاجتك

والخير

والخير فقال له الخشوتية لم اقل لك قال يا ابا عبد الله لم اعلم ان الى كل هذه الهيبة وهذه من كرامة الله عز وجل
اياه وروى الامام المستغفري رحمه الله ايضا باسناده عن عبد الواحد بن فيد قال سمعت ابا الليث
البخاري رحمه الله يقول اتيت ابا حفص رحمه الله واردت ان اخرج للتجارة فقلت ادع الله تعالى لي فدعا لي
فخرجت وعبرت نهر آمل ووضعت المتاع على الشط فوقع الشط وغرق متاع الناس الا متاعي
بقي كذا فقلت هذه دعوة ابي حفص رحمه الله وروى الامام المستغفري رحمه الله ايضا باسناده عن
عبد الواحد بن فيد قال سمعت نجير بن النضر يقول سمعت ابا حفص رحمه الله يقول في سنة ثلث عشرة
ومائتين ان لم امت في هذه السنين اربع فليس عند الله لي خير ثم سمعت بعد ذلك في سنة اربع عشرة
وخمس عشرة حتى مات رحمه الله في سنة سبع عشرة ومائتين وروى الامام المستغفري رحمه الله في ذكر احمد بن
اسحق بن الحسين بن جابر بن جندل بن اسحق السرماري البخاري السلمي رحمه الله ويقال لم يكن في الاسلام مثله في
شجاعته وفضله باسناده عن ابي صفوان اسحق بن احمد بن اسحق السلمي رحمهم الله يقول دخلت على ابي
وهو في بستان يأكل وحده فرأيت ما في يديه عصفورا يأكل معه وحواليه طيور قال فلما رآني العصفور طار
فقال ابي هذا العصفور فر منك وكان تعود معي وروى الامام المستغفري رحمه الله في ذكر الامام ابي عبد الله
محمد بن اسمعيل بن ابراهيم بن المغيرة الجعفي البخاري امام الدنيا في معرفة الحديث رحمه الله باسناده عن ابي
جعفر محمد بن ابي حاتم وراق محمد بن اسمعيل انه قال في ذكر وفات امام الدنيا ابي عبد الله محمد بن اسمعيل
رحمه الله فلما دفناه فاح من تراب قبره رائحة اطيب من المسك فدام ذلك اياما كثيرة حتى تحدث
وتعجبوا من ذلك وظهر عند مخالفيه امره بعد وفاته وخرج بعض مخالفيه الى قبره واظهروا التوبة والندامة
مما كانوا انشروا فيه ثم ذكر كرامات من احمد بن حرب الزاهد النيسابوري وبشر بن الحارث الحافي وابي تراب
النخشبي وحاتم الاصم وغيرهم من اولياء الله عز وجل رضي الله عنهم اجمعين ثم روى الامام
المستغفري رحمه الله باسناده عن الاوزاعي عن الزهري عن نافع عن ابن عمر رضي الله عنهما
عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال خيار امتي خمسمائة والابدال اربعون فلا الخمسمائة ينقصون
ولا الاربعون ينقصون قالوا يا رسول الله دلنا على اعمال هؤلاء قال هؤلاء يعفون عمن ظلمهم ويحسنون الى

في فائدة

من اساء اليهم ويواسون فيما اتيهم قال وتصديق ذلك في كتاب الله تعالى والكاظمين الغيظ والعافين
عن الناس والله يحب المحسنين **وروى** الامام المستغفري ايضا رحمه الله باسناده عن ابي اسحق السبيعي
عن ابي الاحوص والحارث الاعور عن علي بن ابي طالب رضوان الله تعالى عليه انه خطب الناس بالكوفة
فكان اول خطبته الا ايها الناس لا تسبوا اهل الشام فانه قد كان فيهم من كان كارها لقتالنا
وان منهم الابدال اربعون رجلا اذا مات واحد منهم خلف الله تعالى مكانه منهم رجلا بهم يدفع الله
العذاب وينزل المطر وكلهم بالشام الا واحد البغير ما ثم خطب رضي الله عنه فقال في آخر الخطبة الا ان
الصبر من الايمان بمنزلة الراس من الجسد ثم **روى** الامام المستغفري رحمه الله باسناده عن محمد بن اسمعيل
باسناده عن سعيد بن جبير عن ابن عباس رضي الله عنهما انه قال ما خلت الارض بعد نوح عليه الصلوة
والسلام من سبعة يكونون فيها يدفع بهم العذاب عن اهل الارض **ثم ذكر الامام** المستغفري
رحمه الله ما ورد في الاخبار من عقوبات الاعداء فانها وكرامات الاولياء جميعا من معجزات
الانبياء عليهم الصلوة والسلام فمنها ما ورد في عقوبات الروافض ومنها ما ورد في عقوبات
النواصب ومنها ما ورد في عقوبات الجهمية والمعتزلة ومنها ما ورد في عقوبة من صاد في الحرم
وهتك حرمة الحرم وبهذا ختم الباب العاشر في المعجزات **في عقوبات**
الروافض روى الامام المستغفري رحمه الله باسناده في
هذا الباب عن عبد الله بن شداد رحمه الله انه حدث في مسجد بواسط فقال وجهنا او قال وجه
ثلثة نفر الى اليمن في عطريف وكان فينا رجل من اهل الكوفة يتناول ابا بكر وعمر رضي الله عنهما
ويشتم فنهيناه فابى ان ينتهي فلا نجد بدا من احتمال ذلك للصحبة حتى نزلنا اوائل اليمن فنزلنا
فعرسنا فلما كان عند الرحلة توضانا والكوفي نائم فايقظناه فانتبه فقلنا له قم توضا
قال هيهات قد حيل بيني وبينكم قلنا له وكيف قال ا ديتموني ورسول الله صلى الله عليه وسلم
قائم على راسي وهو يقول يا فاسق قد اخزى الله تعالى الفاسق قد مسخت في هذا المنزل قلنا ويحك
هذا نزغ من الشيطان قم وتوضا قال فجلس مكانه فضم رجله في الارض فنظرنا فبدا من طرف

في عقوبات الروافض والخوارج والمعتزلة

في صيرورة الرافضي الشاتم للشيخين قردة

ابهامية فصار رجلي قرد الى ركبتيه ثم صار الى حقويه ثم صار الى صدره ثم صار فوق سه فاذا هو قرد
فاخذناه وشددناه على القتب فسرنا فلما كان قبيل المغرب او حيث غابت الشمس اذا نحن براهبة
عليها عدة قرود فلما ابصرها اضطرب فانقطع رباطه ثم ذهب فخالطها ثم اقبل واقبلت معه
فقلنا ثمه والله قد كان يوذينا وهو نسي وقد جاء وجاءت معه القرود وقال فجاء فجلس فاقعى
على ذنبه ينظر الى وجوهنا وعيناه تهملان وتسيلان ساعة فادبرت القرود فتبعها فلما قدمنا
الى العطريف دفعنا اليه الطومار وسميه فى الطومار معنا فقال فاين الرجل الثالث فقلنا له قصته
قال فاخبروني فاخبرناه وذكرنا انه كان يشتم ابابكر وعمر رضي الله عنهما فقال الي الكنا مرة او مرتين
وروى الامام المستغفري رحمه الله ايضا باسناده في هذا الباب عن علي بن زيد قال قال لي
سعيد بن المسيب العبث قايدك ينظر الى هذا الرجل قلت اخبرني نعت عنه قال العبثه ينظر اليه قال
فنظر اليه قال سعيد رضي الله عنه هذا رجل كان يسب اناسا من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم
فخرجت في وجهه قرحة ثم نفشت فاسود وجهه وروى الامام المستغفري رحمه الله ايضا
باسناده في هذا الباب ايضا عن بعضهم ان رجلا كان يسب ابابكر وعمر رضي الله عنهما وقد صحبنا
في سفر فنهيناه فلم ينته فقلنا اجتنبنا ففعل فلما اردنا الرجوع توهمنا فقلنا لو صحبنا
حتى يرجع فلقينا غلاما له فقلنا له قل لمولاك يرجع الينا فقال ان مولاي قد حدث به حدث
سوء قد تحولت يداه يدي خنزير قال فاتيناه فقلناه تحول الينا فقال قد حدث لي امر عظيم
فاخرج ذراعيه فاذا هما ذراعا خنزير فتحول الينا فكان معنا حتى انتهينا الى قرية الخنازير فلما
رآها صاح بصياح الخنازير ووثب من دابته فاذا هو خنزير فاختلط مع الخنازير فلم نعرفه
فجئنا بمتاعه وغلامه الى الكوفة وروى الامام المستغفري رحمه الله ايضا باسناده في هذا الباب
عن بعضهم قال كان لي جار يشتم ابابكر وعمر رضي الله عنهما قال فرايت النبي صلى الله عليه وسلم
في المنام وابوبكر عن يمينه وعمر عن يساره فقلت يا رسول الله ان لي جارا يوذيني في هذين فقال
صلى الله عليه وسلم لرجل اذهب فاقتله قال فلما اصبحت قلت لاذهبن فلاخبرنه بالذي رايت قال

في تحول الساب لابي بكر وعمر رضي الله عنهما خنزيرا

فلما دخلت سکنه اذا انا بالولولة والصراخ من داره فسالت عن داره فقیل طرق البارحة فقتل او کلاما هذا معناه وروی الامام المستغفری رحمه الله ایضا فی هذا الباب باسناده عن عبد الله بن محمد بن یعقوب رحمه الله باسناده عن رجل بیاع الساج بالبصرة انه قال بعث ساجا من رجل من عظماء اهل الاهواز فکنت القاه اریده فاذا هو رافضی یذکر ابا بکر وعمر رضی الله عنهما فلما کثر اختلافی الیه لازمته فاخذ القول فیهما القبیح فقمت من عنده وانا مغتم فانصرفت فما فطرت لیلتی وبت مغتما لما سمعت منه یقول فی الشیخین رضی الله عنهما فرایت النبی صلی الله علیه وسلم فی المنام فقلت یا نبی الله اما تری فلان بن فلان ما یقول فی ابی بکر وعمر رضی الله عنهما فقال صلی الله علیه وسلم او یسوءک ذلک قلت بلی قال صلی الله علیه وسلم اذهب فاتنی به فقال اضجعه فاضجعته ثم ناولنی صلی الله علیه وسلم شفرة فقال لی اذبح فقلت له یا رسول الله اذبح اردد علی النبی صلی الله علیه وسلم ثلث مرات تعظیما للقتل فقال صلی الله علیه وسلم لی فی الثالثة اذبح ویحک فذبحته فلما اصبحت قلت لآتین هذا الخبیث فاخبره بذلک قال فمضیت فاذا انا بالولولة والصیاح فقالوا فلان وجد البارحة مقتولا فی فراشه فقلت انا والله قاتله بامر رسول الله صلی الله علیه وسلم فاخبر بذلک ابنه فقال الله الله الله مالک علی عنده وکف حتی نواریه تحت التراب قال فاخذت مالی وروی الامام المستغفری رحمه الله ایضا فی هذا الباب باسناده عن ابی بشر احمد بن محمد بن عمر والشافعی رحمه الله انه قال سمعت الامیر ابا ابراهیم اسمعیل بن احمد المبارک علی نفسه وعترته رحمه الله یقول کان لی مودب علی مذهب القوم یعنی الرافضة فتعلمت منه وکنت فلکنت اتناول ابا بکر وعمر رضی الله عنهما فرایت فیما یری النائم کان القیمة قد قامت فاذا النبی فحفل الناس نحو النبی صلی الله علیه وسلم ومررت معهم فاذا النبی صلی الله علیه وسلم جالس عن یمینه کهل اسرع وعن یساره کهل فسلم علیه الناس فدنوت لاسلم علیه صلی الله علیه وسلم فلما ان قربت منه قال احد الکهلین یا رسول الله هذا ما یرید منا فهش النبی صلی الله علیه وسلم لیقبض علی فانتبهت وقد سقط شعر حاجبی وصدغی فبقیت اربعة اشهر مبرسما فدخل علی الامیر نصر بن احمد فقال یا اخی ما دهاک قد اعی الاطباء

دوا ارک

دواءك وقر الاميران في قلبي شيئا مما يكون في قلب الاحداث فعرفته فقال سبحان الله هلا اعتذرت
الى رسول الله صلى الله عليه وسلم ونويت التوبة الا تعلم ان النبي عليه الصلوة والسلام يبلغه الاعلام اذا صلي عليه
فدعا بالطست والابريق فتهيأت للصلوة وركعت ركعتين فقلت يارب اني تائب اليك في فضل
الشيخين قال فما اتى على اسبوع حتى خرج الشعر مثل الشوك واستويت وقال الامير اسمعيل بن احمد
رحمه الله قد جعلت ثلثة حجة بيني وبين الله عزوجل سفين بن سعيد وعبد الله بن المبارك واحمد بن حنبل
رحمهم الله وروى الامام المستغفري رحمه الله في هذا الباب ايضا باسناده عن صفوان بن ابي مهران
قال دخلت الى الشام فوافقت صلاة الغداة في المسجد فلما فرغ الامام دعا على ابي بكر وعمر رضي الله
عنهما فقلت عهدي بكم وانتم تدعون على ابي بكر وعمر رضي الله عنهما فقالوا اليس يسرك ان تنظر الى
ذلك الامام فقلت نعم فادخلوني دارا فاذا انا بكلب واذا عيناه تذرفان فقلت انت الامام
الذي دعوت على ابي بكر وعمر رضي الله عنهما فاومى الي براسه **وقال بعض الكبراء**
العارفين رحمهم الله اعلم ان رجال الله سبحانه وتعالى في هذه الطريقة على طبقات كثيرة
واحوال مختلفة فمنهم من يجمع له الحالات كلها ومنهم من يحصل له من ذلك ما شاء الله عزوجل وما من
طبقة الا لها لقب خاص ومنهم من يحصره عدد في كل زمان ومنهم من لا عدد لهم فيقلون
ويكثرون فمنهم رضي الله عنهم الاقطاب وهم الجامعون للاحوال والمقامات بالاصالة او بالنيابة
ومنهم رضي الله عنهم الرجبيون وهم اربعون نفسا في كل زمان لا يزيدون ولا ينقصون
وهم رجال حالهم القيام بعظمة الله عزوجل وهم ارباب القول الثقيل من قوله تعالى انا سنلقي عليك
قولا ثقيلا ومنهم الافراد والافراد لا عدد يحصرهم وهم رجال خارجون عن دائرة القطب
وخضر عليه السلام منهم ونبينا صلى الله عليه وسلم كان قبل ان نبيا من الافراد الذين نالوا الامر
بتوحيد الحق وتعظيم جلاله والانقطاع اليه الذاتية له سبحانه ومقام الافراد بين الصديقية
والنبوة وهو مقام جليل جهله اكثر الناس من اهل طريقتنا كابي حامد وامثاله لان ذوقه عزيز
ومقام الافراد قد ينال اختصاصا وقد ينال بالعمل المشروع وقد ينال بتوحيد الحق الذاتية له سبحانه

عنهما فلما كانت السنة المستقبلة دخلت الى الشام فوافقت صلاة الغداة في المسجد فلما فرغ الامام دعا على ابي بكر وعمر رضي الله صح

ان سبعين

الخلل

بيان حال الاولياء الرجبيين رحمهم الله

وما ينبغي من تعظيم جلال المنعم بالايجاد وكل شرع ينال به عامله هذه المرتبة فان نبي هذا الشرع
من اهل هذا المقام وهو محمد صلى الله عليه وسلم بالقطع والرجبيون سموا رجبيين لان حال
هذا المقام لا يكون لهم الا في رجب من اول استهلال هلاله الى انفصاله ثم يفقدون ذلك الحال من
انفسهم فلا يجدون الى دخول رجب من السنة الآتية وقليل من يعرفهم من اهل هذا الطريق وهم
متفرقون في البلاد ويعرف بعضهم بعضا منهم من يكون باليمن وبالشام وبديار بكر لقيت
واحدا منهم بدُنيسر من ديار بكر ما رأيت منهم غيره وكنت بالاشواق الى رؤيتهم ومنهم
من يبقى عليه في سائر السنة امر ما مما كان يكاشف به في حاله في رجب ومنهم من لا يبقى عليه شيء من ذلك
وكان هذا الذي رأيته قد ابقي عليه كشف الروافض من اهل الشيعة سائر السنة فكان يراهم خنازير
فياتي الرجل المستور الذي لا يعرف منه ذلك المذهب قط وهو في نفسه مؤمن به يدين به ربه عز وجل فاذا
مر عليه يراه في صورة خنزير فيستدعيه ويقول له تب الى الله سبحانه فانك شيعي رافضي فيبقى الآخر متعجبا
من ذلك فان تاب وصدق في توبته رآه انسانا وان قال له بلسانه تبت وهو يضمر مذهبه لا يزال يراه خنزيرا
فيقول له كذبت في قولك تبت واذا صدق يقول له صدقت فيعرف ذلك الرجل صدقه في كشفه
فيرجع عن مذهبه ذلك الرافضي ولقد جرى لهذا مثل هذا مع رجلين عاقلين من اهل العدالة من
الشافعية ما عرف منهما قط التشيع ولم يكونا من بيت التشيع ادّاهما اليه نظرهما وكانا متمكنين
من عقولهما فلم يظهرا ذلك واصرا عليه بينهما وبين الله عز وجل فكانا يعتقدان السوء في ابي بكر وعمر
رضي الله عنهما ويتغاليان في علي رضي الله عنه فلما مرا ودخلا عليه امر باخراجهما من عنده فان الله تعالى
كشف له عن بواطنهما في صورة خنازير وهي العلامة التي جعل الله تعالى في اهل هذا المذهب وكانا قد علما من
نفوسهما ان احدا من اهل الارض ما اطلع على حالهما وكانا شاهدين عدلين مشهورين بالسنة فقالا
في ذلك فقال اراكما خنزيرين وهي علامة بيني وبين الله تعالى فيمن كان مذهبه هذا فاضمرا التوبة في
نفوسهما فقال لهما انكما الساعة قد رجعتما عن ذلك المذهب فاني اراكما انسانين فتعجبا من ذلك وتابا
الى الله سبحانه وهؤلاء الرجبيون اول يوم يكون في رجب يجدون كانما اطبقت عليهم السماء فيجدون

من الثقل بحيث لا يقدرون على ان يطرقوا ولا تتحرك فيهم جارحة ويضطجعون فلا تقدرون على حركة اصلا ولا قيام ولا قعود ولا حركة يد ولا رجل ولا جفن عين يبقى ذلك عليهم اول يوم ثم يخفف في ثاني يوم قليلا وفي ثالث يوم كذلك ويقع لهم الكشوفات والتجليات والاطلاع على المغيبات ولا يزال احدهم مضطجعا ومسجى يتكلم بعد الثلاث واليومين ويتكلم معه ويقال له الى ان يكمل الشهر فاذا مضى الشهر ودخل شعبان قام كانما انشط من عقال فان كان صاحب صناعة او تجارة اشتغل بشغله وسلب عنه جميع حاله كله الا من شاء الله ان يبقى عليه من ذلك شئ ابقاه الله عليه هذا حالهم وهو حال غريب مجهول السبب والذي اجتمعت به منهم كان من رجب وكان في هذه الحال

في عقوبات النواصب والخوارج

قال الامام ابو العباس المستغفري رحمه الله اخبرنا ابو عمر محمد بن احمد بن حامد ثنا عبد الله محمد بن يعقوب رحمه الله باسناده عن عثمان بن عفان السجزي ثنا محمد بن عباد البصري وكان من العباد من رؤساء الغزاة قال عثمان قال لي محمد يا سجزي الا احدثك باعجب حديث سمعته قال قلت له حدثني رحمك الله قال كان في جواري ههنا رجل من الصالحين فبينا هو ذات ليلة نائم فرأى في منامه كانت القيمة قد قامت وحشر الخلائق الى حسابه وقربت الى الصراط قال فلما جزت الصراط فاذا انا بالنبي صلى الله عليه وسلم جالسا على شفير الحوض والحسن والحسين رضي الله عنهما يسقيان على الحوض الناس فقلت لهما اسقياني فابيا علي فاتيت النبي صلى الله عليه وسلم فقلت يا رسول الله قل للحسن والحسين ان يسقياني فقال النبي صلى الله عليه وسلم لا يسقيانك قلت ولم ذلك يا رسول الله قال صلى الله عليه وسلم لان في جوارك رجلا يلعن عليا رضي الله عنه وينقصه فلم تمنعه قلت يا رسول الله اني خشيت على نفسي ولم استطع ذلك فاخذ النبي صلى الله عليه وسلم سكينا مسلولا فدفعه الي فقال اذهب فاذبحه فذبحته في منامي ثم رجعت فقلت بابي وامي وانت يا رسول الله فقد فعلت ما امرتني وذبحته فقال النبي صلى الله عليه وسلم يا حسن اسقه فسقاني فتناولت الكاس فلا ادري اشربت ام لا ثم انتبهت من نومي فاذا بي من الرعب غير قليل فقمت الى صلاتي فلم ازل اصلي حتى انفجر الصبح فاذا انا بولولة واذا قوم ينادون الا ان فلانا ذبح على فراشه واذا انا بالحرس والشرط

يا خذون البري والجيران فقلت سبحان الله العظيم هذا شيء رأيته في المنام فحققه الله عز وجل فذهبت
الى الامير فقلت اصلحك الله ان هذا انا فعلته والقوم براء من ذلك فقال ويحك ما تقول فقلت
له ايها الامير هذا رؤيا رأيته في النوم فان كان الله عز وجل حققه فما ذنبي وذنب هؤلاء وقصصت عليه
القصة والرؤيا فقال الامير فجزاك الله سبحانه خيرا انت بريء والقوم براء **وقال الامام**
المستغفري رحمه الله في هذا الباب ايضا خبرنا ابو عمرو ومحمد بن احمد بن حامد انا احمد بن سعيد باسناده عن حماد
بن سلمة عن علي بن زيد انه قال قال سعيد بن المسيب رضي الله عنه انظر الى وجه هذا الرجل قلت حدثني انه فحسبي
قال ان هذا كان يقع في اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم ورضي عنهم في علي وعثمان رضي الله عنهما فكنت انهاه
فيأبى فقلت اللهم ان هؤلاء القوم قد سبقت لهم منك سوابق فان كان الذي يقول فيهم لك سخط فارني به آية
قال فاسود وجهه خبرنا محمد بن احمد بن حامد باسناده عن ابي رجاء قال لا تسبوا اهل هذا البيت بيت النبي
صلى الله عليه وسلم فان جارا لي من بني الهجيم حين قتل الحسين رضي الله عنه قال انظروا الى هذا وشتم فرماه الله
تعالى بكوكبين من السماء فطمس بصره **وروى** الامام المستغفري رحمه الله في هذا الباب ايضا باسناده عن ابي بكر بن
عياش عن يزيد بن ابي زياد رحمه الله اخبرنا ابو الطفيل قال جيء برؤس فيها رأس عبيد الله بن زياد
فغطيناها ثم كشفناها فاذا حية في رأس عبيد الله بن زياد تأكل رأسه تدخل من ههنا وتخرج من ههنا فبعثت
بها الى المختار الى علي بن الحسين رضي الله عنهما **وروى** الامام المستغفري رحمه الله في هذا الباب ايضا باسناده
عن الزهري قال قال لي عبد الملك بن مروان ما كانت العلامة يوم قتل الحسين بن علي رضي الله عنهما قال فقلت
يا امير المؤمنين ما رفعت حصاة في بيت المقدس الا وجد تحتها دما عبيطا فقال اني واياك لغريبان
في هذا الحديث **وروى** الامام المستغفري رحمه الله في هذا الباب ايضا باسناده عن بعضهم انه لما
قتل الحسين بن علي رضي الله عنهما مطرنا مطرا كالدم على البيوت والجدر فبلغنا انه كان بالشام
وبالكوفة وبخراسان **وروى** الامام المستغفري رحمه الله في هذا الباب ايضا باسناده عن بعضهم انه
قال كنت اطوف بالبيت فاذا انا برجل اعمى يطوف بالبيت وهو يقول اللهم اغفر لي وما اراك تفعل قال فقلت له
يا عبد الله سبحان الله بهذا المقام تقول هذا فقال ان لي لشأنا قلت وما شأنك قال اني وصاحبا لي قلنا لئن قتل عثمان

الهجيم

فبعثت بها المختار رح

رضي الله عنه

رضی الله عنه لتلطمن حر وجهه فدخلنا علیه و راسه رضی الله عنه فی حجر امرأته فقال لها صاحبی اکشفی عن وجهه
قالت لم قال انی آلیت ان الطم حر وجهه قالت اما تحفظ صحبته من رسول الله صلی الله علیه وسلم و تزوجه
سوگند خوردم
ابنتی رسول الله صلی الله علیه وسلم و ما قال فیه رسول الله صلی الله علیه وسلم و ما قال له فی حفر بئر رومة و ما قال
فی جهاز جیش العسرة و ما قال له غفر الله لک ما تقدمت و ما تاخرت فاستحیی الرجل فخرج فدنوت منها
فقلت لها اکشفی عن وجهه فذهبت تستتر علی فدفعت یدیها و کشفت وجهه فلطمت حر وجهه فقالت
مالک لا غفر الله لک ذنبک و یبس یدیک و اعمی بصرک فلا والله ما جاوزت عتبة الباب حتی یبست یدی
و عمی بصری و ما اری الله تعالی یغفر ذنبی ثم روی الامام المستغفری رحمه الله فی هذا الباب ایضا باسناده
عن مطر الوراق قال کان رجل بالمدینة یتناول علیا رضی الله عنه و کان ینهی عن ذلک فلا ینتهی فدعا
علیه سعد بن مالک رضی الله عنه قال فند بعیره من دون المسجد ندا حتی دخل المسجد فوثب الی الرجل وهو
فی حلقة من الناس فبرک علیه فجعله بین کرکرته و بین الارض فلم یزل یتحرک علیه حتی قصمه و
روی الاستاذ العلامة بقیة السلف الصالحین سیدنا و مولانا حافظ الحق والدین ابو طاهر
محمد بن محمد بن محمد الطاهری البخاری الاوشی روح الله تعالی روحه و ارواح اسلافه و بارک فی
اعمام اخلافه فی مختصر له فی مناسک الحج البتة در زیارت حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم
تساهل و تقصیر نکنند که در آسمان و زمین مکانی عزیزتر و شریفتر از آن موضع نیست که روضه
اوست صلی الله علیه وسلم چه حدیث خاک بر داشته مرفوع است و مدنیان بر مکیان بدین حدیث
غالب آمدند در تفضیل ع گر آب شود جهان و آتش گیرد * من خاک شوم تا بتو آرد بادم *
تا آنجا که فرموده اند پس بزیارت بقیع غرقد روند و امیر المومنین عثمان را رضی الله عنه زیارت کنند
و تقصیر نکنند که پیش ازین چهارصد سال یکی همانا بطریق تهاون خوار داشت بمشهد او رضی الله عنه
نرفت که دور است از راه ع بعید علی الکسلان او ذی ملالة * و لکن علی المشتاق غیر بعید القصه
قافله بسلامت رفتند و بسلامت باز گشتند و برا در میان قافله سبعی در آمد و پاره پاره ساخت اهل
آن روزگار دانستند که آن بواسطه بیحرمتی با عثمان بود رضی الله عنه ع آنکه را این عقوبت همچنان بسیار نیست ::

حر او جه خسار م

ماقدمت وماخرت

ه خصم خدا و خصم رسول است خصم خویش آن بی حیا که دشمن عثمان با حیاست اللهم ارزقنا
شفاعته یوم الدین و صلی الله علی محمد و آله اجمعین **فی عقوبات الجهمیة والمعتزلة**
وروی الامام المستغفری رحمه الله فی هذا الباب ایضا قال اخبرنا ابو العباس جعفر بن محمد المکی نا
ابو عبد الرحمن عبید الله بن شریح باسناده عن محمد بن بشار بندار رحمه الله انه قال کان لنا جار اعمی
قارئ بکتاب الله عز و جل فنازع یوما معتزلیا فقال له المکفوف ان لم یکن القرآن مخلوقا فمحا الله
تعالی کل آیة من صدره فاصبح المکفوف و لا یدری القرآن ای شیء قال فربما استقرؤه فیتزمزم بشیء
لا یفصح به قال فانف منه اهل بیته فخنقوه حتی مات قال بندار رحمه الله کتب الی اسحق بن راهویه رحمه الله
لاکتب الیه بقصة المکفوف فکتبت الیه **وقال الامام** المستغفری رحمه الله ایضا فی هذا الباب
سمعت ابا محمد احمد بن محمد بن ابراهیم الفقیه یقول سمعت ابا عبد الله الفقیه البرقی رحمه الله یقول کان ابی
ینکر عذاب القبر و کان یناظر فی ذلک فلا یرجع عن قوله فکنت معه فی لیلة فی بیت و کان نائما
فانتبه من نومه فزعا و هو یقول لی یا ابا عبد الله قم فاوقد السراج فقمت فاوقدت السراج
فقال انظر باطن قدمی فنظرت فی باطن احدی قدمیه فرایت علیها اثر الحریق قد نفطت
نفطة فقال لی یا بنی رایت فی النوم کانی دخلت المقبرة فصاحت رجلی فی قبر فاحترقت
ذهبت
وآمن بعد ذلک بعذاب القبر **وقال الامام** المستغفری رحمه الله فی هذا الباب ایضا سمعت صالح
بن ابی صالح النسفی رحمه الله یقول لما ماتت جدتی ام ابی و دفنت بجنب قبر ابیها کان ابی یزور
قبرها لیلا و نهارا فانصرف الینا لیلة بین العشائین و قال لنا لما صلیت المغرب دخلت المقبرة
فی زیارة قبر امی فلما جلست علی راس قبرها سمعت فی قبر جدی اب امی ضوضاة و صوتا
کصوت الحباب اذا تکسرت فهالنی ذلک فهربت الیکم فایاکم یا بنی ان تنظروا فی شیء من
کتبه التی فیها کلام المعتزلة قال الامام المستغفری رحمه الله و قد کان هذا الرجل من اورع من
لقیت من الشیوخ و ازهدهم غیر انه کان یری رای المعتزلة و یقول بخلق القرآن و انکار الرؤیة و نفی
الصفات فنسال الله تعالی سبحانه السلامة و العصمة **فی عقوبة من صاد فی الحرم** وانتهک

حرمة الحرم **وروى** الامام المستغفرى رحمه الله فى هذا الباب ايضاً باسناده عن ابى اسحاق بن
ابراهيم بن احمد المستملى باسناده عن محمد بن عبد الجبار انه حج ستين حجة قال بينا انا ذات
يوم فى بعض سكك مكة فى حاجة لى اذا انا بجمع كثير من الناس فقلت انظر ما هذا الجمع فدنوت منه
فاذا اسود قد اخذته الارض فجعل بعضهم يقول لبعض هاتوا فاساً هاتوا مراً فجىء بفؤوس ومرور
فجعلوا يحفرون الارض جاء ان يستنقذوا الاسود فلما نظروا اليه انه لا ينفعهم امسكوا وجعل
الاسود ينزل فى الارض فقالوا له ويحك ما كنت تصنع فلا يرد عليهم شيئا حتى اخذته الارض الى
الحقوة فقالوا له ويحك ما كنت تصنع فلا يرد عليهم وجعل يبكى حتى اخذته الى صدره فقالوا
ويحك ما كنت تصنع فلعل من ههنا على ما كنت انت عليه فيرتدع فجعل يبكى وقال كنت اعمد الى
حمام مكة فاذبحها وآكلها **وروى** الامام المستغفرى رحمه الله فى هذا الباب ايضا باسناده
عن ابى الوليد محمد بن عبد الله الازرقى رحمه الله باسناده عن عبد العزيز بن ابى رواد رضى الله
عنه ان قوما انتهوا الى ذى طوى فنزلوا بها فاذا ظبى قد دنا منهم فاخذ رجل منهم بقائمة من
قوائمه فقال له اصحابه ويحك ارسله قال فجعل يضحك ويابى ان يرسله فبعر الظبى وبال ثم ارسله
فناموا فى القائلة ثم انتبه بعضهم فاذا حية منطوية على بطن الرجل الذى اخذ الظبى فقال له اصحابه
ويحك تحرك وانظر ما على بطنك فلم تنزل الحية عنه حتى كان منه من الحدث مثل ما كان من الظبى
وروى الامام المستغفرى رحمه الله ايضاً باسناده عن ابى الوليد محمد بن عبد الله الازرقى
عن جده باسناده عن مجاهد قال دخل قوم مكة للتجارة من الشام فى الجاهلية بعد قصى بن كلاب
فنزلوا ذا طوى تحت سمرات يستظلون بها فاختبزوا ملة لهم ولم يكن معهم ادم فقام رجل
منهم الى قوسه فوضع عليها سهما ثم رمى بها ظبية من ظباء الحرم وهى حولهم ترتعى فقاموا اليها
فسلخوها وطبخوها ليأتدموا فبينما قدرهم على النار تغلى بلحمها وبعضهم يشوى اذ خرجت من تحت
القدر عنق من النار عظيمة فاحرقت القوم جميعا ولم تحرق ثيابهم ولا امتعتهم ولا السمرات التى كانوا تحتها
والله اعلم **فى عقوبة الظلمة واهل الغلول** قال الامام المستغفرى رحمه الله فى هذا الباب

ایضاً خبرنا ابو علی زاہر بن احمد رحمہ اللہ ثم ذکر اسنادہ الی بعضہم انہم کانوا فی سفر فراوا جنازۃ موضوعۃ وہم یحفرون قبرہ فانصرفت لاقبرہ معہم اذ جاء شیخ ابیض الراس و اللحیۃ طیب الرائحۃ علی دابۃ بیضاء فقال من ہذا المیت قالوا رجل مسلم قال من اولاکم بہ قالوا ہذا غلام قال یا غلام ہل کان سیدک عشّارا او ولی سلطان قال لا اعلم الا ان الغلام قال کان نغیل فقال لا تصلوا علیہ و قمنا حتی صلینا علیہ وادبر فلم نرہ قال ونسینا الفاس فقال الغلام استعرتہ واشترطوا علی ان اردہ فنزعنا التراب عن المیت فاذا ہو جالس وفی عنقہ حلقۃ الفاس وعود الفاس فی یدیہ قال فترکنا وانصرفنا عنہ قال فاخبرت صاحب العریش فرکب معی حتی رای مثل ما رایت واللہ سبحانہ الہادی **فی عقوبۃ من استخف بحدیث الرسول صلی اللہ علیہ وسلم** وروی الامام المستغفری رحمہ اللہ فی ہذا الباب باسنادہ عن الحسن بن شجاع المکی انہ قال بلغ بعض الزنادقۃ ان النبی صلی اللہ علیہ وسلم قال ان الملائکۃ لتضع اجنحتہا لطالب العلم رضیً بما یصنع فقال واللہ لا طأن اجنحۃ الملائکۃ فاخذ نعلیہ فجعل منہما مسامیر الحدید وعدا الی مجلس مالک بن انس رحمہ اللہ وہو فی الارض دقا ویقول لا کسرن اجنحۃ الملائکۃ فتعثر فسقط فلم یمکنہ القیام فحمل الی منزلہ فوقعت الاکلۃ فی رجلیہ حتی قطعتا ثم صار زمنا الی ان مات وکان فی آخر ہذہ النسخۃ من کتاب دلائل النبوۃ والمعجزات للامام المستغفری رحمہ اللہ سمع ہذا الکتاب من اولہ الی آخرہ من الشیخ الامام الاجل السید الخطیب شمس الدین شیخ الاسلام والمسلمین جلال الخطباء ابی بکر محمد بن نصر بن منصور المدنی رحمہ اللہ بروایتہ عن الامام ابی علی الحسن بن عبد الملک بن الحسین النسفی رحمہ اللہ عن الامام ابی العباس المستغفری المصنف رحمہ اللہ بقراءۃ صدر الاسلام الامام الاجل السید قوام الدین تاج الاسلام ابی سعد عبد الکریم بن محمد بن منصور السمعانی ابنہ الامام ابو المظفر عبد الرحیم والامام ابو الفوارس الحسن بن عبد اللہ بن شافع الدمشقی وفلان النہاوندی وفلان الاندلسی وفلان الطبری الی ان قال واجاز الشیخ لہؤلاء روایۃ جمیع مسموعاتہ وما یصح لہ روایتہ لفظا مشافہۃ وذلک رابع عشر صفر سنۃ تسع واربعین وخمسمائۃ واللہ الحمد سبحانہ وذکر الامام الحافظ عفیف الدین سعید بن مسعود بن محمد بن مسعود الکازرونی روایۃ کازرون

فی عقوبۃ من استخف بحدیث الرسول صلی اللہ علیہ وسلم

احدی بلاد فارس خرج منها جماعة من العلماء والفضلاء واهل الخیر منهم ابو عمرو عبد الملک بن علی بن
عبد الله بن عمر الکازرونی رحمه الله کان یُعدّ من الابدال من مجابی الدعوة وکان ثقة نبیلا زاهدا
توفی یوم الثلاثاء الخمس لبقین من ذی الحجة سنة ثمان وخمسین وثلاثمائة روی عنه ابو اسحق ابراهیم
بن ابی بکر الرازی وغیره وکازرون بسکون الزاء وضم الراء کذا فی الانساب والامام عفیف الدین
المذکور قرأ صحیح البخاری رحمه الله بتمامه علی والده بکازرون فی مجالس آخرها فی اواخر ذی الحجة
حجة ست واربعین وسبعمائة بسماع والده رحمه الله علی الشیخ سراج الملة والدین ابی حفص عمر
بن علی بن عمر القزوینی رحمه الله فی جامع الخلیفة ببغداد سنة احدی وثلثین وسبعمائة وکانت
ولادة الشیخ سراج الملة والدین رحمه الله فی سنة ثلث وثمانین وستمائة واسناده اصح ما یوجد فی
الدنیا من الاسانید واعلاها وقد تلفظ بالاجازة العامة للاستاذ العلامة حافظ الملة والدین
ابی طاهر الخالدی الاوشی رحمه الله یوم سطرها وهو یوم الخمیس الرابع عشر من شوال سنة اثنتین
وثلثین وسبعمائة واسانید الشیخ سراج الدین رحمه الله مذکورة مسطورة فی صحیفة علی حدة فلیطلب
للضبط والحفظ والامام عفیف الدین هذا رحمه الله وُفّق لتالیف الشرح لصحیح امام الدنیا
ابی عبد الله محمد بن اسمعیل البخاری رحمه الله وفرغ من تالیف هذا الشرح وتسویده وهو ابن تسع
وثلثین سنة فی یوم السبت لست مضین من اول ربیع سنة ست وستین وسبعمائة وذلک بمدینة
شیراز حماها الله تعالی عن الاعواز حامدا لله سبحانه ومصلیا ومسلما علی رسوله محمد المصطفی وعلی آله
الطاهرین وصحبه اجمعین فی کتابه بالفارسیة فی ذکر احوال المصطفی صلی الله علیه وسلم من المبتدأ
الی المنتهی فی خاتمة هذا الکتاب وفی هذه الخاتمة سبعة فصول **فصل** چهارم در بیان وجوب
محبت حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم وفوائد آنست در حدیث ست انت مع من
احببت والمرء مع من احب ومن احبنی کان معی فی الجنة ودر حدیث ست بروایت ابو هریرة
رضی الله عنه قویترین محبت امت من با من آن باشد که بعد از من باشد ودوست دارند که مرا
ببینند باهل ومال فدا کردندی ● ضعیفه نزد ام المؤمنین عائشه رضی الله عنها رفت وگفت مرا قبر

در بیان وجوب محبت حضرت
رسالت صلی الله علیه وسلم

پیغمبر صلی الله علیه وسلم بنمازی و چون بدید چندان بگریست که وفات کرده و در آرزوی حضرت
رسالت صلی الله علیه وسلم موت را بر حیات گزیده و از علامات محبت او صلی الله علیه وسلم آنست که
حضرت او را بسیار یاد کنیم و مشتاق لقای او باشیم و چون یاد او بشنویم از تعظیم و توقیر او
خشوع و مسکنت بسیار بجای آریم صحابه رضی الله عنهم چون یاد پیغمبر صلی الله علیه وسلم میکردند خاشع
و خاضع می بودند و پوست بر تن ایشان مقشعر می شد و گریه میکردند و اکثر تابعین رضی الله عنهم
اجمعین در راه محبت و اشتیاق بحضرت رسالت صلی الله علیه وسلم همچنین بودند و بعضی دیگر از هیبت و عظمت
اینچنین میشدند تعظیم و توقیر حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم همچنانکه در حالت حیات لازم و واجب بوده
در حال وفات نیز واجب و لازم ست چون یاد آنحضرت کنند یا حدیث او خوانند یا اسم مبارک او شنوند
باید که تعظیم بجای آرند و خود را خاشع و خاضع و مسکین سازند و هیبت بر خود فرو گیرند چنانکه گویا
در حضور حضرت او یند صلی الله علیه وسلم امام مالک رحمه الله گفت ایوب سختیانی را رضی الله عنه دیدم که
چون یاد پیغمبر صلی الله علیه وسلم میکرد چندان میگریست که بروی ترحم می نمودم و بعد از آن روایت
حدیث میکرد حماد بن زید رضی الله عنه فرمود چون حدیث پیغمبر صلی الله علیه وسلم خوانند واجب ست
خاموش بودن از بهر استماع همچنانکه در استماع قرآن و امام مالک رحمه الله چون یاد پیغمبر صلی الله علیه وسلم
میکرد متغیر و لال میشد چنانکه بر اهل مجلس دشوار مینمود درین باب سخن گفتند جواب داد اگر آنچه
من دیده ام شما میدیدید انکار نمیکردید محمد بن منکدر را رضی الله عنه دیدند که چون سوال حدیث از وی
میکردند چندان میگریست که بروی ترحم مینمودند و جعفر بن محمد را رضی الله عنهما دیدند که مزاح
کردی و تبسم مینمودی و چون نزد او ذکر حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم میکردند رنگ او
زرد می شد و آب در دهان او نمی ماند و نزد عامر بن عبد الله بن الزبیر رضی الله عنهم رفتم و چون یاد
پیغمبر صلی الله علیه وسلم در آن مجلس میکردند چندان بگریستی که اشک در چشم او نماندی و زهری را
رضی الله عنه دیدم او از همه آهسته تر می بود چون یاد پیغمبر صلی الله علیه وسلم نزد او میکردند چنان
متحیر میشد که کسی را باز نمی شناخت و پیش صفوان بن سلیم رضی الله عنه رفتم و او از جمله متعبدان

حکایة عجیبة معتبرة

مجتهد بود و چون یاد پیغمبر صلی الله علیه و سلم میکردند چندان میگریست که خلائق از ان مجلس متفرق
میشدند عمرو بن میمون رضی الله عنه گفت که یکسال تردد نزد عبد الله بن مسعود رضی الله عنه کردم
و روایت احادیث را از سر تعظیم حضرت رسالت صلی الله علیه و سلم معظم میداشت در ان یکسال
نگفت که پیغمبر صلی الله علیه و سلم چنین گفت الا روزی که قال رسول الله صلی الله علیه و سلم بر زبان
وی جاری شد دیدم که بنوعی شد که عرق از پیشانی وی میریخت و گفت ان شاء الله چنین باشد یا
بالای این یا کم ازین یا نزدیک ان و متغیر شد و در گریه افتاد و رگهای گردن او منتفخ شد رضی الله عنه
قتادة رضی الله عنه میگوید مستحب آنست که حدیث پیغمبر صلی الله علیه و سلم بی وضو نخوانند و نشنوند
و اعمش رضی الله عنه چون روایت حدیث میکرد و وضو نداشت تیمم میکرد **و از جمله** تعظیم حضرت
رسالت صلی الله علیه و سلم انست که منازل و مشاهد او را از مکه و مدینه زادهما الله شرفا از دیگر
مواضع گرامی تر دارند امام مالک رحمه الله در مکه و مدینه سوار نمیرفت و میگفت از خدای تعالی شرم میدارم
که خاکی که پیغمبر صلی الله علیه و سلم در انجا مدفون است پای دابه من آنجا رسد **و** حکی عن الامام
الحافظ ابی عبد الله محمد بن اسحق بن محمد بن یحیی بن منده الحافظ الاصفهانی رحمه الله صاحب کتاب اسماء
الصحابة رضی الله عنهم و غیره من التصانیف الکثیرة و هو امام فی علم الحدیث مشهور توفی سنه خمس
و تسعین و ثلثمائة انه قال دخلت علی شیخ بالشام لاسمع منه الاحادیث فجلس من وراء حجاب و جلست
اقرأ علیه فلما انتهت القراءة اخذنی التعجب من احتجابه عنی فلما عرف ابن منده قال یا ابا عبد الله
اتعلم لای شیء احتجبت عن الناس قلت لا قال ساخبرک خبری لانک من اهل العلم و بیتک بیت الحدیث
انی حضرت عند بعض شیوخی و کان یقرأ علیه هذا الحدیث قوله صلی الله علیه و سلم اما یخشی الذی یرفع
راسه قبل الامام ان یحول الله تعالی راسه راس حمار فکر قراءته و اتی به من طرق فتداخلنی الشک و قلت
کیف یکون ذلک لشقوتی فبت من لیلتی فاصبحت و قد حول راسی راس حمار فانا امتنع من مجالس
اهل العلم لهذا السبب و کل من یاتینی من طلبة العلم اجلسه من وراء الحجاب و انا مانت فقد ذکرت لک
حالی لمکانک من العلم و الدین و عهد الله تعالی علیک ان لا تخبر بهذا الحال الا بعد موتی لیتادب الناس عند

سماع احادیث النبی صلی الله علیه وسلم ولا تتداخلهم الشک فعاهدت الله تعالی معه علی ذلک فکشف الستر
وارانی نفسه فرایت جسد آدمی وراس حمار ولم اخبر بذلک الا بعد موته والله تعالی اعلم واحکم **قال**
الشیخ الامام العارف العالم الزاهد المجاهد قدوة اهل الطریقة کاشف اسرار الحقیقة ابو الحسن علی بن عثمان
بن ابی علی الغزنوی رحمه الله فی کتابه کشف المحجوب لارباب القلوب فی ذکر ائمة مشایخ الصوفیة من الصحابة رضی الله عنهم
اجمعین منهم شیخ الاسلام و بعد از انبیا خیر انام خلیفهٔ پیغمبر صلی الله علیه وسلم و امام ائمه
سید اهل تجرید و ارباب تفرید و از آفات نفسانی بعید ابو بکر الصدیق رضی الله عنه عبد الله بن عثمان
وی را کرامات مشهورست و آیات و دلائل ظاهره در معاملات و حقائق و مشائخ قدس الله تعالی
ارواحهم او را مقدم ارباب مشاهدت داشته اند قلت حکایات و روایتش دلیل این معنی ست و امیر
المومنین عمر را رضی الله عنه مقدم ارباب مجاهدت و صلابت و معاملتش دلیل این معنی ست و مقام مجاهدت
در جنب مقام مشاهدت چون قطره بود اندر بحر و ازین بود که پیغمبر صلی الله علیه وسلم گفت مر عمر را رضی الله عنه
هل انت الا حسنة من حسنات ابی بکر رضی الله عنه پس چون عمر رضی الله عنه که عز اسلام بدو بود حسنه بود
از حسنات ابو بکر رضی الله عنه نظر کن تا عالمیان چگونه باشند از ابو بکر رضی الله عنه می آرند که فرمود
دارنا فانیة واحوالنا عاریة وانفسنا معدودة وکسلنا موجودة یعنی دنیا را و دنیاوی را
چندان بقا نیست و خطر بسیار خاطر با بشیان مشغول نباید کرد هرگاه بفانی مشغول شوی از باقی
محجوب گردی نفس و دنیا حجاب اند از حق سبحانه دوستان از هر دو اعراض کردند دانستند که دنیا عاریت است
عاریت از آن کسان بود دست تصرف از ملک کسان کوتاه کردند دل بر انفاس معدوده نهادن
از غفلت دانستند و شناختند که دنیا مطیهٔ عمل ست نه مطیهٔ کسل و هم از صدیق اکبر رضی الله
عنه می آرند که در مناجات گفت اللهم ابسط لی الدنیا وزهدنی فیها دنیا بر من گشاده گردان
آنگاه مرا از آفت او نگاه دار دنیا بده تا شکر آن بکنم و توفیق ده تا از برای تو دست از آن باز دارم
و روی از آن بگردانم تا هم درجهٔ شکر و انفاق یافته باشم و هم مقام صبر و درینجا رمزیست یعنی تا اندر
فقر مضطر نباشم و فقر مرا باختیار باشد و جملهٔ مشایخ متصوفه رحمهم الله برین اند الا آن یک

ذکر امیر المومنین
ابو بکر الصدیق
رضی الله عنه

م لقبا لکون اسمه فی الجاهلیة عبد الکعبة فسماه رسول الله صلی الله علیه وسلم عبد الله وهو ابن ابی قحافة عثمان بن عامر بن عمرو بن کعب بن سعد بن تیم بن مرة یلتقی مع رسول الله صلی الله علیه وسلم فی مرة بن کعب بن لؤی ص وامه ام الخیر سلمی بنت صخر بن عامر وقیل وامه ام الخیر سلمی بنت صخر بن عامر ابن عم ابی قحافة وقیل سلمی بنت صخر بن عامر اسمها لیلی بنت صخر بن عامر بن کعب فی دار الارقم وسمی عتیقا لانه کان حسن الوجه قیل عتیق من النبی صلی الله علیه وسلم نظر الیه فقال هذا عتیق من النار وفی روایة من سره ان ینظر الی عتیق من النار فلینظر الی ابی بکر وقیل عتیق وسماه النبی صلی الله علیه وسلم صدیقا فقال یکون بعدی اثنا عشر خلیفة ابو بکر الصدیق لا یلبث الا قلیلا وکان علی بن ابی طالب رضی الله عنه یقسم بالله

عنه کان یحلف بالله ان الله انزل اسم ابی بکر من السماء الصدیق لیلة الاسراء من کتاب نور الابصار ومناقب آل بیت النبی المختار

پیر که گفت فقر با اضطرار تمامتر بود و گفت چون کسب وی از جلب فقر منقطع بود بهتر از آن که به تکلف
خود را در حیلتی سازد گوییم که فقر ظاهرتر آنگاه بود که در حال غنا ارادت فقر بر دلش مستولی شود و بدان
عمل کند که او را از دنیا که محبوب ذریت آدم ست باز ستانند نه آنکه در حال فقر خواست غنا بر دلش مستولی
شود اهل فقر آنانند که از غنا بفقر افتند نه آنان که در حال فقر طلب بایست کنند و صدیق اکبر رضی الله عنه
مقدم همه خلائق ست از پس انبیا و رسل صلوات الله و سلامه علیهم اجمعین و روا نباشد که کسی قدم در پیش قدم
وی نهد زهری رضی الله عنه روایت می آرد که چون صدیق اکبر را رضی الله عنه بخلافت بیعت کردند بر منبر
شد و خطبه کرد و در میان خطبه فرمود والله ما کنت حریصا علی الامارة یوما و لا لیلة قط و لا
کنت فیها راغبا و لا سألتها الله عز و جل قط فی سر و علانیة و ما لی فی الامارة من راحة بخدا که من بر
امارت حریص نیستم و نبودم و هرگز روزی و شبی ارادت آن بر دلم گذر نکرد و از خدای عز و جل در نخواستم
بسر و علانیة و مرا اندران راحتی نیست و چون بنده را خداوند عز و جل بکمال صدق رساند و بمحل تمکین
مکرم گرداند منتظر ارادت حق سبحانه باشد تا بهر صفت که آید بران می گردد اگر فرمان باشد فقیر باشد
چنانکه صدیق در ابتدا و اگر فرمان باشد امیر باشد چنانکه صدیق رضی الله عنه در انتها و اندران اختیار بجز
تسلیم نورزد پس اقتدا این طائفه در تجرید و تمکین و حرص بر فقر و تمنی بر ترک ریاست با وی ست رضی الله عنه
امام همه مسلمانان وی ست عام و امام اهل این طریقت ویست خاص رضی الله عنه طرف از روزگار وی
در باب تصوف گفته شده ست الصفا صفة الصدیق ان ردت صوفیا علی التحقیق الصفا صفة
الاحباب و هم شموس بلا سحاب صفا صفت دوستان ست و آنکه از صفت خود فانی و بصفت دوست
باقی بود دوست آن ست و احوال ایشان نزد ارباب معانی چون آفتاب عیان ست اهل این قصه اخلاق
و معاملات خود را مهذب کردند و از آفات طبیعت تبرا جستند مر ایشان را صوفی خوانند صفا را اصلی
و فرعی ست اصلش انقطاع دل ست از اغیار و فرعش خلو دست از دنیای غدار و این هر دو صفت
صدیق اکبر ست رضی الله عنه انقطاع دل وی از اغیار آن بود که همه صحابه رضی الله عنهم اجمعین
بر فتن پیغمبر صلی الله علیه و سلم در هم شدند صدیق اکبر رضی الله عنه بیرون آمد و آواز بلند برداشت

فی التصوف والصوفی

و گفت من عبد رب محمد فانه حی لا یموت و برخواند و ما محمد الا رسول الآیة هر که در محمد صلی الله علیه وسلم
بعین حقیقت نگریست نه بچشم آدمیت رفتن و بودن حضرت رسالت هر دو مر او را یکسان بود و بقاش را
بحق دید و فناش را از حق دید از محوّل اعراض کرد و بمحوّل اقبال نمود و قیام محوّل بمحوّل دید و بمقدار اکرام
حق او تعظیم کرد و در سویداء دل کس ننشست و سواد عین بر خلق کشاده من نظر الی الخلق هلک ومن
رجع الی الحق ملک • و خلو دست وی از دنیای غدار آن بود که هرچه داشت از مال و منال جمله بداد
و گلیمی در پوشید حضرت رسول صلی الله علیه وسلم فرمود ما خلفت لعیالک از مال خود مر عیال
خود چه گذاشتی گفت الله و رسوله و خزینهٔ بی نهایت و دو گنج بی غایت یکی محبت خداوند عز
و جل و دیگر متابعت رسول صلی الله علیه وسلم • و مشایخ این طریقت رحمهم الله گفته اند لیس الصفا
من صفات البشر لان البشر مدر والمدر لایخلو من کدر اشارت بفنای بشریت است مدار مدر جز بر کدر
نیست و بشر را از کدر گذر نیست و گفته اند ضیاء الشمس والقمر اذا اشترکا انموذج من صفاء الحب
والتوحید اذا اشتبکا نور ماه و آفتاب را چه مقدار بود آنجا که نور محبت و توحید حضرت جبار باشد
جل ذکره اما در دنیا هیچ نوری نیست ظاهرتر ازین دو نور در سلطان آفتاب و ماه آسمان را بینند
و دل بنور توحید و محبت مر عرش را بیند و در دنیا بر عقبی مطلع شود • و جمله مشایخ رحمهم الله
مجتمع اند بر آنکه چون بنده از بند مقامات وارسته شود و از کدر احوال خالی گردد و از محل تلوین و تغیر آزاد
شود و بهمه احوال محمود موصوف گردد و وی از جمله اوصاف جدا در بند هیچ صفت محمود نبود و مر آنرا
نبیند و بر آن معجب نشود حالش از ادراک عقول غائب شود و روزگارش از تصرف ظنون منزه گردد
در و کلوخ نزد وی یکسان شود و آنچه بر خلق دشوار بود از حفظ احکام تکلیف بر وی آسان گردد
صوفی نامی ست مر کاملان ولایت و محققان اولیا را بدین نام خوانند و متعلقان و طالبان
ایشان را متصوف گویند و مشایخ این قصه را رحمهم الله درین معنی رموز بسیارست و کلیت آن را
احصا نتوان کرد • ابو الحسن نوری رحمه الله فرمود لیس التصوف رسوما ولا علوما ولکنه اخلاق
اگر رسوم بودی بمجاهدت حاصل شدی و اگر علوم بودی بتعلم بدست آمدی ولیکن اخلاق است و فرق

فی الفرق بین المقام والتمکین و بین التلوین

میان رسوم و خلاق آن بود که رسوم فعلی بود بتکلف اسباب چنانکه ظاهر بخلاف باطن بود و فعل از معنی
خالی بود و اخلاق فعلی بود محمود بی تکلف و ظاهر موافق باطن بود و باطن از دعوی خالی بود و ابو الحسن
فوشنجی رحمه الله فرموده التصوف صار اسما ولا حقیقة وقد کان حقیقة ولا اسم تصوف امروز نامی ست
بی حقیقت و پیش ازین در وقت صحابه و سلف رضی الله عنهم حقیقتی بود بی نام یعنی معاملت معروف
بود و دعوی مجهول اکنون دعوی معروف شد و معاملت مجهول والله سبحانه المستعان **قالوا فی
الفرق بین المقام والتمکین** مقام عبارتست از اقامت طالب برادای حقوق مطلوب بشدت
اجتهاد و صحت نیت و تمکین رفع تلوین ست و حال و مقام بمعنی نزدیک ست و مراد از تلوین
گشتن ست از حال بحال و مراد از تمکین آنست که متمکن متردد نباشد رخت یکسره بحضرت برده باشد
و اندیشه غیر از دل سترده مقامات منازل راه ست و تمکین قرار اندر پیشگاه تمکین عبارتست از اقامت
محققان در محل کمال و درجه اعلا رسول صلی الله علیه و سلم متمکن بود از مکه تا بقاب قوسین در عین تجلی بود
از حال نگشت و تغیر نیاورد آب رود روان باشد چون بدریا رسد قرار گیرد و چون قرار گرفت
طعم بگرداند هر که را آب باید بوی میل نکند صحبت وی آن طلبد که ویرا جواهر باید تا ترک جان نگوید
و سر نگونسار فرو نشود جوهر عزیز مکنون بدست نیاید چون بقطع منازل و گذشتن مقامات بمحل تمکین
رسد اسباب تلوین از وی ساقط شود فاخلع نعلیک و الق عصاک نعلین بیرون کن و عصا
بیفکن که آن آلت قطع مسافت در حضرت وصلت و حشت مسافت محال باشد موسی علیه
الصلاة والسلام متلون بود حق تعالی بیک نظر بر طور تجلی کرد هوش از وی بشد و خر موسی صعقا
و رسول صلی الله علیه و سلم متمکن بود و این درجه اعلا بود و تمکین بر دو گونه باشد یکی آنکه نسبت
تمکین وی بشاهد خود بود و باقی الصفة بود و آنرا که حواله تمکین بشاهد حق بود فانی الصفة بود
و مر فانی الصفة را فنا و بقا و وجود و عدم درست نیاید این اوصاف را موصوف باید چون
موصوف مستغرق باشد حکم وصف از وی ساقط شود و اندرین معنی سخن بسیارست **و فی ترجمة
العوارف** تمکین عبارتست از دوام کشف حقیقت بسبب استقرار قلب در محل قرب و تلوین اشارت

بتقلب قلب میان کشف و احتجاب بسبب تناوب و تعاقب غیبت صفات نفس و ظهور آن و مادام که سالک
از حد صفات نفس عبور نکرده باشد و بعالم صفات قلب نرسیده او را صاحب تلوین نگویند چه تلوین بحسب
تعاقب احوال مختلفه باشد و مقید صفات نفس را صاحب حال نخوانند پس تلوین ارباب قلوب را تواند
بود که هنوز از عالم صفات تجاوز نکرده باشند و بذات نرسیده چه صفات متعدد اند و تلوین حالی تواند بود که
تعددی باشد و ارباب کشف ذات از حد تلوین گذشته باشند و بمقام تمکین رسیده چه در ذات
بجهت وحدت تغیر صورت نه بندد و خلاص از تلوین کسی را بود که دل او از مقام قلبی بمقام روحی عروج
کند و از تحت تصرفات تعدد صفات بیرون آید و در فضاء قرب ذات متمکن گردد و اینجا لطیفه ایست و هم آنکه
چون قلب از مقام قلبی بمقام روحی رسد نفس نیز از مقام نفسی بمقام قلبی پیوندد و تلوینی که پیش
ازان قلب را بود از قبض و بسط و حزن و سرور و خوف و رجا درین مقام عارض نفس شود و نفس بنیابت
قلب صاحب تلوین گردد و این تلوین در حقیقت تمکین قادح نباشد بسبب عدم احتجاب نور کشف یقین و
بوجود این تلوین و تمکن نیست که تا رسم بشریت باقی بود تغیر از طبیعت بکلی مرتفع شود ولیکن این تغیر صاحب
تمکین را از مقام تمکین خارج نگرداند والله تعالی اعلم **وفی العوارف** لیس المعنی بالتمکین
ان لا یکون للعبد تغیر فانه بشر وانما نعنی به ان ما کوشف به من الحقیقة لا یتواری عنه ابدا ولا یتناقض
بل یزید و صاحب التلوین قد یتناقض الشیء فی حقه عند ظهور صفات نفسه و تغیب عنه الحقیقة فی بعض
الاحوال و یکون ثبوته علی مستقر الایمان و تلوینه فی زوائد الاحوال فالتلوین لارباب القلوب
لانهم تحت حجب القلوب و لا یتجاوز القلوب اربابها عن عالم الصفات و ارباب التمکین خرجوا من مشائم
الاحوال و خرقوا حجب القلوب و باشر ارواحهم سطوع نور الذات فلما خلصوا الی مواطن القرب من
نصبه تجلی الذات ارتفع عنهم **وقال بعض الکبراء** العارفین رحمهم الله فی شرح الالفاظ
التی تداولتها الصوفیة المحققون من اهل الله عز وجل التلوین تنقل العبد فی احواله و هو عند الاکثرین
مقام ناقص و عندنا هو اکمل المقامات و حال العبد فیه حال قوله تعالی کل یوم هو فی شان
والتمکین عندنا هو التمکن فی التلوین و قیل حال اهل الوصول و انما قال و عندنا هو اکمل المقامات

لانه رحمه الله اراد بالتمکین الفرق بعد الجمع اذا لم یکن کثرة الفرق حاجبة عن وحدة الجمع وهو مقام
احدیة الفرق فی الجمع وانکشاف حقیقة معنی قوله تعالی کل یوم هو فی شان ولاشک انه اعلی المقامات
وعند الاکثرین ذلک نهایة التمکین وقال فی شرح منازل السائرین التمکین آخر مقامات الولایة ونهایة
مراتب التدانی وبدایة مقامات التدلی لانه اذا رد الی البقاء وخلع علیه خلعة الوجود للاصطفاء
انشرح صدره بالله عز وجل وشاهد رسوم الخلقیة فی عین الحقیقة فادلی حقائق المعارف والحکم التی
هی من اسرار الاسم الهادی لتکمیل الناس بالاصالة ان کان نبیا والا فبالخلافة والوراثة ان کان
ولیا والله سبحانه الموفق ثم **قال فی کتاب کشف المحجوب** للاربا**ب** القلوب فی ذکر
ائمه مشائخ الصوفیه من الصحابة رضی الله عنهم اجمعین ومنهم امام اهل تحقیق واندر بحر محبت غریق
سرهنگ اهل ایمان وصعلوک اهل احسان ابوحفص عمر بن الخطاب رضی الله تعالی عنه وی را کرامات مشهور است
وفراسات مذکور ومخصوص بود بفراست وی را لطائف ورموز بسیار است در طریقت ودقائق معانی
جمله را احصا نتوان کرد از وی می آید که فرمود العزلة راحة من خلطاء السوء از جهت عزلت ایشان داد
وی رضی الله عنه بظاهر اندر میان خلق بامارت وخلافت مشغول بود وبباطن با حق سبحانه واین بیان واضح است
که اهل باطن اگرچه بظاهر با خلق آمیخته باشند دلشان بحق سبحانه آویخته باشد واندر جمله احوال
باو عز وعلا راجع باشند وآن مقدار صحبت را که با خلق بکنند از حق بلا شمرند که هرگز دنیا مردوستان
حق را مصفا نگردد واحوال آن مر ایشان را مهنا نشود چنانکه امیر المومنین عمر رضی الله عنه فرمود
دار اسست علی البلوی بلا بلوی محال سرایی که اساس آن بر بلا بود محال بود که هرگز از بلا خالی
بود وفضائل او رضی الله عنه بسیار است پس اقتداء این طائفه در لبس مرقعه وصلابت در دین
وبظاهر با خلق وبباطن با حق سبحانه باوست با آنکه او در همه انواع مر همه خلق را ظاهرا وباطنا
امام است **وعزلت** بر دو گونه باشد یکی اعراض از خلق ودیگر انقطاع از ایشان واعراض
از خلق گزیدن جای خالی بود وتبرا کردن از صحبت اجناس بظاهر وآرامیدن با خود بر دیدن
عیوب اعمال خود وخلاص جستن خود را از مخالطت مردمان وایمن گردانیدن خلق را از بد خود واما

الحقیقة

فی ذکر امیر المومنین عمر بن الخطاب رضی الله عنه

از فواید احوال عزلت

عزلت بر دو گونه باشد

انقطاع از خلق بدل بود و صفت دل را باظاهر هیچ تعلق نباشد و چون کسی بدل منقطع بود از خلق
و صحبت ایشان و هیچ چیز از مخلوقات نباشد که اندیشه آن در دلش بر بش مستولی گردد آنگاه این کس اگر چه در میان
خلق باشد از خلق وحید بود و همتش از ایشان فرید بود و این مقامی بس عالی و بعید بود و درست این صفت
امیر المومنین عمر بود رضی الله عنه و از وی رضی الله عنه می آید که مرقعه داشت سی رقعه بران گذاشته بود
و میفرمود بهترین جامها آن بود که مؤنت آن سبکتر بود و لبس مرقعات شعار متصوفست و لبس
مرقعات سنت ست و در حدیث ست علیکم بلباس الصوف تجدوا حلاوة الایمان فی
قلوبکم و هم در حدیث ست کان النبی صلی الله علیه و سلم یلبس الصوف و یرکب الحمار و نیز حضرت
رسول صلی الله علیه و سلم مرام المومنین عائشه را رضی الله عنها فرمود لا تضعی ثوبا حتی ترقعیه
فی جامع الاصول فی حرف الزا فی الزهد و الفقر عائشة رضی الله عنها قالت قال رسول الله
علیه و سلم ان کنت تریدین الاسراع و اللحوق بی فلیکفک من الدنیا کزاد الراکب و ایاک و مجالسة
الاغنیاء و لا تستخلفی ثوبا حتی ترقعیه اخرجه الترمذی رحمه الله و زاد رزین رحمه الله فی کتابه قال
عروة فما کانت عائشة رضی الله عنها تستجد ثوبا حتی ترقع ثوبها و تنکسه قال و لقد جاءها
یوما من عند معاویة ثمانون الفا فما امسی عندها درهم قالت لها جاریتها فهلا اشتریت
لنا منه لحما بدرهم قالت لو ذکرتنی لفعلت ابو هریرة رضی الله عنه قال سمعت رسول الله
صلی الله علیه و سلم یقول اللهم اجعل رزق آل محمد قوتا و فی اخری کفافا اخرجه البخاری و مسلم
و الترمذی رحمهم الله و القوت ما یقوم به الانسان من الطعام و الکفاف الذی لا یفضل عن الشیء
و یکف عن السوال ثم قال فی کتاب کشف المحجوب و حسن بصری رضی الله عنه فرمود هفتاد صحابه
از اهل بدر را دیدم رضی الله عنهم همه را جامه پشمین بود و صدیق اکبر رضی الله عنه در حال تجرید صوف
پوشید و حسن بصری رضی الله عنه گوید سلمان را رضی الله عنه دیدم گلیم با رقعها پوشیده و لبس
قرنی را رضی الله عنه با جامه پشمین دیدم رقعها بران گذاشته و حسن بصری و مالک دینار و سفیان
ثوری رضی الله عنهم جمله صاحب مرقعه پشمین بودند و از امام اعظم ابو حنیفه کوفی رضی الله عنه روایت

ف
فی لبس المرقعة و الصوف

فلیکفیک

و اندر کتاب تاریخ مشایخ که خواجه امام محمد بن علی حکیم ترمذی رحمه الله تصنیف کرده است مکتوب است که
ابتدا امام اعظم ابوحنیفه رضی الله عنه صوف پوشید و قصد عزلت کرد تا پیغمبر را صلی الله علیه وسلم
بخواب دید که او را فرمود در میان خلق می باید بود که سبب احیای سنت من تویی آنگاه دست از عزلت
بداشت و داود طائی را لبس صوف فرمود و او یکی از محققان متصوفه بود و ابراهیم ادهم بنزد
ابوحنیفه رحمهما الله در آمد با مرقعهٔ از صوف اصحاب او را بچشم تصغیر نگریستند ابوحنیفه رحمهما الله گفت سیدنا
ابراهیم اصحاب گفتند بر زبان امام هزل نرود او این سیادت بچه یافت فرمود بخدمت بر دوام که
وی بر دوام بخدمت خداوند سبحانه مشغول شد و ما بخدمت تنهای خود لم یزل اللبس الصوف اختیار
الصالحین لترکهم زینة الدنیا و شدة شغلهم بخدمة المولی فی انصراف همهم الی امر الآخرة اهل
حقیقت برای تواضع و ستر حال لباس صوف پوشیده اند و نسبت خود بسمت ظاهر کرده و یکدیگر را
صوفی خوانده و علی الحقیقه این کار بخرقه نیست بحرقت است شعار اقبا عبا بود و لم مرقعه قمیص
الوفا لاهل الصفا و سربال السرور لاهل الغرور و آمده است چون احمد خضرویه بزیارت ابویزید
رحمهما الله آمد قبا داشت و چون شاه کرمانی بزیارت ابوحفص نیشابوری رحمهما الله آمد قبا داشت
و در اوقات نیز مرقعه داشتندی و چون چیزی عادت شد مر آنرا نفی باید کرد زیرا که عادت طبیعت
شود و طبع حجاب گردد و روا باشد که اندر لشکری مبارزی یکی بود و در جمله طوایف محقق اندک
باشد اما جمله را نسبت با ایشان کنند بحکم حدیث من تشبه بقوم فهو منهم چون نیت صحیح بود همه را
سمت صلاح و سبب فلاح باشد امید میداریم که بحسن صحبت و محبت یکدیگر که همه رستگار باشند
حدیث صحیح است المرء مع من احب اما باید که باطن طالب تحقیق کند و از رسوم معرض باشد و وجود
آدمیت حجاب ربوبیت است و حجاب جز بدور احوال و پرورش اندر مقامات فانی نگردد و صفا نام
آن فنا است و فانی الصفه را لبس اختیار کردن محال بود و یا بتکلف خود را زینتی ساختن نا ممکن
چون فنا صفت پیدا آمد و آفت طبیعت از میان برخاست اگر بجای آنکه ورا صوفی خوانند نامی
دیگر گویند نزد وی برابر بود الصفاء من الله سبحانه انعام و الصوف لباس الانعام شرط مرقعه آن است که

از برای خفت و فراغت سازد و چون اصلی باشد هر کجا پاره شود رقعه بران کذارد و مشایخ را رضی الله عنهم
درین دو قول است گروهی گویند دوخت رقعه را ترتیب نگاه داشتن شرط نیست و در آن تکلف نکنند و گروهی
گویند که ترتیب شرط است و تکلف کردن در راستی آن و نگاه داشتن تضریب از معاملات فقر است
و صحت معاملت دلیل صحت اصل باشد و معنی این آن بود که اصل صفا رقت طبع و لطف مزاج است
و کجی اندر طبع نیکو نباشد شعر نا راست در طبع موزون خوش نیاید و باز گروهی در هست و نیست
لباس تکلف نکردند اگر خداوند سبحانه عبائی داد پوشیدند و اگر قبائی داد پوشیدند و شیخ من
ابو الفضل حسن رضی الله عنه پنجاه و شش سال یکجامه داشت که پارهای بی تکلف بران میکذاشت
مراد پوشیدن مرقعه مر این طائفه را بالحقیقت خفت مؤنت دنیاست و صدق محبت بحضرت
مولی و گروهی از مبتدعه جامه پشمین اشعار کرده اند و خلاف شعار مبتدعان اگرچه خلاف سنت بود
سنت بود بر موافقت اولیای خداوند عز و جل چون لباسی پوشیده بود مداومت بران مبارک بود
اگر بحق آن قیام تواند کرد و در جامه اولیا خیانت روا نباشد پوشیدن مرقعه مر دو قوم را
راست آید یکی منقطعان دنیا را و دیگر مشتاقان مولی را جل ذکره و در عادت مشایخ رضی الله عنهم
چنان رفته است که چون مریدی بحکم تبرک تعلق با ایشان کند مر او را بسه سال در سه معنی ادب فرمایند اگر
بحکم آن معانی قیام نماید و را قبول کنند و الا گویند که طریقت او را قبول نمیکند یکسال بخدمت خلق
بی تمییز همه را بهتر از خود داند و خدمت جمله بر خود واجب داند و خود را اندر خدمت بر مخدوم فضلی
ننهد دیگر سال بعبادت حق سبحانه همه حظهای خود را از دنیا و عقبی منقطع کند و مطلق مر حق را سبحانه
پرستش کند از برای وی هر که وی را برای چیزی می پرستد خود را می پرستد دیگر سال مراعات دل چنانکه
همتش مجتمع شده باشد و هموم از دلش برخاسته و در حضرت انس دل را از مواقع غفلت نگاه داشته
و چون این سه شرط بحاصل آید مرقعه پوشیدن بتحقیق مسلم شود و اما پوشاننده مرقعه باید که مستقیم
الحال باشد که از جمله نشیب و فراز طریقت گذشته بود و ذوق احوال چشیده و مشرب اعمال یافته و قهر
جلال و لطف جمال دیده و باید که مشرف باشد بر حال اصحاب که در نهایت بکجا خواهد رسید از رجعان

شرائط مرقعه پوشیدن

شرط مرقعه پوشانیدن

یا از واقفان

یا از وقفان است یا از بالغان اگر داند که روزی ازین طریقت باز خواهد گشت بگوید تا ابتدا نکند و اگر با ستد
وی را مطیع ملت فرماید و اگر برسد وی را پرورش دهد و مشایخ طبیبان دلها اند و چون طبیب علت بیمار نداند بیمار
را بطب خود هلاک کند و غذا و شربت او مخالف علت وی سازد و انبیا علیهم الصلوة والسلام خلق را
دعوت کردند بر بصیرت شیخ را نیز دعوت بر بصیرت باید کرد و نیز گفته اند پوشاننده مرقعه را
چندانی سلطانی باید در طریقت که چون در بیگانه نگرد بچشم شفقت آشنا شود و چون جامه اندر عاصی
پوشاند از اولیا گردد از لطایف جنید رحمة الله می آید که بباب الطاق ترسایی بود سخت با جمال گفت بار
خدایا این را در کار من کن که سخت نیکوش آفریده چون زمانی برآمد ترسا بیامد و گفت ایها الشیخ شهادت
بر من عرضه کن مسلمان گشت و یکی از اولیا شد و از شیخ ابو علی سیاه مروزی روح الله تعالی روحه
پرسیدند پوشانیدن مرقعه کرا مسلم است گفت آنکس را که مشرف مملکت خداوند عزوجل باشد چنانکه
آنروز اندر جهان هیچ چیز نرود از احکام و احوال الا که او را آگاه کنند و اندر آثار آمده است که
عیسی صلوات الرحمن وسلامه علی نبینا وعلیه مرقعه داشت که او را بآن با آسمان بردند و یکی از مشایخ
گفت او را بخواب دیدم با آن مرقعه صوف و از هر رقعه نوری می تافت گفتم ایها المسیح این انوار چیست
برین جامه گفت انوار اضطرار است که هر پاره ازین بضرورت بر دوخته ام وفی الرسالة القشیریة
فی باب وصیة المریدین وهو آخر ابواب الرسالة و ما لم یتجرد المرید عن کل علاقة لا یجوز لشیخه ان یلقنه
شیئا من الاذکار بل یجب ان یقدم التجرید له واذا شهد قلب المرید بصحة العزم حینئذ یشترط علیه
ان یرضی بما یستقبله فی هذه الطریقة من فنون تصاریف القضاء فیاخذ علیه العهد بان لا ینصرف
عن هذه الطریقة مما یستقبله من الضر والذل والفقر والاسقام والالام وان لا یجنح بقلبه الی السهولة
ولا یترخص عند هجوم الفاقة وحصول الضرورات ولا یوثر الدعة ولا یستشعر الکسل فان وقفة المرید شر
من فترته والفرق بین الفترة والوقفة ان الفترة رجوع عن الارادة وخروج منها والوقفة سکون
عن السیر باستحلاء حالات الکسل فکل مرید وقف فی ابتداء ارادته لا یجیء منه شیء وقال الشیخ
سلطان الطریقة برهان الحقیقة مبدع الحقائق ومنشی الدقائق مهبط الاسرار ومنبع الانوار محی السنة

من لوازم المریدین وارشد

وقامع البدعة ناقد احادیث رسول الله صلی الله علیه وسلم مجد الملة والدین ابو سعد شرف بن مؤید بن ابی الفتح البغدادی الشهید روح الله تعالی روحه فی کتابه تحفة البررة فی اجوبة المسائل العشرة فی الباب الرابع فی المسئلة الرابعة وهی ما قوله رضی الله عنه ما حد الارادة وحقیقتها فی قوله صلی الله علیه وسلم الناس معادن کمعادن الذهب والفضة فخیارهم فی الجاهلیة خیارهم فی الاسلام اذا فقهوا ان المعتبر فی الحضرة الالهیة جل ذکره هو جوهر الروح واذا کان جوهر الروح فی اصل الخلقة والجبلة کاملا مقبولا محبوبا لا یضره التلوثات بالمخالفات فی ابتداء الامر واذا کان جوهر الروح ناقصا خسیسا لا ینفعه التزین بالمعاملات والعبادات الا یری الی عمر وسائر الصحابة رضی الله عنهم اجمعین کیف کانوا منغمسین فی بحار الضلالة متحیرین فی تیه الجحود ولکنهم لما کانوا فی اصل الخلقة من معادن الذهب واقمار سماء العبودیة وصعالیک الطریق استخلصتهم العنایة الالهیة وبلغتهم الی ذروة الکمال وسرادقات الجلال والی بلعم وبرصیصا وامثالهما لما کانوا فی اصل الجبلة من المردودین المبغضین ما اغنت عنهم العبادات الکثیرة والریاضات المستحسنة حتی ردتهم ید التقدیر الی مراتب البهائم والکلاب واذا کانت الاحوال هکذا فلا یغتر احد بعمله ولا یعجبه عبادته ومجاهدته ولیکن دائما علی یقین من عیوب نفسه وعلی شک من عیوب الناس بل یکون حسن الظن بجمیع الخلق الا بنفسه ولذلک قال ابو یزید روح الله تعالی روحه من رجح نفسه علی فرعون فهو من المتکبرین **وقال** المشایخ رحمهم الله الخوف والرجاء بمنزلة جناحی الطیر وانما یتیسر للطائر الطیران اذا لم یتفاوت جناحاه کما روی عن ابی بکر الصدیق رضی الله عنه انه قال بلغ خوفی ورجائی الی حد لو قیل انه لا ینجو الا واحد لظننت انی ذلک الواحد ولو قیل انه لا یهلک الا واحد لظننت انی ذلک الواحد ثم **قال فی کتاب** کشف المحجوب لارباب القلوب فی ذکر ائمة مشایخ الصوفیة من الصحابة رضی الله عنهم اجمعین ومنهم گنج حیا و عابد اهل صفا و متعلق درگاه رضا وبنده در طریق مصطفی صلی الله علیه وسلم ابو عمرو عثمان بن عفان رضی الله عنه و در فضائل هویدا و مناقب ظاهر است اندر کل معانی عبد الله بن رباح وابو قتاده رضی الله عنهما روایت کنند که روز حرب الدار ما بنزدیک امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه بودیم چون اهل غوغا بر درگاه وی مجتمع شدند وغلامان وی سلاح برداشتند

فی ذکر امیر المؤمنین عثمان بن عفان رضی الله تعالی عنه

عثمان رضی الله عنه گفت که هر که سلاح بر نگیرد از مال من آزاد است چون بیرون آمدیم حسن بن علی
رضی الله عنهما مارا در پیش آمد با وی باز گشتیم و بنزدیک عثمان رضی الله عنه اندر آمدیم تا بدانیم که
حسن بن علی رضی الله عنهما اندر آمد و سلام گفت و ویرا بر آن بلیّت تعزیت کرد و گفت یا امیر المؤمنین
من بی فرمان تو بر مسلمانان شمشیر نتوانم کشید و تو امام بر حقی مرا فرمان ده تا بلای این قوم از تو دفع
کنم عثمان رضی الله عنه ویرا گفت یا ابن اخی ارجع واجلس فی بیتک حتی یاتی الله سبحانه بامره فلا حاجة
لنا فی اهراق الدماء ای برادر زاده من باز گرد و اندر خانه خود بنشین تا فرمان خداوند عز و جل
و تقدیر وی سبحانه چه باشد که مارا بخون ریختن مسلمانان حاجت نیست و این علامت تسلیم است
در حال ورود بلا در درجه خلّت چنانکه نمرود آتش برافروخت و ابراهیم را صلوات الله علیه در پلّه
منجنیق نهاد جبرئیل علیه السلام آمد و گفت هل لک من حاجة ابراهیم علیه الصلاة والسلام گفت امّا
الیک فلا بتو هیچ حاجت ندارم پس گفت از خداوند عز و جل بخواه گفت حسبی من سؤالی علمه بحالی
مرا آن بس که او میداند که بمن چه میرسد و او بمن از من تا بمن است داند که صلاح من در چه چیز است
پس حسن رضی الله عنه اینجا بجای جبرئیل بود علیه الصلاة والسلام امّا ابراهیم را صلوات الله وسلامه
علیه در بلا نجات و عثمان رضی الله عنه در بلا هلاک و نجات را تعلق به بقا بود و هلاک را بفنا و ایشان فنا
و بقا را جز در درجه کمال اهل ولایت نگویند اذ فنی العبد من اوصافه ادرک البقا بتمامه پس اقتدا اهل الطریقه
در بذل مال و حیات و تسلیم امور و اخلاص در عبادات بوی است رضی الله عنه و وی بحقیقت امام بر حق است
در حقیقت و شریعت و ترتیب وی در دوستی ظاهر است **وفی تاریخ الامام العالم العارف ابی محمد**
عبد الله بن اسعد بن علی نزیل الحرمین الشریفین رحمهما الله تعالی اشرفا الیمنی المعروف بالیافعی رحمه الله فی
سنة خمس و ثلثین فی اواخر السنة المذکورة حصر المصریون عثمان بن عفان القرشی الاموی رضی الله تعالی
عنه لیخلع نفسه من الخلافة ولم یزالوا حاصرین له الی الوقت الذی اصابته المصیبة فیه وقد اخبر عنها
رسول الله صلی الله علیه وسلم حیث قال للبوّاب لمّا جاء عثمان رضی الله عنه یستأذن ائذن له و بشّره
بالجنّة علی بلوی تصیبه خرجه البخاری رحمه الله و اخرجه مسلم رحمه الله من طرق قال فی احدیها فقال عثمان

رضي الله عنه اللهم صبرا والله المستعان وفي شرح السنة باسناده عن ابي موسى الاشعري
رضي الله عنه قال كنت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في حديقة بني فلان والباب علينا مغلق ومع النبي صلى الله
عليه وسلم عود ينكت به في الارض اذ استفتح رجل فقال النبي صلى الله عليه وسلم يا عبد الله بن قيس قلت لبيك
يا رسول الله قال صلى الله عليه وسلم قم فافتح الباب وبشره بالجنة فقمت ففتحت الباب فاذا انا بابي بكر
الصديق رضي الله عنه فاخبرته فحمد الله عز وجل ودخل وسلم فرد عليه واغلقت الباب ثم ذكر عمر ثم عثمان رضي
الله عنهما وفي آخر الحديث هذا حديث متفق على صحته ثم قال الامام اليافعي وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم
وقد صعد احدا ومعه ابو بكر وعمر وعثمان رضي الله عنهم فرجف بهم اثبت احد فليس عليك الا نبي وصديق
وشهيدان قال الراوي وهو انس رضي الله عنه اظنه ركزه برجله وقال اسكن احد والحديث اخرجه البخاري
رحمه الله اخرج هذا الحديث البخاري عن محمد بن بشار عن يحيى بن سعيد القطان عن سعيد بن ابي عروبة عن قتادة
عن انس رضي الله عنه كذا في شرح السنة واخرج في شرح السنة نحوه برواية سهل بن سعد الساعدي رضي الله عنه
وقال في شرح السنة وفي رواية احمد بن منصور الرمادي عن عبد الرزاق عن معمر عن ابي حازم عن سهل بن
سعد ان حراء ارتج فقال صلى الله عليه وسلم اثبت حراء ما عليك الا نبي وصديق وشهيدان ثم قال الامام
اليافعي رحمه الله تجرأ عليه اراذل من رعاع القبائل واقتحموا عليه داره فقتلوه قيل وكان المتعصبون
عليه اربعة آلاف في الاخبية ليسوا معصومين من تزوير الاشرار وقد اشتهر عنه رضي الله عنه انه قال
لارقائه وكانوا اربعمائة عبد وقيل اربعمائة من اغمد سيفه فهو حر لله عز وجل فاغمدوا سيوفهم كلهم الا واحدا
منهم فانه قاتل حتى قتل وان عليا رضي الله عنه ارسل اليه الحسن رضي الله عنه بما يشير وقال له ان خرجت ان
آتيك بالنصر اتيت فقال رضي الله عنه لا فاني رأيت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لي ان قاتلتهم
نصرت عليهم وان لم تقاتل افطرت الليلة عندنا وانا احب ان افطر عند رسول الله صلى الله عليه وسلم وكان رضي
الله عنه صائما وامه رضي الله عنها اروى وام اروى ام حكيم بنت عبد المطلب الملقبة بالبيضاء توامة عبد الله
بن عبد المطلب فجدة عثمان من قبل امه عمة النبي صلى الله عليه وسلم ويقال ما تزوج من بني آدم ابنتي
نبي سواه وزوجه النبي صلى الله عليه وسلم ابنتيه رقية وام كلثوم رضي الله عنهما ولذلك لقب رضي الله عنه بذي

الزيادي

النورين

النورین وجمع ما انکر علیه المتعصبون اجاب عنه رضی الله عنه ومن مناقبه حفظ القرآن وکثرة تلاوته
وقیامه به فی صلاته وکثرة نسکه وعبادته ولیس یحصی فضائل عثمان و ماله من المحاسن والاحسان
رضی الله عنه وقال ایضا فی کتاب کشف المحجوب لارباب القلوب روایت آرند از امیر المومنین عثمان رضی الله عنه که
روزی از خرماستانی از آن خود می آمد در حال خلافت و حزمه هیزم بر سر نهاده و وی رضی الله عنه چهار صد
غلام داشت گفتند یا امیر المومنین این چه حالست فرمود اریدان اجرب نفسی مرا غلامان هستند که
این کار کنند ولیکن میخواهم که تن خود را تجربه کنم تا جاه خلق ویرا از هیچ کار باز دارد و این حکایت
صحیح ست و دلیل ست بر اثبات مذهب ملامت و ترک جاه و مشغولی خلق و دست باز داشتن از
ریاست ملامت غذای دوستان حق ست سبحانه زیرا که آن آثار قبول ست و علامت قربست
و ملامت مشرب اولیاست چنانکه همه خلق بقبول خلق خرم باشند ایشان برد خلق خرم باشند
در اخبار آمده ست از رسول صلی الله علیه و سلم از جبرئیل علیه السلام از خداوند عزوجل که فرمود
اولیائی تحت قبائی لا یعرفهم غیری الا اولیائی و مر ملامت را اندر خلوص تاثیر عظیم ست و شربی
تمام و اهل حق مخصوص اند بملامت خلق از جمله عالم خاصه بزرگان این امت و رسول صلی الله علیه و سلم مقتدا و امام
اهل حق بود و پیشرو محبان تا برهان حق سبحانه پیدا نیامده بود و وحی ظاهر نشده بود نزد همه نیکنام بود
و بزرگ و کان صلی الله علیه و سلم قبل النبوة حمید الشان عند القوم امینا لکل احد و کانوا یسمونه محمد الامین
چون خلعت دوستی در روی پوشیدند و وقع فی هذه الحالة بدلوا اسمه خلق زبان ملامت در او دراز کردند
گروهی گفتند کاهن و گروهی گفتند شاعر و گروهی گفتند کاذب و گروهی گفتند مجنون و مانند این ها
اشاعوا لنا فی الحی اشنع قصة + وکانوا لنا سلما فصاروا لنا حربا + وهکذا حدیث المحبة لا ینفک
عن الملام ولکن اجد الملامة فی هواک لذیذة حبا لذکرک فلیلمنی اللوم رد ما ذا علیهم من قبیح قالتهم
والحق سبحانه یقول ولقد نعلم انک یضیق صدرک بما یقولون فسبح بحمد ربک ای استرح من الم ما یقال
فیک بحسن الثناء علینا و خداوند عزوجل صفت مومنان یاد کرد و گفت ایشان از ملامت ملامت کنندگان
نترسند و لا یخافون لومة لائم ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء والله واسع علیم و سنت خداوند عزوجل

فی الملامتیه و اصولهم

چنین رفته ست که هر که حدیث وی کند عالم را جمله ملامت کننده وی گرداند و سر ویرا از مشغول گشتن بملامت ایشان نگاه دارد و این غیرت حق باشد سبحانه که دوستان خود را از ملاحظه غیر نگاهدارد تا چشم هر کس بر جمال حال ایشان نیفتد و نیز از رویت ایشان مر ایشان را نگاه دارد تا جمال خود نه بینند و بخود معجب نشوند و بآفت عجب و تکبر در نافتند پس خلق را بر ایشان گماشته ست تا زبان ملامت بر ایشان دراز کنند و نفس لوامه اندر ایشان مرکب کرده تا مر ایشانرا بهرچه میکنند ملامت میکند اگر بدی کنند بر بدی و اگر نیکی کنند بر تقصیر خداوند عز و جل بفضل خود راه عجب و کبر بر دوستان خود دربسته ست تا معاملتشان اگرچه نیک بود خلق نپسندند از آنچه بحقیقت ندیدند و اصل عجب از جاه خلق و مدح ایشان خیزد و مجاهده دوستان اگرچه بسیار بود ایشان آنرا از حول و قوت خود ندیدند و مر خود را نپسندیدند تا از عجب محفوظ بودند و این اصل قوی ست اندر راه خدای عز و جل که هیچ آفت و حجاب نیست اندرین طریق صعبتر از آن که کسی بخود معجب شود و چون کردار بنده خلق را پسندیده افتد و ویرا بدان مدح گویند وی نیز خود را شایسته داند معجب شود پس آنکه پسندیده حق سبحانه بود خلق او را نپسندند و آنکه گزیده خود بود حق سبحانه ویرا برنگزیند ابلیس را ملائکه قبول کردند و وی خود را پسندید چون پسندیده حق نبود پسند ملائکه مر او را لعنت بار آورد و آدم را علیه الصلوة والسلام ملائکه نپسندیدند و گفتند اتجعل فیها من یفسد فیها و وی خود را نپسندید و گفت ربنا ظلمنا انفسنا چون پسندیده حق بود عز و جل فرمود فنسی ولم نجد له عزما ناپسندیدن وی خود را و ناپسندیدن ملائکه ویرا رحمت بار آورد تا خلق عالم بدانند که مقبول ما مهجور خلق باشد و مقبول خلق مهجور ما بود لاجرم ملامت خلق غذای دوستان حق ست از آنکه اندران آثار قبول حق ست سبحانه و گروهی از مشایخ قدس الله تعالی ارواحهم طریق ملامت سپرده اند اما ملامت بر سه جه باشد یکی راست رفتن و دیگر قصد کردن و سوم ترک کردن و صورت ملامت راست رفتن آن بود که یکی معاملات دین مراعات میکند و خلق او را اندران ملامت میکنند و این راه خلق بود اندر وی و وی از جمله فارغ و صورت ملامت قصد کردن آن بود که کسی را جاهی پدیدآید در میان خلق پدید شود و اندر میان ایشان نشانه گردد و دلش بجاه میل کند

ملامت بر سه وجه است

و طبعش

صورت متشبه که از دائره اسلام بیرون است

وطبعش دران آویزد خواهد تا دل خود را از خلق فارغ گرداند و بحق سبحانه مشغول سازد و بتکلف راه
ملامت خلق گیرد در چیزی که شرع را زیان ندارد و خلق از وی نفرت آرند و این راه او بود اندر خلق و
از وی فارغ و صورت ملامت ترک کردن آنچ بود که یکی را کفر و ضلالت طبیعی گریبان گیرد تا
بترک شریعت و متابعت بگوید و گوید این طریق ملامت و این راه او بود اندر او و این ضلالتی بود
واضح و آفت ظاهر و از دائره اسلام بیرون اما آنکه طریق وی راست رفتن بود و نا ورزیدن نفاق
وی را از ملامت خلق باک نباشد و اندر همه احوال بر سر رشته خود باشد شیخ ابوطاهر
حرمی رحمه الله روزی بر خری نشسته بود و در بازار می رفت مریدی از آن وی عنان خر گرفته بود یکی
آواز داد که این پیر زندیق آمد آن مرید چون این سخن شنید از غیرت ارادت قصد زخم آن مرد کرد اهل
بازار بشوریدند شیخ مرید را گفت اگر خاموش باشی من ترا چیزی آموزم که ازین محنت باز رهی مرید خاموش
شد چون بخانقاه باز رفتند شیخ مرید را گفت آن صندوق را بیاور چون بیاورد از وی نامه‌ها بیرون
کرد که هر کسی فرستاده اند در یکی مخاطبه الشیخ امام و در دیگری الشیخ زاهد و در یکی الشیخ الحرمی
و مانند این و گفت هر کسی بر حسب اعتقاد خود مرا لقبی نهاده اند اگر آن بیچاره نیز بر حسب اعتقاد خود
سخنی گفت اینهمه خصومت چرا باید کرد و اما آنکه طریقش قصد باشد در ملامت و ترک جاه و مشغولی خلق
و دست بداشتن از ریاست چنان بود که از شیخ ابویزید رحمه الله می آید که از حجاز می آمد در شهری
آوازه افتاد که بایزید آمد مردم شهر جمله باستقبال پیش باز رفتند تا باکرام وی را در شهر در آورند
بمراعات ایشان مشغول شد دل از حق سبحانه باز ماند و متفرق خاطر گشت چون ببازار در آمد قرصی از آستین
بیرون آورد و خوردن گرفت و این در ماه رمضان بود جمله از وی برگشتند و وی را تنها بگذاشتند مریدی با وی
بود شیخ وی را گفت بدیدی که یک مسئله از شریعت کار بستم همه خلق مرا رد کردند و صاحب کتاب
کشف المحجوب شیخ علی بن عثمان رحمه الله میگوید در ان زمانه ملامت را فعلی می بایست منکر بخلاف
عادت اکنون اگر کسی خواهد که او را منافق و مرائی خوانند گو دو رکعت نماز تطوع دراز بکن و اما
آنکه طریقش ترک باشد و بخلاف شریعت چیزی بر دست گیرد و مقصودش از رد خلق قبول ایشان بود

این ضلالتی بود واضح و کای از دائرهٔ اسلام بیرون و شیخ اهل ملامت ابو صالح حمدون قصار را
رحمه الله در حقیقت ملامت لطائف بسیارست از وی پرسیدند از ملامت فرمود راه او بر خلق دشوارست
اما طرفی بگویم رجاء المرجیه و خوف القدریه بهیچ چیز این طمع از درگاه حق تعالی نفورتر از آن نکرده که
بجز خلق و آدمی را چون کسی بستوده جای در دل بدو دهد و از خدای تعالی بدو باز ماند هر چند الفت
از خلق گسسته تر بود بحق پیوسته تر بود و آنچه روی همه خلق عالم بر آن بود همه اهل ملامت را پشت
بر آن بود و همت ایشان خلاف عموم بود و همت ایشان در رای هم • حسین بن منصور را رحمه الله پرسیدند که
من الصوفی قال وحدانی الذات طالب را دو خطر پیش آید یکی خطر حجاب خلق و یکی فعلی که خلق را آن
فعل بزه کار کردند و زبان ملامت در او دراز کنند پس ملامتی را باید که نخست خصومت دنیوی و اخروی
را از خلق منقطع کند تا آنچه وی را گویند و هر نجات دل را فعلی کند که آن در شریعت نه کبیره باشد نه صغیره
و در حقیقت دوستی هیچ چیز خوشتر از ملامت دوستی نیست زیرا که دوست را بر دل دوست اثری باشد
و اغیار را بر دل دوست خطر نباشد و مخصوص اند بین طائفه از ثقلین باختیار ملامت از برای سلامت دل
و هیچ کس از خلائق این درجه نیست بجز گروهی از این امت که سالکان طریق انقطاع دل باشند و چون
از خلق دل گسسته شد حدیث هیچ خلق بر دل او نگذرد و دل از این هر دو معنی رد و قبول خلق فارغ باشد
و صحابه از مهاجر و انصار من السابقین الاولین و الذین اتبعوهم باحسان رضی الله عنهم اجمعین ائمه
اولیاء الله اند و پیش رو ایشان در معاملت و قدوهٔ ایشان در انفاس و قواد ایشان در احوال از پس
انبیا صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیهم اجمعین و قال الشیخ الامام العالم العارف ابو عبد الرحمن
محمد بن الحسین بن محمد بن موسی السلمی النیسابوری رحمه الله فی رسالته سألتنی ان ابین لک طرفا من طرق
اهل الملامة و اخلاقهم و احوالهم فالذین لقبوا بالملامتیة هم الذین زین الله تعالی بواطنهم بانواع
الکرامات من القربة و الزلفة و الانس و الاتصال و غار الحق سبحانه علیهم ان یجعلهم مکشوفین للخلق فاظهر
للخلق منهم ظواهرهم التی هی فی معنی الافتراق لیسلم لهم حالهم مع الحق سبحانه و هذا من اسنی الاحوال
ان لا یؤثر الباطن علی الظاهر و هذا شبیه بحال النبی صلی الله علیه و سلم لما رفع الی المحل الاعلی من القرب و الدنو

ف
فی طرق اهل الملامة و اخلاقهم و احوالهم

و کان

وكان قاب قوسين او ادنى رجع الى الخلق وتكلم معهم في الاحوال الظاهرة ولم يؤثر من حال الدنو والقرب
على ظاهره شئ وحال الصوفية وهم الذين يظهر عليهم انوار اسرارهم شبيه بحال موسى عليه الصلوة والسلام
لم يطق احد النظر الى وجهه بعد ما كلمه الله عز وجل ومن اصول اهل الملامة ما قال عبد الله بن منازل رحمه الله
حين سئل عن اهل الملامة هم قوم لم يكن لهم في الظاهر مرآة للخلق ولا لهم في باطنهم دعوى مع الله
سبحانه وسرهم الذي بينهم وبين الله عز وجل لا يطلع عليه قالبهم ولا قلوبهم وقال بعضهم
طريق الملامة ظاهرها مقام التفرقة للخلق والتحقق بعين الجمع مع الحق سبحانه ومن اصولهم قضاء
الحقوق وترك اقتضاء الحقوق ومن اصولهم ان الغفلة هي التي اطلقت للخلق النظر الى افعالهم
واحوالهم ومن اصولهم ترك الانتصار للنفس والانتقام لها وبذل النفس لمن يهينها قال
ابو صالح القصار حين سأله عبد الله الحجام عن ترك الكسب الزم الكسب فلأن تدعى عبد الله الحجام احب الي
من ان تدعى عبد الله الزاهد او عبد الله العارف وكان ابو حفص رحمه الله اذا دخل البيت يلبس
المرقعة والصوف وغير ذلك من ثياب القوم واذا خرج الى الناس خرج اليهم بزي اهل السوق ومن
اصولهم انهم اذا رأوا لانفسهم اجابة دعوة حزنوا واستوحشوا وقالوا هذا مكر واستدراج و
من اصولهم في الفراسة ان الانسان يجب ان يتقي من فراسة المؤمنين فيه لا يدعي لنفسه فراسة لان النبي
صلى الله عليه وسلم يقول اتقوا فراسة المؤمن ومن يتقي فراسة الغير فيه كيف يدعي لنفسه فراسة وقالوا
يجب ان تظهر الغناء والاستغناء ايام حياتك فاذا مت اظهر فقرك بينك بعد موتك ومن اصولهم مخالفة
النفس في جميع الاحوال وقال ابو يزيد البسطامي رحمه الله الخلق يظنون ان الطريق الى الله تعالى
اشهر من الشمس وابين من النهار وانما سألت منه سبحانه ان يفتح علي من الطريق اليه ولو بقدر رأس
ابرة وكذالك كانت سادات مشايخهم كلما كان لهم من الله تعالى ارفع واعلى كانوا اكبر
تواضعا واشد ازدراء باحوالهم وانفسهم وقال بعض الكبراء العارفين رحمهم الله في معرفة منزلة
الملامتية من الحضرة المحمدية صلى الله عليه وسلم وهذا مقام رسول الله صلى الله عليه وسلم وابي بكر
الصديق رضي الله عنه وممن تحقق به من الشيوخ حمدون القصار وابو سعيد الخراز وابو يزيد البسطامي

منها

رحمهم الله فالملامتیة لا یتمیزون عن المؤمنین بحالة زائدة یعرفون بها یمشون فی الاسواق ویکلمون
مع الناس لا یبصر احد من خلق الله واحداً منهم تمیز عن العامة بشیء زائد علی عمل مفروض او سنة
معتادة فی العموم قد انفردوا مع الله سبحانه راسخین لا یتزلزلون عن عبودیتهم مع الله سبحانه طرفة عین
لا یعرفون للریاسة طعماً لاستیلاء الربوبیة علی قلوبهم وذلتهم تحتها قد اعلم الله سبحانه بالمواطن وبما
تستحقه من الاعمال والاحوال وهم یعاملون کل موطن بما یستحقه وهم ارفع الرجال حازوا جمیع المنازل
رأوا ان الله سبحانه قد احتجب عن الخلق فی الدنیا وهم الخواص له فاحتجبوا عن الخلق بحجاب سیدهم
فهم من خلف الحجاب لا یشهدون فی الخلق سوی سیدهم فاذا کان فی الدار الآخرة وتجلی الحق سبحانه
ظهر هؤلاء هناک بظهور سیدهم والصوفیة متمیزون عن العامة بالدعاوی وخرق العوائد من الکلام
علی الخواطر واجابة الدعاء وکل خرق عادة لا یتحاشون من ظهور شیء مما یؤدی المعرفة للناس
بقربهم من الله عز وجل فانهم لا یشاهدون فی زعمهم الا الله عز وجل وهذا الحال الذی هم فیه قلیل
السلامة من المکر والاستدراج والملامتیة لا یتمیزون عن احد فی الشریعة کلها هی احوال الملامتیة فالملامتیة
اصحاب العلم الصحیح فهم الطبقة العلیا وسادات الطریقة المثلی ولهم الید البیضاء فی علم المواطن
واهلها ولهم علم الموازین فی اداء الحقوق وکان سلمان الفارسی رضی الله عنه من اجلهم قدراً وهو من
اصحاب رسول الله صلی الله علیه وسلم فی هذا المقام وهو المقام الالهی فی الدنیا وتتضمن هذا المنزل
من العلوم هذا العلم وهو علم الحکمة وعلم کشف الانسان ما فی نفس الملک وعلم الآخرة المؤجلة
والدنیا المعجلة وهذا القدر کاف والله تعالی یقول الحق وهو یهدی السبیل ثم **قال فی
کتاب کشف المحجوب** لارباب القلوب فی ذکر ائمة مشایخ الصوفیة من

فی ذکر امیر المؤمنین علی بن ابی طالب رضی الله عنه

الصحابة رضی الله عنهم اجمعین **ومنهم** برادر مصطفی و غریق بحر بلا و حریق نار ولا مقتدای
اولیا و صفیا ابو الحسن علی بن ابی طالب رضی الله عنه ورا اندر طریقت شانی عظیم و درجتی
رفیع است و در دقت عبارت از اصول حقائق حظی تمام تا حدی که جنید رحمه الله فرمود شیخنا
فی الاصول والبلاء علی المرتضی رضی الله عنه یعنی امام در علم طریقت و معاملات طریقت علی مرتضی

عند

رضوان

رضوان الله تعالی علیه علم طریقت را اهل طریقت اصول گویند و معاملات طریقت بجمله خود بدین گشته است
و چنین گویند که یکی بحضرت او رضی الله تعالی عنه آمد و گفت یا امیر المومنین مرا وصیتی فرمای فرمود لا تجعلن
اکبر شغلک باهلک و ولدک فان یکن اهلک و ولدک من اولیاء الله عز و جل فان الله لا یضیع اولیاءه
وان کان اهلک و ولدک من اعداء الله عز و جل فما همک و شغلک لاعداء الله سبحانه یعنی نگر تا شغل اهل
و اولاد را مهم ترین اشغال خود نگردانی که اگر ایشان از دوستان خدای اند عز و جل خداوند عز و علا
دوستان خود را ضائع نگذارد و اگر ایشان دشمنان خدا اند اندوه دشمنان خداوند سبحانه
چرا داری و تعلق این مسئله با نقطاع دل بود از دون حق جل جلاله هر گاه که یقین تو صادق بود که وی جل و
عز و علا بندگان خود را چنانکه خواهد میدارد و موسی صلوات الرحمن و سلامه علی نبینا و علیه فرزند
شعیب را علیه الصلوة و السلام بر حالتی هر چه صعب تر بود بگذاشت و بخداوند سبحانه تسلیم کرد و ابراهیم هاجر
و اسمعیل را علیهم الصلوة و السلام بر داشت و بوادی غیر ذی زرع برد و بخداوند سبحانه تسلیم
کرد انبیا علیهم الصلوة و السلام اهل و اولاد را اکبر شغل خود نساختند و همه دل اندر حق سبحانه بستند
تا بتسلیم امر بخداوند عز و جل مراد دو جهانی شان برآمد اندر حال بی مرادی و در معنی سخن امیر المومنین علی
رضی الله عنه بنظم گفته اند ۵ فرزند بنده ایست خدا را غمش مخور + آن نیستی که به ز خداوند پروری + ست
گر مقبل است گنج سعادت از آن وی است + ور مدبر است رنج زیادت چه می بری + و قال جعفر الصادق رضی
الله عنه فی قوله سبحانه انما اموالکم و اولادکم فتنة و الله عنده اجر عظیم اموالکم فتنة لاشتغالکم
بجمعها من غیر وجهها و وضعها فی غیر اهلها و اولادکم فتنة باشتغالکم باصلاحهم فتفسدون
انتم و لا تصلحون هم کذا فی حقائق السلمی رحمه الله ثم قال فی کتاب کشف المحجوب و مانند این سخن امیر المومنین
علی رضی الله عنه آن است که سائلی از وی پرسید که پاکیزه ترین کسبها چیست فرمود غناء القلب بالله
سبحانه یعنی هر دل که بخداوند سبحانه توانگر باشد نیستی دنیا وی را درویش نکند و هستی دنیا شادمان
نشود و درین معنی نیز گفته اند ۵ خاکش بسر کزین سرای اندیشد + بر جای بماند و زجای اندیشد +
اندیشه نیست هر چه دارد گیرد + آنرا که ز هستی خدای اندیشد + ثم قال فی کتاب کشف المحجوب و حقیقت این

سخن امیر المومنین علی رضی الله عنه بفقر و صفوت باز گردد و اهل طریقت اقتدا بحضرت او کنند در معنی فقر
و صفوت و تجرید از معلوم دنیا و نظر بتقدیر حق سبحانه و در حقائق عبارات و دقائق اشارات اقتدا
بحضرت او کنند و لطائف کلام او رضی الله عنه بیش از آنست که بعدد در آید اما از حقائق فقر و صفوت
شمهٔ گفته آید بدان که درویشی را درین راه مرتبتی عظیم است و درویشان را خطری بزرگ چنانکه
خداوند عز و جل فرمود للفقراء الذین احصروا فی سبیل الله الآیة تعلق لام بمحذوف است و المعنی
اعمدوا للفقراء و اجعلوا ما تنفقون للفقراء او الصدقات التی سبقت ذکرها للفقراء و قیل تقدیره
للفقراء الذین صفتهم کذا حق واجب بدهید آنچه نفقه می کنید مر فقرا را آنانرا که باز داشته شده اند
در راه خدای عز و جل جهاد ایشانرا حبس کرده است و بکار مشغول نمیشوند محبوس اند از برای جهاد و حصرهم
الجهاد عن الضرب فی الارض للکسب حبسوا انفسهم علی الجهاد فی سبیل الله عز و جل لا یستطیعون ضربا
فی الارض نمیتوانند رفتن در زمین برای کسب کردن تن خود را وقف کرده اند ابن جبیر رضی الله عنه
صاروا زمنی من الجراحات قتادة رضی الله عنه حبسوا انفسهم للغزو او حبسهم الفقر عن الغزو
محمد بن الفضل البلخی رحمه الله منعهم علو همهم عن رفع حوائجهم الا الی سیدهم و مولاهم جل
و علا و قیل یستغنون بعلم الله عز و جل بهم عن السوال و هو اول احوال الرضا و قیل فوا مع الله
بهمهم فلم یرجعوا منه الی غیره سعید بن المسیب رضی الله عنه میگوید این فقرا کسانی بودند که
در حروب جراحات بایشان رسیده از مرض و جراحت نمیتوانستند بکسب مشغول شدن و قیل هم مهاجرو
قریش ابن عباس رضی الله عنهما هم اهل الصفة من الصحابة رضی الله تعالی عنهم کانوا یدرسون القرآن
باللیل و یرضخون النوی بالنهار و یغزون مع کل سریة و فی معالم التنزیل للامام محیی السنة ابی محمد البغوی
رحمه الله هم الفقراء المهاجرون کانوا نحوا من اربعمائة رجل لم یکن لهم مساکن بالمدینة و لا عشائر کانوا فی المسجد
یتعلمون القرآن باللیل و یرضخون النوی بالنهار و کانوا یخرجون فی کل سریة و هم اصحاب الصفة و کان
من عنده فضل اتاهم به اذا امسی حثه الله تعالی علیهم الناس اصحاب صفه مسجد رسول صلی الله علیه و سلم
چهار صد کس بودند از مهاجر قریش در مدینه ایشانرا مسکنی و اقربا و عشائر نبود و نداشتند مسکن ایشان صفه مسجد بود

القول فی الفقراء الممدوحة بالفقر

القول فی اصحاب الصفة رضی الله عنهم اجمعین

[illegible]

شب قرآن می آموختند و روز دانه خرما میکوفتند و چیزی که از قوت آن حاصل میکردند هرگاه لشکر اسلام
برنشستی ایشان بر دیگران سبقت گرفتندی اگر کسی را شام فضل طعام بودی بر ایشان میفرستادی و کان
رسول الله صلی الله علیه وسلم یستفتح بصعالیک المهاجرین رسول الله صلی الله علیه وسلم در حرب با ایشان نصرت
طلب میکرده چشم من آمی تا تو هم آن بینی * یکتن که بصد هزار جان میماند روزی رسول صلی الله
علیه وسلم ببر ایشان رسید فقر و فاقه و طیب قلوب ایشان و رحیان شدت دید فرمود بشارت مر شما را ای
اصحاب صفه هر که از امت من برین نعت و صفت بود که شما اید راضی بحال خود از رفقاء من بود در جنت یحسبهم
الجاهل اغنیاء من التعفف پندارد ایشان را نادان بحال ایشان توانگران از نهفت نیاز و خویشتن داری
و ترک سوال و استغنا از مردم و تنزه از طمع تعرفهم بسیماهم شناسی تو ایشان را بنشان ایشان
زردی روی و خشکی لب و رثاثت هیأت و تخشع و تواضع تعرف بنور جباههم و هیئة سحنائهم و استغراقهم فی
الاحوال و صرف اوقاتهم فی العبادات و طیب قلوبهم و حسن حالهم و بشاشة وجوههم و نور سرائرهم و
جولان ارواحهم فی ملکوت ربهم عز و جل و فرحهم بفقرهم و غیرتهم علی فقرهم و ملازمتهم ایاه و استقامة
احوالهم عند موارد البلاء علیهم و ایثار ما یملکون مع الحاجة و استبشار قلوبهم عند انکسار نفوسهم انهم
عرفاء فقراء اهل الله لا یعرفهم الا الله و من هو منهم و انه لیس علی سرهم ذرة من الالتفات للاغیار و انهم
وقفوا نفوسهم و حبسوها علی طاعة الله عز و جل و قلوبهم علی معرفته و ارواحهم علی محبته و اسرارهم
علی رؤیته و مشاهدته سبحانه هم اغنیاء فی الظاهر و اشد الناس افتقارا الی الله عز و جل و استغناء به فی
الباطن لا یسألون الناس الحافا الالحاف الالحاح و هو اللزوم و ان لا یفارق الا بشیء یعطاه من قولهم
لحفنی من فضل لحافه ای اعطانی من فضل ما عنده و اللحاف کل ثوب تغطیت به و علیه ملحفة و لحفی
و لحفه ثوبا و لحفه و التحف به و تلحف و من المجاز الحف السائل اذا شمل بسؤاله و هو مستغن عنه و لاحف فلانا
لازمته و لحفنی فضل لحافه اعطانی فضل عطائه و عن النبی صلی الله علیه وسلم ان الله تعالی یحب الحیی الحلیم
المتعفف و یبغض البذی السائل الملحف حق تعالی فقیر شرمسار بردبار نهفت نیاز را دوست میدارد و
دشمن میدارد دراز زبان بی‌حیا خواهنده الحاح کننده را لا یسألون الناس الحافا نخواهند از مردمان چیزی بالحاح

سحنا بالفتح و سکون حا
تازگی بشره و رنگ هم

یلحوا

واگر خواهند بلطف خواهند و بتعریض نه بتصریح و معنی انهم ان سألوا سألوا بتلطف ولم یلحفوا وقیل هو
نفی للسؤال والالحاف جمیعا کقوله ع علی لاحب لا یهتدی بمنارة یرید نفی المنار والاهتداء به
اکثر مفسران و اهل تحقیق گفته اند که مراد نفی سوال ست و الحاح و المعنی لیس لهم سؤال فیقع فیه
الحاف ای الحاح ولجاج فلا یسألون الناس اصلا لانه سبحانه قال من التعفف و التعفف من العفة
وهی ترک السؤال یقال عف عن الشیء اذا کف عنه ولانه عز وجل قال تعرفهم بسیماهم ولو کانت
المسألة من شأنهم لما کانت حاجة الی معرفتهم بعلامة اللهم الا ان المراد اثبات السؤال علی الفرض والتقدیر
ومن ثم جاء فی التفسیر الاول بان التی للشک الحافا مفعول من اجله و منصوب علی المصدر لان السؤال بالالحاح
نوع منه او علی الحال و قال الجنید رحمه الله کلت السنتهم عن سؤال من یملک الملک فکیف من
لا یملکها و قال الامام القشیری رحمه الله لیس تلک السیماء مما یلوح للبصر تلک سیماء تدرکها البصیرة
لا اشراف علیهم الا بنور الاحدیة وان جری منهم من الخلق سؤال بدون الالحاف فتلک صیانة لهم و ستر
لقصتهم لیلا یحفظهم الخلق بعین السؤال ولیس علی سرهم ذرة من الاثبات للاغیار وما تنفقوا من خیر علی من
نفقتم غنیا کان او فقیرا فان الله به علیم ای بان ذلک الانفاق له او لغیره فیجازی بحسبه پس
درویشی را در راه خداوند عز وجل مرتبتی عظیم ست و درویشان را نزد خداوند عز وجل خطری
بزرگ ست و رسول صلی الله علیه وسلم فقر اختیار کرد و نیز فرمود ان الله تعالی یقول یوم القیمة ادنوا منی
احبائی فیقول الملائکة من احباؤک فیقول الله تعالی فقراء المسلمین و مانند این در فضیلت فقرا آیات
و احادیث بسیار و در وقت مهتر عالم صلی الله علیه وسلم فقراء مهاجرین بودند آنانکه اندر حکم عبودیت
و صحبت متابعت پیغمبر صلی الله علیه وسلم نشسته بودند اندر مسجد وی و از اشتغال جمله اعراض کرده و ترک
معاش گفته و خداوند تعالی را بدادن روزی خود باور داشته و توکل بر وی کرده پس خداوند عز وجل
فقرا را مرتبتی بزرگ داده ست و فقرا را بر جمله مخصوص گردانیده تا ترک اسباب ظاهری و باطنی گفته اند
و بکلیت بمشیت رجوع کرده تا فقر ایشان فخر ایشان شد اما فقر رسمی ست و حقیقتی آنکه رسم دید با رسم
بیارامید چون مراد نیافت از حقیقت برمید و آنکه حقیقت یافت روی از موجودات برتافت و بفنا کل

بالالحاف

درویشی

در رؤیت کل بقا کل اشتاقت من لم یعرف سوی رسمه لم یسمع سوی اسمه پس فقر آن باشد که بهستی اسباب
غنی نگردد و نیستی اسباب سبب احتیاج او نشود و وجود و عدم او نزد او یکسان بود و اگر از نیستی خرم
تر بود روا باشد از آنکه مشایخ قدس الله ارواحهم گفته اند هر چند درویش بدست تنگ تر بود درو ا
بود که حال بروی گشاده تر بود و وجود معلوم درویش را شوم بود هیچ چیز را در بند نکند الا بآن
مقدار در بند شود متاع دنیا متاع باشد از راه رضا و در حدیث ست الفقر عز لاهله چیزیکه
اهل را عز بود نا اهل را ذل بود و عزش آنست که فقیر محفوظ الجوارح بود از زلل و محفوظ الحال از خلل
نه تنش زلت و معصیت ورزد نه بر حالش خلل و آفت گذرد و ظاهرش مستغرق نعم ظاهر و باطنش
منبع نعم باطن تنش روحانی و دلش ربانی و خلق را بدو حوالت و آدم را بدو نسبت نمانده از
حوالت خلق و نسبت آدم فقیر باشد و بملک این عالم غنی نگردد و کونین در پله ترازو فقر بپر پشه
نسنجد و یکنفس فقیر در هر دو عالم نگنجد و خلاف کرده اند مشایخ این قصه رحمهم الله در فقر
و غنا تا کدام فاضلتر ست از یحیی بن معاذ رازی و احمد بن ابی الحواری و حارث بن محاسبی و ابو العباس بن
عطا و رویم و ابو الحسن بن سمعون و از متاخران از شیخ المشایخ شیخ ابو سعید ابو الخیر رحمهم الله
منقول ست که غنا فاضلتر ست از فقر غنا صفت حق ست سبحانه و فقر بروی روا نبود و در حقیقت
غنا مر حق را سبحانه نامی ست بسزا و خلق مستحق آن نام نباشد و فقر مر خلق را نامی ست بسزا و بر حق
سبحانه روا نباشد و آنکه بمجاز هر کس را غنی خوانند نه چنان بود که غنی بر حقیقت بود و غنا ما بوجود هر
اسباب بود و وی سبحانه مسبب الاسباب ست و غنای وی بسبب نیست غنای حق سبحانه آن ست که وی را بهیچ کس
نیاز نیست و هر چه خواهد مرادش را دافع نیست همیشه باین صفت بود و باشد و غنای خلق منال
معیشتی یا وجود مسرتی یا رستن از آفتی یا آرام بمشاهدتی و این جمله حدوث و تغیر بود و سرمایه
طلب و تحسر و موضع عجز و تذلل پس اسم غنا بنده را مجاز بود و حق را سبحانه حقیقت قال الله عز
و جل یا ایها الناس انتم الفقراء الی الله و نیز فرمود و الله الغنی و انتم الفقراء بر نعمت شکر فرمود
و شکر را سبب زیادت نعمت گردانید که لئن شکرتم لازیدنکم و بر فقر صبر فرمود و صبر را سبب زیادت قربت گردانید

وگفت ان الله مع الصابرین و غنا که مشائخ رحمهم الله مر او را فضل نهند بر فقر نه آن باشد که
عوام آنرا غنا خوانند عوام کثرت دنیا و یافتن کام و مراد را غنا خوانند غنا نزد عوام یافت نعمت بود
و نزد اهل حقیقت یافت منعم و شیخ ابوسعید قدس الله تعالی روحه فرمود الفقر هو الغنا بالله
و مرادش ازین کشف ابدی باشد بمشاهدت گوییم مکاشف ممکن الحجاب باشد اگر صاحب مشاهدت را
محجوب گردانند محتاج مشاهدت باشد و چون احتیاج آمد اسم غنا ساقط شد غنا بخداوند عز و جل
قائم الصفه و ثابت المراد باشد و با قامت مراد و اثبات اوصاف آدمیت غنا درست نیاید که
عین آدمی خود مر غنا را قابل نیست از آنکه وجود بشریت عین نیاز باشد و علامت حدوث عین
احتیاج پس باقی الصفه غنی نباشد و فانی الصفه مر هیچ اسم را شایسته نباشد پس الغنی من
اغناه الله عز و جل پس اقامت بخود صحت بشریت بود و اقامت بحق سبحانه محو صفت غنا بحقیقت
بر بقا صفت درست نیاید که بقا صفت محل علت بود و موجب آفت و فنا صفت خود غنا
نباشد زیرا که هر چه بخود باقی نبود آنرا نامی نبود پس غنا را فنا صفت باید و چون صفت فانی شد محل اسم
ساقط شد برین کس نه اسم فقر افتد و نه اسم غنا و باز جمله مشائخ رحمهم الله و بیشتری از عوام
فضل نهند فقر را بر غنا از آنکه کتاب و سنت بفضل فقر ناطق است و بیشتری از امت برین
مجتمع و در حکایات یافتم که روزی میان جنید و ابن عطا رحمهما الله اندرین مسئله میرفت
ابن عطا رحمه الله دلیل آورد بر آنکه اغنیا فاضلترند که با ایشان بقیامت حساب کند
و حساب شنوانیدن کلام بی واسطه باشد در محل عتاب و عتاب از دوست بدوست باشد و جنید
رحمه الله فرمود اگر با اغنیا حساب کند از درویشان عذر خواهد و عذر فاضلتر است از عتاب
و اینجا لطیفه عجب است گوییم در تحقیق محبت عذر بیگانگی بود و عتاب مخالفت دوست و در
تحقیق دوستی نه دوست از دوست چیزی طلبد و نه دوست فرمان دوست را ضائع کند و
دیگر گفته اند ظلم من سمّی ابن آدم امیرا و قد سماه ربه عز و جل فقیرا و در حقیقت فقر سلیمان چون
غنا سلیمان علیه السلام بود و ایوب را علیه الصلوة و السلام در شدت صبرش گفت نعم العبد و سلیمان را

غنی

باشد

علیه السلام

علیه السلام در استقامت ملکش فرمود نعم العبد چون رضای رحمن جل ذکره حاصل شد فقر سلیمان را چون
غنای سلیمان گردانید و از استاد امام ابوالقاسم قشیری رضی الله عنه شنودم که فرمود در فقر و غنا همین
آن اختیار کنم که حق سبحانه برای من اختیار کند و مرا دران نگاهدارد و اگر توانگر دارد مرا غافل و گذاشته
نباشم و اگر درویش دارد مرا حریص و معترض نباشم پس غنا نعمت است و اعراض دروی آفت و فقر نعمت است و حرص
دروی آفت معانی جمله نیکوروش و روی مختلف فقر فراغت از مادون و غنا مشغولی دل بغیر و چون
فراغت آمد فقر از غنا اولیتر نه و غنا از فقر اولیتر نه غنا کثرت متاع و فقر قلت آن متاع جمله
از آن خداوند عزوجل چون طالب ترک ملک بگفت شرکت از میان برخاست و از هر دو قسم فارغ
شد و مشایخ طریقت را قدس الله ارواحهم هر یک را درین معنی رمز است و رویم بن محمد رحمه الله
گوید که من نعت الفقیر حفظ سره و صیانة نفسه و اداء فریضته از نعت فقیر آنست که سرش از
اغراض محفوظ باشد و تنش از آفت مصون و احکام فرائض بروی جاری آنچه بر اسرار گذرد ظاهر را
مشغول نگرداند و آنچه بر ظاهر گذرد اسرار را مشغول نگرداند غلبه آن از گذاردن امر باز ندارد و این علامت
ازالت بشریت بود که بنده بکلی موافق حق سبحانه گردد و تحقیق گردد طبعش از مراد خالی بود و بشر
حافی رحمه الله گوید افضل المقامات اعتقاد الصبر علی الفقر الی القبر اعتقاد کردن بر مداومت و صبر بر
درویشی و صبر و اعتقاد از جمله مقامات بنده باشد و فقر فنای مقامات بنده باشد و ظاهر این قول
تفضیل فقر است بر غنا و اعتقاد کردن که هرگز از طریق فقر روی نگردانم و شبلی رحمه الله گوید
الفقیر لا یستغنی بشیء دون الله تعالی فقیر بدون حق سبحانه و تعالی آرام نیابد از آنکه جز وی او را مراد
و کام نباشد و ظاهر لفظ آنست که جز با وی توانگری نیابی چون او را یافتی توانگر شدی پس هستی تو
دون وی است چون توانگری بدون وی یابی تو حجاب توانگر گشتی و چون تو از راه برخیزی توانگر که
باشد و این معنی نیک غامض و لطیف است بنزد اهل این معنی و حقیقت معنی آن بود که الفقیر لا یستغنی
عنه یعنی فقیر آن بود که مر او را هرگز غنا نباشد و این آن معنی است که آن پیر گفت رضی الله عنه که اندوه
ما ابدی است هرگز همت ما مقصد را نیابد و نه کلیت ما نیست گردد در دنیا و آخرت از آنکه یافتن چیزی را

مجانست باید و باری سبحانه مجانس نه و اعراض از حدیث و بر غفلت باید و درویش غافل نه پس گفتاری
افتاده است همیشگی و راهی پیش آمده مشکل و آن دوستی ست با آنکه کسب را بدیدار او راه نه و وصال
وی از جنس معهود خلق نه و بر فنا تبدل صفوت و بر بقا تغیر روا نه هرگز فانی باقی شود تا وصلت بود
و یا باقی فانی شود تا قربت بود باز دوستان وی از سر تسلی دل عبارتی مزخرف ساخته و آرام
جان را مقامات و منازل و طریق هویدا کرده و عبارات ایشان از خود بخود و مقاماتشان از جنس بجنس هوا
و حق سبحانه منزه از اوصاف و احوال خلق و شیخ المشایخ ابو القاسم الجنید رحمه الله گوید که
یا معشر الفقراء انکم انما تعرفون بالله و تکرمون بالله فانظروا کیف تکونون مع الله عز و جل اذا
خلوتم به یعنی چون خلق شما را درویش خوانند و حق شما را بگذارند شما حق طریقت درویشی چگونه
خواهید گذارد باز پس تر از آن کسی نباشد که خلقش از آن او دهند و او از آن وی نبود و خنک آن
کسی که خلقش از آن او دهند و او از آن وی بود و عزیزتر از آن آن بود که خلق او را نه از آن او دانند
و او از آن وی باشد و از مشغولی خلق فارغ و چشم خلق بجمله از روزگار او فرو دوخته درویش
در کل معانی فقر عاریت اما گذرگاه اسرار ربانی ست آنچه بر وی گذرد و او راه آید نه راهرو بیدار
این حدیث مرد را علامت کمال ولایت بود و تولا کردن محل کمال ست پس طالب این قصه را چاره نیست از
راه ایشان رفتن و مقامات ایشان سپردن و عبارات ایشان بدانستن و راه معانی آن سپردن و بر
رعایت حق آن مشغول بودن و باز علمای این طریقت را در تفضیل فقر بر صفوت و صفوت بر فقر
خلاف ست نزد گروهی فقر تمامتر از صفوت و نزد گروهی صفوت تمامتر از فقر آنانکه فقر را مقدم
بر صفوت دارند گویند فقر فنای کل بود و انقطاع اسرار و صفوت مقامی از مقامات فقر چون فنا
حاصل آمد مقامات جمله ناچیز شد و آنانکه صفوت را مقدم دارند گویند فقر شی موجود ست اسم پذیرد
صفوت صفا ست از کل موجودات و صفا عین فنا بود و فقر عین غنا پس فقر از اسامی مقامات ست
و صفوت از اسامی کمال و اندرین سخن دراز گشته ست اندرین زمانه و عبارت مجرد نه فقر ست و نه صفوت
باتفاق و طریقت منزه ست از ترهات مدعیان جمله اولیا بمحلی رسند که محل نماند و درجه و مقامات

فانی گردد و عبارات ازان معنی منقطع شود نه شرب ماند نه ذوق نه صحو ماند نه محو آنگاه ایشان نامی
طلبند ضروری تا بدان معنی رسند که اندر تحت اسم نیاید و مستعمل صفت نگردد آنگاه هر کسی نامی را که
معظم تر بود بنزد ایشان بران معنی پوشند و دران اصل تقدیم و تاخیر روا نباشد تا کسی گوید این مقدم
یا آن مقدم تقدیم و تاخیر در تسمیه بود گروهی نام فقر مقدم تر نمودند و بر دل ایشان معظم تر بود از آنکه
تعلق آن بگذاشت و تواضع بود و گروهی نام صفوت مقدم تر نمودند و بر دل ایشان معظم تر نمود از آنکه
برفع کدورات و فنای آفات نزدیکتر بود و مراد همه ازین دو تسمیه اعلام بود و نشان این معنی آن بود که
عبارات ازان منقطع بود تا با یکدیگر دران باشارت سخن میگفتند مر این گروه را خلاف نیفتاد اگر عبارات
از فقر کردند یا از صفوت باز اهل عبارات و ارباب اللسان را که از تحقیق آن معنی بیخبر بودند مجرد عبارات
سخن رفت یکی را مقدم داشتند و یکی را موخر آن دو گروه رفتند با تحقیق معانی و این دو گروه ماندند
در ظلمت عبارت و در جمله چون کسی را آن معنی حاصل بود و مر آنرا قبله دل خود کرده باشد اگر او را
فقیر خوانند یا صوفی هر دو نام اضطراری بود مر آن معنی را که در تحت اسم نیاید و این خلاف از وقت ابو الحسن
سمنون بازست رحمة الله که وی چون در کشفی بودی که تعلق ببقا داشتی فقر را بر صفوت مقدم داشتی
و باز چون در محلی بودی که تعلق بفنا داشتی صفوت را بر فقر مقدم داشتی ارباب معانی او را سوال کردند
گفت طبع را در فنا و نگونساری شربی تمام ست و در بقا و علو نیز همچنین چون در محلی باشم که
تعلق آن بفنا بود صفوت را مقدم گویم بر فقر و چون در محلی باشم که تعلق آن ببقا بود فقر را مقدم
گویم بر صفوت این ست فرق میان فقر و صفوت معنوی **اما صفوت و فقر معاملتی**
از روی تجرید دنیا و تخلی دست ازان آن خود چیزی دیگرست و حقیقت آن الفقر و مسکنت
باز گردد و گروهی از مشایخ رحمهم الله گفته اند که فقیر فاضلتر از مسکین بود از آنکه مسکین صاحب
معلوم بود و صاحب معلوم اندر طریقت ذلیل بود که در حدیث ست تعس عبد الدرهم و تعس
عبد الدینار و تارک معلوم عزیز باشد اعتماد صاحب معلوم بر معلوم بود و اعتماد تارک معلوم بر
خداوند عز و جل • و باز گروهی از مشایخ رحمهم الله گفته اند مسکین فاضلتر ست از فقیر فقیر آن بود که

التعس الهلاک و اصله الکب و هو ضد الانتعاش وقد تعس من باب قطع و تعسه الله و یقال تعساً لفلان ای الزمه الله هلاکاً ۱۲ م

متعلق بسببی باشد و مسکین آنکه منقطع الاسباب بود و در حدیث آمده است اللهم احینی مسکینا و امتنی
مسکینا واحشرنی فی زمرة المساکین • و گروهی از فقها رحمهم الله گفته اند فقیر صاحب بلغه بود و مسکین
مجرّد از بلغه پس این اختلاف اهل مقامات از مشایخ با اختلاف فقها رحمهم الله اجمعین متصل است وفی
کتاب آداب المریدین للشیخ العارف الربانی ذی المقامات العلیة والکرامات السنیة
والتصانیف المفیدة الوثیقة فی الشریعة والحقیقة ضیاء الحق والدین ابی النجیب عبد القاهر بن عبد الله
السهروردی القرشی البکری رحمه الله نسبه الی ابی بکر الصدیق رضی الله عنه بینه وبینه اثنا عشر ابا وقد
توفی رحمه الله سنة ثلث وستین وخمسمائة وقد توفی قبله الحافظ الثقة محدث المشرق تاج الاسلام
الامام عبد الکریم بن محمد بن منصور المروزی السمعانی صاحب کتاب الانساب وغیره رحمه الله فی سنة
احدی وستین وخمسمائة واجمعوا علی ان الفقر افضل من الغنا اذا کان مقرونا بالرضا فان احتج
محتج بقول النبی صلی الله علیه وسلم الید العلیا خیر من الید السفلی وابدا بمن یعول اخرجه البخاری
وغیره وقال الید العلیا هی المعطیة والید السفلی هی السائلة قیل له الید العلیا تنال الفضیلة
باخراج ما فیها والید السفلی تنال المنقصة بحصول الشیء فیها ففی تفضیل السخا والعطاء دلیل
علی فضل الفقر فمن فضل الغنی للانفاق والعطاء علی الفقر کان کمن فضل المعصیة علی الطاعة لفضل التوبة
وفی آخر هذا الحدیث ومن یستعف یعفه الله عز وجل ومن یستغن یغنه الله عز وجل اخرجه البخاری رحمه الله
قال الخطابی رحمه الله ان التعفف فی الحدیث اولی من النفقة لان الحدیث مسوق لذکر العفة عن
السوال فکان ذکر التعفف اولی من ذکر النفقة والله اعلم **وفی ترجمة العوارف** اهل معنی
در فضیلت فقر بر غنا و غنا بر فقر سخن رانده اند و مذهب صحیح آن است که بنسبت با مبتدیان
و متوسطان فقر از غنا فاضلتر است و بنسبت با منتهیان هر دو مساوی اند چه صورت غنا
معنی فقر و حقیقت آن را از ایشان سلب نتوان کرد چنانکه گفته اند الفقر ان لا یکون لک فاذا کان
لا یکون لک و هرچند صورت فقر و غنا او را یکسان بود صفت بذل و ایثار صورت غنا بر وی باقی
نگذارد چنانکه نوری رحمه الله فرمود نعت الفقیر السکون عند العدم والبذل عند الوجود و دیگری

ذکر ابی النجیب السهروردی رحمه الله

المشرق

فرمود

فرموده الاضطرار عند الوجود و فقراء محقق چند طائفه‌اند طائفه آن که دنیا و اسباب آن را هیچ ملک نه بینند
اگرچه در تصرف ایشان بود و هرچه بدست ایشان رسد بذل و ایثار کنند و بران توقع غرض در دنیا و
آخرت ندارند و طائفه آنکه باین وصف اعمال و طاعات را اگرچه از ایشان صادر شود هم از خود
نه بینند و بران عوض چشم ندارند و طائفه دیگر آنکه باین دو وصف هیچ حال و مقام از خود نه بینند
بلکه جمله را لطف حق و فضل او دانند و طائفه آنکه باین اوصاف ذات و هستی خود از آن خود
نه بینند بلکه خودی را از آن خود نه بینند ایشان را نه ذات بود نه صفتی نه حال نه مقام نه فعل
نه اثر در هر دو عالم هیچ ندارند و این صفت که هیچ ندارند هم ندارند محو فی محو و محق فی محق و همانا الفقر
فخری اشارت بدان است و این آن فقر است که بعضی از صوفیه رحمهم الله وراء آن هیچ مقام
اثبات نکرده‌اند و صاحب این فقر را در دو کون هیچ کس نشناسد مگر حق سبحانه و تعالی چه خداوند
عز و جل غیور است خواص اولیای خود را از نظر اغیار مستور دارد تا غایتی که از نظر خویشان هم مستور باشند که
اولیائی تحت قبائی لا یعرفهم غیری و این فقر مقام صوفیان و منتهیان است نه مقام سالکان چه واصل را
بعد از عبور بر مقامات در هر مقامی قدمگاهی بود در خور حال او و ورای قدمگاه سالک مثلا در توبه که اول
مقام است از مقامات سالکان واصل را قدمگاهی بود که بعد از قطع جمیع منازل و عبور بر جمله مقامات
میسر گردد و همچنین در جمله مقامات و هرچند غرض از ذکر مقامات معرفت منازل سالکان است ولیکن در هر
مقامی اشارتی بمرتبه واصل کرده می‌آید و اسم فقر بر کسی که رغبت دارد بدنیا اگرچه هیچ ملک ندارد عاریت
و مجاز است چه فقر را اسمی است و رسمی و حقیقتی اسمش عدم تملک با وجود رغبت در دنیا و رسمش عدم تملک
با وجود زهد یعنی صرف رغبت از متاع دنیا و اعراض دل از اغراض او و حقیقتش عدم امکان تملک
چه اهل حقیقت بواسطه آنکه جمیع اشیا را در تصرف و مالکیت مالک الملک جل ذکره بینند امکان حوالت
مالکیت بغیر او سبحانه روا ندارند و فقر ایشان صفت ذاتی بود که بوجود اسباب و عدم آن متغیر نگردد اگر
تقدیراً مملکت عالم در حوزه تصرف ایشان آید همچنان خود را از تملک بری دارند و متسمان از حقیقت
فقر جز اثری و نشانی نیافته‌اند و معنی فقر در ذات ایشان متجوهر و ذاتی نگشته است فقر ایشان امر عارضی

معنی الفقر فخری

ومجازی بود وبحدث اسباب متغیر شود وخود را متملک آن بیند **وصوفی** را عبور از مقام فقر
از جمله شرائط ست ولوازم وهر مقامی که از آن ترقی کند صفوة ونقاوة آن را انتزاع نماید ورنگ
مقام خود دهد پس فقر را در مقام صوفی وصفی دیگر زائد بود وآن سلب نسبت جمیع اعمال واحوال
ومقامات از خود چنانکه هیچ عمل وهیچ حال وهیچ مقام از خود نه بیند پس او را نه وجود بود ونه
ذات ونه صفات محو در محو وفنا در فنا بود واین حقیقت فقر ست که مشائخ در فضیلت این سخن
گفته اند وآنچه پیش ازین در معنی فقر یاد کرده شد رسم فقر ست وصورت آن **وشیخ ابو عبد الله**
محمد بن خفیف رحمه الله فرموده ست الفقر عدم الاملاک والخروج عن احکام الصفات واین حد جامع ست
مشتمل بر رسم فقر وحقیقت آن **وفوقیت** مقام صوفی بر مقام فقیر چنانکه ابو العباس نهاوندی
رحمه الله گوید نهایة الفقر بدایة التصوف **وشیخ ابو النجیب** فرماید اجمعوا علی ان الفقر غیر التصوف بل نهایة
بدایته یعنی نهایة الفقر بدایة التصوف بدانست که فقر با رادت فقر محجوب ست وصوفی را هیچ اراده
مخصوص نباشد ودر صورت فقر وغنا ارادت او در ارادت حق سبحانه محو باشد بل ارادت او
عین ارادت حق عز وعلا بود وبالله التوفیق **وفی شرح منازل السائرین** قال الله تعالی
یا ایها الناس انتم الفقراء الی الله الفقر اسم للبراءة من رؤیة الملکة ش وفی بعض النسخ للبراءة من الملکة
لله فالفقیر هو الذی لا یری لملک الا الله عز وجل فمن لم یخرج عن نفسه لله تعالی ولم یصل الی حقیقة معنی
قوله عز وجل اسلمت وجهی لله فقد ادعی فی نفسه الملک ولم یصح له الفقر وقد اجمع هذه الطائفة ان
من لم تحقق له الفقر لم یحقق الله تعالی له من هذا المعنی شیئا سنة الله التی قد خلت من عباده
نقص م وهو علی ثلث درجات الدرجة **الاولی** فقر الزهاد وهو نفض الیدین من الدنیا ضبطا او طلبا
واسکات اللسان عنها ذما او مدحا والسلامة منها طلبا او ترکا وهذا هو الفقر الذی تکلموا فی شرفه ش
نقص نفض الیدین اخلاؤهما عن ضبط الدنیا وطلبها وترکها بالکلیة ای الامتناع عن کلا الامرین فانه
بذلها وان لم تأتها لم یطلبها واسکات اللسان عن ذمها ومدحها فان کلا الامرین اشتغال لها والتعرض
لها والمطلوب هو الفراغ عنها وعن ذکرها الی المقصود والسلامة منها طلبا وترکا بان لا تعلق قلبه بها طلبا

ولا يشتغل بها ظاهر الا بطلبها ولا بتركها فان الترك مع كونه اشتغالا ما قد تعرض له الشبهة كالعجب والدعوى والرياء وطلب الجاه كما قيل لبعضهم ترك الدنيا للدنيا واذا كان الترك مضرا فكيف بالطلب فانه شاغل صارف عن المقصود ومهيج للحرص والشح والطمع فالسالك منها طلبا وتركا هو الفلاح وهو ان لا يكون لها قدر عنده فتطلب او تترك وهذا هو الفقر الذي تكلموا في شرفه وله مراتب فوق هذه الدرجة **الثانية** الرجوع الى السبق بمطالعة الفضل وهو يورث الخلاص من رؤية الاعمال ويقطع شهود الاحوال ويمحص من ادناس مطالعة المقامات اي الرجوع الى سابقة الازل وهو عدمه الذاتي فيعلم ان استعداده من الفيض الاقدس فعينه له فضلا عن وجوده وكمالاته فيرى ان وجوده واعماله واحواله ومقاماته وكل ما يعد من كمالاته كلها فضل محض من الله من غير استحقاق فيتخلص من رؤية اعماله وشهود احواله ويتطهر من ادناس رؤية مقاماته وتحقق ان كل ما كان ينسبه الى نفسه ويعتد به من صفاته فاعتباره ورؤيته دنس ولوث وهذا الشهود ذنب كما يقال وجودك ذنب لا يقاس به ذنب فيتجرد من الكل ويرجع الى الله فقيرا والدرجة **الثالثة** صحة الاضطرار والوقوع في يد المنقطع الوحداني والاحتباس في بيداء قيد التجريد وهذا هو فقر الصوفية اي صحة الاضطرار تحقق اضطراره وشهوده ان كل ما يجري عليه حكم سابقة الازل فلا اختيار له اذ لا فعل له ولا وجود له وهو مضطر والوقوع في يد المنقطع الوحداني وهو حضرة الجمع التي لا يشهد فيها غير بوجه ما وهو محل انقطاع الاغيار فيه وعنه حيث لا يبقى فيه رسم وما لا يقع عليه اسم السوى وسمي منقطعا بفتح الطاء اسم مكان لانقطاع الكل فيه والاحتباس في قيد التجريد البقاء في الحضرة الاحدية التي لا رسم فيها ولا اسم ولا وصف وهي حضرة الذات وقيدها بقيد التجريد لان الاطلاق لا ينافي التعدد الاسمائي والتكثر النسبي واما تقييده بقيد التجريد والفردانية فمعناه ان لا يكون معه شيء قال وهذا فقر الصوفية ولم يقل فقر المتصوفة لان التصوف هو التخلق ونهايته مقام الفتوة الذي هو مبدأ السير الى مقام الولاية الذي هو مقام الصوفي وهو المتحقق بحقيقة الحق سبحانه ففقر الصوفية هو الفناء في احدية جمع الذات وهو الذي ورد فيه الفقر سواد الوجه في الدارين اي الفناء الصرف والعدم المحض في الدنيا والآخرة وهو الاستهلاك في عين الذات لان العدم هو السواد والظلمة والوجود هو البياض والنور ولا مقام اعلى منه **وفي شرح التعرف** في الباب التاسع والثلاثين في الفقر فقر اصلي نزرك ست

الرسوم اصطلاح الصوفية فيه الخلق وصفاته لان الرسوم هي الآثار وكل ما سوى الله لكونها آثاره الناشئة من ايجاده

ونهايته

وحقیقت فقر نیازمندیست و بنده جز نیازمند نباید قال الله تعالی یا ایها الناس انتم الفقراء الی الله
پس اگر بنده همه کون ازو هم فقیرست و هر غنا که آن بدون حق سبحانه هم فقیرست و چون با غیر حق امید
غنی کی باشد و فقر پیرایهٔ مؤمن ست و در حدیث ست الفقر زین للمؤمنین من العذار الجید علی خد الفرس
و فقر پیشهٔ پیغمبرست صلی الله علیه وسلم چنانکه در حدیث ست که لی حرفتان الفقر والجهاد و نیز در حدیث ست
الفقر اسرع الی من یحبنی من السیل الی منتهاه چون محبت مصطفی صلی الله علیه وسلم این واجب کند محبت
حق سبحانه و تعالی اولیتر و نیز مصطفی صلی الله علیه وسلم دعا کرد اهل بیت خویش را و فرمود اللهم
اجعل رزق اهل بیتی کفافا قوت یوم بیوم و شک نیست که اهل بیت خود را آن گزینند که بهتر بود و قال
ابو محمد الجریری صحة الفقر ان لا یطلب المعدوم حتی یفقد الموجود درستی فقر آن ست که تا باقی و
هیچ از دنیا موجود ست دیگر طلب نکند چون آنکه داشت معدوم گشت اکنون طلب کند از حلال بقدر حاجت
صلاح معاش را و تقویم نفس و اقامت شریعت را نه استکثار و جمع و منع را و هر که چیزی طلب کند که
بوی محتاج نیست از وی فوت شود آنچه بوی محتاج ست و چون قوت دارد و با نام فقر دنیا طلبد
بتر از می خوردن و زنا کردن باشد از بهر آنکه طلب کردن آن جز محبت دنیا علت نیست و حب الدنیا
راس کل خطیئة دیگر معدوم طلب نکنند تا موجود گم نکنند و موجود بحقیقت خداوندست سبحانه
و خلق اندر جنب حق عز و علا همه معدوم اند و طلب معدوم نشان آن ست که حق نیافته ست و قال
ابن الجلاء رحمه الله الفقر ان لا یکون لک فاذا کان لا یکون لک ابو عبدالله ابن الجلاء چنین میگوید
فقیری را دیدم که طعام و شراب نخوردی مر او را از حال او پرسیدم گفت روزی از مدینهٔ رسول صلی الله
علیه وسلم مسافر شدم در بادیه راه گم کردم طعام و شراب نیافتم باز بمدینه رسیدم و شبگاه
بود بر سر تربت رسول صلی الله علیه وسلم آمدم و گفتم یا رسول الله انا ضیفک اللیل اندر خواب
شدم رسول را صلی الله علیه وسلم دیدم که مرا گرده داد نیم از آن بخوردم و بیدار گشتم نیمه گرده اندر
دست یافتم و لقمه اندر دهن پس آن نیمه باقی را بخوردم اکنون چهل سال ست که مرا بطعام و
شراب حاجت نیست پس آنکه مصطفی صلی الله علیه وسلم اندر خواب طعام دهد چنین باشد آنکه

مراد اوراند بیداری طعام مشاهده و شراب محبت حق و هر چگونه بود ولیکن طعام و شراب دنیا سیری حاصل کند و طعام و شراب عارفان هر چند زیادت کرد جوع و عطش زیادت شود که سیری از دوست کفرست ابن الجلا رحمه الله فرمود درویشی آن است که ترا نباشد و چون باشد هم ترا نباشد فقیر را ملک نباشد و چون پدید آید هم ایثار کند هر چند وی بآن معلوم محتاج بود و این سخن بر بنیاد عقبی درست آید با خلق نیکوی کند و روا دارد که حق سبحانه بلای خلق بر وی نهد و جمله سخن آن است که فقیر از بهر حظ خویش نجنبد و چون جنبد برای اغیار جنبد در حدیث است والله فی عون العبد ما دام العبد فی عون اخیه چون حق سبحانه وتعالی معین بنده بود بنده ضعیف و فقیر کی بود و منه التوفیق والقوة وله الحمد والمنة **هذا ذکر بعض الفضائل للخلفاء الراشدین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین** وبالجملة انهم ائمة مشائخ الصوفیة رحمهم الله **وقد اجمع** اهل السنة والجماعة ایدهم الله سبحانه ان ابا بکر الصدیق رضوان الله تعالی علیه افضل الناس بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم خلافا للروافض واکثر المعتزلة **وروی** انه لما خرج من الغار قال صلی الله علیه وسلم البشر یا ابا بکر فان الله تعالی تجلی للناس عامة ولک خاصة وهو رضی الله عنه کان اعظم الناس بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم فی قلوب الصحابة رضی الله عنهم واهیبهم فی صدورهم واجلهم فی عیونهم والاحادیث الصحیحة الدالة علی هذا کثیرة ثم بعده عمر رضی الله عنه ثم بعد عمر عثمان رضی الله عنهما افضل ممن سواه علی قول عامة اهل السنة الا روایة عن ابی حنیفة رحمه الله انه کان یفضل علیا علی عثمان رضی الله عنهما وهو قول الحسین بن الفضل البجلی ومحمد بن اسحق بن خزیمة وتوقف ابو العباس القلانسی فی ذلک والصحیح ما علیه عامة اهل السنة والجماعة وهو الظاهر من قول ابی حنیفة رحمه الله وعن محمد بن الحنفیة رضی الله عنه انه قال قلت لابی ای الناس خیر بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ابو بکر قلت ثم من قال عمر وخشیت ان یقول ثم من فیقول عثمان قلت ثم انت قال ما انا الا رجل من المسلمین اخرجه البخاری وابو داود رحمهما الله ثم بعده علی رضی الله عنه وهو خاتم الخلفاء الراشدین رضی الله عنهم اجمعین وبه تمت خلافة النبوة کما تمت النبوة بالنبی صلی الله علیه وسلم ● ثم اعلم بان جمیع الصحابة رضی الله عنهم مفضلون علی من

فی ذکر بعض الفضائل للخلفاء الراشدین رضوان الله تعالی علیهم اجمعین

البجلی

في فضائل الصحابة رضي الله تعالى عنهم

عداهم من الائمة لقوله صلى الله عليه وسلم خير الناس قرني ثم الذين يلونهم ثم الذين يلونهم قال الراوي
وهو عمران بن حصين رضي الله عنه فلا ادري اذكر بعد قرنه قرنين او ثلاثة الحديث اخرجه البخاري
ومسلم والترمذي وابو داود والنسائي رحمهم الله **والصحابة** هم المختارون لصحبة رسول الله
صلى الله عليه وسلم القائمون بنصرة دين الله عز وجل **فمن السنة** ان يعتقد محبتهم على العموم
ويكف اللسان عن الطعن والقدح في واحد منهم ولا يذكر ما شجر بينهم كما قال عمر بن عبد العزيز رضي
الله عنه تلك دماء قد طهر الله تعالى ايدينا عنها فلا نلوث السنتنا بها بل نكل امرهم الى الله
تعالى **واما** تفضيل اولاد الصحابة رضي الله عنهم فقد قال بعضهم لا نفضل احدا بعد الصحابة
الا بالعلم والتقوى لكن الاصح ان يرتب اولادهم على ترتيب آبائهم الا اولاد فاطمة رضي الله عنها
فانهم مفضلون على اولاد ابي بكر وعمر وعثمان رضي الله عنهم لقربهم من رسول الله صلى الله عليه وسلم
فهم العترة الطاهرة والذرية الطيبة الذين اذهب الله تعالى عنهم الرجس وطهرهم تطهيرا **وفي**
ترجمه العوارف در باب اول در التمسک بالعقیده الصحیحه بسبب اختلاف آراء اختلاف اهواء
که نفوس بشری بران مجبول اند و وجود تنازع مطالب دنیوی که بیشتر دلها بعلت طلب آن
معلول اند و این اختلاف بتدریج درمیان فرق متفرق گشته است و بعداوت و بغض کشید و ظلمات آن
قرنا بعد قرن متراکم شده و بجد جدال و خصومت رسید و بسب و اکفار انجامید پس هر کجا سابقه
عنایت ازلی تعلق گیرد بیخ هوا و عناد از دل او بکشد تا قابل صورت اعتقاد صحیح گردد و
مشاهده حق صریح او را میسر شود **و** در روزگار صحبت رسول صلی الله علیه وسلم صحابه رضی الله عنهم ببرکت آثار
نزول وحی و تواتر انوار نبوت از دنیا و اغراض او اعراض نموده بودند و روی بآخرت آورده و حق را
طالب بوده و بنور ایمان از ورای حجاب مشاهده غیب کرده لاجرم عقائد ایشان از وصمت اختلاف
معرا و دلهای ایشان از بیماری هوا مبرا بود همه یکدل و یک رای و یکزبان و یکبدن بودند چون نور عصمت
بنقاب عزت مختفی شد ظلمت هوا در اشعه آن نور متلاشی گشته بود اندک اندک از کمینگاه
بیرون میتاخت و مزاج قلوب از اعتدال استقامت روی بانحراف نهاد و بحسب بعد از عهد رسالت

الرجس اهل البيت

ولقد

وبقدر انحراف اختلاف پیدا آمد الی یومنا هذا بس هر که طالب عقیدهٔ صحیحه باشد باید که بطبقهٔ صحابه
رضی الله عنهم اجمعین اقتدا کند و آثار ایشان را اقتفا نماید و روی دل از محبت دنیا بگرداند تا دیدهٔ بصیرتش
بنور یقین گشاده شود و حق صرف منکشف شود و این معنی جز بصدق افتقار و حسن التجا بحضرت
وهاب جل ذکره و اعتصام بفضل نامتناهی الهی دست ندهد و هر که را حق سبحانه نعمت صرف رغبت
از دنیا بخشید و بیخ خلاف و نزاع از دل او برکشید و او را محل نظر رحمت خود گردانید و لا یزالون مختلفین
الا من رحم ربک و علامتش آن بود که بنظر رحمت و شفقت در محجوبان ملت و در عموم خلق نظر کند
و با ایشان طریق نزاع و عناد نسپرد و فبما رحمة من الله لنت لهم و از عذاب عداوت و مخالفت
نجات یابد و در آن طایفه که بفرقهٔ ناجیه ملقب گشته اند داخل گردد و شک نیست که محبت محبوب
اقتضای محبت کند با هر که نسبتی بقرب و قرابت با او دارد و صحابه و اهل بیت رسول صلی الله علیه و سلم
و رضی الله عنهم اجمعین بعضی هم نسبت صورت و معنی داشتند و بعضی مجرد نسبت معنی و نسبت
معنوی از نسبت صوری کاملتر است و کی روا دارد مومن حقیقی که در صحابهٔ رسول صلی الله علیه و سلم
و رضی عنهم قدح کند و حال آنکه ایشان از جهت محبت او مهاجرت معاهد و اوطان و مفارقت
اقارب و اقران اختیار کرده اند و اموال و ازواج را در مقدم مبارکش نثار کرده اند و چگونه باشد
دلی که در وی ایمان و محبت رسول صلی الله علیه و سلم بود و محبت اهل بیت او ممتلی و طافح که خود
اگر مجرد نسبت قرابت بودی واجب شدی محبت ایشان فکیف که با نسبت قرابت صورت نسبت
قرب معنی هم داشتند و اگر طاعن در صحابه رضوان الله علیهم اجمعین از سر انصاف در نگرد و بتحقیق داند که منشا
و مبدا بغض ایشان آن بوده است که از احوال ظواهر آثار نفوس ایشان که در بعضی مخالفات و مشاجرات
بحکم بشریت گاه گاه در میان ایشان رفته است نقلی چند بعضی از ارباب ظواهر و اصحاب نفوس شنیده
و نکرات و مرات آن را شنوده اند و بصفات نفسانی در آن تصرف نموده اند و قیاس بر حال خود کرده
و پنداشته که ایشان را ظهور این عوارض حکمی مستمر و مقامی مستقر بود و این پندار در باطن ایشان تخم هوا
و عصبیت کاشته و مستاصل و متفرع شده و بطریق توارث خلف از سلف آن را در مرتبهٔ تقلید فرا گرفته

و محجوبان

وبا خود تصور تحقیق و خروج از دایره تقلید کرده و اوهام و فهم ایشان از آن برتر آمده و ندانسته که حرکات
نفوس ایشان و غلبات بشری بر صفات قلبی ایشان علی الندور و در بعضی احیان بر سبیل ابتلا و امتحان واقع
شده و عن قریب نفوس ایشان از حرکت آرامیده و دلهای ایشان از تشبث کدورات صفات
نفسانی خلاص یافته و بمحل صفا و صفات خود رجوع کرده و در مرکز انصاف و اعتراف و انابت و استغفار
قرار گرفته و درجهٔ دیگر شان افزوده مصرع حفظت شیئا و غابت عنک اشیاء و ممکن
نیست که تا علاقهٔ بشری باقی بود خلاص کلی از ظهور صفات نفوس دست دهد و حکمت الهی در ضمن
آن اسرار نامتناهی ست و حکم ربوبیت در محل عبودیت از جهت تصفیه قلوب اولیا و تزکیهٔ نفوس اصفیا گاه گاه
اقتضاء ابتلا میکند و اصحاب رسول صلی الله علیه و سلم و رضی الله عنهم اگرچه ببرکت قبول آثار وحی و مشاهدهٔ
انوار اطوار نبوت صفای قلوب و طهارت نفوس یافته بودند و دیدهٔ بصیرتشان بنور یقین روشن شده
و از دنیا و لذات او اعراض نموده و روی بآخرت آورده ولیکن بحکم بشریت گاه گاه از ظهور صفات
نفسانی خالی نبودند پس باید که نظر بر صفای قلوب ایشان کنند که اکثر اوقات در آن صفات بوده اند
نه بصفات بشری و نفسانی که گاه گاه بر ظواهر ایشان رفته ست چه مقصود مورد ایشان صفای باطن و فطرت
بوده ست چنانکه کلام مجید از آن عبارت کرده که رحماء بینهم پس صاحب حقد را در فصل این خصومت بر حکومت
الهی اقتصار اولی ست و تبدیل بغض بمحبت سبیل جنة المأوی ست و علامت صحت محبت آنست که
اعمال صالحه و اخلاق مرضیه محبوب را متابعت کند و الا آیات کذب بر صحیفهٔ احوال او واضح و لایح بود

وقال الشیخ الامام العارف العالم الصدوق شیخ الشیوخ شهاب الدین ابو حفص
عمر بن محمد السهروردی روح الله تعالی روحه فی رسالته المسماة باعلام الهدی فی عقیدة ارباب التقی
وقد رتبها علی عشرة فصول و الفها وهو مجاور بمکة حرسها الله تعالی وزادها شرفا وقال
فی اول الرسالة فاستخرت الله تعالی ودعوت فی الملتزم و المستجار و تمسکت بالارکان و الاستار
وسألت الله تعالی ان ینفع بما اذکره و یجعله خالصا لوجهه و یحرسنی فیه من الخطأ و الزلل و بعد
الاستخارة و الدعاء استملیت هذا المختصر من باطنی و شرطت علی نفسی ان یکون القلب ناظرا الی الله

تعالى مستعينا به سبحانه وربما كان الخاطر يقف في شيء منه فاطوف حول الكعبة حتى ينشرح
الصدر للقبول في الفصل التاسع من هذه الرسالة في ذكر اصحاب الرسول صلى الله عليه وسلم ورضي الله
عنهم واهل بيته الطاهرين رضوان الله عليهم اجمعين اعلم ان ميراث النبوة العلم وقد توارثه اصحابه صلى الله
عليه وسلم ورضي عنهم واهل بيته رضوان الله عليهم وقد وجب عليك محبة الجميع فلا تكن مائلا الى احدى
الجهتين دون الاخرى فان ذلك هوى ولا ينزع منك هذا الميل حتى يتنازل باطنك في شيء من محبة الله شيء ما
تعالى الخاص فيتبرأ من الهوى ويكون عندك شغل شاغل بما اعطيت فتنظر بصفاء بصيرتك وتنكشف
لك محاسنهم وتغطي ما تنكره من احد منهم فالاشتغال بالعصبية والخوض في امرهم شغل البطالين وقد تروح
قوم الى البطالة وتجردوا على المخالفات وارتكاب المناهي اتخذوا ما زعموه محبة جنة لهم وحدثوا انفسهم ان
ذلك ينفعهم كلا حتى يستقيموا على الجادة المستقيمة فلا تنفع محبتهم بغير التقوى فمن في قلبه حب رسول الله صلى الله
عليه وسلم لا بد له من حب اولاد رسول الله صلى الله عليه وسلم ورضي عنهم **واما اصحابه** فابو بكر رضي
الله عنه وفضائله لا تنحصر وعمر وعثمان وعلي رضي الله تعالى عنهم اجمعين وكونك تنسب عليا رضي
الله عنه الى النبي صلى الله عليه وسلم بالصحبة اكمل في وصفه من نسبة القرابة والكل عال الا ان نسبة القرابة
نسبة صورة ونسبة الصحبة نسبة معنى وكيف يسع قلب المؤمن ان يقدح في اصحاب رسول الله صلى الله
عليه وسلم وهم مع رسول الله صلى الله عليه وسلم كجسد واحد بذلوا الاموال والازواج وهجروا الاوطان والاقراب
وقاطعوا الاتراب والاقران في محبته صلى الله عليه وسلم واعلم ايها المتبرئ من الهوى والعصبية
ان اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم مع نزاهة بواطنهم وطهارة قلوبهم كانوا بشرا وكانت لهم
نفوس وللنفوس صفات تظهر فقد كانت نفوسهم تظهر بصفة وقلوبهم منكرة لذلك فيرجعون الى حكم
قلوبهم وينكرون ما كان من نفوسهم فانتقل اليسير من آثار نفوسهم الى ارباب نفوس عدموا القلوب
فما ادركوا قضايا قلوبهم وصار صفات نفوسهم مدركة عندهم الخبيثة النفيسة فبنوا تصرف النفوس النفيسة
على الظاهر المفهوم عندهم ووقعوا في بدع وشبه واردتهم كل مورد وجرعتهم كل شرب وبي
فاستعجم عليهم صفاء قلوبهم ورجوع كل واحد الى الانصاف واذعانه لما يجب من الاعتراف لان

نفوسهم كانت محفوفة بانوار القلوب فلما توارث ذلك ارباب النفوس المتسلطة الامارة بالسوء القاهرة
المحرومة انوارها اورث عندهم العداوة والبغضاء فان قبلت النصح فامسك عن التصرف في
امرهم فامرهم اكبر من ان تخوض فيه واعتقد ان امير المؤمنين عليا رضي الله عنه اجتهد في الخلافة
واصاب في الاجتهاد وكان احق الناس بالخلافة اذ ذاك وان معاوية رضي الله عنه اجتهد في ذلك
واخطأ في الاجتهاد ولم يكن مستحقا مع علي رضي الله عنهما والله سبحانه ينفعنا بمحبتهم ويحشرنا
في زمرتهم **وقال الامام الحافظ** ابو سعد اسمعيل بن علي بن الحسين السمان رحمه الله في كتاب
الموافقة بين اهل البيت والصحابة رضي الله عنهم اجمعين وقد اختصر هذا الكتاب الامام العلامة ابو القاسم
محمود بن عمر بن محمد بن عمر الزمخشري صاحب الكشاف الملقب بجار الله لانه جاور بمكة سنين بحذف
الاسانيد والتكرار واقتصر على نصوص الاخبار وقال انبانا بالاصل الامام الاستاد ابو علي الحسين
بن مردك الرازي قال انبانا المصنف ابو سعد السمان وقال في الانساب ابو سعد اسمعيل بن علي
بن الحسين السمان الحافظ من اهل الري كان حافظا رحالا سافر الى العراق والحجاز والشام وديار
مصر وادرك الشيوخ وانصرف الى الري وكان شيخ المعتزلة بها في عصره توفي سنة خمسين
واربعمائة او قريبا منها وكان شيخا ثقة في الرواية حافظا الفهم ولكنه يقول بتفويض الاعمال
الى العباد وينكر القدر **قال** بعضهم حدثنا ابو سعد السمان الرازي لفظا مع براءتي من بدعته
فما روي عن ابي بكر رضي الله عنه في فضل علي بن ابي طالب رضي الله عنه **قال** حدثني حبشي بن جنادة
كنت جالسا عند ابي بكر الصديق رضي الله عنه فقال من كانت له عند رسول الله صلى الله عليه وسلم
عدة فليقم فقام رجل فقال يا خليفة رسول الله وعدني رسول الله صلى الله عليه وسلم ثلاث
حثيات من تمر فقال رضي الله عنه ارسلوا الى علي رضي الله عنه فقال يا ابا الحسن ان هذا يزعم
ان رسول الله صلى الله عليه وسلم وعده ان يحثي له ثلاث حثيات من تمر فاحثها له قال فحثاها
فقال ابو بكر رضي الله عنه عدوها فوجدوها في كل حثية ستين لا تزيد واحدة على الاخرى فقال ابو بكر
رضي الله عنه صدق الله عز وجل ورسوله صلى الله عليه وسلم قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم ليلة الهجرة

حینکل خرما

دخن

ونحن خارجون من الغار نريد المدينة يا ابا بكر كفي وكف علي في العدل سواء **وعن** زيد بن يثيع رضي الله عنه
انه قال سمعت ابا بكر الصديق رضي الله عنه يقول رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم خيم خيمة
وهو متكئ على قوس عربية وفي الخيمة علي وفاطمة والحسن والحسين رضي الله عنهم فقال عليه السلام يا معشر
المسلمين انا سلم لمن سالم اهل الخيمة حرب لمن حاربهم ولي لمن والاهم لا يحبهم الا سعيد الجد طيب
المولد ولا يبغضهم الا شقي الجد ردي المولد فقال رجل يا زيد انت سمعت منه قال اي ورب الكعبة
وعن قيس بن ابي حازم رضي الله عنه انه قال التقى ابو بكر وعلي رضي الله عنهما فتبسم ابو بكر
في وجه علي رضي الله عنهما فقال له علي رضي الله عنه ما لك تبسمت في وجهي فقال ابو بكر رضي الله عنه
سمعت النبي صلى الله عليه وسلم لا يجوز احد الصراط الا من كتب له علي بن ابي طالب الجواز فضحك
علي رضي الله عنه وقال الا ابشرك يا ابا بكر قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تكتب الجواز الا
لمن احب ابا بكر رضي الله عنه **وقال** فيما روي عن علي رضي الله عنه في فضل ابي بكر رضي الله عنه
عن علي رضي الله عنه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لجبرئيل من يهاجر معي قال ابو بكر الصديق
رضي الله عنه فمن ذلك اليوم سماه الله عز وجل صديقا كان خليفة رسول الله صلى الله عليه وسلم على الصلوة
رضيه لديننا فرضيناه لدنيانا **وعن** سعيد بن المسيب رضي الله عنه انه قال خرج علي رضي
الله عنه يوم بويع ابو بكر رضي الله عنه فقال ايها الناس ايكم يؤخر رجلا قدمه رسول الله صلى الله
عليه وسلم فجاء علي بكلمة لم يجئ بها احد ولما بويع ابو بكر رضي الله عنه بايعه علي واصحابه رضي الله عنهم قام
ابو بكر ثلاثا يقول قد اقلتكم بيعتكم هل من كاره فيقوم علي رضي الله عنه واول الناس فيقول والله
لا نقيلك ولا نستقيلك ابدا قدمك رسول الله صلى الله عليه وسلم تصلي بالناس فمن ذا الذي يؤخرك **و**
قال علي رضي الله عنه لا اجد احدا يفضلني على ابي بكر رضي الله عنه الا جلدته حد المفتري
ابو بكر رضي الله عنه خير الناس بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم وبعد النبيين والمرسلين صلوات الله وسلامه
عليهم اجمعين **وعن** محمد بن عقيل بن ابي طالب قال خطبنا علي رضي الله عنه فقال يا ايها الناس
من اشجع الناس قلنا انت يا امير المؤمنين قال ذاك ابو بكر الصديق رضي الله عنه انه لما كان يوم بدر وضعنا لرسول الله

يقوم

العريش فقلنا من يقيم عنده لا يدنو اليه احد من المشركين فما قام عليه الا ابو بكر رضي الله عنه وانه كان
خيمة
شاهر السيف على رأسه صلى الله عليه وسلم فكلما دنا اليه احد هوى اليه ابو بكر رضي الله عنه بالسيف ودخل
ابو سفيان على علي والعباس فقال يا علي وانت يا عباس ما بال هذا الامر في اذل قبيلة من قريش
واقلها والله لئن شئت لاملأن عليه خيلا ورجلا ولآخذنها عليه من اقطارها فقال له علي رضي الله عنه
لا والله ما اريد ان تملأها عليه خيلا ورجلا فلولا انا راينا ابا بكر رضي الله عنه لذلك اهلا ما خليناه
واياها يا ابا سفيان ان المؤمنين قوم نصحة بعضهم لبعض متوادون وان بعدت ديارهم وابدانهم
وان المنافقين قوم غششة بعضهم لبعض متخاونون وان قربت ديارهم وابدانهم ●
لما قبض ابو بكر الصديق رضي الله عنه وسجي عليه ارتجت المدينة بالبكاء كيوم قبض رسول الله صلى الله
عليه وسلم فجاء علي رضي الله عنه باكيا مسرعا مسترجعا وهو يقول اليوم انقطعت خلافة النبوة حتى
وقف على باب البيت الذي فيه ابو بكر رضي الله عنه مسجى فقال رحمك الله يا ابا بكر كنت الف رسول الله
وانيسه ومستروحه وثقته وموضع سره ومشاورته كنت اول القوم اسلاما واخلصهم ايمانا واشدهم
يقينا واخوفهم لله واعظمهم غناء في دين الله عز وجل واحوطهم على رسول الله صلى الله عليه وسلم
واشفقهم على الاسلام وايمنهم على اصحابه واحسنهم صحبة واكثرهم مناقب وافضلهم سوابق وارفعهم
درجة واقربهم وسيلة واشبههم برسول الله صلى الله عليه وسلم هديا وسمتا ورحمة وفضلا وخلقا
واشرفهم منزلة واكرمهم عليه واوثقهم عنده فجزاك الله عز وجل عن الاسلام وعن رسوله وعن
المسلمين خيرا كنت عنده بمنزلة السمع والبصر صدقت رسول الله حين كذبه الناس فسماك الله سبحانه
في تنزيله صديقا فقال عز من قائل والذي جاء بالصدق محمد وصدق به ابو بكر وواسيته حين
بخلوا وقمت معه عند المكاره حين عنه قعدوا وصحبته في الشدة احسن صحبة ثاني اثنين وصاحبه
في الغار والمنزل عليه السكينة ورفيقه في الهجرة وخليفته في دين الله عز وجل وامته احسنت الخلافة
حين ارتد الناس وقمت بالامر ما لم يقم به خليفة نبي نهضت حين وهن اصحابك وبرزت حين استكانوا
وقويت حين ضعفوا ولزمت منهاج رسول الله صلى الله عليه وسلم اذ كنت خليفة حقا لم تنازع

ولم

صحاح

تفشل الرجل بسبب ضعیف

وقد فشل من باب ... مختار

جبن

تعتعت بالفتح والتشدید سخن بتکرار گفتن و باز گردانیدن هم

ولم تقدع بزعم المنافقین وکبت الکافرین وکره الحاسدین وصغر الفاسقین وغیظ الباغین وقمت وصغر
بالامر حین فشلوا ونطقت اذ تتعتعوا ومضیت بنور اذ وقفوا فاتبعوک فهدوا وکنت
اخفضهم صوتا واعلاهم فوقا واقلهم کلاما واصوبهم منطقا واطولهم صمتا وابلغهم قولا واکبرهم رایا
واشجعهم نفسا واعرفهم بالامور واشرفهم عملا کنت والله للدین یعسوبا اولا حین نفر الناس عنه
وآخرا حین فشلوا کنت للمؤمنین ابا رحیما اذ صاروا علیک عیالا فحملت اثقال ما ضعفوا عنه ورعیت ما اهملوا
وحفظت ما اضاعوا وعلوت اذ هلعوا وصبرت اذ جزعوا فادرکت اوتار ما طلبوا وراجعوا رشدهم
برایک فظفروا ونالوا بک ما لم یحتسبوا کنت علی الکافرین عذابا صبا ونهبا وللمؤمنین رحمة وانسا
وحصنا فطرت والله بغنائها وفزت بحبائها وذهبت بفضائلها وادرکت سوابقها لم تفلل بقبابها
حجتک ولم تضعف بصیرتک ولم تجبن نفسک ولم یزغ قلبک کنت کالجبل لا تحرکه العواصف
ولا تزیله القواصف کنت کما قال رسول الله صلی الله علیه وسلم امن الناس علیه فی صحبتک وذات
یدک وکما قال ضعیفا فی بدنک قویا فی امر الله متواضعا فی نفسک عظیما عند الله جلیلا فی اعین
المؤمنین کبیرا فی انفسهم لم یکن لاحد فیک مغمز ولا لقائل فیک مهمز ولا لاحد فیک مطمع ولا لمخلوق عندک
هوادة الضعیف الذلیل عندک قوی عزیز والقوی العزیز عندک ضعیف ذلیل حتی تاخذ منه الحق
والقریب والبعید عندک فی ذلک سواء اقرب الناس الیک اطوعهم لله عز وجل واتقاهم له سبحانه
شانک الحق والصدق والرفق وقولک حکم وحتم وامرک حلم وحزم ورایک علم وعزم فاقلعت
وقد نهج السبیل وسهل العسیر واطفئت النیران واعتدل بک الدین وقوی الایمان وثبت الاسلام والمسلمون
وظهر امر الله ولو کره الکافرون فجلیت عنهم فابصروا فسبقت والله سبقا بعیدا واتعبت من
بعدک اتعابا شدیدا وفزت بالخیر فوزا مبینا فجللت عن البکاء وعظمت رزیتک فی السماء وهدت
مصیبتک الانام فانا لله وانا الیه راجعون رضینا عن الله سبحانه قضاءه وسلمنا له امره فوالله
لن یصاب المسلمون بعد رسول الله صلی الله علیه وسلم بمثلک ابدا کنت للدین عزا وحرزا وکهفا
وللمؤمنین فئة وحصنا وغیثا وعلی المنافقین غلظة وکظما وغیظا فالحقک الله سبحانه بنبیک فیئة

ولا حرمنا الله عز وجل اجرك ولا اضلنا بعدك فانا لله وانا اليه راجعون وسكت القوم حتى انقضى كلامه ثم
بكى اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم ورضي عنهم حتى علت اصواتهم وقالوا صدقت يا ختن رسول الله
صلى الله عليه وسلم **وقال** فيما روى علي عن ابي بكر رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم
عن اسماء بن الحكم الفزاري انه قال سمعت عليا رضي الله عنه يقول كنت اذا سمعت من رسول الله صلى الله عليه وسلم
علما نفعني الله عز وجل به وكان اذا حدثني عنه غيره استحلفته واذا حلف صدقته وحدثني ابو بكر
رضي الله عنه وصدق ابو بكر رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ما من عبد مسلم يذنب ذنبا ثم
يتوضأ فيحسن الوضوء ثم يصلي ركعتين ثم يستغفر الله عز وجل الا غفر الله تعالى له **ولما** قبض رسول الله
صلى الله عليه وسلم اختلف اصحابه رضي الله عنهم فقالوا ادفنوه في البقيع وقال آخرون ادفنوه
في موضع الجنائز وقال آخرون ادفنوه في مقابر اصحابه فقال ابو بكر رضي الله عنه اخروا فانه لا ينبغي
رفع الصوت عند النبي صلى الله عليه وسلم حيا ولا ميتا فقال علي رضي الله عنه ابو بكر مؤتمن على ما جاء به
قال ابو بكر رضي الله عنه عهد الي رسول الله صلى الله عليه وسلم انه ليس من نبي يموت الا دفن حيث
يقبض **وعن علي** رضي الله عنه قال قال لي ابو بكر رضي الله عنه قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم
يا ابا بكر اذا رايت الناس يسارعون في الدنيا فعليك بالآخرة واذكر الله سبحانه عند كل حجر ومدر
يذكرك اذا ذكرته ولا تحقرن احدا من المسلمين فان صغير المسلمين عند الله كبير **وعن علي**
رضي الله عنه عن ابي بكر رضي الله عنه قال الصلوة على النبي صلى الله عليه وسلم امحق للخطايا من الماء
للنار والسلام على النبي صلى الله عليه وسلم افضل من عتق الرقاب وحب رسول الله صلى الله عليه وسلم
افضل من مهج الانفس **وقال** في ذكر فاطمة وابي بكر رضي الله عنهما جاءت فاطمة رضي الله
عنها الى ابي بكر رضي الله عنه فقالت اعطني فدك فان رسول الله صلى الله عليه وسلم وهبها
لي قال رضي الله عنه صدقت يا بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم ولكني رايت رسول الله صلى الله
عليه وسلم يقسمها فيعطي الفقراء والمساكين وابن السبيل بعد ان يعطيكم منها قوتكم فما تصنعين
بها فقالت افعل فيها كما كان يفعل فيها ابي رسول الله صلى الله عليه وسلم قال فلك على

في اختلاف الاصحاب رضي الله عنهم يوم رحلة النبي صلى الله عليه وسلم للدفن

في ذكر فضيلة الذكر والتصلية والتسليم والمحبة للنبي صلى الله عليه وسلم

ان افعل

ان افعل فيها ما كان يفعل ابوك رسول الله صلى الله عليه وسلم قالت والله لتفعلن قال والله لافعلن
ذلك قالت اللهم اشهد وكان ابو بكر رضي الله عنه يعطيهم منها قوتهم ويقسم الباقي للفقراء
والمساكين وابناء السبيل ثم فعل ذلك عمر بن الخطاب رضي الله عنه ثم فعل ذلك علي بن ابي طالب رضي الله عنه
فقيل له في ذلك فقال رضي الله عنه اني لاستحيي من الله عز وجل ان انقص شيئا فعله ابو بكر وعمر رضي الله عنهما
جاءت فاطمة الى ابي بكر رضي الله عنهما تطلب ميراثها من رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال
لها ابو بكر رضي الله عنه بابي انت وبابي ابوك انه صلى الله عليه وسلم قال لا نورث ما تركنا صدقة
جاءت فاطمة الى ابي بكر رضي الله عنهما فقالت يا خليفة رسول الله صلى الله عليه وسلم انت
ورثت رسول الله ام اهله قال لا بل اهله قالت فما بال الخمس قال اني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم
يقول ان الله تعالى اذا اطعم نبيا طعمة ثم قبضه كان للذي بعده فلما وليت رأيت ان ارده
على المسلمين قالت انت ورسول الله اعلم ثم رجعت **عن ابي بكر** رضي الله عنه قال لما زوج
النبي صلى الله عليه وسلم ابنته فاطمة من علي رضي الله عنهما قال صلى الله عليه وسلم زينوا حبيبتي
وقرة عيني حبيبتي وقرة عيني بافضل زينتكم واكثروا الطيب ولا تنسوا الحناء **وعن** فاطمة رضي الله وقرة عيني فاطمة
عنها ان النبي صلى الله عليه وسلم قال لعلي رضي الله عنه يكون قوم يحبون من بعدي يدعون
الرفضة فانما ادركتهم فاقتلهم فانهم مشركون وعلامة ذلك انهم يشتمون ابا بكر وعمر رضي الله
عنهما **جاء ابو بكر** الى فاطمة رضي الله عنهما حين مرضت فاشتد مرضها واستاذن عليها فقال
لها علي رضي الله عنه هذا ابو بكر رضي الله عنه على الباب فان شئت ان تاذني له قالت او ذاك احب اليك
قال علي رضي الله عنه نعم فدخل ابو بكر رضي الله عنه فاعتذر اليها وكلمها فرضيت عنه رضي الله تعالى
عنهما **وقال** في الصلوة على فاطمة رضي الله عنها توفيت فاطمة رضي الله عنها بين المغرب
والعشاء فحضرها ابو بكر وعثمان وعبد الرحمن ابن عوف والزبير بن العوام رضي الله عنهم فلما وضعت
ليصلي عليها قال علي رضي الله عنه تقدم يا ابا بكر قال ابو بكر رضي الله عنه اتقدم وانت شاهد قال
علي رضي الله عنه نعم فتقدم فوالله لا يصلي عليها غيرك فتقدم ابو بكر رضي الله عنه فصلى عليها فكبر عليها

اربعًا ودفنت ليلًا وقال في رواية ابي بكر رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم في الحسن
والحسين رضي الله عنهما قال ابو بكر رضي الله عنه سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول للحسن والحسين رضي الله عنهما هذان
سيدا شباب اهل الجنة وقال في استخلاف ابي بكر عمر رضي الله عنهما لما ثقل ابو بكر رضي الله عنه
اشرف على الناس من كوة فقال ايها الناس اني قد عهدت عهدا افترضونه فقال الناس رضينا خليفة
رسول الله صلى الله عليه وسلم فقام علي رضي الله عنه فقال لا نرضى الا ان يكون عمر بن الخطاب رضي الله عنه وقال
علي ايضا رضي الله عنه ما كنا لنرضى الا لعمر بن الخطاب وزاد رضيًا انك رضيت به فقال ابو بكر لعلي
رضي الله عنهما خيرًا وعن علي رضي الله عنه انه قال لما حضرت ابا بكر رضي الله عنه الوفاة اقعدني عند
راسه قال لي يا علي اذا انا مت فاغسلني بالكف التي غسلت بها النبي صلى الله عليه وسلم وكفني رسول الله
واذهبوا بي الى البيت الذي فيه رسول الله صلى الله عليه وسلم فان رايتم الباب قد انفتح بغير مفتاح فادخلوني
والا فردوني الى مقابر المسلمين حتى يحكم الله عز وجل بين عباده وقال في ذكر علي ابا بكر وعمر
رضي الله عنهم عن علي بن ابي طالب رضي الله عنه قال كنت جالسا عند النبي صلى الله عليه وسلم
ابا بكر فاقبل ابو بكر وعمر رضي الله عنهما فقال النبي صلى الله عليه وسلم يا علي هذان سيدا كهول اهل الجنة من
الاولين والآخرين الا النبيين والمرسلين يا علي لا تخبرهما وعن علقمة رضي الله عنه انه ضرب بيده على منبر
الكوفة فقال خطبنا علي رضي الله عنه على هذا المنبر فذكر ما شاء الله سبحانه ان يذكر ثم قال انه بلغني ان
ناسًا يفضلوني على ابي بكر وعمر رضي الله عنهما ولو كنت تقدمت في ذلك لعاقبت فيه ولكني اكره العقوبة
قبل التقدم فمن اتيت به بعد مقامي هذا قد قال شيئا من ذلك فهو مفتر وعليه ما على المفتري ان خير
الناس بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم ابو بكر ثم عمر رضي الله عنهما ثم الله اعلم بالخير بعد وقال فيما
روى عن عمر رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم في فضائل علي رضي الله عنه قال عمر رضي الله عنه سمعت
رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لو ان السموات والارض وضعتا في كفة ووزن ايمان علي
لرجح ايمان علي رضي الله عنه وعن عمر رضي الله عنه ان النبي صلى الله عليه وسلم قال لعلي رضي الله عنه من
كنت مولاه فعلي مولاه وعن البراء رضي الله عنه انه قال كنا مع رسول الله صلى الله عليه وسلم

فلما

فلما اتينا غدير خم دعا عليا رضي الله عنه فاخذ بيده ثم قال صلى الله عليه وسلم الست اولى بالمومنين من انفسهم
قالوا بلى قال صلى الله عليه وسلم وهذا مولاي ومولى من انا مولاه اللهم وال من والاه وعاد من عاداه
فلقي عليا عمر رضي الله عنهما فقال عمر لعلي رضي الله عنهما هنيئا لك اصبحت مولى كل مومن ومومنة وقال
فيما روى عن علي رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم في فضل عمر رضي الله عنه عن ابن عباس رضي الله عنهما
انه قال لما فتح الله المدائن على اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم في ايام عمر رضي الله عنه امر عمر رضي الله عنه
بالانطاع فبسطت في مسجد رسول الله صلى الله عليه وسلم فاول من بدر اليه الحسن بن علي رضي الله عنهما فقال
يا امير المومنين اعطني حقي مما فتح الله على المسلمين فقال رضي الله عنه بالرحب والكرامة فامر له بالف درهم ثم انصرف
فبدر اليه الحسين بن علي رضي الله عنهما فقال يا امير المومنين اعطني حقي مما فتح الله على المسلمين فقال رضي الله عنه
بالرحب والكرامة فامر له بالف درهم ثم انصرف فبدر اليه ابنه عبد الله بن عمر رضي الله عنهما فقال يا امير المومنين
اعطني حقي مما فتح الله تعالى على المسلمين فقال رضي الله عنه بالرحب والكرامة فامر له بخمسمائة درهم فقال يا
امير المومنين انا رجل اشتد اضرب بالسيف بين يدي رسول الله صلى الله عليه وسلم والحسن والحسين رضي الله عنهما
طفلان يدرجان في سكك المدينة تعطيهما الفا الفا وتعطيني خمسمائة درهم فقال رضي الله عنه نعم اذهب
فائتني باب كابيهما وام كامهما وجد كجدهما وجدة كجدتهما وعم كعمهما وعمة كعمتهما وخال كخالهما
وخالة كخالتهما فانك لا تاتيني به اما ابوهما فعلي المرتضى وامهما فاطمة الزهراء وجدهما محمد المصطفى
وجدتهما خديجة الكبرى وعمهما جعفر بن ابي طالب وعمتهما ام هاني بنت ابي طالب وخالهما ابراهيم بن رسول الله
صلى الله عليه وسلم وخالتهما رقية وام كلثوم بنتا رسول الله صلى الله عليه وسلم فسمع بذلك علي رضي الله عنه
فقام م — فقال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول عمر بن الخطاب سراج اهل الجنة فبلغ ذلك عمر رضي الله عنه
رحمته — ومعه جماعة من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم ورضي عنهم فاتى الى باب علي رضي الله عنه فدق الباب
فخرج علي رضي الله عنه فقال اسمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول عمر بن الخطاب سراج اهل الجنة
قال نعم قال اكتب لي خطا فكتب بسم الله الرحمن الرحيم هذا ما ضمن علي بن ابي طالب لعمر بن الخطاب
رضي الله عنهما عن رسول الله صلى الله عليه وسلم عن جبرئيل عليه الصلاة والسلام عن الله تبارك وتعالى ان عمر بن الخطاب سراج اهل الجنة

في الجنة فاخذها عمر واعطاها احد اولاده قال اذا انا مت وغسلتموني وكفنتموني فادرجوا هذه معي
في كفني حتى القى بها ربي عز وجل فلما اصيب وغسل وكفن ادرج معه في كفنه ودفن رضي الله عنه وقال
في قول عمر في مناقب علي رضي الله عنهما وفي رجوعه اليه في الاحكام عن ابن عباس رضي الله عنهما انه قال
خطبنا عمر رضي الله عنه فقال علي اقضانا وابي اقرأنا واتي عمر رضي الله عنه بامرأة مجنونة
حبلى قد زنت فاراد ان يرجمها فقال له علي رضي الله عنه يا امير المؤمنين اما سمعت ما قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم رفع القلم عن ثلث عن المجنون حتى يبرأ وعن الغلام حتى يدرك وعن النائم حتى يستيقظ
فخلى عنها وفي عدة من المسائل رجع عمر الى قول علي رضي الله عنهما ثم قال عجزت النساء ان يلدن
مثل علي بن ابي طالب لولا علي لهلك عمر وخطب عمر رضي الله عنه الناس فقال ردوا
الجهالات الى السنة وقال عمر رضي الله عنه ايضا اعوذ بالله سبحانه من معضلة لا علي لها واستعدى رجل
على علي وكان علي جالسا في مجلس عمر فالتفت عمر الى علي رضي الله عنهما فقال له يا ابا الحسن قم فاجلس
مع خصمك فقام علي وجلس مع خصمه فتناظرا وانصرف الرجل ورجع علي رضي الله عنه الى مجلسه فتبين عمر
رضي الله عنه التغير في وجهه رضي الله عنه فقال يا ابا الحسن ما لي اراك متغيرا اكرهت ما كان قال نعم يا امير المؤمنين
قال ولم ذاك قال لانك كنيتني بحضرة خصمي فالا قلت لي قم يا علي فاجلس مع خصمك فاخذ عمر
برأس علي رضي الله عنهما وقبل بين عينيه ثم قال بابي انتم بكم هدانا الله عز وجل وبكم اخرجنا من الظلمات
الى النور وقال في ذكر علي رضي الله عنه على من ذكر ابا بكر وعمر رضي الله عنهما بسوء وفضله عليهما
عن سويد بن غفلة رضي الله عنه انه قال قلت لعلي رضي الله عنه اني مررت بقوم من الشيعة يذكرون
ابا بكر وعمر رضي الله عنهما وينتقصونهما ولولا انهم يعلمون انك تضمر ما هم عليه لم يجترؤا على ذلك فقال
علي رضي الله عنه اعوذ بالله عز وجل ان اضمر لهما الا الحسن الجميل لعن الله من اضمر لهما الا الحسن الجميل اخوا
رسول الله صلى الله عليه وسلم ووزيراه ثم نهض دامع العين يبكي قابضا على يدي حتى صعد المنبر
قابضا على لحيته ينظر فيها وهي بيضاء فقد اجتمع الناس فقام وخطب خطبة موجزة بليغة فقال
ما بال اقوام يذكرون سيدي قريش وابوي المسلمين بما انا عنه متنزه وعما يقولون بريء وعلى ما

يقولون معاً فوالذي خلق الجنة وبرأ النسمة انهما لا يحبهما الا المؤمن ولا يبغضهما الا الفاجر الردي
من لكم بمثلهما من احبهما فقد احبني ومن ابغضهما فقد ابغضني وانا منه بريء وقال علي
رضي الله عنه ان اقواماً يفضلونني عليهما في قلوبهم بقية من النفاق يريدون بذلك فرقة اهل
الاسلام واختلاف الامة وقد نبأني بخبرهم رسول الله صلى الله عليه وسلم وامرني بقتلهم اخوان
العلانية اعداء السيرة يحسن الكذب عندهم ويظهر الفجور منهم يبطلون الحقوق ويتوصلون على الفجور
ويتفكهون بشتم اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم ورضي عنهم والوقيعة فيهم واتباع ما شجر بينهم
ما قد عفا الله تعالى لهم يتعلم الصغير من الكبير ويربوا على ذلك الصغير حتى يكون كبيراً وتندرس السنة
وتحيي البدعة المتمسك بسنة رسول الله صلى الله عليه وسلم في ذلك الزمان افضل الشهداء وافضل العباد
وافضل المجاهدين طوبى لهم لم يدرج على وجه الارض ابغض الى الله تعالى من الروافض ارفض الله
سبحانه عليهم غضبي والسماء تظلها كارهة لهم علماؤهم يومئذ شر من اظلت السماء من عندهم تخرج
الفتنة وفيهم تعود اولئك يسمون في ملكوت السموات الارجاس والانجاس فاذا لعن اصحاب رسول
الله صلى الله عليه وسلم في المجالس والمحافل والمساجد وجعلوه شعارهم انسلخت الحكمة من الصدور فيمسخ الله تعالى
الروافض واهل البدع قالوا كيف نصنع يا امير المؤمنين ان نحن ادركنا ذلك الزمان قال رضي الله عنه
كونوا كحواري عيسى بن مريم صبروا اصبروا وتمسكوا بما نحن عليه وما امركم الله به من طاعة نبيه وحب صحابته
وترك مفارقتهم ان اصحاب عيسى بن مريم صلوات الله وسلامه على نبينا وعليه وعلى جميع الانبياء والمرسلين
ورضي عن صحابته نشروا بالمناشير وحملوا على الخشب وانا اقول لكم الموت على الحق والسنة خير من الحيوة على
المعصية والبدعة واعلموا ان خير الناس في هذه الامة بعد نبينا صلى الله عليه وسلم ابو بكر الصديق رضي الله عنه
لم يكن احد اولى بالاسلام منه ولا احب الى رسول الله صلى الله عليه وسلم منه ولا اكرم على الله عز وجل في هذه
الامة بعد نبينا صلى الله عليه وسلم منه ولا خير امنه ولا افضل في الدنيا والآخرة منه ثم ان خير الناس في
هذه الامة بعد نبينا وبعد ابي بكر الصديق عمر الفاروق ثم عثمان ذو النورين ثم انا وقد مضيت بها
في زمانكم وواظهو لكم ولا حجة لكم على الله عز وجل وانا استغفر الله لي ولكم ولجميع اخواننا وبلغ

عليا رضي الله عنه ان عبد الله بن سبا يفضله على ابي بكر وعمر رضي الله عنهما فقال والله لقد هممت بقتله
فقيل له رجل احبك تقتله فقال رضي الله عنه لا جرم والله لا يساكنني بلدة انا فيها فنفاه **وفي**
كتاب معاني الاخبار المسمى ببحر الفوائد من اهل العلم للشيخ الامام العارف
الزاهد ابي بكر محمد بن ابي اسحق ابراهيم بن يعقوب الكلاباذي البخاري رحمه الله وكان رحمه الله من كبار
المشائخ واقطاب السالكين وقد توفي رحمه الله سنة اربع او خمس وثمانين وثلثمائة وقبره ببخارا مشهور يزار
ويتبرك به وحكي انه رحمه الله راى رسول الله صلى الله عليه وسلم في مبشرة راها كانه صلى الله عليه وسلم اعطاه
باقة ريحان وقال له فسر حديثي ما دام هذه طرية فانتبه وهي في يده فكان يفسر الحديث في هذا الكتاب
الى ان راها ذابلة ومثل ذلك راه الشيخ الامام العارف الولي ابو عبد الله محمد بن علي الحكيم الترمذي
قدس الله تعالى روحه مؤلف كتاب نوادر الاصول في معرفة اخبار الرسول صلى الله عليه وسلم الا انه باقة نرجس والله
تعالى اعلم حدثنا عبد الله بن محمد قال ثنا محمد بن عبيد بن خالد قال ثنا محمد بن عثمان البصري قال ثنا
محمد بن الفضل عن محمد بن سعد ابي طيبة عن المقداد بن الاسود رضي الله عنه انه قال قال رسول الله صلى الله
عليه وسلم معرفة آل محمد براءة من النار وحب آل محمد جواز على الصراط والولاية لآل محمد امان
من العذاب **قال الشيخ** رحمه الله اختلف في الآل فقال قوم هم اهل البيت وقال آخرون
هم قوم الرجل وقال قائلون آل فرعون اهل ملته وقال قوم هم ولد الرجل ونسله **وروى**
الشيخ رحمه الله باسناده عن زيد بن ارقم رضي الله عنه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
انشدكم الله واهل بيتي انشدكم الله واهل بيتي ثلاثا فقلنا لزيد بن ارقم من اهل بيته قال رضي الله
عنه آل علي وآل جعفر وآل عقيل وآل العباس رضي الله عنهم **قال الشيخ** رحمه الله فقوله صلى الله عليه وسلم
معرفة آل محمد براءة من النار يجوز ان يكون معناه معرفة حق آل محمد ومعرفة آل محمد لايجاب حقهم فكانه
يقول معرفة حق آلي معرفة حقي ومن عرف حقه صلى الله عليه وسلم عرف حق الله عز وجل ومن عرف النبي
صلى الله عليه وسلم بما خصه الله به وعرف ما وجب الله عليه من عظم حرمته اداه ذلك الى القيام بما وجب
عليه من عظم حرمته وعرف حرمة آله واوجب حقهم لحقه صلى الله عليه وسلم ومن كان كذلك كانت له براءة

اختلف الناس

وذكر ابو بكر محمد بن ابي اسحق ابراهيم بن يعقوب الكلاباذي البخاري قدس الله سره

من النار ومن قصر في القيام بواجبه فعلا وصدق به عقلا واقرارا كانت له براءة من الخلود في النار قال
الشيخ رحمه الله المعرفة حكمها ان يعلم الشيء بالدليل والعلامة سمعت ابا القاسم الحكيم رحمه الله يقول المعرفة
معرفة الاشياء بصورها وسماتها والعلم علم الاشياء بحقائقها فاذا كانت المعرفة علم الشيء بصورته
وسمته كان معرفة آل محمد صلى الله عليه وسلم بصورتهم وسمتهم وسمتهم انهم آل علي والعباس وجعفر وعقيل
رضي الله عنهم وانهم آل محمد صلى الله عليه وسلم وقوله صلى الله عليه وسلم وحب آل محمد جواز على الصراط
لان النبي صلى الله عليه وسلم عند الصراط حدثنا نصر بن الفتح قال حدثنا ابو عيسى باسناده عن النضر بن
انس عن ابيه انس بن مالك رضي الله عنه انه قال سألت النبي صلى الله عليه وسلم ان يشفع لي يوم القيمة
فقال انا فاعل قلت يا رسول الله فاين اطلبكم قال اطلبني اول ما تطلبني على الصراط قلت فان
لم القك على الصراط قال فاطلبني عند الميزان قلت ان لم القك عند الميزان قال صلى الله
عليه وسلم فاطلبني عند الحوض فاني لا اخطئ هذه الثلاثة المواطن فاذا كان النبي صلى الله عليه وسلم
على الصراط اجاز آله ومن احب آله فهو من آله ومع آله قال النبي صلى الله عليه وسلم المرء مع من احب
وقوله صلى الله عليه وسلم والولاية لآل محمد امان من العذاب الولاية هي الموالاة والموالاة ضد
المعاداة والولاية الصداقة والولاية المحالفة والولاية النصرة والولاية الاختصاص لان النصرة
والحلف والصداقة اختصاص والاختصاص بآل محمد صلى الله عليه وسلم ومصادقتهم ونصرتهم نصرة النبي
صلى الله عليه وسلم وموالاة النبي صلى الله عليه وسلم توجب ولاية الله تعالى وولاية الله سبحانه توجب الامان
من العذاب والعذاب يكون في القبر ويكون في عرصة القيمة ويكون بالنار فمن امن العذاب امنه من
كل وجه ويجوز ان يكون معنى آل محمد ما جاء في الحديث قيل آل محمد كل تقي حدثنا محمد بن عمر المعدل
قال حدثنا عبد الله بن محمد البغوي قال حدثنا شيبان بن فروخ قال حدثنا نافع ابو هرمز عن
انس رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم قال انس قالوا يا رسول الله من آل محمد قال صلى الله عليه وسلم
لقد سألتموني عن شيء ما سألني عنه المسلمون قبلكم آل محمد كل تقي قال الحنفي يا ابا حمزة
كل تقي من آل محمد قال كل تقي من آل محمد صلى الله عليه وسلم وفي رواية قيل يا رسول الله من آلكم

قال صلى الله عليه وسلم كل مؤمن تقي نقي مخموم القلب فاذا كان كذلك فمعرفة الاتقياء مخالطتهم ومداخلتهم
ومن خالط قوما تخلق باخلاقهم ويقتدي بافعالهم وتشبه باحوالهم ومن تشبه بقوم فهو منهم فكانه
صلى الله عليه وسلم قال من خالط الاتقياء ويقتدي بافعالهم كان له براءة من النار قال محمد صلى
الله عليه وسلم كل تقي فمن احب الاتقياء كان منهم لقوله صلى الله عليه وسلم المرء مع من احب
وايضا ان المحبة توجب محبة اوصاف المحبوب فكل من احب احدا احب اوصافه واخلاقه ومن احب شيئا اقتناه
وحازه وسعى في تحصيله والولاية للاتقياء والاختصاص بهم والمصادقة معهم والمصافاة لهم وهذه الاوصاف
توجب الاتصاف بصفتهم ومن اتصف باوصاف الاتقياء فهو متق والمتقون آمنون من العذاب قال الله تعالى
ومن يتق الله يكفر عنه سيئاته ويعظم له اجرا ومن كفرت سيئاته واعظم اجره حسناته امن من العذاب
والنجاة بالله سبحانه التوفيق ومن يتولى الاتقياء تولاه الله عز وجل **وقال** الشيخ الامام
العارف الولي ابو عبد الله محمد بن علي الحكيم الترمذي قدس الله تعالى روحه في كتابه نوادر الاصول في معرفة
اخبار الرسول صلى الله عليه وسلم في الاصل الموفي خمسين حدثنا نصر بن عبد الرحمن الوشا قال ح زيد بن
الحسن الانماطي عن جعفر بن محمد عن ابيه رضي الله عنهما عن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما انه قال رايت
رسول الله صلى الله عليه وسلم في حجته يوم عرفة وهو على ناقته القصواء يخطب فسمعته يقول ايها
الناس قد تركت فيكم ما ان اخذتم به لم تضلوا كتاب الله وعترتي اهل بيتي حدثنا نصر قال ثنا
زيد بن الحسن قال ثنا معروف بن خربوذ المكي عن ابي الطفيل عامر بن واثلة عن حذيفة بن اسيد الغفاري
رضي الله عنه قال لما صدر رسول الله صلى الله عليه وسلم من حجة الوداع خطب فقال ايها الناس انه قد
نبأني اللطيف الخبير انه لم يعمر نبي الا مثل نصف عمر الذي يليه من قبل واني اظن اني يوشك
ان ادعى فاجيب اني فرطكم على الحوض واني سائلكم حين تردون علي عن الثقلين فانظروا
كيف تخلفوني فيهما الثقل الاكبر كتاب الله عز وجل سبب طرفه بيد الله سبحانه وطرف بايديكم
فاستمسكوا ولا تضلوا ولا تبدلوا وعترتي اهل بيتي قد نبأني اللطيف الخبير انهما لم يتفرقا حتى
يردا على الحوض **قال** ابو عبد الله رحمه الله فاهل البيت هم قوم اصطفاهم الله عز وجل وهم

كما روي

كما روي عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه دعاهم ثم تلا هذه الآية انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس
اهل البيت ويطهركم تطهيرا فذريتهم منهم فهم صفوة وليسوا باهل عصمة انما العصمة للنبيين في المحنة لمن
دونهم وانما يمتحن من كانت الامور محجوبة عنه فاما من صارت الامور له معاينة ومشاهدة فقد ارتفع عن
المحنة فقول رسول الله صلى الله عليه وسلم لم يتفرقا حتى يردا على الحوض وقوله صلى الله عليه وسلم ما ان
اخذتم لم تضلوا واقع على الائمة منهم السادة لا على غيرهم وليس بالمسيء المخلط قدوة وكان
فيهم المخلطون والمسيئون لانهم آدميون لم يعروا من شهوات الآدميين ولا عصموا عصمة النبيين
وكذلك كتاب الله عز وجل من قبل ان منه ناسخا ومنسوخا فلما ارتفع الحكم بالمنسوخ منه كذلك ارتفعت
القدوة بالمخذولين منهم وانما يلزمنا الاقتداء بالفقهاء العلماء منهم بالفقه والعلم الذي ضمن الله
تعالى بين حشائهم لا بالاصل والعنصر فاذا كان هذا العلم والفقه موجودا في غير عنصرهم لزمنا الاقتداء
بهم كالاقتداء بهؤلاء قد قال الله تعالى في تنزيله اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولي الامر منكم الآية
فانما اولي الامر منا من فهم عن الله عز وجل وعن رسول الله صلى الله عليه وسلم ما بهم الحاجة اليه من
العلم في امر شريعته وكذلك روي عن جابر بن عبد الله وابن عباس وعدة من اصحاب رسول الله صلى الله
عليه وسلم ورضي عنهم في تفسير هذه الآية اطيعوا الله واطيعوا الرسول واولي الامر منكم قال هم العلماء
والفقهاء وانما اشار رسول الله صلى الله عليه وسلم فيما يرى اليهم لان العنصر اذا طاب كان معينا له
على فهم ما يحتاج اليه وطيب عنصره يؤدي الى محاسن الاخلاق ومحاسن الاخلاق تؤدي الى صفاء
القلب ونزاهته واذا نزه القلب وصفا كان النور اعظم واشرق الصدر بنوره وكان في ذلك عونا له
في درك ما به الحاجة اليه من شريعته وقال صلى الله عليه وسلم اني لا ادري ما بقائي فيكم فاقتدوا
بالذين من بعدي ابي بكر وعمر رضي الله عنهما رواه حذيفة رضي الله عنه خرجه الترمذي رحمه الله
وفي رواية اشار الى ابي بكر وعمر رضي الله عنهما قال الشيخ ابو عبد الله الترمذي رحمه الله
فابو بكر وعمر رضي الله عنهما ومن مثل حالهما قد لزمت طاعتهم الخلق لان قلوبهم وصلت
الى الله عز وجل وصارت في القبضة ولهم الثبات من القبضة فاذا نطقوا فبالحق ينطقون

في بيان اولي الامر المستطاع
والآية

واذا حكموا بذلك الحق فبالعدل يحكمون كما قال الله سبحانه وممن خلقنا امة يهدون بالحق وبه يعدلون الآية
فالحق والعدل حظهم من الله عز وجل وقد اعطيت هذه الامة في الجماعة والتقى ما اعطي قوم موسى عليه الصلوة
والسلام في العزلة بفضل يقينهم وهم بفضل يقينهم اولوا الامر وامراء الدين **وقال** بعض
الكبراء رحمهم الله فالارادة لا تصح الا بالاخذ من الائمة والاقتداء بهم في آداب العبودية والاهتداء
بهم في طرق الخدمة وبركات نظرهم ولا يصح الاقتداء الا بمن صحت بدايته وسلك سلوك السادات واثر
فيه بركات شواهدهم **قال** صلى الله عليه وسلم لا تمس النار مسلما رآني او رأى من رآني اخرجه الترمذي
رحمه الله وفي رواية طوبى لمن رآني قال الشيخ ابو عبد الرحمن السلمي رحمه الله اي فاز من اثرت فيه
رؤيتي **وفي جامع الاصول** قال زيد بن ارقم رضي الله عنه قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
لعلي وفاطمة والحسن والحسين رضي الله عنهم انا حرب لمن حاربتم وسلم لمن سالمتم اخرجه الترمذي
رحمه الله وقال زيد بن ارقم رضي الله عنه قام رسول الله صلى الله عليه وسلم يوما فينا خطيبا بماء يدعى
خما بين مكة والمدينة فحمد الله عز وجل واثنى عليه ووعظ وذكر ثم قال اما بعد الا يا ايها الناس انما انا
بشر يوشك ان ياتي رسول ربي فاجيب واني تارك فيكم ثقلين اولهما كتاب الله عز وجل فيه الهدى
والنور فخذوا بكتاب الله تعالى واستمسكوا به فحث على كتاب الله ورغب فيه ثم قال صلى الله عليه وسلم
واهل بيتي اذكركم الله في اهل بيتي اخرجه مسلم رحمه الله **قال** زيد رضي الله عنه اهل بيته صلى الله عليه وسلم
من حرم الصدقة بعده آل علي وآل عقيل وآل جعفر وآل عباس رضي الله عنهم قيل لزيد اليس نساؤه من اهل بيته
قال نساؤه من اهل بيته ولكن اهل بيته اهله وعصبته الذين حرموا الصدقة بعده كذا اخرجه مسلم رحمه الله عائشة
رضي الله عنها قالت خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم وعليه مرط مرحل اسود فجاء الحسن فادخله ثم
جاء الحسين فادخله ثم جاءت فاطمة فادخلها ثم جاء علي رضي الله عنه فادخله ثم قال صلى الله عليه وسلم
انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس ويطهركم تطهيرا اخرجه مسلم رحمه الله **وفي كشف** الثعلبي
رحمه الله في آخر هذا الحديث قالت عائشة رضي الله عنها فقلت يا رسول الله انا من اهلك قال
صلى الله عليه وسلم تنحي فانك الى خير وفي اول هذا الحديث قال الراوي قلت لعائشة رضي الله عنها

ف في فضائل اهل بيت النبي صلى الله عليه وسلم

ياتيني

ل بماء

الا ايها

اهل بيته

ارايت خروجك يوم الجمل قالت انه كانت قدرا من الله سبحانه ثم سألتها عن علي رضي الله عنه
فروث وقالت خرج رسول الله صلى الله عليه وسلم الحديث والمرط الكساء من الخز او
الصوف يتغطى به والمرحل الموشى المنقوش الذي فيه صور الرحال وقال الجوهري هو ازار خز فيه
علم كذا في جامع الاصول وقال في النهاية في غريب الحديث ومنه حديث عائشة رضي الله
عنها وذكرت نساء الانصار فقامت كل امرأة الى مرطها المرحل ومنه الحديث كان صلى الله
عليه وسلم يصلي وعليه من هذه المرحلات يعني المروط المرحلة وفي الحديث انه صلى الله عليه وسلم
كان يصلي في مروط نسائه اي اكسيتهن انس رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان
يمر بباب فاطمة رضي الله عنها اذا خرج الى الصلوة حين نزلت هذه الآية قريبا من ستة اشهر
يقول الصلوة اهل البيت انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا
اخرجه الترمذي عمر بن ابي سلمة رضي الله عنهما قال نزلت هذه الآية على النبي صلى الله عليه وسلم انما يريد الله
ليذهب عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا في بيت ام سلمة رضي الله عنها فدعا النبي صلى الله
عليه وسلم فاطمة وحسنا وحسينا رضي الله عنهم فجللهم بكساء وعلي رضي الله عنه خلف ظهره ثم قال
صلى الله عليه وسلم هؤلاء اهل بيتي فاذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهيرا قالت ام سلمة رضي الله عنها
وانا معهم يا نبي الله قال صلى الله عليه وسلم انت على مكانك وانت الى خير اخرجه الترمذي رحمه الله
وذكر رزين رحمه الله في هذا الحديث قالت ام سلمة رضي الله عنها وهي جالسة عند الباب وانا
معهم يا نبي الله قال صلى الله عليه وسلم انت على مكانك وانت الى خير من ازواج رسول الله صلى الله عليه وسلم
وفي كشف الثعلبي رحمه الله في هذا الحديث قالت ام سلمة رضي الله عنها فادخلت راسي البيت
فقلت وانا معكم يا رسول الله قال صلى الله عليه وسلم انك الى خير انك الى خير وفي عين
المعاني في هذا الحديث ودخل رسول الله صلى الله عليه وسلم تحت الكساء فنزل جبرئيل عليه
الصلاة والسلام بالآية ودخل تحت الكساء تبركا بهم وفي عين المعاني ايضا وقيل اهل بيته
اصحابه رضي الله عنهم لان الآل في الاهل بدل الالف فآله واهل بيته من يؤول اليه بنسب

ويتبعه ويدخل في ذلك متبعوه والمنتسبون اليه الى يوم القيمة وذكر الترمذي رحمه الله هذا الحديث
بروايته ام سلمة رضي الله عنها وفي تلك الرواية ثم قال صلى الله عليه وسلم اللهم هؤلاء اهل بيتي
وحامتي اذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهيرا الحامة القرابة القريبة وخاصة الانسان كذا في
جامع الاصول سعد بن ابي وقاص رضي الله عنه لما نزلت هذه الآية قل تعالوا ندع
ابنائنا وابنائكم ونسائنا ونسائكم الآية دعا رسول الله صلى الله عليه وسلم عليا وفاطمة
وحسنا وحسينا رضي الله عنهم فقال صلى الله عليه وسلم اللهم هؤلاء اهل بيتي اخرجه
الترمذي رحمه الله ابن عباس رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
احبوا الله عز وجل لما يغذوكم من نعمة واحبوني بحب الله سبحانه واحبوا اهل بيتي لحبي اخرجه
الترمذي رحمه الله وفي رواية معاني الاخبار احبوا الله لما ارفدكم به من نعمته الارفاد
الاعطاء والاعانة وفي حديث آخر اخرجه الترمذي رحمه الله الله الله الله الله في اصحابي
لا تتخذوهم غرضا بعدي فمن احبهم فبحبي احبهم ومن ابغضهم فببغضي ابغضهم الحديث
ابن عباس رضي الله عنهما قال آل ابراهيم وآل عمران المؤمنون من آل ابراهيم وآل عمران وآل ياسين
وآل محمد صلى الله عليه وسلم لقول الله تعالى ان اولى الناس بابراهيم للذين اتبعوه وهذا النبي والذين
آمنوا والله ولي المؤمنين اخرجه البخاري رحمه الله بغير اسناد وفي كشف الثعلبي رحمه الله في تفسير
قوله عز وجل انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت يعني اهل بيت محمد صلى الله عليه وسلم
ثم اختلفوا فقال قوم عنى به ازواج النبي صلى الله عليه وسلم وهو قول سعيد بن جبير عن ابن عباس
رضي الله عنهما قال ثم تلا عبد الله واذكرن ما يتلى في بيوتكن الآية وهو قول عكرمة وكان
عكرمة ينادي بهذا في السوق وهو ظاهر التفسير والى هذا ذهب مقاتل وقال آخرون عنى به رسول الله
صلى الله عليه وسلم وعليا والحسن والحسين وفاطمة رضي الله عنهم وعن ابن ابي مليكة عن اسمعيل
بن عبد الله بن جعفر الطيار عن ابيه عبد الله رضي الله عنهم انه قال لما نظر رسول الله صلى الله عليه وسلم
الى الرحمة هابطة من السماء قال صلى الله عليه وسلم من يدعو لي مرتين فقالت زينب رضي الله عنها انا يا رسول الله

فقال

فقال صلى الله عليه وسلم ادعي لي عليا وفاطمة والحسن والحسين فجعل حسنا عن يمينه وحسينا عن
يساره وعليا وفاطمة وجاهه ثم غشاهم كساء خيبريا ثم قال صلى الله عليه وسلم اللهم ان
لكل نبي اهلا وهؤلاء اهلي وفي رواية وهؤلاء اهلي واهل بيتي احق ثم قال في كشف الثعلبي فانزل الله
تعالى انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت الاية فقالت زينب رضي الله عنها يا رسول الله
ادخل معكم فقال صلى الله عليه وسلم مكانك فانك الى خير ان شاء الله وقيل هم بنو هاشم وعن
قسمها
ابن عباس رضي الله عنهما انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم قسم الله تعالى الخلق قسمين فجعلني في خيرهما
وانا خير اصحاب اليمين وانا من خير السابقين وانا اتقى ولد آدم واكرمهم على الله تعالى ولا فخر ثم جعل القبائل
بيوتا فجعلني في خيرها بيتا فذلك قوله سبحانه انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت الاية
وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم انا خير الخلق نفسا وخيرهم بيتا رواه العباس رضي الله عنه اخرجه
الترمذي رحمه الله وقال صلى الله عليه وسلم بعثت من خير قرون بني آدم قرنا فقرنا حتى كنت من القرن الذي
كنت منه رواه ابو هريرة رضي الله عنه اخرجه البخاري رحمه الله وواثلة بن الاسقع رضي الله عنه قال فيه
سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ان الله تعالى اصطفى كنانة من ولد اسمعيل واصطفى
قريشا من كنانة واصطفى من قريش بني هاشم واصطفاني من بني هاشم اخرجه مسلم رحمهما الله والترمذي والترمذي
رحمه الله وفي اخرى ان الله اصطفى من ولد ابرهيم اسمعيل واصطفى من ولد اسمعيل بني كنانة وذكر الباقي
وفي نوادر الاصول في الاصل الثالث والعشرين والمائتين حدثنا ابي رحمه الله قال
حدثنا الحماني قال حدثنا ابن نمير عن موسى بن عبيدة عن اياس بن سلمة بن الاكوع عن ابيه رضي الله عنه الجمال
انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم النجوم امان لاهل السماء واهل بيتي امان لامتي قال الشيخ
ابو عبد الله رحمه الله فان اهل بيته من خلفه من بعده على منهاجه وهم الصديقون بهم تدفع المكاره عن اهل
الارض والبلايا عن الناس وبهم يمطرون ويرزقون لا يموت الرجل منهم حتى يكون الله تعالى قد انشا
من يخلفه فهم خلفاء من الانبياء قوم اصطفاهم الله تعالى لنفسه واستخلصهم بعلمه لنفسه بعد ان اخلاقهم
وطيبها وطهرها وصفاها وكلما مات رجل ابدل الله تعالى مكانه مثله قد هياه لذلك وهذبه وادبه

حتى يقوم مكانه وهم قوم من امة محمد صلى الله عليه وسلم لم يفضلوا الناس بكثرة صوم وصلوة
ولكن بحسن الخلق وصدق الورع وحسن النية وسلامة القلوب لجميع المسلمين والنصيحة للناس ابتغاء مرضات الله
عز وجل بصبر وحلم ولب وتواضع من غير مذلة حدثنا ابي رحمه الله قال حدثنا عبد العزيز بن
المغيرة البصري قال حدثنا صالح المري عن الحسن رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان
بدلاء امتي لم يدخلوا الجنة بكثرة صوم ولا صلوة ولكن دخلوها برحمة الله سبحانه وسلامة الصدور وسخاوة
الانفس والرحمة لجميع المسلمين • والبيت من نبوته الذكر وان رسول الله صلى الله عليه وسلم
بعث ليبوئ ذكره سبحانه في الارض وانما يكون من اهل البيت من بوء الذكره سبحانه على طريقه وكل
انما يصفو ذكره على قدر صفاء خلقه وطهارة قلبه فبيت رسول الله صلى الله عليه وسلم هو مستقره ومبوء
ذكره فكان هذا البيت شرف واعلى من البيت الذي هيأ له في ارضه من النسب فكان كل من كان قلبه ابدا
الى الله عز وجل على طريقه من اهل ذلك البيت فاهل البيت كل من رجع اليك نسبه في الاصل واما
اهل بيت رسول الله صلى الله عليه وسلم فهو كذلك ايضا الا ان الرسول قد اخذه الله سبحانه من خلقه فاختصه
لنفسه واصطنعه واصطفاه لذكره فكان في كل امر قلبه راجعا الى الله تعالى من عنده يصدر ومعه يدور
واليه يرجع الا ترى انه غلب على نفسه ما اكرمه الله تعالى به من النسبة فمن قبل ذلك كان يقال له محمد بن عبد نسبة
الله فاذا نسب الى الفعل قيل محمد الامين فلما جاءت الكرامة غلب على اسمه هذا الاسم فقيل نبي الله ورسول
الله فكذلك لما جاءه بيت الكرامة والنبوة غلب على ذلك البيت بيت النسبة واهل بيت النسبة
وان هذه الطبقة الزائغة قلوبهم المفتونة بحب اهل بيت رسول الله صلى الله عليه وسلم نسبا ما زالت
بهم فتنتهم حتى عمدوا الى كل شيء من هذه الاشياء فنسبوا اليهم وحرموا غيرهم ذلك اعجابا بهم
وفتنة وان الله تبارك وتعالى اسمه فضلهم بان طيب عنصرهم وطهر اخلاقهم فاختار قبيلتهم على
القبائل بذلك فلهم حرمة التفضيل والاثرة ولهم حرمة اتصال رسول الله صلى الله عليه وسلم فيحق
علينا ان نحبهم حبا لا يرجع علينا بوبال وظلمة وبلغ من افراط هذه الطبقة ان وضعوا احاديث
مختلفة يريدون بان يقيموا لعلي رضي الله عنه فضيلة وقد فضل الله تعالى عليا رضي الله عنه باشياء

كثيرة قد اغنتة عن مثل هذه الاكاذيب وتاولوا قوله عز وجل انما يريد الله ليذهب عنكم الرجس اهل البيت
ويطهركم تطهيرا بان اهل البيت انما هم علي وفاطمة والحسن والحسين رضي الله عنهم وهي لهم خاصة وكيف
يجوز هذا ومبدأ الخطاب بين وهو كلام على نسق ونظام واحد فقال سبحانه يا ايها النبي قل لازواجك
وقال سبحانه يا نساء النبي لستن كاحد من النساء ثم قال واطعن الله ورسوله الى قوله ويطهركم
تطهيرا وقال سبحانه من بعده واذكرن ما يتلى في بيوتكن وانما هذا شيء جرى في الاخبار ان رسول الله
صلى الله عليه وسلم عمد الى كساء فالقاها عليهم ثم الوى بيده الى السماء فقال صلى الله عليه وسلم
هولاء اهلي اللهم اذهب عنهم الرجس وطهرهم تطهيرا فهذه دعوة من رسول الله صلى الله عليه وسلم بعد
نزول الاية احب ان يدخلهم في الاية التي خوطب بها الازواج فذهب المفتون فصيرها لهم خاصة
وهي في الاصل دعوة لهم خارجة من التنزيل وانما قال في الاية ليذهب عنكم ولم يقل عنكن فاخرج
الكلام على مخرج التذكير لقوله اهل البيت ولاهل مذكر **وفي جامع الاصول** ابو موسى رضي الله عنه
قال صلينا المغرب مع رسول الله صلى الله عليه وسلم ثم قلنا لو جلسنا حتى نصلي العشاء قال فجلسنا
فخرج علينا فقال ما زلتم ههنا قلنا يا رسول الله صلينا معك المغرب ثم قلنا نجلس حتى نصلي معك
العشاء قال صلى الله عليه وسلم احسنتم واصبتم قال فرفع صلى الله عليه وسلم راسه الى السماء وكان كثيرا ما يرفع راسه
الى السماء فقال صلى الله عليه وسلم النجوم امنة للسماء فاذا ذهبت النجوم اتى السماء ما توعد وانا امنة لاصحابي
فاذا ذهبت اتى اصحابي ما يوعدون واصحابي امنة لامتي فاذا ذهب اصحابي اتى امتي ما يوعدون اخرجه
مسلم رحمه الله **بريدة** رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من احد من اصحابي يموت بارض الا بعث
لهم نورا وقائدا يوم القيامة اخرجه الترمذي رحمه الله وفي الصحاح الامنة الامن ومنه قوله سبحانه امنة نعاسا
الامنة ايضا الذي يثق بكل احد وكذلك الامنة مثل الهمزة **وروى** الشيخ ابو عبد الله الترمذي رحمه الله
ايضا في الاصل الثالث والعشرين والمائتين باسناده عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال النجوم امان
لاهل السماء وانا امان لاصحابي واصحابي امان لامتي الحديث ثم قال الشيخ رحمه الله فاصحابي صلى الله عليه وسلم
اولياؤه واولياء المتقون في كل قرن وهم على سنته وهديه خلقه كما قال في حديث عمرو بن العاص

رضي الله عنه فافهم حدثنا الفضل بن محمد بن جعفر قال ح الحسن بن علي الحلواني قال ح يحيى بن معين حديث
قال ح محمد بن جعفر قال ح شعبة عن اسمعيل بن ابي خالد عن قيس بن ابي حازم عن عمرو بن العاص
رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول جهارا غير سر الا ان اوليائي منكم
المتقون من كانوا وحيث كانوا **وفي جامع الاصول** في فضل العرب سلمان رضي الله عنه في القول في فضائل العرب
قال قال لي رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تبغضني فتفارق دينك قلت يا رسول الله كيف ابغضك وبك
هداني الله قال صلى الله عليه وسلم تبغض العرب فتبغضني اخرجه الترمذي رحمه الله **عثمان بن عفان**
رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من غش العرب لم يدخل في شفاعتي ولم تنله مودتي
اخرجه الترمذي قال الشيخ ابو عبد الله الترمذي في الاصل السابع والستين حدثنا حميد بن الربيع
اللخمي قال ثنا محمد بن بشر العبدي قال ثنا عبد الله بن عبد الله بن الاسود الحارثي عن حصين بن عمر الاحمسي
عن مخارق بن عبد الله بن جابر الاحمسي عن طارق بن شهاب عن عثمان بن عفان رضي الله عنه قال
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من غش العرب لم يدخل في شفاعتي ولم تنله مودتي قال الشيخ ابو عبد الله
رحمه فغش العرب ان يصدهم عن سبيل الهدى او يحملهم على ما يبعدون به عن رسول الله صلى الله عليه وسلم
ومن فعل ذلك فقد قطع الرحم فيما بينهم وبين رسول الله صلى الله عليه وسلم فمن كان سببا لذلك حرم شفاعته
ومودته صلى الله عليه وسلم قال رحمه الله ومن غشهم ايضا ان يحسدهم على ما آتيهم الله سبحانه من فضله
ويضع رفعتهم ويحقر شانهم ويسويهم بسائر الناس فمن فعل ذلك فقد سفه الحق وغمط الناس
وذلك عين الكبر ووضع ما رفعه الله عز وجل وغمط فضل الله لجهله ويابى الله سبحانه ان يكون مغمورا فضله
عليهم فالاخبار قد اتت بفضلهم **فمنها** ما روي عن ابن عمر رضي الله عنهما عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه
قال ما بال اقوال تبلغني عن اقوام ان الله تعالى خلق سبع سموات فاختار العليا فسكنها واسكن اقوام
سمواته من شاء من خلقه وخلق سبع ارضين فاختار العليا فاسكنها خلقه ثم اختار خلقه فاختار
بني آدم ثم اختار بني آدم فاختار العرب ثم اختار العرب فاختار مضر ثم اختار مضر فاختار قريشا
ثم اختار قريشا فاختار بني هاشم ثم اختار بني هاشم فاختارني فلم ازل خيارا من خيار الا فمن احب

العرب

العرب فبحبي احبهم ومن ابغضهم فببغضي ابغضهم وعن جعفر بن محمد عن ابيه رضي الله عنهما انه قال قال رسول
الله صلى الله عليه وسلم اتاني جبرئيل عليه الصلاة والسلام فقال يا محمد ان الله عز وجل بعثني فطفت شرق
الارض وغربها وسهلها وجبلها فلم اجد حيا خيرا من العرب ثم امرني فطفت في العرب فلم اجد حيا
خيرا من مضر ثم امرني فطفت في مضر فلم اجد حيا خيرا من كنانة ثم امرني فطفت في كنانة فلم اجد حيا
خيرا من قريش ثم امرني فطفت في قريش فلم اجد حيا خيرا من بني هاشم ثم امرني ان اختار من
انفسهم فلم اجد منهم خيرا من نفسك قال الشيخ ابو عبد الله رحمه الله انما ذكر النفس لان الاخلاق هي
في النفس حسنها وسيئها فهذا يدل على ما قلنا انه انما طاف في هذا الخلق لطلب النفوس الطاهرة
الصافية الزاكية بمحاسن الاخلاق فمن اجل ذلك اختارهم فلم ينظر الى اعمالهم فانهم كانوا اهل جاهلية انما
نظر الى اخلاقهم فوجد الخير في هؤلاء وجواهر النفوس متفاوتة بعيد التفاوت وذلك ان الله تبارك
وتعالى خلق آدم من قبضة فقبضها من جميع الارض ثم روى الشيخ رحمه الله باسناده عن رسول
الله صلى الله عليه وسلم انه قال ان الله تعالى خلق آدم من قبضة قبضها من جميع الارض فجاء بنو آدم
على قدر الارض جاء منهم الاحمر والاسود والابيض وبين ذلك والسهل والحزن والخبيث والطيب قال
الشيخ رحمه الله فالتربة الطيبة نفوسها سهلة كريمة فهم احرار كرام ولدتهم امهاتهم احرارا
من رق النفوس وشهواتها نجوا من رق النفوس فساروا الى الله عز وجل سير الكرام بلا تعريج ولا تردد
والجود والسماحة والسعة واللين والتودد والتاني والرفق من سهولة النفس وطيبها فنفوس العرب
بارزة اخلاقها اخلاق الكرام لا ينكرها الا معاند فبهذا فضلوا لا باللسان العربي والله تعالى يحب
معالي الاخلاق ويبغض مدنيها والاسلام تسليم النفس وبذلها والجود بها من جاد بنفسه
على الله تعالى فلا احد احسن خلقا منه ولا اكرم منه ومن قبل مجيء الرسول صلى الله عليه وسلم كانت
تلك الاخلاق ظاهرة فيهم يدل على ذلك دعوة ابراهيم خليل الله صلوات الله وسلامه على نبينا وعليه
حيث رفع القواعد من البيت واتم بناءه فقال ربنا واجعلنا مسلمين لك ثم قال ومن ذريتنا
امة مسلمة لك وانما سأل في ذرية اسمعيل عليه الصلوة والسلام خاصة الا ترى انه قال على اثر ذلك

فيهم نفسا خيرا

خلق طينته سهلي ومن جميع الارض

ربنا وابعث فيهم رسولاً منهم يعني محمداً صلى الله عليه وسلم فلما جاء الرسول صلى الله عليه وسلم وجدهم مهتدين
كراماً فصاروا صديقين وابراراً واتقياء وحكماء وعلماء بالله عز وجل اذلين مهجهم لله عز وجل واموالهم
والسيوف على عواتقهم والحجر على بطونهم من الجوع ينصرون الله سبحانه ورسوله صلى الله عليه وسلم
وبنو اسرائيل قالوا لموسى صلوات الله وسلامه على نبينا وعليه اذهب انت وربك فقاتلا انا ههنا
قاعدون فنهاية العرب الى اسمعيل عليه الصلوة والسلام والشجرة وحدة وهو ابراهيم خليل الرحمن عليه
الصلوة والسلام والشاء عبراني وانما هما غصنان لهذه الشجرة اسمعيل واسحق عليهما الصلوة والسلام
واسمعيل عربي اللسان واسحق عبراني اللسان ولكل واحد من الغصنين حظ من الله عز وجل فضيلة
وكرامة وموهبة فصارت وراثة في اولادهما الى الابد فظهر في ولد اسحق من تلك الموهبة والكرامة الجهد
والعبادة وظهر في ولد اسمعيل الاخلاق والسماحة والشجاعة فنظرنا الى موهبة كل واحد منهما ومن اية خزانة
اعطي لنستدل على حظيهما فوجدنا الجهد والعبادة من خزائن الحكمة والاخلاق من خزائن المنة فنظرنا
الى الحكمة والمنة فوجدنا الحكمة من العدل والعدل من الربوبية والربوبية من الملك والقدرة ووجدنا
المنة من العطف والعطف من الفضل والفضل من الجمال فمن الملك بدء الغضب ومن جماله بدت الرحمة
فظهر الفضل وانما هي نظرة وحظوة فاهل الثواب سعد وامنه بنظرة وحدة واهل العقاب شقوا منه
بحظوة وحدة ففهمنا بمبلغ ما علمنا من الظاهر ما بطن من حظيهما وموهبتيهما وكرامتيهما على نبينا
وعليهما الصلوة والسلام وعن مكحول رضي الله عنه قال الماكثر بنو معد اغار منهم اربعون فارسا
عليهم دراع الصوف على عسكر بني اسرائيل فيهم موسى وهارون عليهما الصلوة والسلام فملأوا ايديهم
من الغنيمة ورجعوا بغنيمتهم لم يستنقذ مما في ايديهم شئ فقالوا لموسى على نبينا وعليه الصلوة والسلام
اغار علينا بنو معد وهم قليل فكيف لو كانوا كثيرا وانتم فينا فكيف لم تكونوا فينا فادع الله تعالى
عليهم وكانت الانبياء عليهم الصلوة والسلام تفزع الى الصلوة فصلى موسى على نبينا وعليه
الصلوة والسلام فقال اللهم ان بني معد اغاروا على قومي ففعلوا وفعلوا وان قومي امروني
ان ادعو عليهم فقيل له لا تدع عليهم فانهم عبادي وانهم ينتهون الى ادنى امري واني غفرلهم

من فضائل الامة المحمدية علی تفضيل الصلوات والتحية

اول ما يستغفرونی قال يا رب فاجعلهم من امتی قال نبيهم منهم قال رب فاجعلنی منهم قال عز
وجل استقدمت واستاخروا ووصف الله تعالی فی تنزيله شان الامتين فوجدنا شان بنی
اسرائيل يجری علی سبيل العدل واساس الربوبية وشان هذه الامة يجری علی سبيل الفضل والالوهية
فصاروا فی حد الامناء وجعلت شريعتهم اسمح الشرائع واوسعها فهم فی عبوديتهم فی صورة الخدم
وبنو اسرائيل فی عبوديتهم فی صورة عبيد الغلة وعبيد الخدمة اولی بالسيد من عبيد الغلة خاطبهم
فقال يا بنی اسرائيل اوفوا بعهدی اوف بعهدكم كما يقول الرجل لعبده اد الغلة عند كل هلال اوف
لك بالعتق وسنته كذا نسبهم الی ابيهم فقال يا بنی اسرائيل اذكروا نعمتی التی انعمت عليكم وانی
فضلتكم علی العالمين ای عالمی زمانكم ولكل زمان عالم ثم قال لهذه الامة يا ايها الذين آمنوا
فدعاهم بالكنية كنية باطنها منة وظاهرها مدحة من عليهم فی الباطن بالايمان ثم نسب ذلك الی فعلهم
فقال آمنوا فمدحهم بذلك قدمهم فی الدنيا خروجا واخرنا وقدمنا فی الجنة دخولا وآخرهم
وروی عن رسول الله صلی الله عليه وسلم انه قال الجنة محرمة علی الانبياء حتی ادخلها وعلی الامم
حتی يدخلها امتی فبهذه الامة فتح العبودة يوم الميثاق وبهذه الامة يختم العبودة يوم تصرم الدنيا
وبهذه الامة يفتح باب الرحمة فيدخلون داره وكانت مكرمة اسمعيل عليه الصلوة والسلام بيت الله
الذی خلقه قبل خلق السموات والارض وكانت زبدة بيضاء وعرشه علی الماء فبوء لذكره هناك فخلق
ملكين يسبحانه ويقدسانه علی الزبدة فابيضت فهناك مظهره ومعلمه ومبوء ذكره وموضع تقديسه
والسماء والارض والخلق فولی الله عز وجل اسمعيل رفع قواعد البيت مع ابيه ابراهيم دون اسحق
عليهم الصلوة والسلام وجعل حجابة البيت بيد ولد اسمعيل عليه الصلوة والسلام وهم يحجبون ويأذنون
وانبت زمزم له سقيا ولولده من بعده وجمع مرام البيت معظما وساق اليه عينا من عيون الجنة
ففتح فيه ينبوعا وجعل البيت مهبط رحمته فی كل يوم ومنه تنتشر الرحمة علی اهل الدنيا فيختص منها
اهلها بمائة رحمة وعشرون لاهل الدنيا ومكرمة اسحق عليه الصلوة والسلام الصخرة التی اليها يجمع
الخلق ويحاسبهم وهی صخرة من الجنة عليها الارضون السبعة وهی راس تلك الصخرة والسيد اذا كان له

عبيد فانما يتبين حظوظ العبيد منه بمعاملته اياهم ويتبين جواهر نفوسهم بمعاملتهم اياه وانما كثر ولد
اسحق فر من يوسف عليهما الصلوة والسلام بمصر ودخل اسرائيل وهو يعقوب عليه الصلوة والسلام
بدنه مصر في ستة وسبعين نفسا من ولده وولد ولده ونسلهم فانمى الله عز وجل عددهم وبارك
في ذريته حتى خرجوا الى البحر يوم فرعون وهم ستمائة الف من المقاتلة سوى الشيوخ والذرية
والنساء وجاوز عددهم الف الف فانمى عددهم وانزل فيهم الكتب وبث فيهم الانبياء وجعلهم
اهل ديانة وعبادة وجهد وعهود ومواثيق **واما** ولد اسمعيل صلوات الله على نبينا وعليه
فجعل فيهم السخاء واولى الاخلاق والمكارم ومنحهم من خزائنه تلك الاخلاق الطاهرة التي
عيش اهلها عيش اهل الجنان فاصحاب تلك الاخلاق قلبه في راحة لان نفسه طيبة غنية كريمة
وصاحب الضيق قلبه معذب لان نفسه شكيبة بائسة فقيرة فبان بونا بعيدا قلب مستريح وقلب
معذب هذا من قبل ان ياتيهم الهداية والغياث من الله عز وجل ورد على قلوب بني اسرائيل
نور التوحيد وروحه وورد على قلب هذه الامة نور التوحيد وروحه ونور اليقين وروحه فقلوب بني اسرائيل
قلوب مؤيدة بالتوحيد معذبة بكزازة النفس وضيقها وقلوب هذه الامة مؤيدة بالتوحيد مستريحة
بروح اليقين وهو قوله سبحانه قل ان الفضل بيد الله يؤتيه من يشاء والله واسع عليم قد علم الله
من هو اهل لذلك كما قال سبحانه وكانوا احق بها واهلها اي اهل الكلمة لا اله الا الله وهي اعلى
كلمة فيما بين العرش والثرى وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما اعطيت امة من اليقين ما اعطيت
امتي قال له قائل ما روح اليقين قال برد القربة من الرحمة والعطف وليس فيما قلت شفاء لانك
لم تصل اليه والشفاء لمن وصل فاحتظى منه وذلك ان النفس خرجت من هواء المخلوقين الى هواء القربة
فكل الطيب هناك فانظر اي قلوب قلوب هذه الامة واي شيء في هذه القلوب من منن الله عز وجل
من خزائن فضله وانظر اي نفوس هذه وانظر اي اخلاق لهذه النفوس اللهم انا نتوب اليك
بحبهم فانهم احبوك ولم يحبوك حتى احببتهم فبحبك اياهم وصلوا الى حبك ونحن لم نصل الى حبهم فيك
الا بحظنا منك فتمم لنا ذلك حتى نلقاك بها يا ارحم الراحمين **ساحت** بنو اسرائيل بابدانهم

الكزازة بالفتح الانقباض مختار

فى نفاذ

فی مفاوز الدنیا عزلة بالابدان من الخلق کی یصدقوا الله فی طلب ما عهد لهم ویوفوا بعهد الله تعالی
علیهم و ساحت امة محمد صلی الله علیه وسلم بقلوبهم فی مفاوز الملکوت الی خالق العرش عزلة
بالقلوب عن النفوس کی یصدقوا الله سبحانه فی طلبه والوصول الیه فان الله تبارک اسمه وعا الخلق لیه
فلما علم تلکا نفوسهم وتباطؤهم فی اجابته دعاهم الی دار السلام لتسرع نفوسهم وتحی للاجابة
فقد وصفها لهم وعلموا انها دار الشهوات وقضاء الامانی فقال سبحانه فیما مضی من قوله الی الی
یا اهل الموت والفنا لا الی غیری فانی قضیت بالرحمة علی نفسی واوجبت المغفرة لمن استغفرنی
وانا العفو اعفو عن صغیر الذنوب وکبیرها ولا ابالی وقال عز من قائل فی تنزیله علینا یا ایها الذین
آمنوا استجیبوا لله وللرسول اذا دعاکم لما یحییکم وقال سبحانه استجیبوا لربکم من قبل ان یاتی یوم
لا مرد له من الله فلما ابطات النفوس فی الاجابة قال سبحانه والله یدعو الی دار السلام فان العبد
لا بد من لقاء سیده اذا فرغ من العبودیة ولقائه فی دار السلام فان لم تجیبونی اذا دعوتکم من اجلی
فاجیبونی من اجل دار السلام کی تستجیبوا اذا لقیتمونی وانکشف الغطاء عن هذه المعاملة فاهل
الالتفات الی الثواب والعقاب فی هذا الحی من القرن الی القدم بین یدیه غدا بان نفوسهم لم
تسمح بالعبودة لربها عز وجل الا بالاستدراج الی الثواب والهرب من العقاب فهذه عبودة بالرشوة
والعربون ولیس هذا عبودة الانبیاء ولا الصدیقین ولا اولیاء الرحمن هذه عبودة عبید النفوس والشهوات
المخلطین سیئاتهم بحسناتهم وفی حشو اعمالهم الظاهرة من العجائب ما بلیت السرائر وحصل ما
فی الصدور یوم انکشاف الغطاء لهم بدا من اعمالهم وترکوها بمکانها حیاء من الله تعالی فجعل
حظوظ بنی اسرائیل علی قلوبهم فی دار الدنیا حقوقه وعهده وفی الآخرة جنانه ثوابا بالرعایة حقوقه
والوفاء بعهده وجعل حظوظ هذه الامة علی قلوبهم فی دار الدنیا جلاله وعظمته وسلطانه ومعرفة الائه
وفضله ورحمته وفی الآخرة قربه ورفع الحجاب فیما بینه وبینهم فقدمهم فی الدنیا خروجا
واخرنا وقدمنا فی الجنة دخولا واخرهم فبرز ولد اسمعیل علیه الصلوة وهم العرب علی سائر الناس
بما منحهم الله تعالی من اخلاقه و جاءنا عن رسول الله صلی الله علیه وسلم قال ان لله تعالی مائة وسبعة عشر

وتخفف الاجابة

ص من علوم الدیانات والشرائع لان العلم حیاة کما ان الجهل موت ولبعضهم لا تعجبن الجهول حلته فذاک میت وثوبه کفن وقیل لمجاهدة الکفار لانهم لو رفضوها لغلبوهم وقتلوهم وقیل القصاص حیاة وقیل للشهادة لقوله بل احیاء عند ربهم
کشاف

التبکا التوقف
تاج

خلقا من اتى بواحدة منها دخل الجنة حدثنا بذلك ابي قال ثنا مكي بن ابراهيم قال ثنا عبد الواحد
بن زيد قال ثنا عبد الله بن راشد قال ثنا مولاي عثمان بن عفان رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم
بذلك فكانه يدل على ان من اتاه بخلق واحد منها وهب له جميع سيئاته وغفر له ذنوبه وروي
عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال الاخلاق في الخزائن فاذا اراد الله تعالى بعبد خيرا منحه خلقا
منها الا يرى ان الرجل المفرط في دينه المضيع لحقوقه يموت وقد كان صاحب خلق من هذه الاخلاق
فتنطلق السنة العامة بالثناء عليه والمؤمنون شهود الله تعالى في الارض كذلك روي عن رسول الله صلى الله عليه وسلم
فصاحب حسن الخلق مع تخليط كثير وتضييع وتفريط اذا مات انطلقت السنة المؤمنين بالثناء
عليه فيقال كان سخي النفس فيقبل الله تعالى شهادتهم عليه ويدخل الجنة بسخاوته وروي
عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال الجنة دار الاسخياء وما جبل الله تعالى وليا قط الا على السخاء
ولجاهل سخي احب الى الله تعالى من عابد بخيل ويموت احدهم فيقال كان حسن الخلق ويموت احدهم
فيقال كان حليما ويموت احدهم فيقال كان رزينا ويموت احدهم فيقال كان عطوفا ويموت
احدهم فيقال كان برا متوددا ويموت احدهم فيقال كان هوانيا منبسطا ويموت احدهم
فيقال كان سهلا كريما ويموت احدهم فيقال كان عفوا حمولا [موافقا] ويموت احدهم فيقال كان
لينا رفيقا ويموت احدهم فيقال كان عفيفا يعاف بنفسه عن الامور ويموت احدهم فيقال كان
شكورا لما يؤتى اليه ويموت احدهم فيقال كان شجاعا جلدا صابرا فهذه اخلاق الله عز وجل اكثرها
مما سمي به والذي لم يسم به فلانها لفظة ينسب المخلوقون اليها وانما سمي سبحانه بالرافع والغالب
وتلك اخلاقه فيما يسمى به لان اللين والرزانة من الحلم والرحمة والعفاف من النزاهة واللطف فمنح الله
عز وجل ايا واحدة من هذه الاخلاق ان يعطيه نور ذلك الاسم الذي سمي به ربنا سبحانه فيشرق نوره
على قلبه وفي صدره فتصير لنفسه تلك الخلق بصيرة فيعتادها ويتخلق بها فيتحقق عليه اذا اكرمه بذلك
ان يهب له مساويه ليستره بمغفرته ويدخله الجنة فانه سبحانه اعطاه ذلك حين وجب له ذلك
في عينه وقد جاءنا في الاخبار عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ما يحقق ما قلنا من ذلك

ومن فضائل حسن الخلق

جبله الله خلقه

الرزانة الوقار وقد رزن الرجل بالضم فهو رزين اي وقور ورزنت الشيء من باب نصر اذا رفعته لتنظر ما ثقله من خفته وشيء رزين اي ثقيل مختار الصحاح

وذنبه صلى الله عليه وسلم

ما روي عنه صلى الله عليه وسلم انه قال بينما رجل حوسب فلم توجد له حسنة فقال الله عز وجل له
اذكر شيئا كنت تعمله في الدنيا فاذكر العبد فقال لا اذكر شيئا يا رب الا اني كنت اسامح الناس وآمر
غلماني ان يسامحوهم في تقاضي مالي منهم فيقول الله سبحانه فانا احق ان اسامحك اليوم ومثل هذا كثير في
الاخبار وروي عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال ان الله يحب كل عبد طلق سهل لين هين
ورحمة على الناس وقال رسول الله صلى الله عليه وسلم الراحمون يرحمهم الرحمن ارحموا من في الارض يرحمكم من
في السماء وقال صلى الله عليه وسلم حسن الخلق ذهب بخير الدنيا والآخرة ويدرك درجة الصائم القائم
وقال صلى الله عليه وسلم التاني والتودد من الله عز وجل فكانت هذه اخلاق العرب ومنائح الله تعالى
لهم ثم طهرهم بالتوحيد ثم طيبهم باليقين فعبدوا الله عز وجل على مطلع عظيم وكانهم يعبدونه عن رؤية
فشق لهم اسما من اسمائه وشرع لهم اوسع الشرائع واسمحها وستر عليهم ذنوبهم وجعل خروجهم منها
بالندم والاستغفار واعطاهم جوامع الكلم وكلام كل قوم عندهم على ما هم عليه فبنو اسرائيل لم يكن
عندهم من اليقين ما عند هذه الامة فلما اذنبوا قيل لهم قولوا حطة اي حط عنا وهذه الامة لفضل
يقينها استحيت من الله تعالى من الذنب الذي تعمله وكان المذنب رأى نفسه خجلا من ستر الله عز وجل
عريانا فاعطي الكلمة التي تكون دواء لما حل به ورأى نفسه بتلك الحالة فقيل له قل اغفر استر وغط
فان اصل المغفرة الستر والتغطية ومن عجز عن رؤية هذا قيل له قل حط فمن يقدر ان يحصي ما اعطيت هذه الامة
من اليسير والعلوم والجواهر والبر واللطف والكرامة والفضل البارز وهم اهل الله عز وجل وخاصته
قيل يا رسول الله من اهل الله قال صلى الله عليه وسلم اهل القرآن وما زال موسى صلوات الله وسلامه على نبينا
وعليه وعلى جميع الانبياء والمرسلين يقول يا رب اني اجد في الالواح امة لهم كذا ويعملون كذا فاجعلهم
امتي ويقول الله عز وجل هم امة محمد صلى الله عليه وسلم حتى قال فيما روي يا ليتني كنت منهم غبطة بهم
وروي في الخبر عن ابن عباس رضي الله عنهما ان موسى عليه الصلوة والسلام اشتاق الى رؤيتهم فقال
الله تعالى له بطور سينا اتحب ان اسمعك اصواتهم فقال بلى يا رب فنادى يا امة محمد فاجابوا
من الاصلاب لبيك اللهم لبيك فقال عز من قائل اعطيتكم قبل ان تسالوني واجبتكم قبل ان تدعوني

ورحمتكم قبل ان تعصوني وغفرت لكم قبل ان تستغفروني من لقيني منكم يشهد ان لا اله الا انا وان
محمدا عبدي ورسولي ادخلته جنتي فذلك قوله سبحانه وما كنت بجانب الطور اذ نادينا ولكن
رحمة من ربك الآية يمتن عز وجل على نبيه صلى الله عليه وسلم ان لم تكن يا محمد بجانب الطور اذ نادينا امتك
ولكن كانت مني رحمة عليهم من قبل ان اخلقهم حدثنا ابي قال ثنا ابو نعيم قال ثنا حرملة بن قيس
النخعي عن ابي زرعة بن عمرو بن جرير عن ابي هريرة رضي الله عنه نحوا من ذلك قال ابو عبد الله رحمه الله فالعرب
راس الامة ومتابعها الى هذه المكرمة العظيمة الجليلة وقال سبحانه وانه لذكر لك ولقومك وسوف
تسألون اي شرف لك ولقومك وسوف تسألون عن شكر هذا الشرف وهم الذين اقاموا الدين وازروا
رسول الله صلى الله عليه وسلم ونصروا الله عز وجل ورسوله النبي المجتبى المصطفى على الرسول صلى الله عليه وسلم وعلى
جميع الانبياء والمرسلين قال له قائل ان الذي ذكرت من مناقب هذه الامة لم يتفرد بها العرب دون العجم وهم
شركاء في جميع هذه المواهب التي اعطيت هذه الامة قال نعم هو كما ذكرت ولكن العرب سبق لهم في ذلك
والمعنى بالعطية هم والاخلاق الكرام لهم وتلك الاخلاق غير موجودة في العجم الا في الواحد بعد
الواحد تخلقا لا طبعا فاما الجبلة فهي للعرب وهذه المكارم وراثة فيهم وذلك منهم طبع وانما
اخرج الله صفيه محمدا صلى الله عليه وسلم من خيار من خيار فبان لك من خروجه منهم ان عنصرهم خير
العناصر حدثنا عمر بن ابي عمر قال ثنا سليمان بن عبد الرحمن عن مروان الغزاري عن ثابت بن
عمارة عن غنيم بن قيس عن ابي موسى الاشعري رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اني دعوت
للعرب فقلت اللهم من لقيك منهم مؤمنا موقنا بك مصدقا بلقائك فاغفر له ايام حياته وهي دعوة
ابينا ابراهيم عليه الصلوة والسلام ولواء الحمد بيدي يوم القيامة ومن اقرب الناس الى لوائي يومئذ
العرب ومما يحقق ما قلنا قول الله تبارك وتعالى هو الذي بعث في الاميين رسولا منهم يتلو عليهم
آياته ويزكيهم الآية ثم قال سبحانه وآخرين منهم لما يلحقوا بهم وهو العزيز الحكيم وهم العجم
فصيرنا منهم ولم يكن ظهروا في ذلك الزمان ثم قال سبحانه ذلك فضل الله يؤتيه من يشاء
والله ذو الفضل العظيم فهم الراس ونحن منهم لا انهم منا والمبدأ بالفضل والمنة هم وقال سبحانه

لقد من

لقد منّ الله على المؤمنين اذ بعث فيهم رسولا من انفسهم يتلو عليهم آياته ويزكيهم ويعلمهم
الكتاب والحكمة وان كان من قبل لفي ضلال مبين الآية فهم الممنون عليهم والمعنيون بعطية الفضيلة
ومن ههنا قيل حب العرب ايمان وبغضهم نفاق وانما يجب حبهم لاقبال الله تعالى عليهم وفضله
عليهم برحمته ولحب رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا كانوا عشيرته ومنهم نجبة الله عز وجل سبحانه فنسبوا اليهم الناس
فقيل عرب ومن سواهم عجم الا الروم وما والاها فليس في الناس ما يبرزون به على العالم كل هذا
البروز لهم والفضل لهم بما ذكرنا مما منحهم الله تعالى من مكارم الاخلاق فمن لم يوجد فيه هذه الاخلاق
فهو هجين والهجنة ضائرة جدا حتى في الخيل فكيف بالآدميين حدثنا عيسى بن احمد العسقلاني قال
حدثنا عبد الله بن وهب المصري قال اخبرني عبد الله بن كليب قال بلغني ان سليمان بن داود على نبينا وعليه
الصلوة والسلام ارسل الخيل من صنعاء الى تدمر فتقدم فرسان من الخيل فقال المسبوق للسابق لولا
الهجنة في ادركتني من ثماني عشرة جدة ما سبقتني وقد قال الله تعالى افريقوا الصافات وهي مكية في الاوائل
كلها في قصة الياس عليه الصلوة والسلام وتركنا عليه في الآخرين سلام على الياسين انا كذلك نجزي
المحسنين انه من عبادنا المؤمنين قرأ ابن عامر ونافع ورويس عن يعقوب رحمهم الله آل ياسين بفتح
الالف ومدها وكسر اللام على انهما كلمتان وقرأ الباقون الياسين بكسر الالف وتسكين اللام على انه
كلمة واحدة وهي لغة في الياس وقيل الياس وقومه ولعل لزيادة الياء والنون في السريانية معنى ولا يجوز
ان يكون جمع الياس لانه لو كان جمعا لعرف بالالف واللام كذا في الكشاف وهذا كقولهم الخبيبون
والمهلبون للخبيب والمهلب وقومهما ومن قرأ آل ياسين فعلى ان ياسين اسم ابي الياس اضيف اليه
كذا في الكشاف او اضيف اليه الآل والمراد من الآل الياس وياسين من ولد هارون اخ موسى عليهما
الصلوة والسلام وهذا النبي الياس بن ياسين من انبياء بني اسرائيل وفي عين المعاني في هذه القراءة اي
آل محمد صلى الله عليه وسلم وفي التيسير وقيل ياسين اسم رسول الله صلى الله عليه وسلم وآل ياسين اي
آل محمد عليه الصلوة والسلام وقيل هم اهل القرآن وياسين سورة منها والالف واللام الاضافة اليها اضافة
الى كل القرآن معنى كما ورد في حديث حرب حنين يا اصحاب السورة البقرة وقال في بحر الحقائق

حب العرب ایمان و بغضهم نفاق
ضاره ای ضره هم

فی قراءة المد من قرأ آل یاسین بالمد فانه اراد آل محمد صلی الله علیه وسلم عن بعضهم وقیل اراد الیاس
وهو الیق بسیاق الآیة ویعضد قراءة المد رسمه فی المصحف الکریم منفصلا کذا فی اللآلی الفریدة
فی شرح القصیدة الشاطبیة وفی بحر الحقائق للشیخ صاحب المرصاد رحمه الله فی اشارة هذه الآیات
فکذبوه فانهم لمحضرون الا عباد الله المخلصین فکذبوه ای النفس وصفاتها فانهم لمحضرون
الا عباد الله المخلصین من عبودة غیر الحق وهم القلب والسر واوصافهما وترکنا علیه ای علی
الیاس الروح سلام علی الیاسین ای القلب والسر واوصافهما فانهم آل یاسین الروح انا کذلک
نجزی المحسنین بحسن معهم بتقدیم سلامنا علیهم سلام السلامة فی العبودیة علی الدارین والخلاص
عن آفات الکونین والمحسنون الذین احسنوا عبودیتنا واسلموا لربوبیتنا انه من عبادنا المؤمنین
المخلصین عن عبودیة الهوی والدنیا والعقبی وقال عز من قائل فی سورة حم عسق ذلک الذی
یبشر الله عباده الذین آمنوا وعملوا الصالحات قل لا اسألکم علیه اجرا الا المودة فی القربی ومن
یقترف حسنة نزد له فیها حسنا ان الله غفور شکور وهذه السورة مکیة وعن ابن عباس وقتادة
رضی الله عنهم الا اربع آیات منها نزلت بالمدینة هذه الآیة الی قوله سبحانه والکافرون لهم عذاب شدید
وقال فی عین المعانی الاصح ان السورة کلها مکیة والاستثناء منقطع عن الزجاج ای لکن اذکرکم
المودة فی القربی وصلة الرحم ومن یقترف حسنة ای حب آل محمد نزد له فیها حسنا ای الثناء الحسن
من عمل فی الدنیا حسنة نضاعفها بحسن التوفیق وتضعیف الثواب فی الآخرة ان الله غفور یستر
التقصیر شکور یشکر الیسیر حسنة نکره است عام است مودت ذوی القربی اول متناول این حسنه است
سائر حسنات توابع وی حسنا نیز نکره است میفرماید من آن نیکوئی وی را مکافات کنم به نیکوئی
وانواع نیکیها بسیار است از جمله آن دو را خاص کرد بذکر که همه جویان آنند یکی آمرزش گناه و دیگر
قبول طاعت با خلل فرمود بگو امت خود را برآنچه شما را می آموزم وبراه نجات میخوانم از شما
مزدی نمی طلبم چه کار برای کسی میکنم که همه دارد و هیچ چیز حاجت ندارد حضرت وی سبحانه
مرا چه فرو ماندگی است که از شما مزد خواهم ومن یقترف حسنة ای یکتسب یعنی تحقیق آن دوستی را بزبان

نزلت

ثنا گوید و با عضو جوارح نیکویی کند وفی الکشاف فی هذه الآیة روی انه اجتمع المشرکون فی
مجمع لهم فقال بعضهم لبعض اترون محمدا یسأل علی ما یتعاطاه اجرا فنزلت الآیة الا المودة فی
القربی یجوز ان یکون الاستثناء متصلا ای لا اسألکم اجرا الا هذا وهو ان تودوا اهل قرابتی ولم یکن هذا
اجرا فی الحقیقة لان قرابته قرابتهم فکانت صلتهم لازمة لهم فی المودة ویجوز ان یکون منقطعا ای
لا اسألکم اجرا قط ولکنی اسألکم ان تودوا قرابتی الذین هم قرابتکم ولا تؤذوهم والقربی مصدر کالزلفی
والبشری بمعنی القرابة والمراد فی اهل القربی ولیست فی بصلة للمودة کاللام اذا قلت الا المودة للقربی
وانما هی متعلقة بمحذوف وتقدیره الا المودة ثابتة فی القربی ومتمکنة فیها جعلوا مکانا للمودة ومقرا لها
کقولک لی فی آل فلان مودة ولی فیهم هوی وحب شدید ترید احبهم وهم مکان حبی ومحله وقیل وهذا التاویل
اشبه بظاهر التنزیل لان هذه السورة مکیة واختلف العلماء فی معنی الآیة فروی الامام ابو الحسن علی بن
احمد الواحدی رحمه الله باسناده عن شعبة عن عبد الملک بن میسرة عن طاوس رضی الله عنه قال سأل رجل عن
ابن عباس رضی الله عنهما عن هذه الآیة قل لا اسألکم علیه اجرا الا المودة فی القربی فقال سعید بن جبیر
قربی آل محمد صلی الله علیه وسلم فقال ابن عباس رضی الله عنهما عجلت ان النبی صلی الله علیه وسلم لم یکن
بطن من قریش الا کان له فیهم قرابة فقال الا ان تصلوا ما بینی وبینکم من القرابة والحدیث صحیح اخرجه
البخاری رحمه الله عن محمد بن بشار عن محمد بن جعفر عن شعبة واخرجه الترمذی ایضا رحمه الله الا انه قال عوض
عجلت اعلمت وقال الشعبی اکثر الناس علینا فی هذه الآیة فکتبنا الی ابن عباس رضی الله عنهما نسأله
فکتب ابن عباس رضی الله عنهما ان رسول الله صلی الله علیه وسلم کان اوسط النسب من قریش لیس بطن من بطونهم
الا وقد ولدوه فقال الله تعالی قل لا اسألکم علی ما ادعوکم الیه اجرا الا ان تودونی بقرابتی منکم تتودوا نسخه
وتحفظونی لها وقال الحسن رضی الله عنه الا ان تودوا الی الله عز وجل وتتقربوا الیه بطاعته وفی روایة
مجاهد رضی الله عنه عن ابن عباس رضی الله عنهما عن رسول الله صلی الله علیه وسلم وعن ابن عباس رضی الله عنهما انه
قال لما قدم رسول الله صلی الله علیه وسلم المدینة کانت تنوبه نوائب وحقوق ولیس فی یدیه لذلک سعة
فقالت الانصار ان رسول الله صلی الله علیه وسلم هداکم الله عز وجل به وهو ابن اختکم تنوبه نوائب وحقوق

وليس في يديه لذلك سعة فجمعوا له من اموالكم ما لا يضركم ففعلوا ثم اتوا به فقالوا يا رسول الله انك
ابن اختنا وقد هدانا الله عز وجل بك وتعروك نوائب وحقوق وما لك سعة فرأينا ان نجمع لك من
اموالنا فتستعين به على ما ينوبك فنزلت هذه الآية يحثهم سبحانه على مودته صلى الله عليه وسلم ومودة قرابته
ورد رسول الله صلى الله عليه وسلم المال وفي الكشاف ومن يقترف حسنة عن السدي انها المودة في آل رسول الله
صلى الله عليه وسلم نزلت في ابي بكر رضي الله عنه ومودته فيهم والظاهر العموم في اي حسنة كانت الا انها
ذكرت عقيب ذكر المودة في القربى دل ذلك على انها تناولت المودة تناولا اوليا كان سائر
الحسنات لها توابع وروى الامام الواحدي ايضا رحمه الله باسناده عن الاعمش عن سعيد بن جبير عن ابن
عباس رضي الله عنهما انه قال لما نزلت هذه الآية قل لا اسألكم عليه اجرا الا المودة في القربى قالوا يا رسول الله
من هؤلاء الذين امرنا بمودتهم ووجبت علينا مودتهم قال صلى الله عليه وسلم علي وفاطمة وولدهما
وروى الامام الواحدي ايضا رحمه الله باسناده عن داود عن علي رضي الله عنه انه قال فينا في
آل حم آية لا يحفظها الا كل مؤمن ثم قرأ رضي الله عنه قل لا اسألكم عليه اجرا الا المودة في القربى
وروى الامام ابو اسحق الثعلبي رحمه الله باسناده عن الامام محمد بن اسلم الطوسي رحمه الله قال حدثنا
يعلى بن عبيد عن اسمعيل بن ابي خالد عن قيس بن ابي حازم عن جرير بن عبد الله البجلي رضي الله عنه انه
قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من مات على حب آل محمد مات شهيدا الا ومن مات على حب آل
محمد مات مغفورا له الا ومن مات على حب آل محمد فتح في قبره بابان من الجنة الا ومن مات على
حب آل محمد بشره ملك الموت بالجنة ثم منكر ونكير الا ومن مات على حب آل محمد يزف الى الجنة كما يزف
العروس الى بيت زوجها الا ومن مات على حب آل محمد جعل الله زوار قبره ملائكة الرحمة الا ومن مات على حب
آل محمد مات على السنة والجماعة الا ومن مات على بغض آل محمد جاء يوم القيمة مكتوب بين عينيه آيس من
رحمة الله الا ومن مات على بغض آل محمد لم يشم رائحة الجنة الا ومن مات على بغض آل محمد مات
كافرا وروى الامام ابو اسحق الثعلبي رحمه الله باسناده عن ابي عبد الله الحافظ باسناده عن
زيد بن علي بن الحسين عن ابيه عن جده عن علي رضي الله عنهم قال شكوت الى رسول الله صلى الله عليه وسلم

عراه كذا من باب عدا واعتراه اي غشيه م

في فضائل حب آل النبي صلى الله عليه وسلم وعقوبات بغضهم

وفي بعض النسخ بعده على السنة والجماعة الا ومن مات على حب آل محمد مات تائبا الا ومن مات على حب آل محمد مات مؤمنا مستكمل الايمان

حسد الناس لي فقال صلى الله عليه وسلم اما ترضى ان تكون رابع اربعة اول من يدخل الجنة انا وانت
والحسن والحسين وازواجنا عن ايماننا وشمائلنا وذريتنا خلف ازواجنا **وروى** ابو حازم عن
ابي هريرة رضي الله عنه قال نظر رسول الله صلى الله عليه وسلم الى علي وفاطمة والحسن والحسين فقال صلى الله
عليه وسلم انا حرب لمن حاربتم وسلم لمن سالمتم والله اعلم **وفي جامع الاصول** في فضائل اهل
البيت رضي الله عنهم زيد بن ارقم رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لعلي وفاطمة والحسن والحسين رضي الله
عنهم انا حرب لمن حاربتم وسلم لمن سالمتم اخرجه الترمذي رحمه الله **وروى** الامام ابو اسحق الثعلبي رحمه الله
باسناده عن اسحق بن عبد الله بن ابي طلحة عن انس بن مالك رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
نحن ولد عبد المطلب سادة اهل الجنة انا وحمزة وجعفر وعلي والحسن والحسين والمهدي رضي الله تعالى عنهم اجمعين
وروى الامام ابو اسحق الثعلبي رضي الله عنه باسناده عن علي بن موسى الرضا قال حدثني ابي
قال حدثني ابي قال حدثني ابي علي بن الحسين قال حدثني ابي الحسين بن علي قال حدثني ابي علي بن ابي طالب
رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم حرمت الجنة على من ظلم اهل بيتي وآذاني في
عترتي ومن اصطنع صنيعة الى احد من ولد عبد المطلب ولم يجازه عليها فانا اجازيه غدا اذا لقيني
يوم القيمة **وروى** الامام ابو اسحق الثعلبي رحمه الله ايضا باسناده عن مقسم عن ابن عباس رضي الله عنهما انه
قال قالت الانصار فعلنا وفعلنا فكانهم فخروا فقال عباس او ابن عباس رضي الله تعالى عنهما شك
عبد السلام بن ابي زياد الراوي عن مقسم لنا الفضل عليكم فبلغ ذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم فاتاهم
في مجالسهم فقال يا معشر الانصار الم تكونوا اذلة فاعزكم الله تعالى قالوا بلى يا رسول الله قال الم تكونوا
ضلالا فهداكم الله قالوا بلى يا رسول الله قال افلا تجيبوني قالوا ما نقول يا رسول الله قال الا
تقولون الم يخرجك قومك فآويناك ولم يكذبوك فصدقناك ولم يخذلوك فنصرناك قال
فما زال يقول حتى جثوا على الركب وقالوا اموالنا وما في ايدينا لله ولرسوله قال فنزلت الآية
وفي حقائق السلمي رحمه الله في هذه الآية الا المودة في القربى قال سهل ان تتقربوا الى باتباع سنتي
وقال ابن عطاء رحمه الله لا اسألكم على دعوتكم اجرا الا ان تتوددوا الى بتوحيد الله عز وجل وتتقربوا اليه بدوام طاعته

وملازمة امره قال جعفر رضی الله عنه الا ان تتوددوا الی بما یقربکم الی ربکم عز وجل من الاعمال وروی
الشیخ ابو عبد الرحمن السلمی رحمه الله باسناده عن الربیع عن انس عن الحسن رضی الله عنه قال فی هذه الآیة کل
من تقرب الی الله عز وجل بطاعته وجبت علیک محبته وفی لطائف التفسیر للامام القشیری رحمه الله
من بشر بالخیر احدا طلب علیه اجرا فالله عز وجل بشر المومنین علی لسان نبیه صلی الله علیه وسلم بالکرامات الابدیة
ثم قال قل لا اسألکم علیه اجرا الا المودة فی القربی ای علی التبشیر اجرا ان الله تعالی لیس یطلب منکم
علی الفضل الکبیر عوضا فانا ایضا لا اسألکم علی التبشیر اجرا فان المومن اخذ من الله خلقا حسنا فکما
ان الله تعالی بفضله یوفق العبد بالایمان ویعطی الثواب لمن آمن به ولیس یرضی ان یعطیک فضله مجانا
کذلک لیس یرضی لرسوله صلی الله علیه وسلم بان لا یطلب منک اجرا علی التبلیغ والتبشیر بل یشفع لک
ایضا ولکل من آمن به ومن یقترف حسنة نزد له فیها حسنا یقال اذا اتی بالمجاهدة زدناه بفضلنا
تحقیق المشاهدة ویقال تلک الزیادة ما لا یصل العبد الیه بوسعه مما لا یدخل تحت طوق البشر ویقال
ومن یقترف حسنة الوظائف نزد له فیها حسن اللطائف وقال الامام النحریر المناظر المتکلم المفسر صاحب
التصانیف المشهورة فخر الملة والدین الرازی ابو عبد الله محمد بن عمر بن الحسین القرشی التیمی البکری رحمه الله
فی التفسیر الکبیر فی قوله سبحانه انما یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت ویطهرکم تطهیرا فیه لطیفة وهی
ان الرجس قد یزول عینا ولا یطهر المحل فقوله سبحانه لیذهب عنکم الرجس ای یزیل عنکم الذنوب ثم قال سبحانه
ویطهرکم تطهیرا ای یلبسکم خلع الکرامة تطهیرا لا یکون بعده تلوث ثم ان الله عز وجل ذکر خطاب
نساء النبی صلی الله علیه وسلم ورضی عنهن ثم خاطب الخطاب للمذکرین بقوله سبحانه لیذهب عنکم لیدخل فیه نساء
اهل بیته صلی الله علیه وسلم ورجالهم رضی الله عنهم اجمعین واختلفت الاقوال فی اهل البیت والاولی ان
یقال هم اولاده وازواجه صلی الله علیه وسلم والحسن والحسین رضی الله عنهما منهم وعلی رضی الله عنه منهم لانه کان من اهل بیته
بسبب معاشرته بنت النبی صلی الله علیه وسلم وملازمته للنبی صلی الله علیه وسلم واذکرن ما یتلی فی بیوتکن
من آیات الله ای القرآن والحکمة ای کلمات النبی صلی الله علیه وسلم وفیه اشارة الی ان التکالیف غیر منحصرة
فی الصلوة والزکوة وما ذکر فی هذه الآیات ان الله تعالی کان لطیفا بعلمه یصل الی کل شیئ خبیرا بالبواطن

علیه علیکم

وقال ايضاً في قوله تعالى قل لا اسألكم عليه اجراً الا المودة في القربى آل محمد صلى الله عليه وسلم ورضي الله عنهم الذين
يؤول امرهم اليه فكل من كان امرهم اليه اشد واكمل كانوا هم الآل و اختلف الناس في الآل فقيل هم الاقارب
وقيل هم امته فان حملناه على القرابة فهم الآل وان حملناه على الامة الذين قبلوا دعوته فهم ايضاً آل و
روي انه قيل يا رسول الله من قرابتك هؤلاء الذين وجبت علينا مودتهم فقال صلى الله عليه وسلم علي وفاطمة
وابناهما رضي الله عنهم فثبت ان هؤلاء الاربعة هم المخصوصون بمزيد التعظيم بوجوه الاول قوله تعالى الا المودة
في القربى والثاني انه صلى الله عليه وسلم كان يحبهم وثبت ذلك بالنقل المتواتر فيجب على كل الامة مثله
لقوله سبحانه واتبعوه لعلكم تهتدون والثالث ان الدعاء للآل منصب عظيم ولذا جعل هذا الدعاء خاتمة
للتشهد في الصلوة وهذا التعظيم لم يوجد في حق غير الآل و قال الامام الشافعي رحمه الله
٥ يا راكباً قف بالمحصب من منى * واهتف بساكن خيفها والناهض * ان كان رفضاً حب
آل محمد * فليشهد الثقلان اني رافضي * وقال الامام الرازي ايضاً رحمه الله في هذه الآية قوله سبحانه
الا المودة في القربى فيه نصيب عظيم للصحابة رضي الله عنهم لانه تعالى قال والسابقون السابقون اولئك
المقربون فكل من اطاع الله تعالى كان مقرباً عند الله تعالى ودخل في قوله الا المودة في القربى فهذه الآية
تدل على وجوب حب آل محمد وحب اصحابه صلى الله عليه وسلم ورضي عنهم وهذا المنصب لا يسلم الا على قول اصحابنا
اهل السنة والجماعة الذين جمعوا بين حب العترة وحب الصحابة رضي الله عنهم اجمعين و سمعت بعض المذكرين
يقول ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال مثل امتي كمثل سفينة نوح عليه السلام من ركب فيها نجا و قال
صلى الله عليه وسلم اصحابي كالنجوم بايهم اقتديتم اهتديتم الحديث ونحن الآن في بحر التكليف وتضربنا
امواج الشبهات والشهوات وراكب البحر يحتاج الى امرين احدهما السفينة الخالية عن العيوب والثاني
الكواكب الظاهرة فاذا ركب تلك السفينة ووقع بصره على تلك الكواكب كان رجاء السلامة غالباً وكذلك ركب
اصحابنا اهل السنة والجماعة سفينة حب آل محمد صلى الله عليه وسلم ووضعوا ابصارهم على نجوم الصحابة رضي الله عنهم
فنرجو من الله تعالى ان نفوز بالسلامة والسعادة في الدنيا والآخرة و قال بعض العارفين رحمهم الله في
قوله سبحانه الا المودة في القربى ثمرة مودة اهل قرابته صلى الله عليه وسلم عائدة الى محبتهم لكونها سبب نجاتهم

اذ المودة تقتضي المناسبة الروحانية المستلزمة لاجتماعهم في الحشر كما في الحديث المرء يحشر مع
من احب فلذلك نفى الاجر اصلا وكان الاستثناء منقطعا ولا يمكن لمن تكدر روحه وبعدت
عنهم مرتبة محبتهم بالحقيقة ولا يمكن لمن تنور روحه وعرف الله واحبه من اهل التوحيد ان لا يحبهم لكونهم
اهل بيت النبوة ومعادن الولاية والفتوة لا يحبهم الا من يحب الله ورسوله ويحبه الله تعالى ورسوله
ولو لم يكونوا محبوبين في العناية الاولى من الله عز وجل لما احبهم رسول الله صلى الله عليه وسلم اذ محبته صلى الله
عليه وسلم عين محبته في صورة التفصيل بعد كونه في عين الجمع والاربعة المذكورون في الحديث علي وفاطمة
وابناهما خصوا بالذكر ولم يحرض صلى الله عليه وسلم الامة على محبة غيرهم تحريضه على محبة هؤلاء واولادهم
السالكون سبيلهم التابعون لهداهم في حكمهم ولهذا حرض على الاحسان اليهم ومحبتهم مطلقا
ونهى عن ظلمهم وايذائهم في الحديث الآخر وهو قوله صلى الله حرمت الجنة على من ظلم اهل بيتي وآذاني
في عترتي ومن اصطنع صنيعة الى احد من ولد عبد المطلب ولم يجازه عليها فانا اجازيه عليها غدا
اذا لقيني يوم القيمة ومن يقترف حسنة لمحبة آل الرسول نزد له فيها حسنا لمتابعته لهم في طريقتهم
لان تلك المحبة لا يكون الا لصفاء الاستعداد ونقاء الفطرة وذلك يوجب التتبع فيحسن المتابعة
وقبول الهداية الى مقام المشاهدة فيصير صاحبها من اهل الولاية ويحشر معهم في القيمة **وقال**
الشيخ الامام العارف الرباني الصمداني نجم الملة والدين ابو بكر عبد الله بن محمد الاسدي الرازي وهو
صاحب كتاب المرصاد من المبدا الى المعاد في كتابه بحر الحقائق والمعاني في تفسير السبع المثاني في قوله
سبحانه يا ايها الناس انا خلقناكم من ذكر وانثى وجعلناكم شعوبا وقبائل لتعارفوا ان اكرمكم
عند الله اتقيكم ان الله عليم خبير في اشارات هذه الآية يشير سبحانه وتعالى الى خلق القلوب انها خلقت
من ذكر وهو الروح وانثى وهي النفس وجعلناكم شعوبا وقبائل اي صنفين صنف منها يميل الى
امها وهي النفس والغالب عليها صفات النفس وهي الشعوب وصنف منها قبائل وهي التي تميل الى ابيها
وهو الروح والغالب عليها صفات الروح لتعارفوا اصحاب القلوب وارباب النفوس لا لتتكاثروا
وتتباهوا بالعقول والاخلاق الروحانية الطبيعية فانها ظلمات ولا يصلح شيء للتفاخر ما لم يكن

به الايمان و التقوى فان تنورت الافعال والاخلاق والاحوال بنور الايمان و التقوى فلم يكن الافعال
مشوبة بالرياء ولا الاخلاق مصحوبة بالاهواء ولا الاحوال منسوبة الى الاعجاب فعند ذلك يصلح للتفاخر
والمباهاة بها كما قال سبحانه ان اكرمكم عند الله اتقيكم فاتقاهم من يكون ابعدهم من الاخلاق الانسانية واقربهم
الى الاخلاق الربانية والتقوى هو التحرز والمتقى من تحرز عن نفسه به سبحانه وهو اكرم على الله عز وجل من غيره
والايمان حياة القلوب ولهذا سمى الله تعالى من لا ايمان له بالميت في قوله سبحانه انك لا تسمع الموتى والقلوب
لا يحيى الا بعد ذبح النفوس بسيوف المخالفة وبسيف الصدق في طاعة الله عز وجل ورسول صلى الله عليه وسلم
في الاوامر والنواهي وقال الامام القشيري رحمه الله في قوله تعالى قالت الاعراب امنا الآية الايمان
هو حياة القلوب والقلوب لا تحيى الا بعد ذبح النفوس والنفوس لا تموت ولكنها تغيب ومع حضورها
لا يتم خير ومرض القلب والايمان ضدان والايمان ما يوجب للعبد الامان فايمان لا يوجب الامان
لصاحبه فبخلافه اولى وقال الامام حجة الاسلام رحمه الله لفظ النفس يطلق على معنيين احدهما
اللطيفة الربانية الروحانية الانسانية لانه نفس الانسان اى ذاته وحقيقته العالمة بالله عز وجل
والثاني المعنى الجامع لقوة الغضب والشهوة في الانسان وهو الجامع للصفات المذمومة وهو الغالب في الاستعمال
فيقولون لا بد من مجاهدة النفس وكسرها واللطيفة التي ذكرناها توصف باوصاف مختلفة بحسب اختلاف احوالها
فاذا سكنت تحت الامر وزايلها الاضطراب بسبب معارضة الشهوات سميت النفس المطمئنة قال الله تعالى
يا ايتها النفس المطمئنة ارجعي الى ربك والنفس بالمعنى الثاني لا يتصور رجوعها الى الله سبحانه فانها مبعدة عن الله
عز وجل وهي من حزب الشيطان ومذمومة غاية الذم واليه الاشارة بقوله صلى الله عليه وسلم اعدى عدوك
نفسك التي بين جنبيك وقال بعض العارفين رحمهم الله في قوله سبحانه ان اكرمكم عند الله اتقيكم معناه
لا كرامة في النسب لتساوي الكل في البشرية المنتسبة الى ذكر وانثى والامتياز بالشعوب والقبائل للتعارف في الانساب
لا للتفاخر فانه من الرذائل والكرامة لا تكون الا بالاجتناب من الرذائل الذي هو اصل التقوى ثم كلما كان
التقوى ازيد رتبة كان صاحبها اكرم عند الله عز وجل قدرا فالمتقى من المناهي الشرعية التي هي الذنوب في
عرف الشرع اكرم من الفاجر ومن الرذائل الخلقية كالجهل والبخل والحرص والجبن اكرم من المجتنب عن المعاصي

عند

لفظ النفس يطلق على معنيين

لتفاوت الانسان

الموصوف بالرذائل الخلقية والمتقي من نسبة التاثير والفعل الى الغير بالتوكل مشاهدة افعال الحق سبحانه
اكرم من المتدرب بالفضائل الخلقية المحجوب برؤية افعال الخلق عن تجليات افعال الحق سبحانه والمتقي
من الحجب الصفاتية بالانسلاخ عنها في مقام الرضا ومحو الصفات اكرم من المتوكل في مقام توحيد الافعال
المحجوب بصفاته عن تجليات صفات الحق سبحانه والمتقي من وجوده المخصوص اى انيته التي هي اصل الذنوب بالفناء
اكرم من الجميع ان الله تعالى عليم بمراتب نفوسكم خبير بتفاضلكم عليم بكرم القلوب وتقويها خبير بهم
النفوس في ورعها واكرم الخلق على الله عز وجل من كان ابعد من نفسه وهو الاقرب من الله سبحانه و
قال الشيخ الامام العارف الصديق ابوبكر بن ابي اسحاق الكلاباذي البخاري روح الله تعالى روحه في كتابه معاني الاخبار ١٨٢
حديث آخر حدثنا محمد بن حاتم بن سعيد البيكندي قال حدثنا ابراهيم بن اسمعيل بن اسحاق قال حدثنا الحميدي قال
حدثنا سفيان قال حدثنا معمر عن الزهري عن سالم عن ابيه رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال تجدون الناس
كابل مائة ليس فيها راحلة قال الشيخ رحمه الله الابل للاحمال ومنها اللبن يراد منها اللحوم والاسنمة
والابنية من جلودها واوبارها فكل هذه المنافع موجودة في الابل في اكثر الاحوال اذا سلمت من العلل والاسقام
واما الراحلة فانها تراد للركوب والاسفار وقطع المفاوز ومن اوصافها انها تسير وحدها مشياً وهرولة وعدواً
طلباً وهرباً تجري اذا اريد منها المشي وتقف اذا وقفت بها وتسرع اذا بعثت وتهدا اذا سكنت وتسير على
الوخد ووسط الجبال وتقوى على طول السرى وتهتدي في ظلم الدجى ترفق براكبها اذا مشت وتعدل في
انحطاطها اذا بركت وهي مع هذه الاوصاف عسى لا تحمل نصف ما يحمل غيرها من الجمال والنوق ثم
الراحلة لا تكاد توجد في مائة من الابل لان التي في الابل اعمال لاهي لا تكاد تقدمها ما في الراحلة اخلاق وهي لا تكاد
توجد في مائة فما فوقها ثم قيمة ناقة او جمل تحمل من الثقل اضعاف ما تحمله الراحلة ولها من عظم الخلقة
ولحم الظهر وشحم البطن وعظم السنام اضعاف ما للراحلة عشر قيمة الراحلة على نحافة بدنها ودقة جسمها
وضعفها عن حمل الثقل فكان النبي صلى الله عليه وسلم اشار في هذا الى افعال الظاهر واخلاق الباطن فقد
توجد من الناس مائة فما فوقها يعملون لله عز وجل فينصبون ابدانهم ويدأبون على اعمالهم من صلوة
وصوم وحج وغزو وسائر الاعمال الظاهرة والنوافل ولا يوجد في مائة من المحسنين لله تعالى وبين عباد الله

عز وجل خلقه فانما شرف العبد باخلاقه فهم تقبل الاعمال بالنيات وحسن الاخلاق قال النبي صلى الله عليه وسلم
ان اثقل ما يوضع في الميزان يوم القيمة الخلق الحسن فقيمة العمل بحسن الخلق وكذلك القربة الى الله سبحانه والمنزلة
عنده عز وجل وانما يكمل ايمان المرء الذي به ينال الفوز في الدنيا والآخرة ويحوز جميع الخيرات ويبلغ
اقصى المنازل ويبلغ اعلى المقامات بحسن الخلق قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ان اكمل المؤمنين ايمانا احسنهم خلقا
وانا احسنكم خلقا لاهلي والاعمال بالعادات والرغبة والرهبة والاخلاق غرائز وسجيات وتزكو وتطهر بالرياضة
والتهذيب والرياضة وان كانت تصلح الاخلاق وتطهرها فانها لا تنفع الا فيمن صحت نيته وطابت
ارومته وحسنت طبائعه وزكت سجيته فان الراحلة وان كانت تراض فانه يختار لها النجابة في
الاصل والكرم في الخيم قال النبي صلى الله عليه وسلم الرياضة لا تصلح الا في نجيب ولا تصلح الصنيعة الا
عند ذي حسب ودين والغرض من الرياضة ان يفعل ما ينبغي كما ينبغي على الوجه الذي ينبغي وليست
الرياضة ادخال ما ليس في الاصل وانما هي اصلاح ما هو في الاصل وكما ان الرحمة واللين لا بد منهما كذلك القسوة
والغلظة لا بد منهما كل في حينه واوانه وفي وقته واياه قال الله تعالى ولا تاخذكم بهما رافة في دين الله
وقال سبحانه اشداء على الكفار رحماء بينهم وليس حسن الخلق هو المضي على الطبع والسجية وانما هو المضي على الفضيلة
فالمجبول على الرزانة وقلة الغضب يجب ان يروض نفسه على اكتساب الغضب والحركة وكذلك المشفق
الرفيق يحمل نفسه على الغلظة والشدة كما يحمل القاسي اياها على الشفقة والرافة وكذلك جميع الاخلاق
وحكم الامور اوسطها عن الغلو والتقصير وحسن الحال في الاوائل والاواخر والاستقامة في البداية والنهاية
فيكون فيه حلم وغضب ورزانة وخفة وجد وهزل وكل ذلك لاكتساب الفضيلة في الدين والدنيا لا
للجري على الطبع والعادة فالرياضة للابدان والتهذيب للاخلاق انما يراد به ان يصرف ما للنفس والخلق
الى الله ورسوله سمعت ابا القاسم الحكيم رحمه الله يقول غاية حسن الخلق ان العاشر من ساء خلقه
عشرة يظن السيء الخلق انه احسن الناس خلقا قال رحمه الله فاولياء الله عز وجل وخاصته من خلقه
الذين اصطفاهم لنفسه واقبل بهم اليه وجعلهم في كنفه وضن بهم عن غيره هم الذين طابت مواليدهم
وحسن نشؤهم وزكت طبائعهم وحسنت اخلاقهم ثم قيض الله تعالى لهم من ادبهم فاحسن تاديبهم

وليس حسن الخلق ما هو المضي على الطبع والسجية

وعلمهم فاحسن تعليمهم فهم كالراحلة التي لا تكاد تجد منها واحدة في مائة وهم الذين قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
الناس معادن خيارهم في الجاهلية خيارهم في الاسلام اذا فقهوا ومن لم يكن له هذه النجابة في المولد وهذه الذكاء
في الطبيعة والصحة في البنية فانه لا بد له من جهد في رياضة نفسه وتهذيب اخلاقه ومجاهدة شهوته وهواه والصبر البنية
عليها عمره فانه قال في الحديث الخير عادة والشر لجاجة وقد قال الله تعالى والذين جاهدوا فينا لنهدينهم
سبلنا وقال سبحانه يا ايها الذين آمنوا اتقوا الله وابتغوا اليه الوسيلة وجاهدوا في سبيله لعلكم تفلحون
فمن جاهد في رياضة نفسه وتهذيب اخلاقه افلح لا محالة لان لعل وعسى من الله واجب وانما يؤتى العبد من الضجر
والملالة والعجلة قال النبي صلى الله عليه وسلم ان الله تعالى يستجيب للعبد ما لم يعجل وانما يعجل العبد اذا كان غرضه
من الدعا نيل ما يسأل ويجب ان يكون غرض العبد من الدعا هو الدعا لله عز وجل والسؤال منه سبحانه
والافتقار اليه والاقبال عليه فكذلك يجب ان يكون غرض من روض نفسه ورام تهذيب اخلاقه مجاهدة
نفسه ومخالفة هواه وهما افضل اعمال العباد واعظم الطاعات واجلها موقعا عند الله سبحانه فعلى العبد ان
يفني في مجاهدة نفسه عمره ويقطع في مخالفة هواه دهره والله سبحانه لا يخلف الميعاد ولا يخيب العباد وهو عز وجل
كريم جواد وقال الشيخ الامام العارف الولي ابو عبد الله محمد بن علي الحكيم الترمذي قدس الله روحه
في كتابه نوادر الاصول في معرفة اخبار الرسول صلى الله عليه وسلم في الاصل الخامس والاربعين والمائة حدثنا سعيد بن عبد الرحمن
المخزومي قال حدثنا سفيان عن معمر عن الزهري عن سالم عن ابيه رضي الله عنه يبلغ به النبي صلى الله عليه وسلم انه قال تجدون الناس
كالابل المائة ليس فيها راحلة او ليس فيها الا راحلة حدثنا سفيان بن وكيع قال ثنا محمد بن حميد المعمري بن
عن معمر عن الزهري عن سالم عن ابيه رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال انما الناس كالابل المائة لا تكاد
تجد فيها راحلة قال ابو عبد الله رحمه الله فالراحلة في الابل قليلة والنجيبة في الرواحل قليلة فالموحدون
في الناس قليل والمستقيمون بالمجاهدة لله تعالى في سيرهم اليه في الموحدين قليل والصديقون في المستقيمين
قليل فهم قليل في قليل من قليل قال الله تعالى وقليل من عبادي الشكور فالراحلة هي التي قد نفيت
وادبت فسمحت بالطاعة وتركت شرتها قد ذلت لصاحبها وجادت بنفسها فهي راحلة خرجت في
الاسم مخرج فاعلة انما هي مرحولة فما زال ذلك عادتها في الانقياد وعين صاحبها ترعاها وتلي

تأديبها وتتفقد أحوالها حتى تمكنت عنده منزلتها حتى صيرها نجيبة من نجائبه فصاحبها بأحوالها معجب
وبها ضنين لا يملكه أحدا ولا يطلق لأحد عليها يدا فيكون من نجائب الملك فكذلك الناس من الأمة
لا تجد فيها راحلة واحدة منقادة مطيعة لربها عز وجل قد ألقت بيدها سلما واتخشعت لعظمة ربها سبحانه
ووطنت نفسها على العبودة فلا يزال هذا العبد في عطف الله ورحمته وتأييده حتى يصير في أحظ من ربه
سبحانه فيحظ منه بحظوة تزكو نفسه وتطيب أخلاقه وينشرح صدره وتلين عروقه ويرطب قلبه ويألف ربه عز
وجل واستقام فهو لربه أليف وربه به ضنين حدثنا أحمد بن مصرف قال حدثنا محمد بن بشر عن عباد بن
كثير عن حوشب رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن لله تعالى عبادا يضن بهم عن الأمراض
والأسقام في الدنيا يحييهم في عافية ويميتهم في عافية ويدخلهم الجنة في عافية فهم أهل الشكر والوفاء والمحمودون
بالمن والعطاء والممتلئة قلوبهم من الجلال والبهاء والعظمة والآلاء وطيب مخبرهم وشمائلهم كما وصفهم
رسول الله صلى الله عليه وسلم حدثنا بذلك محمد بن يحيى بن حزم العطفي قال حدثنا بشر بن عمر الزهراني عن ابن لهيعة ابي حزم
عن خالد بن أبي عمران عن القاسم بن محمد عن عائشة رضي الله عنها عن رسول الله صلى الله عليه وسلم أنه قال
طوبى للسابقين إلى ظل الله عز وجل قيل ومن هم يا رسول الله قال صلى الله عليه وسلم الذين إذا أعطوا الحق
قبلوه وإذا سئلوه بذلوه والذين يحكمون للناس بحكمهم لأنفسهم فهذه صفة أهل القناعة وهي
الحيوة الطيبة فبالله استغنوا حتى قنعوا بما أعطوا ولله انقادوا وألقوا بأيديهم حتى بذلوا الحق إذا سئلوا
وإلى الله سبحانه قبلوا حتى عدل قلوبهم فصاروا أمنائه وحكامه في أرضه يحكمون للناس بحكمهم لأنفسهم فإن النفس مالها
حبها وصبا غير متهم فيها وإنه لا يألوها نصحا وخيرا فيتمثل شأنها فما أحب لها وحكم لها في الأمور أحب للناس
مثله وحكم لهم بمثله وروي عن كعب رضي الله عنه أنه قال إن أحببت أن تصل الأرحام ما بينك وبين
آدم عليه الصلوة والسلام فأحب للناس ما تحب لنفسك وإن الله تعالى اتخذ نفسك وعبدك حجة عليك
فما أردت من عبدك الذي اشتريته وطالبته به فاخرج إلى الله تعالى من مثله فمن مطالبتك عبدك أن
لا يمد يده إلى شيء من ملكك إلا ما أذنت له فيه لا يعمل لغيرك عملا وما أعطيته قنع به وما حكمت عليه لم يرده
لم يسخط عليك ولم يشكك إلى أحد ومثل نفسك مثالا فما أحببت لها فعامل عبيده عز وجل بمثله

فان نفسك عبد الله وهو لا عبيد الله فاذا حكمت هذين فانت السابق الى ظل الله عز وجل غدا وعيشك
في دار الدنيا عيش اهل الجنة ولا يقوى على هاتين الخطتين الا عبد قد سقطت عن قلبه منزلة نفسه ومنزلة
دنياه ولهى قلبه عنهما وشغف بمولاه فصارت دنياه عنده في الدقة اقل من جناح بعوضة وصارت نفسه عنده
قبضة من تراب وورد على قلبه محبة الله عز وجل والحلاوة التي وجد لها ما اسكرته والهته عن محبة
نفسه ودنياه وما يوجد هذا الا في مؤمن قد امتحن الله قلبه للايمان وقليل ما هم **حدثنا** ابي قال ح محمد بن
الحسن قال اخبرنا عبد الله بن المبارك قال ح صالح المري عن حبيب وهو العجمي عن شهر بن حوشب عن ابي ذر رضي الله
عنه انه قال ان الله تعالى يقول يا جبرئيل انسخ من قلب عبدي المؤمن الحلاوة التي كان يجدها لي قال فيصير العبد
المؤمن والها طالبا للذي كان يتعاهد من نفسه كانه نزلت به مصيبة لم ينزل به مثلها قط فاذا نظر الله
تعالى اليه على تلك الحالة قال يا جبرئيل رد الى قلب عبدي ما نسخت منه فقد ابتليته فوجدته صادقا وامده
اخلاق — من قبلي بزيادة فهذه حلاوة المحبة من نالها فقد غلبت على عقله وصارت سائر الاشياء خولا لها
فالراحلة هو الذي رحل نفسه فادبها وراضها وجنبها سموم الدنيا وآفاتها وقوم اخلاقها حتى استقامت
لله عز وجل رحل نفسه فارتحل الى الله ثم صار راعيا يرعى عباده فيصلح للرعاية فهو في جهد يجنبهم الآجن فا
ويوردهم المياه العذبة وهو العلم الصافي بلا تخليط ولا كدورة ويعرفهم خدع العدو ومرصده ومكائده
من النفس فهو في جهد من ذلك لما يحب ان يستوي امورهم ويستقيم سيرهم ويابى الله سبحانه ان يكون
الا كما قدر حتى اذا فتح عليه باب النجباء الكرم وابصره بذلك النور الذي اشرق في صدره وامتلأ قلبه منه
ان هذا تدبيره لهم ومشيته فيهم وانه اعلم بما يراد لهم فانما خلقهم من جميع الارض تربتها مختلفة
سهلا او حزنا طيبا او خبيثا وان القلوب اوعية واوانيه في ارضه ليضع فيها ما احب
ويرفع منها ما احب وان العقول بين العبيد مقسومة وان الاخلاق لهم من الخزائن ممنوحة وان الانوار
على من يختصهم برحمته من بينهم ممنونة وان له من خلقه صفوة وربك يخلق ما يشاء ويختار ما كان
لهم الخيرة وان العبيد فقراء حتى يغنيهم الله من فضله غنى القلب والقلوب بيده يقلبها كيف يشاء — غناء ب
وان الهداية منه يهدي الله تعالى بنوره من يشاء وان الرسول صلى الله عليه وسلم عوتب في ذلك حتى قيل له

وان

وان كان كبر عليك اعراضهم فان استطعت الاية وقيل له انك لا تهدي من احببت الاية فالقى
بيده سلما وذل لمولاه وترك مشيته بمشية العزيز الماجد وخضع ورقبته بيده فيهم فصار نخبة
من نجابة الصبر مولاه عن المكافاة الافات والبلايا فهذه الاية في سورة الانعام نزلت بعد مضي السنين من النبوة
لعلمك انه لم يتمكن فيه صلى الله عليه وسلم هذا الامر الا بعد ما اداه به الله عز وجل وقومه ثم اثنى عليه فقال وانك
لعلى خلق عظيم فسئلت عائشة رضي الله عنها عن تفسير ذلك الخلق فقالت كان صلى الله عليه وسلم يرضي
برضاء الله عز وجل ويسخط بسخطه سبحانه حدثنا بذلك الفضل بن محمد قال ثنا احمد بن يحيى الاسكندراني قال ثنا
ابو ايوب بن شرحبيل عن زيد بن واقد عن بشر بن عبد الله عن ابي ادريس عن ابي الدرداء رضي الله عنه قال سألت
عائشة رضي الله عنها عن خلق رسول الله صلى الله عليه وسلم فقالت كان خلقه صلى الله عليه وسلم يرضى برضاه و
يسخط بسخطه **وقال** بعض العارفين رحمهم الله آله صلى الله عليه وسلم اهله واقاربه والقرابة اما ان تكون
صورة فقط او معنى فقط او صورة ومعنى فمن صحت نسبته الى رسول الله صلى الله عليه وسلم صورة ومعنى فهو الخليفة
والامام القائم مقامه سواء كان قبله كاكابر الانبياء الماضين او بعده كالاولياء الكاملين ومن صحت نسبته
اليه صلى الله عليه وسلم معنى فقط كما في الاولياء السابقة عليه كمؤمن آل فرعون وصاحب ياسين فهو ولده
الروحي القائم بما استعد وتهيأ لقبوله من معناه ولذلك قال صلى الله عليه وسلم سلمان منا اشارة الى
القرابة المعنوية ومن صحت نسبته اليه صلى الله عليه وسلم صورة فقط فهو اما ان يكون بحسب طينته كالسادات
والشرفاء او بحسب دينه ونبوته كاهل الظاهر من المجتهدين وغيرهم من العلماء والصلحاء والعباد وسائر
المؤمنين فالقرابة التامة المعتبرة هي القرابة الجامعة للصورة والمعنى ثم القرابة المعنوية المجردة
ثم القرابة الصورية الدينية ثم القرابة الصورية الطينية **وقال** بعض العارفين رحمهم الله الآل
عبارة عن الاقارب الذين يؤول اليهم امره صلى الله عليه وسلم ومواريثه العلمية والعملية والمقامية والحالية
وهم على اقسام اربعة كلية منهم من هو آله في الصورة والمعنى تماما وهو الخليفة والامام القائم
مقامه حقيقة ومنهم من يكون آله في المعنى دون الصورة كسائر الاولياء الذين هم محمديون
في الكشف والشهود وان لم يكونوا اشرافا صورة كالخلفاء والائمة الكمل ايضا ومنهم

من نوع قرابته الى صلى الله عليه وسلم

من يكون له في الصورة دون المعنى بان صحت نسبتهم اليه صلى الله عليه وسلم من حيث الطينة العنصرية ولكنهم اشتغلوا عن الوراثة المعنوية الروحانية العلمية والكشفية الشهودية والحالية والمقامية وعن الاقبال على الله تعالى بحطام الدنيا ومنهم من يكون له حظ يسير في المعنى والخلق وهو من السادات والاشراف والكل آل وذلك لان رسول الله صلى الله عليه وسلم له صورة طينية عنصرية وله صورة دينية شرعية وصورة نورية روحية حقيقة معقولة معنوية فمن قام بصورته الدينية وصحت نسبته الى صورته النورية الروحية وتحقق بحقيقته المعنوية ورثه صلى الله عليه وسلم علما ومقاما وحالا وهو له كالولد الصلبي حقيقة في هذه القرابة والنسبة تتفاوت المقامات والدرجات وفيها ترتيب الاولياء المحمديون واذا انضاف الى هذه القرابة الدينية قرابة طينية الطينة الطاهرة كالمهدي والائمة الكاملين الطيبين الطاهرين رضي الله عنهم فذلك اكمل واجمل وافضل وان انفردت القرابة الطينية وصحت النسبة في صورته العنصرية صلى الله عليه وسلم وتخلفت النسبة الروحانية المعنوية فسوف يؤول الى ذلك ولا بد لان الولد على كل حال سر ابيه واذا صحت النسبة فلا بد ان يكون معه من اخلاقه وعلومه واحواله صلى الله عليه وسلم معنوي وان وقعت منهم مخالفة في الصورة الدينية الشرعية فلا يجوز لمن ينظر اليهم الا بنظر التعظيم والتبجيل والسادة وان كانوا على خلاف الشريعة ظاهرا فقد يكون منهم اهل الابتلاء بحجاب المخالفة ثم الاحوال لا بد لها من تحول وللحقيقة ان ترجع الى طهارتها الاصلية وتؤول فافهم واعمل بذلك تعلم اسرارا في هذا المقام مكتتمة وتلمح انوارا على اهل الحجاب محرمة قد استقصينا القول في ذلك في بعض كتبنا وفيما ذكرنا مقنع والله تعالى يقول الحق وهو يهدي السبيل وقال بعض الكبراء العارفين رحمهم الله في معرفة سر سلمان الذي الحقه باهل البيت رضي الله عنهم والاقطاب الذين ورثة منهم معرفة اسرارهم اعلم ايدك الله سبحانه انا روينا من حديث جعفر بن محمد الصادق عن ابيه محمد بن علي عن ابيه علي بن الحسين عن ابيه علي بن ابي طالب رضي الله عنهم عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه مولى القوم منهم وخرج الامام ابو عيسى الترمذي رحمه الله عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال اهل القرآن هم اهل الله وله عليه خاصته وقال الله تعالى في حق المختصين من عباده ان

السادات والمشايخ وان كانوا على خلاف الشريعة ظاهرا فقد يكون منهم اهل الابتلاء بحجاب المخالفة

الله … المحمديين

عبادي ليس لك عليهم سلطان الآية فكل عبد الهي توجه لاحد عليه حق من المخلوقين فقد نقص
من عبوديته لله عز وجل بقدر ذلك الحق فان ذلك المخلوق يطلبه بحقه وله سلطان به فلا يكون عبدا
مختصا خالصا لله تعالى وهذا هو الذي رجح عند المنقطعين الى الله عز وجل انقطاعهم عن الخلق
ولزومهم السياحات والبراري والسواحل والفرار من الناس ولقيت منهم جماعة كثيرة في ايام سياحتي

تنبيه

ولما كان رسول الله صلى الله عليه وسلم عبدا مخلصا قد طهره الله تعالى واهل بيته واذهب
عنهم الرجس وهو كل ما يشينهم فان الرجس هو القذر عند العرب قال الله تعالى انما يريد الله ليذهب
عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا الآية فلا يضاف اليهم الا مطهر ولا بد فان المضاف اليهم
هو الذي يشبههم فلا يضيفون الى انفسهم الا من له حكم الطهارة والتقديس فهذه شهادة من النبي صلى الله
عليه وسلم لسلمان الفارسي رضي الله عنه بالطهارة والحفظ الالهي والعصمة حيث قال فيه رسول الله صلى الله
عليه وسلم سلمان منا اهل البيت وشهد الله تعالى لهم بالتطهير وذهاب الرجس عنهم واذا كان لا يضاف اليهم
الا مطهر مقدس وحصلت له العناية الالهية بمجرد الاضافة فما ظنك باهل البيت في نفوسهم فهم المطهرون
بل هم عين الطهارة فهذه الآية تدل على ان الله تعالى قد شرك اهل البيت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في قوله تعالى
ليغفر لك ما تقدم من ذنبك وما تاخر الآية واي وسخ وقذر اقذر من الذنوب واوسخ فطهر الله
سبحانه نبيه صلى الله عليه وسلم بالمغفرة فما هو ذنب بالنسبة الينا لو وقع منه صلى الله عليه وسلم لكان
ذنبا في الصورة لا في المعنى لان الذم لا يلحق به على ذلك من الله سبحانه ولا منا شرعا فلو كان حكمه حكم
الذنب لصحبه ما يصحب الذنب من المذمة ولم يصدق قوله تعالى ليذهب عنكم الرجس اهل البيت ويطهركم
تطهيرا الآية فدخل الشرفاء اولاد فاطمة رضي الله عنها قاطبة ومن هو من اهل البيت مثل سلمان
الفارسي رضي الله عنه في حكم هذه الآية من الغفران فهم المطهرون اختصاصا من الله عز وجل وعناية بهم
لشرف محمد صلى الله عليه وسلم وعناية الله عز وجل بهم ولا يظهر حكم هذا الشرف لاهل البيت الا في الدار
الآخرة فانهم يحشرون مغفورا لهم واما في الدنيا فمن اتى منهم حدا اقيم عليه كالتائب اذا بلغ
الحاكم امره وقد زنى او سرق او شرب اقيم عليه الحد مع تحقق المغفرة كماعز وامثاله ولا يجوز

مما يحفظ

ذمه وينبغي لكل مسلم مؤمن بالله عز وجل وبما انزله ان يصدق الله سبحانه في قوله ليذهب عنكم
الرجس اهل البيت ويطهركم تطهيرا الآية فيعتقد في جميع ما يصدر من اهل البيت ان الله عز
وجل قد عفا عنهم فلا ينبغي لمسلم ان يلحق المذمة بهم ولا ما يشنأ اعراض من قد شهد الله بتطهيره وذهاب
الرجس عنه لا بعمل عملوه ولا بخير قدموه بل بسابق عناية من الله عز وجل بهم ذلك فضل الله
يؤتيه من يشاء والله ذو الفضل العظيم واذا صح الخبر الوارد في سلمان الفارسي رضي الله عنه فله
هذه الدرجة وانه لو كان سلمان على امر فيشينه ظاهر الشرع وتلحق المذمة بعامله لكان مضافا الى
اهل البيت من لم يذهب عنه الرجس فيكون لاهل البيت من ذلك بقدر ما اضيف اليهم وهم المطهرون
بالنص فسلمان منهم بلا شك وارجو ان يكون عقب علي رضي الله عنه وسلمان رضي الله عنه تلحقهم هذه
العناية كما لحقت اولاد الحسن والحسين رضي الله عنهما وعقبهم وموالي اهل البيت فان رحمة الله تعالى واسعة
يا ولي واذا كانت منزلة مخلوق عند الله بهذه المثابة ان يشرف المضاف اليهم بشرفهم فشرفهم
ليس لانفسهم وانما الله تعالى هو الذي اجتباهم وكساهم حلة الشرف فكيف بمن اضيف الى من له الحمد والمجد
والشرف لنفسه وذاته وهو المجيد سبحانه وتعالى والمضاف اليه سبحانه من عباده هم الذين عباده وهم الذين
لا سلطان لمخلوق عليهم في الآخرة قال الله تعالى لابليس ان عبادي فاضافهم اليه عز وجل ليس
لك عليهم سلطان وما تجد في القرآن عبادا مضافين اليه عز وجل الا السعداء خاصة وجاء اللفظ
في غيرهم بالعباد فما ظنك بالمعصومين المحفوظين منهم القائمين بحدود سيدهم الواقفين عند مراسمه
فشرفهم اعلى واتم وهؤلاء هم اقطاب هذا المقام ومن هؤلاء الاقطاب ورث سلمان شرف اهل البيت فكان
رضي الله عنه من اعلم الناس بما لله عز وجل على عباده من الحقوق وما لانفسهم والخلق عليهم من الحقوق
واقواهم على ادائها وفيه قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لو كان الايمان بالثريا لناله رجال من فارس
واشار صلى الله عليه وسلم الى سلمان الفارسي رضي الله عنه وفي تخصيص النبي صلى الله عليه وسلم ذكر الثريا دون
غيرها من الكواكب اشارة بديعة لمثبتي الصفات السبعة لانها سبعة كواكب فافهم فسر سلمان الذي الحقه باهل
البيت ما اعطاه النبي صلى الله عليه وسلم من اداء كتابته وفي هذا فقه عجيب فهو عتيقه صلى الله عليه وسلم ومولى القوم

ل فيشنؤه

ل الذين هم عباده

ل اعظم

في جامع الاصول في ذكر سلمان رضي الله عنه وقيل انه صلى الله عليه وسلم اشتراه بشرط العتق ٥

منهم

من اداب اهل البيت رضي الله عنهم

منهم والكل مولى الحق سبحانه ورحمته وسعت كل شيء وكل شيء عبده ومولاه وبعد ان تبين لك منزلة اهل البيت عند الله عز وجل وانه لا ينبغي لمسلم ان يذمهم بما يقع منهم اصلاً فان الله طهرهم فليعلم الذام ان ذلك راجع اليه ولو ظلموه فذلك الظلم هو في زعمه ظلم لا في نفس الامر وان حكم عليه ظاهر الشرع باداءه بل حكم ظلمهم ايانا في نفس الامر يشبه جري المقادير علينا في المال والنفس بغرق وبحرق وغير ذلك من الامور المهلكة مما لا يوافق غرضه ولا يجوز له ان يذم قدر الله عز وجل ولا قضاءه بل ينبغي له ان يقابل ذلك بالتسليم والرضا ان نزل عن هذه الرتبة فبالصبر ان ارتفع عن تلك المرتبة فبالشكر فان في طي ذلك نعماً من الله تعالى لهذا المصاب وليس وراء ما ذكرنا خير فانه ما وراءه الا الضجر والسخط وعدم الرضا وسوء الادب مع الله تعالى فكذا ينبغي ان يقابل المسلم جميع ما يطرأ عليه من اهل البيت في ماله ونفسه وعرضه واهله وذويه فيقابل ذلك كله بالرضا والتسليم والصبر ولا يلحق المذمة بهم اصلاً وان توجهت عليهم الاحكام المقررة شرعاً فذلك لا يقدح في هذا بل يجريه مجرى المقادير وانما منعنا تعليق الذم بهم اذ ميزهم الله تعالى عنا بما ليس لنا معهم فيه قدم واما اداء الحقوق المشروعة فهذا رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يقترض من اليهود واذا طالبوه بحقوقهم اداها على احسن ما يمكن وان تطاول اليهودي عليه بالقول يقول دعوه ان لصاحب الحق مقالا وقال صلى الله عليه وسلم في قصة لو ان فاطمة بنت محمد سرقت قطعت يدها فوضع الاحكام لله عز وجل يضعها كيف يشاء وعلى اي حال يشاء فهذه حقوق الله عز وجل ومع هذا لم يذمهم الله تعالى وانما كلامنا في حقوقنا وما لنا ان نطالبهم فنحن مخيرون ان شئنا اخذنا وان شئنا تركنا والترك افضل عموماً فكيف في اهل البيت وليس لنا ذم احد فكيف باهل البيت فانا اذا نزلنا عن طلب حقوقنا وعفونا عنهم في ذلك اي فيما اصابوه منا كانت لنا بذلك عند الله سبحانه اليد العظمى والمكانة الزلفى فان النبي صلى الله عليه وسلم ما طلب منا عن امر الله عز وجل الا المودة في القربى وفيه سر صلة الارحام ومن لم يقبل سؤال نبيه صلى الله عليه وسلم فيما سأله فيه مما هو قادر عليه باي وجه يلقاه غداً او يرجو شفاعته وهو ما اسعف نبيه صلى الله عليه وسلم فيما طلب منه من المودة في قرابته فكيف باهل بيته فهم اخص القرابة ثم انه جاء بلفظ المودة وهو الثبوت على المحبة فانه من ثبت

الحق

ودّه فی امر استصحبه فی کل حال فاذا استصحب المودة فی کل حال لم یؤاخذ اهل البیت بما یطرأ منهم فی حقه مما
له ان یطالبهم به فیترکه ترک محبة وایثار لنفسه لا علیها قال المحب الصادق کل ما یفعل المحبوب
محبوب وجاء باسم الحب فکیف حال المودة ومن البشری ورود اسم الودود لله تعالى ولا معنى
لثبوتها الا حصول اثرها بالفعل فی الدار الآخرة وفی النار لکل طائفة بما تقتضیه حکمة الله فیهم
وقال الآخر فی هذا المعنى شعر ؎ احب لحبها السودان حتى + احب لحبها سود الکلاب + قیل
کانت الکلاب تناوشه وهو یتحبب الیها فهذا فعل المحب فی حب من لا یسعده محبته عند الله تعالى ولا تورثه
القربة من الله عز وجل فهل هذا الا من صدق الحب وثبوت الود فی النفس فلو صحت محبتک لله عز وجل ولرسوله
صلى الله علیه وسلم احببت اهل بیت رسول الله صلى الله علیه وسلم ورایت کل ما یصدر منهم فی حقک مما لا یوافق
غرضک وطبعک انه جمال تتنعم بوقوعه منهم فتعلم عند ذلک ان لک عنایة عند الله سبحانه الذی احببتهم من
من اجله حیث ذکرک من یحبه وخطرت على باله وهم اهل بیت رسول الله صلى الله علیه وسلم فتشکر الله
على هذه النعمة فانهم ذکروک بالسنة طاهرة بتطهیر الله عز وجل طهارة لم یبلغها علمک واذا رأیناک
على ضد هذه الحالة مع اهل البیت الذین انت تحتاج الیهم ولرسول الله صلى الله علیه وسلم حیث
هداک الله عز وجل به فکیف اثق انا بودک الذی تزعم به انک شدید الحب والرعایة لحقوقی او لجانبی
وانت فی حق اهل بیت نبیک بهذه المثابة من الوقوع فیهم والله ما ذاک الا من نقص ایمانک ومن
مکر الله تعالى بک واستدراجه ایاک من حیث لا تعلم وصورة المکر ان تقول وتعتقد انک فی ذلک
تذب عن دین الله عز وجل وشرعه وتقول فی طلب حقک انک ما طلبت الا ما اباح الله تعالى لک طلبه
ویندرج الذم فی ذلک الطلب المشروع والبغض والمقت وایثارک نفسک على اهل البیت وانت لا تشعر
بذلک والدواء الشافی من هذا الداء العضال ان لا ترى لنفسک معهم حقا وتنزل عن حقک
لئلا یندرج فی طلبه ما ذکرته لک وما انت من حکام المسلمین حتى یتعین علیک اقامة حد او
انصاف مظلوم او رد حق الى اهله فان کنت حاکما ولا بد فاسع فی استنزال صاحب الحق عن حقه
اذا کان المحکوم علیه من اهل البیت فان ابى ح تعین علیک ایضا حکم الشرع فیه فلو کشف الله

فی

لعالم لكان ولي عن منازلهم عند الله سبحانه في الآخرة لوددت أن أكون مولى من مواليهم فإن الله عز وجل
يلهمنا رشد أنفسنا فانظر ما أشرف منزلة سلمان رضي الله تعالى عن جميعهم ولما بينت لك أقطاب
هذا المقام وأنهم عبيد الله المصطفون الأخيار فاعلم أن أسرارهم التي أطلعنا الله تعالى عليها
تجهلها العامة بل أكثر الخاصة التي ليس لها هذا المقام والخضر منهم رضي الله تعالى عنه وهو من
أكابرهم وقد شهد الله أنه آتاه رحمة من عنده وعلمه من لدنه علما اتبعه فيه كليم الله موسى صلوات الله
عليه الذي قال فيه صلى الله عليه وسلم لو كان موسى حيا ما وسعه إلا أن يتبعني فمن أسرارهم ما قد ذكرناه من العلم
بمنزلة أهل البيت وما قد نبه الله تعالى على علو رتبتهم في ذلك ومن أسرارهم علم المكر الذي مكر الله
سبحانه بعباده في بغضهم مع دعواهم في حب رسول الله صلى الله عليه وسلم وسؤاله المودة في القربى
وهو صلى الله عليه وسلم من جملة أهل البيت فما فعل أكثر الناس ما سألهم فيه رسول الله صلى الله عليه وسلم عن أمر الله
فعصوا الله ورسوله وما أحبوا من قرابته إلا من رأوا منه الإحسان فبأغراضهم أحبوا وبنفوسهم تعشقوا
ومن أسرارهم الاطلاع على صحة ما شرع الله تعالى لهم في هذه الشريعة المحمدية من حيث لا يعلم العلماء
بها فإن الفقهاء والمحدثين الذين أخذوا علمهم ميتا عن ميت إنما المتأخر منهم هو فيه على غلبة ظن
إذا كان النقل شهادة والتواتر ثم إنهم إذا عثروا على أمر يفيد العلم بطريق التواتر لم يكن
ذلك اللفظ المنقول بالتواتر نصا فيما حكموا به فإن النصوص عزيزة فيأخذون من ذلك اللفظ
بقدر قوة فهمهم فيه ولهذا اختلفوا وقد يمكن أن يكون لذلك اللفظ في ذلك الأمر نص آخر يعارضه
ولم يصل إليهم وما لم يصل إليهم ما تعبدوا به ولا يعرفون بأي وجه من وجوه الاحتمالات التي في قوة
هذا اللفظ كان يحكم رسول الله صلى الله عليه وسلم المشرع فأخذه أهل الله عز وجل عن رسول الله صلى الله
عليه وسلم في الكشف على الأمر الجلي والنص الصريح في الحكم أو عن الله سبحانه بالبينة التي هم عليها من
ربهم سبحانه والبصيرة التي بها دعوا الخلق إلى الله سبحانه كما قال الله تعالى قل هذه سبيلي أدعو إلى الله
على بصيرة أنا ومن اتبعني فلم يفرد نفسه بالبصيرة وشهد لهم بالاتباع في الحكم فلا يتبعونه إلا على بصيرة
وهم عباد الله أهل هذا المقام ومن أسرارهم أيضا إصابة أهل العقل فيما اعتقدوه في الجناب الإلهي

فإن الخضر عليه السلام من الأفراد لا من الأقطاب

تما

عزيزه

و ما تجلی لهم حتی اعتقدوا ذلک و من این تصور الخلاف مع الاتفاق علی السبب الموجب الذی استندوا الیه فانه ما اختلف فیه اثنان و انما وقع الاختلاف فی ما ذا یسمی ذلک السبب فاتفق الکل فی اثباته و وجوب وجوده و هل هذا الخلاف یضرهم مع هذا الاستنشام لا هذا کله من علوم اهل هذا المقام **و بعضی** از عرفا روح الله تعالی ارواحهم فرموده اند در شرح نشأت انسان و اطوار و احوال او تا رسیدن بمقام کمال او و تقریر آنکه اوست مقصود است از آفرینش هرچه موجود است چون تخمیر طینت و تسویهٔ بنیت آدم صلوات الله و سلامه علی نبینا و علیه و علی جمیع الانبیاء و المرسلین در مرتبهٔ اعتدال انسانی باتمام رسید و حق سبحانه در ان مزاج مستوی بواسطه نفخ روح فرمود و او را جامع حقائق گردانید و در مسند خلافت بنشاند و آیینه حضرت الوهیت ساخت پس این صورت عنصری او را اصل و مادهٔ صور انسانی کرد که اصل بعضی از آن صورها مراد لعینه بودند چون کاملان از انبیا و رسل علیهم الصلوة و السلام و کبرا اولیا رضی الله عنهم و بعضی مراد لغیره بودند باز آنان که مراد لغیره بودند بعضی چون اسباب و شروط بودند در تعیین مزاج و صورت هر کاملی که با ایشان و امهات ایشان و بعضی چون آلات و معاونان بودند در تعمیر مراتب و مقامات کیفیة الاولیاء و المؤمنین و بعضی مسخر بودند برای التعمیر و ترتیب این عالم که وصول انسان بمقام کمال من حیث الحکمة الالهیة بر ان موقوف است چون عموم اناسی و این تفاوت و فرع تفاوت که در اصل عند تعلق حقیقة المحبة بالعالم و ما فیه واقع بود که خمیرمایه تعینات اسما و حقائق و ایجاد عوالم و خلائق این تعلق بود **و بدانکه** چنین بر اکه حق سبحانه در عالم معانی ظاهر کرده است در عالم صورت آن را صورتی پدید آورده است صورت جملگی عوالم صورت عنصر محمدیست صلی الله علیه و سلم و صورت پرتو نور احدیت کلمه لا اله الا الله است و بعثت انبیا علیهم الصلوة و السلام از بهر زراعت تخم توحید است در زمین دلها و حقیقت محمد صلی الله علیه و سلم کل و اصل آمد و حقیقت هر کاملی دیگر چون جزو و فرع او و الحقیقة المحمدیة صورة الاسم الجامع الالهی و القطب الذی علیه مدار امور العالم و هو مرکز دائرة الوجود من الازل الی الابد واحد باعتبار حکم الوحدة و هو الحقیقة المحمدیة صلی الله علیه و سلم و باعتبار حکم الکثرة متعدد و هر چند یکی از این کاملان دیگر را تجلی ذاتی حاصل شود

در شرح نشأة الانسان و اطوار و احوال او و در تحقیق کمال او

تا ذات

تا ذات انسان بآن تجلی جامع جملهٔ اسما و حقائق کلی و آینهٔ حضرت حق شود اما بآن همه ظهور اثر و حکم آن مخصوص است ببعض الاسماء والصفات المختصة بهم و اختصاص دعوت هر یک رسول از ایشان بقوم مخصوص و تقید هر یک از ایشان فی النشأة البرزخیة بفلکی معین چنانکه در احادیث معراج آمده است حکم آن خصوصیت و کلیم الله موسی صلوات الرحمن و سلامه علی نبینا و علیه بنص و اصطنعتک لنفسی از کبار کاملان و مراد لعینه بود چون غالب بر وی حکم اسم المتکلم بود ذوق و شهود وی بآن نوع مخصوص آمد تا اخبار از معراج او چنین فرمودند که ولما جاء موسی لمیقاتنا و کلمه ربه الآیه و همچنین از دعوت وی چنین خبر کردند که و لقد ارسلنا موسی بآیاتنا و سلطان مبین الی فرعون و ملائه و چون مصطفی صلی الله علیه و سلم و حقیقت او اصل همه بود در دعوت او فرمودند که و ما ارسلناک الا کافة للناس و حقیقت او بهیچ حکم و قیدی و وصفی و اسمی مقید و مخصوص نبود بلکه حکم جمعی و وسطی حقیقی در وی ظاهر بود و صورت او نیز در برزخ بفلکی مقید نشد بلکه در هر فلکی از حاق وسط آن فلک عین صورت وی است و همچنین در جملهٔ مراتب اسما و حقائق کلی و جزئی مرکب نور او صلی الله علیه و سلم وسط حقیقی حقیقت آن اسم است و خواجه امام عالم عارف ربانی ابو یعقوب یوسف بن ایوب همدانی قدس الله تعالی روحه در نعت حضرت مصطفی صلی الله علیه و سلم فرموده است ظاهر بآیاته و معجزاته باطن بمقاماته و منازلاته ظاهر بانواره باطن باسراره اگر همه پاکان پیشگاه و مقدسان درگاه از اقدام سید رسل و انبیا سلطان اولو العزم و اولیا صلی الله علیه و سلم خواهند که یک قدم بحقیقت بیان کنند یا یک مقام از مقامات قربش نشان کنند یا یک ستر از استار اسرار سلطنت وی عیان کنند نتوانند هر چند رونده راه جمال وی طلبد صفت وی نمودند او را از خیال جمال خود در پوشانند و وی از صفت و خیال پنهان و شیخ فرید الدین عطار رحمه الله در نعت مصطفی صلی الله علیه و سلم فرموده است ـ

تا نشانی یافت جان من ز تو ÷ بی نشانی نشان من ز تو ÷ جا جستم آن ست ای عالی گهر ÷ گر بلطفی کنی در من نظر ÷ زان نظر در بی نشانی دارم ÷ بی نشانی جاودانی دارم ÷ زین همه پندار و شرک و ترهات ÷ پاک گردانم مرا ای پاک ذات ÷

و قیل فی بعض وجوه التفاسیر فی قوله عز و جل ص و القرآن ذی الذکر الآیه اقسم بالصوة المحمدیة

[illegible]

والكمال التام الذي هو تتم الكمالات وهو الكمال القرآني الجامع لجميع الحكم والحقائق اللائقة بالاستعداد التام المناسب لتلك الصورة الشريفة ذي الذكر اي ذي الشرف وجواب القسم محذوف وهو انه الحق يجب ان يتبع ويذعن له ويقبل بالخضوع والذلة **وقيل** ايضاً في احد وجوه التفاسير في قوله عز وجل ق والقرآن المجيد الآية قاف اشارة الى القلب المحمدي الذي هو العرش الالهي المحيط بالكل كما ان ص اشارة الى صورة صلى الله عليه وسلم وجواب القسم محذوف كما في ص وغيره من السور وهو انه الحق **وقال** ابن عطاء رحمه الله اقسم بقوة قلب حبيبه صلى الله عليه وسلم حيث حمل الخطاب في المشاهد ولم يؤثر ذلك فيه لعلو حاله صلى الله عليه وسلم والقرآن المجيد مجده وشرفه لا يخفى وهو مطهر لمن اتبعه من دنس الاكوان وقيل ق يشير الى ان لكل سالك مقاما في القرب اذا بلغ الى مقامه المقدر له يشار اليه بقوله ق اي قف مكانك ولا تجاوز حدك والقرآن مخصوص بالذكر لان القرآن قانون معالجات القلوب المريضة واعظم مرض القلب نسيان الله تعالى كما قال الله تعالى نسوا الله فنسيهم واعظم علاج لمرض النسيان ذكر الله تعالى لان العلاج بالاضداد قال الله تعالى فاذكروني اذكركم الآية **وقال الشيخ** ابو عبد الرحمن محمد بن الحسين بن موسى السلمي النيسابوري قدس الله تعالى روحه في كتابه تاريخ المشايخ الصوفية روح الله تعالى ارواحهم في باب الجيم في اوله وقد اخرج هذا الكتاب على ترتيب الحروف المعجمة ليكون اسهل للطالبين مراده جعفر بن محمد بن علي بن الحسين بن علي بن ابي طالب رضي الله عنهم المعروف بالصادق كنيته ابو عبد الله له الاخلاق العالية والفتوة الظاهرة وللسان في فهم القرآن ان صح عنه حسن وعلم هذه الطبقة علم خص به القرن الاول والثاني والثالث من اهل البيت الى جعفر بن محمد الصادق رضي الله عنهم وبعده من اختار منهم صحبة الفقراء فاق جميع اقرانه من اهل بيته **وقال** الجنيد رحمه الله امير المؤمنين علي بن ابي طالب رضي الله عنه لو تفرغ الينا عن الحروب لنقل الينا عنه من هذا العلم يعني علم التصوف ما لا يقوم له القلوب ذلك امرؤ اعطي علماً لدنياً **وقال** الجنيد ايضاً رحمه الله صاحبنا في هذا الامر الذي اشار الى ما تضمنه القلوب وادى الى حقائقه واوله بعد نبينا صلى الله عليه وسلم علي بن ابي طالب رضي الله عنه ذلك امرؤ اعطي علماً لدنياً توفي جعفر رضي الله عنه سنة ثمان واربعين ومائة **وقال**

وهو احسن الاسرار

ذكر امام جعفر صادق ووفاته رضي الله تعالى عنه

الشيخ

فی ذکر رجال الصوفیه

الشیخ ابوبکر بن ابی اسحاق الکلاباذی البخاری رحمه الله فی الباب الثالث من التعرف فی ذکر رجال الصوفیة
فممن نطق بعلومهم و عبر عن مواجیدهم و نشر مقاماتهم و وصف احوالهم قولا و فعلا بعد الصحابة رضوان
الله علیهم اجمعین علی بن الحسین زین العابدین و ابنه محمد بن علی الباقر و ابنه جعفر بن محمد الصادق بعد علی و الحسن
والحسین رضی الله عنهم اجمعین ثم قال و اویس القرنی و الحسن بن ابی الحسن البصری الی ان قال و من اهل
خراسان ابویزید طیفور بن عیسی البسطامی الی ان قال و ممن نشر علوم الاشارة کتبا و رسائل ابو
القاسم الجنید بن محمد بن الجنید البغدادی الی ان قال و ابوبکر الشبلی و هو دلف بن جحدر رضی الله عنه
ثم قال و ممن صنف فی المعاملات ابومحمد عبدالله بن محمد الانطاکی و ابوعبدالله احمد بن عاصم الانطاکی
والحارث بن اسد المحاسبی و ابوعبدالله محمد بن علی الترمذی و ابوعبدالله محمد بن الفضل البلخی و ابوعلی الجوزجانی
و ابوالقاسم اسحق بن محمد الحکیم السمرقندی ثم قال فهؤلاء هم الاعلام المذکورون المشهورون المشهود لهم بالفضل
ولم نذکر المتأخرین من اهل العصر و ان لم یکونوا بدون من ذکرنا علما بان اشتهارهم یغنی عن الخبر عنهم و
قال فی شرح التعرف شیخ رحمه الله چار فصل سخن یاد کرد علم و وجد و مقام و حال اول
درجه علمست و دوم وجد و سوم حال و چهارم مقام ازین فصول سه از بنده است و کسوت عبودیت
و چهارم که مقام است از بنده نیست خلعت ربوبیت حال دلیل مقام است و وجد دلیل حال است و علم
دلیل وجد است و نطق و عبارت دلیل علم است اگر در باطن تجلی جمال افتد خروش و ناز پدید آید و اگر
در باطن تجلی جلال افتد خروش و ناله پدید آید بزرگان چنین گفته اند الوجد اظهار الحال و از مواجید تو
احوال دلیل آن کس داند که آن مقام دیده است و هر که بآن مقام نرسیده است بر خداوند آن وجد بر خندد
و هر که بدان مقام رسیده است بر صاحب وجد رحم کند و اینجا سخنی عجب است هر بلائی که در کونین کسی
بوی مبتلا شود چون کسی بروی خندد البته بدان بلا مبتلا گردد مگر بلای اینطائفه که هر که بر
ایشان خندد هرگز مزه نعمت ایشان نیابد چون حال درست گردد مقام از پس درستی حال
پدید آید و رسیدن بمقام علتش حال بود درستی مقام نبود مگر بدرستی حال و لیکن بسیار بود
حال راست و مقام درست نه زیرا که حال کسوت عبودیت است و مقام خلعت ربوبیت کسوت بیگانه و آشنا

پوشند و مثل جال حلیت و پیرایه به پیرایه ملک و عاریت بیارایند ازینان که صفت ایشان
کفتیم یکی علی بن الحسین زین العابدین رضی الله عنهما و او را زین العابدین از آن کویند که ظاهر و باطن وی
افعال و اقوال وی بخلق و خلق وی مصطفی را صلی الله علیه وسلم مانند بود و دیگر فرزند وی محمد بن علی
الباقر است رضی الله عنهما که سید عصر خویش بود و مراو را سخن بسیار است که جعفر بن محمد فرزند وی
رضی الله عنهما از وی روایت کرده است کتب این طائفه از سخن ایشان پر است و باز فرزند وی
جعفر بن محمد الصادق رضی الله عنهما وی را خود کتب بسیار است **و ابوجعفر** منصور امیر المؤمنین
شبی وزیر خود را بخواند و کفت جعفر بن محمد را بیار تا بکشیم وزیر کفت یا امیر المؤمنین وی مردی است
از دنیا اعراض کرده و روی بعبادت حق سبحانه آورده ترا از وی چه زیان است جواب داد
و کفت انک تقول بامامته والله انه امامک و امامی و امام الخلائق اجمعین و لکن الملک عقیم
ایتنی به وزیر کفت بطلب وی بیرون رفتم بدر سرای وی رسیدم بار خواستم وی را اندر نماز یافتم
بایستادم تا فارغ شد کفتم امیر المؤمنین یدعوک برخاست و بیامد و امیر المؤمنین غلامان را کفته
بود که چون من کلاه از سر بردارم وی را بکشید چون هر دو بدر سرای درآمدیم منصور از جای برجست
و جعفر را رضی الله عنه بر صدر بنشاند و خود پیش وی بدو زانو درافتاد و کفت سل حاجتک یا ابن
رسول الله جعفر کفت حاجتی ان لا تدعونی حتی آتیک و لا تسأل عنی حتی اسأل عنک و تخلی بینی
و بین عبادة ربی عز و جل قال لک ذلک فانصرفت و انصرف و لرزه بر منصور افتاد دواجها بخواست
و بخفت و بفرمود تا دواجها بر وی پوشیدند غلامان از آن سو پدید نبودند مرا کفت مرو تا برخیزم
چندان بیهوش بماند که سه نماز از وی فوت شد چون بهوش باز آمد و برخاست مرا پرسید که چه وقت است
کفتم فلان وقت طهارت کرد و نمازها قضا کرد و چون فارغ شد مر او را پرسیدم که یا امیر المؤمنین ترا
چه افتاد کفت که چون وی پای در سرای نهاد اژدهایی دیدم که یک لب آن بر صفه و یک لب آن زیر صفه
و مرا بزبان فصیح کفت که اکر او را بیازاری ترا با صفه فرو خورم **قوله** بعد علی و الحسن رضی الله
عنهم **اما** علی بن ابی طالب رضی الله عنه سر عارفان بود و همه امت را اتفاق است که مر علی را رضی الله

من مناقب الامام زین العابدین و ابنه محمد الباقر و ابنه جعفر الصادق رضی الله تعالی عنهم و حکایة شریفة

دُواج بالضم بالاپوش و بتشدید واو نیز آمده منتخب

القول فی مقالة علی بن ابی طالب رضی الله عنه

پوشند که

برم

عنه انفاس پیغمبر بود صلی الله علیه و سلم و مراد سخنان ست که پیش از وی کسی نگفته ست و از پس او
کسی مثل آن نیاورده ست تا بدانجا رسید که روزی بر منبر بر آمده بود گفت سلونی عما دون العرش
فان ما بین جوانحی علما جما هذا لعاب رسول الله صلی الله علیه و سلم فی فمی هذا ما زقنی رسول الله صلی
الله علیه و سلم زقا زقا فو الذی نفسی بیده لو اذن للتورة و الانجیل ان تتکلما لو ضعت وسادة
فاخبرت بما فیهما فصدقانی علی ذلک و کان فی المجلس رجل یقال له دعلب الیمانی فقال ادعی
هذا الرجل دعوی عریضة لافضحنه فقال اسال فقال و تلک تفقها و لا تسال تعنتا فقال
انت حملتنی علی ذلک هل رایت ربک یا علی قال ما کنت لاعبد ربا لم اره قال کیف رایته
قال لم تره العیون بمشاهدة العیان و لکن راته القلوب بحقائق الایقان ربی واحد لا شریک
له احد لا ثانی له فرد لا مثل له لا یحویه مکان و لا یداوله زمان لا یدرک بالحواس و لا یقاس بالناس
فصاح دعلب و سقط مغشیا علیه فلما افاق قال عاهدت الله تعالی ان لا اسال بعد هذا احدا
تعنتا فقال علی رضی الله عنه هذا ان کان الا الیک **و اما حسن بن علی رضی الله عنهما** از معاملات
وی جزوی بگوییم مر او را شش بار زهر دادند پنج بار در وی کار نکرد بار ششم کار کرد حسین بن علی رضی الله
عنهما ببالین وی آمد و گفت یا برادر اگر دانی که ترا زهر داده ست مرا خبر ده تا اگر ترا کاری باشد
خصم کنیم گفت یا برادر پدر ما علی رضی الله عنه غماز نبود و مادر ما فاطمه رضی الله عنها غماز نبود و جد ما مصطفی
صلی الله علیه و سلم غماز نبود و جده ما خدیجه رضی الله عنها غماز نبود از اهل بیت ما غماز نیامد و اگر بقیامت
خداوند عز و جل مرا بیامرزد تا آن کس که مرا زهر داده ست بمن نبخشد به بهشت نروم ● روزی نشسته
بود مردی در آمد و حسن رضی الله عنه نان میخورد گفت مرا ده هزار درم وام ست حسن رضی الله عنه
بفرمود تا ویرا ده هزار درم دادند آن مرد بیرون رفت و نگفتش که بیا تا نان خوری گفتند یا ابن
رسول الله ده هزار درم بخشیدی و نگفتی که بیا نان خور گفت ما آن خدا را جل ذکره که جد ما مصطفی
صلی الله علیه و سلم براستی بخلق فرستاد که اگر من تا امروز دانستمی که کسی را بباید گفت بیا تا نان
خوری **و از اخلاق حسین رضی الله عنه** نیز چیزی بگوییم روزی طعام میخورد کنیزک

لایدرکه الحواس

مناقب حسن و حسین رضی الله تعالی عنهما

بر سروی ایستاده بود با کاسهٔ طعام کاسه از دست وی بیفتاد وی خشم گرفت کنیزک گفت والکاظمین
الغیظ حسین رضی الله عنه گفت کظمت غیظی کنیزک گفت والعافین عن الناس حسین رضی الله عنه گفت عفوت
عنک کنیزک گفت والله یحب المحسنین حسین گفت رضی الله عنه انت حرة لوجه الله تعالی و مناقب آن کسان که
تواند گفت که پارهٔ از پیغمبر باشند صلی الله علیه وسلم و خدای عز و جل در شان ایشان گفته باشد انما
یرید الله لیذهب عنکم الرجس اهل البیت و یطهرکم تطهیرا الآیة و قال صلی الله علیه وسلم فی دعائه لعلی
رضی الله عنه اللهم ادر الحق معه حیث دار رواه الترمذی رحمه الله قال الامام النووی رحمه الله فی ذکر
امیر المؤمنین علی بن ابی طالب رضی الله عنه هو علی بن ابی طالب القریشی الهاشمی المکی المدنی الکوفی امیر المؤمنین
ابن عم رسول الله صلی الله علیه وسلم و ام علی رضی الله عنه فاطمة بنت اسد بن هاشم بن عبد مناف الهاشمیة
وهی اول هاشمیة ولدت هاشمیة اسلمت و هاجرت الی المدینة و توفیت فی حیاة رسول الله صلی الله
علیه وسلم و صلی علیها رسول الله صلی الله علیه وسلم و نزل فی قبرها کنیة علی رضی الله عنه ابو الحسن
و کناه رسول الله صلی الله علیه وسلم ابا تراب و کانت احب ما ینادی به الیه و هو اخو رسول الله صلی الله علیه وسلم
بالمواخاة و صهره علی فاطمة سیدة نساء العالمین رضی الله عنها و ابو السبطین رضی الله عنهما و اول هاشمی
ولد بین الهاشمیین و اول خلیفة من بنی هاشم و هو احد العشرة الذین شهد لهم رسول الله صلی الله علیه
وسلم بالجنة و احد الستة اصحاب الشوری الذین توفی رسول الله صلی الله علیه وسلم و هو عنهم راض و احد
الخلفاء الراشدین و احد العلماء الربانیین و الشجعان المشهورین و الزهاد المذکورین و احد السابقین الی
الاسلام و قد اختلف العلماء فی اول من اسلم من الامة فقیل خدیجة و قیل ابو بکر و قیل علی رضی
الله عنهم و الصحیح خدیجة ثم ابو بکر ثم علی رضی الله عنهم و نقل الثعلبی رحمه الله اجماع العلماء
علی ان اول من اسلم خدیجة قال و انما الخلاف فی الاول بعدها قال العلماء و الاورع ان یقال
اول من اسلم من الرجال الاحرار ابو بکر و من الصبیان علی و من النساء خدیجة و من الموالی زید بن
حارثة و من العبید بلال رضی الله عنهم قالوا و اسلم علی رضی الله عنه و هو ابن عشر سنین و قیل
ابن خمس عشرة سنة حکوه عن الحسن البصری رحمه الله و غیره و قیل اسلم علی و الزبیر رضی الله عنهما

و قد اختلف العلماء فی اول من اسلم من الامة

ومما

وهما ابنا ثماني سنين و قال الامام تاج الاسلام الخداآبادي البخاري رحمه الله في اربعينه في الحديث الرابع
في ذكر علي رضي الله عنه والصحيح انه اسلم قبل البلوغ وروي هذا البيت عن علي رضي الله عنه شعر
سبقتكم الى الاسلام طرا * غلاما ما بلغت اوان حلمي * في ابيات قال فيها شعر محمد النبي
اخي وصهري * وحمزة سيد الشهداء عمي * وجعفر الذي يضحي ويمسي * يطير مع الملائكة ابن امي *
وبنت محمد سكني وعرسي * منوط لحمها بدمي ولحمي * وسبطا احمد ولداي منها * فمن منكم له سهم كسهمي *
واوجب لي ولايته عليكم * رسول الله يوم غدير خم * شهد مع رسول الله صلى الله عليه وسلم بدرا واحدا والخندق
وبيعة الرضوان وخيبر والفتح وحنينا والطائف وسائر المشاهد الا تبوك فان النبي صلى الله عليه وسلم استخلفه على
المدينة وله في جميع المشاهد آثار مشهورة قالوا واعطاه النبي صلى الله عليه وسلم اللواء في مواطن كثيرة و
قال سعيد بن المسيب رضي الله عنه اصابت عليا يوم احد ست عشرة ضربة وجولته في الشجاعة وآثاره في الحروب
مشهورة و اما علمه فكان من العلوم بالمحل العالي قال ابن المسيب ما كان احد يقول سلوني غير علي رضي الله عنه
وقال ابن عباس رضي الله عنهما اعطي علي رضي الله عنه تسعة اعشار العلم ووالله لقد شاركهم في العشر الباقي و اذا قال واذا
ثبت لنا الشيء عن علي رضي الله عنه لم نعدل الى غيره وسؤال كبار الصحابة له ورجوعهم الى فتاواه واقواله
في المواطن الكثيرة والمسائل المعضلات مشهور و اما زهده فهو من الامور المشهورة التي اشترك في معرفتها
الخاص والعام و اما ما رويناه عنه في مسند الامام احمد بن حنبل رحمه الله وغيره انه رضي الله عنه قال لقد ما رويناه
رايتني واني لاربط الحجر على بطني من الجوع وان صدقتي لتبلغ اليوم اربعة آلاف دينار وفي رواية
اربعين الف دينار فقال العلماء رحمهم الله لم يرد به رضي الله عنه زكاة مال يملكه وانما اراد رضي الله عنه الوقوف
التي تصدق بها وجعلها صدقة جارية وكان الحاصل من غلتها يبلغ هذا المقدار قالوا ولم يدخر
رضي الله عنه قط مالا يقارب هذا المبلغ ولم يترك حين توفي الا ستمائة درهم ودينا انه كان عليه ازار غليظ اشتراه بخمسة دراهم
والاحاديث الواردة في الصحيح في فضله كثيرة وفي كتاب الترمذي عن ابي سريحة الصحابي او زيد بن ارقم رضي الله عنهما
شك شعبة عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال من كنت مولاه فعلي مولاه رواه الترمذي رحمه الله وقال حديث حسن و
الشك في عين الصحابي لا يقدح في صحة الحديث لانهم كلهم عدول و عن بريدة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم

ان الله تعالى امرني بحب اربعة واخبرني انه يحبهم قيل يا رسول الله سمهم لنا قال علي منهم يقول ذلك ثلاثا وابو ذر
والمقداد وسلمان امرني بحبهم واخبرني انه يحبهم رواه الترمذي رحمه الله قال حديث حسن وعن رسول الله صلى الله عليه وسلم
انه قال علي مني وانا من علي ولا يؤدي عني الا انا او علي رواه الترمذي رحمه الله والنسائي وابن ماجة رحمهم الله
قال الترمذي حديث حسن وفي بعض النسخ حسن صحيح وعن ابن عمر رضي الله عنهما انه قال آخى رسول الله صلى الله
عليه وسلم بين اصحابه فجاء علي رضي الله عنه تدمع عيناه فقال يا رسول الله آخيت بين اصحابك ولم تواخ
بيني وبين احد فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم انت اخي في الدنيا والآخرة رواه الترمذي رحمه الله و
قال حديث حسن وعن ام عطية رضي الله عنها قالت بعث النبي صلى الله عليه وسلم جيشا فيهم علي
رضي الله عنه فسمعت النبي صلى الله عليه وسلم وهو رافع يديه يقول اللهم لا تمتني حتى تريني عليا رواه الترمذي رحمه الله وقال
حديث حسن واحوال علي رضي الله عنه وفضائله في كل شيء مشهورة غير منحصرة وولي الخلافة خمس سنين الا اشهرا ولما دخل
الكوفة قال له بعض حكماء العرب لقد زينت الخلافة وما زانتك وهي كانت احوج اليك منك اليها وله
رضي الله عنه في قتال الخوارج عجائب ثابتة في الصحيح مشهورة واخبره النبي صلى الله عليه وسلم بانه سيقتل
ونقلوا عنه آثارا كثيرة تدل على انه رضي الله عنه علم السنة والشهر والليلة التي يقتل فيها وضرب ابن

القول في وفاة علي رضي الله تعالى عنه

ملجم عليا رضي الله عنه بسيف مسموم في جبهته فاوصله الى دماغه في الليلة المذكورة وهي ليلة الجمعة وانه لما
خرج لصلاة الصبح حين خرج صاحت الاوز في وجهه فطردن عنه فقال رضي الله عنه دعوهن فانهن
نوائح ولما ضربه عبد الرحمن بن ملجم المرادي الخارجي الحميري قال فزت ورب الكعبة ثم توفي رضي الله عنه
في الكوفة ليلة الاحد التاسع عشر من رمضان سنة اربعين وغسله الحسن والحسين وعبد الله بن جعفر رضي الله عنهم
وكفن في ثلاثة اثواب بيض فيها قميص ولا عمامة قالوا ولما فرغ علي رضي الله عنه من وصيته قال السلام عليكم
ورحمة الله وبركاته ثم لم يتكلم الا لا اله الا الله حتى توفي ودفن في السحر وصلى عليه ابنه الحسن رضي الله عنهما
وقيل كان عنده فضل من حنوط رسول الله صلى الله عليه وسلم اوصى ان يحنط به وتوفي وهو ابن ثلث وستين سنة
على الاصح وهو قول الاكثرين ودفن بالكوفة ورثاه الناس واكثروا فيه المراثي وكان رضي الله عنه آدم
اللون اصلع ربعة ابيض الراس واللحية وربما خضب لحيته وكانت لحيته كثيفة طويلة وكان حسن

الوجه

الوجه ضحوك السن **وفي جامع الاصول** كان علي رضي الله عنه آدم شديد الادمة عظيم العينين
اقرب الى القصر من الطول ذا بطن كثير الشعر عريض اللحية اصلع ابيض الراس واللحية لم يصفه احد
بالخضاب الا نادرا استشهد بالكوفة ضربه ابن ملجم صبيحة الجمعة لسبع عشرة خلت من شهر رمضان سنة
اربعين وتوفي بعد ثلث ليال من ضربته وكانت خلافته اربع سنين وتسعة اشهر واياما **وفي** شرح
الكرماني لصحيح البخاري في كتاب العلم في باب اثم من كذب على النبي صلى الله عليه وسلم في وصف علي رضي الله عنه
كان حسن الوجه كانه القمر ليلة البدر ضحوك السن وكتب وصيته فلما فرغ من الوصية قال السلام عليكم ورحمة
الله وبركاته ثم لم يتكلم الا لا اله الا الله **وفي** الاربعين لتاج الاسلام الخداباذي البخاري في الحديث
الرابع وكان علي رضي الله عنه حسن الوجه شديد الادمة من بعيد وان بنيته من قريب قلت اسمر الملح
مائل الى الحمرة مربوعا ابلج اصلع اشعر البدن عظيم البطن طويل اللحية قد ملئت ما بين منكبيه خضب
بالحمرة لم يكن اعضائه واطرافه مستوية متناسبة حتى وصفه بعضهم فقال كانه كسرت
اعضائه ثم جبرت ضمه رسول الله صلى الله عليه وسلم الى نفسه في القحط الذي كان بمكة قبل البعثة وتولى
تربيته في بيته وعلمه **وعن** عبد الله بن مسعود رضي الله عنه ان القرآن انزل على سبعة احرف ما منها حرف
الا له ظهر وبطن وان علي بن ابي طالب رضي الله عنه عنده علم الظاهر والباطن **وفي** الاربعين المذكور للامام
تاج الاسلام رحمه الله كانت خلافة علي رضي الله عنه اربع سنين وتسعة اشهر صلى عليه الحسن ابنه رضي الله عنهما
قيل كبر عليه اربع تكبيرات وقيل تسع تكبيرات وغسله الحسن والحسين وعبد الله بن جعفر رضي الله عنهم ودفن
بالكوفة وعمي قبره وقيل دفن في مسجدها الى ان استخرجه الحجاج ليلا ودفنه حيث لم يعلم وقيل
نقله الحسن رضي الله عنه الى المدينة وقيل ضلت الراحلة التي كان عليها فلم يوجد وقيل دفن
في قصر الامارة بالكوفة وقيل اوصى ان يخفي موضع قبره ويدفن بالليل ولم يزل قبره رضي الله عنه مخفيا الغري
الى زمن الرشيد ثم ظهر بالغري بظاهر الكوفة ويزوره اليوم عالم الى ههنا من الاربعين المذكور وقيل ايضا الطول ٥
ان الحسن بن علي رضي الله عنه حمله بعد ما صالح اهل الشام فدفنه بالمدينة مع فاطمة بنت رسول الله صلى الله
عليه وسلم ورضي الله عنها بوصية منه رضي الله عنه وعن بعضهم انه قال الحسين بن علي رضي الله عنهما اين دفنتم

اختلاف موضع قبره الشريف لعلي بن ابي طالب رضي الله عنه

عليا رضي الله عنه فقال خرجنا ليلا من منزله حتى مررنا على مسجد الاشعث حتى اذا خرجنا الى الظهر
بجنب الغري من نجف الكوفة دفناه هناك وعفونا موضع قبره حوطة منه رضي الله عنه وعن
الحاكم ابي عبد الله الحافظ باسناد رفعه الى بعضهم انه قال لما حضرت وفاة علي رضي الله عنه قال
للحسن والحسين رضي الله عنهما اذا انا مت فاحملاني على سرير ثم اخرجاني ثم ائتيا بي الغريين فانكما
ستريان صخرة بيضاء تلمع نورا فاحتفرا فانكما تجدان فيها ساجة فادفناني فيها وفي رواية لابن ابي
الدنيا انه قال بعضهم خرج الرشيد من الكوفة متصيدا بناحية الغريين فلجأت الظباء الى ناحية الغريين فارسلنا
عليها الصقور ورجعت الكلاب فاخبرنا الرشيد فاحضر شيخا من مشايخ الغريين وسأله فقال اخبرنا عن
آبائنا انه قبر علي رضي الله عنه فاستثبت الرشيد ذلك وكان يزوره في كل عام الى ان مات وفي
تاريخ الكامل لابن الاثير رحمه الله في سنة اربعين ولما استشهد علي رضي الله عنه دفن عند مسجد الجماعة وقيل
في القصر وقيل في غير ذلك والاصح ان قبره رضي الله عنه هو الموضع الذي يزار ويتبرك به والله تعالى اعلم
وقيل والصحيح انه رضي الله عنه دفن في الرحبة اولا في مسجد الكوفة فيما يلي باب كندة ثم نقل ليلا الى
الغري ليخفى موضع قبره رضي الله عنه ويروى عن زيد بن علي رضي الله عنهما انه قال لاصحابه وهم
يمشون معه في طريق الغري اتدرون اين نحن نحن في رياض الجنة نحن في طريق قبر امير المؤمنين رضي الله عنه
ويروى ان جعفر الصادق رضي الله عنه قال لابنه اسمعيل وهو بالغري هذا قبر جدك رضي الله عنه وما يقوله
العوام ليس بشيء وقال الامام صائن الملة قال ابو رشيد الحافظ المحدث رحمه الله في ذكر علي رضي الله عنه
لم يزل قبره مخفيا الى زمن الرشيد ثم ظهر بالغري بظاهر الكوفة ويزوره اليوم عالم من الناس
وصار قبره ماوى كل لهيف وملجأ كل هارب وفي تاريخ الامام عبد الله بن اسعد بن علي اليافعي
اليمني نزيل الحرمين الشريفين بمجاورة المسمى بمرآة الجنان في معرفة حوادث الزمان في سنة اربعين في ذكر
علي رضي الله عنه قتل ابن ملجم واحرق وما كان كفو الشجاعة علي رضي الله عنه لا عليه من ذوي الاقتدار
لولا عداة الاقدار ومن الاجوبة المعجبة المعجمة ما روي انه قيل لعلي رضي الله عنه ما بال خلافة ابي بكر
وعمر رضي الله عنهما كانت صافية وخلافتك انت وعثمان رضي الله عنهما متكدرة فقال رضي الله عنه

عه موضع بظاهر الكوفة على فرسخين منها ه مغرب

الطيور

رحبة الكوفة دكان وسط مسجد الكوفة كان علي رضي الله عنه يقعد فيه ويعظ ه مغرب

للسائل

للسائل لاني كنت انا وعثمان من اعوان ابي بكر وعمر رضي الله عنهما وكنت انت وامثالك من اعوان
عثمان من اعواني **و** منها انه لما قال له رضي الله عنه بعض اليهود ما اتى عليكم معشر المسلمين بعد موت
نبيكم الا كذا وكذا من مائتي كره حتى علا بعضكم بالسيف راس بعض قال رضي الله عنه لليهود فانكم
ما جفت اقدامكم من البحر حتى قلتم معشر اليهود يا موسى اجعل لنا الٰها كما لهم آلهة **وقال**
الامام النووي رحمه الله في ذكر علي رضي الله عنه روي له عن رسول الله صلى الله عليه وسلم خمسمائة حديث
وستة وثمانون حديثا اتفق البخاري ومسلم رحمهما الله منها على عشرين حديثا وانفرد البخاري رحمه الله بتسعة و
مسلم رحمه الله بخمسة عشر روى عنه بنوه الثلثة الحسن والحسين ومحمد بن الحنفية وابن مسعود وابن عمر وابن عباس
وابو موسى وعبد الله بن جعفر وعبد الله بن الزبير وابو سعيد وزيد بن ارقم وجابر بن عبد الله وابو امامة وصهيب
وابو رافع وابو هريرة وجابر بن سمرة وحذيفة بن اسيد وسفينة وعمرو بن حريث وابو ليلى والبراء بن
عازب وطارق بن شهاب وجرير بن عبد الله وابو الطفيل وابو جحيفة الصحابيون رضي الله عنهم الا محمد
بن الحنفية فانه تابعي **وروى** عنه رضي الله عنه من التابعين خلائق مشهورون مثل سعيد بن المسيب
وابي عبد الرحمن السلمي وزيد بن وهب وغيرهم ونقلوا عن ابن مسعود رضي الله عنه انه قال كنا نتحدث ان اقضى
اهل المدينة علي رضي الله عنه **وقال** الامام النووي رحمه الله في ذكر الحسن البصري رحمه الله قيل انه لقي
علي بن ابي طالب رضي الله عنه ولم يصح والحسن البصري هو الامام المشهور المجمع على جلالته في كل شيء
ابو سعيد الحسن بن ابي الحسن يسار التابعي البصري بفتح الباء وكسرها الانصاري مولاهم مولى زيد بن
ثابت رضي الله عنه وامه اسمها خيرة مولاة لام سلمة رضي الله عنها ام المؤمنين ولد الحسن لسنتين
بقيتا من خلافة عمر رضي الله عنه قالوا فربما خرجت امه في شغل فيبكي فتعطيه ام سلمة ثديها فيدر عليه
فيرون ان تلك الفصاحة والحكم من ذلك ونشا الحسن رضي الله عنه بوادي القرى وكان فصيحا راى طلحة
بن عبيد الله وعائشة رضي الله عنهما ولم يصح له سماع منهما وسمع ابن عمر وانسا وسمرة وابا بكرة وقيس
بن عاصم وجندب بن عبد الله ومعقل بن يسار وعبد الرحمن بن سمرة وابا برزة الاسلمي وعمران بن الحصين
وغيرهم رضي الله عنهم وسمع خلائق من كبار التابعين وروى عنه خلائق من التابعين وغيرهم وعن

حريث

معقل

الفضيل بن عياض رحمه الله انه قال سألت هشام بن حسان كم ادرك الحسن من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم
ورضي عنهم قال مائة وثلثين قلت فابن سيرين قال ثلثين **وعن** الحسن رضي الله عنه قال غزونا
غزوة الى خراسان معنا فيها ثلثمائة من اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم ورضي عنهم قال يحيى بن
معين وابو حاتم وابن ابي خيثمة وغيرهم لم يصح للحسن سماع عن ابي هريرة فقيل ليحيى يجيء في بعض
الحديث عن الحسن قال حدثنا ابو هريرة قال ليس بشيء **وعن** مطر الوراق قال كان الحسن كانما
كان في الآخرة فهو يخبر عما رأى وعاين وقال ابو بردة لم ار من لم يصحب النبي عليه السلام اشبه باصحابه یر
من الحسن وعن محمد بن سعد انه قال كان الحسن جامعا عالما رفيعا فقيها ثقة مأمونا عابدا ناسكا
كثير العلم فصيحا جميلا وسيما وقدم مكة فاجلسوه على سرير واجتمع الناس اليه فيهم طاوس
وعطاء ومجاهد وعمرو بن شعيب رضي الله عنهم فحدثهم فقالوا او قال بعضهم لم نر مثل هذا قط
وقال بكر بن عبد الله الحسن افقه من رأينا ومناقبه كثيرة مشهورة توفي رضي الله عنه سنة عشر ومائة
قال الامام النووي رحمه الله حيث جاء الحسن مطلقا في المهذب فهو البصري رضي الله عنه **وفي** جامع
الاصول ابو سعيد الحسن بن ابي الحسن واسم ابي الحسن يسار البصري من سبي ميسان مولى زيد بن
ثابت ولد لسنتين بقيتا من خلافة عمر رضي الله عنه بالمدينة وقدم البصرة بعد مقتل عثمان قتل
رضي الله عنه ورأى عثمان رضي الله عنه وقيل انه لقي عليا بالمدينة واما بالبصرة فان رؤيته اياه
لم يصح لانه كان في وادي القرى متوجها نحو البصرة حين قدم علي رضي الله عنه البصرة ويقال لقي
طلحة وعائشة رضي الله عنهما ولم يصح منهما سماع وروى عن غيرهما من الصحابة مثل ابي بكرة
وانس وسمرة رضي الله عنهم وروى عنه خلق كثير من التابعين وتابعيهم وهو امام وقته في كل فن من علم و
زهد وورع وعبادة مات في رجب سنة عشر ومائة يسار بفتح الياء تحتها نقطتان وتخفيف السين
المهملة وميسان بفتح الميم وسكون الياء تحتها نقطتان وبالسين المهملة **وقال** الشيخ الكبير
قدوة ارباب الطريقة والحقيقة نجم الحق والدين ابو الجناب احمد بن عمر بن محمد بن عبد الله الصوفي روح الله
روحه في اجازته لبعض السالكين من اصحابه وهو جمال الدين ابو الفتح محمد بن ابي القاسم الساوي الساوی

رحمه الله

رحمه الله في لبس الخرقة وفي تلقين الذكر لا اله الا الله والاجلاس في الخلوة في سنة احدى عشرة وستمائة
في ذكر طرق الصحبة واخذ علم الطريقة في صحبت الشيخ روزبهان الكبير الفارسي رحمه الله بمصر واخذت عنه
علم الطريقة الى ان قال في ذكر ابي القاسم الكركاني صحب هو ابا عثمان المغربي واخذ منه علم الطريقة وصحب
هو ابا علي الكاتب واخذ منه علم الطريقة وصحب هو ابا علي الرودباري واخذ منه علم الطريقة وصحب هو
ابا القاسم الجنيد واخذ منه علم الطريقة وصحب هو السري السقطي خاله واخذ منه علم الطريقة وصحب هو
معروفا الكرخي واخذ منه علم الطريقة وصحب هو داود الطائي واخذ منه علم الطريقة وصحب هو حبيبا
العجمي واخذ منه علم الطريقة وصحب هو الحسن البصري واخذ منه علم الطريقة وصحب هو الصحابة رضي الله
عنهم واخذ منهم علم الطريقة هذا هو الصحيح ومن الناس من يقول صحب الحسن البصري علي بن ابي
طالب رضي الله عنه واخذ منه علم الطريقة ولا يصح ذلك والله تعالى اعلم وقال رحمه الله في ذكر لبس
الخرقة وفي اسنادها عن عبد الواحد بن زيد وعبد الواحد هذا ينتمي في العلم الى الحسن البصري وفي الخرقة الى

في ذكر ازواج واولاد علي بن ابي طالب رضي الله تعالى عنهم

كميل بن زياد عن علي بن ابي طالب رضي الله عنه **ثم اعلم** ان العقب من اولاد امير المومنين
علي بن ابي طالب رضي الله عنه من خمسة نفر وهم الحسن ابو محمد السبط والحسين ابو عبد الله السبط
رضي الله عنهما امهما سيدة نساء العالمين الزهراء البتول فاطمة بنت الرسول صلى الله عليه وسلم
ورضي الله تعالى عنها وابو القاسم محمد بن الحنفية رضي الله عنه امه خولة بنت جعفر بن قيس الحنفية وابو القاسم
عمر رضي الله عنه امه الصهباء ام حبيب التغلبية وابو الفضل العباس رضي الله عنه امه ام البنين الكلابية
قالوا واولاد امير المومنين علي رضي الله عنه في اكثر الروايات خمسة وثلاثون ولدا ذكورهم اكثر من
اناثهم ذكورهم تسعة عشر الحسن والحسين وزينب الكبرى ورقية الكبرى وهي ام كلثوم امهم فاطمة بنت
رسول الله صلى الله عليه وسلم ورضي الله عنها وكانت زينب الكبرى روت عن امها فاطمة رضي الله
عنها وهي خرجت الى عبد الله بن جعفر بن ابي طالب فاولدها عليا وعونا وعباسا وغيرهم
رضي الله عنهم وخرجت رقية الكبرى وهي ام كلثوم الى عمر بن الخطاب رضي الله عنه فاولدها زيدا
ومات زيد وامه في يوم واحد وتزوجها عباس رضي الله عنه برضا ابيها علي رضي الله عنهم واذنه فهو

الرواية هي المعول عليها عند الشيعة ايضاً وقال في شرح السنة في باب ما يحل ويحرم من
النساء والجمع بينهن كل امرأتين من اهل النسب لو قدرت احديهما رجلا حرمت الاخرى
عليه فالجمع بينهما حرام ولا بأس بالجمع بين المرأة وزوجة ابيها او زوجة ابنها وان كنا لو
قدرنا احديهما رجلا حرمت الاخرى عليه لانه لا نسب بينهما جمع عبد الله بن جعفر رضي الله عنهما بين
زينب بنت علي رضي الله عنه وامرأة علي ليلى بنت مسعود التميمي وقال ابن سيرين لا بأس به وجمع الحسن
بن الحسين بن علي رضي الله عنهم بين بنتي عم في ليلة وكرهه جابر بن زيد للقطيعة وليس فيه تحريم
لقوله تعالى واحل لكم ما وراء ذلكم والعقب من ولد جعفر بن ابي طالب رضي الله عنه من رجل واحد
وهو عبد الله بن جعفر الجواد رضي الله عنهما ومنه في علي وفيه البيت والعون واسحق ومعاوية وفيه بعض العدد
بعد ما صار له ذيل واسمعيل وهو مقل واسمعيل كان من الزهاد والعقب من ولد علي ويقال له الزينبي
في محمد واسحق ومحمد امه بنت عبد الله بن العباس رضي الله عنه كان محمد جليلا من اجمل الناس وفيه اكثر
البيت وفيه قيل ع قضى الله ان الجعفري محمدا هو البدر ذو الاشراق بين الكواكب وقالوا ثلثة
بنو اعمام في زمن واحد كل منهم يسمى عليا ثم بنوهم ثلثة يسمى كل محمدا وكل منهم سيد فقيه عالم عابد
يصلح للامامة وهو محمد بن علي بن الحسين الباقر ابو جعفر ومحمد بن علي بن عبد الله بن جعفر بن ابي طالب
ومحمد بن علي بن عبد الله بن العباس رضي الله عنهم وهذه فضيلة لا يشركهم فيها احد ومن اغرب ما تهيأ
في العالم ويتفق في الامة والجعفريون كثيرون في سمرقند وبخارا والقطوان بعضهم ذكر في كتاب
المعتقد للعلامة نجم الملة والدين ابي حفص عمر النسفي رحمه الله وفي كتاب الانساب للامام عبد الكريم
السمعاني رحمه الله وفي كتاب انساب السادات اهل بيت النبوة وفي كتاب السمعاني رحمه الله الجعفري انساب
نسبة الى جعفر بن ابي طالب الطيار ابن عم رسول الله صلى الله عليه وسلم وقال في ترجمة السغدي وهذه
النسبة الى السغد وهي ناحية من نواحي سمرقند كثيرة المياه حسنة الاشجار خرج منها جماعة كثيرة من العلماء
منهم الامام ابو الحسن علي بن الحسين بن محمد السغدي ممن سكن بخارا كان اماما فاضلا مناظرا توفي رحمه الله
سنة احدى وستين واربعمائة وفي انساب السمعاني رحمه الله ابو بكر محمد بن علي بن حيدر بن حمزة بن اسمعيل بن

غنجاری

عبد الله بن الحسن بن محمد بن جعفر بن القاسم بن اسحق بن عبد الله بن جعفر بن ابی طالب الجعفری من اهل بخارا سمع الحافظ
اباعبد الله الغنجار روی عنه ابو عمرو عثمان بن علی البیکندی ببخارا ذکره عبد العزیز بن محمد النخشبی
فی شیوخه **قال** السید الفقیه ابو بکر الجعفری مکثر بحب الحدیث و اهله مذهبه مذهب الکعبی فیهم رحمهم الله و لما استشهد
جعفر رضی الله عنه رضی قومه من الشام علی نحو جلتین من بیت المقدس رای النبی علیه السلام عبد الله بن جعفر
رضی الله عنه فدعا و قال اللهم اخلف جعفرا فی عقبه و توفی صلی الله علیه و سلم و لعبد الله بن جعفر عشر سنین
و لم یبایع النبی صلی الله علیه و سلم من لم یحتلم الا الحسن و الحسین و عبد الله بن جعفر و عبد الله بن العباس رضی الله عنهم
قال الامام النووی رحمه الله توفی عبد الله بن جعفر رضی الله عنهما بالمدینة سنة ثمانین من الهجرة و هو ابن ثمانین سنة
هذا هو الصحیح و قول الجمهور و قال غیرهما توفی سنة تسعین و هو الجواد بن الجواد قیل لم یکن فی الاسلام اسخی منه
قال ابن قتیبة ولد عبد الله بن جعفر رضی الله عنهما سبعة عشر ابنا و بنتین فمن البنین علی و عباس و عون
الاکبر و جعفر الاکبر امهم زینب بنت علی من فاطمة رضی الله عنهم و من البنین معاویة و اسمعیل و اسحق و القاسم
لامهات الاولاد روی لعبد الله بن جعفر رضی الله عنهما عن رسول الله صلی الله علیه و سلم خمسة و عشرون حدیثا
اتفق البخاری و مسلم رحمهما الله منها علی حدیثین روی عنه محمد بن علی بن الحسین و القاسم بن محمد و الشعبی و غیرهم رضی الله
عنهم و قیل لعبد الله بن جعفر رضی الله عنهما تسعة و عشرون حدیثا و قال فی تهذیب الانساب العقب من ولد ابراهیم
بن عبد الله بن ابراهیم بن محمد بن علی بن عبد الله الجواد بن جعفر الطیار فی محمد بن ابراهیم الی ان قال له ولد ببخارا و اما
اعقاب الحسن و الحسین رضی الله عنهما فمن اثنی عشر سبطا ستة من ولد الحسن و ستة
من ولد الحسین رضی الله عنهما فاما اسباط الحسن فهم عبد الله و ابراهیم و الحسن المثلث امهم فاطمة بنت زین
العابدین علی بن الحسین بن علی رضی الله عنهم و جعفر و داود لام ولد و هؤلاء الخمسة بنو الحسن بن الحسن بن
علی رضی الله عنهم و السادس الحسن بن زید بن الحسن بن علی رضی الله عنهم فالعقب من ولد الحسن بن علی رضی الله
عنهما من الحسن بن الحسن و زید بن الحسن فاما عمرو بن الحسن و الحسین بن الحسن فقد انقرض عقبهما
پس عقب از امیر المومنین حسن ابن علی رضی الله عنهما از دو پسر بیش نماند الحسن بن الحسن و زید بن الحسن
الحسن بن الحسن را مثنی گویند و از پنج پسر او عقب مانده است الحسن بن الحسن بن الحسن که او را حسن مثلث گویند

وعبد الله بن الحسن بن الحسن که او را شیخ العترة گویند و این عبد الله صد سال حیات یافت و ابراهیم بن الحسن بن
الحسن مادر این هر سه پسر فاطمه بنت الحسین بن علی اخت زین العابدین و جعفر و داود ابنا الحسن بن
الحسن مادر این هر دو ام ولد بوده است و اما زید بن الحسن را از یک پسر عقب مانده است و هو الحسن بن زید بن
ابن علی رضی الله عنهم و این حسن بن زید را از هفت پسر عقب مانده است کما فی کتاب الانساب و اما
اسباط الحسین رضی الله عنهم فهم ابو جعفر محمد بن الباقر و امه ام عبد الله بنت
الحسن بن علی رضی الله عنهم و زید و عبد الله و عمر الاشرف و الحسین الاصغر و علی بن علی هؤلاء الستة اولاد زین
العابدین علی بن الحسین رضی الله عنهما والعقب من ولد الحسین فی رجل واحد و هو زین العابدین و العقب من
من ولد ابی جعفر محمد الباقر من رجل واحد و هو ابو عبد الله جعفر بن محمد الصادق رضی الله عنهم امه ام فروة
بنت القاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله تعالی عنهم و جعفر صادق را رضی الله عنه از پنج پسر عقب
مانده است اسمعیل و موسی الکاظم و محمد الدیباج و اسحق و علی رضی الله عنهم و گفته اند حسین
بن علی را رضی الله عنهما سه پسر بوده است علی الاصغر الملقب بزین العابدین و او در حیوة امیر المومنین علی
رضی الله عنه متولد شده است و او را علی اصغر بدین واسطه روز شهادت امیر المومنین علی رضی الله عنه گوید ۲
دوساله بوده است و در وقت حادثه کربلا بیست و دو ساله بوده است و در ان روز بیمار بوده است بدان سبب حرب
نکرده است مادر او شهربانو است دختر یزدجرد بن شهریار ابن شیرویه ابن خسرو پرویز بن هرمز بن
کسری انوشیروان الملک العادل و او را با خواهرش کیهان بانو از حدود فارس بیاوردند
شهربانو را امیر المومنین حسین رضی الله عنه بخواست و از وی زین العابدین علی اصغر متولد شد و کیهان
بانو را محمد بن ابی بکر رضی الله عنهما بخواست و از وی قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق رضی الله عنهم متولد شد
قالوا انظروا الی برکة العدل حیث جعل الله تعالی الائمة المهدیین من نسل الحسین رضی الله عنهم اجمعین
من بنت یزدجرد المنتسب الی کسری نوشیروان الملک العادل دون سائر زوجات الحسین رضی الله عنه
و امیر المومنین حسین را دو پسر دیگر بوده یکی را علی اکبر نام داد و روز کربلا هژده ساله بوده است
در حرب شهید گشته رضی الله تعالی عنه و مادر وی دختر عروة بن مسعود الثقفی و پسر دیگر عبد الله بن

الحسین بن علی رضی الله عنهم و طفل بوده است روز کربلا تیری با و رسید و بشهادت یافت پس امیر المؤمنین
حسن بن علی را جز از زین العابدین علی اصغر رضی الله عنهم هیچ پسر عقب نمانده است و قیل ولد الحسین بن علی
رضی الله عنهما علیا الاصغر و هو زین العابدین و علیا الاکبر و جعفرا و عبد الله و فاطمة و سکینة
فاما علی الاکبر فشهد الطف (اسم موضع) و استشهد و لم یخلف و اما جعفر فدرج و عبد الله اخرجه ابوه رضی الله
عنه یرفق القوم به و انه عطشان فرماه رجل بسهم فذبحه و هو علی یدی ابیه رضی الله عنهما و اما
فاطمة فخرجت الی ابن عمها الحسن المثنی فاولدها ثلثة عبد الله و ابراهیم و الحسن المثلث و اما سکینة
فخرجت الی مصعب بن الزبیر رضی الله عنهم و قتل عنها فلما جائت الکوفة خرج الیها اهلها فقالت
لا مرحبا بکم یا اهل الکوفة ایتمتمونی صغیرة و ارملتمونی کبیرة و ام سکینة الرباب الکلبیة
و کان الحسین رضی الله عنه یحبها و یحب امها و فیهما یقول الحسین رضی الله عنه ؎ لعمرک اننی لاحب ارضا
تحل بها سکینة و الرباب **و عن** مصعب بن عبد الله انه قال حج الحسین بن علی رضی الله عنهما خمسا
و عشرین حجة ماشیا ملبیا **و** قیل لعلی بن الحسین رضی الله عنهما ما کان اقل ولد ابیک قال
رضی الله عنه العجب کیف ولدت و کان یصلی فی الیوم و اللیلة الف رکعة فمتی یتفرغ للنساء و لما استشهد
الحسین بن علی رضی الله عنهما استشهد معه عثمان بن علی و ابو بکر بن علی و جعفر بن علی و عباس بن علی و کان
امهم ام البنین الکلابیة و ابراهیم بن علی لام ولد و عبد الله بن الحسین و خمسة من بنی عقیل بن ابی طالب
و عون و محمد ابنا عبد الله بن الجعفر بن ابی طالب و ثلثة من بنی هاشم فجمیعهم سبعة عشر رجلا و اسر
اثنا عشر غلاما من بنی هاشم فمنهم علی بن الحسین و فاطمة بنت الحسین رضی الله عنهم فلم تقم لبنی حرب بعدهم
قائمة حتی سلبهم الله تعالی ملکهم **و قالت** فاطمة بنت عقیل بن ابی طالب ترثی الحسین
و من اصیب معه رضی الله عنهم ؎ عین ابکی بعبرة و عویل ✤ و اندبی ان ندبت آل الرسول ✤
ستة کلهم لصلب علی ✤ قد اصیبوا و خمسة لعقیل ✤ **و زین العابدین** را شش پسر
بوده است که از ایشان عقب مانده است محمد الباقر و عبد الله الباهر و زید الشهید و عمر الاشرف
و الحسین الاصغر و علی بن علی هر یک از ایشان قبیلهٔ بزرگ اند در اطراف عالم و اقطار جهان فرین

طفل

فیهم

من مناقب ... الحسین رضی الله عنهم

ذکر اولاد امام زین العابدین رضی الله تعالی عنهم اجمعین و نسبا

مناقب امام زين العابدين رضي الله تعالى عنه

العابدين هو ابو الحسن ويقال ابو الحسين ويقال ابو محمد علي بن الحسين بن علي رضي الله عنهم الهاشمي المدني التابعي المعروف بزين العابدين من اكابر سادات اهل البيت ومن اجلة التابعين واعلامهم قال الزهري ما رايت قرشيا افضل من علي بن الحسين رضي الله عنهما وروى نحوه عن جماعة من السلف منهم سعيد بن المسيب وقال سعيد بن المسيب بلغني ان علي بن الحسين كان يصلي في اليوم والليلة الف ركعة الى ان توفي رضي الله عنه قالوا وسمي زين العابدين لعبادته وقال بعضهم كان عبد الملك بن مروان يحبه ويحترمه وفي حلية الاولياء عن الزهري انه قال دخلت على علي بن الحسين رضي الله عنهما يوم حمله عبد الملك بن مروان من المدينة الى الشام واثقله حديدا ووكل به حفاظا فدخلت عليه وهو في قبة والاقياد في رجليه فقلت وددت اني مكانك وانت سالم قال يا زهري لا جزعت على هذا منزلتين من المدينة فما لبثنا الا اربع ليال حتى قدم الموكلون به يطلبونه بالمدينة فما وجدوه فكنت فيمن سالهم عنه فقال لي بعضهم انا لنرى نازل ونحن حوله لا ننام نرصده اذ اصبحنا فما وجدنا الا حديده قال الزهري فقدمت بعد ذلك على عبد الملك بن مروان فسالني عن علي بن الحسين رضي الله عنهما فاخبرته فقال انه جاءني يوم فقده الاعوان فدخل علي فقال ما انا وانت فقلت اقم عندي فقال لا احب ثم خرج فوالله لقد امتلا ثوبي منه خيفة قال الزهري رضي الله عنه فقلت يا امير المومنين ليس علي بن الحسين رضي الله عنهما حيث تظن انه مشغول بعبادة ربه عز وجل فقال حبذا شغل مثله نعم ما شغل به فكان الزهري رضي الله عنه اذا ذكر علي بن الحسين رضي الله عنهما يبكي ويقول زين العابدين وروي ايضا انه كان علي بن الحسين رضي الله عنهما اذا توضا للصلاة يصفر لونه فيقول له اهله ما هذا الذي يعتادك عند الوضوء فيقول اما تدرون من اريد ان اقف بين يديه وعن سفيان بن عيينة رحمه الله انه قال حج علي بن الحسين رضي الله عنهما فلما احرم واستوت به راحلته اصفر لونه وانتفض ووقعت عليه الرعدة ولم يستطع ان يلبي فقيل له ما لك لا تلبي قال اخشى ان اقول لبيك فيقول لي لا لبيك فقيل لا بد من هذا فلما لبى غشي عليه وسقط من راحلته فلم يزل يعتريه ذلك

جزعت

يعتريك

فقيل له

حتى قضى حجه وذكر ابو القاسم الزمخشري في كتاب ربيع الابرار ان الصحابة رضي الله عنهم لما
اتوا المدينة بسبي فارس في خلافة عمر رضي الله عنه كان فيهم ثلث بنات من يزدجرد فامر عمر
رضي الله عنه ببيعهن فقال علي رضي الله عنه ان بنات الملوك لا يعاملن معاملة غيرهن فقال كيف الطريق
الى العمل معهن قال تقومهن ومهما بلغ ثمنهن قام به من يختارهن فقومهن واخذهن علي رضي الله عنه
فدفع واحدة لعبد الله بن عمر واخرى لولده الحسين واخرى لمحمد بن ابي بكر الصديق رضي الله عنهم فاولد
عبد الله من التي اخذ سالما واولد الحسين رضي الله عنه زين العابدين واولد محمد ولده القاسم
رضي الله عنهم فهؤلاء الثلاثة بنو خالة وكان اهل المدينة يكرهون اتخاذ السراري حتى نشا فيهم هؤلاء
الثلاثة وفاقوا اهل المدينة فقها وورعا فرغب الناس في السراري وروي ان زين العابدين
رضي الله عنه الذي لا يسع لمسلم ان يجهله كان اذا توضأ اصفر لونه واذا قام الى الصلوة
اخذته الرعدة فقيل له في ذلك فقال رضي الله عنه ما تدرون بين يدي من اقوم وكان اذا
هاجت الريح يسقط مغشيا عليه ووقع حريق في بيت هو فيه وهو ساجد فجعلوا يقولون له
يا ابن رسول الله النار فما رفع راسه فقيل له في ذلك فقال رضي الله عنه الهتني عنها النار الاخرى
وكان يقول ان قوما عبدوا الله عز وجل رهبة فتلك عبادة العبيد وآخرين عبدوا الله رغبة
فتلك عبادة التجار وآخرين عبدوه شكرا فتلك عبادة الاحرار وكان رضي الله عنه لا يحب
ان يعينه على طهوره احد كان يستقي الماء لطهوره ويخمره قبل ان ينام فاذا قام من الليل
بدأ بالسواك ثم توضأ وياخذ في صلاته ويقضي بعض ما فاته من ورد النهار وروي
انه تكلم رجل فيه فافترى عليه فقال رضي الله عنه له ان كنت كما قلت فاستغفر الله تعالى وان لم اكن
كما قلت فغفر الله لك فقام اليه الرجل وقبل راسه قال جعلت فداك لست كما قلت
فاغفر لي قال غفر الله لك فقال الرجل الله اعلم حيث يجعل رسالته وكان رضي الله عنه يقول
ايها الناس احبونا بحب الاسلام فما برح بنا حبكم حتى صار علينا عارا وقال لرجل ابلغ
شيعتنا انا لا نغني عنهم من الله شيئا وان ولايتنا لا تنال الا بالورع معاشر الناس

اوصيكم بالآخرة ولا اوصيكم بالدنيا ولما توفي رضي الله عنه وجد في ظهره مجل قال الزهري فبلغني انه كان
يستقي لضعفة جيرانه بالليل وكان يقول ان صدقة السر تطفئ غضب الرب وكان اذا مشي
لا يجاوز يده ركبته وكان شديد الاجتهاد في العبادة فاضر ذلك بجسمه فقال له ابنه محمد الباقر
يا ابت كم هذه الدأب فقال اتحبب الى ربي لعله ان يزلفني وكان يقول ما اود ان لي بنصيبي
من الذل حمر النعم وقيل له غفر الله لك انت سيد الناس وافضلهم تذهب الى زيد بن اسلم وهو مولى
فتجلس معه فقال ينبغي للعلم ان يتبع حيث هو وكان يتخطى خلف قومه حتى ياتي زيد بن اسلم
فيجلس عنده وقال انما يجلس الرجل الى من ينفعه في دينه وكان اذا ناول المساكين صدقة قبله
ثم ناوله وكان له مسجد يتعبد فيه ربه فكان اذا ذهب من الليل ثلثه او نصفه نادى باعلى صوته
يدعو وكان من دعائه اللهم ان هول المطلع والوقوف بين يديك اقلقني عن وسادتي ومنع
رقادي ثم كان تضع خده على التراب فيجيء اليه اهله وولده يبكون حوله رحمة له لما يرون
به وهو لا يلتفت اليهم ثم يقول اللهم اني اسالك الروح والراحة حين القاك وانت عني راض
وقال طاوس اليماني رضي الله عنه اني لفي الحجر ليلة اذ دخل علي بن الحسين رضي الله عنهما فقلت
رجل صالح من اهل البيت لاغتنمن دعائه فجلست ورائه فصلى وسجد ثم عفر خديه في التراب
ورفع باطن كفيه الى السماء فسمعته يقول عبيدك بفنائك فقيرك بفنائك سائلك بفنائك
قال طاوس رضي الله عنه فحفظتهن فما دعوت بهن في كرب الا فرج عني ومناقبه كثيرة شهيرة
وهذه نبذة يسيرة وقال الامام النووي رحمه الله عن بعضهم لما توفي علي بن الحسين رضي الله عنهما وجدوه
يقوت مائة اهل بيت بالمدينة في السر وقال احمد بن صالح ولد الزهري وعلي بن الحسين في سنة
واحدة سنة خمس وثلثين وقال يعقوب بن سفيان ولد زين العابدين رضي الله عنه في سنة ثلث
وثلاثين وقيل سنة ثمان وثلثين وهو الاصح وكان زين العابدين رضي الله عنه ثقة مامونا كثير
الحديث عاليا رفيعا واجمعوا على جلالته في كل شيء وقال حماد بن زيد كان افضل هاشمي ادركته
وكان رضي الله عنه شديد الورع كثير العبادة يخفي البر ويفعله على الفقير والغني كان يكنى ابا الحسن

وابا محمد وابا بكر وكان رضي الله عنه ذا اسا في كتم نسبه فقيل له في ذلك فقال رضي الله عنه انا اكره ان آخذ برسول الله صلى الله عليه وسلم ما لا اعطي به ويُنسب الى الفرزدق الشاعر مكرمة يرجى له بها الرحمة في دار الآخرة وهي انه لما حجّ هشام بن عبد الملك في ايام ابيه فطاف بالبيت وجهد ان يصل الى الحجر الاسود ليستلمه فلم يقدر عليه لكثرة الزحام فنصب له منبر فجلس عليه ينظر الى الناس ومعه جماعة من اعيان اهل الشام فبينما هو كذلك اذا اقبل زين العابدين علي بن الحسين بن علي بن ابي طالب رضوان الله تعالى عليهم اجمعين وكان من احسن الناس وجها واطيبهم ريحا واشرفهم ذاتا وطبعا واصلا وفرعا فطاف بالبيت فلما انتهى الى الحجر الاسود تنحّى له الناس حتى استلم فقال رجل من اهل الشام من هذا الذي هابه الناس هذه الهيبة فقال هشام لا اعرفه مخافة ان يرغب فيه اهل الشام وكان الفرزدق حاضرا فقال للشامي انا اعرفه فقال من هو يا ابا فراس فانشأ يقول

هذا الذي تعرف البطحاء وطأته
هذا التقي النقي الطاهر العلم
ينمي الى ذروة العز التي قصرت
وفضل امته دانت له الامم
يبين نور الهدى عن نور طلعته
طابت عناصره والخيم والشيم
في كفه خيزران ريحه عبق
فما يكلم الا حين يبتسم
كلتا يديه غياث عم نفعهما
يزينه اثنان حسن الخلق والكرم
ان عد اهل التقى كانوا ائمتهم
هم الغيوث اذا ما ازمة ازمت

والبيت يعرفه والحل والحرم
اذا رأته قريش قال قائلها
عن نيلها عرب الاسلام والعجم
هذا ابن فاطمة الزهرا ونحكم
كالشمس تنجاب عن اشراقها الظلم
يكاد يمسكه عرفان راحته
من كفه اروع في عرنينه شمم
فليس قولك من هذا بضائره
يستوكفان ولا يعروهما العدم
من معشر حبهم دين وبغضهمو
او قيل من خير اهل الارض قيل همو
والاسد اسد الشرى والباس محتدم

هذا ابن خير عباد الله كلهم
الى مكارم هذا ينتهي الكرم
من جده دان فضل الانبياء له
بجده انبياء الله قد ختموا
مشتقة من رسول الله نبعته
ركن الحطيم اذا ما جاء يستلم
يغضي حياء ويغضى من مهابته
العرب تعرف من انكرت والعجم
سهل الخليقة لا تخشى بوادره
كفر وقربهمو منجى ومعتصم
سيان ذلك ان اثروا وان عدموا
الله فضله قدما وشرفه

ان كنت جاهله

والشيم

جرى بذاك له في لوحه القلم
مقدم بعد ذكر الله ذكرهم
والدين من بيت هذا ناله الامم

لا يستطيع جواد بعد غايتهم
في كل بدء ومختوم به الكلم
اي الخلائق ليست في رقابهم

ولا يدانيهم قوم وان كرموا
من يعرف الله يعرف اولية ذا
لاولية هذا او له نعم

فلما سمع هشام هذه القصيدة غضب وحبس الفرزدق فانفذ اليه زين العابدين رضي الله عنه اثني عشر الف درهم فردها وقال ما مدحته الا لله عز وجل لا للعطاء فقال زين العابدين رضي الله عنه انا اهل البيت اذا وهبنا شيئا لا نستعيده فقبله الفرزدق هكذا ذكر هذه القصة غير واحد من اهل السير والتواريخ وهكذا ذكره الحافظ ابو نعيم الاصفهاني رحمه الله في حلية الاولياء ورواه ابو القاسم الطبراني في معجمه الكبير في ترجمة الحسين رضي الله عنه باسناده عن سليمان بن الهيثم انه قال كان حسين بن علي رضي الله عنهما يطوف بالبيت فاراد ان يستلم الحجر فاوسع له الناس والفرزدق بن غالب ينظر اليه فقال رجل يا ابا فراس من هذا فقال الفرزدق هذا الذي تعرف البطحاء وطأته وهذا وهم لوجهين احدهما اتفاق الائمة على خلافه كما ذكرنا والثاني ما رواه الدارقطني رحمه الله ان الفرزدق لم ير الحسين الا مرة واحدة في طريق مكة ونسب بعضهم هذه الابيات الى جرير وادعى بعضهم انها للكثير في محمد بن علي بن الحسين رضي الله عنهم وكل ذلك خطأ لما بينا وعن شيخ الحرمين ابي عبد الله القرطبي رحمه الله انه قال لو لم يكن لابي فراس عند الله عز وجل الا هذا دخل الجنة به لانه كلمة حق عند سلطان جائر وجعل الفرزدق يهجو هشاما وهو في الحبس وكان مما هجاه به ايحبسني بين المدينة والتي + اليها قلوب الناس يهوى منيبها يقلب راسا لم يكن راس سيد + وعينا لها حولاء باد عيوبها + فبعث هشام واخرجه وكان هشام احول قال الامام النووي رحمه الله سمع زين العابدين اباه وابن عباس والمسور بن مخرمة وابا رافع وعائشة وام سلمة وصفية ازواج النبي صلى الله عليه وسلم ورضي الله عنهن ومروان بن الحكم وسعيد بن المسيب واخرين من التابعين روى عنه محمد بن مسلمة بن عبد الرحمن ويحيى الانصاري والزهري وابو الزناد وزيد بن اسلم وابنه ابو جعفر محمد بن علي الباقر وغيرهم رضي الله عنهم واجمعوا على جلالته في كل شيء كان ثقة مأمونا كثير الحديث عاليا رفيعا و

عمل
منيتها

ابو بکر بن ابی شیبة اصح الاسانید کلها الزهری عن علی بن الحسین عن ابیه عن علی رضی الله عنهم وفی هذه
المسئلة خلاف وقال ابن الصلاح رحمه الله نری الامساک عن الحکم لاسناد او حدیث بانه الاصح
على الاطلاق على ان جماعة من ائمة الحدیث خاضوا غمرة ذلک فاضطربت اقوالهم وعن اسحق بن راهویه
انه قال اصح الاسانید کلها الزهری عن سالم عن ابیه وقیل اصح الاسانید محمد بن سیرین عن عبیدة عن
علی رضی الله عنهم وعن یحیی بن معین رحمه الله انه قال اجودها الاعمش عن ابراهیم عن علقمة عن عبد الله وعن
البخاری صاحب الصحیح رحمه الله انه قال اصح الاسانید کلها مالک عن نافع عن ابن عمر و درجات الصحیح
تتفاوت فی القوة وتنقسم باعتبار ذلک الی اقسام یستعصی احصاءها توفی زین العابدین رضی الله
عنه بالمدینة سنة اربع وتسعین وکان یقال لها سنة الفقهاء لکثرة من مات فیها منهم
وقیل توفی سنة اثنتین وتسعین وهو ابن ثمان وخمسین سنة ودفن بالبقیع فی القبر الذی فیه عمه
الحسن بن علی رضی الله عنهم ثم دفن فی هذا القبر ابنه محمد الباقر وابن ابنه جعفر الصادق رضی الله عنهم
وقیل قبره رضی الله عنه بالبقیع مع جدته رضی الله عنها فلله دره من قبر ما اکرمه واشرفه وهو الآن
فی القبة التی فیها قبر العباس بن عبد المطلب رضی الله عنه فولد زین العابدین تسع بنات واحد عشر
ابنا منهن فاطمة وسکینة وخدیجة خرجت الی محمد بن عمر بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم
فولدت له عدة اولاد ولزین العابدین رضی الله عنه احد عشر ابنا ابو جعفر محمد الباقر وزید و
عبد الله وعمر الاشرف والحسین الاصغر وعلی بن علی هؤلاء الستة منهم العقب والحسن والحسین الاکبر
والقاسم وسلیمان وعبد الرحمن لم یبق یوم الطف من ابناء الحسین رضی الله عنهم الا علی الاصغر
زین العابدین رضی الله عنه لا جرم ان الله تعالی خلق من صلبه من شاء من اهل بیت النبوة وبسطهم
شرقا وغربا حتی لیس یخلو بلد ولا صقع منهم ولم یبق من یزید وخلفه واهل بیته دیار
بل نافخ نار والله صدق القائلین حیث یقول سبحانه انا اعطیناک الکوثر
وقال عز من قائل ان شانئک هو الابتر والکوثر مصدر الکثرة فی اللغة فلذلک
جاز ان یکون جواب من عیر رسول الله صلی الله علیه وسلم بانه ابتر وصلح فی مقابلة قوله تعالی ان

ذکر وفات زین العابدین رضی الله تعالی عنه

یستقصی

الصقع بضم الصاد وسکون القاف الناحیة
والصقع بکسر الصاد العزیز میر سر حسن الله

فی تفسیر انا اعطیناک الکوثر الی آخر الآیة

شانئك هو الابتر والابتر هو الذي لا نسل له وفي الكشاف الكوثر فوعل من الكثرة وهو المفوط الكثرة
قيل لاعرابية رجع ابنها من السفر بم آب بنك قالت آب بكوثر وقيل الكوثر نهر في الجنة وعن النبي
صلى الله عليه وسلم انه قرأها حين انزلت عليه فقال صلى الله عليه وسلم اتدرون ما الكوثر انه نهر في الجنة وعدنيه
ربي فيه خير كثير وعن ابن عباس رضي الله عنهما انه فسر الكوثر بالخير الكثير فقال له سعيد بن جبير
رضي الله عنه فان ناسا يقولون هو نهر في الجنة فقال رضي الله عنه هو من الخير الكثير والمعنى اعطيت ما لا غاية
لكثرته من خير الدارين الذي لم يعطه احد غيرك ومعطي ذلك كله انا اله العالمين فلك اشرف عطاء
واوفره من اكرم معطي واعظم منعم فاعبد ربك الذي اعزك باعطائه وشرفك وصانك من منن
الخلق مراغما لقومك الذين يعبدون غير الله وانحر لوجه الله تعالى وباسمه اذا انحرت مخالفا
لهم في النحر للاوثان ان من ابغضك من قومك لمخالفتك لهم هو الابتر لا انت لان كل من يولد الى
يوم القيامة من المؤمنين فهم اولادك واعقابك وذكرك مرفوع على المنابر على لسان كل عالم
وذاكر الى آخر الدهر يبدأ بذكر الله تعالى ويثنى بذكرك ولك في الآخرة ما لا يدخل تحت الوصف فمثلك
لا يقال له ابتر انما الابتر هو شانئك المنسي في الدنيا والآخرة وان ذكر ذكر باللعن والابتر هو
الذي لا عقب له ومنه الحمار الابتر الذي لا ذنب له وفي شرح الكشاف للطيبي رحمه الله روينا في صحيح
البخاري عن سعيد بن جبير عن ابن عباس رضي الله عنهما انه قال في الكوثر هو الخير الكثير قيل لابن جبير
رضي الله عنه فان الناس يزعمون انه نهر في الجنة فقال سعيد رضي الله عنه النهر الذي في الجنة من الخير الكثير
الذي اعطاه الله تعالى اياه وفي عين المعاني الكوثر فوعل من الكثرة كنوفل من النفل وجوهر من الجهر
يعني الخير الكثير ابن عباس رضي الله عنهما ابو بكر بن عياش كثرة الاتباع الحسن القرآن عكرمة
النبوة المغيرة مرفوعا الاسلام ابن عمر وانس رضي الله عنهم مرفوعا نهر في الجنة ترده طير خضر
عطاء رضي الله عنه حوضه صلى الله عليه وسلم لكثرة وارديه وفي الحديث حوضي ما بين صنعاء الى ايلة
على احد زواياه ابو بكر وعلى الثانية عمر وعلى الثالثة عثمان وعلى الرابعة علي فمن ابغض واحدا
منهم لم يسقه الآخر الحسين بن الفضل تيسير القرآن وتخفيف الشرائع وعنه الشفاعة في اكثر الامة

وقیل کثرة الصلوة وکثرة المصلین وقیل کثرة الذاکرین ورفعة الذکر وقیل معجزات اکثر المجیبین اکثرت
لدعوتک وقیل الفقه وکثرة الفقهاء وقیل نوراً فی قلبک قطعک عما سواه وقیل قول لا اله الا الله
وفی حقائق السلمی فی هذه الآیة قوله انا اعطیناک الکوثر قال جعفر الصادق رضی الله عنه نوراً فی قلبک دلّک
علیّ وقطعک عما سوای وقال ایضاً الشفاعة لامتک وقال بعضهم اعطیتک معجزة اکثرت
بها اهل الاجابة لدعوتک وقال ابن عطاء رحمه الله معرفة بربوبیتی وانفرادا بوحدانیتی وقدرتی ومشیتی
وقال سهل رحمه الله الحوض تسقی من شئت باذنی وتمنع من شئت باذنی ان شانئک هو الابتر
قال القاسم رحمه الله ان مبغضک لمنقطع عن خیرات الدارین اجمع وقال بعضهم انا اعطیناک
الکوثر ای معرفة الکثرة بالوحدة وعلم التوحید التفصیلی وشهود الوحدة فی عین الکثرة بتجلی الواحد وهذا
التجلی بمنزلة نهر فی الجنة من شرب منه لم یظمأ ابدا فصل لربک ای اذا شاهدت الوحدة فی عین الکثرة
فصل بالاستقامة الصلاة التامة بشهود الروح وحضور القلب وانقیاد النفس وطاعة البدن بالتقلب
فی هیاکل العبادات فانها الصلوة الکاملة الوافیة لحقوق الجمع والتفصیل وانحر بدنیته انانیتک
لئلا یظهر فی شهودک بالتلوین وتسلک مقام التمکین وتکون مع الحق بالفناء الصرف باقیا ببقائه ابدا فلا یکون
ابتر فی وصولک وحالک واتصال امتک الذین هم ذریتک ان مبغضک الذی علی خلاف ذلک
المنقطع عن الحق هو الابتر لا انت وفی حدائق الحقائق لسیدنا ومولانا تاج الملة والدین
المصدّ البخاری رحمه الله انا اعطیناک الکوثر هر آینه ما دادیم ترا نیکی بسیار وانواع فضایل بیرون
از حد والکوثر فوعل من الکثرة وهو المفرط الکثرة اقاویل ائمه تاویل رحمهم الله در کوثر بسیار است هر کسے
بنور باطن چیزی دیده اند اما علم خلائق بکنه کوثر نرسد جمیع اقاویل در جنب آن اجمال حرفیست از
دفتری وقطره از بحری ومن ائمة المشایخ والعلماء من اهل البیت رضی الله عنهم
ابو جعفر محمد بن علی بن الحسین علی بن ابی طالب رضی الله عنهم القرشی الهاشمی المدنی المعروف بالباقر رضی الله عنه
سمی بذلک لانه بقر العلم ای شقه فعرف اصله وعلم خفیه وتبقر فی العلم ای توسع وبقر الشیء وسّعه
وبقر عن العلوم فتّش عنها وامه ام عبد الله بنت الحسن بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهما والباقر رضی الله عنه

فی مناقب امام محمد باقر رضی الله تعالی عنه

اول علوی ولد بین علویین و هو تابعی جلیل امام بارع مجمع علی جلالته معدود فی فقهاء المدینة و ائمتهم سمع جابرا و انسا و سمع جماعات من کبار التابعین کابن المسیب و ابن الحنفیة و ابیه زین العابدین رضی الله عنهم اجمعین روی عنه ابو اسحق السبیعی و عطاء ابن ابی رباح و عمرو بن دینار و الاعرج و هو اسن منه و الزهری و خلائق آخرون من التابعین و کبار الائمة رضی الله عنهم روی له البخاری و مسلم رحمهما الله قال مصعب الزبیری توفی الباقر بالمدینة سنة اربع عشرة و مائة و قال یحیی بن معین سنة ثانی عشر و مائة و قال المدینی سنة سبع عشرة و مائة و هو ابن ثلث و ستین سنة و قال الواقدی ابن ثلث و سبعین سنة و فی تاریخ البخاری رحمه الله عن ابنه جعفر الصادق رضی الله عنهما انه توفی و هو ابن ثمان و خمسین سنة و دفن الباقر رضی الله عنه بالبقیع فی القبر الذی ابوه و عم ابیه الحسن بن علی رضی الله عنهم ثم دفن ابنه جعفر الصادق رضی الله عنه فیاله من قبر ما اکرمه و اشرفه و هذا القبر فی قبته بها قبر العباس بن عبد المطلب رضی الله عنه و

من کلام الباقر رضی الله عنه من دخل قلبه خالص دین الله عز و جل شغله عما سواه و قال ایضا ان اهل التقوی ایسر اهل الدنیا مؤنة و اکثرهم معونة ان نسیت ذکروک و ان ذکرت اعانوک و قال رضی الله عنه کان لی اخ فی عینی عظیم و کان الذی عظمه فی عینی صغر الدنیا فی عینه روی عن الباقر رضی الله عنه حدیث کثیر و قال بعضهم ما رایت العلماء اصغر علما منهم عند محمد بن علی الباقر رضی الله عنهما و للباقر رضی الله عنه ثلث بنات منهن ام سلمة و زینب الصغری خرجت الی عبد الله بن محمد بن عمر بن علی بن ابی طالب رضی الله عنهم و ستة بنین منهم ابو عبد الله جعفر الصادق رضی الله عنهما و منه عقب الباقر رضی الله عنه و عبد الله و لد و انقرض و علی کان له بنت و زید و عبد الله و ابراهیم ابنا الثقفیة درجا

و من کلام الباقر رضی الله عنه سلاح اللئام قبیح الکلام و من کلامه یا بنی ایاک و الکسل و الضجر فانهما مفتاح کل شر و جلس الیه رضی الله عنه قوم من اهل العراق فذکروا ابا بکر و عمر رضی الله عنهما فمشوا منهما ثم شرعوا فی عثمان رضی الله عنه فقال لهم خبرونی انتم من المهاجرین الذین قال الله تعالی للفقراء المهاجرین الذین اخرجوا من دیارهم الآیة الی قوله سبحانه اولئک هم الصادقون قالوا لسنا منهم قال فانتم من الذین قال الله سبحانه فیهم و الذین تبوؤا الدار و الایمان من قبلهم الی قوله فاولئک هم المفلحون

عبید

صلاح

قالوا

قالوا لسنا منهم قال وانا اشهد انكم لستم من الفرقة الثالثة الذين قال الله عز وجل فيهم والذين جاؤا
من بعدهم يقولون ربنا اغفر لنا ولاخواننا الذين سبقونا بالايمان الآية قوموا عني لا قرب الله
دوركم انتم مستهزؤن بالاسلام ولستم من اهله وسئل عن قوله سبحانه انما وليكم الله ورسوله
والمؤمنون قال اصحاب محمد قيل يقولون علي قال علي منهم **ومن ائمة اهل البيت**
رضي الله عنهم ابو عبد الله جعفر بن محمد الصادق رضي الله عنهما القب بالصادق لصدقه في مقالته كما يقال الجد من
قبل امه ابو بكر الصديق رضي الله عنه وهو من عند سيد ولد آدم صلى الله عليه وسلم وعن جبرئيل عن الله سبحانه وام
جعفر وام اخيه عبد الله ام فروة بنت القاسم بن محمد بن ابي بكر الصديق رضي الله عنهم والقاسم بن محمد
رضي الله عنه احد الفقهاء السبعة المشهورين ومن اكابر التابعين وكان من افضل زمانه روى عنه
ابنه عبد الرحمن وهو ايضا يعد من التابعين من افضل اهل زمانه وروى عنه الزهري ونافع وعبد الله
بن عمرو وغيرهم رحمهم الله وكان جعفر رضي الله عنه من سادات اهل البيت روى عن ابيه وابي امه القاسم
بن محمد ونافع وعطاء ومحمد بن المنكدر والزهري وغيرهم رضي الله عنهم روى عنه الائمة الاعلام
يحيى بن سعيد الانصاري وابو حنيفة وابن جريج ومالك ومحمد بن اسحق وابنه موسى بن جعفر وسفيان الثوري
وسفيان بن عيينة وشعبة ويحيى بن سعيد القطان وآخرون رضي الله عنهم واتفقوا على امامته
وجلالته وسيادته وقال عمرو بن ابي المقدام كنت اذا نظرت الى جعفر بن محمد رضي الله عنهما
علمت انه من سلالة النبيين ولد رضي الله عنه سنة ثمانين بالمدينة وتوفي سنة ثمان واربعين
ومائة وهو ابن ثمان وستين سنة ودفن بالبقيع في قبر فيه ابوه وجده وعم جده واكرم بذلك
القبر وما جمع من الاشراف الكرام رضي الله عنهم قال البخاري رحمه الله في تاريخه ولد جعفر رضي الله
عنه سنة ثمانين وتوفي سنة ثمان واربعين ومائة وله رضي الله عنه كلام نفيس في علوم التوحيد وغيرها
وقد الف تلميذه جابر بن حيان الصوفي كتابا يشتمل على الف ورقة تتضمن رسائل وهي خمسمائة رسالة
كذا في تاريخ اليافعي **وقال في كتاب كشف المحجوب** ومنهم يعني من ائمة المشايخ
من اهل البيت رضي الله عنهم سيف سنت وجمال طريقت ومعبر اهل معرفت ومزين ارباب صفوت

من مناقب الامام جعفر الصادق رضي الله عنه

افضل اهل زمانه

عمرو

جعفر بن محمد الصادق رضی الله عنهما عالی حال و نیکو سیرت و آراسته ظاهر و آبادان سیرت بود و ویرا اشارات
نیکوست در جمله علوم و مشهورست در میان مشایخ رحمهم الله بدقت کلام و قوت معانی و ویرا کتب
معروفست در میان اهل طریقت از وی روایت آرند که گفت من عرف الله اعرض عما سواه
عارف معرض بود و منقطع از اسباب از خلق گسسته و بدوست پیوسته غیر را در دلش آن مقدار
نباشد که بدو التفات کند و هم از وی رضی الله عنه روایت آرند که فرمود لا تصح العبادة الا بالتوبة
فقدم التوبة علی العبادة قال الله سبحانه التائبون العابدون عبادت جز بتوبه درست نیاید خداوند سبحانه
مقدم کرد توبه را بر عبادت توبه بدایت مقامات و عبودیت نهایت مقامات خداوند سبحانه چون رسول صلی الله
علیه و سلم یاد کرد بعبودیت یاد کرد و فرمود فاوحی الی عبده ما اوحی و در کشف المحجوب [illegible] در حکایات
یافتم که داود طائی رحمه الله نزدیک امام جعفر صادق رضی الله عنه آمد و گفت یا ابن رسول الله مرا پندی ده
که دلم سیاه شده است گفت یا ابا سلیمان تو زاهد زمانه خویشی ترا به پند من چه حاجت باشد گفت
ای فرزند پیغمبر خدای شما را بر همه خلائق فضل نهاده است و پند دادن همه بر شما واجب است جعفر صادق رضی الله عنه فرمود
یا ابا سلیمان من از آن می ترسم که بقیامت جد من دست در من آویزد که چرا حق متابعت من نگذاردی و این کار
بنسب صحیح و نسبت قوی نیست این کار بمعاملت خوبست در حضرت حق سبحانه و تعالی داود طائی در گریستن آمد
و گفت بار خدایا آنکه طینت وی معجون با آب نبوت است و ترکیب طبیعت او از اصل برهان و حجت جد وی
رسول است صلی الله علیه و سلم و مادرش بتول است رضی الله عنها او بدین حیرانی است داود که باشد که او بمعاملت خود
معجب شود و هم از جعفر رضی الله عنه می آرند که روزی نشسته بود با موالی خود و مر ایشان را میگفت بیائید
تا بیعت کنیم که هر که از ما فردا قیامت رستگار باید همه را شفاعت کند گفتند یا ابن رسول الله ترا
بشفاعت ما چه حاجت است که جد تو شفیع همه خلائق است فرمود که با این افعال خود شرم دارم که
بقیامت در روی جد خود نگرم صلی الله علیه و سلم و این همه رویت عیوب است و این صفت از اوصاف کمال است
و جمله متمکنان در حضرت خداوند تعالی و تقدس بر این درجه اند از انبیا و رسل و اولیا که رسول صلی الله
علیه و سلم گفت اذا اراد الله تعالی بعبد خیرا بصره بعیوب نفسه و هر که از روی تواضع و عبودیت

سر

سر فرود آرد خدای تعالی ذکر وی رد و جهان بر آرد و اگر جمله مناقب اهل بیت رضی الله عنهم برشمارم این
کتاب تحمل آن نکند بدین مقدار کفایت بود مر هدایت قومی را که عقل ایشان زایل نباشد ادراک بود و از مریدان
و منکران این طریقت و کان جعفر رضی الله عنه یقول من حزبه امر فقال خمس مرات ربنا انجاه الله عز و جل
مما یخاف و اعطاه ما اراد و قرا الآیات ان فی خلق السموات و الارض الی قوله سبحانه فاستجاب لهم
ربهم انی لا اضیع عمل عامل منکم الآیة ما زالوا یقولون ربنا ربنا حتی استجاب لهم و عن
سفیان الثوری رحمه الله قلت لابی عبد الله جعفر بن محمد الصادق رضی الله عنهما اوصنی بوصیة احفظها
عنک لعل الله عز و جل ینفعنی بها فقال له رضی الله عنه یا سفیان لا مروة لکذوب و لا راحة لحسود
و لا سودد لسیء الخلق و لا اخاء لملوک قلت زدنی قال یا سفیان کف عن محارم الله عز و جل
تکن عابدا و ارض بما قسم الله عز و جل لک تکن غنیا و احسن جوار من جاورک تکن مسلما و لا تصحب الفاجر
فیغلبک فی فجوره و شاور فی امورک الذین یخشون طاعة الله عز و جل قلت زدنی قال یا سفیان من
اراد عزا بلا عشیرة و هیبة بلا سلطان فلیخرج من ذل المعصیة الی عز الطاعة قلت زدنی قال
یا سفیان من یصحب صاحب السوء لا یسلم و من یدخل مدخل السوء یتهم و من لا یملک لسانه یندم قال الشیخ
ابو عبد الرحمن السلمی رحمه الله فی کتاب تاریخ المشایخ الصوفیة رحمهم الله فی اول حرف الجیم جعفر بن محمد
الصادق رضی الله عنهما کنیته ابو عبد الله له الاخلاق العالیة و الفتوة الظاهرة و لسان فی فهم القرآن صحیح
عنه حسن حکی عنه انه رضی الله عنه کان قاعدا و عن یمینه فقیر و عن یساره فقیر فجاء بعض الاغنیاء فقعد
بین یدیه فعاتبه فی ذلک فقال رضی الله عنه یا هذا هؤلاء قواد الله عز و جل و لا عیب بالرعیة ان یقعد
بین یدی سلطانها و حکی عن جعفر رضی الله عنه انه قال کل معرفة لا یقارنها دوام مراقبة الله عز
و جل و خوف تسلیط فهو نکرة و کل محبة لا یقارنها دوام الموافقة فذلک غرور و استدراج ثم قال
الشیخ ابو عبد الرحمن السلمی رحمه الله علم هذه الطبقة یعنی طبقة المشایخ الصوفیة رحمهم الله علم خص به القرن
الاول و الثانی و الثالث من اهل البیت رضی الله عنهم الی جعفر بن محمد الصادق رضی الله عنهما و بعده من
اختار منهم صحبة الفقراء فاق جمیع اقرانه من اهل بیته ثم قال الشیخ ابو عبد الرحمن رحمه الله حکی

من الحزن

عن الجنيد رحمه الله انه قال صاحبنا في هذا الامر الذي اشار الى تضمنته القلوب واومى الى حقائقه
واوله بعد نبينا صلى الله عليه وسلم علي بن ابي طالب رضي الله عنه ثم قال الشيخ ابو عبد الرحمن رحمه الله سمعت
منصور بن عبد الله الاصفهاني رحمه الله يقول سمعت القاسم بن عبد الله رحمه الله بالبصرة يقول سمعت
الحسين بن نصير رحمه الله يقول عن علي بن موسى الرضا رضي الله عنهما انه قال سئل جعفر بن محمد الصادق
رضي الله عنهما عن الفتوة فقال رضي الله عنه ليست الفتوة بالفسق والفجور ولكن الفتوة طعام مصنوع
ومال مبذول وبشر مقبول وعفاف معروف واذى مكفوف • وجعفر بن محمد رضي الله عنهما هو
ذو علم غزير في الدين وزهد بالغ في الدنيا وورع تام عن الشهوات وادب كامل في الحكمة وقد اقام بالمدينة
الشريفة زادها الله تعالى شرفا مدة يفيد ويفيض على المواليين له اسرار العلوم ثم دخل العراق واقام
بها مدة ما تعرض للامامة قط ولا نازع احدا في الخلافة ومن غرق في بحر المعرفة لم يطمع في شط ومن
تعلى الى ذروة الحقيقة لم يخف من حط وقد قيل من انس بالله عز وجل توحش عن الناس ومن
استأنس بغير الله عز وجل نهبه الوسواس • وارسل ابو مسلم صاحب الدولة الى الصادق جعفر بن محمد رضي الله
عنهما اني قد اظهرت الكلمة ودعوت الناس الى موالاة اهل البيت فان رغبت فيه فلا مزيد عليك
فاجابه الصادق رضي الله عنه ما انت من رجالي ولا الزمان زماني فحاد ابو مسلم الى ابي العباس السفاح
وقلده الخلافة وكتب ابو سلمة الخلال وكان من دعاة اهل البيت وكان ابو سلمة خادما له الى
ثلثة نفر منهم جعفر بن محمد بن علي بن الحسين عليه السلام وعمر بن علي بن الحسين عليه السلام وعبد الله بن الحسن بن الحسن بن علي
رضي الله عنهم يدعوهم الى الامر او الى الحضور ليكون عن شورى منهم فبدأ الرسول بجعفر رضي الله عنه
فلقيه ليلا وكان من موالي اهل البيت من ساكني الكوفة فاعلمه انه رسول ابي سلمة وان معه كتابا اليه فقال
رضي الله عنه ما انا وابو سلمة فقال الرسول تقرأ الكتاب وتجيب بما رأيت وقال جعفر رضي الله عنه لخادمه قرب
السراج فقربه فوضع الكتاب عليه واحرقه وقال للرسول قد رأيت الجواب وقال جعفر رضي الله عنه لعبد الله
بن الحسن رضي الله عنهما قد علم الله عز وجل اني لا ادخر النصح من احد من امة محمد صلى الله عليه وسلم فكيف
ادخره عنك يا عمي فلا تمنين نفسك فان هذه الدولة تتم لهم واما عمر بن علي بن الحسين عليه السلام رضي الله عنهم فانه كان

غائبا وجرت بين زيد بن علي وبين اخيه محمد الباقر مناظرات فقال له الباقر والدك لم يخرج قط
ولا تعرض للخروج ولما قتل زيد بن علي وصلب قام بالامامة بعده يحيى بن زيد ومضى الى خراسان واجتمعت عليه
جموع كثيرة وقد وصل اليه الخبر من الصادق رضي الله عنه انه يقتل كما قتل ابوه ويصلب كما صلب ابوه فجرى عليه الامر
كما اخبر وقد فوض الامر بعده الى محمد وابراهيم ابني عبد الله بن الحسن بن الحسن رضي الله عنهم وخرجا بالمدينة ومضى
ابراهيم الى البصرة واجتمع الناس عليهما فقتلا ايضا واخبرهم الصادق بجميع ما تم عليهم وعرفهم ان آباءه
رضي الله عنهم اخبروه بذلك كله وان بني امية يتطاولون على الناس حتى لو طاولتهم الجبال لطالوا عليها
وهو رضي الله عنه من جانب الاب ينتسب الى شجرة النبوة ومن جانب الام ينتسب الى ابي بكر الصديق رضي الله عنه
قد تبرأ عما كان ينسب بعض الغلاة اليه وتبرأ عنه ولعنه وبرئ من خصائص مذهب الرافضة وحماقاتهم
ولكن الشيعة افترقوا وانتحل كل منهم مذهبا واراد ان يروجه على اصحابه فنسبه اليه وربطه به وسيدنا
رضي الله عنه برئ من الرفض والاعتزال وسائر الاهواء وكان رضي الله عنه يقول في الدعاء اللهم لك
الحمد ان اطعتك ولك الحجة ان عصيتك لا صنع لي ولا لغيري في احسان ولا حجة لي ولا لغيري في
اساءة وقال الامام العارف العالم ابو محمد عبد الله بن اسعد بن علي اليافعي اليمني رحمه الله نزيل
الحرمين الشريفين ادامهما الله تعالى شرفا في تاريخه في سنة ثمان واربعين ومائة جعفر الصادق رضي الله عنه
معدود عند الامامية الاثنا عشرية من ائمتهم الاثني عشر وكل واحد منهم مذكور في موضعه من التاريخ
وكان جعفر رضي الله عنه واسع العلم وافر الحلم وله من الفضائل والمآثر ما لا يحصى والعقب من ولد جعفر
الصادق رضي الله عنه في خمسة رجال اسمعيل بن جعفر وموسى بن جعفر واسحق بن جعفر ومحمد بن جعفر وعلي بن جعفر و
عبد الله بن جعفر وله عقب وعدد وعبد الله بن جعفر الافطح انقرض وعبد الله الافطح اخو اسمعيل من ابيه وامه
وامهما فاطمة بنت الحسين الاثرم ابن الحسن بن علي رضي الله عنهم وكان اسن اولاد الصادق وما عاش بعد ابيه الا سبعين يوما
ومات ولم يعقب ولدا ذكرا واسمعيل بن جعفر الصادق رضي الله عنهما مات في حياة ابيه وقبره بالبقيع
وكان ابوه يحبه حبا شديدا وام اسمعيل وام اخيه عبد الله فاطمة بنت الحسين الاثرم حسنية وفي
رواية المصريين ان اسمعيل بن جعفر اكبر ولد ابيه مات سنة ثمان وثلاثين ومائة قبل وفاة ابيه بعشرين سنين من المصر

ذکر امام موسی کاظم رضی الله عنه

وقیل کان موسی الکاظم رضی الله عنه یخاف ابن اخیه محمد بن اسمعیل ویبره وهو لا یترک السعی به الی
السلطان من بنی العباس ومن ولد محمد بن اسمعیل الائمة بمصر والاقارب بهم خلق وعدد کثیر وقیل محمد بن
اسمعیل بن جعفر رضی الله عنهم باتفاق آنها که علم انساب دانند فرزندی نماند وگفتند ابونصر نقیب
بخاری در شجره خویش چنین آورده است و ابونصر بخاری در علم انساب مقتدای همه نسابان است و ابو جعفر
محمد بن جعفر الصادق الملقب بالدیباج مات سنة ثلاث و مائتین بجرجان و نزل المامون فی لحده و
کان عاقلا شجاعا متنسکا کان یصوم یوما و یفطر یوما ومن ائمة اهل البیت رضی الله عنهم
ابو ابراهیم وقیل ابو الحسن موسی الکاظم بن جعفر الصادق رضی الله عنهما
امه جاریة اسمها حمیدة توفی الکاظم رضی الله عنه یوم الجمعة لخمس خلون من رجب سنة
ثلاث و ثمانین و مائة وقد تم عمره اربعا و خمسین سنة و تربته بمدینة السلام فی الجانب الغربی
بباب التبن ببغداد فی المقبرة المعروفة بمقابر قریش وکان رضی الله عنه صالحا عابدا جوادا
حلیما کبیر القدر کان یدعی بالعبد الصالح من عبادته واجتهاده قیل بضع عشرة سنة کل یوم یسجد
سجدة بعد ابیضاض الشمس الی وقت الزوال کان سخیا کریما کان یبلغه عن الرجل انه یؤذیه فیبعث
الیه بصرة فیها الف دینار وهو احد الائمة الاثنی عشر المعصومین فی اعتقاد الامامیة وکان رضی الله عنه
یسکن المدینة فاقدمه المهدی محمد بن ابی جعفر المنصور بغداد وحبسه فرای المهدی فی النوم امیر المؤمنین
علیا رضی الله عنه وهو یقول فهل عسیتم ان تولیتم ان تفسدوا فی الارض وتقطعوا ارحامکم قال
الربیع فارسل الی المهدی لیلا فراعنی ذلک فجئته فاذا هو یقرء هذه الآیة وکان احسن
الناس صوتا وقال علی بموسی بن جعفر رضی الله عنهما فجئته به فعانقه واجلسه الی جانبه وقال یا ابا
الحسن انی رایت امیر المؤمنین علیا رضی الله عنه فی النوم یقرء علی کذا فتؤمننی ان تخرج علی
او علی احد من اولادی فقال رضی الله عنه والله لا فعلت ذلک وما هو من شانی قال صدقت اعطوه
ثلثة آلاف دینار وردوه الی اهله قال الربیع فاحکمت امره لیلا فما اصبح الا وهو فی الطریق
خوف العوائق ثم ان هارون الرشید قدمه الی بغداد فی خلافته الی ان توفی رضی الله عنه فی حبسه

السلام

وروی ان هارون الرشید قال رأیت فی المنام کأن حسینا رضی الله عنه قد اتانی ومعه حربة وقال ان خلیت عن موسی
بن جعفر رضی الله عنهما الساعة والا نحرتک بهذه الحربة فاذهب فخل عنه واعطه ثلثین الف درهم وقل له
ان احببت المقام فلک ما تحب وان احببت المضی الی المدینة فلک ذلک فلما اتاه واعطاه ما امره به قال له موسی
الکاظم رضی الله عنه رأیت فی منامی ان رسول الله صلی الله علیه وسلم اتانی فقال یا موسی حبست مظلوما فقل هذه
الکلمات فانک لا تبیت هذه اللیلة فی الحبس فقلت بابی وامی ما اقول قال صلی الله علیه وسلم قل یا سامع
کل صوت ویا کاسی العظام لحما ومنشرها بعد الموت اسألک باسمائک الحسنی وباسمک الاعظم الاکبر
المخزون المکنون الذی لم یطلع علیه احد من المخلوقین یا حلیما ذا اناة لا یقوی علی اناته یا ذا
المعروف الذی لم ینقطع ابدا ولا یحصی عددا فرج عنی **وله** رضی الله عنه اخبار شهیرة ونوادر کثیرة وعن جعفر
الصادق رضی الله عنه انه قال هؤلاء ولدی هذا سیدهم واشار الی ابنه موسی الکاظم رضی الله عنه وقال هو باب
من ابواب الله عز وجل یخرج الله عز وجل منه غوث هذه الامة ونورها خیر مولود وخیر ناشئ **وروی**
المامون عن ابیه الرشید انه قال لبنیه فی حق موسی بن جعفر رضی الله عنهما هذا امام الناس وحجة الله سبحانه علی
خلقه وخلیفته علی عباده انا امام الجماعة فی الظاهر بالغلبة والقهر وانه والله یا بنی لاحق بمقام
رسول الله صلی الله علیه وسلم منی ومن الخلق جمیعا والله لو نازعتنی هذا الامر لاخذت الذی فیه عیناک
فان الملک عقیم **وقال** الرشید للمامون یا بنی هذا وارث علم النبیین هذا موسی بن جعفر بن محمد بن
علی رضی الله عنهم ان اردت العلم الصحیح فعند هذا قال المامون فحینئذ انغرس فی قلبی حبهم رضی الله عنهم
والعقب من ولد موسی بن جعفر وهم الموسویون فی اربعة عشر رجلا علی الرضا بن موسی ابرهیم بن
موسی العباس بن موسی اسمعیل بن موسی محمد بن موسی عبدالله بن موسی عبیدالله بن موسی جعفر بن موسی
حمزة بن موسی زید بن موسی هارون بن موسی اسحق بن موسی الحسین بن موسی الحسن بن موسی ام ولد لا عقب له واما
ابناؤه الذین لم یعقبوا فسلیمان وعبدالرحمن والفضل واحمد وعقیل والقاسم ویحیی وداود وکان ولد
الکاظم رضی الله عنه سبعا وثلثین بنتا واثنین وعشرین ابنا غیر الاطفال فیکون جمیع ولده سبعا
وخمسین ولدا ومن بناته آمنة قالوا قبرها بمصر ومن بناته فاطمة قبرها ببلدة قم وعن الرضا

من مناقب امام علي الرضا رضي الله عنه

رضي الله عنه انه قال من زارها فله الجنة **و**كان موسى الكاظم رضي الله عنه يكنى ابا الحسن وقيل ابا ابراهيم وقبره مشهور ببغداد ومجلسه هناك وكان رضي الله عنه عظيم الفضل رابط الجاش واسع العطا وقيل ان اهله يقولون عجباً لمن جابه حضرة موسى بن جعفر رضي الله عنهما فشكا القلة وكان رضي الله عنه اسود اللون امه ام ولد تدعى حميدة **ومن ائمة اهل البيت ابو الحسن علي بن موسى المعروف بالرضا** رضي الله عنهم ولد رضي الله عنه بالمدينة يوم الخميس لاحدى عشرة ليلة خلت من ربيع الاول سنة ثلث وخمسين ومائة بعد وفات الامام عبد الله جعفر الصادق رضي الله عنه بخمس سنين وقيل كانت ولادة الرضا رضي الله عنه يوم الجمعة في بعض شهور سنة ثلث وخمسين ومائة بالمدينة وقيل بل ولد في سابع شوال وقيل ثامنه وقيل سادسه من السنة المذكورة وقيل سنة ست وخمسين ومائة وتوفي الرضا رضي الله عنه بطوس بقرية يقال لها سناباد من رستاق نوقان ودفن رضي الله عنه في دار حميد بن قحطبة الطائي في القبة التي فيها هارون الرشيد الى جانبه مما يلي القبلة وذلك في شهر رمضان لتسع بقين منه يوم الجمعة سنة ثلث ومائتين وقد تم عمره تسعا واربعين سنة وستة اشهر منها مع ابيه تسعا وعشرين سنة وشهرين وبعد ابيه ايام امامته عشرون سنة واربعة اشهر وقام بالامر وله تسع وعشرون سنة وشهران وكان في ايام امامته بقية ملك الرشيد ثم ملك ابنه محمد الامين ابن زبيدة ثلاث سنين وخمسة وعشرين يوما ثم خلع الامين واجلس عمه ابراهيم اربعة عشر يوما ثم اخرج الامين من الحبس وبويع له ثانية وبقي سنة وستة اشهر وثلاثة وعشرين يوما **و**ام الرضا ام ولد اشهرها حميدة ام ابيه موسى وكانت من اشراف العجم وكانت من افضل النساء في عقلها ودينها واعظامها لمولاتها حميدة حتى انها ما جلست بين يديها منذ ملكتها اجلالاً لها وكان الرضا يرتضع كثيرا وكان تام الخلق فقالت امه اعينوني بمرضع فقيل لها انقص الدر فقالت والله ما نقص الدر ولكن علي ورد من صلاتي وتسبيحي وقد نقص وكانت نوبية وكان مولاها من اهل المغرب ولها اسماء منها اروى ونجمة وسمان وام البنين واشتهر اسمها على تكتم **و**روي عن ام الرضا

ولحمه

رضي

رضي الله عنها انها قالت لما حملت بابني علي لم اشعر بثقل الحمل وكنت اسمع في منامي تسبيحا وتهليلا
وتمجيدا من بطني فيفزعني ذلك ويهولني فاذا انتبهت لم اسمع شيئا فلما وضعته وقع الى الارض
واضعا يديه على الارض رافعا راسه الى السماء يحرك شفتيه كانه يتكلم فدخل ابوه رضي الله عنه فقال لي هنيئا
لك كرامة ربك عز وجل فناولته اياه فاذن في اذنه الايمن واقام في الايسر ودعا بماء الفرات
فحنكه به **وعن** موسى الكاظم رضي الله عنه انه قال رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم في المنام و
امير المؤمنين علي رضي الله عنه معه فقال رسول الله صلى الله عليه وسلم علي ابنك ينظر بنور الله عز وجل وينطق بالحكمة
يصيب ولا يخطي يعلم ولا يجهل وقد ملئ حكما وعلما وفي هذه الرؤيا العمامة سلطان الله عز وجل
والعصا قوة الله سبحانه **وعن** موسى الكاظم ايضا رضي الله عنه انه قال علي ابني اكبر ولدي واسمعهم
بقولي واطوعهم لامري من طاعه رشد **وعن** الرضا رضي الله عنه انه قال كان العابد من بني اسرائيل
لا يتعبد حتى يصمت عشر سنين **وفي جامع الاصول** في ذكر الرضا انتهت اليه امامة الشيعة
في زمانه وفضائله اكثر من ان يحصى رحمة الله عليه ورضوانه ولما اراد المامون ان يتقرب الى الله عز وجل
والى رسوله صلى الله عليه وسلم بالبيعة لعلي بن موسى الرضا رضي الله عنهما وجه من خراسان رجاء بن ابي الضحاك
وياسر الخادم ليشخصا اليه محمد بن جعفر بن محمد وعلي بن موسى بن جعفر رضي الله عنهم وذلك في سنة
مائتين فلما وصل الرضا رضي الله عنه الى المامون وهو بمرو عرض عليه الخلافة فلم يقبل وقال بالعبودية
لله تعالى افتخر وبالزهد في الدنيا ارجو الرفعة عند الله تعالى والح عليه المامون مرة بعد اخرى
وفي كلها يابى ويقول اللهم لا عهد الا عهدك ولا ولاية الا من قبلك فوفقني لاقامة دينك
واحياء سنة نبيك صلى الله عليه وسلم فانك انت المولى وانت النصير فنعم المولى ونعم النصير فقال
المامون ان لم تقبل الخلافة فكن ولي عهدي فقال الرضا رضي الله عنه والله لقد حدثني
ابي عن آبائه رضي الله عنهم عن رسول الله صلى الله عليه وسلم اني اخرج من الدنيا قبلك مظلوما يبكي
علي ملائكة السماء وملائكة الارض وادفن في ارض غربة ثم قبل رضي الله عنه لاية العهد وهو
باكي حزين على ان لا يولي احدا ولا يعزل احدا وان يكون في الامر مشيرا من بعد وان لا يدخل في الامر

الا دخول خارج منه فرضي المامون بذلك وولاه العهد من بعده واخذ له البيعة على الناس الخاص
منهم والعام وامر للجند برزق سنة وكتب الى الآفاق بذلك وسماه الرضا وضرب الدراهم والدنانير
باسمه وامر الناس بلبس الخضرة وترك السواد وزوج ابنه محمد بن علي الجواد رضي الله عنهما ابنته
ام الفضل بنت المامون وتزوج المامون توران بنت الحسن بن سهل وكان كل هذا في يوم واحد
وقيل استحضر المامون اولاد العباس الرجال منهم والنساء وهو بمدينة مرو وكان عددهم
ثلثة وثلثين الفا ما بين كبير وصغير وجمع خواص الاولياء واخبرهم انه نظر في اولاد العباس واولاد
علي رضي الله عنهما فلم يجد احدا في وقته افضل واحق من الرضا رضي الله عنه فبايعه وامر بازالة
السواد من اللباس والاعلام وابدال ذلك بالخضرة قال الامام اليافعي رحمه الله والرضا رضي الله
عنه احد الائمة الاثني عشر اولي المناقب من آل علي بن ابي طالب رضي الله عنهم الذين انتسبت الامامية
اليهم وقصروا بناء مذهبهم عليهم وطاهر بن الحسين که طاهریان را ابو باز خوانند با لشکر
خراسان در وقت بیعت رضا رضي الله عنه بعراق بود چون بیامد گفت ای فرزند رسول دست راستِ من
به بیعت امیر المومنین مشغول است دست مبارک بمن ده تا بدست چپ بحضرت تو بیعت کنم
وچنین کرد چون مامون شنید پسندیده داشت و گفت هر شمالی که بر ایمان دیگران در بیعت رضا
رضي الله عنه پیشی کند آن شمال یمین باشد و بفرمود تا طاهر بن الحسین را ذو الیمینین لقب نوشتند
وقالوا لما انقضى امر المخلوع محمد الامين واستوى امر عبد الله المامون كتب الى الرضا
رضي الله عنه يستقدمه الى خراسان فاعتل عليه بعلل كثيرة فما زال المامون يكاتبه حتى علم الرضا رضي الله
عنه انه لا يكف عنه فخرج هو وابو جعفر محمد بن الرضا رضي الله عنهما له سبع سنين فحمل على طريق البصرة
والاهواز وفارس حتى وافى مرو وعرض عليه المامون ان يتقلد الامامة والخلافة فابى وجرت
في ذلك مخاطبات كثيرة في نحو من شهرين الى ان اجابه الى ولاية العهد وكتب على ان لا آمر ولا انهى
ودعا المامون القواد وولد العباس الى ذلك فاضطربوا عليه فاخرج اموالا كثيرة واعطى القواد وارضاهم
الا ثلثة نفر الجلودي وعلي بن عمران وابن مونس فحبسهم وبويع الرضا رضي الله عنه وذلك لليلتين خلتا

وزوجه ابنته ام حبيب

ابنته

دستولی

من شهر

من شهر رمضان سنة احدى ومائتين فجعل المامون الرضا رضي الله عنه ولي عهد المسلمين والخليفة من بعده
ولقبه بالرضا من آل محمد صلى الله عليه وسلم ورضي عنهم وامر جنده بطرح السواد ولبس ثياب الخضرة
وامر من عنده من بني هاشم والقواد بالبيعة له ولبس الخضرة وكتب بذلك الى البلدان وفي الآفاق
وضرب الدنانير والدراهم باسمه وخطب له على المنابر وانفق المامون على ذلك اموالا كثيرة وقيل
لابي جعفر محمد بن علي الرضا رضي الله عنهما ان اباك سماه المامون الرضا ورضيه لولاية عهده فقال بل
الله سبحانه سماه الرضا لانه كان رضا الله سبحانه في سمائه ورضا رسوله صلى الله عليه وسلم في ارضه وخص
من بين آبائه الماضين بذلك لانه رضي به المخالفون كما رضي به الموافقون وكان ابوه موسى الكاظم
رضي الله عنه يقول ادعوا الى ولدي الرضا واذا خاطبه قال يا ابا الحسن وكان ابو مسلم
صاحب الدولة ومن معه يدعون الى كتاب الله وسنة نبيه صلى الله عليه وسلم والى الرضا من آل محمد
صلى الله عليه وسلم ورضي عنهم والعمل بالعدل والحق والاخذ للضعيف من القوي ولما حضر العيد
وكان قد عقد للرضا رضي الله عنه البيعة بولاية العهد بعث اليه المامون في الركوب الى العيد والصلوة
بالناس والخطبة لهم فبعث اليه الرضا رضي الله عنه قد علمت ما كان بيني وبينك من الشروط وان لا اكون
في الامر شيئا من بعد ولا ادخل في هذا الامر الا دخول خارج منه فاعفني من الصلوة بالناس
فقال له المامون انما اريد بذلك ان تطمئن قلوب الناس ويعرفوا فضلك ولم يزل الرسل تتردد بينهم
في ذلك فلما الح عليه المامون ارسل اليه ان اعفيتني فهو احب الي وان لم تعفني خرجت كما خرج
رسول الله صلى الله عليه وسلم فقال له المامون اخرج كيف شئت وامر القواد والناس ان يبكروا
الى باب الرضا رضي الله عنه فقعد الناس لابي الحسن الرضا رضي الله عنه في الطرقات والسطوح واجتمع الناس
والصبيان ينتظرون خروجه وصار جميع القواد والجند الى بابه فوقفوا على دوابهم حتى طلعت الشمس
فاغتسل الرضا رضي الله عنه ولبس ثيابه وتعمم بعمامة بيضاء من قطن القى طرفا منها على صدره وطرفا
بين كتفيه ومس شيئا من الطيب واخذ بيده عكازة وقال لمواليه افعلوا مثل ما فعلت فخرجوا بين
يديه وهو حاف قد شمر سراويله الى نصف الساق وعليه ثياب مشمرة فمشى قليلا ورفع رأسه الى السماء

الرسول

النساء

العكازة عصا ذات زج والجمع العكاكيز والزج الحديدة التي في اسفل الرمح صحاح

من الحفوة والحفية والحفاية ام ماشي بلا خف ولا نعل ٥م

وكبّر وكبّر مواليه معه ثم مشى قليلاً نحو عشر خطوات ثم وقف على الباب فلما رآه القوّاد والجند على تلك الحالة
سقطوا كلهم الى الارض وكبّر الرضا صلى الله عليه وكبّر الناس معه قال الراوي فخيّل الينا ان السماء
والحيطان تجاوبه وتزعزعت مرو بالبكاء والضجيج وبلغ المأمون ذلك فقال له الفضل بن سهل
وزيره يا امير المؤمنين ان بلغ الرضا صلى الله عليه المصلى على هذا السبيل افتتن به الناس وخفنا كلنا على
دمائنا فبعث اليه المأمون قد كلفناك شططاً واتعبناك ولسنا نحب ان تلحقك مشقة
فارجع وليصلّ بالناس من كان يصلي بهم على رسمه فدعا الرضا صلى الله عليه بخفه فلبسه وركب ورجع
واختلف امر الناس في ذلك اليوم ولم ينتظم امرهم في صلاتهم **وعن الرضا** عن ابيه الكاظم
عن جده الصادق صلى الله عليهم انه كان في طريق ومعه قوم معهم اموال وذكر لهم ان قوماً في الطريق يقطعون على الناس
فارتعدت فرائصهم فقال لهم الصادق صلى الله عليه ما لكم قالوا معنا اموال نخاف ان تؤخذ منا
افتأخذها منا فلعلهم يندفعون عنها اذا رأوا انها لك فقال صلى الله عليه وما يدريكم لعلهم لا يقصدون الا
فقالوا كيف نصنع ندفنها قال ذلك اضيع لها فلعل طارئاً يطرأ عليها فيأخذها او لعلكم لا تهتدون
اليها بعد فقالوا كيف نصنع دلّنا قال صلى الله عليه اودعوها من يحفظها ويدفع عنها ويربيها
ای بعد الدفن
ويجعل الواحدة منها اعظم من الدنيا وما فيها ثم يردها ويوفّرها عليكم احوج ما تكونون اليها قالوا من ذلك
قال صلى الله عليه ذلك رب العالمين جل ذكره قالوا وكيف نودعه قال تصدقوا بها على ضعفاء المسلمين
قالوا وانّى لنا الضعفاء بحضرتنا هذه قال صلى الله عليه فاعزموا على ان تتصدقوا بثلثها ليدفع الله
عن باقيها من تخافون قالوا قد عزمنا قال صلى الله عليه فانتم في امان الله عز وجل فامضوا
فمضوا فظهر لهم قطاع الطريق فخافوا فقال الصادق صلى الله عليه كيف تخافون وانتم في امان الله عز وجل
فتقدم القطاع وترجلوا وقبلوا يد الصادق صلى الله عليه وقالوا رأينا البارحة في منامنا رسول الله صلى
الله عليه وسلم يأمرنا بعرض انفسنا عليك ونحن بين يديك ونصحبك وهؤلاء لندفع عنهم الاعداء
واللصوص فقال الصادق صلى الله عليه لا حاجة بنا اليكم فان الذي يدفعكم عنا يدفعهم فمضوا سالمين وتصدقوا
بالثلث وبورك في تجاراتهم فربحوا الدرهم عشرة فقالوا ما اعظم بركة الصادق فقال الصادق صلى الله

تزعزع جنبيدن

الشطط مجاوزة الحد في الظلم وغيره كذا في الكشاف

عنه

عنه قد تعرفتم البركة في معاملته الله تعالى فدوموا عليها وبالاسناد عن ابي الصلت عبد
السلام بن صالح بن سليمان الهروي قال كنت مع علي بن موسى الرضا رضي الله عنهما حين رحل من
نيسابور وهو راكب بغلة شهباء فاذا احمد بن الحرب ويحيى بن يحيى واسحق بن راهويه وعدة من اهل العلم
رحمهم الله قد تعلقوا بلجام بغلته فقالوا بحق آبائك الطاهرين حدثنا بحديث سمعته من ابيك عن
آبائه رضي الله عنهم عن رسول الله صلى الله عليه وسلم فاخرج الرضا رضي الله عنه راسه من العمارية
وعليه مطرف خز ذو وجهين وروى باسناده عن آبائه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال سمعت جبرئيل
عليه السلام يقول سمعت الله عز وجل يقول اني انا الله لا اله الا انا فاعبدوني من جاء منكم بشهادة
ان لا اله الا الله بالاخلاص دخل حصني ومن دخل حصني امن من عذابي وفي رواية لا اله الا الله
حصني فمن دخل حصني امن من عذابي والاخلاص ان يحجزه هذا القول عما حرم الله تعالى وفي رواية فلما
مرت الراحلة نادانا بشروطها وانا من شروطها قيل من شروطها الاقرار له بانه امام مفترض طاعته عليه
وقال الشيخ الامام العارف الولي ابو عبد الله محمد بن علي الحكيم الترمذي رحمه الله في قوله صلى الله
عليه وسلم اني لا ادري ما بقائي فيكم فاقتدوا بالذين من بعدي ابي بكر وعمر رضي الله عنهما اخرجه الامام
ابو عيسى الترمذي رحمه الله فهما رضي الله عنهما ومن بمثل حالهما قد لزمت طاعتهم الخلق لان قلوبهم قد وصلت
الى الله عز وجل وصارت في القبضة ولهم الثبات من القبضة فاذا نطقوا فبالحق ينطقون وان حكموا
بذلك الحق فبالعدل يحكمون وفي كتاب الانساب للامام عبد الكريم بن محمد السمعاني رحمه الله في ترجمة
الهروي ابو الصلت عبد السلام بن صالح بن سليمان الهروي مولى عبد الرحمن بن سمرة رضي الله عنه ادرك حماد بن زيد
ومالك بن انس وسفيان بن عيينة وغيرهم رحمهم الله وكان صاحب قشاشة وزهد قدم مرو ايام المامون شاشة
فلما سمع كلامه جعله من الخاصة من اخوانه وكان ابو الصلت يرد على اهل الاهواء من المرجئة والجهمية
والزنادقة والقدرية وكان يعرف بالتشيع وقال احمد بن سيار المروزي ناظرته فلم اره يفرط
ورايته يقدم ابا بكر وعمر رضي الله عنهما وكان لا يذكر اصحاب النبي صلى الله عليه وسلم ورضي عنهم الا
بالجميل وكان يقول هذا مذهبي الذي ادين الله عز وجل به وقال يحيى بن معين ابو الصلت ثقة صدوق

بلصق

الا انه يتشيع وقال ابو عبد الرحمن النسائي رحمه الله ابو الصلت ليس بثقة توفي ابو الصلت في شوال سنة ثلث وثلاثين ومائتين في الانساب قال ابو حاتم بن حبان رحمه الله ابو الصلت عبد السلام هو الذي روى عن ابي معاوية والاعمش عن مجاهد عن ابن عباس رضي الله عنهما انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم انا مدينة العلم وعلي بابها فمن اراد المدينة فليأت من قبل الباب هذا شيء لا اصل له ليس من حديث ابن عباس رضي الله عنهما ولا مجاهد ولا الاعمش ولا ابو معاوية حدث به وكل من حدث بهذا المتن فانما سرقه من ابي الصلت هذا وفي الانساب ايضا الرضا علي بن موسى الرضا كان من اهل العلم والفضل مع شرف النسب والخلل في رواياته عن رواته توفي رضي الله عنه آخر يوم من سنة ثلاث ومائتين وقد سم في ماء الرمان وسقي رضي الله عنه وفي تاريخ الامام اليافعي رحمه الله توفي الرضا رضي الله عنه خامس ذي الحجة وقيل الثالث عشر من ذي القعدة سنة ثلث ومائتين وقيل في آخر من صفر سنة اثنتين ومائتين بمدينة طوس وصلى عليه المامون ودفنه بلصق قبر ابيه الرشيد وكان سبب وفاته رضي الله عنه على ما حكوا انه اكل عنبا واكثر منه وقيل بل توفي مسموما وفي فردوس الاخبار عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال انا مدينة العلم وابو بكر اساسها وعمر حيطانها وعثمان سقفها وعلي بابها لا تقولوا في ابي بكر وعمر وعثمان وعلي الا خيرا وقال المامون يوما لعلي الرضا رضي الله عنه ما يقول بنو ابيك في جدنا العباس رضي الله عنه فقال الرضا رضي الله عنه ما يقولون في رجل فرض الله سبحانه طاعة نبيه صلى الله عليه وسلم على جميع خلقه وامر نبيه صلى الله عليه وسلم بطاعته رضي الله عنه فامر له المامون بالف الف درهم وكان قد خرج اخو الرضا زيد بن موسى بالبصرة سنة تسع وتسعين ومائة فاخذ وجيء به الى المامون فبعثه الى الرضا وقال قد وهبت جرمه لك فلما جاء الرضا باخيه زيد عنفه وكان في جملة ما قال له انت اخي ما اطعت الله عز وجل والله لاشد الناس عليك رسول الله صلى الله عليه وسلم يا زيد ينبغي لمن اخذ برسول الله صلى الله عليه وسلم ان يعطي به فبلغ كلامه المامون فبكى وقال هكذا ينبغي ان يكون اهل بيت النبوة قيل هذا الكلام ماخوذ من كلام زين العابدين علي بن الحسين رضي الله عنهما فقد قيل انه كان اذا سافر كتم نسبه فقيل له في ذلك فقال رضي الله عنه انا اكره ان آخذ برسول الله صلى الله عليه وسلم ما لا اعطي به و

زيد ابن كاظم كان الام ولد وعقد له محمد بن محمد بن زيد بن علي بن الحسين رضي الله عنهم ايام ابي السرايا الهري
بن منصور الشيباني على الاهواز وخرج زيد ايام المامون بالبصرة وام موسى بنت زيد بن الكاظم
كانت من الورع والزهد على غاية وعاش زيد هذا الى آخر خلافة المتوكل ومات بسر من راى و متوكل
ابو الفضل جعفر بن المعتصم محمد بن هارون الرشيد چهارده سال و نه ماه وچهارده روز اسم خلافت برده
بود ووفات او شب چهارشنبه بود در شوال سنه سبع واربعين ومائتين در سر من راى و عمر او چهل و یک سال
دو ماه بود وبیعت او در سنه اثنتين وثلاثين ومائتين بود **ومن كلام الرضا** رضي الله عنه المحسنا
كفلان من الثواب وللمسيئنا ضعفان من العذاب من كان منا ولم يطع الله عز وجل فليس منا وانت
اذا اطعت الله فانت منا اهل البيت وابن نوح عليه السلام اخرجه الله تعالى من اهله بمعصيته انه
ليس بين الله وبين احد قرابة ولا ينال احد ولاية الله عز وجل الا بطاعته سبحانه وتعالى ولقد قال رسول
الله صلى الله عليه وسلم لبني عبد المطلب ائتوني باعمالكم لا باحسابكم وانسابكم انا اهل بيت وجب حقنا
برسول الله صلى الله عليه وسلم فمن اخذ برسول الله صلى الله عليه وسلم حقا لم يعط الناس من نفسه مثله فلا حق
له وقال رجل للرضا رضي الله عنه والله انت خير الناس فقال رضي الله عنه يا هذا لا تحلف خير مني من كان اتقى
لله جل وعلا واطوع له سبحانه والله ما نسخت هذه الآية ان اكرمكم عند الله اتقيكم وقال رجل
للرضا رضي الله عنه ما على وجه الارض اشرف منك آباء فقال رضي الله عنه التقوى شرفهم وكان الرضا رضي الله
عنه اسود اللون كابيه الكاظم رضي الله عنه ولما جعل ولي العهد قال بعضهم على المنبر في دعائه
اللهم اصلح ولي عهد المسلمين علي بن موسى بن جعفر بن محمد بن علي بن الحسين بن علي رضي الله تعالى عنهم
ستة آباؤهم ما هم افضل من يشرب صوب الغمام **ومن ائمة اهل البيت ابو جعفر**
محمد الجواد بن علي الرضا رضي الله عنهم ولد الرضا رضي الله عنه موسى ومحمد وفاطمة
فاما موسى فلم يعقب والعقب من ولد الرضا في رجل واحد وهو محمد الجواد صاحب القبة ببغداد ابو جعفر
الثاني امام الشيعة الاثني عشرية لقبه التقي وقبره ببغداد مع جده الكاظم تحت قبته واخذ زوجه
المامون بنته ام الفضل ونقلها الى المدينة وكان المامون ينفذ اليه في السنة الف الف درهم وقد توفي

ذكر ابو جعفر محمد الجواد بن علي الرضا رضي الله عنهما

تا ه الثنى در ارتفع خونادر وبا
قال و توفي ... غيره
تزوجها اذا رفعه
و توه باسمه ... الجواد
محمد
سنة ذلك

المأمون باسمه وتوفي الجواد محمد بن علي الرضا رضي الله عنهما في سنة عشرين ومائتين وله خمس وعشرون سنة
وصلى عليه الواثق ابو جعفر هارون بن المعتصم محمد بن هارون الرشيد وام الجواد جارية اسمها خيزران و
يروى ان زين العابدين رضي الله عنه اعتق جارية له فتزوجها فكتب عبد الملك بن مروان اليه في ذلك
يعيّره فكتب اليه زين العابدين علي بن الحسين رضي الله عنهما اما بعد فقد بلغني كتابك تعنفني فيه وتزعم
اني تركت اكفائي من قريش ممن اعده للصهر فاستنجبه الولد وليس فوق رسول الله صلى الله عليه وسلم
مرتقى في مجد ولا مستزاد في كرم وانما كانت ملك يميني التمست بعتقها ثواب الله عز وجل ثم ارتجعتها
على سنة رسول الله صلى الله عليه وسلم ولي فيه صلى الله عليه وسلم اسوة حسنة اعتق صفية رضي الله عنها بنت حيي
بن اخطب وتزوجها واعتق صلى الله عليه وسلم زيد بن حارثة رضي الله عنه وزوجه زينب رضي الله عنها بنت
جحش بنت عمته وام زينب اميمة بنت عبد المطلب ومن ركن الى دين الله عز وجل واتبع سنة رسول الله
صلى الله عليه وسلم فلا عيب عليه ويروى انه وقع بين آل الحسن وآل الحسين رضي الله عنهما كلام وكان
جعفر بن الحسن لسان الحسنيين وزيد بن زين العابدين علي بن الحسين رضي الله عنهم لسان الحسينيين وكانوا
ابن الحسن رضي الله عنهم
يتخاصمون عند ابراهيم بن هشام والي المدينة فتوفي جعفر في خلال ذلك فقال عبد الله بن الحسن بن
الحسن في مجلس الوالي لزيد اتطمع ان تنال ولاية هذه الوقوف وانت ابن امة سندية فقال زيد رضي الله عنه
سندية
قد كان اسمعيل النبي عليه الصلوة والسلام ابن امة فنال اكثر منها وقال هشام بن عبد الملك لزيد رضي الله
عنه انما انت ابن امة فقال زيد رضي الله عنه ان لك جوابا فقال هشام هات فقال زيد اسمعيل من خير
الانبياء عليهم الصلوة والسلام وولد خيرهم محمدا عليه السلام وكان ابن امة وما على احد جده
رسول الله صلى الله عليه وسلم عيب ممن كانت امه امة وروي الجواد محمد بن الرضا رضي الله عنهما باسناده
عن آبائه الى امير المؤمنين علي بن ابي طالب رضي الله عنه انه قال بعثني رسول الله صلى الله عليه وسلم الى اليمن
فقال لي وهو يوصيني يا علي ما خاب من استخار ولا ندم من استشار يا علي عليك بالدلجة فان
الارض تطوى بالليل ما لا تطوى بالنهار يا علي اغد فان الله سبحانه بارك لامتي في بكورها وكان يقول
دَلَج بفتحتين ودُلجه بالضم رفتن در اول شب مصح
من استفاد اخا في الله عز وجل فقد استفاد بيتا في الجنة والعقب من ولد ابي جعفر الثاني محمد الجواد في

رجلين

ذکر امام علی زکی نقی رضی الله تعالی عنه

جلس علی الهادی بن محمد الجواد و موسی بن محمد الجواد فاما موسی فاعقب و لم یکثر و ولده بالری و قم و ما
قارب و ولد الجواد علی و موسی المذکوران و الحسن و حکیمة و بریهة و امامة و فاطمة و من ائمة
اهل البیت رضی الله عنهم ابو الحسن علی الهادی بن محمد الجواد رضی
الله عنهما المعروف بالعسکری و لقبه الزکی امه جاریة اسمها سمانة ولد سنة اربع عشرة و مائتین و قیل سنة
ثلث عشرة و مائتین و کانت ولادته فی الثالث عشر من رجب و قیل فی یوم عرفة و کان مولده بالمدینة
و توفی بسر من رای فی یوم الاثنین لخمس لیال بقین من جمادی الآخرة سنة اربع و خمسین و مائتین و دفن فی داره
فی شارع ابی احمد الرشیدی و لما کثرت السعایة فی حقه عند المتوکل علی الله جعفر بن المعتصم شخصه المتوکل
من المدینة الی بغداد ثم الی سر من رای و قدم بها و اقام بها عشرین سنة و تسعة اشهر الی ان توفی بها فی
ایام المعتز بالله و هو ابو عبد الله الزبیر بن المتوکل و قد بویع له یوم السبت لست خلون من المحرم سنة
اثنتین و خمسین و مائتین و خلع نفسه بعد ثلث سنین و ستة اشهر و ثمنیة و عشرین یوما و العسکری نسبة الی
موضع منها عسکر سر من رای الذی بناه المعتصم لما کثر عسکره و ضاقت علیه بغداد و تاذی به الناس
فانتقل الی هذا الموضع بعسکره و بنی بهذه البلدة البنیان الملیحة و سماها سر من رای و یقال لها ایضا
سامره و سامرا و سمیت ایضا العسکر لان عسکر المعتصم نزل بها و ذلک فی سنة احدی و عشرین و مائتین
و المعتصم بالله هو ابو اسحق محمد بن الرشید امه ماردة و مولده کوفه چون مامون گذشته شد معتصم
بحکم ولایت عهد بخلافت نشست و هشت سال و هشت ماه و هشت روز اسم خلافت بر وی بود و در آخر
سنة احدی و عشرین و مائتین به سر من رای انتقال کرد و در ربیع الآخر سنه سبع و عشرین و مائتین به سر من رای
گذشته شد و او را الخلیفة المثمن خواندند از فرزندان عباس رضی الله عنه هشتم بود و مولد او در سنه
ثمان و سبعین و مائة بود و خلافت او هشت سال و هشت ماه و هشت روز بود و فتوح مشهور او هشت
بود و هشت هزار غلام داشت و عمر او چهل و هشت سال بود و عدد هشت در حق او بسیار جمع شده
بود و اهل بغداد از بی ادبی غلامان او بفریاد آمدند و پراکنده خواستند که شوند سر من رای بنا کرد و بآن
موضع با لشکر خود انتقال کرد و قال ابو الفتح الهمدانی رحمه الله تعالی سر من رای بالضم السین و فتحها اسم بلدة

المشهور بالعراق كذا نقل الامام النواوي رحمه الله قال في الانساب قيل ان المتوكل في اول خلافته اعتل فقال
لئن برئت لاتصدقن بدنانير كثيرة فبعث الى الهادي علي بن محمد الجواد رضي الله عنهما فسأله عن ذلك
فقال رضي الله عنه تصدق بثلثة وثمانين دينارا فعجب قوم من ذلك وتعصب عليه قوم وقالوا للمتوكل
سله يا امير المؤمنين من اين هذا فرد الهادي رضي الله عنه الرسول الى المتوكل وقال قل امير المؤمنين في هذا
الوفاء بالنذر لان الله تعالى قال لقد نصركم الله في مواطن كثيرة فروى اهلنا اهل البيت رضي الله
عنهم جميعا ان المواطن في الوقائع والسرايا والغزوات كانت ثلثة وثمانين موطنا وان يوم حنين
كان الرابع والثمانين وكلما زاد الاجر في فعل الخير كان انفع له في الدنيا والآخرة ● وكان الهادي ابو الحسن
علي بن جواد رضي الله عنهما متعبدا فقيها اماما وكان قد سعى به الى المتوكل وقيل له ان في منزله سلاحا
واوهموه انه يطلب الخلافة فوجه اليه من هجم عليه في منزله فوجده وحده في بيت مغلق وعليه مدرعة
من شعر وعلى راسه ملحفة من صوف وهو مستقبل القبلة ليس بينه وبين الارض بساط الا الرمل والحصى
وهو يترنم بآيات من القرآن بالوعد والوعيد فحمل على الصفة المذكورة فلما رآه عظمه واجلسه الى جنبه
وقال له انشدني شعرا استحسنه فقال رضي الله عنه اني لقليل الرواية للشعر فقال لابد ان تنشدني
فانشده ؎ باتوا على قلل الجبال تحرسهم * غلب الرجال فلم تنفعهم القلل * واستنزلوا بعد عز
عن معاقلهم * فاودعوا حفرا يا بئس ما نزلوا * ناداهم صارخ من بعد ما قبروا * اين الاسرة
والتيجان والحلل * اين الوجوه التي كانت منعمة * من دونها تضرب الاستار والكلل * فافصح القبر
عنهم حين سائلهم * تلك الوجوه عليها الدود تقتتل * فاشفق من حضر على علي وظنوا ان بادرة
تبدر اليه فبكى المتوكل بكاء طويلا حتى بلت دموعه لحيته وبكى من حضره ثم قال المتوكل يا ابا الحسن اعليك
دين قال رضي الله عنه نعم اربعة آلاف دينار فامر المتوكل بدفعها اليه ورده الى منزله مكرما والعقب
من ولده علي الهادي في ابي محمد الحسن بن علي هو العسكري الثاني وفي اخيه ابي عبد الله جعفر بن علي الهادي
واما اخوهما ابو جعفر محمد بن علي الهادي فانه اراد النهضة الى الحجاز فسافر في حيوة اخيه الحسن العسكري حتى بلغ
قرية فوق الموصل بسبع فراسخ فتوفي بالبلد وقبره هناك وعليه مسجد ومن ائمة اهل البيت

بقتل — الاجبال
مجبته — خارج

ذكر امام ابو محمد الحسن بن علي العسكري الثاني رضي الله عنهما
٣٤٤

رضي الله عنهم ابو محمد الحسن بن علي العسكري الثاني رضي الله عنهما امه جارية اسمها سمانة
وكانت ولادته رضي الله عنه في سنة احدى وثلاثين ومائتين ووفاته رضي الله عنه في ربيع الاول سنة ستين
ومائتين في يوم الجمعة السادس من ربيع الاول وقيل في الثامن منه وقيل غير ذلك من السنة المذكورة بسر
من راى ودفن بجنب ابيه في هذه البلدة وكان اقام هو وابوه فيها وقيل ان مشهد علي الهادي
رضي الله عنه بقم وليس بصحيح وانما الصحيح ان مشهد فاطمة بنت موسى بن جعفر بن محمد رضي الله عنهم ببلدة
قم وقد نقل عن الرضا علي بن موسى رضي الله عنهما انه قال من زارها فله الجنة والحسن العسكري رضي الله عنه
عند الامامية والد ابي القاسم محمد المنتظر صاحب السرداب وكانت مدة بقاء الحسن العسكري بعد ابيه علي
الهادي رضي الله عنهما ست سنين ولم يخلف الحسن العسكري رضي الله عنه ولدا ظاهرا ولا باطنا غير ابي القاسم محمد
المنتظر المسمى بالقائم عند الامامية وكان مولد المنتظر رضي الله عنه ليلة النصف من شعبان سنة
خمس وخمسين ومائتين وامه ام ولد يقال لها نرجس توفي ابوه رضي الله عنهما وله ست سنين او خمس سنين وذكر
الامام اليافعي رحمه الله في تاريخه في سنة خمس وستين ومائتين وتوفي فيها الشيخ الكبير العارف بالله الشهير
ابو حفص الحداد النيسابوري رحمه الله شيخ خراسان كان كبير الشان صاحب الاحوال والكرامات وسمو في المقامات
وكان عجيبا في الجود والسماحة وكان يقول ما استحق اسم السخاء من ذكر العطاء او لمحه بقلبه ومن كلامه حسن
ادب الظاهر عنوان حسن ادب الباطن والفتوة اداء الانصاف وترك مطالبة الانصاف وقال ايضا رضي الله عنه
من لم يزن افعاله واحواله كل وقت بالكتاب والسنة ولم يتهم خواطره فلا تعده في ديوان الرجال ●
ثم قال الامام اليافعي رحمه الله **ومنها** محمد بن الحسن العسكري ابو القاسم الذي يلقبه الامامية
بالحجة والقائم والمهدي وصاحب الزمان والمنتظر وهو عندهم خاتم الاثني عشر اماما وانهم يزعمون
انه دخل السرداب الذي بسر من راى وامه تنظر اليه فلم يخرج اليها وذلك في سنة خمس وستين ومائتين
وقيل في سنة ست وستين ومائتين وهو الاصح فاختفى الى الآن على زعمهم **وفي جامع الاصول**
في اشراط الساعة وعلاماتها في ذكر المسيح عليه السلام وذكر المهدي رضي الله عنه عن
جابر رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يزال طائفة من امتي يقاتلون على الحق ظاهرين الى يوم القيمة

ذكر محمد بن الحسن العسكري الذي هو المهدي المنتظر عند الامامية

في ذكر المسيح عليه السلام وذكر المهدي رضي الله عنه واشراط الساعة

فينزل عيسى عليه الصلاة والسلام فيقول اميرهم تعال صل لنا فيقول لا ان بعضكم على بعض امراء تكرمة
الله تعالى لهذه الامة اخرجه مسلم رحمه الله ابن مسعود رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال لو لم يبق من الدنيا
الا يوم واحد لطول الله تعالى ذلك اليوم حتى يبعث الله تعالى فيه رجلا مني او من اهل بيتي يواطئ اسمه اسمي
واسم ابيه اسم ابي يملأ الارض قسطا وعدلا كما ملئت ظلما وجورا وفي اخرى لا تنقضي الدنيا حتى يملك
العرب رجل من اهل بيتي يواطئ اسمه اسمي اخرجه ابو داود رحمه الله وقوله صلى الله عليه وسلم واسم ابيه اسم ابي في
احدى روايتي ابي داود رحمه الله ينفي صريحا ما ذهب اليه الامامية واخرج الترمذي رحمه الله الرواية الثانية
وله في اخرى ان النبي صلى الله عليه وسلم قال يلي رجل من اهل بيتي يواطئ اسمه اسمي قال وقال ابو هريرة رضي الله عنه
لو لم يبق من الدنيا الا يوم لطول الله تعالى ذلك اليوم حتى يلي وعلي رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى
الله عليه وسلم لو لم يبق من الدهر الا يوم لبعث الله تعالى رجلا من اهل بيتي يملأها عدلا كما ملئت جورا اخرجه
ابو داود رحمه الله ام سلمة رضي الله عنها قالت سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول المهدي من
عترتي من ولد فاطمة رضي الله عنها اخرجه ابو داود رحمه الله ابو هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله
عليه وسلم والذي نفسي بيده ليوشكن ان ينزل فيكم ابن مريم حكما مقسطا فيكسر الصليب ويقتل
الخنزير ويضع الجزية ويفيض المال حتى لا يقبله احد زاد في رواية اخرى حتى تكون السجدة الواحدة خيرا من
الدنيا وما فيها ثم يقول ابو هريرة رضي الله عنه اقرؤوا ان شئتم وان من اهل الكتاب الا ليؤمنن به قبل
موته وفي رواية اخرى قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كيف انتم اذا نزل ابن مريم فيكم وامامكم
منكم وفي رواية فامكم وفي رواية اخرى فامكم منكم قال ابن ابي ذئب رحمه الله تدري ما امكم منكم قلت
تخبرني قال فامكم بكتاب الله عز وجل وسنة نبيكم صلى الله عليه وسلم وفي اخرى قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
والله لينزلن ابن مريم حكما عادلا فليكسرن الصليب وليقتلن الخنزير وليضعن الجزية وليتركن القلاص
فلا يسعى عليها ولتذهبن الشحناء والتباغض والتحاسد وليدعون الى المال فلا يقبله احد اخرجه البخاري
ومسلم رحمهما الله وانفرد مسلم رحمه الله بالرواية الاخيرة واخرج الترمذي رحمه الله الرواية الاولى الى
قوله صلى الله عليه وسلم لا يقبله احد وفي رواية ابي داود رحمه الله ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ليس

بینی وبینه یعنی عیسی علیه السلام نبی وانه نازل فاذا رایتموه فاعرفوه فانه رجل مربوع الی الحمرة والبیاض
ینزل بین ممصرتین کان راسه یقطر وان لم یصبه بلل فیقاتل الناس علی الاسلام فیدق الصلیب ویقتل
الخنزیر ویضع الجزیة ویهلک الله تعالی فی زمانه الملل کلها الا الاسلام ویهلک المسیح الدجال ثم یمکث
فی الارض اربعین سنة ثم یتوفی فیصلی علیه المسلمون ابو سعید رضی الله عنه قال سمعت رسول الله
صلی الله علیه وسلم یقول المهدی منی اجلی الجبهة اقنی الانف یملأ الارض قسطا وعدلا کما ملئت جورا
وظلماً ویملک سبع سنین اخرجه ابو داود رحمه الله وفی روایة الترمذی رحمه الله قال خشینا ان یکون
بعد نبینا صلی الله علیه وسلم حدث فسالنا نبی الله صلی الله علیه وسلم قال ان فی امتی المهدی یخرج یعیش
خمساً او سبعا او تسعاً وزید الشاک قال قلنا وما ذا قال سنین فیجئ الیه الرجل فیقول یا مهدی
اعطنی فیحثی له فی ثوبه ما استطاع ان یحمله ابو اسحق رضی الله عنه قال قال علی رضی الله عنه ونظر الی ابنه
الحسن رضی الله عنه فقال ان ابنی هذا سید کما سماه رسول الله صلی الله علیه وسلم وسیخرج من صلبه رجل یسمی باسم نبیکم
صلی الله علیه وسلم یشبهه فی الخلق ولا یشبهه فی الخلق ثم ذکر قصة یملأ الارض عدلا اخرجه ابو داود
رحمه الله ولم یذکر القصة وفی شرح السنة فی باب اشراط الساعة فی باب المهدی رضی الله عنه باسناده عن
ابی سعید الخدری رضی الله عنه انه قال ذکر رسول الله صلی الله علیه وسلم بلاء یصیب هذه الامة حتی لا یجد الرجل
ملجأ یلجأ الیه من الظلم فیبعث الله تعالی رجلا من عترتی اهل بیتی فیملأ الارض قسطاً وعدلاً کما ملئت
جورا وظلما یرضی عنه ساکن السماء وساکن الارض لا تدع السماء من قطرها شیئاً الا صبته مدرارا ولا تدع
الارض من نباتها شیئا الا اخرجته حتی تتمنی الاموات الاحیاء فیعیش فی ذلک سبع سنین او ثمانی سنین او
تسع سنین ویروی هذا من غیر وجه عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه وفی جامع الاصول اشراط الساعة
الساعة القیامة واشراطها علاماتها ودلائلها التی تتقدم علیها واحدها شرط بالفتح الحکم الحاکم الذی یقضی
بین الناس والامیر الذی یلی امورهم المقسط العادل والقاسط الجائر وضع الجزیة هو اسقاطها
عن اهل الکتاب والزامهم بالاسلام ولا یقبل منهم غیره فذلک معنی وضعها والقلاص جمع القلوص
وهی الناقة الشحناء العداوة ثوب ممصر اذا کان فیه صفرة خفیفة یسیرة یقال رجل اجلی اذا ذهب

شعر راسه الى نصفه الدجال الكذاب ويقال دجل اذا لبس مموه ويقال دجل اذا قطع الارض وسار
فى اكثر نواحيها وسمى مسيحا لان احدى عينيه ممسوحة لا يبصر بها والاعور يسمى مسيحا واما تسمية عيسى عليه السلام
بالمسيح فقيل زكريا عليه السلام اياه وقيل لانه كان يمسح الارض اى يقطعها وقيل لانه كان
يمسح ذا العاهة فيبرء وقيل المسيح الصديق **وفى** شرح السنة فى باب اشراط الساعة فى باب
نزول عيسى بن مريم صلوات الله على نبينا وعليه فى حديث النبى صلى الله عليه وسلم والذى نفسى بيده
ليوشكن ان ينزل فيكم ابن مريم حكما عادلا يكسر الصليب ويقتل الخنزير ويضع الجزية فيفيض المال
حتى لا يقبله احد هذا حديث متفق على صحته وقوله صلى الله عليه وسلم يكسر الصليب يريد ابطال
النصرانية والحكم بشرع الاسلام ومعنى قتل الخنزير تحريم اقتنائه واكله واباحة قتله وفيه بيان ان
اعيانها نجسة قبله لان عيسى عليه الصلوة والسلام انما يقتلها على حكم شرع الاسلام والشىء الطاهر
المنتفع به لا يباح اتلافه وقوله صلى الله عليه وسلم ويضع الجزية معناه انه يضعها عن اهل الكتاب
ويحملهم على الاسلام فقد روى عن ابى هريرة رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم فى نزول عيسى عليه الصلوة
والسلام ويهلك الله تعالى فى زمانه الملل كلها الا الاسلام ويهلك الدجال فيمكث فى الارض اربعين سنة
ثم يتوفى فيصلى عليه المسلمون كذا اخرجه ابو داود رحمه الله كذا فى جامع الاصول وقيل معنى وضع
الجزية ان المال يكثر لا يوجد محتاج ممن توضع فيهم الجزية يدل عليه قوله صلى الله عليه وسلم
فيفيض المال حتى لا يقبله احد **وفى** شرح السنة ايضا فى هذا الباب باسناده عن ابى هريرة رضى الله
عنه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم والذى نفسى بيده ليهلن ابن مريم من فج الروحاء
بالحج او بالعمرة او ليثنينهما هذا حديث صحيح اخرجه مسلم عن عمرو بن الناقد وغيره عن سفيان
بن عيينة عن الزهرى عن حنظلة الاسلمى انه سمع ابا هريرة رضى الله عنه يقول قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم الحديث وروى عن ابى سعيد الخدرى رضى الله عنه عن النبى صلى الله عليه وسلم
انه قال ليحجن البيت وليعتمرن بعد خروج ياجوج وماجوج فى حلية النبى صلى الله عليه وسلم فى شمائل
النبوة لابى عيسى الترمذى رحمه الله فى حديث هند بن ابى هالة رضى الله عنه كان صلى الله عليه وسلم ازهر اللون

المسيح

من شمائل نبينا صلى الله عليه وسلم

واسع

واسع الجبين ازج الحواجب سوابغ في غير قرن بينهما عرق يدره الغضب اقنى العرنين له نور يعلوه يحسبه من لم يتأمله فيه اشم **وفي جامع الاصول** انس رضي الله عنه قال كان رسول الله صلى الله عليه وسلم ازهر اللون كان عرقه اللؤلؤ اذا مشى تكفأ اخرجه البخاري ومسلم والترمذي رحمهم الله سعيد الجريري قال قلت لابي الطفيل رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم قال نعم كان ابيض مليح الوجه اخرجه مسلم وابو داود رحمهما الله جابر بن سمرة رضي الله عنه قال كان في ساقي رسول الله صلى الله عليه وسلم حموشة وكان لا يضحك الا تبسما وكنت اذا نظرت اليه قلت اكحل العينين وليس باكحل صلى الله عليه وسلم اخرجه الترمذي رحمه الله **وفي جامع الاصول** لون ازهر مستنير وهو احسن الالوان الزهرة البياض النير رجل احمش الساقين دقيقهما وكذلك حمش الساقين الكحل في العين سواد يكون في مغارز الاجفان خلقة تقلع في مشيه اذا كان كانه يقلع رجله من وحل والتكفؤ التمايل في المشي الى قدام كما تتكفأ السفينة في جريها والاصل فيه الهمزة فترك وقوله كانما ينحط من صبب قريب من التكفؤ اي كانما ينحدر من موضع عال وفي الصحاح الشمم ارتفاع في قصبة الانف مع استواء اعلاه فان كان فيها احديداب فهو القنا ورجل اشم الانف وجبل اشم اي طويل الراس وفي الصحاح ايضا القنا احديداب في الانف يقال رجل اقنى الانف وامراة قنواء بينة القنا وهو عيب في الخيل وفي الصحاح ايضا عرنين كل شيء اوله وعرانين القوم ساداتهم وعرنين الانف تحت مجتمع الحاجبين وهو اول الانف حيث يكون فيه الشمم وفي شرح الحماسة للمرزوقي الشمم الطول والعرنين الانف وما ارتفع من الارض واول الشيء ويجعل العرانين كناية عن الاشراف والسادات واذا قرن الشمم بالعرنين والانف فالقصد الى الكرم **ولما** زعم ابو عبد الله جعفر بن ابي الحسن علي الهادي رضي الله عنه انه لا ولد لاخيه ابي محمد الحسن العسكري رضي الله عنه وادعى ان اخاه الحسن العسكري رضي الله عنه جعل الامامة فيه سمي الكذاب وهو معروف بذلك والعقب من جعفر بن علي هذا في علي بن جعفر وعقب علي هذا في ثلثة عبد الله وجعفر واسمعيل رضي الله عنهم **وابو محمد الحسن العسكري**

ولده محمد رضي الله عنه معلوم عند خاصة اصحابه وثقات اهله ويروى ان حكيمة بنت ابي جعفر محمد الجواد
رضي الله عنه عمة ابي محمد الحسن العسكري رضي الله عنه كانت تحبه وتدعو له وتتضرع ان ترى له ولدا وكان
ابو محمد الحسن العسكري رضي الله عنه اصطفى جارية يقال لها نرجس فلما كانت ليلة النصف من شعبان
سنة خمس وخمسين ومائتين دخلت حكيمة فدعت لابي محمد الحسن العسكري رضي الله عنه فقال لها يا عمة
كوني عندنا الليلة لامر فاقامت كما رسم فلما كان وقت الفجر اضطربت نرجس فقامت اليها حكيمة
فلما رأت المولود اتت به ابا محمد الحسن العسكري رضي الله عنه وهو مختون مفروغ منه فاخذه وأمرّ
يده على ظهره وعينيه وادخل لسانه في فيه واذّن في اذنه اليمنى واقام في الاخرى ثم قال يا عمة
اذهبي به الى امه فذهبت به ورددته الى امه قالت حكيمة فجئت الى ابي محمد الحسن العسكري رضي الله عنه
فاذا المولود بين يديه في ثياب صفر وعليه من البهاء والنور ما اخذ بمجامع قلبي فقلت سيدي بجامع
هل عندك من علم في هذا المولود المبارك فتلقيه الي فقال اي عمة هذا المنتظر هذا الذي بشرنا به
قالت حكيمة فخررت لله تعالى ساجدة شكرا على ذلك قالت ثم كنت اتردد الى ابي محمد الحسن العسكري
رضي الله عنه فلا اراه فقلت له يوما يا مولاي ما فعل سيدنا ومنتظرنا قال رضي الله عنه استودعناه
الذي استودعته ام موسى عليه الصلوة والسلام ابنها وروي عن ابي الحسن رضي الله عنه انه قيل له
ما اسم قائمكم قال رضي الله عنه منعنا ان نسميه قبل ولادته فزعمت الشيعة الامامية ان ابا القاسم
محمد بن الحسن العسكري رضي الله عنهما وهو الامام القائم وكان عمره عند وفات ابيه رضي الله عنه
خمس سنين آتاه الله تعالى فيه الحكمة وفصل الخطاب وجعله آية للعالمين كما قال عز من قائل في
حق يحيى عليه الصلوة والسلام يا يحيى خذ الكتاب بقوة وآتيناه الحكم صبيا وقال عز من قائل
في قصة عيسى عليه الصلوة والسلام فاشارت اليه قالوا كيف نكلم من كان في المهد صبيا قال اني
عبد الله آتاني الكتاب وجعلني نبيا وقالوا اطول عمره كما طول عمر الخضر عليه السلام
وقالت الشيعة الامامية ايضا القائم المهدي مشهده بسر من راى واولاد جعفر بن علي الهادي بن محمد الجواد
ابن علي الرضا يقال لهم بنو الرضا وفيهم كثرة وكانت ام جعفر ام ولد وقبره في دار ابيه بسامرا

ومات

وماتت وله خمس والعشرون سنة سنة احدى وسبعين ومائتين وولد جعفر هذا بين نيف وثمانين ومنقرض ستة عشر ولدا وقيل ان جعفر هذا فارق ما كان عليه قبل الموت وتاب ورجع عن دعواه ان اخاه جعل الامامة فيه وعلي بن جعفر الصادق رضي الله عنه كان ظهر مع اخيه محمد بن جعفر الصادق رضي الله عنهم بمكة ثم اناب ورجع الى دين الامامة وروى ان ابا جعفر محمد الجواد دخل على عم ابيه علي بن جعفر الصادق رضي الله عنه فقام له قائما واجلسه في موضعه ولم يتكلم حتى قام فقال له اصحاب مجلسه اتفعل هذا مع ابي جعفر محمد الجواد وانت عم ابيه فضرب بيده على لحيته فقال اذا لم ير الله اهلا لهذه الشيبة اهلا للامامة اراها انا اهلا للنار يعني اذا ادعيت الامامة بغير حق **وقال الشيخ علاء الدولة** احمد بن محمد السمناني قدس سره في ذكر الابدال واقطابهم وقد وصل الى المرتبة القطبية محمد بن الحسن العسكري رضي الله عنه وعن آبائه الكرام الائمة اهل بيت الطهارة وهو اذا اختفى دخل في دائرة الابدال وترقى متدرجا طبقة طبقة الى ان صار سيد الافراد وكان القطب علي بن الحسين البغدادي فلما جاد بنفسه ودفن في شونيزية صلى عليه محمد بن الحسن العسكري رضي الله عنهما وجلس مجلسه وبقي في المرتبة القطبية تسع عشرة سنة ثم توفاه الله تعالى بروح وريحان واقام مقامه عثمان بن يعقوب الجويني الخراساني وصلى هو مع جميع اصحابه عليه ودفنوه رضي الله عنه في مدينة الرسول صلى الله عليه وسلم فلما جاد الجويني بنفسه جلس احمد كوچك من ابناء عبد الرحمن بن عوف رضي الله عنه مجلسه وكان تربى في العجم وصلى عليه وقبورهم لاصقة بالارض غير مشرفة ولا مبنية لا يعرفهم غيرهم وهم ينذرونها كل سنة وقد دفن احد وعشرون من الاقطاب في طرنج وهي قرية في جبل بين بسطام ودامغان قبل ظهور النبي صلى الله عليه وسلم وهم مأمورون بمتابعة الانبياء عليهم الصلوة والسلام والتمسك بشرائعهم والاقرار بكلمتي الشهادة ولهم بدلا بين الناس هم يعرفونهم والعبدلا لا يعرفونهم والهلال في زمان النبي صلى الله عليه وسلم كان من الاربعة وكما ان في السماء قطبين قطبا جنوبيا وقطبا شماليا واقرب الكواكب الى القطب الجنوبي السهيل والى القطب الشمالي الجدي جعل الله ايضا في الارض قطبين وعين لكل واحد منهما مرتبة فمرتبة قطب الارشاد مرتبة السهيل وهو اكبر الكواكب جرما وضوءا

من ذكر قطب الابدال والابدال قدس الله تعالى اسرارهم

ونفعاً وقلبه على قلب محمد صلى الله عليه وسلم كما ان قلب الابدال على قلب اسرافيل عليه الصلوة والسلام
ومرتبة قطب الابدال مرتبة الجدي مخفي عن اعين اكثر الناس والقطب المبارك الذي شرف الله تعالى زماننا
بوجوده العزيز عماد الدين عبد الوهاب البارسيني وهي قرية من قرى قزوين قريبة من ابهر اجلسه الله تعالى
على اريكة الرتبة القطبية بعد وفات عبد الله الشامي قدس الله روحه في ربيع الآخر سنة عشر وسبعمائة
وكان ابن ست وسبعين مد الله تعالى في عمره مداً وجعله بين الخلائق والحوادث سداً وهو التاسع عشر
من الاقطاب من زمن النبي صلى الله عليه وسلم الى زماننا هذا الى ههنا من كلام الشيخ علاء الدولة رحمه الله
وقد مضى كلامه في هذا المعنى اطول مما ذكرنا الآن **وروى** الامام ابو العباس المستغفري
رحمه الله في كتاب دلائل النبوة والمعجزات في ذكر المهدي رضي الله عنه باسناده عن عاصم عن ابي ذر عن
عبد الله رضي الله عنه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يذهب الليالي والايام حتى يبعث الله تعالى رجلاً
من اهل بيتي يواطئ اسمه اسمي يملأ الارض عدلاً كما ملئت قبل ذلك جوراً **وباسناده** ايضاً عن
عاصم عن زر عن عبد الله رضي الله عنه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لو لم يبق من الدنيا الا يوم لبعث الله
تعالى فيه رجلاً من اهل بيتي يواطئ اسمه اسمي واسم ابيه اسم ابي زاد في رواية يملأها عدلاً كما ملئت جوراً وظلماً
وباسناده عن ابي شيبة باسناده عن ابراهيم بن محمد الحنفية عن ابيه علي رضي الله عنه انه
قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم المهدي منا اهل البيت يصلحه الله تعالى في ليلة **وباسناد**
الامام المستغفري ايضاً رحمه الله عن عقبة بن عامر رضي الله عنه قال كنت امشي مع معاوية رضي الله
عنه فقال والله ما على الارض رجل كان احب الي من علي بن ابي طالب رضي الله عنه قبل الذي كان بيني
وبينه واني لأعلم انه يملك من ولده من هو خير اهل الارض في زمانه وان له اسماً في السماء يعرفه
اهل السماء وان له علامة يكون في زمانه الخصب ويميت الباطل ويحيي الحق وهو زمان الصالحين يعرفون
وينتظرونه في شرق الارض وغربها **وباسناد** الامام المستغفري ايضاً رحمه الله عن معمر عن قتادة
عن مجاهد عن ام سلمة رضي الله عنها ان النبي صلى الله عليه وسلم قال يكون اختلاف عند موت خليفة فيخرج رجل
من بني هاشم من المدينة حتى يأتي مكة فيستخرجه الناس من بيته وهو كاره حتى يبايعوه بين الركن والمقام

فيجهز

فیجهز الیه جیش من الشام حتی اذا کانوا بالبیداء خسف بهم فیاتیه عصائب العراق و ابدال الشام
وینشأ رجل بالشام من قریش و اخواله من کلب فیجهز الیه جیشا فیهزمهم الله عزوجل و تکون الدبرة
علیهم و ذلک الیوم یوم کلب و الخائب من خاب من غنیمة کلب و یستخرج الکنوز و یقسم الاموال
و یلقی الاسلام بجرانه الی الارض یعیش فی ذلک سبع سنین **و باسناده** الامام المستغفری
ایضاً رحمه الله عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة عن انس بن مالک رضی الله عنه انه قال قال رسول الله صلی الله
علیه و سلم نحن بنو عبد المطلب سادة اهل الجنة انا و علی و الحسن و الحسین و حمزة و جعفر و المهدی
و باسناده ایضاً رحمه الله عن اسحق بن عبد الله بن ابی طلحة عن انس بن مالک رضی الله عنه انه قال
قال رسول الله صلی الله علیه و سلم نحن بنو عبد المطلب سادة اهل الجنة انا و علی و جعفر ابنا ابی طالب
و حمزة بن عبد المطلب و الحسن و الحسین **و باسناده** ایضاً رحمه الله عن ابی سعید الخدری رضی الله عنه
انه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم یکون فی امتی المهدی ان قصر فسبع و الا فثمان و الا فتسع
و ینعم فیها امتی نعمة لم ینعموا مثلها قط یرسل السماء علیهم مدرارا و لا تدخر الارض شیئا من النبات
و باسناده ایضاً رحمه الله عن عبد الله بن عمر رضی الله عنهما انه قال یخرج المهدی من قریة
بالیمن یقال لها کرعة قال ابن عمر رضی الله عنهما سمعت رسول الله صلی الله علیه و سلم یقول ملک من السماء
ینادی بحیث علیه انه المهدی فاجیبوه **و باسناده** ایضاً رحمه الله عن طاوس رضی الله عنه انه
کان جالسا فی المسجد الحرام اذ جاءه رجل فقال یا ابا عبد الرحمن عمر بن عبد العزیز المهدی قال لا
عمر بن عبد العزیز رجل صالح و لکن المهدی یخرج فی آخر الزمان شدید علی العمال باذل للمال رحیم بالمساکین
و باسناده ایضاً رحمه الله عن محمد بن سیرین رضی الله عنه انه قال یلی هذه الامة تسعة کلهم خیر من
عمر بن عبد العزیز رضی الله عنه **و باسناده** ایضاً رحمه الله عن سفیان بن عیینة عن ابی اسحق عن نوف
رضی الله عنه انه قال رایة المهدی رضی الله عنه فیها مکتوب البیعة لله عزوجل **و باسناده** ایضاً
رحمه الله عن عبد الله بن زید عن ابیه رضی الله عنه انه قال قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لا تقوم الساعة حتی
لا یعبد الله تعالی فی الارض مائة سنة قبل ذلک **و باسناده** ایضاً رحمه الله عن محمد بن عمار انه قال

لا تقوم الساعة حتی لا یعبد الله تعالی فی الارض
مائة سنة قبل ذلک الحدیث

في نزول عيسى عليه الصلوة والسلام

سمعت ابا هريرة رضي الله عنه يقول سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لا تقوم الساعة حتى ينزل عيسى
عليه الصلوة والسلام ببطن الروحاء حاجاً او معتمراً يقول لبيك اللهم لبيك و باسناده
ايضاً رحمه الله عن ابي هريرة رضي الله عنه عن النبي صلى الله عليه وسلم في حديث نزول عيسى بن مريم عليه الصلوة والسلام
وتقع الامنة في الارض حتى ترعى الذئاب مع الغنم ويلعب الصبيان بالحيات لا يضر بعضهم بعضاً
فيمكث اربعين سنة ثم يتوفى الله عز وجل ويصلي عليه المسلمون ويدفنونه و باسناده ايضاً رحمه الله عن ام المؤمنين
عائشة رضي الله عنها انها قالت قلت يا رسول الله ايذن لي ان ادفن الى جنبك قال صلى الله
عليه وسلم واني لك بذلك ما فيه الا موضع قبري وقبر ابي بكر وعمر رضي الله عنهما وقبر عيسى بن مريم عليه السلام و باسناده
ايضاً رحمه الله عن محمد بن يوسف بن عبد الله بن سلام رضي الله عنه عن ابيه عن جده رضي الله عنه انه قال يدفن عيسى بن
مريم عليه السلام مع النبي صلى الله عليه وسلم وصاحبيه رضي الله عنهما يكون قبره الرابع و باسناده ايضاً

في طلوع الشمس من مغربها

رحمه الله عن ابي امامة رضي الله عنه انه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول اول الآيات طلوع
الشمس من مغربها و باسناده ايضاً رحمه الله عن ابي هريرة رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم
قال لا تقوم الساعة حتى تطلع الشمس من مغربها فاذا طلعت الشمس آمن الناس كلهم اجمعون فيومئذ
لا ينفع نفساً ايمانها لم تكن آمنت من قبل او كسبت في ايمانها خيراً و باسناده ايضاً رحمه الله
عن عائشة رضي الله عنها انها قالت اذا خرجت اول الآيات طرحت الاقلام وحبست الحفظة
وشهدت الاجساد على الاعمال و باسناده ايضاً رحمه الله عن عبد الله بن ابي اوفى رضي الله عنه انه
قال يأتي عليكم ليلة مقدار ثلث ليال من لياليكم هذه لا يعرفها الا المتهجدون يقوم المتهجد
فيقرأ حزبه ثم ينام ثم يقوم فيقرأ الحزب الثاني ثم ينام ثم يقوم الى الحزب الثالث فعند ذلك
يموج بعضهم في بعض ماذا ماذا فيفزعون الى المساجد فلا يزالون تضرعون ويدعون حتى يصبحوا ولما كادوا
يصبحون فصلوا الفجر ثم جلسوا متخوفين وجلين فاذا هم بالشمس قد طلعت من مغربها فيضج الناس
ضجة واحدة حتى اذا توسطت السماء رجعت الى مطلعها فيومئذ لا ينفع نفساً ايمانها لم تكن آمنت
من قبل الآية و باسناده ايضاً رحمه الله عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال لا تقوم الساعة

ماج البحر من باب قال اضطرب امواجه والناس يموجون اى

حتى

حتى يلتقي الشيخان فيقول احدهما لصاحبه متى وُلِدتَ فيقول يوم طلعت الشمس من مغربها وباسناده الى
رحمه الله عن مسروق انه قال قرأ عبد الله بن مسعود رضي الله عنه هذه الآية لا ينفع نفسا ايمانها الآية فقال
ذلك ان يصبح الناس يوما فاذا هم بالشمس والقمر طالعان من ههنا كانهما بعيران مقرونان ثم اشار بيده الى
المغرب **وفي جامع الاصول** في حرف القاف في شرائط القيامة وعلاماتها في الفصل الحادي عشر
في احاديث مجتمعة لاشراط متعددة **ابن عمرو** بن العاص رضي الله عنهما قال حفظت من رسول الله صلى الله عليه وسلم
حديثا لم انسه بعد سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ان اول الآيات خروجا طلوع الشمس من
مغربها وخروج الدابة على الناس ضحى وايتهما كانت قبل صاحبتها فالاخرى على اثرها قريبا اخرجه مسلم
رحمه الله واخرج ابو داود رحمه الله نحوها وقال في آخر روايته وكان عبد الله يقرأ الكتاب واظن اولهما خروجا
طلوع الشمس من مغربها **وفي** جامع الاصول ايضا في باب اشراط القيامة في الفصل التاسع في طلوع الشمس
ابو هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تقوم الساعة حتى تطلع الشمس من مغربها فاذا رآها الناس
آمن من عليها وفي رواية فاذا طلعت ورآها الناس آمنوا اجمعون فذلك حين لا ينفع نفسا ايمانها
لم تكن آمنت من قبل او كسبت في ايمانها خيرا اخرجه البخاري ومسلم وابو داود رحمهم الله **ابو ذر**
رضي الله عنه قال دخلت المسجد حين غابت الشمس والنبي صلى الله عليه وسلم جالس فقال يا ابا ذر اين تذهب هذه
قال قلت الله ورسوله اعلم قال صلى الله عليه وسلم فانها تذهب تستأذن للسجود فيؤذن لها وكانها
قد قيل لها اطلعي من حيث جئت فتطلع من مغربها قال ثم قرأ وذلك مستقر لها وقال ذلك قراءة
عبد الله بن مسعود رضي الله عنه اخرجه الترمذي رحمه الله وقد اخرج البخاري ومسلم رحمهما الله هذا المعنى باطول منه
وهو مذكور في تفسير سورة يس وفي خلق العالم من حرف التاء والخاء **وفي** جامع الاصول في تفسير سورة يس
ابو ذر رضي الله عنه قال كنت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم في المسجد عند غروب الشمس فقال يا ابا ذر
اتدري اين تذهب هذه الشمس قلت الله ورسوله اعلم قال صلى الله عليه وسلم تذهب تسجد تحت العرش
فتستأذن فيؤذن لها ويوشك ان تسجد فلا تقبل منها وتستأذن فلا يؤذن لها فيقال لها ارجعي
من حيث جئت فتطلع من مغربها فذلك قوله عز وجل والشمس تجري لمستقر لها ذلك تقدير العزيز العليم

يصح

اخرجه البخاری و مسلم رحمهما الله و فی روایة قال مستقرها تحت العرش و فی روایة الترمذی نحو ذلک و فی روایة
الامام المستغفری رحمه الله فی هذا الحدیث فتستأذن فلا یؤذن لها و تسلم فلا یرد علیها و تسجد فلا یقبل منها
و تلتمس من یشفع لها فلا تجد احدا یشفع لها **و فی** جامع الاصول فی حرف التاء و فیه سبعة کتب
الکتاب الاول فی تفسیر القرآن و اسباب نزوله و هو علی نظم سور القرآن و فی هذا الکتاب فی سورة الانعام
ابو هریرة رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه و سلم قال ثلاث اذا خرجن لا ینفع نفسا ایمانها لم تکن
آمنت من قبل او کسبت فی ایمانها خیرا طلوع الشمس من مغربها و الدجال و دابة الارض اخرجه
مسلم و الترمذی رحمهما الله **ابو سعید** رضی الله عنه عن النبی صلی الله علیه و سلم فی قوله سبحانه او یاتی بعض آیات ربک
قال طلوع الشمس من مغربها اخرجه الترمذی رحمه الله **و فی** شرح السنة قال ابو سلیمان الخطابی رحمه الله فی
الحدیث — قوله عز و جل و الشمس تجری لمستقر لها ان اهل التفسیر و اصحاب المعانی رحمهم الله قالوا فیه قولین احدهما لمستقر
لها ای لاجل قدر لها یعنی انقطاع مدة بقاء العالم و الآخر مستقرها غایة ما ینتهی الیه فی صعودها و نزولها
باطول یوم و اقصر یوم فی السنة و اما قوله صلی الله علیه و سلم مستقرها تحت العرش فلا ننکر ان یکون لها استقرار تحت العرش
من حیث لا ندرکه و لا نشاهده و انما اخبر عن غیب فلا نکذب به و لا نکیفه لان علمنا لا یحیط به و یحتمل ان یکون المعنی ان علم
ما سالت عنه من مستقرها تحت العرش فی کتاب کتب فیه مبادی امور العالم و نهایاتها و هو اللوح المحفوظ
و فی الحدیث اخبار عن سجود الشمس تحت العرش فلا ننکر ان یکون ذلک عند محاذاتها العرش فی مسیرها و لیس فی
سجودها تحت العرش ما یعوقها عن الدأب فی مسیرها و قوله سبحانه تغرب فی عین حمئة فهو نهایة مدرک
البصر ایاها فی حالة الغروب **و فی** حدائق الحقائق لسیدنا و مولانا تاج الملة و الدین روح الله روحه فی قوله
مطلع — عز و جل و الشمس تجری لمستقر لها و آفتاب می رود تا برسد بقرارگاه که مراورا ست هر بامداد از مطلعی بر می آید — بمغرب
و بمغربی فرو می آید تا بمستقر ارتفاع خود برسد و آن آخر جوزا ست باز بهمان ترتیب منزل بمنزل فرود می آید
تا بمستقر هبوط خود برسد و آن آخر قوس است یا مستقر آخر سال است یکسال می باید تا آفتاب بسیری که مراورا ست
فلک را قطع کند یا مستقر مغرب است در نظر خلق در هر وقت غروبی یا مستقر او است در روز قیامت آنجا
که نور او را طی کنند و سیر او باز گیرند **و فی** جامع الاصول ایضا فی باب اشراط القیامة و علاماتها

فی الفصل الثامن فی خروج الکذابین ابو هریرة رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تقوم الساعة حتی
یبعث کذابون دجالون قریبا من ثلثین کلهم یزعم انه رسول الله اخرجه الترمذی رحمه الله وفی روایة ابی داود
رحمه الله حتی یخرج ثلثون دجالون کلهم یزعم انه رسول الله وفی اخری حتی یخرج ثلثون کذابا دجالا کلهم
یکذبون علی الله ورسوله وفی روایة عبیدة السلمانی بهذا الخبر فقلت له اتری هذا منهم یعنی المختار فقال
عبیدة اما انه من الرؤس **وفی** جامع الاصول فی باب اشراط الساعة وفی هذا الباب احد عشر فصلا فی
الفصل الحادی عشر فی احادیث جامعة لاشراط متعددة **ابو هریرة** رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم
قال لا تقوم الساعة حتی یقتتل فئتان عظیمتان یکون بینهما مقاتلة عظیمة دعواهما واحدة وحتی یبعث دجالون
کذابون قریب من ثلثین کلهم یزعم انه رسول الله وحتی یقبض العلم ویکثر الزلازل ویتقارب الزمان
ویظهر الفتن ویکثر الهرج وهو القتل وحتی یکثر فیکم المال فیفیض حتی یهم رب المال من یقبل صدقته
وحتی یعرضه علیه لا ارب لی فیه وحتی یتطاول الناس فی البنیان وحتی یمر الرجل بقبر الرجل فیقول یا لیتنی
مکانه وحتی تطلع الشمس من مغربها ولتقومن الساعة وقد نشر الرجلان ثوبهما بینهما فلا یتبایعانه و
لا یطویانه ولتقومن الساعة وقد رفع الرجل اکلته فلا یطعمها اخرجه البخاری رحمه الله واخرج مسلم رحمه الله فوقا
ولمسلم رحمه الله فی روایة ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال لا تقوم الساعة حتی یخرج قریب من ثلثین
کذابین دجالین کلهم یقول انه نبی وله فی اخری لا تقوم الساعة حتی یکثر المال ویفیض حتی یخرج الرجل بزکاة
ماله فلا یجد احدا یقبلها منه وحتی یعود ارض العرب مروجا وانهارا **جابر** رضی الله عنه قال سمعت
رسول الله صلی الله علیه وسلم یقول ان بین یدی الساعة کذابین اخرجه مسلم رحمه الله **وفی جامع الاصول**
فی الفصل العاشر فی اشراط الساعة متفرقة ابو سعید الخدری رضی الله عنه قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
والذی نفسی بیده لا تقوم الساعة حتی تکلم السباع الانس وحتی تکلم الرجل عذبة سوطه وشراک
نعله ویخبره فخذه لما احدث اهله بعده اخرجه الترمذی ابو هریرة رضی الله عنه ان رسول الله صلی الله علیه وسلم قال بما
لا تقوم الساعة حتی یقوم رجل من قحطان یسوق الناس بعصاه اخرجه البخاری ومسلم رحمهما الله ابو هریرة رضی الله عنه
قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم لا تقوم الساعة حتی یحسر الفرات عن جبل من ذهب یقتتل الناس من کل مائة تسعة

وتسعون ويقول كل رجل منهم لعلي اكون انا الذي انجو وفي رواية قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يوشك
الفرات ان يحسر عن كنز من ذهب فمن حضره فلا ياخذ منه شيئا اخرجه البخاري ومسلم وابو داود
واخرج الترمذي الرواية الثانية وفي رواية لابي داود رحمه الله مثل الثانية وقال عن جبل من
ذهب عبد الله بن الحارث بن نوفل قال كنت واقفا مع ابي بن كعب فقال لا يزال الناس مختلفة
اعناقهم في طلب الدنيا قلت اجل قال فاني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول يوشك الفرات
ان يحسر عن جبل من ذهب فاذا سمع الناس ساروا اليه فيقول من عنده لئن تركنا الناس ياخذون منه
ليذهبن به كله قال فيقتتلون عليه فيقتل من كل مائة تسعة وتسعون وفي رواية وقفت انا وابي بن كعب
في ظل اجم حسان اخرجه مسلم رحمه الله ابو هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم تقيء
الارض افلاذ كبدها مثل الاسطوان من الذهب والفضة فيجيء القاتل فيقول في هذا قتلت ويجيء
القاطع فيقول في هذا قطعت رحمي ويجيء السارق فيقول في هذا قطعت يدي ثم يدعونه فلا ياخذون
منه شيئا اخرجه مسلم رحمه الله وفي رواية الترمذي رحمه الله مثله ولم يذكر السارق وقطع يده ابو هريرة رضي الله
عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم والذي نفسي بيده لا تذهب الدنيا حتى يمر الرجل على القبر فيتمرغ عليه ويقول
يا ليتني كنت مكان صاحب هذا القبر وليس به الدين الا البلاء وفي رواية قال لا تقوم الساعة حتى يمر الرجل
بقبر الرجل فيقول يا ليتني مكانه اخرجه مسلم واخرجه البخاري الثانية واخرجه الموطا رحمهم الله ابو هريرة
رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا تذهب الليالي والايام حتى يملك رجل من الموالي يقال
له الجهجاه وفي نسخة الجهجا اخرجه مسلم رحمه الله انس رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان فيكون السنة كالشهر والشهر كالجمعة والجمعة كاليوم واليوم
كالساعة وتكون الساعة كالضرمة من النار اخرجه الترمذي رحمه الله الضرمة الشعلة الواحدة من النار وفي
جامع الاصول ايضا في حرف الخاء في الكتاب الرابع في الخلافة والامارة في فصل الائمة من قريش
جابر بن سمرة رضي الله عنهما قال سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول يكون بعدي اثنا عشر اميرا فقال كلمة
لم اسمعها فقال ابي انه قال صلى الله عليه وسلم كلهم من قريش وفي رواية قال لا يزال امر الناس ماضيا

قوله في ظل اجم حسان بضم الهمزة والجيم وهو الحصن وجمعه آجام وحسان بتشديد السين وبالنون في الوزن واللغة كما قاله مسلم. شرح النووي

وفي نسخة الجهجا بهائين ودالين وهو المشهور. نووي

قال مسلم هم اربعة اخوة شريك وعبيد الله وعمير وعبد الكبير بنو عبد المجيد صحيح مسلم

ما وليهم

ما وليهم اثنا عشر رجلا ثم تكلم النبي صلى الله عليه وسلم بكلمة خفية [خفيت] علي فسالت ابي ماذا قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم فقال كلهم من قريش هذه رواية البخاري ومسلم رحمهما الله وفي اخرى لمسلم رحمه الله انطلقت الى رسول الله
صلى الله عليه وسلم ومعي ابي فسمعته يقول لا يزال هذا الدين عزيزا منيعا الى اثني عشر خليفة فقال كلمة صمنيها
الناس فقلت لابي ماذا قال فقال قال كلهم من قريش وفي اخرى له قال دخلت مع ابي على النبي
صلى الله عليه وسلم فسمعته يقول ان هذا الامر لا ينقضي حتى يمضي فيه اثنا عشر خليفة قال ثم تكلم بكلام خفي
علي فقلت لابي ما قال فقال كلهم من قريش وفي اخرى لا يزال الاسلام عزيزا الى اثني عشر خليفة
ثم ذكر مثله وفي رواية الترمذي رحمه الله تعالى قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم يكون من بعدي اثنا عشر اميرا
قال ثم تكلم بشيء لم افهمه فسالت الذي يليني فقال قال كلهم من قريش وفي رواية ابي داود رحمه الله
قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول لا يزال هذا الدين قائما حتى يكون عليكم اثنا عشر خليفة كلهم تجتمع عليه
الامة فسمعت كلاما من النبي صلى الله عليه وسلم لم افهمه فقلت لابي ما يقول قال كلهم من قريش وفي اخرى
قال لا يزال هذا الدين عزيزا الى اثني عشر خليفة قال فكبر الناس وضجوا ثم قال كلمة خفيفة وذكر الحديث
وفي رواية اخرى لهذا الحديث وزاد فلما رجع الى منزله اتته قريش فقالوا ثم يكون ماذا قال ثم يكون
الهرج وفي صحيح البخاري رحمه الله في اوائل كتاب الاحكام في باب الاستخلاف قبل كتاب
التمني في اواخر الربع الرابع من الصحيح للبخاري رحمه الله حدثنا محمد بن المثنى ثنا شعبة عن عبد الملك سمعت
جابر بن سمرة رضي الله عنه قال سمعت النبي صلى الله عليه وسلم يقول يكون اثنا عشر اميرا فقال كلمة لم اسمعها
فقال ابي انه صلى الله عليه وسلم قال كلهم من قريش وفي هذا الموضع في شرح الامام عفيف الدين بن الامام
سعيد الدين مسعود بن محمد بن مسعود الكازروني رحمه الله وقد فرغ رحمه الله من تاليف هذا الشرح في يوم السبت
لست مضين من اول ربيع سنة ست وستين وسبعمائة بمدينة شيراز وهو رحمه الله ابن تسع وثلثين
سنة قوله صلى الله عليه وسلم يكون اثنا عشر اميرا فيه ثلثة اقوال احدها ان هذا اشارة الى ما بعده صلى الله [عليه وسلم]
وبعد صحابه رضي الله عنهم لان حكم الصحابة مرتبط بحكمه فاخبر صلى الله عليه وسلم عن الولايات الواقعة بعد ذلك وكانه
اشارة الى خلفاء بني امية وليس هذا على طريق المدح بل هو على معنى استقامة السلطنة فاولهم يزيد بن معاوية

تعداد خلفاى بنى امية واساميهم

ثم معاوية بن يزيد ولا يدخل فيهم ابن الزبير لانه من الصحابة رضي الله عنهم ولا مروان بن الحكم لكونه بويع له بعد
بيعة ابن الزبير وكان ابن الزبير اولى منه فكان هو كالغاصب ثم عبد الملك ثم الوليد ثم سليمان ثم
عمر بن عبد العزيز ثم يزيد بن عبد الملك ثم هشام ثم الوليد بن يزيد ثم يزيد بن الوليد بن عبد الملك ثم
ابراهيم بن الوليد ثم مروان بن محمد فهولاء اثنا عشر ثم خرجت الخلافة منهم الى بني العباس
والثاني من الاقوال الثلثة ان هذا يكون بعد موت المهدي الذي يخرج في آخر الزمان فقد وجد في كتاب دانيال
اذا مات المهدي ملك خمسة رجال وهم من ولد السبط الاكبر يعني به الحسن بن علي رضي الله عنهما ثم
يملك بعدهم خمسة رجال من ولد السبط الاصغر ثم يوصي آخرهم بالخلافة لرجل من ولد السبط الاكبر فيملك ثم
يملك بعده ولده فيتم بذلك اثنا عشر ملكا كل واحد منهم امام مهدي **وروي** عن ابن عباس رضي الله
عنهما انه ذكر المهدي فقال اسمه محمد بن عبد الله وهو رجل ربعة مشرب حمرة يفرج الله سبحانه
عن هذه الامة كل كرب ويصرف بعدله كل جور ثم يلي الامر بعده اثنا عشر رجلا خمسا ومائة سنة فستة
من ولد الحسن وخمسة من ولد الحسين وواحد من ولد عقيل بن ابي طالب ثم يموت فيفسد الزمان ويعود المنكر **والثالث**
ان المراد وجود اثني عشر اميرا في جميع ما بقي من الدنيا الى يوم القيامة يعملون بالصواب وان لم يتوال
ايامهم فقد يكون من يعدل ويأتي بعده من يجور ثم يأتي بعده من يعدل فيتم عدد الاثني عشر الى آخر الدنيا
هذا خلاصة ما ذكره الشيخ ابو الفرج ابن الجوزي في كتابه الكشف لمشكل الصحيحين والله تعالى اعلم **قوله**
فقال كلمة اي فقال النبي صلى الله عليه وسلم كلمة لم اسمعها فقال ابي وقد سمعها انه قال كلهم من قريش
راوي هذا الحديث جابر بن سمرة الصحابي رضي الله عنه هو ابو عبد الله ويقال ابو خالد جابر بن سمرة بن جنادة
بن جندب بن حجير بضم الحاء المهملة وفتح الجيم وسكون الياء آخر الحروف العامري السوائي وهو ابن اخت سعد
بن ابي وقاص رضي الله عنه وامه خالدة بنت ابي وقاص رضي الله عنه نزل الكوفة وتوفي بها سنة
ست وستين وقيل سنة اربع وسبعين هو وابوه صحابيان رضي الله عنهما وروي له عن رسول الله
صلى الله عليه وسلم مائة حديث وستة وعشرون حديثا اتفق البخاري ومسلم رحمهما الله على حديثين وانفرد مسلم
رحمه الله بثلثة وعشرين روى عنه جماعات من التابعين منهم عبد الملك بن عمير والشعبي وبينا في صحيح مسلم

خمسين

يعملون

رحمه الله

ذكر جابر بن سمرة رضي الله عنه

ذكر سمرة بن جندب رضي الله عنه

رحمه الله عن جابر بن سمرة رضي الله عنهما قال والله لقد صليت مع رسول الله صلى الله عليه وسلم اكثر من
الفي صلوة توفي جابر بن سمرة رضي الله عنهما في ولاية بشر بن مروان وما ذكرنا منقول من تهذيب الاسماء
للامام النووي رحمه الله ومن جامع الاصول وغيرهما وقال في جامع الاصول سمرة بن جنادة والد جابر
بن سمرة له حديث واحد في كتاب الخلافة وليس له غيره نزل الكوفة روى عنه ابنه قيل توفي بالكوفة
في ولاية عبد الملك بن مروان واما سمرة بن جندب الصحابي رضي الله عنه فهو فزاري حليف للانصار
توفي ابوه وهو صغير فقدمت به امه المدينة فتزوجها انصاري وكان في حجره حتى كبر قيل اجازه النبي
صلى الله عليه وسلم في المقاتلة يوم احد وغزا مع النبي صلى الله عليه وسلم غزوات ثم سكن البصرة نزل الكوفة
وولي البصرة وعداده في البصريين كان زياد يستخلفه على الكوفة ستة اشهر اذا سار الى البصرة
ويستخلفه على البصرة ستة اشهر اذا سار الى الكوفة فلما مات زياد كان بالبصرة فاقره معاوية عليها
عاما ثم عزله وكان شديدا على الحرورية والخوارج ومن قاربهم في مذهبهم وكان الحسن وابن سيرين وفضلاء
البصرة يثنون عليه وروي له عن رسول الله صلى الله عليه وسلم مائة حديث وثلثة وعشرون حديثا
اتفقا منها على حديثين وانفرد البخاري بحديثين ومسلم باربعة وكان من الحفاظ المكثرين عن رسول الله صلى الله
عليه وسلم روى عنه ابنه سليمان وعمران بن الحصين والحسن البصري والشعبي وابن سيرين وعبد الله بن بريدة
وآخرون توفي بالبصرة آخر سنة تسع وخمسين وقيل اول سنة ستين وقيل سنة ثمان وخمسين وقال البخاري
رحمه الله توفي سمرة بعد ابي هريرة رضي الله عنهما وفي صحيح البخاري ومسلم رحمهما الله عن سمرة رضي الله عنه
انه قال لقد كنت على عهد رسول الله صلى الله عليه وسلم غلاما فكنت احفظ عنه صلى الله عليه وسلم فما يمنعني
من القول الا ان ههنا رجالا هم اسن مني وفي جامع الاصول سمرة بن عمرو العنبري مسح النبي صلى الله
عليه وسلم على راسه وبرك عليه ذكر في كتاب القضاء وابو محذورة سمرة بن معير الجمحي القرشي ومعير
بكسر الميم وسكون العين المهملة وفتح الياء تحتها نقطتان وبالراء مؤذن رسول الله صلى الله عليه وسلم بمكة زادها الله
تعالى شرفا وفي شرح صحيح البخاري رحمه الله للامام عفيف الدين رحمه الله من افراد الاسماء سمرة
بفتح السين المهملة وضم الميم وقيل بسكونها ابن جندب الفزاري البصري حليف الانصار رضي الله عنهم اجمعين

وقال بعض الكبراء العارفين رحمهم الله ربما ألقى الشيطان إلى الإنسان أصلا صحيحا لا يشك فيه إذ علم أنه ينقدح لنفسه من ذلك الأصل المعاني المهلكة التي لا يقدر على ردها كما ألقى إلى أهل البدع والأهواء لا سيما الشيعة لا سيما الإمامية منهم أصولا صحيحة لا يشكون فيها ثم طرأت عليهم بتلبيسه تفقهت فيها نفوسهم فقها نفسيا واستنبطت من تلك الشبه أمور التعليم منها الغواية إذ إبليس وشياطين الجن بما في قوى النفوس الآدمية كما دخلت شياطين الجن أولا كحب أهل البيت وهو أصل صحيح ومن أسنى القربات إلى الله تعالى ولكن تعدوا ذلك إلى بغض الصحابة وسبهم وإنكار فضائلهم رضي الله عنهم مع أن حبهم أيضا من أسنى القربات إلى الله عز وجل وتخيلوا أن أهل البيت أولى بهذه المناصب الدنياوية منهم فضلوا وأضلوا بحبائل الشيطان في سبيلهم تلميذا لهم التعليم منهم فانظر ماذا أدى إليه الغلو في الدين أخرجهم عن الحد فانعكس أمرهم إلى الضد وقال الشيخ الإمام العارف الولي أبو عبد الله محمد بن علي الحكيم الترمذي قدس الله تعالى روحه ونور ضريحه في كتاب نوادر الأصول في معرفة أخبار الرسول صلى الله عليه وسلم في الأصل الثالث والعشرين والمائتين في قوله صلى الله عليه وسلم النجوم أمان لأهل السماء وأهل بيتي أمان لأمتي وقال صلى الله عليه وسلم النجوم أمنة للسماء فإذا ذهبت النجوم أتى السماء ما توعد وأنا أمنة لأصحابي فإذا ذهبت أتى أصحابي ما يوعدون وأصحابي أمنة لأمتي فإذا ذهب أصحابي أتى أمتي ما يوعدون أخرجه مسلم رحمه الله والرواية الأولى أخرجت في كتاب نوادر الأصول والأمنة الأمن وهو ضد الخوف كقوله تعالى إذ يغشيكم النعاس أمنة منه الآية قال الشيخ أبو عبد الله رحمه الله فالنجوم هي الطوالع السوائر الغوارب وهي خمس سميت نجوما لأنها تنجم أي تطلع من مطالعها في فلكها كالشمس والقمر وسائرها كواكب فالكواكب معلقات من السماء كالقناديل والنجوم لها مطالع ومغارب تنجم وتغرب وأما قوله صلى الله عليه وسلم وأهل بيتي أمان لأمتي فإن أهل بيته صلى الله عليه وسلم من خلفه من بعده على منهاجه وهم الصديقون وأهل البيت من تبوأ به الذكر إن رسول الله صلى الله عليه وسلم بعث لينبه الذكر في الأرض وكل إنما يصفو ذكره على قدر صفاء خلقه وطهارة قلبه وحقيقة الذكر أن لا يبقى على قلبه مع ذكره في ذلك الوقت ذكر نفسه ولا ذكر مخلوق فذلك الذكر الصافي هذا فيمن شغله ذكر الخالق عما سواه وعن رسول الله صلى الله عليه وسلم

مما يضبط

نفيسا

الكواكب معلقات في السماء كالقناديل

وبرز ذكر حقيقي

انه قال

انه قال يقول الله تعالى من شغله ذكري عن مسألتي اعطيته افضل ما اعطي السائلين هذا فيمن شغله ذكر الحق
فكيف بمن شغله الخالق بانسه هذا فيمن شغله الخالق سبحانه بانسه فكيف بمن شغله الخالق سبحانه بجلاله وجماله هذا
فيمن شغله الخالق سبحانه بجلاله وجماله فكيف بمن شغله الخالق سبحانه في فردانيته بنفسه في وحدانيته ولهذا قال
رسول الله صلى الله عليه وسلم سيروا سبق المفردون الحديث والرسول صلى الله عليه وسلم قد اخذه الله
سبحانه من خلقه فاختصه لنفسه واصطنعه واصطفاه لذكره وكان في كل امر قلبه راجعا الى الله سبحانه
من عنده يصدر ومعه يدور واليه يرجع فكان هذا البيت اشرف واعلى من البيت الذي هيأ له فرائضه من النسب
ومن قال بان اهل بيته ذريته فذريته صلى الله عليه وسلم اكثر من ان يحصى في الارض وبركة الله سبحانه عليهم
دائمة ورحمته مظلة من فوقهم وموجود فيهم الميل والفساد كما يوجد في غير ذريته فمنهم المحسن ومنهم المسيء
وعن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه كان يقول جهارا غير سرا الا ان اوليائي منكم ليسوا
بني ابي فلان ولكن اوليائي منكم المتقون من كانوا وحيث كانوا فاصحابه صلى الله عليه وسلم فلان
اولياؤه واولياؤه المتقون في كل قرن وهم على سننه وهديه في خلقه وان هذه الطبقة الزائغة
قلوبهم المفتونة بحب اهل بيت رسول الله صلى الله عليه وسلم نسبا ما زالت بهم فتنتهم حتى عمدوا الى
كل شيء من هذه الاشياء فنسبوه اليهم وحرموا غيرهم ذلك اعجابا بهم وفتنة والله تبارك وتعالى
فضلهم بان طيب عنصرهم وطهر اخلاقهم فاختار قبيلتهم على القبائل بذلك فلهم حرمة التفضيل
والاثرة ولهم حرمة الاتصال برسول الله صلى الله عليه وسلم فيحق علينا ان نحبهم حبا لا يرجع علينا
وبالا وظلمة فان النفس قرينها الشيطان وهي ارضية شهوانية سخيفة تخف بزينتها وهواها فتميل مع
ريح كل شهوة فجاءت باحاديث مختلقة واكاذيب منكرة تنكرها عقول الصادقين حتى اداهم ذلك الى
ان طعنوا في امارة الشيخين المهديين المرضيين اللذين كان علي رضي الله عنه يؤدب وينكل من فضله عليهما
ويقول لا اجد احدا يفضلني عليهما الا جلدته جلد المفترين وبلغ من افراط هذه الطبقة حد
ان رووا احاديث مختلقة يريدون ان يقيموا بمثل هذا العلي رضي الله عنه فضيلة وقد فضل الله
تعالى عليا رضي الله عنه باشياء كثيرة قد اغنته عن هذه الاكاذيب تركوا لظلمة قلوبهم تلك الاشياء وقبلوا

من الاحاديث التي في فضائل الخلفاء رضي الله تعالى عنهم

على الكذب والزور لشقاوة جدهم وزيغ قلوبهم **وفي فردوس الاخبار** ابن عباس رضي الله عنهما عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال ان الله عز وجل خلقني من نوره وخلق ابابكر من نوري وخلق عمر من نور ابي بكر وخلق المؤمنين كلهم من نور عمر رضي الله عنهم غير النبيين والمرسلين صلوات الله وسلامه عليهم جابر رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم ان الله تعالى جعل ذرية كل نبي في صلبه وان الله جعل ذريتي في صلب علي بن ابي طالب رضي الله عنه ابن عمر رضي الله عنهما عن رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال ان الله عز وجل فرض عليكم حب ابي بكر وعمر وعثمان وعلي رضي الله عنهم كما فرض عليكم الصلوة والصيام والحج والزكاة فمن ابغض واحدا منهم فلا صلوة له ولا صيام له ولا حج له ولا زكوة له ويحشر يوم القيامة من قبره الى النار

القول في الشيعة وانواعهم

واعلم ان الشيعي جنس تحته انواع اربعة الامامية والكيسانية والزيدية والغلاة ومنهم الاسماعيلية وبعضهم يميل في الاصول الى الاعتزال وبعضهم الى السنة وبعضهم الى التشبيه وكلهم حيارى منقطعون **ومن** مذهب الزيدية جواز امامة المفضول مع قيام الافضل ومالت اكثر الزيدية بعد ذلك عن القول بامامة المفضول وطعنت في الصحابة رضي الله عنهم طعن الامامية وكيف يستجيز ذو دين الطعن في الصحابة رضي الله عنهم ونسبة الظلم اليهم وقد شهدت نصوص القرآن والحديث على عدالتهم والرضا من جملتهم مع الاخبار الواردة في حق كل واحد منهم رضي الله عنهم على الانفراد وان نقلت ههنا من بعضهم رضي الله عنهم فليتدبر النقل فان اكاذيب الروافض وتصحيفاتهم وتحريفاتهم كثيرة ● ثم ان الامامية لم يثبتوا في تعيين الائمة بعد الحسن والحسين وعلي بن الحسين رضي الله عنهم على راي واحد بل اختلافاتهم اكثر من اختلافات الفرق كلها حتى صارت الامامية بعضها معتزلة وبعضها مشبهة وجرت منهم منازعات وكفى الله المؤمنين القتال ومن ضل الطريق تاه ولم يبال الله تعالى في اي واد هلك **و**قد تبرأ الامام محمد الباقر والامام جعفر الصادق رضي الله عنهما من خصائص مذاهب الرافضة وحماقاتهم ولكن الشيعة لما افترقوا وانتحل كل واحد منهم مذهبا واراد ان يروجه على اصحابه نسبه الى واحد من ائمة اهل البيت ● ومقالات الشيعة بحيث لا يستجيز عاقل ان يسمعها فكيف يرضى ان يعتقدها ومن العجب انهم قالوا الغيبة امتدت وصاحبنا قال ان خرج القائم والمهدي رضي الله عنه قد طعن في الاربعين فليس بصاحبكم لسنا ندري كيف ينقضي كذا وكذا سنة في اربعين سنة **وقال الامام** فخر الملة والدين الرازي

فراخر

في آخر كتابه المحصّل الذي جمع فيه افكار المتقدمين والمتاخرين من الحكماء والمتكلمين ولنختم هذا الكتاب بما حكي
عن سليمان بن جرير الزيدي انه قال ان ائمة الرافضة وضعوا مقالتين لشيعتهم لا يظفر معهما احد عليهم
الاول القول بالبداء فاذا قالوا انه سيكون لهم شوكة وقوة ثم لا يكون الامر على ما اخبروا به قالوا بدا الله
تعالى فيه الثاني التقية فلما ارادوا شيئا تكلموا به فاذا قيل لهم هذا خطأ وظهر بطلانه قالوا انما قلنا تقية
ولهم تحكمات باردة وكلمات عن محل قبول العقول شاردة حتى قيل فيهم ٥ لقد طفت في تلك المعاهد كلها
وسيّرت طرفي بين تلك المعالم ٭ فلم ار الا واضعا كف حائر ٭ على ذقن او قارعا سن نادم ٭ و
قال الامام فخر الملة والدين الرازي ايضا رحمه الله في كتابه المحصّل اما الامامية فالذي استقر عليه رأيهم ان الامام
بعد رسول الله صلى الله عليه وسلم علي بن ابي طالب رضي الله عنه ثم ولده الحسن ثم اخوه الحسين ثم ابنه علي زين العابدين
ثم ابنه محمد الباقر ثم ابنه جعفر الصادق ثم ابنه موسى الكاظم ثم ابنه علي الرضا ثم ابنه محمد التقي ثم ابنه علي النقي
ثم ابنه الحسن الزكي ثم ابنه محمد القائم المنتظر رضي الله عنهم اجمعين ولقد كانت لهم في كل واحد من هذه المراتب
اختلافات وروي عن الامام جعفر الصادق رضي الله عنه باسناده عن آبائه الكرام رضي الله عنهم عن امير المؤمنين
علي رضي الله عنه انه سئل عن حديث كتاب الله وعترتي من العترة فقال رضي الله عنه انا والحسن والحسين والائمة
الى المهدي رضي الله عنهم لا يفارقون كتاب الله عز وجل ولا يفارقهم حتى يردوا على رسول الله صلى الله عليه وسلم
حوضه وعن السيد زين العابدين علي بن الحسين رضي الله عنهما عن سيد الشهداء الحسين بن علي رضي الله عنهما
عن امير المؤمنين علي رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الائمة بعدي اثنا عشر اولهم انت
يا علي وآخرهم المهدي الذي يفتح الله سبحانه على يديه مشارق الارض ومغاربها وفي حديث
ابي عبد الله جعفر الصادق رضي الله عنه وعن آبائه عن علي رضي الله عنه انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم
اثنا عشر من اهل بيتي اعطاهم الله عز وجل فهمي وحكمتي وخلقهم من طينتي فويل للمنكرين عليهم بعدي
وعن وكيع رحمه الله باسناده عن سيد الشهداء الحسين بن علي رضي الله عنهما انه قال منا اثنا
عشر مهديا اولهم علي بن ابي طالب رضي الله عنه وآخرهم المهدي القائم بالحق يحيي الله به الارض بعد موتها
ويظهر به دين الحق على الدين كله ولو كره المشركون وعن ابي عبد الله جعفر الصادق رضي الله عنه

فكلما

ذکر اسامی ائمه اثنی عشر

انه قال منا اثنا عشر مهديا مضى ستة وبقي ستة ويصنع الله تعالى في السادس ما احب اخرج هذه الاحاديث الخمسة ابو جعفر محمد بن علي بن الحسين بن موسى بن بابويه القمي وكان من شيوخ الشيعة ومشهورهم استشهد به البخاري رحمه الله في كتابه في كتاب الطب فقال في حديث الشفاء في ثلثة شرطة محجم وشربة عسل وكية نار رواه القمي عن ليث عن مجاهد عن ابن عباس رضي الله عنهما كذا في كتاب الانساب للامام ابي سعد عبد الكريم بن محمد السمعاني رحمه الله وقد اخرج ابو جعفر القمي هذا باسناده عن جابر بن سمرة رضي الله عنه انه قال اتيت النبي صلى الله عليه وسلم فسمعته يقول ان هذا الامر لن ينقضي حتى يملك اثنا عشر خليفة كلهم فقال كلمة خفية قلت لابي ما قال فقال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كلهم من قريش وفي رواية كلهم يعمل بالهدى ودين الحق وفي رواية وليس بعزيز ان يجمع الله تعالى هذه الامة يوما او نصف يوم وان يوما عند ربك كالف سنة مما تعدون وحديث جابر بن سمرة رضي الله عنه اخرجه البخاري ومسلم والترمذي وابو داود رحمهم الله وقد مضى عن قريب روايات هذا الحديث وتاويلاته **وعن ابي جعفر** القمي هذا باسناده عن علي رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ابشروا ثم ابشروا ثم ابشروا ثلث مرات انما مثل امتي كمثل غيث لا يدري اوله خير ام آخره وكيف يهلك امة انا اولها واثنا عشر خليفة من بعدي والمسيح عيسى بن مريم آخرها **وفي** كتاب نوادر الاصول في معرفة اخبار الرسول صلى الله عليه وسلم تاليف الشيخ الامام العارف الولي ابي عبد الله محمد بن علي الحكيم الترمذي قدس الله تعالى روحه ونور ضريحه في الاصل الرابع والعشرين والمائة حدثنا الحسين بن عمر بن شقيق البصري قال حدثنا سليمان بن طريف عن مكحول عن ابي الدرداء رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم خير امتي اولها وآخرها وفي وسطها الكدر حدثنا صالح بن عبد الله قال حدثنا عيسى بن ميمون البصري عن بكر بن عبد الله المزني عن ابن عمر رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم مثل امتي مثل المطر لا يدري اوله خير او آخره اخبرنا صالح بن حماد الاج عن ثابت البناني عن انس رضي الله عنه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم بمثله **حدثنا** الفضل بن محمد الواسطي حدثنا ابراهيم بن الوليد بن سلمة الدمشقي حدثنا ابي حدثنا عبد الملك بن عقبة الافريقي الواسطي عن ابي يونس مولى ابي هريرة رضي الله عنه عن عبد الرحمن

بن سمرة

مؤتة صح بالهمزة وهي اسم قرية من قرى الشام وغزوة مؤتة وفتح مكة وحرب حنين في سنة واحدة وكذا غزوة الطائف في هذه
السنة ايضاً وهي السنة الثامنة من الهجرة كذا في كتاب المستصفى في احوال المصطفى صلى الله عليه وسلم ۵

بن سمرة قال بعثني خالد بن الوليد بشيراً الى رسول الله صلى الله عليه وسلم يوم مؤتة فلما دخلت عليه قلت
يا رسول الله فقال على رسلك يا عبد الرحمن اخذ اللواء زيد بن حارثة فقاتل زيد حتى قتل رحم الله زيداً
ثم اخذ اللواء جعفر فقاتل حتى قتل رحم الله جعفراً ثم اخذ اللواء عبد الله فقاتل فقتل رحم الله عبد الله
ثم اخذ اللواء خالد ففتح الله لخالد فخالد سيف من سيوف الله فبكى اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم
وهم حوله فقال ما يبكيكم فقالوا وما لنا لا نبكي وقد قتل خيارنا واشرافنا واهل الفضل منا قال
لا تبكوا فانما مثل امتي مثل حديقة قام عليها صاحبها فاجتث رواكبها وهيأ مساكنها
وحلق سعفها فاطعمت عاماً فوجاً ثم عاماً فوجاً ثم عاماً فوجاً فلعل آخرها طعماً يكون اجودها
قنواناً واطولها شمراخاً والذي بعثني بالحق ليجدن ابن مريم في امتي خلفاً من حواريه **حدثنا**
علي بن سعيد بن مسروق الكندي قال ثنا عيسى بن يونس عن صفوان بن عمرو السكسكي عن عبد الرحمن
بن جبير بن نفير الحضرمي قال لما اشتد جزع اصحاب رسول الله صلى الله عليه وسلم على من اصيب مع
زيد بن حارثة يوم مؤتة قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ليدركن المسيح من هذه الامة اقواماً انهم
لمثلكم او خير منكم ثلث مرات ولن يخزي الله تعالى امة انا اولها والمسيح آخرها **قال ابو عبد الله**
رحمه الله فمن الله سبحانه على هذه الامة خصوصاً ثم عدد المنة فقال كنتم خير امة اخرجت للناس
وكذلك جعلناكم امة وسطاً اي عدلاً لتكونوا شهداء على الناس والموصوف بالوسط هو الموصوف
بالعدل لا يميل الى افراط ولا الى نقصان فالميزان لسانه في وسطه وباستواء الطرفين والكفتين
يستوي لسان الميزان ويقوم الوزن فجعلت اوائل هذه الامة واواخرها ممن يهدون بالحق وبه يعدلون
فجعل اولها وآخرها ككفتي الميزان يستويان وما بينهما من الكدر والثبج والعوج كلسان الميزان المستقيم
ولا يميل هكذا او هكذا باستواء الكفتين فمعناه ان يحبو هذا الوسط بهذين الكفتين فانه ان مال الوسط
الى احد الجانبين مال الى ركن وثيق فعم استواء هاتين الكفتين اعوجاج هذا الوسط وثبجه الا يرى
انه عمهم فقال وكذلك جعلناكم امة وسطاً اي عدلاً وفي وسط الامة اعوجاج فلما كان
في استواء الكفتين استقامة اللسان فكذلك في استواء اوائل هذه الامة واواخرها يقوم الوسط لو فلا يهلك

الثبج بفتحتين ما بين الكاهل الى الظهر
وقيل الثبج كل شيء وسطه والثبج
العريض الثبج وقيل الناتئ الثبج
والمراد صدر الحديث الجماعات
ثبج مختار الصحاح

من علامات المهدي رضي الله تعالى عنه

وقد جاء في الخبر انه سيظهر العلم في آخر الزمان ويقبل الناس على امر الله سبحانه حتى تتم حجة الله على عباده وقد اخرج ابو جعفر القمي المذكور في علامات الامام وذكر فضل الامام عن الرضا رضي الله عنه انه قال للامام علامات يكون اعلم الناس واحكم الناس واحلم الناس واتقى الناس واسخى الناس واشجع الناس واعبد الناس ويولد مختونا ويكون مطهرا ويرى من خلفه كما يرى من بين يديه

وضع

واذا وقع على الارض من بطن امه وقع على راحتيه رافعا صوته بالشهادتين ولا يحتلم وينام عينه ولا ينام قلبه ويكون محدثا ويستوي عليه درع رسول الله صلى الله عليه وسلم ويكون عنده سلاح رسول الله صلى الله عليه وسلم وسيفه ذو الفقار ويكون عنده مصحف فاطمة رضي الله عنها ويكون عنده صحيفة فيها اسماء متابعيه الى يوم القيامة وصحيفة فيها اسماء مخالفيه الى يوم القيامة ولا يرى له بول ولا غائط لان الله تعالى قد وكل الارض بابتلاع ما يخرج منه ويكون رائحته اطيب من رائحة المسك ويكون اولى الناس منهم بانفسهم واشفق عليهم من آبائهم وامهاتهم ويكون اشد الناس تواضعا لله تعالى ويكون آخذ الناس بما يامر به واكف الناس عما ينهى عنه ويكون دعاؤه مستجابا حتى انه لو دعا على صخرة لانشقت بنصفين ويكون مؤيدا بروح القدس وبينه وبين الله تعالى عمود من نور يرى اعمال العباد وكل ما يحتاج اليه يبسط له فيعلم ويقبض عنه فلا يعلم والامام يولد ويلد ويصح ويمرض وياكل ويشرب وينكح وينام ويفرح ويحزن ويضحك ويبكي ويحيى ويموت ويقبر ويزار ويحشر ويوقف ويعرض ويسال ويكرم ويشفع ودلالته في خصلتين في العلم واستجابة الدعوة والائمة بعد النبي صلى الله عليه وسلم رضي عنهم قتلوا بالسيف او السم ويرى ذلك عليهم على الحقيقة لا كما يقول الغلاة عليهم اللعنة فانهم يقولون انهم لم يقتلوا على الحقيقة وانه شبه على الناس امرهم فكذبوا عليهم غضب الله عز وجل فانه ما شبه امر احد من انبياء الله واوليائه للناس الا امر عيسى بن مريم عليهم الصلوة والسلام لانه رفع من الارض حيا وقبض روحه بين السماء والارض ثم رفع الى السماء ورد عليه روحه وذلك قول الله عز وجل اذ قال الله يا عيسى اني متوفيك ورافعك الي الآية ان الائمة اجل قدرا واعظم شانا من ان يبلغها الناس بعقولهم او ينالوها بآرائهم الامام مخصوص بالفضل كله من غير طلب منه ولا اكتساب بل اختصاص من المفضل الوهاب تحيرت الحكماء وتقاصرت

ذكر كيفية رفع عيسى عليه السلام الى السماء

الالباء

القول في فضيلة الزيارة للامام الحسن رضي الله تعالى عنه

الالباء وعجزت الادباء وحصرت البلغاء عن وصف شان من شؤونه او فضيلة من فضائله يؤتيه الله
عز وجل من مخزن علمه وحكمه ما لا يؤتي غيره **وعن الرضا** رضي الله عنه انه قال ان سرك ان تلقى
الله عز وجل ولا ذنب عليك فزر الحسين رضي الله عنه ان بكيت على الحسن رضي الله عنه ثم سالت دموعك
على خديك غفر الله تعالى لك كل ذنب وان سرك ان يكون لك من الثواب مثل ما لمن استشهد مع
الحسين رضي الله عنه من اهل بيته وهم ما لهم في الارض شبيه فقل متى ذكرته يا ليتني كنت معهم فافوز
فوزا عظيما ولقد نزل الى الارض من الملائكة اربعة آلاف لنصره لم يؤذن لهم فهم عند قبره شعث
غبر الى ان يقوم القائم رضي الله عنه فيكونون من انصاره **و** سئل الرضا رضي الله عنه عن قبر فاطمة
رضي الله عنها فقال دفنت في بيتها فلما زادوا في المسجد صار قبرها في المسجد **وعن الرضا**

القول في فضيلة زيارة الامام الرضا رضي الله تعالى عنه

رضي الله عنه انه قال من شد رحله الى زيارتي استجيب دعاؤه وغفرت له ذنوبه ومن زارني في تلك
البقعة كان كمن زار رسول الله صلى الله عليه وسلم وكتب الله تعالى له ثواب الف حجة مبرورة والف
عمرة مقبولة وكنت انا وآبائي شفعاؤه يوم القيمة وهذه البقعة روضة من رياض الجنة و
مختلف الملائكة لا يزال فوج ينزل من السماء وفوج يصعد الى ان ينفخ في الصور **وعن**
رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال ستدفن بضعة مني بارض خراسان ما زارها مكروب
الا نفس الله تعالى كربته ولا مذنب الا غفر الله تعالى ذنوبه **و**عن الرضا رضي الله عنه من زارني
وهو على غسل خرج من ذنوبه كيوم ولدته امه **و**عن الرضا رضي الله عنه من زارني عارفا بحقي
غفر الله تعالى له ما تقدم من ذنبه وما تاخر **و**عن الرضا رضي الله عنه من زارني في غربتي كان معي
في درجتي يوم القيمة مغفورا له **وعن علي بن محمد بن الرضا** رضي الله عنهم انه قال من زار الرضا
فاصابه في طريقه قطرة من السماء حرم الله تعالى جسده على النار **و**عن علي بن محمد بن الرضا رضي الله
عنهم انه قال من كانت له الى الله عز وجل حاجة فليزر قبر جدي الرضا رضي الله عنه وهو على غسل
وليصل عند راسه ركعتين وليسال الله تعالى حاجته فانه يستجاب له ما لم يسال في ماثم او قطيعة
رحم وان موضع قبره لبقعة من بقاع الجنة لا يزورها مؤمن الا اعتقه الله تعالى من النار واحله دار القرار

فی طریقة زیارة ائمة اهل البیت رضوان تعالی علیهم اجمعین

وعن الصادق رضی الله عنه قال من زار واحداً من الائمة کان کمن زار رسول الله صلی الله علیه وسلم
وقیل للرضا رضی الله عنه علمنی قولا بلیغا کاملا اذا زرت واحدا منهم فقال اذا صرت الی
الباب فقف واشهد الشهادتین وانت علی غسل واذا دخلت ورایت القبر فقف وقل الله اکبر ثلثین مرة
ثم امش قلیلاً وعلیک بالسکینة والوقار وقارب بین خطاک ثم قف وکبر الله عز وجل ثلثین مرة
ثم ادن من القبر وکبر الله عز وجل اربعین مرة تمام مائة مرة ثم قل السلام علیکم یا اهل بیت
الرسالة ومختلف الملائکة ومهبط الوحی وخزان العلم ومنتهی الحلم ومعدن الرحمة واصول
الکرم وقادة الامم وعناصر الابرار ودعائم الاخیار وابواب الایمان وامناء الرحمن وسلالة النبیین
وعترة صفوة المرسلین صلی الله علیه وسلم ورحمة الله وبرکاته السلام علی ائمة الهدی ومصابیح الدجی
واعلام التقی وذوی الحجی والنهی ورحمة الله وبرکاته والسلام علی محال معرفة الله تعالی والسلام
علی مساکن ذکر الله تعالی ومساکن برکة الله تعالی ومعادن حکمة الله تعالی وحفظة سر الله عز وجل
وحملة کتاب الله تعالی وورثة رسول الله صلی الله علیه وسلم ورحمة الله وبرکاته السلام علی الدعاة الی الله
والادلاء علی مرضات الله والمظهرین لامر الله عز وجل ونهیه المخلصین فی توحید الله سبحانه ورحمة الله
وبرکاته انی مستشفع الی الله تعالی بکم ومقدمکم امام طلبتی وارادتی ومسألتی وحاجتی اشهد الله
سبحانه انی مؤمن بسرکم وعلانیتکم وانی ابرء الی الله عز وجل من عدو آل محمد من الجن والانس
وصلی الله علی محمد وآله الطاهرین وسلم تسلیما وعن الرضا رضی الله عنه وعن آبائه رضی الله
عنهم عن رسول الله صلی الله علیه وسلم انه قیل له یا رسول الله متی یخرج القائم من ذریتک فقال صلی الله
علیه وسلم مثله مثل الساعة لا یجلیها لوقتها الا هو ثقلت فی السموات والارض لا تاتیکم الا
بغتة وبروایة اهل البیت فی صفة المهدی رضی الله عنه یحکم بالعدل ویامر به یخرج من تهامة یصدق
الله عز وجل فی قوله یجمع الله تعالی له من اقصی البلاد علی عدة اهل بدر ثلثمائة وثلثة عشر رجلا معه
صحیفة مختومة فیها عدد اصحابه واسمائهم وبلادهم وحلاهم له علم اذا حان وقت خروجه انتشر ذلک
العلم وانطقه الله عز وجل ونادی العلم اخرج یا ولی الله وله سیف مغمد فاذا حان وقت خروجه

من صفات المهدی واسمائه خروجه رضی الله عنه

منکم

تعالی الی حکم الله

مختومة

اقتلع

عليه السلام عن يمينه وميكائيل عليه

فيقلع ذلك السيف من غمده وينطقه الله عز وجل فيناديه السيف اخرج يا ولي الله فيخرج ويقيم حدود
الله ويحكم بحكم الله عز وجل جبرئيل عن يمينه وميكائيل عليهما السلام عن يساره طوبى لمن لقيه وطوبى
لمن احبه طوبى لمن قال به **وعن** ابي عبد الله جعفر الصادق رضي الله عنه منا اثنا عشر مهديا
مضى ستة وبقي ستة ويصنع الله عز وجل في السادس ما احب **ومما** قيل في مرثية الرضا رضي الله عنه
قبر بطوس به اقام امام ✦ حتم اليه زيارة ولمام ✦ قبر سنا انواره يجلو العمى ✦ وتربة قد يدفع الاسقام
قبر اذا حل الوفود بربعه ✦ رحلوا وحطت عنهم الآثام ✦ ارواحكم مودوده عيانها ✦ ان عن عيون غيبت اجسام
تربة الرضا رضي الله عنه بطوس مباركة كان يستشفي بها الناس **وعن** بعض وزراء الخوارزم
انه اصابه البرص فدعا الله تعالى عند قبره رضي الله عنه فشفاه الله سبحانه وتعالى فعمر ذلك الوزير فيها عمارة
انفق فيها قريبا من عشرة آلاف دينار **وعن** بعض كبار اهل البيت انه كان يقول في دعائه اللهم
العن الرافضة فانهم يتهموننا **وعن** زين العابدين علي بن الحسين رضي الله عنهما انه قال
له رجل كيف رايت منزلة ابي بكر وعمر رضي الله عنهما من النبي صلى الله عليه وسلم فقال كمنزلتهما اليوم **و**
عن زين العابدين رضي الله عنه قال اقرب ما يكون العبد من غضب الله عز وجل اذا غضب **و**من كلامه
رضي الله عنه العافية ملك خفي **و**من كلامه رضي الله عنه قنوطك اعظم من ذنبك **ومن** رواته رضي الله عنه
يقول الله عز وجل اذا عصاني من خلقي من يعرفني سلطت عليه من خلقي من لا يعرفني **ومن** كلامه رضي الله عنه
يا اهل العراق احبونا حب الاسلام فما زال حبكم بنا حتى صار علينا عارا ابلغ شيعتنا انا
لا نغني عنهم من الله شيئا وان ولايتنا لا تنال الا بالورع **وقال بعض الكبراء**
العارفين رحمهم الله في فصل المنازل في معرفة منزل مبايعة السادات القطب صاحب الوقت في كل زمان
واعلم ايدك الله سبحانه ان المبايعة التي لا يكون الا لواحد الزمان خاصة وواحد الزمان اذا خلع الله سبحانه
عليه خلعة الاشياء دقها وجره بالبروز فيها برز عبدا في نفسه سيدا عند الناظر اليه فيظهر عند الغير على قدر
ما وقع به الامر الالهي لا يزيد على ذلك شيئا فتلك زينة ربه عز وجل وخلعته سبحانه عليه **قيل**
لابي يزيد البسطامي رحمه الله في تمسح الناس وتبركهم فقال رضي الله عنه ليس بي يتمسحون وانهم يتمسحون بحلية حلانيها

القول في بيعة السادات القطب

ربي عز وجل افمنعهم ذلك وفي ذلك لغيري وقيل لابي مدين رحمه الله في تمسح الناس به بنية البركة تركهم يفعلون
ذلك اما تجد في نفسك من ذلك اثرا فقال رحمه الله هل تجد الحجر الاسود في نفسه اثرا يخرجه عن حجريته اذ قبلته
الرسل والانبياء والاولياء وكونه يمين الله قيل لا قال انا ذلك الحجر قال الله تعالى في هذا المقام ان
الذين يبايعونك انما يبايعون الله فنفى بعد ما اثبت صورة ثم جعل الله سبحانه يده في المبايعة
فوق ايدي المبايعين فمن ادب المبايعة ان يجعل المبايعون ايديهم تحت يد المبايع كما ان الادب
من المتصدق ان يضع الصدقة في كف نفسه ينزل بها حتى تعلو يد السائل اذا اخذها على يد المعطي والذي
اعطانا الكشف ان الحق سبحانه يأخذ عين تلك الصدقة فيربيها فتربو حتى تصير مثل جبل احد في
العظم ويخلق مثلها في يد السائل لينتفع بها السائل وهذا من باب الغيرة الالهية لان الانسان
يعطي من اجل هواه ما يعظم شانه من الهبات ويعطي من اجل الله حقر ما عنده هذا هو الغالب في
الناس فيغار الله سبحانه لجنابه فيربي تلك الصدقة حتى تعظم فلنذكر صورة البيعة ولنا فيها كتاب
مستقل سميناه مبايعة القطب يتضمن علما كثيرا ما علمنا انا سبقنا اليه وان كان العارفون من اهل الله
شاهدوه وعلموه ولكن شغلهم عن تنبيه الناس ما كان المهم عندهم كما ان ظهوره للناس من المهم عندنا اذ
هذه الطائفة لا تشتغل لها الا بالمهم **وهذا** ايضاح وبيان لمنصب البيعة وصورتها **فاعلم**
ان الله سبحانه اذ ولى من ولاة النظر في العالم وهو المعبر عنه بالقطب وواحد الزمان والغوث والخليفة
نصب له في حضرة المثال سريرا اقعده عليه ينبئ صورة ذلك المكان عن صورة المكانة فاذا نصب له ذلك السرير
خلع عليه جميع الاسماء التي يطلبها العالم وتطلبه فيظهر بها حللا متوجا مسورا مدملجا لنعمة الزينة علوا
وسفلا ووسطا وظاهرا وباطنا فاذا قعد عليه بالصورة الالهية وامر الله تعالى العالم ببيعته على السمع
والطاعة في المنشط والمكره فيدخل في بيعته كل ما سوى الله اعلى وادنى الا العالون وهم المهيمون العابدون بالذات
لا بالامر ولا الافراد من البشر الذين لا يدخلون تحت دائرة القطب وما له فيهم تصرف وهم كمل مثله مؤهلون
لما ناله هذا الشخص من القطبية لكن لما كان الامر يقتضي ان لا يكون في الزمان الا واحد يقوم بهذا الامر تعين ذلك
الواحد لا بالاولية ولكن بسبق العلم فيه بانه يكون الوالي وفي الافراد من يكون اكبر منه في العلم بالله عز وجل

الهبات

في حضرة القول في البيعة في المثال

عليه

فيدخل

فيدخل اول من يدخل عليه في ذلك المجلس الملأ الأعلى على مراتبهم الاول فالاول فياخذون بيده على السمع
والطاعة ولا يتقيدون بمنشط ولا مكره لانهم لا يعرفون هاتين الصفتين فيهم اذ لا يعرف شئ منهما الا
بذوق ضده فهم في منشط لا يعرفون له طعما لانهم لم يذوقوا المكره وما منهم روح يدخل على القطب للمبايعة
الا ويساله في مسئلة من العلم الالهي فيقول له يا هذا انت القائم كذا فيقول له نعم فيقول له في مسئلة
وجهها يتعلق بالعلم بالله يلقى على من الذي عند ذلك الشخص فيستفيد منه كل من بايعه وح يخرج عنه
هذا شان هذا القطب وا لكتاب الذي صنفته فيه ذكرت فيه سوالاته للمبايعين التي وقعت في زماننا
للقطب في وقتنا فانها ما هي مسائل معينة يتكرر من كل قطب وانما يسأل كل قطب فيما يخطر الله عز وجل
في ذلك الحين مما جرى لهذا الذي بايعه من الارواح فيه كلام فاول مبايع له العقل الاول ثم النفس ثم المعمرون
من عمار السموات و الارض من الملائكة المسخرة ثم الارواح المدبرة للهياكل التي فارقت اجسامها
بالموت ثم الجن ثم المولدات وذلك انه كلما سبح الله عز وجل من كل مكان و متمكن و محل وحال فيه يبايعه
الا العالمون من الملائكة وهم المهيمون والافراد من البشر الذين لا يدخلون تحت دائرة القطب وما له فيهم
تصرف هم كمل مثله كما ذكرنا وهذا المنزل يتضمن مبايعة النبات فليس في الارض الا خزائن المعادن والنبات
فان الحيوان من حيث نموه نبات ويدخل فيه قوله سبحانه والله انبتكم من الارض نباتا اي فنبتم نباتا فنبه انه
لولا استعدادهم للنبات ما اثرت فيهم الاسماء فكان خروجهم من الاسماء والاستعداد فللاسماء قوله سبحانه
انبتكم من الارض وللاستعداد قوله سبحانه نباتا لان نباتا مصدر نبت فانظروا ما اعجب مساق القرآن في ابراز
الحقائق كيف يعلمنا الله تعالى في اخباراته فيعطي كل ذي حق حقه فسبحان الله العليم الحكيم واعلم ان الانسان
شجرة من الشجرات انبته الله تعالى شجرة لا نجما لانه قائم على ساق والشجرة من التشاجر الذي يكون فيه لكونه
مخلوقا من الاضداد واضداد تطلب الخصام والتشاجر المنازعة ولهذا يختصم الملأ الاعلى واصل وجود الاختصام
في العالم حكم الاسماء الالهية المتقابلة في الحكم قال الله تعالى في حق محمد صلى الله عليه وسلم انه قال ما كان لي من علم
بالملأ الاعلى اذ يختصمون حتى علمه الله تعالى فعلم ان للطبيعة فيهم اثرا كما ان لها اثرا كان في اجسام المولدات
اثرا فلما كان الناس شجرا جعل الله سبحانه فيهم ولاة يرجعون اليهم اذا اختصموا ليحكم بينهم لنزول حكم التشاجر وجعل لهم

فان الانسان شجرة لما انبته الله تعالى

اماماً في الظاهر واحداً يرجع اليه امر الجميع لاقامة الدين وامر عند ان لا يتنازعوا ومن ظهر عليه ونازعه امرنا الله تعالى
بقتله لما علم ان منازعته يؤدي الى فساد في الدين الذي امرنا الله تعالى باقامته وصله قوله تعالى لو كان فيهما
آلهة الا الله لفسدتا فمن هناك ظهر اتخاذ الامام وان يكون واحداً في الزمان ظاهراً بالسيف وقد
يكون قطب الوقت هو الامام بنفسه كابي بكر الصديق وغيره رضي الله عنهم في وقته وقد لا يكون قطب الوقت
فتكون الخلافة لقطب الوقت الذي لا يظهر الا بصفة العدل ويكون هذا الخليفة الظاهر من جملة نواب القطب
في الباطن من حيث لا يشعر فالجور والعدل يقع في الائمة الظاهرة ولا يكون القطب الا عدلا وقد يكون النبات
في العالم الذي يسمى خليفة يجور ويعدل وقد يكون عادلا على قدر ما يوفقه الله سبحانه ويكون حكمه وان كان جائراً
حكم الامام العادل من نازعه قتل ولا يقتل الا الآخر فانه المنازع وامرنا الله تعالى ان لا نخرج يداً من طاعة واخبرنا
انه من عدل منهم فلهم ومن جار منهم فعليهم ولنا ولما كان الانسان شجرة كما ذكرنا نهى الله تعالى اول انسان
عن قرب شجرة بعينها له دون سائر الشجرات فقوله سبحانه هذه الشجرة بحرف الاشارة تعيين لشجرة معينة
والانسان شجرة معينة فنبه على نفسه فظهر ذلك في وصيته سبحانه لداود عليه السلام ولا تتبع الهوى
يعني هوى نفسه ولو كان هوى غيره فما يتبعه الا بهوى نفسه فمن مبايعة النبات هذا القطب هو ان يبايعه [متابعة]
نفسه وان لا يخالفه في منشط ولا في مكره مما يامرها به من طاعة الله عز وجل فاذا تابعته نفسه انصرف
حكم شجرتها الى منازعة من ينازع امر الله عز وجل فبقي حكم حقيقتها للمخالفين لامر الله تعالى اذ علم الله سبحانه [للمخالفين]
ان حقيقة الخلاف لا تزول وانها شجرة بعينها فلو زال لزال عينها فلهذا عين الله تعالى لها التصرف فاصحابها يكون فيه
سعادتها فنظر الحق سبحانه لهذا القطب بالاهلية ولو نظر الله تعالى للامام الظاهر بهذه العين ما جار امام قط فمن
شرط الامام الباطن ان يكون معصوماً وليس من شرط الظاهر ان كان بغيره ان يكون له مقام العصمة ومن هنا
غلطت الامامية فلو كانت الامامة غير مطلوبة له وامره الله تعالى ان يقوم فيها عصمه الله سبحانه بلا شك وقد نبه
صلى الله عليه وسلم على جميع ما قررناه ولم يخير احداً على ولايته لان الامامة عرض لما كانت الامارة عرضا بل ذكر صلى الله [الامامة]
عليه وسلم انه من تركها كان خيراً له وانها يوم القيامة حسرة وندامة الا من قام فيها بالعدل ونبه صلى الله عليه وسلم
على عصمة من امر بها بقوله صلى الله عليه وسلم فمن اعطيها عن مسئلة وكل اليها ومن جاءته عن غير مسئلة وكل الله

تعالى به

لعلمه بان ملكا يسدده وهذا معنى العصمة والسؤال هنا اشارة الى الرضا بها والمحبة بهذا المنصب فهو سائل بطبعه وغيره ههنا
ممن يكره ذلك ويجبره اهل الحل والعقد عليها ويرى انه قد تعين عليه الدخول فيها والتلبس بها لما يرى ان تخلف عنها من
ظهور الفساد فيقوم له ذلك في الظاهر مقام الجبر الالهي بالامر على التلبس بها فيعصم فيكون عادلا اذا الملك
الذي يسدده لا يامره الا بخير حتى القرين كما قال صلى الله عليه وسلم انه اعانه الله عز وجل عليه فاسلم برفع الميم ونصبها
وقال صلى الله عليه وسلم فلا يامرني الا بخير وكل من عرف القطب من الناس لزمته متابعته واذا تابعه
لزمته بيعته ولهذا القطب التحكم في الظاهر بما شاء وعلى الآخر التزام طاعته وقد ظهر مثل هذا في الشرع
الظاهر ان المتنازعين لو اتفقا على حكم بينهما فيما تنازعا فيه فحكم بينهما بحكم لزمهما ان لا يخالفا ما حكم به فالقطب
المنصوب من جهة الحق سبحانه اولى بالحكم فيمن عرف امامته في الباطن من الناس فالسعيد من عرف امام وقته فتابعه وحكّمه
في نفسه واهله وماله كما قال صلى الله عليه وسلم في حق نفسه لا يكمل ايمان العبد حتى اكون احب اليه من اهله وماله
والناس اجمعين ولهذا اشترط في البيعة المنشط والمكره لان الانسان لا ينشط الا اذا وافق امر الله تعالى هوى نفسه
والمكره اذا خالف امر الله هوى نفسه فيقوم به على كره لامضائه ووفائه بحكم البيعة فانه ما بايع الا الله
عز وجل اذ كانت يد الله سبحانه فوق ايديهم وما شاهدوا بالابصار الا يد هذا الشخص الذي بايعوه والنفس ابدا
في الغالب تحت حكم مزاجها والقليل من الناس من يحكم نفسه على طبيعته ومزاجه فان الامومة للجسم المستوي
والبنوة للنفس وقد امر الانسان بالاحسان الى ابويه البر بهما وامتثال اوامرهما ما لم يامره احد الابوين
بمخالفة امر الحق سبحانه كما قال عز وجل وان جاهداك على ان تشرك بي ما ليس لك به علم فلا تطعهما
وصاحبهما في الدنيا معروفا واتبع سبيل من اناب الي فامر سبحانه باتباع المنيبين الى الله سبحانه
ومخالفة نفوسهم ان ابت ذلك فتحقق الامام احق بالاتباع قال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا اطيعوا الله واطيعوا
الرسول واولي الامر منكم الآية وهم الاقطاب والخلفاء والولاة وما بقي لهم حكم الا في صنف ما ابيح لك التصرف
فيه فان الواجب والمحظور من طاعة الله عز وجل وطاعة رسوله صلى الله عليه وسلم فما بقي للائمة الا المباح ولا اجر فيه
ولا وزر فاذا امرك الامام المقدم عليك الذي بايعته على السمع والطاعة بامر من المباحات وجب عليك
طاعته في ذلك وحرمت مخالفته وصار ذلك الذي كان مباحا واجبا بامر هذا الذي بايعته فقد بر ما ذكرناه واعرف

من ذكر اولي الامر و

منزلة التبعية وما أمرت وكيف نسخت حكم الآية بالوجوب عن حجر الحق بذلك فنزل الإمام منزلة الشارع بأمر الشارع
فمن انزله الحق منزلته في الحكم تعين اتباعه ◎ واعلم ان النبات عالم وسط بين المعدن والحيوان فله حكم
البرازخ فيعطي من العلم بذاته لمن كوشف بحقيقة ما فيه من الوجوه فان الكمال في البرازخ اظهر منه في غير
البرازخ لانه يعطيك العلم بذاته وبغيره وغير البرازخ يعطيك العلم بذاته لا غير لان البرزخ مرآة للطرفين
فمن ابصر بصره فيه الطرفين لا بد من ذلك فتضمنت مرتبة النبات مرتبة الحيوان والمعادن لان هذا الامام يشاهد
الصور الظاهرة في مرائي البرازخ وهو علم عجيب وبهذا يتميز الامام في نفسه عن غيره ويعلم انه امام
فان اخذ العلم بهذا الناظر من تلك الصور بحكم التفكر والاعتبار فيتخيل انه امام وقته فليس كذلك الا ان يعطيه
الصور علما من ذاتها كشفا من غير فكر ولا اعتبار وان اتفق ان يشاركه صاحب الفكر في ذلك العلم الكشفي
فليس بامام لاختلاف الطرق فان الامام لا يقتني العلوم من فكره بل يرجع الى نظره خطأ لان نفسه ما فكره
اعتادت الا الاخذ عن الله عز وجل وما اراد الله عز وجل لعناية بهذا العبد ان يرزقه الاخذ من طريق
فكره فيحجبه ذلك عن ربه عز وجل فانه في كل حال يريد الحق ان يأخذ عنه ما هو فيه من الشؤون في كل نفس فلا فراغ
له ولا نظر لغيره وللعاقل اذا استبصر دليل على صحة ما ذكرناه نهي النبي صلى الله عليه وسلم عن ابار
النخل ففسد لانه لم يكن عن وحي الهي ونزل صلى الله عليه وسلم يوم بدر على غير ماء فرجع الى كلام
اصحابه رضي الله عنهم فانه صلى الله عليه وسلم ما تعود ان يأخذ العلوم الا من الله عز وجل لا نظر له لنفسه
في ذلك وهو صلى الله عليه وسلم الاكمل الذي لا اكمل منه فما ظنك بمن دونه وما بقي للعارفين بالله سبحانه علاقة
بين الفكر وبينهم بطريق الاستفادة ولا يسمى الشخص الهيا الا ان يكون اخذه العلوم الا عن الله سبحانه من فتوح
المكاشفة بالحق عز وعلا ◎ يقول ابو يزيد البسطامي رحمه الله اخذتم علمكم ميتا عن ميت واخذنا
علمنا عن الحي الذي لا يموت فلا حجاب بين الله تعالى وبين عبده اعظم من نظره الى نفسه واخذ العلم عن
فكره ونظره الا في فتق العلم فالاخذ عن الله تعالى اشرف وعلم ضرورات العقول من الله سبحانه لانها حاصلة
لا عن فكر واستدلال ولهذا لا يقبل الضرورات الشبه اصلا ولا الشكوك اذا كان الانسان عاقلا فان حيل
بينه وبين عقله فما هو الذي قصدنا البيان عنه وبعد ان اعلمناك مرتبة النبات ومرتبته وانك نبات وكذلك امثا

فلننا

فنسخ

فلنذكر ما تضمنه هذا المنزل من العلوم ليرتفع الهمة الى الوقوف عليها والتحلي بها فمن ذلك علم نسخ الاحكام بعد النبي صلى الله عليه وسلم عن امر النبي صلى الله عليه وسلم فانه المقرر حكم المجتهد لتعارض الادلة فله الاختيار فيها وعلم العناية الالهية ببعض العبيد وعلم الاشارات وعلم التمام والكمال وان التمام للنشأة والكمال بالمرتبة وعلم الاستقامة وما شيّب النبي صلى الله عليه وسلم من سورة هود عليه الصلوة والسلام وعلم منزلة من يستحق التعظيم الالهي ممن لا يستحقه وعلم من طلب الستر عند تجلي الحقيقة حذرا ان تذهب عينه وعلم منازل القرون الثلثة والقرن الرابع وعلم ما يطلب بالسجود من الله عز وجل ومراتب السجود والسجود الذي يقبل الرفع منه والساجد من السجود الذي اذا وقع لم يرفع منه وهو خلق العالم ساجدا او قائما ثم دعي الى السجود او خلق بعضه قائما وبعضه ساجدا وتعيين من خلق ساجدا ممن خلق قائما ثم سجد او لم يسجد وعلم العلامات الالهية في الاشياء وما يدل منها على سعادة العبد وعلى شقاوته وعلم تفاصيل الوعد الالهي ولما انفذ بكل وجه ولم ينفذ الوعيد في كل من توعده وكلاهما خبر الهي فهذا بعض ما يحتوي عليه هذا المنزل من العلوم وتركنا منها علوما لم نذكرها طلبا للاختصار والله سبحانه يقول الحق وهو يهدي ومن هذا المنزل علمنا حين وقفنا عليه سنة احدى وتسعين وخمسمائة نصر المؤمنين على الكفار قبل وقوعه بمدينة فاس من بلاد المغرب هذا آخر الباب السادس والثلاثين وثلاثمائة في معرفة منزلة مبايعة النباتات القطب صاحب الزمان في كل وقت وهذا الباب من الفصل الرابع في المنازل ويتم الكتاب بالباب الستين وخمسمائة **وفي جامع الاصول** في حرف الخاء في الكتاب الرابع في الخلافة والامارة وفيه بابان الباب الاول في احكامها وفيه سبعة فصول الفصل الخامس في وجوب طاعة الامام والامير وفي هذا الفصل ابن عباس رضي الله عنهما ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال من كره من اميره شيئا فليصبر فانه من خرج من السلطان شبرا مات ميتة جاهلية وفي رواية فليصبر عليه فانه من فارق الجماعة شبرا فمات فميتة جاهلية اخرجه البخاري ومسلم رحمهما الله ● ابن عمر رضي الله عنهما كتب الى عبد الملك بن مروان يبايعه ويقول اقر لك بالسمع والطاعة على سنة رسول الله صلى الله عليه وسلم فيما استطعت **وفي** رواية كتب اني اقر بالسمع والطاعة لعبد الله عبد الملك امير المؤمنين على سنة الله وسنة رسوله صلى الله عليه وسلم ما استطعت وان بني قد اقروا بمثل ذلك

ومثل

هذه رواية البخاري رحمه الله وفي رواية الموطا كتب اليه بسم الله الرحمن الرحيم اما بعد لعبد الله عبد الملك امير المؤمنين سلام عليك فاني احمد اليك الله الذي لا اله الا هو واقر لك بالسمع والطاعة على سنة الله وسنة رسوله فيما استطعت

وفي الفصل الاول في الائمة من قريش

جابر رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الناس تبع لقريش في الخير والشر اخرجه مسلم رحمه الله ابو هريرة رضي الله عنه ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال الناس تبع لقريش في هذا الشان مسلمهم تبع لمسلمهم وكافرهم تبع لكافرهم الناس معادن خيارهم في الجاهلية خيارهم في الاسلام اذا فقهوا تجدون من خير الناس اشدهم كراهية لهذا الشان حتى يقع فيه اخرجه البخاري ومسلم رحمهما الله ابن عمر رضي الله عنهما قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم لا يزال هذا الامر في قريش ما بقي منهم اثنان اخرجه البخاري ومسلم رحمهما الله

وفي الفصل الثاني فيمن يصح امامته وامارته

ابو سعيد رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم اذا بويع لخليفتين فاقتلوا الآخر منهما اخرجه مسلم رحمه الله عرفجة بن شريح رضي الله عنه قال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من اتاكم وامركم جميع على رجل واحد يريد ان يشق عصاكم او يفرق جماعتكم فاقتلوه اخرجه مسلم رحمه الله ابو هريرة رضي الله عنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم كانت بنو اسرائيل يسوسهم الانبياء كلما هلك نبي خلفه نبي وانه لا نبي بعدي وسيكون بعدي خلفاء فيكثرون قالوا فما تامرنا قال صلى الله عليه وسلم اوفوا ببيعة الاول ثم اعطوهم حقهم واسئلوا الله الذي لكم فان الله سبحانه سائلهم عما استرعاهم اخرجه البخاري ومسلم رحمهما الله

وفي الفصل الثالث فيما يجب على الامام والامير

الحسن البصري رضي الله عنه قال عاد عبيد الله بن زياد معقل بن يسار المزني رضي الله عنه في مرضه الذي مات فيه فقال معقل اني محدثكم حديثا سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم لو علمت ان لي حيوة ما حدثتك اني سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول ما من عبد يسترعيه الله تعالى رعية يموت يوم يموت وهو غاش لرعيته الا حرم الله تعالى عليه الجنة وفي رواية

على الخلافة والامرة لفضلهم على غيرهم قيل وهو خبر بمعنى الامر ويدل له قوله في حديث آخر قدموا قريشا ولا تقدموها اخرجه عبد الرزاق باسناد صحيح ولكنه مرسل وله شواهد قسطلاني

هذا محمول على ما اذا لم يمكن دفعه الا بقتله شرح النووي

اي يتولون امورهم كما يفعل الامراء والولاة بالرعية والسياسة القيام على الشيء بما يصلحه شرح نووي رحمه الله

ساس الرعية يسوسها سياسة بالكسر مختار الصحاح

فوا

محدثك

فلم يحفظها

ولم

فلم يحفظها بنصيحته لم يجد رائحة الجنة هذه رواية البخاري ومسلم رحمهما الله تعالى وفي اخرى لمسلم رحمه الله ما من امير
يلي امور المسلمين ثم لا يجتهد لهم وينصح لهم الا لم يدخل معهم الجنة ابو سعيد رضي الله عنه قال
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم احب الناس الى الله تعالى يوم القيامة وادناهم منه مجلسا امام عادل
وابغض الناس الى الله عز وجل وابعدهم مجلسا امام جائر اخرجه الترمذي رحمه الله **وفي الفصل
الرابع** في كراهية الامارة ومنع من سالها عبد الرحمن بن سمرة رضي الله عنه قال قال رسول الله
صلى الله عليه وسلم يا عبد الرحمن لا تسأل الامارة فانك ان اوتيتها عن مسألة وكلت اليها
وان اعطيتها عن غير مسألة أُعِنتَ عليها واذا حلفت عن يمين فرايتَ غيرها خيرا منها
فأتِ الذي هو خير وكفِّر عن يمينك اخرجه البخاري ومسلم والترمذي رحمهم الله واخرج ابو داود
والنسائي رحمهما الله الى قوله أُعِنتَ عليها **وفي الفصل السادس** في اعوان الائمة
والامراء ابو سعيد وابو هريرة رضي الله عنهما ان رسول الله صلى الله عليه وسلم قال ما بعث الله تعالى من
نبيٍ ولا استخلف من خليفةٍ الا كانت له بطانتان بطانة تامره بالمعروف وتحضه عليه وبطانة
تامره بالشر وتحضه عليه فالمعصوم من عصم الله تعالى اخرجه البخاري رحمه الله واخرجه النسائي عن
ابي هريرة رضي الله عنه وحده وهذا لفظه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم ما من والٍ الا وله بطانتان
بطانة تامره بالمعروف وتنهاه عن المنكر وبطانة لا تألوه خبالا فمن وقي شرها فقد وقي وهو من التي تغلب
عليه منهما واخرجه النسائي رحمه الله عن ابي سعيد رضي الله عنه ايضا مثل حديث البخاري رحمه الله **و
في الفصل السابع** في احاديث متفرقة نافع رضي الله عنه قال لما خلع اهل المدينة
يزيد بن معاوية جمع ابن عمر رضي الله عنه حشمه وولده وقال سمعت رسول الله صلى الله عليه وسلم
يقول ينصب لكل غادرٍ لواءٌ يوم القيامة وانا قد بايعنا هذا الرجل على بيع الله تعالى ورسوله
صلى الله عليه وسلم واني لا اعلم غدرا اعظم من ان يبايع رجل على بيع الله ورسوله صلى الله عليه وسلم
ثم ينصب له القتال واني لا اعلم احدا منكم خلعه ولا بايع في هذا الامر الا كانت الفيصل بيني وبينه
اخرجه مسلم والبخاري رحمهما الله نافع رضي الله عنه قال لما خلعوا يزيد واجتمعوا على ابن مطيع اتى ابن عمر

البطانة بكسر الموحدة [illegible] وقوله لا تتخذوا بطانة من دونكم [illegible]

والبطانة مصدر وضع موضع الاسم يسمى به الواحد والاثنان والجمع والمذكر والمؤنث قسطلاني

رضي الله عنهما فقال عبد الله بن مطيع اطرحوا لابي عبد الرحمن وسادة فقال له عبد الله بن عمر رضي الله عنهما
اني لم آتك لاجلس اتيتك لأحدثك حديثا سمعته من رسول الله صلى الله عليه وسلم يقول من خلع يدا من طاعة الله
لقي الله تعالى يوم القيمة ولا حجة له ومن مات وليس في عنقه بيعة مات ميتة جاهلية اخرجه مسلم
رحمه الله

من خلع يدا م

والباب الثاني من الكتاب في ذكر الخلفاء

من ذكر الخلفاء الراشدين

الراشدين رضي الله عنهم اجمعين وقال الشيخ الامام الزاهد الاستاد نور الملة والدين احمد بن محمود
بن ابي بكر البخاري الصابوني رحمه الله في بداية الكلام في القول في الامامة وتوابعها قال اهل الحق نصرهم
الله تعالى ولا بد للناس من امام يقوم بمصالحهم عليه اجماع الصحابة رضي الله تعالى عنهم اجمعين ولا يجوز
نصب امامين في زمان واحد خلافا لبعض الروافض حيث قالوا ان في كل عصر امامين صامت وناطق
وكذلك الكرامية صححوا امامة معاوية مع علي رضي الله عنهما وذلك باطل لانه يؤدي الى لزوم طاعة شخصين
في احكام متضادة في زمان واحد وانه محال ولو عقد الامامة لاثنين كان الامام من عقد له اولا ولو عقدهما
معا بطلا فيستانف لاحدهما او لغيرهما **وشرطها** ان يكون رجلا حرا بالغا عاقلا قرشيا

في شرط الامامة

وكونه من بني هاشم ليس بشرط وكذا كونه معصوما ليس بشرط الامامة والعدالة شرط الكمال عندنا وعند الشافعي
رحمه الله شرط الانعقاد حتى كره تقليد الامامة للفاسق لكن ينعقد **ولو** ارتكب الامام كبيرة لا ينعزل
عندنا وعند الشافعي رحمه الله ينعزل وكذا عند المعتزلة والخوارج وينعقد امامة المفضول مع قيام
الفاضل خلافا لاكثر الروافض فان عمر رضي الله عنه جعل الامر شورى بين ستة نفر رضي الله عنهم مع ان
بعضهم افضل من بعض **وفي عمدة** الكلام للامام العلامة حافظ الملة والدين ابي البركات عبد الله
بن احمد بن محمود النسفي رحمه الله لا بد للمسلمين من امام يقوم بتنفيذ احكامهم واقامة حدودهم
وتجهيز جيوشهم **وقال** بعض المعتزلة نصب الامام ليس بواجب وينبغي ان يكون ظاهرا
لا مختفيا ولا منتظرا خلافا للروافض وان يكون حرا ذكرا بالغا عاقلا شجاعا قرشيا **والتقوى**
شرط الكمال فلا ينعزل الامام بالفسق وعند المعتزلة شرط الجواز فينعزل به ولا يشترط ان يكون هاشميا
او معصوما او افضل اهل زمانه فتنعقد امامة المفضول مع قيام الفاضل خلافا للروافض **ولا يجوز**

نصب

نصب اماماً من فی عصر واحد خلافاً لهم وقد قال الله تعالی ولولا دفع الله الناس بعضهم ببعض لفسدت
الارض ولکن الله ذو فضل علی العالمین الآیة واگر نه دفع کردن خدای عزوجل بودی مردمان بعضی را
ببعضی هرآینه فاسد گشتی زمین و اهل فساد غالب آمدندی و باطل گشتی منافع و معطل شدی مصالح
از حرث و نسل و سائر آنچه سبب عمارت عالم است و لکن خدای عزوجل متفضل است بر جهانیان مهلت
میدهد و بلا را ببعضی دفع میکند **وقرأ** مدنی و سهل و یعقوب رحمهم الله ولولا دفاع الله الناس
بعضهم ببعض وکذلک فی سورة الحج والدفع والدفاع مصدران لدفع یقال دفع دفعاً کجمع
جمعاً ورفع رفعاً ودفع دفاعاً کجهر جهاراً وکتب کتاباً ویجوز ان یکون مصدر دافع علی المبالغة کقولک
عافاک الله وقیل معنی المدافعة انه سبحانه یکف الظلمة علی ایدی انبیائه ورسله وأئمة دینه ویدفع الکافرین
بجنود المؤمنین فکان یقع بین المحققین والمبطلین مدافعات وهذا کما قال الله سبحانه یحاربون الله ورسوله
وکما قال عز من قائل قاتلهم الله وقال فی الکشاف فی هذه الآیة ولولا ان الله یدفع بعض الناس ببعض
ویکف بهم فسادهم لغلب المفسدون وفسدت الارض وبطلت منافعها وتعطلت مصالحها من الحرث
والنسل وسائر ما یعمر الارض وقیل لولا ان الله سبحانه ینصر المسلمین علی الکفار لفسدت الارض بعیث الکفار
فیها وقتل المسلمین اذ لو لم یدفعهم بهم لعم الکفر ونزلت السخط فاستوصل اهل الارض و
فی حدائق الحقائق و عامه مفسران گفته اند اگر نبر ابرار و اخیار بلا از فساق و فجار بازداشتی کار جهان
بزیان آمدی نه دار ماندی نه دیار ویدل علیه ما روی عن ابن عمر رضی الله عنهما قال قال رسول الله صلی الله علیه وسلم
ان الله عزوجل لیدفع بالمسلم الصالح عن مائة اهل بیت من جیرانه البلاء ثم قرأ ابن عمر رضی الله عنهما ولولا
دفع الله الناس بعضهم ببعض لفسدت الارض الآیة وقال فی عین المعانی فی هذه الآیة علی رضی الله عنه یدفع
بالبر عن الفاجر ابن عباس رضی الله عنهما بالمجاهدین عن القاعدین الحسن رضی الله عنه بالسلطان شر العوام
قتادة رضی الله عنه یعافی الکافر بالمؤمن ابن عمر رضی الله عنهما بالرجل الصالح عن مائة اهل بیت من جیرانه قلت
یدفع الظلم بالظلم منذ اعوز دفع الظلم بالعدل من ولاة السوء قال لولا مخافة ظلم من ظالم السلطان علیک عود
رذال هذا العالم وما احسن قول من قال ضعف السلطان اشد من جوره وقد قال صلی الله علیه وسلم یدفع الله تعالی

عیث بالفتح زیان و تباهی رسانیدن
و به ویران و تباهی منتخب

العذاب بمن يصلي من امتي عمن لا يصلي وبمن يزكي عمن لا يزكي وبمن يصوم عمن لا يصوم وبمن يجاهد عمن لا يجاهد
وبمن يحج عمن لا يحج ولو اجتمعوا على ترك هذه الاشياء ما انظرهم الله عز وجل طرفة عين ثم تلا صلى الله عليه وسلم
هذه الآية وقال صلى الله عليه وسلم لولا عباد ركّع وصبيان رضّع وبهائم رتّع لصب عليكم العذاب صبا
وقال في حقائق السلمي رحمه الله في سورة الحج ان الله يدفع عن الذين آمنوا الآية قال بعضهم يدفع
عن المؤمنين هواجس انفسهم ووساوس الشيطان وقال سهل رحمه الله يدفع عنهم بنور السنة ظلمات البدعة و
في كتب التواريخ وكذا في حلية الاولياء انه ورد على الرشيد كتاب من هيت لصاحب الخبر انه توفي
بهذا الموضع غريب فاجتمع الناس على جنازته فقالوا عبد الله بن المبارك الخراساني رحمه الله فقال الرشيد لوزيره
الفضل بن الربيع يا فضل اتدري الناس يعزوننا في عبد الله بن المبارك فاظهر الفضل تعجبا فقال ان
عبد الله بن المبارك هو الذي يقول ان الله يدفع بالسلطان معضلة عن ديننا رحمة منا ودنيانا لولا
الائمة لم تامن لنا سبل ✤ وكان اضعفنا نهبا لاقوانا ✤ من سمع هذا القول عبد الله بن المبارك
مع فضله وزهده وعظمه فرضيه امير المؤمنين الا يعرف حقنا ولما رجع هارون الرشيد من ارض الروم صار
الى قبره رحمه الله فدعا وبكى واهل هذه القرية اذا نزل بهم امر واصابتهم شدة اجتمعوا عند قبره
رحمه الله ودعوا وتوفي الامام ابو عبد الرحمن عبد الله بن المبارك الحنظلي مولاهم المروزي رحمه الله ذو
المناقب العديدة والسير الحميدة روح الله تعالى روحه في شهر رمضان من سنة احدى وثمانين ومائة بهيت
بكسر الهاء بلدة فوق الانبار من اعمال بغداد عند انصرافه من الغزو وعمره ثلثا وستين سنة
كان من الربانيين اماما حافظا زاهدا ورعا جوادا ثقة ثبتا ولد في سنة ثماني عشر وقيل
تسع عشرة ومائة **وفي كتاب قوت القلوب** في معاملة المحبوب ووصف طريق
المريد الى مقام التوحيد تاليف شيخ الاسلام قدوة اولياء الله الكرام الشيخ الامام الزاهد العابد
العالم العارف ابي طالب محمد بن علي بن عطية الحارثي المكي قدس الله تعالى روحه نشأ بمكة وصحب
مشائخ الصوفية وصنف على لسانهم وكان في البداية صاحب رياضة ومجاهدة وفي النهاية صاحب
اسرار ومشاهدة توفي ببغداد في جمادي الآخرة من سنة ست وثمانين وثلثمائة وانتمى في التصوف الى

هيت بكسر الهاء بلدة

ذكر عبد الله بن المبارك قدس الله تعالى روحه

عـ الفوات

ذكر ابي طالب المكي صاحب قوت القلوب قدس الله تعالى سره

من مثل

الجميلة

الشيخ

الشهيد

الشيخ الكبير العارف بالله الشهير ابي الحسن محمد بن احمد بن سالم البصري رحمه الله وهو ينتمي الى ابيه وهو ينتمي الى
الولي الكبير المعظم الشهير قدوة السالكين وحجة الله سبحانه على العالمين والعارفين كريم المقامات عظيم الكرامات
ابي محمد سهل بن عبد الله التستري رحمه الله وقد توفي في المحرم سنة ثلث وثمانين ومائتين وقيل سنة ثلث
وسبعين ومائتين قال في كتاب الطبقات والاظهر ان ثلثه وثمانين ومائتين اصح والله اعلم ومن كلام سهل
رحمه الله ادنى الادب ان تقف عند الجهل وآخر الادب ان تقف عند الشبهة ومن كلامه رحمه الله من اراد
ان يسلم من الغيبة فليسد على نفسه باب الظنون ومن كلامه رحمه الله من احب ان يطلع الخلق على
ما بينه وبين الله عز وجل فهو غافل ومن كلامه رحمه الله من خلا قلبه عن الله عز وجل تعرض لوساوس
الشيطان ومن كلامه رحمه الله الاعمال بالتوفيق والتوفيق من الله تعالى ومفاتيحها الدعاء والتضرع
وقيل لم يصنف في الاسلام في علم المعاملة والمجاهدة مثل قوت القلوب في شرح معاملة القلب
من مذاهب اهل السنة والجماعة نصرهم الله تعالى قال الله تعالى يا ايها الذين آمنوا اوفوا بالعقود الآية وعقود
القلب هي السنة المجمع عليها نقلها الخلف عن السلف ولم يختلف فيه اثنان من المؤمنين ومنها ان يعتقد
ان الايمان يقوى بالعلم ويضعف بالجهل وان القرآن كلام الله عز وجل غير مخلوق وهو قديم وصفة من صفاته
وهو متكلم بذاته وان يعتقد اثبات الاسماء والصفات بمعانيها وحقائقها لله تعالى ونفي التشبيه والتكييف
عنها وفي رد اخبار الصفات بطلان شرائع الاسلام من قبل ان الناقلين الينا ذلك هم ناقلوا شرائع
الدين والاحكام فلذلك كفر اهل الحديث رحمهم الله من نفى اخبار الصفات وان يعتقد تفضيل اصحاب
رسول الله صلى الله عليه وسلم واهل بيته رضي الله عنهم ويسكت عما شجر بينهم وينشر محاسنهم وفضائلهم ويعلم
ان لكل واحد منهم ما فعله لانهم اعلم منا واوفر عقولا وقد عمل كل واحد منهم بعلمه ومنتهى عقله فيما
ادى اليه اجتهاده وان كان بعضهم اعلم من بعض كما كان بعضهم افضل من بعض الا ان علومنا وعقولنا تضعف
وتقصر عن علم ادناهم علما كما فضلوا علينا بالسوابق ونقدم من قدمه الله تعالى ورسوله واجمع المسلمون
الذين تولى الله سبحانه اجماعهم على الهداية وضمن سبحانه لرسول الله صلى الله عليه وسلم تفضيلا وتشريفا
ان لا يجتمعوا على ضلالة ويعتمد بقلبه على حديث ابن عمر رضي الله عنهما بالتفضيل حيث قال كنا نقول على عهد

بحال

رسول الله صلى الله عليه وسلم ابو بكر ثم عمر ثم عثمان رضي الله عنهم فيبلغ ذلك رسول الله صلى الله عليه وسلم فلا ينكره وعلى حديث
سفينة رضي الله عنه مولى رسول الله صلى الله عليه وسلم انه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم الخلافة بعدي ثلاثون
سنة ثم يكون ملكا **وروى** ابو داود رحمه الله في كتاب السنن عن ابن عمر رضي الله عنهما قال كنا
نقول ورسول الله صلى الله عليه وسلم حي افضل امة النبي صلى الله عليه وسلم بعده ابو بكر ثم عمر ثم عثمان
ثم علي فهؤلاء الاربعة رضي الله عنهم خلفاء النبوة وهم ائمة الامة من العشرة وعيون اهل الهجرة والنصرة
وخيار النجباء من الاصحاب رضي الله عنهم ولا مدخل للقياس والرأي في التفضيل كما لا مدخل لهما في الصفات
واصول العبادات وانما يؤخذ التفضيل من طريق الاجماع والاتباع خشية الشذوذ والابتداع **وقال**
ابراهيم النخعي رضي الله عنه لما سلم الحسن بن علي رضي الله عنهما الامر الى معاوية سميت سنة الجماعة وقال للحسن
رضي الله عنه رجل من الشيعة يا مذل المؤمنين فقال رضي الله عنه بل انا معز المؤمنين سمعت ابي عليا
رضي الله عنه يقول لا تكرهوا امارة معاوية فانه سيلي هذا الامر بعدي وان فقدتموه رأيتم الرؤس تندر عن
كواهلها كانها الحنظل ولما سبق في علم الله تعالى ان يجعل هؤلاء الاربعة رضي الله عنهم خلفاء النبوة قدر
من اعمارهم فكان آخرهم استخلافا آخرهم موتا فقدر الله سبحانه خلافتهم على ما علم من آجالهم ووفى
لهم بما وعدهم من استخلافهم في الارض كما استخلف الذين من قبلهم من خلائف انبيائه السوالف
فذلك تأويل قوله تعالى وعد الله الذين آمنوا وعملوا الصالحات ليستخلفنهم في الارض كما
استخلف الذين من قبلهم الآية **وفي جامع الاصول** قال الحسن البصري رضي الله عنه استقبل والله
الحسن بن علي رضي الله عنهما معاوية بكتائب امثال الجبال فقال عمرو بن العاص لمعاوية اني لارى كتائب
لا تولي حتى تقتل اقرانها فقال له معاوية وكان والله خير الرجلين اي عمرو ارأيت ان قتل هؤلاء
هؤلاء وهؤلاء هؤلاء من لي بامور المسلمين من لي بنسائهم من لي بضيعتهم فبعث اليه رجلين من قريش
عبد الرحمن بن سمرة وعبد الله بن عامر فاتيا الحسن بن علي رضي الله عنهما فدخلا عليه وطلبا
اليه فقال لهما الحسن بن علي رضي الله عنهما انا بنو عبد المطلب قد اصبنا من هذا المال وان هذه الامة قد عاثت
في دمائها قالا فانه يعرض عليك كذا وكذا ويطلب اليك ويسالك قال فمن لي بهذا قالا نحن

فيبلغ

اقرانه

لي

العيث الافساد يقال عاث الذئب في الغنم وبابه باع مختار الصحاح

لك به

لك به فما سالهما شيئا الا قال لاخر لك فصالح رضي الله عنه **قال الحسن البصري** رضي الله عنه
ولقد سمعت ابا بكرة رضي الله عنه يقول رايت رسول الله صلى الله عليه وسلم على المنبر والحسن بن علي رضي الله عنهما
الى جنبه وهو يقبل على الناس مرة وعليه اخرى ويقول ان ابني هذا سيد ولعل الله ان يصلح به بين فئتين عظيمتين
من المسلمين اخرجه البخاري رحمه الله ○ ثم قال في قوت القلوب ومن عقود القلب التي هي السنة المجمع عليها ان
يعتقد ان الامامة في قريش خاصة دون سائر العرب كافة الى يوم القيمة وان لا يخرج على الائمة بالسيف
ويصبر على جورهم ان كان منهم حيف ويشكر على المعروف والعدل ويطيع اذا امر بالتقوى والبر حتى يأتيه
يد خاطئة او منية قاضية كذلك السنة قال عالمنا ابو محمد سهل بن عبد الله هذه الامة ثلث
وسبعون فرقة اثنان وسبعون هالكة كلهم يبغض السلطان والناجية هذه الواحدة التي مع السلطان ○
سئل سهل رحمه الله اي الناس خير فقال السلطان قيل كنا نرى ان شر الناس السلطان فقال رحمه الله رحمه
مهلا ان لله تعالى في كل يوم نظرتين نظرة الى سلامة اموال المسلمين ونظرا الى سلامة ابكارهم فيطلع
سبحانه في صحيفته فيغفر له جميع ذنوبه ○ وابو محمد سهل رحمه الله الخليفة اذا كان غير صالح هو من الابدال
واذا كان صالحا فهو القطب الذي يدور عليه الدنيا قوله رحمه الله من الابدال يعني ابدال الملك كما حدثنا عن جعفر بن
محمد الصادق رضي الله عنهما انه قال ابدال الدنيا سبعة على مقاديرهم يكون الناس في كل زمان من العلماء والعباد
والتجار والخليفة والوزير وامير الجيش وصاحب الشرط والقاضي والشهود ○ وروينا في الخبر عدل ساعة وشهود
من امام عادل خير من عبادة ستين سنة ويقال ان الامام العادل يوضع في ميزانه جميع اعمال رعيته
ويقال امام غشوم ظلوم خير من فتنة تدوم **وقال النبي** صلى الله عليه وسلم يكون عليكم امراء يفسدون
وما يصلح الله تعالى بهم اكثر فان احسنوا فلهم الاجر وعليكم الشكر وان اساءوا فعليهم الوزر وعليكم
الصبر ○ وكان ابو محمد سهل رحمه الله يقول من انكر امامة السلطان فهو زنديق ومن دعاه السلطان فلم يجب
فهو مبتدع ومن اتاه من غير دعوة فهو جاهل وكان رحمه الله يقول الخشبات السود المعلقة على ابوابهم
انفع للمسلمين من سبعين قاصا يقصون في المسجد ○ **وقد** كان احمد بن حنبل رحمه الله يقول اذا
كان السلطان صالحا فهو خير من صالحي الامة واذا كان غير صالح فصالحو الامة خير منه وهذا قول عدل ○

ومن عقود القلب التي هي السنة المجمع عليها ان لا نكفر احداً من اهل القبلة بذنب وان عظم ولا ننزله
جنة ولا ناراً بل نرجو له ونخاف عليه وان من مات مصراً على الكبائر من غير توبة منها فى مشية الله تعالى
ان اثبت وعيده عليه كان عدلاً وان عفا عنه وسمح له بحقه كان ذلك منه فضلاً ولا نحكم ولا نقطع
على الله تعالى بشئ ولا نوجب لنا عليه شيئاً انما نحن بين عدله وفضله بمشيته واختياره ان حقق علينا
وعيده فنحن اهل ذلك وان غفر لنا فهو اهل التقوى واهل المغفرة كيف وقد روينا عن رسول الله صلى الله
عليه وسلم انه قال من وعده الله تعالى على عمل ثواباً فهو منجزه ومن اوعده على عمل عقاباً فهو فيه بالخيار منجزه له
والحديث الآخر ان النبي صلى الله عليه وسلم سئل عن قوله تعالى ومن يقتل مؤمناً متعمداً فجزاؤه جهنم خالداً
فيها فقال صلى الله عليه وسلم جزاؤه جهنم ان جازاه **ومن عقود القلب** التي هي السنة المجمع عليها ان
نصدق بجميع اقدار الله تعالى خيرها وشرها انها من الله تعالى سابقة في علمه جارية في خلقه بحكمه وانهم
لا حول لهم عن معصيته الا بعصمته ولا قوة لهم على طاعته الا برحمته وانهم لا يطيقون ما حملهم الا به ولا يستطيعون
لانفسهم نفعاً ولا ضراً الا بمشيته وان يؤمن بقدرة الله عز وجل وآياته في ملكه وغيب ملكوته مما ذكر
في الاخبار من كرامات الله تعالى لاوليائه واجابته لاحبائه واظهار القدرة للصديقين والصالحين مزيداً لايمانهم و
تثبيتاً ليقينهم وتكرمة وتشريفاً لهم وانه ليس في ذلك ابطال لنبوة الانبياء عليهم الصلوة والسلام
ولا الحاد بحججهم من قبل ان هؤلاء غير مخالفين لانبيائهم ولا ادعوا ما ظهر لهم بحولهم وقوتهم ولا اظهروا
دعوة الى نفوسهم ولا تظاهراً به لا حباً بالدنيا ولا طلباً للرياسة على اهلها وانما هو شئ كشفه الله تعالى
لهم من سر ملكوته كيف شاء واظهرهم عليه من غيب قدرته كما شاء تخصيصاً لهم وتعريفاً وهم للانبياء متبعون
وعلى آثارهم مقتفون فاتاهم الله تعالى ذلك ببركة الانبياء وبحسن اتباعهم لهم وقد تواترت الاخبار عن
الصحابة والتابعين رضي الله عنهم اجمعين بما ذكرنا فغنينا بالتواتر عن التناظر **و**ان نؤمن بالنظر الى الله جل
جلاله عياناً بالابصار كفاحاً مواجهة بكشف الحجب والاستار بقدرة الله تعالى ومشيته ونوره ورحمته
كيف شاء وهو معنى قول الله تعالى للذين احسنوا الحسنى وزيادة الآية فالحسنى الجنة والزيادة النظر
الى الله تعالى وكذلك فسره رسول الله صلى الله عليه وسلم **و**ان نعتقد اخراج الموحدين من النار بعد

الانتقام حتى لا يبقى في جهنم موحد بفضل رحمة الله عز وجل ثم بشفاعة الشافعين من النبيين والصديقين و
الصالحين فان لكل مؤمن شفاعة باذن الله تعالى فيشفع النبيون والصالحون والعلماء والشهداء وسائر
المؤمنين كل واحد وسع جاهه وقدر منزلته اجتمعت الرواية بذلك عن رسول الله صلى الله عليه وسلم في اثبات الشفاعة
وفي اخراج الجهنميين من اهل الطبقة العليا من النار وهو معنى قوله تبارك وتعالى ربما يود الذين كفروا
لو كانوا مسلمين الاية قال اهل التفسير ذلك اذا اخرج الموحدون من النار ويبقى الباقي ويخرج ارحم
الراحمين جل ذكره من النار بمشيته وسعة رحمته وفضل فضله تعالى من لم يشفع لهم الشافعون ولم يتقدم
على الشفاعة لهم المرسلون هكذا روينا معناه عن رسول الله صلى الله عليه وسلم فهذه عقود السنة الهادية والطريق
الاثر الرضية وقد اجتمع السلف من المؤمنين على ما ذكرنا والمبتدعة والمخالفة لما ذكرناه انما هم فرق
وشراذم قليلون وشيع واحزاب متفرقون في ما ابتدعوه لم يكن عليه الصحابة رضي الله عنهم وانما حدث
ما ذكرناه من الخلاف في بعض القرن الثالث وفي القرن الرابع وقد كان عمرو بن دينار وايوب وحماد بن زيد
رضي الله عنهم اذا ذكر احدهم الارجاء ومذهب جهم يقول لعن الله تعالى دينا انا اكبر منه يعني سبق حدوث
هذه المذاهب التي تدين بها المبتدعون فلله الحمد رب السموات ورب العالمين على حسن توفيقه وجميل هدايته وما كنا
لنهتدي لولا ان هدانا الله فنعمة الله علينا بالسنة كنعمته علينا بالاسلام اذ نعمته علينا برسول
الله صلى الله عليه وسلم كنعمته علينا بمعرفته عز وجل لاقتران طاعته لطاعته ولحاجة الكتاب العزيز الى تفسير السنة

والخوارج وهم الحرورية الذين خرجوا على امير المؤمنين علي بن ابي طالب رضي الله عنه بالنهروان
هم اول قرن نبغ من المبتدعة واول بدعة ابتدعت في الاسلام وكانوا قراء المصاحف في اعناقهم
وكانوا يبالغون في العبادات فرأى علي رضي الله عنه ما اراه الله عز وجل وما عهد اليه رسول الله صلى الله عليه
وسلم من قبل المارقين فقاتلهم فقتلهم فهم هؤلاء في النار وقاتلوهم علي واصحابه رضي الله
عنهم خير اهل الارض في الجنة (اي الخوارج حين) فهذه اول فرقة تفرقت من الدين واتبعت غير سبيل المؤمنين
ثم افترقت الفرقة الثانية بالمدائن فراودين الارجاء وان الايمان قول لا عمل فكتب بذلك الى امير الشام
فهم بقتالهم ثم شغل عنهم بقتال الروم ثم افترقت الفرقة الثالثة في البصرة وهم القدرية

الصيد يعقون

اجمع

الرجئة قوم يقولون لا يضر مع الايمان معصية كما لا ينفع مع الكفر طاعة

الحرورية هذه النسبة الى حروراء وهو موضع بنواحي الكوفة ميلين منها وجماعة خالفوا عليا رضي الله عنه يقال لهم الحرورية ينسبون الى هذا الموضع لنزولهم به ومن يعتقد اعتقادهم يقال له الحروري كانوا يبالغون في العبادات

الانساب

نهروان بفتح النون وسكون الهاء وفتح الراء المهملة والواو وفي آخرها نون بلدة قديمة على اربع فراسخ من الدجلة وقد خربت الآن ولها قرى كثيرة وقرى متصل بعضها ببعض وخلفها غدوة وبينها وبين بغداد ٥

الانساب

يقابل

امامهم معبد الجهني وتابعه عمرو بن عبيد وواصل بن عطاء واصحابهما ثم خرجت الفرقة الرابعة بالكوفة وهم
الرافضة سُمّوا بذلك لانهم رفضوا زيد بن علي بن الحسين رضي الله عنهم حين خرج ليقاتل هشاما فقالوا له
تبرّء من ابي بكر وعمر رضي الله عنهما فقال رضي الله عنه هما اماما عدل لا اتبرّء منهما فرفضوه ثم افترقت
كل فرقة ثماني عشرة فرقة فتمت اثنتان وسبعون فرقة وكلها نبغ بارض العراق ومنه طلع قرن الشيطان
وظهرت الفتن نعوذ بالله عز وجل منها ما ظهر منها وما بطن وفي الحديث من اراد بحبوحة الجنة فليلزم
الجماعة ومن شذّ فهو في النار وروي عن ابي امامة رضي الله عنه انه نظر الى رؤس الحرورية حين جيء بها من البصرة
فنصبت على الخشب بدمشق فقال شر قتلى تحت ظل السماء وخير قتلى من قتلوه ثم قال كلاب النار ثم
قرء فاما الذين في قلوبهم زيغ فيتبعون ما تشابه منه ابتغاء الفتنة ثم قال لقد سمعت رسول الله
صلى الله عليه وسلم غير مرة ولا مرتين ولا ثلث ولا اربع يقول تفرقت النصارى على اثنين وسبعين فرقة وتزيد
عليها امتي فرقة كلها في النار الا السواد الاعظم فقال رجل يا ابا امامة ان في السواد الاعظم بني فلان قال
فان فعلوا فانما عليهم ما حُمّلوا وعليكم ما حُمّلتم والجماعة خير من الفرقة والطاعة خير من المعصية •
وقد روينا عن ابن عباس رضي الله عنهما عن النبي صلى الله عليه وسلم انه قال ان لله عز وجل ثلثة املاك ملك على ظهر
بيت الله تعالى وملك على ظهر مسجد رسول الله صلى الله عليه وسلم وملك على ظهر بيت المقدس ينادون في كل يوم يقول الملك الذي
على ظهر بيت الله من ضيّع فرائض الله تعالى خرج من امان الله تعالى ويقول الملك الذي على ظهر مسجد رسول الله صلى
الله عليه وسلم من خالف سنة رسول الله صلى الله عليه وسلم لم تنله شفاعة رسول الله صلى الله عليه وسلم ويقول
الملك الذي على ظهر بيت المقدس من اكل حراما لم يقبل منه صرف ولا عدل • وقال ايضا بعض الكبراء
العارفين رحمهم الله في ذكر المهدي رضي الله عنه وانه يكون معه ثلثمائة وستون رجلا من رجال الله الكاملين اعلم
ايدك الله واياناان لله تعالى خليفة يخرج وقد امتلأت الارض جورا وظلما فيملأها قسطا وعدلا
لو لم يبق من الدنيا الا يوم واحد لطوّل الله تعالى ذلك اليوم حتى يلي هذا الخليفة من عترة رسول الله صلى الله
عليه وسلم من ولد فاطمة رضي الله عنها يواطئ اسمه اسم رسول الله صلى الله عليه وسلم وكنيته كنية جده
الحسن بن علي رضي الله عنهما يبايع بين الركن والمقام يشبه رسول الله صلى الله عليه وسلم في الخلق بفتح الخاء

ايضاً في ذكر المهدي رضي الله تعالى عنه

ويزيل عنه في الخلق بضم الخاء لانه لا يكون احد مثل رسول الله صلى الله عليه وسلم في خلقه والله تعالى يقول فيه وانك
لعلى خلق عظيم الآية هو اجلى الجبهة اقنى الانف اسعد الناس به اهل الكوفة يقسم المال بالسوية ويعدل
في الرعية ويفصل في القضية ياتيه الرجل فيقول يا مهدي اعطني وبين يديه المال فيحثي له في ثوبه
ما استطاع ان يحمله يخرج على فترة من الدين ومن ابى قتل ومن نازعه خذل يظهر من الدين ما هو
الدين عليه في نفسه ما لو كان رسول الله صلى الله عليه وسلم كان يحكم به اعداؤه المقلدون يدخلون كرها تحت
حكمه خوفا من سيفه وسطوته ورغبة فيما لديه يبايعه العارفون بالله تعالى من اهل الحقائق عن شهود
وكشف بتعريف الهي له رجال الهيون يقيمون دعوته وينصرونه هم الوزراء يحملون اثقال المملكة ويعينونه
على ما قلده الله عز وجل ينزل عليه عيسى بن مريم عليه الصلوة والسلام بالمنارة البيضاء بشرقي
دمشق بين مهرودتين متكئا على ملكين ملك عن يمينه وملك عن يساره يقطر رأسه ماء مثل الجمان
ينحدر كانما خرج من ديماس والناس في صلاة العصر فيتنحى له الامام من مقامه فيتقدم فيصلي بالناس
يؤم الناس بسنة محمد صلى الله عليه وسلم يكسر الصليب ويقتل الخنزير ويقبض الله تعالى المهدي اليه طاهرا
مطهرا هو السيد المهدي من آل احمد ٭ هو الوابل الوسمي حين يجود ٭ وان الله تعالى يستوزر له طائفة
خبأهم في مكنون غيبه اطلعهم الله سبحانه كشفا وشهودا على الحقائق وما هو امر الله تعالى في عباده فيشاورهم
فيفصل ما يفصل وهم العارفون الذين عرفوا ما ثمة واما هو في نفسه فيعرف من الله قدر ما يحتاج اليه مرتبته
ومنزلته لانه خليفة مسدد يفهم منطق الحيوان يسري عدله في الانس والجان **وقال ايضا رحمه الله**
الباب السادس والستون وثلثمائة في معرفة منزل وزراء المهدي رضي الله عنه الآتي في آخر الزمان
بشر به رسول الله صلى الله عليه وسلم وهذا الباب من ابواب الفصل الرابع في المنازل وكان هذا الباب في الدفتر
الثامن من النسخة المكتوبة في اثني عشر دفترا وهذه النسخة المكتوبة منقولة عن النسخة المكتوبة بخط المؤلف
رحمه الله في سبعة وثلثين دفترا وهذا الكتاب مشتمل على فصول ستة وتلك الفصول مشتملة على خمسمائة
وستين بابا وغلب ما اودع المؤلف رحمه الله تعالى هذا الكتاب ما فتح الله تعالى عليه عند طوافه بيته المكرم
او قعوده مراقبا له بحرمه الشريف المعظم وقد جعل هذا الكتاب ابوابا شريفة واودعها المعاني اللطيفة

وفي جامع الاصول في حديث الدجال المخرج في صحيح مسلم رحمه الله وغيره فبينما هو كذلك
اذ بعث الله تعالى **المسيح** ابن مريم عليه الصلوة والسلام فينزل عند المنارة البيضاء شرقي دمشق بين
مهرودتين واضعا كفيه على اجنحة الملكين اذا طأطأ رأسه قطر واذا رفعه تحدر منه جمان كاللؤلؤ
فلا يحل لكافر يجد ريح نفسه الا مات ونفسه ينتهي حيث ينتهي طرفه فيطلبه حتى يدركه بباب لد فيقتله
ثم يأتي عيسى عليه الصلوة والسلام قوم قد عصمهم الله عز وجل منه فيمسح عن وجوههم ويحدثهم بدرجاتهم
في الجنة فبينما هو كذلك اذ اوحى الله تعالى الى عيسى عليه السلام اني قد اخرجت عبادا لي لا يدان لاحد ٥ لاقدرة
بقتالهم فحرز عبادي الى الطور ويبعث الله تعالى ياجوج وماجوج وهم من كل حدب ينسلون فيمر
اوائلهم على بحيرة طبرية فيشربون ما فيها ويمر آخرهم ويقول لقد كان بهذه مرة ماء الى آخر الحديث
الطويل برواية النواس بن سمعان رضي الله عنه قوله مهرودتين ويروى هذه اللفظة بالدال والذال يقال
ان الثوب اذا صبغ بالورس ثم بالزعفران فذلك الثوب مهرود والجمان جمع جمانة وهي حبة
تتخذ من النقرة كاللؤلؤ وقد يطلق على اللؤلؤ مجازا يقال ما لي بهذا الامر يدان اي لا اقدر عليه
وانا عاجز عنه لان المباشرة والدفاع انما يكون باليد **وفي معاني الاخبار** للشيخ
ابي بكر بن ابي اسحق رحمه الله حديث آخر وذكر الاسناد وذكر قوله صلى الله عليه وسلم ان موسى عليه الصلوة
والسلام نزلت عليه التورية فقرأها فوجد فيها ذكر هذه الامة الى ان قال قال يا رب اني اجد في الالواح
امة اناجيلهم في صدورهم يقرؤونه ظاهرا فاجعلها امتي قال تلك امة احمد ثم قال في آخر الحديث
قال يا رب اني اجد في الالواح امة يرثون العلم الاول والآخر فيقتلون قرون الضلالة المسيح الدجال
فاجعلها امتي قال تلك امة احمد قال يا رب فاجعلني من امة محمد فاعطى عند ذلك خصلتين
قال الله تعالى يا موسى اني اصطفيتك على الناس برسالاتي وبكلامي فخذ ما آتيتك وكن من الشاكرين
قال قد رضيت ربي **قال الشيخ** رحمه الله ان الكليم المعلى قدره الجليل خطره الرفيع ذكره الجلي نوره
في الحديث لما تجلى الله تعالى لموسى عليه الصلوة والسلام كان يبصر النملة على الصفا في الليلة الظلماء
مسيرة عشرة فراسخ وهذا الكليم الكريم على ربه عز وجل لما رأى صفة امة محمد احمد المحمودين واكرم الموحدين الكرم

وحبيب

وحبيب رب العالمين اغتبطهم على ما اتوا فكانه اغتباطهم اياهم على تقريب الحق سبحانه لهم وقوله اناجيلهم في صدورهم
اغتبطهم لانه سبحانه حلاهم بصفة فهم له به ذاكرون وبكلامه بلا واسطة لوح وصحيفة ناطقون
لما تشربت عروقهم محبته امتزجت بقلوبهم صفته وقوله يرثون العلم الاول والآخر العلم الاول
علم البدء والعلم الآخر ما يظهر في الوقت وقيل العلم الاول علم الميثاق وعلم قوله الست بربكم حين
خاطبهم وتعرف اليهم فاجابوه ببلى عن علم منهم به ومعرفة له لانه تعرف اليهم بقوله الست بربكم
ولم يقل من انا وما ربكم ولكنه لقنهم فتلقنوا وعرفهم فتعرفوا وعلمهم فعلموا والعلم الآخر قوله
آمنا بالله وما انزل الينا الآية او العلم الاول علم التورية والانجيل والزبور والصحف والعلم الآخر علم
القرآن العظيم جوامع الكلم الشاهد على الكتب والمهيمن على الامم فعلم سائر الامم الماضية علم خاص وعلم هذه
الامة علم عام وعلم اهل الكتاب علم قليل قال الله تعالى وما اوتيتم من العلم الا قليلا قرأها بعض
الصحابة اراه ابن عباس خير الامة وما اوتوا من العلم الا قليلا الآية وعلم هذه الامة علم كثير قال الله تعالى
ومن يؤت الحكمة فقد اوتي خيرا كثيرا الآية ويقتلون قرون الضلالة المسيح الدجال لما صحت
معرفتهم بالله زالت الشبهات عنهم فهم في الدين بالله علماء وعلى الارض لله خلفاء وقوله يارب
فاجعلني من امة محمد احبهم لانهم احباء الله وآثرهم لانهم آثره الله واحب ان يكونوا منه ويكون
منهم فاعطى الايمان منهم به واعطى الشفاعة منه لهم وقيل تمنى طول العمر ليكون شيخ الشيوخ
فليس معناه ان ينقله من الرسالة الى ما دونها من المحال فان فضل هذه الامة وان جل فانه لا يبلغ
فضل نبي من الانبياء فيكون في امته وهو على نبوته ورسالته وتكون الشريعة شريعة محمد كما كانت
الشريعة في عصر ابراهيم لابراهيم ولوط وفي زمن عيسى لعيسى ويحيى عليهم الصلوة والسلام وقد
اجمع اهل الاثر وكثير من اهل النظر على ان عيسى عليه السلام ينزل من السماء فيقتل الدجال ويكسر
الصليب وقد صحت الاخبار عن رسول الله صلى الله عليه وسلم بنزول عيسى عليه الصلوة والسلام وكونه في
هذه الامة وهو نبي رسول يوحى اليه وفي نزول عيسى عليه الصلوة والسلام احاديث كثيرة
رواتها ائمة العدول لا يردها الا معاند ثم روى الشيخ رحمه الله باسناده حدثنا محمد بن الحسن ثنا

احمد

عدل

ذكر انكار خروج مهدي رضي الله عنه ونزول عيسى عليه السلام وخروج الدجال عليه اللعنة

ابو عبد الله الحسين محمد ثنا اسمعيل اويس ثنا مالك بن انس ثنا محمد بن المنكدر عن جابر بن عبد الله رضي الله عنهما انه قال
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من انكر خروج المهدي فقد كفر بما انزل على محمد صلى الله عليه وسلم ومن انكر على نزول عيسى بن
مريم عليه الصلوة والسلام فقد كفر ومن انكر خروج الدجال فقد كفر ومن لم يؤمن بالقدر خيره وشره
من الله سبحانه فقد كفر فان جبرئيل عليه السلام اخبرني بان الله تعالى يقول من لم يؤمن بالقدر خيره
وشره من الله فليتخذ ربا غيري قوله اللهم اجعلني من امة محمد اي فيهم كما في قوله سبحانه أروني ماذا
خلقوا من الارض اي فيها

القول في الاقطاب المحمديين

وقال الشيخ بعض العارفين رحمهم الله في الاقطاب المحمديين
ومنازلهم في الفصل الستاني في هجيرات الاقطاب ومقاماتهم المحمدية قال الله تعالى عن الملائكة
والملأ الاعلى وما منا الا له مقام معلوم وقال عز من قائل يا اهل يثرب لا مقام لكم وصل اهل
باب الاقطاب قوله صلى الله عليه وسلم كلكم راع الحديث حتى الانسان على جوارحه وجميع قواه الظاهرة و
الباطنة واعلم ان الامور كثيرة مختلفة في العالم وكل شيء يدور عليه امر ما من الامور فذلك الشيء قطب
ذلك الامر وما من شيء الا وهو مركب من روح وصورة فلا بد ان يكون لكل قطب روح وصورة فروحه يدور
عليه روح ذلك الامر وصورته تدور عليه صورة ذلك الامر فمن جملة اصناف العالم الاناسي وهم المقصودون
من وجود العالم فالقصد بوجود العالم عبادة الله تعالى اعني عبادة العرفان الحادث لكمال الوجود في غير انه
كل صنف من اصناف العالم تام غير كامل وما كمل الا بهذه النشأة الانسانية الكاملة وما عدا
الكاملة فهو الانسان الحيوان والاقطاب هم الكمل ثم ان الله تعالى جعل العالم الحسي والجني الجسماني بين منزلين
منزل الدنيا ومنزل الآخرة وجعل سكانهما الانس والجن والمعتبر فيهما الانس والمعتبر من الانس
الكمل لا غير وهم الذين ذكرهم الله لا يزيدون عليه في نفوسهم وفي خلواتهم بالالسن واما في
العموم فلا اله الا الله ثم بعدها انواع الذكر فعم بهذا الصنف المقصود من العالم اولا الدار
الدنيا وجعل سكانها فيها باجال مسماة ينتهون اليها ثم ينتقلون عند فراغ مدتهم
الى الدار الآخرة ومنهم من ينتقل بموت ومنهم من ينتقل بالشهادة والشهيد افضل من بعض الموتى
ثم ان الله تعالى جعل الصنف الانساني في الدنيا امما كثيرة وجعل فيهم الفاضل والافضل

وابن عربي

منها

سكانهم

دختم

في الاقطاب والافراد المحمديين

وختم الامم بامة محمد صلى الله عليه وسلم وجعلهم خير امة اخرجت للناس فلا رسول بعده صلى الله عليه وسلم يشرع
ولا شريعة بعد شريعته تنزل من عند الله عز وجل الا ما قرره شرعه من اجتهاد علماء امته في استنباط الاحكام
من كتابه وسنة نبيه صلى الله عليه وسلم وقياس الفرع على الاصل هو المستنبط الذي يثبت بالاجتهاد وجعله الفقهاء
رحمهم الله اصلا رابعا كما جعلوا الاجماع اصلا ثالثا وهو اجماع الصدر الاول رضي الله عنهم وقالوا انهم
رضي الله عنهم ما اجمعوا على امر الا ولا بد ان يعرفوا فيه نصا يرجعون فيه اليه الا انه ما وصل الينا مع قطعنا
فانه من المحال ان يجتمعوا على حكم لا يكون لهم فيه نص لان نظرهم وفطرهم مختلفة فلا بد من الاختلاف وقد اجمعوا
على امر فذلك الحكم مقطوع به عندنا انهم فيه على نص من الرسول صلى الله عليه وسلم فلما كان الامر على ما
قررناه في هذا الفصل اشتغلنا بذكر الاقطاب المحمديين لكون محمد صلى الله عليه وسلم سيد الناس يوم القيمة وامته الامر
الآخرون الاولون فاعتبرنا من الرسل محمدا صلى الله عليه وسلم وعلى اخوانه من الانبياء والمرسلين ومن الامم امته
صلى الله عليه وسلم واعلم ان الاقطاب المحمديين على نوعين اقطاب بعد بعثته واقطاب قبل بعثته فالاقطاب الذين كانوا
قبل بعثته صلى الله عليه وسلم هم الرسل وهم ثلاثمائة وثلثة عشر رسولا صلوات الله وسلامه عليهم اجمعين واما
الاقطاب من امته الذين كانوا بعد بعثته صلى الله عليه وسلم الى يوم القيمة فهم اثنا عشر قطبا والختمان
خارجان عن هؤلاء الاقطاب فهما من المفردين واما منازل الاقطاب المحمديين الذين هم الرسل صلوات الله
وسلامه عليهم اجمعين فلا سبيل لنا الى الكلام على منازلهم فان كلامنا عن ذوق ولا ذوق لنا في مقامات
الرسل عليهم الصلوة والسلام وانما اذواقنا في الوراثة خاصة فلا يتكلم في الرسل الا رسول وفي الانبياء الا نبي
او رسول ولا في الوارثين الا رسول او نبي او ولي او من هو منهم هذا هو الادب الالهي وعيسى بن مريم صلى الله
على نبينا وعليه ان سئل عن ذلك في آخر الزمان فهو يترجم عنهم وعن تفاضلهم فانه رسول الله منهم
واما نحن فلا سبيل لنا الى ذلك فكلامنا في اقطاب الامم الذين هم ورثة انبيائهم ورسلهم وفي اقطاب
هذه الامة المحمدية المتاخرة المنعوتة بالخيرية على جميع الامم السالفة فاقطاب هذه الامة المختارة مقدمون على
الاقطاب المتقدمين في الامم السالفة اعني الاقطاب الوارثين المتبعين آثار رسلهم ثم نرجع ونقول ان اقطاب
هذه الامة المحمديين على اقسام مختلفة وما اعني بالاقطاب الذين لا يكون في كل عصر منهم الا واحد انما نذكر ذلك

في الاثنى عشر قطبا وانما نذكر في اقطاب المحمديين كل من دار عليه امر جماعة من الناس في اقليم او جهة كالابدال
في الاقاليم السبعة لكل اقليم بدل هو قطب ذلك الاقليم وكالاوتاد الاربعة لهم اربع جهات يحفظ الله
تعالى بهم من شرق وغرب وجنوب وشمال وكاقطاب القرى فلا بد في كل قرية من ولي الله تعالى هو قطبها
به يحفظ الله تعالى تلك القرية سواء كانت تلك القرية كافرة او مؤمنة وكذلك اصحاب المقامات فلا بد
للزهاد من قطب يكون المدار عليه في الزهد في اهل زمانه وكذلك في التوكل والمحبة والمعرفة وسائر المقامات
والاحوال لا بد في كل صنف من قطب يدور عليه ذلك المقام **ولقد** اطلعني الله تعالى على قطب المتوكلين
فرايت التوكل يدور عليه كانه الرحا حين يدور على قطبها رايته ببلاد الاندلس كان قطب التوكل في زمانه
عاينته وصحبته بفضل الله عز وجل وكشف لي ولما اجتمعت به عرفته بذلك فتبسم وشكر الله تعالى وكذلك
اجتمعت بقطب الزمان سنة ثلث وتسعين وخمسمائة بمدينة فاس اطلعني الله تعالى عليه في واقعة عرفني به
فاجتمعنا يوما ببستان بمدينة فاس وهو في الجماعة لا يؤبه له يحضر في الجماعة وكان غريبا من اهل
بجاية اشل اليد وكان في المجلس معنا شيوخ من اهل الله معتبرون في طريق الله عز وجل وكانت تلك الجماعة
باسرها اذا حضروا ايتادبون معنا فلا يكون المجلس الا لنا ولا يتكلم احد في علم الطريق فيهم غيري ان تكلموا
فيما بينهم رجعوا فيها الي فوقع ذكر الاقطاب وهو في الجماعة فقلت لهم يا اخواني اني اذكر لكم في قطب
زمانكم عجبا فالتفت الي ذلك الرجل الذي اراني الله تعالى في مناي انه قطب الزمان وكان يختلف الينا كثيرا
ويحبنا فقال لي قل ما اطلعك الله تعالى عليه ولا تسم الشخص الذي عين لك في تلك الواقعة وتبسم وقال الحمد لله
فاخذت اذكر في الجماعة ما اطلعني الله تعالى عليه من امر ذلك الرجل فتعجب السامعون ولم اسميه ولا عينته
وبقينا في طيب مجلس مع اكرم اخوان الى العصر ولا ذكرت للرجل انه هو فلما انقضت الجماعة جاء ذلك
القطب وقال جزاك الله سبحانه خيرا ما احسن ما فعلت حيث لم تسم الشخص الذي اطلعك الله عليه والسلام
عليك ورحمة الله وبركاته وكان سلام وداع ولا علم لي بذلك فما رايته بعد ذلك في المدينة الى الآن
فالاقطاب المحمديون هم الذين ورثوا محمدا صلى الله عليه وسلم فيما اختص به من الشرائع والاحوال مما لم يكن في
شرع تقدمه ولا في رسول تقدمه فان كان في شرع تقدم شرعه وهو من شرعه او في رسول قبله وهو فيه طبق

فلا بد في كل قرية من ولي الله تعالى هو قطبها به يحفظ الله تعالى تلك القرية

في باب

الطريقه

الله

الله علیه وسلم فذلک الرجل وارث لذلک الرسول المخصوص لکن من محمد صلی الله علیه وسلم فلا ینسب الا الی
ذلک الرسول وان کان فی هذه الآیة فیقال فیه موسوی او عیسوی او ابراهیمی وما کان من رسول او نبی
ولا ینسب الی محمد صلی الله علیه وسلم الا من کان بمثابة ما قلنا مما اختص محمد صلی الله علیه وسلم ولیس عم فی الاختصاص
من عدم التقیید بمقام یتمیز به فما تمیز المحمدی الا بانه لا مقام له بعینه فمقامه ان لا مقام له ومعنی ذلک ما
نبینه وهو ان الانسان قد یغلب علیه عادته فلا یعرف الا بها وینسب الیها ویتعین بها فالمحمدی
نسبة المقامات الیه نسبة الاسماء الی الله تعالی فلا یتعین فی مقام ینسب الیه بل هو فی کل نفس وفی کل زمان
وفی کل حال بصورة ما یقتضیه ذلک النفس او الزمان او الحال فلا یستمر تقییده فان الاحکام الالهیة
تختلف فی کل زمان فیختلف باختلافها فانه عز وجل کل یوم هو فی شان فکذلک المحمدی وهو قوله تعالی
ان فی ذلک لذکری لمن کان له قلب ولم یقل عقل فیقیده والقلب ما سمی قلبا الا لتقلبه فی
الاحوال والامور دائما مع الانفاس فمن عباد الله عز وجل من یعلم ما یتقلب فیه فی کل نفس
ومنهم من یغفل عن ذلک فالقطب المحمدی او المفرد هو الذی یتقلب مع الانفاس علما کما یتقلب معها
حالا لکل واحد من خلق الله عز وجل فما زاد هذا الرجل الا بالعلم بما یتقلب فیه وعلیه لا بالتقلیب فان التقلب امر
یسری فی العالم کله وفیه ولکن اکثر الناس لا یعلمون ذلک علی التفصیل والتعیین وان علموه علی الاجمال
فما نزلهم عما قدر علمهم فیما یتقلبون فیه علیه والله تعالی یقول الحق وهو یهدی السبیل وشرح هذا الباب
وبسطه یطول فرأینا الاقتصار علی ما ذکرناه وادمنا الیه توضیحا وفی ذکرنا بعضا تبین
مقاماتهم والله سبحانه ولی التوفیق **ومن کلامه** ایضا رحمه الله فی الفصل الاول فی المعارف فی الباب
الرابع عشر من هذا الفصل وفی هذا الباب معرفة اقطاب الامم المکملین من آدم علیه الصلوة والسلام الی محمد
صلی الله علیه وسلم ومعرفة قطب الاقطاب وهو الحضرة المحمدیة صلی الله علیه وسلم اما اقطاب الامم المکملین فی غیر هذه الامة
ممن تقدمنا بالزمان فجماعة ذکرت لی اسمائهم باللسان العربی لما شهدتهم ورأیتهم فی حضرة
برزخیة وانا بمدینة قرطبة فی مشهد قدسی وسأذکر فی هذا الکتاب اذا جاءت اسماء هؤلاء ما اختصوا به
من العلم ونذکر لکل واحد منهم مسئلة ان شاء الله تعالی ویجری ذلک علی لسانی فما ادری ما یفعل الله سبحانه بی

وفی توضیح مقاصد وقصد
نسخه

واما القطب الواحد فهو روح محمد صلى الله عليه وسلم وهو الممد لجميع الانبياء والرسل صلوات الله وسلامه عليهم
اجمعين والاقطاب من حين النشأة الانسانية الى يوم القيمة قيل له صلى الله عليه وسلم متى كنت نبيا
فقال صلى الله عليه وسلم كنت وآدم بين الماء والطين ولهذا الروح المحمدي صلى الله عليه وسلم مظاهر في العالم اكمل
مظهره في قطب الزمان وفي الافراد وفي ختم الولاية المحمدي وختم الولاية العامة الذي هو عيسى
عليه الصلاة والسلام ولا سبيل ان يتعبد الله تعالى احد بشريعة ناسخة لهذه الشريعة المحمدية وان
عيسى عليه الصلاة والسلام اذا نزل ما يحكم الا بشريعة محمد صلى الله عليه وسلم فله يوم القيمة حشران يحشر
مع الرسل رسولا ويحشر معنا وليا تابعا اكرامه الله تعالى والياس بهذا المقام على سائر الانبياء عليهم السلام
ومن كلام من تبعه من المشائخ رحمه الله قبل انقطاع النبوة قد يكون القائم بالمرتبة
القطبية نبيا ظاهرا وقد يكون وليا خفيا وعند انقطاع النبوة انتقلت القطبية الى الاولياء
مطلقا وقطب الاقطاب هو الحقيقة المحمدية وهو صورة الاسم الجامع الالهي والاسم الجامع
ربها ومنه الفيض على جميع الاسماء فالقطب الذي عليه مدار امور العالم وهو مركز دائرة الوجود وهو الحقيقة
المحمدية صلى الله عليه وسلم وهو واحد باعتبار حكم الوحدة ومتعدد باعتبار حكم الكثرة وكل نبي من آدم الى
محمد عليهما الصلوة والسلام مظهر من مظاهر نبوته وكان الرسول صلى الله عليه وسلم سابقا على جميع الانبياء من حيث
الحقيقة متاخرا عنهم من حيث الصورة كما قال صلى الله عليه وسلم نحن الآخرون السابقون وقال صلى الله
عليه وسلم كنت نبيا وآدم بين الماء والطين وفي رواية بين الروح والجسد اي لا روحا ولا جسدا هكذا
فسر المحققون واودعه الشيخ الكبير شهاب الحق والدين عمر بن محمد السهروردي قدس الله تعالى روحه في متن
كتابه المسمى بالرشف وقيل بين الماء والطين اي بين العلم والجسم وقال بعض الكبراء العارفين
رحمهم الله في ذلك الفصل وهو الفصل السادس في معرفة الاقطاب ومقاماتهم المحمدية في الباب الثالث
والستين واربعمائة في معرفة الاثني عشر قطبا الذين يدور عليهم عالم زمانهم قال الله تعالى لنبيه
صلى الله عليه وسلم قل هو الله احد وعرفه فقال سبحانه ولله الاسماء الحسنى فادعوه بها وذروا الذين
يلحدون في اسمائه يقول سبحانه يميلون عن اسمائه لا بل القول يميلون في اسمائه الى غير الوجه الذي قصد بها سبحانه

ما كانوا يعملون في ذلك كل بحزب بما مال اليه فيما اوحينا يقول اتبع ما اوحي اليك من ربك ولا تمل
ميلهم فاني خلقتك متبعًا لا متبَعًا اسم مفعول لا اسم فاعل وكذلك قال سبحانه له عند ذكر
الانبياء عليهم الصلوة والسلام فبهديهم اقتده لا بهم وهداهم ليس سوى شرع الله سبحانه فقال شرع
لكم من الدين ما وصى به نوحًا وذكر من ذكر فكان الشارع لنا الله الذي شرع لهم فلو اخذ صلى الله
عليه وسلم عنهم لكان تابعا فافهم ● فاقطاب هذه الامة اثنا عشر قطبًا عليهم مدار هذه الامة كما ان
مدار العالم الجسماني على اثني عشر برجا واما المفردون فيكثرون والختمان منهم اي من المفردين فما هما
قطبان وليس في اقطاب الامة من هو على قلب محمد صلى الله عليه وسلم والختم منهم اعني خاتم الاولياء الخاص واما
الاقطاب الاثنا عشر فهم على قلوب الانبياء عليهم الصلوة والسلام فالواحد منهم على قلب وان شئت
قلت على قدم وهو اولى فاني هكذا رايته في الكشف باشبيلية وهو اعظم في الادب مع الرسول
والادب بمقامنا وهو الذي ارتضيه لنفسي ولعباد الله عز وجل فنقول ان الاول اعني واحدا منهم على قدم
نوح عليه الصلوة والسلام والثاني على قدم ابرهيم الخليل عليه الصلوة والسلام والثالث على قدم موسى عليه الصلوة والسلام
والرابع على قدم عيسى عليه الصلوة والسلام والخامس على قدم داود عليه الصلوة والسلام والسادس على قدم سليمان عليه الصلوة
والسلام والسابع على قدم ايوب عليه الصلوة والسلام والثامن على قدم الياس عليه الصلوة والسلام والتاسع على قدم
لوط عليه الصلوة والسلام والعاشر على قدم هود عليه الصلوة والسلام والحادي عشر على قدم صالح عليه الصلوة والسلام
والثاني عشر على قدم شعيب عليه الصلوة والسلام ورايت جميع الرسل والانبياء عليهم الصلوة والسلام
كلهم مشاهدة عين وكلمت منهم هودًا عليه الصلوة والسلام اخا عادٍ دون الجماعة ورايت المؤمنين كلهم
مشاهدة عين ايضًا من كان منهم ومن يكون الى يوم القيمة اظهرهم الحق سبحانه لي في صعيد واحد في زمانين
مختلفين وصاحبت من الرسل وانتفعت بهم سوى محمد صلى الله عليه وسلم جماعة منهم ابراهيم الخليل
عليه الصلوة والسلام قرأت عليه القرآن وعيسى عليه الصلوة والسلام تبت على يده وموسى عليه ليب
الصلوة والسلام اعطاني علم الكشف والايضاح وعلم تقليب الليل والنهار فلما حصل عندي زال الليل
وبقي النهار في اليوم كله ولم تغرب لي شمس ولا طلعت فكان لي هذا الكشف اعلامًا من الله تعالى انه لا حظ لي في الشقاء

فاقطاب هذه الامة اثنا عشر قطبا.

في الآخرة وهو عليه الصلوة والسلام سألته عن مسألة فعرفني بها فوقعت في الوجود كما عرفني
بها عاشرت من الرسل محمدا صلى الله عليه وسلم وابراهيم وموسى وعيسى وهودا وداود عليهم الصلوة والسلام
وما بقي فرؤية لا صحبة ❁ واعلم ان كل قطب من هؤلاء الاقطاب له اللبث في العالم ولدعوتهم آجال
مخصوصة منتهى تنتهي اليها ثم تنسخ بدعوة أخرى وأعني بدعوتهم ما لهم من الحكم والتأثير في العالم
وهجيراهم واحد وهو الله الله بسكون الهاء وتحقيق الهمزة ما لهم هجير سواه ومن عدا هؤلاء الاقطاب
من اقطاب القرى والجهات والاقاليم وشيوخ الجماعات فأنواع كثيرة وهي التي اذكر منها في هذا الفصل
ما تيسر وما اذكر ذلك الا لاجل نتيجة ذلك الذكر لمن داوم عليه على الحال المعروفة في الذكر في الذاكرين الله
كثيرا والذاكرات ولو لم اقصد ذلك لم يكن في ذكري وتعييني له في هذا الكتاب منفعة فلنذكر اولا من
احوال هؤلاء الاقطاب الاثني عشر ما تيسر مع احدية هجيراهم فذلك هو هجير القطبية وانما تتوحد لتوحد مقام القطبية
لا هجير الشخص ولكل واحد منهم هجير في اوقات خلاف هذا وقال صلى الله عليه وسلم لا تقوم الساعة حتى لا يبقى في
الارض من يقول الله الله يريد صلى الله عليه وسلم لا يبقى قطب يكون عليه هذا العالم ولا مفرد يحفظ الله سبحانه
بهمته العالم وان لم يكن قطبا فلا تقوم الساعة الا على شرار الناس فاما احد الاقطاب من هؤلاء الاثني عشر
فهو على قدم نوح عليه الصلوة والسلام فله من سور القرآن سورة يس فان لكل قطب من هؤلاء الاثني عشر
سورة من القرآن وقد يكون لمن سواهم من الاقطاب الذين ذكرناهم السورة من القرآن والآية الواحدة
من القرآن وقد يكون للواحد منهم ما يزيد على السورة وقد يكون منهم من له القرآن كله كابي يزيد البسطامي
رحمه الله ما مات حتى استظهر القرآن فلنذكر ما يختص به هؤلاء الاثني عشر من سور القرآن وهذا
القطب الواحد له سورة يس وهو اكمل الاقطاب حكما جمع الله سبحانه له بين الصورتين الظاهرة والباطنة
فكان خليفة في الظاهر بالسيف وفي الباطن بالهمة ولا اسميه ولا اعينه فاني نهيت عن ذلك
ومنعت عن تعيينه باسمه وليس في جماعة هؤلاء الاقطاب الاثني عشر من اوتي جوامع ما تقتضيه القطبية
غير هذا كما اوتي آدم عليه الصلوة والسلام جميع الاسماء وكما اوتي محمد صلى الله عليه وسلم جوامع الكلم ولو كان ثمة
قطب على قدم محمد صلى الله عليه وسلم لكان هذا القطب الا انه ما ثمة احد على قدم محمد صلى الله عليه وسلم الا البعض

الافراد الاكابر ولا يعرف للافراد عدد وهم اخفياء فى الخلق علماء بالله عز وجل لا يدخل عليهم فى علمهم شبهة
تحيرهم فيما علموه بل هم على بينة من ربهم عز وجل هذا حال الافراد فلنرجع الى ذكر هذا القطب
فنقول فاما حال هذا القطب فله التاثير فى العالم ظاهرا وباطنا فشيد الله تعالى به هذا الدين واظهره
بالسيف وعصمه من الجور وحكم بالعدل الذى هو حكم الحق سبحانه فى النوازل وربما يقع فيه من خالف حكمه
من اهل المذاهب فوالله لا يكون داعيا الى الله الا من دعا على بصيرة لا من دعا على ظن وحكم به لا جرم
ان من هذه حاله حجر على ائمة محمد صلى الله عليه وسلم ما وسع الله تعالى عليهم بل شرع الله تعالى اوسع وحكمه
اجمع وانفع ولهذا القطب مقام الكمال فلا يقيده نعت هو حكيم الوقت لا يظهر الا بحكم الوقت
وبما يقتضيه حال الزمان فله السيادة والارادة بحكمه **وفيه عشر خصال الخصلة**
الاولى الحلم مع القدرة لان له الفعل بالهمة فلا يغضب لنفسه ابدا واذا انتهكت محارم الله
فلا يقوم شئ لغضبه فهو يغضب لله عز وجل **و**الخصلة الثانية الاناءة فى الامور التى يحمدها الله عز
وجل الاناءة فيها مع المسارعة الى الخيرات فهو يسارع الى الاناءة ويعرف موطنها **و**الخصلة
الثالثة الاقتصاد فى الاشياء فلا يزيد على ما يطلبه الوقت شيئا فان الميزان بيده يزن به
الزمان والحال فيأخذ من حاله لزمانه ومن زمانه لحاله فيخفض ويرفع **و**الخصلة الرابعة
التدبير وهو معرفة الحكمة فيعلم المواطن فيتلقاها بالامور التى يطلبها المواطن كما فعل ابو دجانة رضى
الله عنه حين اعطاه النبى صلى الله عليه وسلم السيف بحقه فى بعض غزواته فمشى به الخيلاء بين الصفين فقال
رسول الله صلى الله عليه وسلم وهو ينظر الى زهوه هذه مشية يبغضها الله ورسوله الا فى هذه المواطن
فصاحب التدبير ينظر فى الامور قبل ان يبرزها فى عالم الشهادة فله التصرف فى عالم الغيب فلا ياخذ من المعانى
الا ما يقتضيه الحكمة فهو الحكيم الخبير فما ينبغى ان يبديه مجملا ابداه مجملا وما ينبغى ان يبديه مفصلا ابداه
مفصلا وما ينبغى ان يبديه محكما ابداه محكما وما ينبغى ان يبديه متشابها ابداه متشابها **و**الخصلة
الخامسة التفصيل وهو ان يعلم ما يقع به الامتياز بين الاشياء مما يقع به الاشتراك فيما يرجع الى الاسماء الالهية لغوية
التشبيه كالعليم والخبير والحكيم والمحصى والمحيط وكلها من اسماء العلوم ومعنى العليم غير ان بين كل واحد وبين الآخر دقيقة

القول فى خصال القطب

وحقيقة يمتاز بها عن الثاني وهكذا في كل اسم يكون بينه وبين غيره مشاركة والخصلة السادسة العدل
وهو مستعمل في الحكومات والقسمة والقضايا وايصال الحقوق الى اهلها وهو في الحقوق شبيه بما ذكر الله سبحانه
عن نفسه انه اعطى كل شئ خلقه ثم هدى وقال سبحانه قد علم كل اناس مشربهم ويتعلق به علم الجزاء في
الدارين والعدل بين الجناية والحد والتعزير والخصلة السابعة الادب وهو العلم الذي يحصر من البساط
ومنحه المجالسة والشهود والحديث والخلوة والمعاملة بما عند الحق سبحانه في المواطن والعلم بجوامع الخيرات
كلها في كل عالم فهذا وامثاله هو الادب والخصلة الثامنة الرحمة ومتعلقها منه كل مستضعف
وكل جبار فيتنزل لكل جبار برحمته ولطفه من جبروته وكبريائه وعظمته بالبشر مؤنة في لين وعطف
وحنان والخصلة التاسعة الحياء فيستحي من الكاذب عن كذبه ويظهر له الصدق من صدقه في قوله ولا يظهر
له الصدق من تعامي عنه حتى يعتقد فيه الكاذب انه قد مشى عليه حديثه وانه جاهل بمقامه بما جاء به ثم يعاقي
لا يكون في حقه عند ربه الا واسطة خير يدعو له بالتجاوز فيما بينه وبين الله تعالى عند الوقوف والسؤال
يوم القيمة وقد ورد في الخبر ان الله تعالى يدعو يوم القيمة بشيخ فيقول له ما فعلت فيقول من باب القربات
ما شاء الله تعالى والله يعلم انه الكاذب في قوله فيامر به الى الجنة فيقول الملائكة يا رب انه كذب فيما
ادعاه فيقول الحق سبحانه قد علمت ذلك ولكني استحييت منه ان اكذب شيبته وما اوصل الينا رسول الله
صلى الله عليه وسلم هذا الخبر عن الله عز وجل الا لنكون بهذه الصفة فنحن احق بها لحاجتنا ان يعاملنا
الحق سبحانه بها والخصلة العاشرة الاصلاح وعظمه اصلاح ذات البين وهو قوله تعالى واصلحوا
ذات بينكم وقد ورد في الخبر ان الله تعالى يصلح بين عباده يوم القيمة فيوقف الظالم والمظلوم بين
يديه للحكومة والانصاف ثم يقول لهما ارفعا رؤسكما فينظران الى خير كثير فيقولان لمن هذا الخير
فيقول الله سبحانه لمن اعطاني الثمن فيقول المظلوم يا رب ومن يقدر على ثمن هذا فيقول الله سبحانه
انت بعفوك عن اخيك هذا فيقول المظلوم يا رب قد عفوت عنه فيقول سبحانه خذ بيد اخيك فادخلا الجنة ثم
تلا رسول الله صلى الله عليه وسلم فاتقوا الله واصلحوا ذات بينكم فان الله يصلح بين عباده يوم القيمة
واما القطب الثاني من الاقطاب الاثني عشر فهو على قدم الخليل ابرهيم عليه

الصلوة والسلام وهو الذي له سورة الاخلاص التي حبه اياها ادخله الجنة وهو صاحب الحجة والدليل النظري
يكون له خوض في المعقولات فيصيب ولا يخطئ وذلك ان الناس قد اختلفوا في العلم الموهوب الذي من شانه
ان يدركه العاقل بفكره ويوصله اليه دليل النظر قال بعضهم مثل هذا العلم اذا وهبه الله تعالى لمن وهبه
وهبه بدليله فيعلم الدليل والمدلول ولا بد من ذلك ورايت اماما من ائمة المسلمين في اصول الدين
والفقه بمدينة فاس يقول بهذا القول فقلت له هذا ذوقك مذ اعطاك الحق سبحانه فذوقك صحيح
وحكمك غير صحيح بل قد يعطيه سبحانه العلم الذي لا يحصل الا بالدليل النظري ولا يعطيه دليله وقد يعطيه
اياه ويعطيه دليله كابراهيم الخليل عليه الصلوة والسلام قال الله تعالى وتلك حجتنا آتيناها ابراهيم
على قومه وهو اكمل من الذي يعطى العلم الذي يوصل اليه بالدليل ولا يعطى الدليل ولا يشترط تخصيص احد
دليل من دليل انما يعطي دليلا في الجملة فان الادلة على الشيء الواحد قد تكثر ومنها ما يكون
في غاية الوضوح ومنها ما يغمض كمحاجة ابراهيم الخليل عليه السلام في احياء الموتى واماتة الاحياء
وعدوله الى اتيان الشمس من المشرق الى ان ياتي بها خصمه من المغرب كلاهما دليل على المقصود
وهذا القطب من الدعاة الى الله تعالى بالامر الالهي مسكنه في الهواء في فضاء الجو في بيت جالس
على كرسي له نظر الى الخلق لا يزال تاليا عنده جماعة من اهل الله وخاصته كلامه في الاحدية
الالهية بالادلة النظرية وحصلها عن نظر ولكن هكذا وهبها الحق سبحانه له وحاله الحضور دائما
لم يشغل الله تعالى خاطره بما يوجب عنه الحيرة وقد تفرغ مع الله لقضاء حوائج الناس يعرف
الاسماء الالهية معرفة تامة اعطاه الله تعالى الرحمة بعباده والصلة لرحمه فساله عز وجل في رحم لم يحبه
الله تعالى اليه وهو ان ساله ان يرث مقامه عقبه فقال سبحانه له ليس ذلك اليك لا يكون مقام
الخلافة بالارث ذلك في العلوم والاحوال والاخلاق واما الخلافة فكل خليفة في قوم بحسب
زمانهم فان الناس في زمانهم اشبه منهم بآبائهم لا يعرف ان له هذه المرتبة الا من اعلمه الله تعالى
بذلك انما يدعو الى الله والله يعلم من يجيب يوم يجمع الله الرسل فيقول ماذا اجبتم قالوا لا علم
لنا انك انت علام الغيوب الآية وصدقوا وكذا هذا الامر فلا علم لاحد الا من يعلمه الله عز وجل

وما عدا هذه الطريقة الالهية في التعليم فانما هو غلبة ظن او مصادفة علم او جزم على وهم واما العلم
فلا فان جميع الطرق الموصلة الى العلم فيها شبهة لا تثق بها النفس الطاهرة التي اوقفها الله تعالى
على هذه الشبهة ان القطع بحصول علم منها الا بالطريقة الالهية وهي قوله تعالى ان تتقوا الله يجعل
لكم فرقانا وقوله تعالى خلق الانسان علمه البيان الآية فهو سبحانه يبين عما في نفسه ولهذا القطب
اسرار عجيبة **واما القطب الثالث** وهو على قدم موسى عليه السلام فسورته اذا جاء
نصر الله والفتح وهذا القطب كان من الاوتاد ثم نقل الى القطبية كما كان القطب الثاني من الائمة
ثم نقل الى القطبية وهو صاحب جهد ومكابدة اعطاه الله تعالى في النداء اثنى عشر الف علم ذوقا في
ليلة واحدة ومنزل النداء من اعظم المنازل وقد عيناه في فصل المنازل من هذا الكتاب
فمن علوم هذا القطب علم الافتقار الى الله عز وجل وهو علم شريف في الاسماء الالهية لها في ظهور آثارها السلطان
والعزة والممكنات قد يحصل فيها اثر يتضرر به عند ظهور الاثر فيها وقد ينتفع به وهو على خطر فبقاؤها
على حالة العدم احب اليها لو خيرت فاذا وجدت تقول كما نقل عن بعضها ليتني لم اخلق ليت عمر
لم تلده امه او ليتها كانت عاقرا والاسماء لها في ظهور آثارها السلطان والعزة والنعيم والابتهاج
وهي تشاهد من الحق الابتهاج الذاتي بالكمال وبانه منزه عن آثارها والتأثير بسببها لانه ما
زاد في نفسه علما بها لم يكن عليه فانها عطته العلم بشأنها اولا وبتلك الصورة توجد فبهذا العلم
وجد من تلك العلوم **واما القطب الرابع** وهو على قدم عيسى عليه الصلوة والسلام
فسورته من القرآن قل يا ايها الكافرون ولها ربع القرآن وهذا القطب من الضنائن
وله ستمائة مقام في كل مقام من العلوم ما شاء الله عز وجل واني شاهدت هؤلاء الاقطاب اشهدنيهم
الحق سبحانه وان كانوا قد درجوا من الدنيا **واما القطب الخامس** وهو على قدم
داود عليه الصلوة والسلام فسورته من القرآن اذا زلزلت الارض ولها نصف القرآن وله مقام
المحبة وله علم ثبوت المحبة الالهية والكونية وكان من الائمة فنقل الى القطبية ويقول هذا القطب ان الحب
ما ثبت وكل حب يزول فليس بحب او يتغير فليس بحب لان سلطان الحب اعظم من ان يزيله شيء

حتى ان الغفلة التي هي اعظم سلطان الحكيم على الانسان لها لا يتمكن لها ان تزيل الحب عن المحب ولا يتمكن للمحب
ان الغفل باحد عين محبوبه فذلك هو المحب وذلك هو الحب ٥ فذاك المحبة ما لا يزول ٭ وان الشفاء
له مستحيل ٭ فلا تركنن الى غير ذا ٭ ولا تصغين الى ما يقول ٭ فحب الله سبحانه حبنا الله سبحانه
وحب الحق سبحانه لا يتغير فحب الكون لا يتغير فقيل له قد رأينا من يستحيل مودته فقال تلك ارادة لا محبة اذ لو كانت
محبة تثبت لا ثارها تسمى ودا لثبوتها وثبوت حكمها وذلك انه ما في المحب لغير محبوبه فضلة من ذاته مجبتة
يتمكن للمزيل ان يدخل عليه منها هذا سبب ثبوتها فانه يشاهد عين محبوبه في كل شيء يشهده فلا يفقده فلو صح فلا الغفلة
للمحب ان يشهد غير محبوبه في عين ما يدخل عليه زال حبه هذا ليس بواقع في المحب فليتلبس على من هذه حالته
حكم الارادة بحكم الحب وما كل مريد محبا وكل محب مريد وما كل مراد محبوبا وكل محبوب مراد فمقام هذا القطب ما
ذكرناه وشانه عجيب وتفصيل حاله يطول ومذهبنا الاختصار **واما القطب السادس** الذي
على قدم سليمان عليه الصلوة والسلام فسورته الواقعة وسورة المجادلة وله توابع فهذه السورة وكذلك
الذي له سورة الاخلاص وهذا القطب اختص بعلم الحيوة والحيوان لا ياخذ حالا من احواله الا عن عرفه في جل هداه هدى الانبياء
عليهم الصلوة والسلام كما امر الله سبحانه نبيه صلى الله عليه وسلم قال اولئك الذين هدى الله فبهديهم اقتده وما قال
فبهم اقتده فعلمنا ان محمدا صلى الله عليه وسلم مساو لجميع من ذكر من الانبياء عليهم الصلوة والسلام ومن لم يذكرهم منهم
فان لكل نبي هدى كما قال سبحانه لكل جعلنا منكم شرعة ومنهاجا وهو سبحانه نصب الشرائع واوضح
المنهاج وجمع ذلك كله في محمد صلى الله عليه وسلم فمن رآه فقد رأى جميع المقربين ومن اهتدى بهديه فقد اهتدى
بهدى جميع النبيين عليهم الصلوة والسلام ليس من الله بمستنكر ان يجمع العالم في واحد فهذا القطب من
القوم الذين يشاهدون الحق سبحانه في شيونه فينظرون الى ما له من شيون فيهم فيتلبسون بها منه فهم من
احوالهم على بصيرة فمثل هذا الرجل يكون مجهول الحال لان موطن الحق خفية لا يدركها الا من كان مقامه
التلبس بالشيون وقد اجمعنا على انه لا موجد الا الله تعالى وانه حكيم يضع الامور مواضعها ولا يتعدى بها
مواطنها فكل شيء ظهر في العالم فهو حكمة في موضعه فمن اعترض باعتراض الشرع فهو ناقل اعتراض الله عز وجل
فيما اعترض ما هو المعترض وذلك الاعتراض اذا وجد من الله تعالى يعلم صاحب هذا الذوق حكمته ومنزلته وصاحب هذا

الحال يأمر بالمعروف وينهى عن المنكر ويقيم الحدود وهو يشاهد حكمة ذلك كله ويراها في الشئون الإلهية المشهودة له
ولا يشاهدها إلا عند تكوينها خاصة هذا هو مقام صاحب الحال وهذا المقام قريب في غاية الظهور لكن الأعراض
والأهواء تمنع عن التعمل في تحصيله ولهذا القطب أحوال كثيرة وما ذكرت جميع أحواله وكذا في كل قطب
لأن في ذلك لا يفي به الوقت ويتسع فيه الخرق **وأما القطب السابع** وهو الذي على قدم أيوب
عليه الصلاة والسلام فسورته سورة البقرة وله هذا القطب العظمة بحيث يرى أن العالم لا يسعه لأن ذوقه
كونه وسع الحق قلبه وقد ورد في الخبر أن الحق سبحانه يقول ما وسعني أرضي ولا سمائي ولكن يسعني قلب
عبدي وما كل قلب يسع الحق سبحانه قال عز من قائل ولكن تعمى القلوب التي في الصدور فبين سبحانه مكان القلوب
فإذا كان مشهود العبد كون الحق سبحانه في قلبه فكما لا يسع العالم الحق لا يسع العالم أيضا هذا العبد فهذا سبب
شهوده ضيق العالم عنه وما رأيت من تحقق بهذا المقام وشهوده إلا رجلا بالموصل من أهل حديث الموصل كان
بهذه المثابة أطلعه الحق سبحانه على أمره ولم يطلعه على سره فيه وكان يطلب من يوضح له حاله فذكرني له
بعض الأئمة المدرسين بحلب في هذا الزمان الذي نحن فيه وهو سنة ثمان وعشرين وستمائة فطلب الاجتماع بنا فلما وصل
ذكر فأزلته وأوضحته له فسر عنه واستبشر وخرج وصح لي بحاله لما رآني فهمته فوجدته قد أخذ من مقام العظمة
بحظ وافر لكنه دون ذوق هذا القطب فيه لأنه أخبرني أن النخامة كانت تتردد في فيه لا يقدر أن يلقيها من فيه لأنه لا يرى
محلا تقع فيه خاليا وقد علم ما جاء في الأدب في إلقائها في الشرع وكان تحير ورأيت آخر مثله بإشبيلية
من بلاد الأندلس **و**روينا عن الحلاج رحمه الله أنه ذاق من هذا المقام حتى ظهر عليه منه حال المقام
وكان له بيت يسمى بيت العظمة إذا دخل فيه ملأه كله بذاته في عين الناظر حتى نسب إلى علم سيميا في ذلك
لجهلهم بما هو عليه أهل الله عز وجل من الأحوال والمتمكن في هذا المقام لا يظهر عليه بالحال ما يدل على أنه صاحب
هذا الذوق ولكن نعوته تجري بحكم هذا المقام لا الحال فإن الحال تعطي خرق العوائد وخرق العوائد قد لا يكون كرامة
من الله عز وجل للعبد فالمتكلم في مقام العظمة من يجهل حاله ولا يعرف فيعرف ما يعامل به ويحار الناظر فيه إلا أنه على
بينة من ربه وبصيرة من أمره فمن أراد أن يعرف أحوال هذا المقام فليتدبر آيات سورة البقرة آية آية بعد آية
حتى يختمها فهذا القطب مجموع آيها والله سبحانه الموفق **وأما القطب الثامن** وهو الذي على قدم

إلياس

الياس عليه الصلاة والسلام فسورته سورة آل عمران ومنازله بعدد آيها ولست اعني بقولي القطب الاول والثاني
والثالث ان هذا الترتيب بالزمان انما اريد به ترتيب العدد الى ان يكمل اثنا عشر قطبا فقد يكون الثاني عشر
وغيره هو الاول بالزمان وانما اعلمت بذلك لئلا يتوهم من اوقفه الله عز وجل واطلعه على العلم بازمان هؤلاء
الاقطاب فيرى هذا الترتيب الذي سقناه فيهم انه ترتيب ازمانهم فلذلك ثبت انه ترتيب العدد وحال هذا
القطب العلم بالمتشابه من كلام الله الذي لا يعلم تاويله الا الله فيعلمه هذا القطب باعلام الله تعالى خاصة
ولا يعلم ابدا الا باعلام الله عز وجل فيكون المتشابه عنده محكما في تشابهه فيعرف من اي وجه كان التشابه فيه كآيات
التشبيه كلها ولو وقع التشبيه من طريق ولا انه اللفظ المشترك الذي لا يكون الا المناسبة خفية فان
المناسبة في التشبيه جلية وفي الاشتراك خفية كالعين والمناسبة في العينية في كل مسمى بالعين خفية وهي عند
هذا القطب جلية باعلام الله عز وجل ومن هذا العلم تعلم ان النساء شقائق الرجال الا ترى ان حواء اخرجها الله
خلقت من آدم عليه الصلوة والسلام فلها حكمان حكم الذكورة بالاصل وحكم الانوثة بالعارض فهي من المتشابه
فان الانسان يجمع الذكر والانثى ومن ههنا يعرف لم حبب الله تعالى النساء الى نبينا محمد صلى الله عليه وسلم فمن احب
النساء حب النبي صلى الله عليه وسلم لهن فقد احب الله عز وجل ولقد كنت من اكره خلق الله للنساء في اول
دخولي في هذا الطريق وبقيت على ذلك نحوا من ثماني عشرة سنة الى ان شهدت هذا المقام وكان قد تقدم
عندي خوف المقت لذلك لما وقفت على الخبر النبوي ان الله تعالى حبب النساء الى نبينا صلى الله عليه وسلم فما احبهن طبعا ولكنه
صلى الله عليه وسلم احبهن بتحبيب الله عز وجل اياهن اليه صلى الله عليه وسلم فلما صدقت مع الله عز وجل في التوجه اليه سبحانه وتعالى
في ذلك من خوفي مقت الله سبحانه حيث اكره ما حببه الله عز وجل الى نبيه صلى الله عليه وسلم ازال عني ذلك بحمد الله
سبحانه وحببهن الي فانا اعظم الخلق شفقة عليهن وارعى لحقهن لاني في ذلك على بصيرة وهو عن
تحبيب الهي لا عن حب طبيعي وما يعلم قدر النساء الا من علم وفهم عن الله سبحانه ما قاله جعلنا الله تعالى واياكم
من اهل الفهم عن الله سبحانه والله سبحانه التوفيق **واما القطب التاسع** وهو الذي على قدم لوط عليه
الصلوة والسلام فسورته سورة الكهف وله العصمة والاعتصام وحال هذا القطب العصمة من كل ما يؤدي
الى سوء الادب الذي يبعد صاحبه عن البساط فهو محفوظ عليه وفيه ابدا وعلمه علم الاعتصام وقد عينه الله تعالى وحصره في من

وقته

الاعتصام به عز وجل والاعتصام بحبله سبحانه فقال عز من قائل واعتصموا بالله وقال سبحانه واعتصموا بحبل الله
جميعا وهذا القطب جمع بين هذين الاعتصامين والفرق بين الاعتصامين ان حبل الله هو الطريق الذي يعرج بك اليه وليس حبل الله
سوى ما شرعه وتفاضل فهم الناس فيه فمنهم ومنهم ولذلك فضل الله سبحانه بعضهم على بعض فمن لم يخط
طريقه فهو المعصوم والتمسك به هو الاعتصام وعليه حال المؤمنين الذين بلغوا الكمال في الايمان مثل هود الا انهم يعتصمون
بالله سبحانه في اعتصامهم بحبل الله وهو قوله سبحانه واياك نستعين واما الاعتصام بالله فهو قوله صلى الله عليه وسلم في
الاستعاذة واعوذ بك منك فانه سبحانه لا يقاومه شيء من خلقه فلا يستعاذ به الا منه فان الانسان الكامل حصل
في سمعه انه مخلوق على صورة الحق ولم يفرق بين الانسان الكامل وبين الانسان الحيوان تخيل ان الانسان لكونه
انسانا هو على الصورة لكن من هو انسان هو قابل للصورة اذا اعطاها لم يمتنع من قبولها فاذا اعطاها عند
ذلك يكون على الصورة ويعد في جملة الخلفاء فلا يتصرف من هو على الصورة الا تصرف الحق بها وتصرف الحق
سبحانه عين ما هو العالم عليه وانت تعلم ان العالم فيه ما ينكر وما يعرف وفي العالم مكلف وغير مكلف ولا يعرف
ما ينكر وما يعرف من العالم الا الخليفة وهو صاحب الصورة فالحق له حكم الانكار لا العبد لكن لا بد للعبد من الانكار
ان صح له هذا المقام فهو ينكر بالحق على حق الحق ولا ينال وحجته قائمة وهذا القطب التاسع هو الذي يقتله
الدجال ويدرك عيسى عليه الصلوة والسلام **واما القطب العاشر** وهو الذي على قدم هود عليه
الصلاة والسلام فسورته سورة الانعام وله الكمال والتمام ومنازله بعدد آيها ولهذا القطب علوم جمة منها علم
الاستحقاق الذي يستحقه كل مخلوق في خلقه وعلم ما يستحقه ذلك الخلق من المراتب ولا يتميز العالم العامل
من غيره الا باعطاء كل ذي حق حقه واعطاء كل شيء خلقه ومتى لم يعلم ذلك فهو جاهل بالحق ومتى علم
ولم يعمل فهو غير عاقل فلا بد لصاحب هذا المقام ان يكون تام العقل كامل العلم وهذا هو الحفظ الالهي
والعناية العظمى والسلوك على هذه الطريقة المثلى التي هي الطريقة الزلفى هو السلوك الاقوم فهذا
بعض علوم هذا القطب **واما القطب الحادي عشر** وهو الذي على قدم صالح
عليه الصلاة والسلام فسورته من القرآن سورة طه وله الشرف التام ومنازله بعدد آيها وهذا القطب
دون سائر الاقطاب شيء في هذه السورة فانها السورة التي يقرؤها الحق سبحانه في الجنة على عباده بلا واسطة وهذا القطب له

علوم جمة وهذا القطب هو نائب الحق سبحانه كما كان علي بن ابي طالب رضي الله عنه نائب رسول الله صلى الله عليه وسلم في تلاوة
سورة براءة على اهل مكة وقد كان بعث بها ابا بكر الصديق رضي الله عنه ثم دعا بعلي رضي الله عنه فامره
فلحق ابا بكر رضي الله عنهما فلما وصل الى مكة حج ابو بكر رضي الله عنه بالناس وبلغ علي رضي الله عنه سورة براءة
وتلاها عليهم نيابة عن رسول الله صلى الله عليه وسلم وهذا مما يدلك على صحة خلافة ابي بكر الصديق رضي الله عنه
ومنزلة علي رضي الله عنه **واما القطب الثاني عشر** وهو الذي على قدم شعيب عليه السلام
فسورته من القرآن سورة تبارك الذي بيده الملك وهي التي تجادل عن قاريها ومنازله العدد وآيها انظر
الى جد الهافي قوله سبحانه ما ترى في خلق الرحمن من تفاوت فارجع البصر هل ترى من فطور ثم ارجع
البصر كرتين ينقلب اليك البصر خاسئا وهو حسير ينبه بقوله كرتين على النظر في المقدمتين هل ترى من
فطور يعني من خلل يكون منه الدخل فيما يقيمه من الدليل ينقلب اليك البصر وهو النظر خاسئا بعيدا عن
النفوذ فيه بدخل او شبهة وهو حسير اي قد عيي وادركه العي وكل آية في هذه السورة تجري على هذا النسق
الى ان ختم بقوله سبحانه قل ارايتم ان اصبح ماؤكم غورا فمن ياتيكم بماء معين ولهذا القطب علم
البراهين وموازين العلوم ومعرفة الحدود وكله روح مجرد لطيف حاكم على الطبيعة مؤيد للشريعة بين اقرانه ضخم
الدسيعة يطعم ولا يطعم وينعم ولا ينعم الغالب عليه التفكر ليتذكر والدخول في الامور الواضحة ليتنكر فهو
المجهول الذي لا يعرف والنكرة التي لا تتعرف جمع لهذا القطب بين القوتين القوة العلمية والقوة العملية فهو
صنع لا يفوته صنعه بالفطرة وله في كل علم ذوق الهي من العلوم المنطقية والرياضية والطبيعية والالهية
وكل اصناف هذه العلوم عنده علوم الهية ما اخذها الا عن الله سبحانه وما رآها سوى الحق ولا راى لها دلالة
الا على الحق فكل علم او مسئلة من ذلك العلم له آية ودلالة على الله تعالى لا يعرف لها دلالة على غيره لاستغراقه
في الله عز وجل لانه مجذوب مراد لم يكن له تعمل فيما هو فيه بل وجد فيه انه هو ثم فتح عينيه فرأى في كل شيء وقد
احاط بما رأى فالزيادة التي يستفيدها انما هي في تفصيل ما رأى دائما ابدا لان كل مرئي في الوجود
فانما ينبوع دائم فلا يزال الافادة دائما وكل استفادة زيادة علم لم يكن عنده في معلوم لم يزل
عالما به شهودا له فهذا قد ذكرنا من احوال الاثني عشر قطبا ما يسر الله سبحانه ذكره على التساوي والله عز وجل

يقول الحق وهو يهدي السبيل فهو احد من هؤلاء الاقطاب الواحد من العدد وهو صاحب التوحيد الخالص والآخر الثاني
من العدد وهكذا كل واحد من العاشر والحادي عشر والمائة والثاني عشر والالف والمفرد له تركيب الاعداد
من احد عشر الى ما لانهاية له وذلك الافراد هم الذين يعرفون احدية الكثرة واحدية الواحد جعلنا الله
سبحانه واياكم ممن فهم عن الله عز وجل ما سطره في العالم من العلم به سبحانه الدال عليه عز وعلا انه ولي
الجواد الكريم المنان والله تعالى يقول الحق وهو يهدي السبيل ● ثم قال بعض الكبراء العارفين رحمهم الله في
الفصل السادس في المقامات والتهجيرات للاقطاب ومقاماتهم المحمدية وابواب هذا الفصل تتم الكتاب
والباب الذي يتم به الكتاب هو الباب الستون وخمسمائة في وصايا حكمية شرعية الهية ينتفع بها
المريد والواصل واغلب ما اودع رحمه الله هذا الكتاب ما فتح الله سبحانه عليه عند طوافه ببيته المكرم او قعوده
مراقبا في قبالته بحرمه الشريف المعظم وجعل هذا الكتاب ابوابا شريفة واودعها المعاني اللطيفة وهذا الكتاب
مبني على فصول ستة بعد الباب الثالث والستين واربعمائة في معرفة الاثني عشر قطبا الذين يدور
عالم زمانهم الباب الرابع والستون واربعمائة في حال قطب تهجيره لا اله الا الله قال الله عز وجل
فاعلم انه لا اله الا الله اعلم ان التهجير هو الذي يلازمه العبد من الذكر ما كان ولكل ذكر نتيجة لا يكون لذكر آخر
واذا عرض الانسان على نفسه الاذكار الالهية فلا يقبل منها الا ما يعطيه استعداده فاول ما فتح له في الذكر
قبوله له ثم لا يزال يواظب عليه مع الانفاس فلا يخرج منه نفس في يقظة ولا نوم الا به الا ان يهيتا فيه
وبعض ما ينتجه لا اله الا الله من العلم الالهي له ستة وثلاثون وجها يعطي كل وجه ما لا يعطيه الوجه الآخر ه
فكن من القوم حيث كانوا لله ولا تكن دونهم فتشقى فهم عباد الا اله صدقا لله رقوا من العلم كل مرقى +
ثم قال رحمه الله في الفصل السادس الباب الثاني وخمسمائة في معرفة حال قطب كان منزله لا تخونوا الله والرسول
وتخونوا اماناتكم وانتم تعلمون الآية واعلم ان الله سبحانه قد اعطاك امانة اخرى لتردها اليه كما اعطاك امانة
لتوصلها الى غيرك لا تردها اليه كالرسالة فان الله تعالى يقول يا ايها الرسول بلغ ما انزل اليك من
ربك واما ما يرد اليه عز وجل من الامانات فهو كل علم اتاك من العلوم التي اذا ظهرت بها في العموم ضن
من لا يسمعه منك بسمع الحق فاذا حصل لك مثل هذا العلم وحصل من كان الحق سمعه وبصره وجميع قواه

كبراء

وليس له

وليس هذا العلم فائدة إلهية فإنه ما يسمعه منك إلا السمع الحق سبحانه والحق على الحقيقة هو الذي يسمع فردت الأمانة
إليه تعالى وهو الذي أعطاكها وحصلت لهذا الشخص الذي الحق سمعه فائدة لم يكن يعلمها وكذلك من
خان الله في أهل الله تعالى فقد خان الله عز وجل وكل أمر بيدك أمرك الله عز وجل فيه أن ترده إليه فلم
تغفل فذلك من خيانة الله سبحانه وأما خيانة من خان رسول الله صلى الله عليه وسلم فهي فيما أعطاك الله
عز وجل من الآداب أن تعامل به رسول الله صلى الله عليه وسلم وهذه المعاملة هي عين أداء الأمانة إليه صلى الله عليه وسلم
فإذا لم تتأدب معه صلى الله عليه وسلم فما أديت أمانته إليه صلى الله عليه وسلم ومن خيانتك رسول الله صلى الله
عليه وسلم ترك ما سألك فيه من المودة في قرابته وأهل بيته فإنه وأهل بيته على السواء في مودتنا فيهم
فمن كره أهل بيته فقد كرهه فإنه صلى الله عليه وسلم واحد من أهل البيت ولا تبعض حب أهل البيت فإن الحب
ما تعلق إلا بالأهل لا بواحد بعينه فاعرف قدر أهل البيت فمن خان أهل البيت فقد خان رسول الله
صلى الله عليه وسلم ولقد أخبرني الثقة عندي بمكة قال كنت أكره ما يفعله الشرفاء بمكة في الناس
فرأيت فاطمة بنت رسول الله صلى الله عليه وسلم رضي عنها وهي معرضة عني فسلمت عليها وسألتها عن إعراضها
فقالت إنك تقع في الشرفاء فقلت لها يا سيدتي ألا ترين ما يفعلون في الناس فقالت أليس هم بني فقلت لها
تبت فأقبلت علي واستيقظت ٥ فلا تعدل بأهل البيت خلقا ✱ فأهل البيت هم أهل الشهادة ✱
فبغضهم من الإنسان خسر حقيقي وحبهم عبادة ✱ ومن خيانتك رسول الله صلى الله عليه وسلم المفاضلة
بين الأنبياء صلوات الله وسلامه عليهم مع علمنا بأن الله عز وجل فضل بعضهم على بعض كما قال سبحانه
ولقد فضلنا بعض النبيين على بعض الآية وقال عز من قائل تلك الرسل فضلنا بعضهم على بعض
الآية فلله سبحانه التفضيل بين عباده بما يشاء وليس لنا ذلك فإنا لا نعلم ذلك إلا بإعلام الله عز وجل فإن
ذلك راجع إلى ما في نفس الحق سبحانه منهم ولا يعلم أحد ما في نفس الحق سبحانه كما قال عيسى عليه الصلاة والسلام
تعلم ما في نفسي ولا أعلم ما في نفسك إنك أنت علام الغيوب ولا دخول هنا للمراتب الظاهرة
والتحكم وقد نهى النبي صلى الله عليه وسلم أن يفضل بين الأنبياء عليهم الصلاة والسلام وأن يفضله
صلى الله عليه وسلم عليهم إلا بإعلام إلهي وعين يونس عليه الصلاة والسلام وغيره فمن فضل من غير إعلام الله

واما خيانة الامانات عز وجل فقد خان رسول الله صلى الله عليه وسلم وتعدى ما حد له رسول الله صلى الله عليه وسلم فيتناولها قوله صلى الله عليه وسلم لا تعطوا الحكمة غير اهلها فتظلموها ولا تمنعوها اهلها فتظلموهم والخيانة ظلم فالحكمة امانة وخيانتها ان تعطيها غير اهلها وانت تعلم انه غير اهلها فرفع الله تعالى الحرج عمن لا يعلم الا انه سبحانه امره بان يتعرض لتحصيل العلم بالامور فلا عذر له في التخلف عن ذلك فما خان فيه قبل حصول العلم وهو متعمل في حصول العلم ودعا الوقت الى ذلك التصرف الخاص المسمى خيانة فانه غير مؤاخذ بتلك الخيانة ولا بالتفريط فانه في التعمل لتحصيل العلم والوقت حكم بما وقع به التصرف فمن كان له هذا الذكر فانه يحصل له به العصمة من الخيانة ويطلعه الله سبحانه على العلم بالاهلية في كل امانة بعناية هذا الذكر والله تعالى يقول الحق وهو يهدي السبيل

انی خصصت ببشر ليس يعلمه ✤ الا انا والذي في الشرع نتبعه ✤ هو النبي رسول الله خير فتى ✤ بالله نتبعه في ما يشرعه ●

ثم قال رحمه الله في الفصل السادس من الباب الخامس والخمسين وخمسمائة في معرفة السبب الذي منعني ان اذكر فيه بقية الاقطاب من زماننا هذا الى يوم القيمة **اعلم** وفقنا الله تعالى واياك ان الكتب الموضوعة لا تبرح الى ان يرث الله عز وجل الارض ومن عليها في كل زمان لا بد من وقوف اهل ذلك الزمان عليها ولا بد في كل زمان من وجود قطب عليه يكون مدار ذلك الزمان فاذا سميناه وعيناه قد يكون اهل زمانه يعرفونه بالاسم والعين ولا يعرفون رتبته فان لو لا انه اخفاها الله تعالى في خلقه فربما لا يكون ذلك القطب عندهم في نفوسهم بتلك المنزلة التي هو عليها في نفس الامر فاذا سمعوا في كتابي هذا بذكره اداهم الى الوقوع فيه فينزع نور الايمان من قلوبهم كما قال رحمه الله واكون انا السبب في مقت الله عز وجل اياهم فتركت ذلك شفقة مني على امة محمد صلى الله عليه وسلم وما انا في قلوب الناس ولا في نفس الامر ولا عند نفسي بمنزلة من يجب عليهم الايمان بي وبما جئت به ولا كلفني الله عز وجل اظهار مثل هذا فاكون عاصيا بتركه ولا هذه المسئلة بمنزلة قوله تعالى وقل الحق من ربكم فمن شاء فليؤمن ومن شاء فليكفر وبسط الرحمة على الكافة اولى من اختصاصها في حقنا وقد فعل مثل هذا الامام القشيري رحمه الله في رسالته حيث ذكر اوائل الرجال في اول الرسالة وما ذكر فيهم الحلاج للخلاف الذي وقع فيه

الموصوفة

حتى لا يتطرق بهم التهمة لمن وقع ذكره من الرجال في رسالته ثم انه ساق عقيدة الحلاج رحمه الله في التوحيد
في صدر الرسالة ليزيل بذلك ما في نفس بعض الناس منه من سوء الظن بطريقته والله تعالى يقول الحق وهو يهدي السبيل
لكل منع سبب ظاهر ٭ او باطن لا بد من كونه ٭ فصن وجود العقل عن فكره ٭ تجد وجود الحق في صونه ٭
ثم قال رحمه الله في الفصل السادس في المقامات الباب السادس والخمسين وخمسمائة في معرفة حال قطب
كان منزله تبارك الذي بيده الملك وهو من اشياخنا درج رحمه الله سنة تسع وثمانين وخمسمائة كان هذا النجيب
والمقام شيخنا ابي مدين رحمه الله وكان يقول ابدا سورتي من القرآن تبارك الذي بيده الملك وهي
مختصة بالامام الواحد من الامامين لها الزيادة دنيا في الدنيا والآخرة فاذا تكررت تضاعف على الذاكر نعم الله
تعالى به على عبده والناس على مراتب مختلفة ويكون ازديادهم على حسب مراتبهم ومقاصدهم فيه فمن كان من اهل المعاني
كانت زيادته من المعاني ومن كان من اهل الحس كانت زيادته من الحس قد علم كل اناس مشربهم فلو اعطي في
المزيد خلاف ما يعطيه مرتبته لم يقم به راسا فينسب الى سوء الادب واذا وافق رتبته وقع به الفرح منه والقبول
وزاد في الشكر فيضاعف له في المزيد ٭ ثم قال رحمه الله في الفصل السادس الباب السابع والخمسين وخمسمائة
في معرفة ختم الاولياء على الاطلاق اعلم وفقنا الله سبحانه واياك ان العبد لما كان من كرامة محمد صلى الله عليه وسلم
على ربه عز وجل ان جعل من امته رسلا ثم اختص من بين الرسل رسولا رفعه الله عز وجل اليه ثم ينزل وليا
خاتم الاولياء في آخر الزمان يحكم بشرع محمد صلى الله عليه وسلم في امته وليس بخاتم الاولياء الرسل
والانبياء عليهم الصلوة والسلام وختم الولاية المحمدي بختم ولاية الاولياء ليتميز المراتب بين ولاية الولي
وولاية الرسل فاذا نزل وليا فان خاتم الاولياء يكون ختما لولاية عيسى عليه الصلوة والسلام من حيث
ما هو من هذه الامة وعيسى يتقدمه بالزمان خاتم ولاية الاولياء ٭ ثم قال رحمه الله في الفصل السادس
الباب الثامن والخمسين وخمسمائة في معرفة الاسماء التي لرب العزة جل ذكره ما يجوز ان يطلق به اللفظ
عليه وما لا يجوز ثم قال رحمه الله في الفصل السادس الباب التاسع والخمسين وخمسمائة في معرفة اسرار
وحقائق من منازل مختلفة وهذا الباب هو كالمختصر لابواب هذا الكتاب لكل باب فيه قولنا من ذلك
ثم قال رحمه الله في آخر الفصل السادس الباب الموفي ستين وخمسمائة في وصية حكمية شرعية آلهية ينتفع

القول في معرفة ختم الاولياء

بها المريد السالك والواصل ومن وقف عليها ان شاء الله تعالى وهو آخر ابواب هذا الكتاب وهذا الباب بعض
الباب الذي قبله في الدفتر الاخير وهو له فقرة الثانية عشر من الرسالة المسماة بالفتوحات المكية واول هذه
الرسالة قوله رحمه الله الحمد لله الذي اوجد الاشياء عن عدم وعدمه واوقف وجودها على توجه كلمة وقوله
رحمه الله عن عدم وعدمه وعدم العدم وجود فالكون موجود له سبحانه بعلمه لسبق علمه به ولا قدم للكون
في قدم ازليته وذاته لان علمه سبحانه ليس محلا للكون ولا هو حال فيه واذا تحققت هذا فان شئت
قلت عن عدم وان شئت قلت عن وجود فقد علمتك بالامر على ما هو عليه والله سبحانه يقول الحق وهو
يهدي السبيل **قال** الشيخ الامام العارف ركن الحق والدين علاء الدولة احمد بن محمد بن احمد السمناني رحمه الله
في بعض رسائله انه سنح لي خاطر بين العشائين وقت اشتغالي بالذكر ان اصحاب الطريقة وان قلوا
وان كانوا قليلين في كل زمان كما جاء في القرآن وقليل ما هم وارباب الاباحة قد كثروا وقلت
المبالاة بالحلال والحرام في اللباس والطعام فيجب عليك ان تكتب مختصرا في تبيين المقامات التي
التي سلكها السالكون من اهل الطريقة في البداية والوسط والنهاية تعين فيه درجات المبتدي والمتوسط
والمنتهي ليكون تذكرة لارباب الطريقة وتبصرة لارباب الحقيقة ويمكن به التمييز بين السالك الصادق
والمدعي الكاذب وانا لم اكن من اهل السلوك ولست اهلا لان ابين مقاماتهم واعين درجاتهم ولكن اذا
خلا الغيضة من الاسد يتاسد فيها الثعلب فما التفت الى ما خطر ببالي لاشتغالي بالذكر وملالتي
عن الكتابة وسآمتي عن الاصحاب لتقصيرهم في فهم ما كتبت لاجلهم وقد كانت مؤلفاتي التي
جمعت لهم اكثر من المائة من المطول والموجز حتى اشتغلت نهار تلك الليلة بوردي من قراءة القرآن
وختمت القراءة بحمد الله سبحانه ومنه وابتدأت بالقراءة حتى وصلت الى الانفال وسجدت في آخر
الاعراف فوردت علي اشارة في اثناء السجود بامتثال الخاطر الذي خطر ببالي بين العشائين
كما ذكرته فالزمت نفسي ان اكتب بتوفيق الله تعالى مختصرا في تبيين المقامات وتعيين الدرجات
مما يسمح به الوقت ويلهمني فيه الحق ان شاء الله تعالى على الترتيب الذي سلكته من البداية الى النهاية والله
عز وجل الموفق للصواب والملهم لذوي الالباب جعلني الله سبحانه من متبعيهم في جميع الابواب فاعلم

خاطري

ايها الطالب اني اكتب المقامات المائة على الترتيب الذي كنت سلكت عليه ثم ابوبها اربعة ابواب
الباب الاول في الدرجات التي تحصل للسالك المبتدي في بداية كل مقام من المقامات المائة والباب الثاني
في الدرجات التي تحصل للسائر المتوسط في وسط كل مقام من المقامات المائة والباب الثالث في الدرجات
التي تحصل للطائر المنتهي في نهاية كل مقام من المقامات المائة والباب الرابع في قطب الدرجات وهو
الدرجة العاشرة التي تدور عليها الدرجات التسع وهي الدرجة المخصوصة بالقطب الطائر السابق

السائر

الذي سلك المقامات المائة مبتديا ومتوسطا ومنتهيا بالسلوك والسير والطير ثم جذب بالجذبات
الالوهية الى عالم اللاهوت وجعله وارثا لخاتم الانبياء عليه الصلوة والسلام وخليفة في امته
وللمبتدي يحصل في سلوكه في بداية كل مقام من المقامات ثلث درجات وللمتوسط ايضا يحصل في
سلوكه في وسط كل مقام من المقامات ثلث درجات وللمنتهي ايضا يحصل في سلوكه في نهاية كل
مقام من المقامات ثلث درجات وربما يتفق للمبتدي ان يسلك المقامات باسرها في درجة البداية
ويكون غافلا عن الوسط والنهاية وربما يتفق للطائر السالك ان يطير بعد السلوك والسير في
البدايات والاوساط الى عشرين مقاما من نهايات المقامات ثم يجذب بجذبة جلية الى مقام
القطب وهو غافل عن باقي المقامات وهؤلاء لا يصلحون للتربية والشيخية وان كانوا بالغين
مبلغ الرجال واصلين الى كعبة الوصال لان الشيخ المربي هو الذي سلك المقامات باسرها
سلوكا وسيرا وطيرا في البدايات والاوساط والنهايات اولا ثم شرف بالجذبة او شرف بالجذبة
اولا ثم رد الى عالم الشهادة ووفق للسلوك والسير والطير والجذبة ثانيا وكلاهما كاملان مكملان
واقفان على المهالك في المسالك

القول في ان الشيخ الذي يصلح للتربية والشيخية

والمقامات مائة والدرجات الف

المقامات مائة والدرجات الف

لان في كل مقام يحصل للمبتدي والمتوسط والمنتهي والقطب عشر درجات ثلثة للمبتدي وثلثة للمتوسط وثلثة
للمنتهي وواحد وهي قطب الدرجات وعاشرها مخصوصة بالقطب • واعلم ان العبور على هذه المقامات
والوصول الى هذه الدرجات لا يمكن الا بتصحيح البدايات ولو حصلت لاحد على سبيل الندرة درجة
من الدرجات في مقام من المقامات من غير تصحيح البدايات لا يحكم عليه لانه من النوادر ولا حكم على النوادر

فالواجب على المبتدي ان يعتزل الناس كلهم خيرهم وشرهم الا شيخه المسلك وحرم على المتوسط
صحبة اخوان السوء ولو صاحب اصحاب القلوب يجوز له والمنتهي مرخص مختار في الخلطة والعزلة و
القطب مامور بالصحبة ولا تجوز له العزلة البتة ولو اقتصر على صحبة ثلثة انفس يكون معذورا
وان مل عنهم يعاتب معاتبة عظيمة ولولا سوق كتاب الله عز وجل لانزل عن مرتبته وحط عن
درجته لاجل ملالته عنهم لان الله تعالى يريد ان يزرع بواسطته في قلوبهم القابلة المعارف المقصودة
من ايجاد الموجودات وبقاء العالم و اعلم ان البشرية لا تزول عن القطب وكيف يمكن ولهذا قال الله تعالى
في محكم كتابه لحبيبه صلى الله عليه وسلم قل انما انا بشر مثلكم وفي مرضه الاخير ما فاتت عنه صلى الله عليه وسلم
صلوة مفروضة قال الله تعالى واعبد ربك حتى يأتيك اليقين والمراد من اليقين ههنا الموت
بالاتفاق وكيف يتصور زوال البشرية مع وجود الاكل والشرب والنفس ولكن تنكسر بالموت الاختياري
شهوة النفس وتضعف قوتها حتى يشاهد ما في الغيب في النوم اولا ثم في الغيبة ثانيا وهي عبارة
عن حالة تحصل بين النوم واليقظة ثم في الواقعة ثالثا وهي عبارة عن حالة يطرء فيها على الشخص
في اليقظة ما كان غيبا عن الحاضرين الجالسين معه ومع هذا فهذه المشاهدة بالنسبة الى المشاهدة
تحصل له عند الموت كالمشاهدة التي حصلت عند الغيبة بالنسبة الى ما يشاهد في الواقعة
والمشاهدة الحاصلة عند الموت بالنسبة الى مشاهدة تحصل له في القيامة كالمشاهدة التي حصلت
في النوم بالنسبة الى ما يشاهده في الغيبة والمشاهدة الحاصلة في القيامة بالنسبة الى مشاهدة تحصل له
في الجنة كالمشاهدة التي حصلت للنائم بالنسبة الى ما يشاهد اليقظان الخبير وقد ذكر النبي صلى الله
عليه وسلم هذه الدرجات الاربع التي بنيت عليها الابواب الاربعة في الحديث الصحيح المشهور في
سؤال جبرئيل عليه الصلوة والسلام عن الاسلام والايمان والاحسان وعن الساعة وفي هذا الحديث
فوائد كثيرة واشارات جمة في الطريقة لاهل السلوك منها ان علم الساعة لا ينكشف الا في
المقام المحمود الذي قال الله تعالى لحبيبه صلى الله عليه وسلم في كلا فتهجد نافلة لك عسى ان يبعثك ربك
مقاما محمودا وقال صلى الله عليه وسلم انا والساعة كهاتين ومنها ان علم امارات الساعة مختص

بالقطب الذی ہو قریب بالمرتبة من صاحب المقام المحمود ولا یفطن لهذه الاشارات الا السالک السائر الطائر المجذوب المحبوب ومن هذه الاشارات فی قوله صلی الله علیه وسلم ان تلد الامة ربتها ای تلد النفس الانانیة الکاملة المستحقة للمرآتیة ومن هذه الاشارات ان رؤیة الملائکة لیس من سبیل الخیال لان الصحابة رضی الله عنهم باجمعهم رأوا صورة جبرئیل علیه الصلوة والسلام علی هیئة وحدة وزی واحد **وفی ترجمة العوارف** ادراک روح در مکاشفه یا متعلق بود بچیزیکه در عالم غیب باشد یا متعلق بچیزیکه در عالم شهادت بود و مکاشفه در حال بیداری بود و خواب و واقعه در حال غیبت از محسوسات اما قسم اول از مکاشفه که متعلق بچیزی بود که در عالم غیب باشد یا ظهورش در عالم شهادت ممکن نباشد چون بهشت و دوزخ و عرش و کرسی و لوح و قلم یا ممکن بود بصورت ذاتی چون وقائع ممکنه ضروریة الحصول که هنوز صور آن از عالم غیب بشهادت نیامده باشد یا بصورت عارضی چون ملائکه و ارواح مجرده که ظهور ایشان در عالم شهادت جز بصورت عارض نبود چنانکه جبرئیل علیه السلام هر جا که بحضرت رسالت آمدی تمثل بصورت بشری کردی گاه بصورت دحیه کلبی آمدی وگاه بصورت شخصی اعرابی و آن صورت نه نتیجه تصرف قوت متخیله بود والا بحسب اختلاف احوال هر کس او را بصفتی دیگر دیدی و همه صحابه صورت او در حدیث سوال از اسلام و ایمان هم بران صفت دیدند که امیر المومنین عمر رضی الله عنه از ابدان صورت مشاهده کرد و تمثل ارواح مجرده در حالت مفارقت از بدن یا در حالت تعلق بقالب بصورت بشری صورت عارضیست و ظهور صورت ذاتی ایشان جز در عالم غیب محال و این تمثل نوعی از قوت تصرف روحانیات در عالم صور که بهر صورت که خواهند از صور بشری تمثل کنند چنانکه در خبر صحیح است ان فی الجنة لسوقا ما فیها بیع ولا شراء الا الصور من الرجال والنساء فاذا اشتهی الرجل صورة دخل فیها و تصدیق قول مشائخ رحمهم الله که مرتبه ایست از مراتب سلوک که صاحب آن مرتبه تواند هر جا که خواهد خود را بنماید بنا برین می باید کرد و اما قسم دوم از مکاشفه ادراک روح دران متعلق بود بچیزیکه در عالم شهادت بود مثال آن دیدن رسول صلی الله علیه وسلم مسجد

اقصی در مکه وقتی که از معراج باز آمد و از قصه معراج حکایت کرد کفار مکه منکر شدند و گفتند اگر
راست میگوئی بگو که ستون مسجد اقصی چند است در حال مکاشف شد و حجاب از نظر مبارکش برخاست
و ستونها را تمام بشمرد و خبر صدق باز داد و همچنین قصه امیر المومنین عمر رضی الله عنه بر سر منبر در مدینه
در اثنای خطبه و گفتن او یا ساریة الجبل الجبل تا ساریه و لشکریکه بنهاوند فرستاده بود مکاشف
شد و دیده عدو بر ایشان کمین کرده است ساریه رضی الله عنه بشنود و بر کوه رفتند و ظفر یافتند
و مانند این نیز از مشایخ رحمهم الله منقول است ثم **قال** الشیخ علاء الدولة رحمه الله ایضاً
اقبل نصیحتی و اسمع وصیتی و اجتهد فی طلب معالی الدرجات الیوم الذی معک الآلات و الادوات اکتساب
الکمالات و الاختیارات الموهبی ولا تکن مقصراً فی حقک لئلا تعذب بحسرة الفوت التی هی اشد العقوبات
ومن یکتسب بهذه الآلات والادوات الدرکات فکیف یتوقع الدرجات والمقامات ولا تحسب ان الآخرة
منفصلة عن الدنیا لئلا تغلط و تقع فی تیه الحسبان و تیقن بوجود الآخرة فی الحال و قربها
منک بحیث هی اقرب الیک من شراک نعلیک کما اخبرنا به الصادق المصدق صلوات الله وسلامه علیه
فاذا شاهدت الآخرة فی الحال سهل علیک الامر جداً فی السلوک و لا یمکن للشیطان ان یغویک
فی الدنیا بعدها ولکن یبقی بعد سلطان النفس والهوی و تطلب منک النفس مشتهاها ولا تقدر
مع بقیة سلطانها ان تؤدی حق مقام الاخلاص کما هو حقه فاذا تنسمت نفس الرحمن
والنفس واهب الحیوة وصلت الی عالم الوحدة الصرفة و صرت آمناً فی حرم الوحدة من الهوی
وکل هذا ممکن حصوله فی الدنیا **واعلم** ان الوصول الی الحق سبحانه بالکشوف والشهود والذوق ممکن
فی الدنیا بالموت الاختیاری و اعلاها الوصول الذوقی والکشوف اوله والشهود وسطه والذوق آخره
والکشوف یبقی فی القیمة والشهود یبقی فی الجنان والذوق یبقی معک الی حضرة السلطان ولا ینفک
عنک ابداً **واعلم** ان الدرجات فی المقامات الالهیة غیر منحصرة لان الله تعالی خلق الخلق بحیث
لا یوجد اثنان علی صفة واحدة منذ خلق آدم علیه الصلوة والسلام الی یوم القیمة ولا فی هیئة
واحدة الا وقد یتمیز عن صاحبه بشیء من التفاوت فی خلقه و خلقه و فی هذا اسرار جمة تدل

على احدية الذات ووحدانية الصفات وعلى انه ليس كمثله شئ في الدارين وهذا السر من السر المكنون
نهينا عن افشائه كما نهينا عن الكبائر كذا قال الجنيد رحمه الله **واعلم** ان المقامات الاصول غير منحصرة
في المائة لان المقامات منشعبة عن الصفات والصفات وان قيل لو تسعة وتسعون او الف ولكن للصفات غير
منحصرة لانها غير متناهية والالف الذي اشار اليه بقدر وجدانهم وما يعلم جنود ربك الا
هو وقال عز من قائل لنبيه صلى الله عليه وسلم قل لو كان البحر مدادا لكلمات ربي لنفد البحر قبل ان تنفد
كلمات ربي ولو جئنا بمثله مددا ولا تظنن ان الآخرة فوق السماء او تحت الارض بينك وبينها
مسافة مكانية ومدة زمانية لئلا يبطل توجهك الى قبلة التوحيد وزن اعمالك واقوالك في كل طرفة
عين بالموازين الثلثة التي ذكرها الشيخ ابو طالب المكي قدس الله تعالى روحه في قوة القلوب وهي ميزان
لم وكيف ولمن وسل نفسك اولا عن النية وثانيا عن العلم وثالثا عن الاخلاص فاذا
اجابتك وعلمت ان العمل لله عز وجل فامضه والا فانته عنه ولا يمكن الاطلاع على هذه الموازين
الا بمراقبة دائمة مع وجود صحة القلب ولا يمكن المراقبة وحصول صحة القلب الا بمداومة الذكر النفي
الخفي بشرط النفي والاثبات ولا يمكن المداومة على الذكر الا بتجريد الظاهر عن الدنيا ولا يمكن تجريد الظاهر عن الدنيا
الا بكثرة ذكر الموت وارجو من الله الرؤف الرحيم ان يخصص رحمته الواسعة وفضله العظيم نعمته العميمة لدي
وقرة عيني اقر الله تعالى عينه بجماله ورزقه الفقر المحمود الذي شيم الاستغناء عن غير الحق عز وعلا
ليرشد الخلق الى طريق الحق للتحقق بالحق وما ذلك على الله بعزيز **وقال بعض الكبراء العارفين**
رحمهم الله في معرفة منزل الملامتية وهذا مقام رسول الله صلى الله عليه وسلم وابي بكر الصديق رضي الله عنه
وممن تحقق به من الشيوخ ابو يزيد البسطامي رحمه الله وكان سلمان الفارسي رضي الله عنه من اجلهم قدرا
ويتضمن هذا المنزل من العلوم علم كشف الانسان ما في نفس الملك وعلم الآخرة المعجلة والدنيا المؤجلة
فالملامتية هم الطبقة العليا وسادات الطريقة المثلى هم ارفع الرجال جازوا جميع المنازل
وراوا ان الله سبحانه قد احتجب عن الخلق في الدنيا فاحتجبوا عن الخلق بحجاب سيدهم فهم من خلف
الحجاب لا يشهدون في الخلق سوى سيدهم فاذا كان في الدار الآخرة وتجلى الحق سبحانه وتعالى ظهر هؤلاء

قاله

مما يحفظ ويعمل

في معرفة منزل الملامتية وسبب احتجابهم عن الخلق

جازوا

بظهور سیدهم سبحانه لا یتمیزون عن المؤمنین بحالة زائدة یعرفون بها یمشون فی الاسواق ویتکلمون مع
الناس لا یبصر احد من خلق الله واحد منهم یتمیز عن الخلق بشیء زائد علی عمل مفروض وسنة معتادة
فی الخلق قد انفردوا مع الله سبحانه راسخین لا یتزلزلون عن عبودیتهم مع الله سبحانه طرفة عین
لا یعرفون للربانیة طمعا باستیلاء الربوبیة علی قلوبهم وذلتهم تحتها قد علمهم الله تعالی بالمواطن وما یستحقه
من الاعمال والاحوال وهم یعاملون کل موطن بما یستحقه وقد مر هذا وبعض ما ذکر من اوصافهم فی مناقب
امیر المؤمنین عثمان رضی الله عنه **و صحابه** از مهاجر و انصار رضی الله عنهم اجمعین ائمه اولیاء الله اند
و پیش رو ایشان در معاملت و قدوه ایشان در انفاس و در احوال از پس انبیا صلوات الله وسلامه علیهم اجمعین
کما قال الشیخ الامام العارف ابو عبد الرحمن محمد بن الحسین بن محمد بن موسی السلمی النیسابوری صاحب کتاب الطبقات **و مما**
رحمه الله فی رسالته فی بعض اوصاف هؤلاء السادات واخلاقهم واحوالهم رحمهم الله زین الله تعالی بواطنهم بانواع
الکرامات وغار الحق سبحانه علیهم ان یجعلهم مکشوفین للخلق وهذا من اسنی الاحوال ان لا یؤثر الباطن علی الظاهر
وهذا شبیه بحال النبی صلی الله علیه وسلم لما رفع الی المحل الاعلی من القرب والدنو فکان قاب قوسین او ادنی رجع الی الخلق
وتکلم معهم فی الاحوال الظاهرة ولم یؤثر من حال الدنو والقربة علی ظاهره شیء وحال الصوفیة الذین هم
یظهر علیهم انوار اسرارهم شبیه بحال موسی علیه الصلاة والسلام لم یطق احد النظر الی وجهه بعد ما کلمه الله عز وجل
ومن اصول الملامتیة ما قیل هم قوم لم یکن لهم فی الظاهر مرآة للخلق ولا لهم فی بواطنهم دعوی مع الله **ومن اصول الملامتیة**
سبحانه وسرهم الذی بینهم وبین الله لا یطلع علیه قالبهم ولا قلوبهم ومن اصولهم اظهار مقام التفرقة
للخلق والتحقق بعین الجمع مع الحق سبحانه **و**من اصولهم قضاء الحقوق وترک اقتضاء الحقوق **و**من اصولهم
ان الغفلة هی التی اطلقت للخلق النظر الی افعالهم واحوالهم **و**من اصولهم ترک الانتصار للنفس والانتقام
لها وبذل النفس لمن یهینها **وممن تحقق** بمقامهم ابو حفص الحداد النیسابوری رحمه الله
کان اذا دخل البیت یلبس المرقعة والصوف وغیر ذلک من ثیاب القوم واذا خرج الی الناس خرج الیهم فی زی
اهل السوق **و**من اصولهم انهم اذا رأوا لانفسهم اجابة دعوة حزنوا واستوحشوا وقالوا هذا مکر
واستدراج **و**من اصولهم فی الفراسة ان الانسان یجب ان یتقی من فراسة المؤمنین فیه لا یدعی لنفسه فراسة

لان النبي صلى الله عليه وسلم يقول اتقوا فراسة المؤمنين ومن تتقي فراسة الغير فيه كيف تعمى لنفسه فراسة
وقالوا يجب ان تظهر الغناء والاستغناء ايام حياتك اذا مت ظهر فقرك بيتك بعد موتك
ومن صفاتهم مخالفة النفس في جميع الاحوال وقال ابو يزيد البسطامي رحمه الله وهو ممن تحقق بمقامهم
من المشايخ رحمهم الله الخلق يظنون ان الطريق الى الله سبحانه اشهر من الشمس وابين منها وانما سألت
منه عز وجل ان يفتح علي من الطريق اليه ولو بمقدار راس ابرة وكذلك كانت سادات اشياخهم رحمهم الله كلما كان
حالهم مع الله تعالى اصح واعلى كانوا اكثر تواضعاً واشد ازدراءً باحوالهم وانفسهم وقال
بعض الكبراء العارفين رحمهم الله في حال قطب بتجبيره لا اله الا الله قال الله عز وجل فاعلم انه لا اله
الا الله اعلم ان التهجير هو الذي يلازمه العبد من الذكر كان ما كان ولكل ذكر نتيجة لا يكون لذكر آخر
واذا عرض الانسان على نفسه الاذكار الالهية فلا يقبل منها الا ما يعطيه استعداده فاول فتح له في الذكر
قبوله ثم لا يزال يواظب عليه مع الانفاس فلا يخرج منه نفس في يقظة ولا نوم لا به لاستهتاره فيه وبعض
ما نتيجة لا اله الا الله من العلم الالهي له ست وثلثون وجها يعطي كل وجه ما لا يعطيه الوجه الآخر ٥
فكن من القوم حيث كانوا ولا تكن دونهم فتشقى فهم عبيد الآحد قد رقوا من العلم كل مرقى و
قال ايضاً بعض الكبراء العارفين رحمهم الله ومن الاولياء الذاكرون الله كثيراً والذاكرات صيّر الله عينهم
تولاهم الله سبحانه بالهام الذكر الذي يذكرونه فيذكرهم وهذا يتعلق بالاسم الآخر فانه تعالى قال
فاذكروني اذكركم وكل مقام الهي يتأخر عن مقام كوني فهو من الاسم الآخر فالامر يتردد بين الاسمين
الالهيين الاول والآخر وعين العبد مظهر لحكم هذين الاسمين فلولا الاعتماد على عين العبد ما ظهر سلطان هذين
الاسمين فالذكر اعلى المقامات كلها والذاكر هو الرجل الذي له الدرجة على غيره من اهل المقامات والفقير
على الحقيقة من افتقر الى الاغنياء من المخلوقين ولم يحجبه المظهر عن صفة الحق سبحانه وهكذا كل صفة علوية
لا ينبغي الا لله تعالى يكون مظهرها في المخلوقين فان العلماء بالله تعالى يذلون تحت سلطانها فاذا رأيت
عارفا يزعم انه عارف وتراه يتعزز على ابناء الدنيا لما يرى فيهم من العزة والجبروت فاعلم انه
غير عارف ولا صاحب ذوق وهذا لا يصلح الا للذاكرين الله كثيراً والذاكرات في كل حال هذا معنى الكثير

لا يصح

وفی کتاب کشف المحجوب در حقیقت دوستی هیچ چیز خوشتر از ملامت
نیست زیرا که دوست را بر دل دوست اثر باشد و اغیار را بر دل دوست خطر نباشد و مخصوص اند
این طائفه از ثقلین باختیار ملامت از برای سلامت دل تا حدیث خلق بر دل نگذرد و دل از رد و قبول
خلق فارغ باشد و ملامت مشرب اولیاست چنانکه همه خلق بقبول خلق خرم باشند ایشان
برد خلق خرم باشند ملامت غذای دوستان حق ست زیرا که در آن آثار قبول ست و علامت قربت
این سخنان و زیادت برین گذشته بود اما درین محل بعضی از آن سخنان که باوصاف اکابر مشایخ طریقت
از اهل ملامت قدس الله تعالی ارواحهم که طبقهٔ علیا و سادات طریقت اند تعلق داشت مکرر شد

أعد ذکر نعمان لنا ان ذکره ... هو المسک ما کررته یتضوع

تا بافسوس بپایان نرود عمر عزیز ... همه شب ذکر تو میرفت و مکرر میشد

و مقصود ازین تکرار شروع در بیان بعضی از مناقب
و شمائل حضرت خواجگان ماست قدس الله تعالی ارواحهم که علی الحقیقه خواجگان راه بندگی و کاملان
طریق عبودیت اند نظر بصیرت ایشان مستفاد از عالم نور الهی ست و هر که فوائد این راه از کمترین خادمان
این مخدومان ما بگیرد و مر این صدیقان را معتقد باشد امید بود که بمحبت و متابعت ایشان هر آینه بمقصود
برسد روش این عزیزان روش رسول صلی الله علیه و سلم و روش صحابهٔ اوست رضوان الله علیهم
اجمعین از بدعت و مخالفت سنت مبراست روش ایشان نه رنگ تعطیل دارد و نه بوی تشبیه
بلکه محض هدایت و نور معرفت و اعتقاد اهل سنت و جماعت و راه محققان و عارفان است و از هوای
نفس و متابعت شیطان و طریق اهل فتنه و بطالان و تقلید مقلدان در امانست اعنی خلفا و مشایخ
خاندان خواجه جهان آن شیخ علی الاطلاق و آن قطب باستحقاق آن مطلع انوار و آن
منبع اسرار آن مکاشف بحقائق معانی حضرت خواجه عبد الخالق غجدوانی قدس الله تعالی
روحه روش ایشان در طریقت حجت ست و مقبول همه فرق اند علی الدوام در راه صدق و صفا و
متابعت شرع و سنت مصطفی صلی الله علیه و سلم و مجانبت بدعت و هوا کوشیده اند و روش پاک
خود را از نظر اغیار پوشیده نقل ست که روزی از ایام عاشورا جماعتی انبوه در خدمت

هر زمان
هر دمی

ف
در بعضی از مناقب و شمائل حضرت خواجگان قدس الله تعالی ارواحهم

خواجه

خواجه قدس الله تعالی روحه نشسته بودند و ایشان در معرفت سخن میگفتند ناگاه جوانی درآمد بر صورت زاهدان خرقه در بر و سجاده بر کتف و در گوشه بنشست حضرت خواجه باو نظر کردند بعد از ساعتی آن جوان که بر صورت زاهدان درآمده بود برخاست و گفت حضرت رسول صلی الله علیه وسلم فرموده است که اتقوا فراسة المؤمن فانه ینظر بنور الله عز وجل سر این حدیث چیست خواجه رحمه الله فرمودند که سر این حدیث آنست که زنار ببری و ایمان آوری آن جوان گفت نعوذ بالله که مرا زنار باشد خواجه رحمه الله بخادم اشارت کردند خادم برخاست و خرقه را از سر آن جوان بر کشید در زیر خرقه زنار پیدا شد آن جوان ترسا در حال زنار قطع کرد و ایمان آورد خواجه رحمه الله فرمودند ای یاران بیایید تا ما نیز بر موافقت این نو عهد زنارها را قطع کنیم و ایمان آوریم چنانکه او زنار ظاهر قطع کرد ما نیز زنار باطن را که عجب عبارت از آنست ببریم چنانکه او آمرزیده شد ما نیز آمرزیده شویم حالتی عجب بر یاران ظاهر شد در قدمهای خواجه میرفتند و تجدید توبه میکردند **نقلست** که درویشی در نظر خواجه رحمه الله میگفت اگر خداوند تعالی مرا مخیر گرداند میان بهشت و دوزخ دوزخ اختیار کنم که در همه عمر خود بمراد نفس خود نرفته ام و در این حال بهشت مراد نفس من خواهد بود و دوزخ مراد حق سبحانه خواجه این سخن را رد کردند و فرمودند که بنده را با اختیار چه کار هر کجا گوید برو رویم و هر کجا گوید باش باشیم بندگی اینست نه آنکه تو میگویی آن درویش گفت شیطان را بر روندگان راه هیچ دست باشد خواجه رحمه الله فرمودند هر رونده که بسر فنای نفس نرسیده باشد چون در خشم شود شیطان برو دست یابد اما آن رونده که بفنای نفس رسیده باشد او را خشم نبود غیرت بود و هر کجا که غیرت بود شیطان از انجا گریزد و این چنین صفت آن کس مسلم شود که روی براه حق دارد و کتاب خدای عز وجل را بدست راست گیرد و سنت رسول الله صلی الله علیه وسلم بدست چپ گیرد و درمیان این دو روشنایی راه را سلوک کند **نقلست** که مسافری از راه دور بحضرت خواجه آمده بود ناگاه جوانی خوب صورت پیش حضرت خواجه رحمه الله درآمد و دعا درخواست خواجه رحمه الله دعا فرمودند آن جوان از پیش ایشان ناپیدا شد آن مسافر که از راه دور آمده بود پرسید که این جوان چه کس بود که از شما دعا درخواست و چون شما دعا فرمودید ناپیدا شد خواجه رحمه الله فرمودند که این جوان

فرشته بود که مقام او در آسمان چارم بود بسبب تقصیری که ازو در وجود آمد حق تعالی او را از مقام
او دور کرده بود و بآسمان دنیا فرستاده با فرشتگان دیگر گفت چکار کنم که حق تعالی مرا باز بهمان
مقام رساند فرشتگان ورا باینجا نشان دادند با آن نشان آمده از ما دعا درخواست کرد
ما نیز دعا گفتیم حق تعالی دعای ما را در حق او اجابت فرمود و او بمقام خود باز رسید مسافر گفت که
خوجه مرا بدعای ایمان مدد کنید تا باشد که ازین دمگاه شیطان جان بسلامت برم خوجه رحمه الله فرمودند
وعده این است که هر که بعد از ادای فرائض هر دعائی که گوید مستجاب شود تو بر کار باش و ما را بعد از
ادای فرائض بدعا یاد کن و ما نیز ترا یاد کنیم باشد که درین میان اثر اجابت ظاهر شود هم در حق تو هم در حق ما
وقد مر فی کلام بعض الکبراء العارفین رحمهم الله فی معرفة منزل الملامتیة ان الملامتیة اصحاب العلم الصحیح
وهم الطبقة العلیا وسادات الطریقة المثلی وتضمن هذا المنزل من العلوم علم کشف الانسان نفس ما فی
الملک ولهم الید البیضاء فی علم المواطن واهلها وهم ارفع الرجال حازوا جمیع المنازل وهم لا یتمیزون
عن احد فالشریعة کلها هی احوال الملامتیة الی غیر ذلک من احوالهم والله سبحانه یقول الحق وهو یهدی
السبیل **وقد ذکر** فی الرسالة القدسیة البهائیة قدس الله سر صاحبها بالقادریة سلسلة المشایخ
رحمهم الله و دران رساله مذکور و مسطور است که سلسله مشایخ خاندان خوجگان بشیخ ابو یزید
البسطامی رحمه الله و باز بسلمان فارسی و باز بابو بکر صدیق رضوان الله تعالی علیهم پیوندد و هم من سادات
اهل الملامتیة پس آنچه مذکور شد از احوال اهل ملامت بیان احوال خاندان خوجگان قدس الله تعالی
ارواحهم باشد والله سبحانه الملهم للصواب والیه المرجع والمآب **وفی کلام** الشیخ العارف ابی علی
الفضل بن محمد بن علی الفارمدی الطوسی روح الله تعالی روحه وفارمد من قری طوس وکان الشیخ ابو علی
لسان خراسان وشیخها وکانت وفاته رحمه الله بطوس سنة نیف وسبعین واربعمائة قال فی تفسیر قوله
تعالی قل ان کنتم تحبون الله فاتبعونی در تفسیر این آیت آورده اند که حضرت رسول صلی الله علیه وسلم
شب معراج جمعی از معصومان ملأ اعلی را دید می گفتند محمد محمد در آسمانها هیچکس از ایشان مقدم تر
ندید پرسید که یا جبرئیل این چه قوم اند گفت یا نبی الله اشراف مقدسان آسمانند چنانکه اهل امت تو

علویان و اشراف زمین اند این فرشتگان علویان و اشراف آسمان اند گفت یا جبرئیل این تخصیص بچه یافتند گفت
بانکه ورد ایشان نام تو آمد یا نبی الله چنان نیست که امت او همین شما ئید و بس هفت آسمان و
زمین امت او و متابعت او بر پا کرده اند در معارف ست بروایت امیر المومنین علی رضی الله عنه که فرمود وقتی
مصطفی صلی الله علیه وسلم در خانه بودم مرا گفت یا علی خذ الباب فان الملائکة عندی یا خدو من یا علی بر
در بنشین و کسی را مگذار که امروز نوبت فرشتگان آسمان ست امیر المومنین علی رضی الله عنه گفت فوج فوج
از ملائکه می آمدند و آنرو مهتر عالم صلی الله علیه وسلم ایشانرا ارشاد میکرد و در دین میرفتند یکبار جمعی
بیامدند و من آواز ایشان می شنیدم چنان گمان بردم که سیصد و سی فرشته اند چون باز گشتند
از رسول صلی الله علیه وسلم سوال کردم که این جمع که اکنون رفتند سیصد و سی فرشته بودند یا نبی الله فرمود
صلی الله علیه وسلم بلی بم عرفت ذلک چنین ست که تو میگوئی و بچه دانستی گفتم سمعت ثلثمائة و ثلاثین
صوتا فعلمت انهم ثلثمائة و ثلثون سیصد و سی آواز شنیدم که هیچ بیکدیگر نمانست دانستم که سیصد و
سی تن اند مصطفی صلی الله علیه وسلم دست بر سینه من نهاد و گفت زادک الله عز و جل ایمانا
و علما یا علی خدای عز و جل حقائق ایمان و قوت علم تو زیادت گردانا د و متابعت آن مهتر صلی الله علیه وسلم
بدین آسانی نیست که تو فرا گرفته یا کمر وفا بمتابعت او بشرط بر بندد یا رحمت خویش از پیش اهل
هفت آسمان و زمین دارتا از کاهلی تو نرنجند جدی ببابد که در وی هزل نبود و قصد درست باید که
در وی توقف نبود صدقی باید که در وی تفرقه بی صبری نبود و این هر سه باید که جمع شود تا آن کس را
در حجره متابعت مصطفی صلی الله علیه وسلم باداب نبوت پرورش دهند و بر مائده قرآنش بنشانند که القرآن
مادبة الله عز و جل قوت جان اهل حقائق ازین مادبه است هر حرفی از حروف قرآن خزینه نا متناهی ست
و هر کسی که بخزائن قرآن راه یافت توانگر عالم معنی شد و هر که از دریای قرآن شراب نوشید تشنه
گردد که از آن تشنگی هرگز بیرون نیاید صاحب کدورتی گردد تا کی آید آن رسول مبارک و این
کدورت را از پیش او برگیرد تا او با صفا ماند و خویش را در طلب خویش تا ابد بر مائده لطائف
قرآن مسلم فرو نشیند هر دلی که ماوای عشق مرکز گشت همه ابواب سعادت بر ساحت آن دل گشاده شد

باب مائده

بصفا

چون دوستی مرگ در دل قرار گیرد همه دواعی هوا و دواعی عبادت شود و دل را از آفات جز اندیشهٔ
مرگ نگاه ندارد من جعل الهموم هما واحدا کفاه الله هموم الدنیا والآخرة اگر دانی که خدای
تعالی را با تو عهد بست جان بر میان بربند تا عهد به پایان بری که وفای عهد دیگران ترا
دست نگیرد و از فسانهٔ دیگران شنیدن خبر در دل نیاید اگر دلی داری گرد دل خویش گرد
والله اعلم بالصواب و الیه المرجع والمآب و صلی الله علی سیدنا محمد و آله و اصحابه اجمعین و سلم تسلیما کثیرا کثیرا

قد اختتم تحریر هذا الکتاب الموسوم بفصل الخطاب لوصل الاحباب المستغنی عن المدائح والالقاب
المنسوب لقدوة الاقطاب محمد بن محمد بن محمود البخاری الحافظی الشهیر بخواجه محمد پارسا قدس سره بامداد
الکریم الوهاب یوم الاربعاء المصادف لعشرة خلت من شعبان ۱۳۳۰ سنه ثلاثمائة و ثلاثین بعد الالف
الهجریة علی صاحبها اکمل صلاة و اتم تحیة ما دام الملوان علی ید افقر الاخوان فخر الدین احوجهم الی عفو
الرحیم المنان محمد عثمان التاشکندی وفقه الله لما یرضاه و غفر له و لوالدیه و المشایخ و لجمیع المسلمین و لمن
طالع هذا الکتاب الشریف مستفیضا و مستعینا و مستفیدا منه
و صحح مستصوبا و مستیقنا ما تصحف و غلط
بمباشرة الناسخ
آمین

فمن المراقبة حسن اسلام المرء تركه
ما لا يعنيه وكذا من الاحسان كما قال صلى الله عليه وسلم
في الحديث الصحيح فان لم تكن تراه فانه يراك فما لا يعنيه هو باطل
في كل امر وهو فضول الاشياء كلها فضول الطعام وفضول الكلام وفضول المال
وفضول الاعمال فالمؤمن انما عناه الحق واقبل عليه واشرق نوره في صدره وتولى عنه الباطل
وفضول الايمان والاسلام وهو يدل آنفسه عز وجل عبوده فالايمان والاسلام معتقد المؤمن وكل شئ
لقبوله الايمان تركه واذا لم يترك ما لا يعنيه لشره نفسه وظلمات شهواتها لا يكون له حسن الاسلام
واوجب الغرض للمؤمن فلم يغنه ترك الفضول او كل شئ ظاهرا او باطنا فالاولى ترك الفضول في الظاهر واعمال الجوارح
فمن يتحقق بالمراقبة ترك الفضول في الباطن في الفكر فلا يتفكر فيما لا يعنيه فان ذلك يؤدي الى الهوس والاماني وعدم
والاولى على ترك الفضول في اداء العبادات ويتمنى من مواعيد الشيطان وكله كذب وزور وتوهم باطل وغرور
الفقه بخصوصيته في اداء العبادات ويجعل الفكر وسواسا فالانسان لا يخلو فكره في امور الدنيا عن احد امرين
المستحق ويسول الباطل فليس له دواء عند طائفة اهل الله عز وجل الا الخروج عن ذلك الشئ والزهد فيه
وينسى الحق ويسول الباطل فليس له دواء عند طائفة اهل الله وان فكر فيما ليس عنده منها فهو عند
اما فيما عنده من الدنيا فليس له دواء عند الغزالي وغيره رحمهم الله الذين الغالب على طورهم
صح بذلك الامام حجة الاسلام ابو حامد الغزالي وغيره ومجالسة اهل الله عن صحبة ابناء الدنيا
الطائفة عديم العقل اخرق لا دواء له الا المداومة على الذكر والخدر بالكلية عن صحبة الزاهدين في الدنيا
وبواطنهم المراقبة والحياء من الله عز وجل ويقل اختلاط الخلق والخدر بالكلية الصالحين المتقين
فان خبث طواطنهم يشغل من الحق سبحانه ويذهل عن الموت وليقتصر على صحبة الصالحين موعظة
وعلماء العرفاء المحققين الذين للحق سبحانه ولقائه عز وجل فان في صحبتهم بركة ورحمة والامام
فان لم يجد فعليه بالعزلة والانزواء ولغزلته تورث معرفة الدنيا وقال سيد الطائفة
ابو القاسم القشيري رحمه الله سبحانه في رسالته المراقبة علم العبد باطلاع الحق
سبحانه عليه واستدامته لهذا العلم مراقبة لربه عز وجل والكامل
الى هذه المرتبة الا بعد فراغه من محاسبة نفسه على ما سلف
واصلاح حاله في الوقت ومن تغافل عن هذه الحكمة فهو معزول عن دائرة

الوصلة فكيف عن حقائق
القرب ودائرة المراقبة اصل كل خير
ان سعادة الفقير
فضول
البطر
المخلوق

هذه المناقب قطرة من بحار المدائح

الحقة للمؤلف خواجه محمد پارسا قدس الله تعالی سره ونور ضریحه

خواجه محمد پارسا رحمه الله تعالی نام ایشان محمد بن محمد بن محمود الحافظی البخاریست قدس الله تعالی
ارواحهم ایشان نیز از کبار اصحاب خواجه بزرگ اند قدس الله تعالی روحه در حق ایشان فرموده اند
و بخصوص اصحاب خود با ایشان خطاب کرده اند که حقی و امانتی که از خلفای خاندان خواجگان
قدس سرهم باین ضعیف رسیده است و آنچه درین راه کسب کرده است آن امانت را بشما سپردم
چنانکه برادر دینی مولانا عارف سپرد قبول می باید کرد و آن امانت را بخلق حق سبحانه میباید رسانید
ایشان تواضع نمودند و قبول کردند و در مرض اخیر در غیبت ایشان در حضور اصحاب و احباب
در حق ایشان فرموده اند مقصود از ظهور ما وجود اوست او را بهر دو طریق جذبه و سلوک
تربیت کرده ام اگر مشغول میشود جهانی از و منور میگردد و در محلی دیگر صفت برخ بنظر
موهبت او را کرامت کردند و قصه برخ رضی الله عنه در کتاب قوت القلوب مذکورست
و در محلی دیگر بنظر موهبت و بنفس اخشیدند تا هرچه گوید آن شود و در محلی دیگر فرمودند هرچه
او میگوید حق تعالی آن می کند بحکم حدیث صحیح اِنَّ مِن عبادِ الله مَن لو اقسم علی الله سبحانه لابرّه
میگوئیم بگوی و نمیگوید و در محلی دیگر او را تلقین ذکر خفیه فرمودند و او را اجازت دادند بعمل برموجب
آنچه دانند از دقائق و حقائق آداب طریقت و تعلیم آن الی غیر ذلک من التشریفات التی لا تعد
ولا تحصی و چون در محرم سنه اثنتین و عشرین و ثمانمائة به نیت طواف بیت الله الحرام و زیارت
نبیه علیه الصلاة والسلام از بخارا بیرون آمدند و از راه نسف بصغانیان و ترمذ و بلخ و
هراة بقصد دریافت مزارات متبرکه روان شدند همه جا سادات و مشائخ و علما مقدم شریف
ایشان را مغتنم شمردند و باکرام و اعزاز تمام تلقی نمودند بخاطر می آید که چون از ولایت جام میگذشتند
و بقیاس چنان می نماید که در اواخر جمادی الاولی یا اوائل جمادی الاخری بوده باشد از سال مذکور بدیدن این

بضم بای موحده و سکون رای مهمله و خای معجمه نام شخصی بوده است مستجاب الدعوة و مراد بصفت برخ استجابت دعاست عفی عنه

یعنی حدیث صحیح است که بعضی بندگان خدا چنین اند که اگر سوگند دهند خدای را در امری بگویند فلان کن یقین خدای تعالی سوگند او را راست کند یعنی آن مهم را کفایت کند ابو عبد الغفور ...

فقیر بعز تشریفات و کرامات که خواجه بزرگ کمیکرده اند بنسبت باو درحق شمار و حصار نیاید عوده

روزی بعضی از احفاد حضرت خواجه محمد پارسا قدس سره در محلهٔ خواجه کفشیر در سمرقند بملازمت حضرت ایشان آمده بودند آنحضرت نسبت بایشان التفات بسیار فرمودند در تعظیم و توقیر ایشان افزودند و در اثنای صحبت گفتند که عزیزی حضرت خواجه بهاء الدین را قدس سره بعد از انتقال ایشان بخواب دیده از ایشان پرسیده اند که چه عمل کنیم تا نجات یابیم فرموده اند که با آن عمل مشغول

این فقیر با جمعی کثیر از نیازمندان و مخلصان بقصد زیارت ایشان بیرون آمده بودند و هنوز عمر من پنج سال تمام نشده بود یکی از متعلقان ایشان که مرا بر دوش گرفته پیش محفهٔ محفوف بانوار ایشان داشت ایشان التفات نمودند و یکسر نبات کرمانی عنایت فرمودند و امروز از آن شصت سال است هنوز صفای طلعت منور ایشان در چشم من است و لذت دیدار مبارک ایشان در دل من و همانا که رابطهٔ اخلاص و اعتقاد و ارادت و محبتی که این فقیر را نسبت بخاندان خواجگان قدس الله تعالی ارواحهم واقع است ببرکت نظر ایشان بوده باشد و امید میدارم که بیمن همین رابطه در زمرهٔ محبان و مخلصان ایشان محشور گردم بمنه و جوده و چون بنیشابور رسیده اند بواسطهٔ حرارت هوا و خوف راه میان اصحاب سخنی میگذشته است و فی الجمله فتوری بعزیمت ایشان راه یافته بوده است دیوان مولانا جلال الدین رومی را قدس سره بتفاؤل گشاده اند این ابیات برآمده شعر

رو بدار عاشقان حق باقبال ابد ملحق ❊ روان باشید همچون مه بسوی برج مسعود ❊ مبارک باد تان این ره بتوفیق و امان الله ❊ بهر شهری و هر جایی بهر دشتی که بیمودی ❊ از آنجا این مکتوب ببخارا فرستاده بوده اند

باسمه سبحانه نوشته شد این مکتوب در روزی که بیرون آمده شده بود از نیشابور حمیت و سائر بلاد المسلمین عن الآفات و المخافات و آن روز یازدهم بود از جمادی الآخری سنه اثنین و عشرین و ثمانمائه در حال صحت و سلامت و رفاهیت و وثوق تمام بفضل و اکرام الٰهی جل ذکره و قوت قلب و قوت یقین بفیض فضل نامتناهی بحکم اشارات و بشارات کان رسول الله صلی الله علیه و سلم یتفأل و لا یتطیر و قال رسول الله صلی الله علیه و سلم لم یبق بعدی من النبوة الا المبشرات یراها المؤمن او یری له و هذا حدیث متفق علی صحته ❊ یا نبی الهدی حدیثک غوثی ❊ و اعتصامی ببابکم و التجائی ❊ و چون در کنف صحت و عافیت و سلامت و رفاهیت بمکهٔ محترمه رسیده اند و ارکان حج تمام گذارده اند ایشان را مرضی عارض شده است چنانکه طواف وداع در عماری کرده اند و از آنجا متوجه مدینه شده اند در راه اصحاب را طلبیده اند و املا فرموده اند که بسم الله الرحمن الرحیم جاء لی سید الطائفه الجنید قدس الله تعالی سره فی ضحوة یوم السبت التاسع عشر من ذی الحجه سنه اثنین و عشرین

باشید که در نفس اخیر مشغول ... در نفس اخیر ... حاضر و آگاه ... بعد از آن ... فرموده اند که حضرت خواجه ... حضرت بهاء الدین ... در حضرت خواجه علاء الدین ... مبارک خود ... و گفته اند ... بعد از ... حضرت خواجه محمد پارسا ... عمر ایشان ... نجات

ان الفاق ... و این ... بعد از ... مبشرات ... رسول صلی الله علیه و سلم ... بعضی جانوران ... فال ... رسول صلی الله علیه و سلم

وتمامه تمامة عند انصرافنا من مكة المباركة زادها الله تعالى تكريما وبركات ونحن نسير مع الركب وانا بين
النوم واليقظة فقال رضي الله عنه فز بزيارته وبشارته القصد مقبول فحفظت هذه الكلمة وسررت
بها ثم استيقظت من الحالة الواقعة بين النوم واليقظة الحمد لله على ذلك وبعد از ان كلمات
دیگر هم بعبارت عربی املا فرموده اند که ترجمهٔ آن این می شود که این کلمهٔ واحده که از سید الطائفه
قدس سره واقع شد کلمه الیست جامعهٔ تامه و بشارتی ست شامله عامه ما را و اولاد ما را و
اصحاب و احباب حاضر و غائب ما را زیرا که قصد ما درین مشاعر عظام و ادعیه که کرده شد بهر موقف
و مقام مصالح دینی و دنیوی همه بود و آن قصد بمقتضای این اشارت مقرون بقبول و الحمد لله سبحانه حمداً
طیباً مبارکا یوافی نعمه و یکافی مزیده و روز چهارشنبه بیست و سیم شهر مذکور بمدینه رسیده اند
و از حضرت رسالت صلی الله علیه وسلم بشارتها یافته و آن مسوده املا را طلبیده اند تا بران
زیاده کنند چون مطالعه کرده اند فرموده اند که همینهاست و زیاده نوشته اند و روز پنجشنبه
بجوار رحمت حق پیوسته اند مولانا شمس الدین فناری رومی و اهل مدینه و قافله بر ایشان نماز کرده اند
و شب جمعه دران منزل مبارک نزول فرموده اند در جوار قبهٔ شریفه امیر المومنین عباس رضی الله
تعالی عنه و خدمت شیخ زین الدین الخوافی قدس سره از مصر سنگی سفید تراشیده آورده ست
و لوح قبر ایشان ساخته و بآن از سائر قبور ممتاز ست یکی از ثقات که از مخصوصان ولد
بزرگوار ایشان خوجه برهان الدین ابو نصر رحمه الله تعالی بوده ست چنین گفته ست که خدمت خوجه
برهان الدین ابو نصر چنین فرمودند که درانوقت که خدمت والد من فوت می شدند بر بالین ایشان
حاضر نبودم چون حاضر شدم روی مبارک ایشان را گشادم تا نظری کنم چشم بگشادند و تبسم
نمودند قلق و اضطراب من زیاده شد بپایان پای ایشان آمدم و روی خود بر کف پای ایشان
نهادم پای خود بالا کشیدند و چون خبر ایشان که در مدینهٔ رسول صلی الله علیه وسلم نقل کرده اند
ببعضی از اکابر عجم رسید این عبارت فرمود که هم آنجا یازید که از انجا نازید یکی از مریدان
و معتقدان خواجه گوید که چون حضرت خوجه عزیمت حجاز میکردند در وقت وداع گفتم خوجه

قوله جائی سید الطائفه الخ یعنی آمد مهتر این طائفه جنید قدس سره در چاشتگاه روز شنبه نوزدهم ذی الحجه در سال هشتصد و بیست و دوم در وقت بازگشتن ما
از مکه مبارکه زیادت گرداند خدای تعالی تکریمات و برکات وی را و این آمدن وی در هنگامی بود که ما یان با اشترسواران میرفتیم و من درمیان خواب و بیداری
بودم پس گفت جنید رضی الله عنه در شهار زیارت و بشارت خود که حج تو مقبول ست پس همین کلمه را نگاه داشتم و بوی شاد ان گشتم بعد از ان بیدار گشتم از حالتی که میان خواب و بیداری بود
الحمد لله برین بشارت که
وی داد مولوی عبد الجوره

مواضع المناسک و منه سعی ... للعباده
... عرفات
و موضع

من خوارق عادات قدس سره
اگرچه مرتبهٔ حضرت خواجه محمد پارسا
قدس سره ازان زیاده ست که
ایشانرا بخرق عادت ستایند
یا از ایشان کرامتی باز نمایند
اما چون دو سه نقل از عدول
و ثقات این سلسلهٔ شریفه
استماع افتاده بود به
ایراد آن گستاخی نمود بعضی
میفرمودند که حضرت خواجه محمد
پارسا قدس سره آثار تصرفات
خود را همیشه پوشیده میداشته اند
و در ستر و اخفاء آن تمام سعی می
کوشیده لیکن بحسب ضرورت
یکبار شمهٔ اظهار کرده اند بواسطهٔ
آنکه از خفاء آن اهانتی به
مشایخ سلسلهٔ سند
خدمت ایشان میرسیده
... ...
... ...
... ...
شمس الدین ... ...
شیخ ... ...
... علامه ... ...
محمد ... ... آمده بود ...
... ...
... ...
ما وراء النهر مشغول نموده اند و بعضی ارباب حسد و غرض بایشان عرض کرده اند که خدمت خوجه محمد پارسا در بخارا احادیث بسیار نقل میکنند و صحت
سند ایشان معلوم نیست اگر حضرت شیخ آنرا تحقیق فرمایند دور نباشد شیخ در مقام تحقیق آن شده اند و میرزا الغ بیگ را بران داشته
تا قاصدی به بخارا فرستاده اند از حضرت خوجه التماس آمدن کرده پس شیخ با خوجه عصام الدین که شیخ الاسلام سمرقند بوده و جمع اعاظم

۴

دانشمند ان وقت مجمعی ساخته اند و مجلسی بغایت عالی پرداخته و حضرت خواجه دران مجلس حاضر شده اند شیخ دران مجلس از ایشان التماس نموده اند تا حدیثی باسناد خود روایت کرده اند شیخ فرموده اند که در صحت این حدیث هیچ سخن نیست اما این اسناد نزد من ثابت نشده ازین حسودان خجل شده اند و بیکدیگر خبث عین کرده حضرت خواجه همان حدیث را از طریق دیگر اسناد گفته اند شیخ دران اسناد نیز همان سخن فرموده اند

خواجه شما رفتید فرمودند که رفتیم و رفتیم و از انفاس متبرکهٔ ایشان ست که بیکی از اصحاب نوشته بوده اند خاطر این فقیر دائما نگران احوال ظاهری و باطنی شمامی باشد وعلی الدوام بنسبت آن برادر منتظر نظرات بعلت الهی می بود سید الطائفه جنید قدس الله تعالی روحه فرموده ست ان بدت عین من الکرم الحقت اللاحقین بالسابقین و با این همه اصل معتبر ست نزد کبرای دین قدس الله تعالی ارواحهم اجمعین آنکه کوشش را مگذارد بخشش چشم می دارد حضرت خواجهٔ ما را قدس الله تعالی روحه سوال کردند که طریقت بچه توان یافت فرمودند بتشرع و دیگر بعد المحافظة علی الامر الوسط فی الطعام لا فوق الشبع ولا الجوع المفرط و تقلیل منام علی طریق اعتدال المزاج کوشیدن علی الخصوص احیا بین العشائین و قبل الصبح بحیث لا یطلع علیه احد بتوجه در خود رفتن و نفی خواطر علی الخصوص خاطر تمنی بنسبت حال و ماضی و استقبال نیک موثر ست فی رفع الحجب عن القلب و دیگر اذا سکت اللسان عن فضول الکلام نطق القلب مع الله سبحانه و اذا نطق اللسان سکت القلب و الصمت علی قسمین صمت باللسان و صمت بالقلب عن خواطر الاکوان فمن صمت لسانه ولم یصمت قلبه خف وزره ومن صمت لسانه و قلبه ظهر له سره و تجلی له ربه عز و جل ومن لم یصمت بلسانه ولا بقلبه کان مملکة للشیطان و سخرة له اعاذنا الله من ذلک ومن صمت قلبه ولم یصمت بلسانه فهو ناطق بلسان الحکمة ساکت عن فضول الکلام رزقنا الله تعالی ذلک بفضله و کرمه

نفحات الانس من حضرات القدس

هم صفت که نشان داده بودند باز یافته و بمجلس آورده و آن حدیث در همان صفحه که اشارت کرده بوده اند بآن طریق اسناد بی تفاوت مسطور بوده خروش ازان مجلس برخاسته و شیخ با سائر علما عظیم حیرت زده شده اند تحیر و تعجب خواجه عصام الدین از دیگران زیاده بوده زیرا که وی بیقین میدانسته که این مسند در کتابخانهٔ اوست چون این قصه بعرض میرزا الغ بیک رسید وی نیز از طلبیدن حضرت خواجه تشویر و انفعال یافته و این تصرف که از حضرت خواجه درین مجلس واقع شد سبب مزید شهرت ایشان گشته و اعیان و اکابر زمان را با ایشان عقیدهٔ دیگر پیدا شده

رشحات

بعد حمد الله الجلیل الجمیل الوهاب وصلوة من اوتی الحکمة وفصل الخطاب
برضمائر سپه سالاران میدان ارادت طریقت وصدارت نشینان ایوان
نشاء حقیقت مبرهن باد که درین آوان مشحون العدوان مصروم الاحسان از منح
مربی جهانیان کتاب بذیر الدوران المترنم بلسان البیان اتبعونی فاهتدوا
یا اولی الالباب مسمی به **فصل الخطاب** بوصل الاحباب المتکفل
بتحقیقات ضروریات حقائق انسانیة وتفصیلات موجبات دقائق عرفانیة
از مؤلفات سند الاولیاء وسید الاتقیاء امام المفسرین والمحدثین اشرف
اصحاب نقشبندین وافضل خلفاء بهاء الحق والدین قدس الله تعالی اسرارهما
محمد بن محمد بن محمود الحافظی البخاری المعروف بخواجه محمد پارسا نور الله ضریحه
را از نسخهای عتیقه انتساخ نموده بتصحیح وتنقیحش صرف طاقت ورزیده
در مطبع غلامی واقع تاشکند باهتمام احقر الاقران محمد عثمان
بن محمد شریف بقلم خود اتمام پذیرفته و در سنة ۱۳۲۳
الهجریة در ماه ربیع الاول بزینت طبع
مزین گردید الحمد لله اولاً وآخراً

[illegible]